D. FRANCISCI TOLETI, SOCIETATIS IESV, COMMENTARIA, VNÀ CUM QUAESTIONIBUS, IN VNIVERSAM...

Francisco de Toledo

Aristoteles

D. FRANCISCI
TOLETI
SOCIETATIS IESV
COMMENTARIA,
vnà cum Quæstionibus,

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM.

Ornatiùs quàm antehac, ac plus quàm mille in locis, emendatius excusa, varijsq́; annotationibus, ad rem planè necessarijs, insigniter illustrata.

Adiecto Indice non solùm quæstionum: sed etiam rerum ac verborum.

COLONIAE AGRIPPINAE,
In officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij.
ANNO cIɔ. Iɔ. XCVI.
Cum gratia & priuilegio Cæsar. Maiestatis.

INDEX QVAESTIONVM IN VNIVERSAM LOGICAM: IN QVO POST QVAESTIONES PRIOR NVMERVS PAGINAM, EARVM NEMpè initium, posterior Continuationem indicat.

Quæstiones de Dialectica in communi.

Quæstiones in libellum Porphyrij, de quinque Vniuersalibus.

* 2 14 Quid

Quæstiones in Categorias Aristotelis.

In librum primum Peri hermenias quæstiones.

Quæstiones in librum Peri hermenias secundum.

Quæstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.

Quæstiones in librum secundum Posteriorum Analyticorum.

FINIS.

IESVS, MARIA.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA, VNA CVM QVAESTIONIBVS:

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

PRAEFATIO.

De Dialecticæ Scriptoribus, & eiusdem Vtilitate.

Erpauca ante Aristotelem, eaq; imperfecta præcepta Dialectices extitêre; præter rudem quandam cognitionem Prædicamentorum, (quorum inuentionem ad Archytam Tarentinũ nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc temporis maximè nota, quibus frequentius vtebantur Quãuis Sophistæ pleriq;, qui disputandi peritia gloriabantur; vt Gorgias Leontius, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibusdam dialogis exagitat Plato, & ob quorum Sophistarum importunitatem Aristoteles libros Priorum se scripsisse profitetur, vt illorum cauillis & obiectionibus plenè satisfieret. Cæterùm ipse Arist. primus omnium Dialecticam ita perfecit, vt vix vllus post eum aliqua in parte superauerit. Extitêre quidem Stoici plerique post Aristotelem, qui disserendi arte & acumine plurimũ valuerunt, & eius artis præcepta quamplurima conscripserunt: ita vt longo interuallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, varijs locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarentur. Cæterùm posterorum iudicium secus habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit, vt præstantissimi quiq; Philosophi, eũ & sequi, & in eum Commentaria edere non dedignarentur, & publicè omnibus legendum proponere. Hunc etiam, præ cęteris Philosophis, Ecclesia suscepisse iam videtur, à mille præsertim annis, & eum potissimũ in Academijs, cæteris alijs Philosophis posthabitis, adolescentibus erudiendis enarrãdum exhibere. In huius ergo vniuersam Dialecticam Commentaria edenda curauimus ad iuuentutis ipsius institutionem, commoditatem, & vtilitatem.

Initia Dialectices.

Aristotelẽ in tradẽdis præceptis Dialectices reliquos omnes Philosophos anteire.

Est autem Dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla controuersia, vtilis: ad scientias inquam omnes addiscẽdas, ad omnes errores vitandos, ad ipsiusque veritatis in abditis occultę cognitionem, ad rerũ denique naturã & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates, & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim Dialectica res latentes definitione explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter, acutè, & appositè, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinãdi viã aperit. Tandem, Hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita & ordinata probat, ac, si ab alijs oppugnentur, defendit. Deniq, vt vno verbo dicam; cùm homo sit animal rationis particeps, hęc autem rationem perficiat; vnde & rationalis scientia meritò vocatur: maximè hominis propria cẽseri debet; & à cæteris illum animantibus potissimũ seiungere. Sed tamen antequam ad Arist. Dialecticã accedamus, breuiter proponenda erit Scientiarũ diuisio: vt

Dialectica ad quæ sit opportuna & vtilis?

Dialectica maximè homini competit.

sio: vt appareat quem ordinem, quemque locum & gradum Dialectica seruet inter alias Scientias & disciplinas.

CAPVT II.

De Artium & Scientiarum diuisione.

Variè quidem à diuersis Scientiæ, & Artes, multiplicíq; diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica dũtaxat diuisione cõtenti erimus, eam tantillam locupletando. Omnis igitur Scientia, hoc est, clara & certa alicuius rei cognitio, ab Arist. 2. Metaph. c. 1. in Speculatiuam & Practicã distinguitur. Quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contẽplatione consistit Practica verò, cuius finis est opus. Ignobiliores etenim cognitiones, dubias & incertas (quales sunt opiniones & suspiciones, ac similes alię) à ratione Scientię penitus excludimus Speculatiuã rursus Scientiam diuidit idẽ Arist. 6 Met. c. 1. in Physicam siue Naturalẽ, Mathematicam, & Metap. Quæ vltima, tum Diuina, quia de Deo tractat & Intelligentijs; tum naturalis Theologia, seu prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari consueuit. Physica Scientia est, quæ de rebus corporeis & mutationi subiectis tractat; vt de animalibus, plãtis, arboribus, & similibus. Sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatẽ & eius affectiones versatur. Quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quãtitatis diuisione. Alia.n. quantitas est Permanẽs, alia Successiua. Et Permanens quidem vna Cõtinua, scilicet magnitudo, de qua Geometria disserit, cui annectitur Perspectiua, quæ est de linea visuali: altera Discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia Continua, vt motus & tẽpus; quę in ipsis cælestibus orbibus maximè perspicua cernuntur: & circa hæc Astrologia versatur, quę & Astronomica dicitur: quãuis & astrorum cęlorumq; numerum, magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, ope Geometriæ, & Arithmeticæ, ipsa quoq; considerat. Tandem alia est Successiua, scilicet Discreta Quãtitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis & breuibus syllabis constans: & hanc quantitatẽ, eiusque affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum inquam numẽrũ, Musica considerat. Iam verò Metaphysica est, quæ disserit non de rebus corporeis, sed incorporeis; vt de Angelis & Intelligentijs, & tãdem de Deo Optimo Maximo: atq; ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quod de istis agat, quantũ lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino aũt beneficio præstantior lõgè Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest Iuris Pontificij prudẽtia: nam ex ea prodijt magna ex parte, (præter forensia) cùm Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesię diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad Fidem pertinentia, in vnũ corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerũt. Quãuis Theologia, cùm sit omnium prima & suprema, non tam Speculatiua, quàm Supraspeculatiua, vocari debet: quę eminenter continet & Practicã & Speculatiuam; vt ait D. Tho. prima p. q. 1 art. 5. atque hæc de Speculatiuis.

Practica verò cùm circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationũ diuisione, in Actiuã, videlicet actionũ immanentium; & Factiuã, seu effectricẽ operum externorũ, ex Arist. 6. Met. ca. 1. Operationes enim aliæ sunt Internę, aliæ Externæ. & Internæ quidem in eo, qui operatur, manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes, quæ ob id propriè Actiones dicuntur, non Effectiones: & istarũ quidem, actiua est scientia Sunt autem Internę mentis nostræ Actiones triplicis generis, Voluntatis, Intellectus, & Memorię. Circa Volũtatis quidem operationes Moralis Philosophia versatur; quę quidem definiri potest, scientia rectè volendi. In tres autem partes secatur, in Ethicam, quæ vnius actiones & mores rectè instituit: Oeconomicam, quæ actiones domesticas probè disponit: Politicam, seu ciuilẽ scientiã, quę publicas actiones ad Reipublicæ videlicet gubernationẽ complectitur; sub qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte continetur: atq; ex illa ferè ortũ habuit. Iam verò circa intellect⁹ operationes dirigendas, Dialectica versatur: quæ est rectè videlicet, intelligendi scientia. Circa Memoriæ actiones; ars rectè me-

[Marginal notes, left column:]
Sciẽtia quomodo ab Aristotele diuidatur?
Speculatiuę scientiæ sunt tres. Metaphysica diuina scientia.
Physica.
Mathematicæ scientiæ 4.
Geometria
Arithmetica.
Astrologia

[Marginal notes, right column:]
Musica.
Metaphysica cur Theologia dicatur naturalis?
Ius Pontificium.
Practicę scientiæ diuisio in Actiuam & factiuam.
Actiones mẽtis quotuplices sint.
Voluntatis.
Intellect⁹.
Memoriæ.

memorandi versatur: qualem tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationum externarum partitio.

Operationes verò aliæ sunt Externæ, Vocis scilicet, vel Operis: quæ in eo, qui agit, non manent, sed in rem transeunt externam: siue post illas, opus aliquod effectum permaneat: vt post ædificationem, domus: siue non maneat, sed solū ipsæ actiones transeant: vt vox, cantus, saltatio, & cætera huiusmodi. Igitur circa Vocis quidem actiones ad congruè loquendum, Grāmatica versatur: ad ornatè loquendū, Rhetorica: cui annecti meritò poterit, ad carmina & poëmata cōponenda, Poetica: & ad historias scribendas, Historica. In externis autem operibus efficiendis cæteræ artes Mechanicę cernūtur: quæ pro diuersitate rerū & operum, in quibus versantur, quæq; in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoritia, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum alijs, quas operosum nimis hic esset singulatim referre.

Mechanicę artes.

Operum vt sit speculatio?

Ac Scientiarum quidem & artiū diuisio sic habet: & quē inter has locum Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam opera illum esse posse speculationē, si in se, & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur, (sunt enim res quædā, vt cæteræ aliæ, quas speculamur) esse autē practicam cognitionem, cùm ad opus refertur. Ex istis autē aduertendum est septem Liberales artes ab antiquis connumerari solere. sic dictas, vel quòd liberum hominem faciāt: vel quòd liberum deceant hominem: vel quòd magis ratione vtantur, quā cæteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sunt autem hæ Liberales Reales quidem quatuor, quòd in rebus versentur, scilicet, Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica: Sermocinales seu Rationales tres, quia in sermone seu ratione consistunt, licet diuerso modo: vt postea ostendemus: Dialectica, Rhetorica, & Grāmatica. Sed de his hactenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

Artes illæ septem cur dicantur liberales?

Tres artes sermocinales.

CAPVT III.

De quibus & quo ordine agendum?

Sed antequam ad Aristotelis interpretationē accedamus, quædā in vniuersum ad totam Dialecticam spectātia explicāda erunt. Hæc nempè sex: Primò, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secundò, an sit propriè scientia? Tertiò, An sit vna scientia? Quartò, an sit scientia practica, an speculatiua? Quintò, de Dialecticæ Subiecto, seu Obiecto, circa quod versatur. Sextò, de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO I.

Vtrùm Dialectica sit necessaria ad omnes alias Scientias?

INter alia, quæ in principio cuiuslibet Artis & Scientiæ quęri solent, illud primū est: An ea Ars aut Scientia sit necessaria, vel vtilis? vt eius necessitate, & vtilitate perspecta, facilè animi ad eā capescendā accendantur. Cùm autē constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit controuersia: de eius necessitate nunc quæramus. Erit igitur prima quæstio: Vtrum Dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus. Primò titulū quęstionis explicabim⁹. Non enim parum lucis quæstioni definiendæ, & solutioni comprehēdendæ affert, vt, q̄ in dubiū vertitur, semel intelligatur. Secūdò, quid alij senserint, cū eorū rationibus proponem⁹: nō admodū solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquā q̄ probatorum virorum sunt, aliquod emolumentū auditoribus adferre posse videātur. Tertiò, quid certius tenendum sit ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostrā sic sententiā vndiq; corroborādo; eadēq; in disputando methodo, in alijs omnibus Diuina ope freti vtemur.

Tres sunt quæstionis huius partes.

In Titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandę sunt, ex quarū cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est, Dialectica: altera, Necessarium. Dialectica idem est, quod ratio disserendi, id est, ars, qua verum à falso discernere docemur. A multis pars Logicæ constituitur. Est enim Logica, (vt tradit Boet. I Top.) ratio disserendi, cuius duę sunt partes: vna Topica, hoc est, ars inueniendi: (& hanc Philosophus Dialecticā vocat) alia Analytica pars iudicandi. Et quamuis Aristoteles aliquando partem Topicā, Dialecticā vocare visus sit: hic tamē de Dialectica nos loquimur, vt vtrāque cōplectitur partē, & à Logica, quæ in vniuersū rationalis dicitur, nō differt. Altera

Tituli quęstionis expositio.

Quid sit Logica.

 tera

Necessariũ duplex.

tera vox est, Necessarium. Dupliciter autẽ aliquid Necessarium dicitur: vt docet Arist. l. 5. Met. c. 5. Vno modo, Absolutè: altero modo, Ex Suppositione.

Necessariũ absolutè.

Necessarium Absolutè illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, nõ potest aliter se habere: vt, Deus est necessaria res. Et necessarium est, hominẽ esse animal: duo & tria esse quinq;.

Ex hypothesi.

Aliud est Necessarium, quod ex se aliter se potest habere, tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut, esse calorem, non est necessarium, tamẽ posito igne, necesse est, sit calor. Respirare non est secundum se necessarium, tamen si animal debet cõsistere, respiratio est necessaria. Sagittam, nõ est necessariũ sursum tendere, si tamen proijciatur, id efficietur necessarium. Et hoc necessarium dicitur, Ex Causa, siue Causa sit Efficiens, vt in exemplis propositis; siue Finalis, vt cibus dicitur necessarius homini propter vitam, siue sit quæcunq; alia causa.

Necessariũ ex fine duplex.

Hoc autem Necessarium, quod A Fine dicitur, duplex est: alterum, Id sine quo talis finis obtineri nequit: quod necessariũ simpliciter dicitur; vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam: alterum, Id sine quo finis commodè non potest haberi, quamuis simpliciter possit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur Necessarium ad bene esse, vel vtile. In præsenti loquimur de Necessario ad finẽ: & quærimus: An ista ars disserẽdi, quæ Logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad Sciẽtias naturales acquirendas, an solũ sit vtilis, ita vt sine Dialectica possit quis Scientias oẽs alias adipisci. Et hæc de Titulo.

1 Opinio. Idem etiã docet 1. Meta. q. 2.

Circa secundam partẽ prima opinio est Ioannis Iandu. 2. Meta q. 1°. qui asserit, vnam Scientiã esse priorẽ alia ordine doctrinæ dupliciter: Vno modo, secundũ necessitatem Absolutam, & simpliciter: Altero modo, secundùm Necessitatem secundùm Quid, id est, bene esse. Docet autẽ, Logicã non esse necessariam simpliciter, sed solũ ad bene esse, & vtilem.

Confirmatio opinionis primæ. Primum argumentũ.

Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. Primũ: Illud est necessarium simpliciter propter finẽ, sine quo finis haberi non potest: sed Scientiæ possunt acquiri sine Logica, ergo non est Logica simpliciter necessaria. Maior est certa. Minor probatur. Constat enim experientiã, multos discere Mathematicas artes absq; Logica. Referũt enim, Hippocratẽ caruisse arte Logicæ, qui tamẽ rectè obtinuit Medicinã. Et Ius ciuile, ac Pontificiũ sine Dialectica acquiritur, & quidẽ perfectè, vt videtur.

Secundum Argumentum.

Secundum. Si Logica esset necessaria propter alias Sciẽtias, esset, quia docet Definire, Diuidere, & Argumentari: hæc enim sunt instrumenta, per quæ acquiritur cognitio rei: sed quęlibet Scientia habet suas Definitiones, & Diuisiones, & Argumenta, secundũ diuersitatem rerum, quas cõsiderat; ergo Logica est superflua.

Tertium Argum.

Præterea Tertiò. Si Logica esset necessaria ad acquirendas alias Scientias, esset primo loco addiscẽda: sed hoc fieri nõ potest, ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autẽ non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt. Propter quam causam Auerroes, 4. Metap. comment. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus: & Auic. 1. Met. esse de secundis intẽtionibus. At aliæ Scientiæ considerant res ipsas: Ergo potiùs aliæ Scientiæ sunt priùs addiscendæ, & ita Logica non erit necessaria.

Quartum Argum.

Quartum. Quædam pars Logicæ videtur mala & reijcienda, scilicet illa, quæ docet sophismata, & fallacias: (qui.n. sophisticè loquitur, odibilis est, Eccl. 37) Ergo absolutè Logica non est necessaria.

Quintum Argum.

5. Quæritur. Si Dialectica esset necessaria ad quamuis Scientiam comparandam; cũ ipsa Dialectica sit Scientia quædã, erit etiã necessaria ad suimet acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erat iam acquisita: quod implicat contradictionẽ.

1. Fundam-

Pro horum determinatione, sit primũ fundamẽtum. Homo, qua parte intellectu præditus est, omniũ naturas cognoscere, & earũ causas speculari conatur: nulla tamẽ ei à natura cognitio insita est, sed solũ principium à natura habet, quo omnia cõprehẽdere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullã animali visionẽ tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre posset. Vnde Arist. 1. Ethic. c. 6. Sicut pupillę, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrumq; à natura datũ esse absq; vllo opere nostro, docuit 2. de anima, c. 5.

Quemad-

Quemadmodum autẽ animal ipsum per visum à natura receptum, postea per se res obiectas videt: ita & anima per intellectũ à natura concessum, res posteà intelligit & contẽplatur. Propterea, 6. Ethic. c. 11 asserebat, neminẽ esse à natura sapientẽ: hoc tamen inter alia, inter Sensum, & Intellectũ interest: quòd Sensus facilè in suorũ cognitionem peruenit; quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at Intellectus magna difficultate rei speculationẽ consequitur; cũ res in cõmuni intelligat; & modo difficili procedat, scilicet ex notis, ea q̃ ignota sunt, indagãdo, quẽ Discursum vocamus. Hic autẽ modus multis est expositus erroribus, cùm quid ex quo, & qualiter sequatur, sit obscurũ, nec Intellectui, secundũ se, peruium. Vnde Arist. 3. de Anima, c. 3 maximã vitæ partẽ sub errore homines ducere arbitratur. Hinc enim Intellect' in multiplices incidit deceptiones.

Intellectus facilè errat.

2. Fundam. Sit 2. fundamentum. Quãuis modus procedendi in rerum cognitione, nõ sit nobis statim not', aliqua tamẽ ex parte not' est; cũ solo lumine naturalj intellect', aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscam': hoc tamen non sufficit, vt absolutè rẽ omnem speculemur, vt optimè docet Auic. in sua Logica c. 2 Natura, inquit, & prima inchoatio hominis nõ fuit sufficiens ad verũ cognoscendũ; fuit ergo op' aliqua arte, per quã modum procedẽdi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerũ speculationem accederemus. Hæc autẽ ars fuit Logica, seu Dialectica, q̃ modum vniuersalem tradit rem quamlibet speculandi: propter quod à Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verũ à falso A S. Tho. verò scientia rationalis, actuũ rationis directiua. Ab Augustino sic definitur: Logica est ars artiũ, sciẽtia scientiarũ, qua aperta oẽs aliæ aperiuntur, & qua clausa oẽs aliæ clauduntur. Est enim, quæ ostendit viã cognoscẽdi. Et ab Alber. Magno lib. Prędicab. c. 3. Logica est, quæ à phãtasijs, quæ videtur & nõ sunt, liberat; errores damnat, falsitates ostendit, & lumẽ rectum in omni opere contemplationis præbet. Hæc autem Logica acquiritur. Non enim à natura est. Nam quamuis initium aliquod à lumine naturali habeatur (quã aliqui Logicam naturalẽ vocant: & Arist. 1 Rhet. ad The. c. 1. dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse;) nõ nisi cõsummatio tamẽ & perfectio à magistris, vel lõga obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiũt, acquiritur.

Dialectica non est à natura.

3. Fundam. Sit tertium fundamẽtum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sępe homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modũ tantùm naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo. Homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cũ homo absq; vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 1. non tamẽ modum hunc semper intelligit & aduertit, ac propterea nescit talem modũ applicare omnibus rebus, quib' applicari potest. Et ideò non semper eodẽ modo in multis ratiocinatur. Præterea cũ modum cognoscendi non intelligat, nescit bonum a malo distinguere, & ob hoc frequenter decipitur: imò nec certam consequitur cognitionẽ, modo ignorato, cũ cognitio certitudinis modi nõ exiguã rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta, & diligenti huius modi, quẽ homines naturaliter intelligendo obseruãt: qua obseruatione reb' cognitis, homines supra ipsũ modum se reflectebant, ipsius naturã considerantes: & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter, & casu præstabat, ad artem redactum est, & hæc est Logica Quod eleganter Aristot. docet 1. Rhe. Ad Theo. c. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricã posse esse artes ex eo, quia id quod temerè, & naturæ ductu fit, ad rationem rectã redactũ, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

Homo naturaliter discurrendo ratiocinatur.

Dialectica vt sit inuenta.

1. Conclu. His igitur suppositis fundamẽtis sit prima Cõclusio: Modus intelligendi per Discursum (qui vsus Logicæ dici potest) est homini naturalis, nec sine illo Scientiam aliquam potest consequi. Hæc manifesta est, cùm naturaliter homo sit discursiuus, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest, nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Arist. 1. Rhetor. & 1. Elenchor. in tertio Fundamento.

2. Conclu. Secunda Cõclusio. Aliqua cognitio modi, est homini naturalis: id est, sine aliquo magistro, sed per seipsũ absq; vllo labore

percepta ex experientia: cùm lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

3.Conclu. Tertia Conclusio. Consummata cognitio modi intelligēdi, quæ Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam à magistris, vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fit, atq; in his non est controuersia aliqua.

4.Conclu. Quarta Conclusio Cognitio modi intelligēdi, siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinā accepta, est necessaria simpliciter ad alias Scientias perfectè acquirendas, ideoque est ante illas discenda.

Probatur primò. Res non scitur, nisi cognoscatur; quia aliter se habere nō potest: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica (cuius est syllogismos cognoscere,) est ad Scientiam necessaria. Antecedēs est Arist. 1 Post. c. 2. Scire, inquit, arbitramur, cū cognoscim⁹ rē ex sua causa, & q̄ aliter se habere nō pōt: quod fit, quādo necessitatem syllogismi cognoscimus, vt explicat Alb. Ma. 1. Post. tract 2. c. 1. Prætereà 2. cognoscere nō possumus, nisi inueniēdo & iudicādo: sed nō potest cognosci, an aliquid sit inuentū, vel non inuentū: nec similiter, an res processerit ex principijs, vel nō processerit, nisi per Logicā. Ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Arist. 2. Met. c. 3. vbi impedimentū vnum ad Scientias capescendas docet; non priùs tenere modū sciendi, quē Auerroes & alij vocant Dialecticā. Etiā ex Logicæ ignoratione sæpissimè in errores Sciētiarū, antiquos lapsos fuisse tradit, 1. de Partibus animaliū, c. 1. Prętereà Aui. in sua Logica, c. 2. inquit, esse necessariam: & Alb Mag. Prędicab. c. 3 inquit, nesciens Logicā, etsi scire aliquid videatur, nescit tamen, cū rationem sui sciti nesciat: & se habet ad scitum & actum sciendi, sicut ignis ad comburendū lignum. Ac propterea dicebat Augustinus: clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ: nimirū, quia ignorato modo sciēdi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signū scientis est, posse docere: docere verò non potest, qui rationem sciti ignorat. Hæc tādem cōclusio est Algaze. suæ Logicæ, c. 2.

Aristot. 1. Rheto. ad Theo. ca. 1. tunc vehementer credimus, cū demonstrata tum esse putauerimus.

Ad 1. Ad primū ergo argumentum, Respondeo, negando minorem. nullus enim Scientiam consequitur absq; aliqua Logicæ cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligētia acquisita; qualis forsan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta, cùm tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiā totam, sed quę vel est multo tempore inuenta, vel accepta ab alio. Ideò dicitur, Logicam esse necessariā simpliciter ad Scientias; siue inuentā, siue acquisitam. Ius verò Ciuile & Pontificiū, demonstrandi seu sciendi methodo non traditur. Non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola authoritate creduntur, at plurimùm etiam ad perfectā eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad 2. Ad 2. Circa minorem est considerandū, quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumentis, possumus duo considerare; Vnū est Forma, alterum Materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo Scientia dat materiā arguēdi, sed Logicus formā. Itaq; si formā consideres, vna potest esse in pluribus materijs: sicut vna forma & figura Regis potest imprimi auro, argento, & ferro; ita vna argumentationis forma varijs pōt reb. aptari: Itaq; cōsideratio Formę, est cōmunis, & ad Logicū pertinet: consideratio Materię ad particulares sciētias pertinet, q̄ tales res considerant: Vnde Arist. 1 Rhe. ad The. c. 1, inquit: Dialectica est eorum, quæ omniū quodammodo, & nullius determinatæ scientiæ sunt. Et 1. Elench. ca. 8. dicit, duplicem esse redargutionem: quædā est Particularis, q̄ in sciētia particulari fit: nimirū in certa materia: quædā Cōmunis & generalis, & hęc est Dialectica. Vnde Auer. distinguebat duplicē modū sciēdi, Vniuersalem, & Particularē, q̄ in qualibet Sciētia per se fit: ex alijs enim principijs cōstat syllogismus Mathematic⁹, quàm Physic⁹, sed eadem est forma. Vide Auer. de hoc, 2. Meta cō. 15. 3. Ethic. cō. 3. & Paraphr. 1. de Partibus Animalium, & Proœmio 12 Meta. idē etiam Albertus in principio suæ Logicæ docet. Cōstat autē, q̄ nō posset in vlla scientia definitio, diuisio, argumētatio in particulari fieri: nisi præcognosceretur in Vniuersali, q̄ fit in Logica. Duplex itaq; est modus

In Argumentatione duo cōsideranda, Materia & Forma.

modus cognoscendi, Vniuersa lis omnib. scientijs communis, qui diuisione, defininione, argumẽtatione fit: alter Particularis, secũdũ quẽ, in qualibet sciẽtia diuersi mode proceditur, ac varia est method⁹. Vnde duplex Logica, Vniuersalis cognitio prioris modi. Particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist 1. de part. animaliũ, c. 1. in principio, & vocat peritiã. Hęc distinctio est ex locis illis Auer. Et 7. Met. cõ. 2. Et 1 Phys. cõ 8. 35. & 8. cõ 70.

Ad 3. Ad tertium respõdeo, cõcedendo dicta Auer. & Auicennæ. Dicimus tamen tria. Primùm, quòd simul cognoscimus rem, & vtimur modo cognoscẽdi, cùm discurrentes cognoscamus per intellectũ. Secundò, res possumus intelligere, non cognito modo intelligẽdi, nõ tamen illa cognitio dicetur Scientia: vt ostensum est in cõclusione quarta. Vnde fit, vt quãuis in Inuentione Dialecticę precesserit rerum cognitio cognitionẽ modi: nunq̃ tamẽ illa fuit scientia, quousq; ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecessit Logicã, quã Scientia rei. Cognitio .n. rei, sine cognitione rationis, quę Logica est, nõ est Sciẽtia. Tertiò, post Inuẽtionẽ aũt, eius cognitio antecedit via doctrinæ omnes alias Scientias.

Ad 4. Ad quartum facilis est solutio Nõ enim traduntur fallaciæ syllogismorũ in Dialectica, vt eis vtamur, sed vt eas cognoscẽtes magis rectum syllogismum intelligamus: vtque intellectum nostrum ab erroribus, qui ex ignorantia earum accidere poterat, liberemus.

Ad 5. Ad quintum respondeo: ad eas tantùm Scientias Dialecticã necessariam esse, quas antecedere põt. Quo fit, vt cùm ante seipsam esse non possit, non dicatur ad seipsã necessaria, sed ad alias oẽs Sciẽtias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica pars vna cognita alteri prosit ad partẽ alteram melius cognoscendam Imò verò id, quod est naturæ, iuuat ad rudem quãdam, & imperfectam primam Dialecticę cognitionẽ, & hæc imperfecta, rursus facultatem præbet ad perfectiorem: & ita gradu quodam ipsa seipsam perficit, vsq; ad suimet vltimã perfectionem. Quã ob rem etiam ad seipsam licet diuersis gradibus, est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAESTIO II.

Vtrùm Logica sit Scientia?

CIrca Tituli declarationẽ oportet aduertere, Scientiã dupliciter sumi: Vno modo pro ipso Actu, scilicet pro cognitione, qua cognoscimus, quę Scientia Actualis dicitur: Altero modo, pro Habitu & promptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet. Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædã in nobis gignitur facilitas ad operandũ postea, quæ dicitur Habit⁹: ita ex frequẽti intellectione alicuius, in intellectu superest prõptitudo ad cognoscendum, quę dicitur Habitus cognoscitiuus, & Scientia Habitualis. Est autem discrimen inter vtranq;. Actualis non est, nisi illo tempore, quo contemplamur: Habitualis verò, etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi. 1. distinctio scientiæ in Actualem & Habitualem.

Oportet præterea aduertere, Scientiã tã Actualẽ, quã Habitualem dupliciter vsurpari. Vno modo Cõmuniter, pro quacũq; cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei cõtingentis, siue rei necessariæ: idq; siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiã Mechanicas scientias vocam⁹, & secundũ q̃ Scientiã dicimur etiã scire quęcunq; cognoscimus. Altero modo propriè pro cognitione rei tantũ necessarię, & per suã causam ac demõstrationem, vt dicemus: quo pacto Arist. considerat 1. Post. c. 2. Inter hanc autem Scientiam Actualem Propriè dictã, & Habitualem, est discrimẽ. Actualis .n. multiplicatur secundum numerum propositionũ cognitarũ: alia .n. cognitione actuali cognoscitur: homo est risibilis, alia: homo est disciplinæ capax: alia, singulæ propositiones, quæ diuersis demonstrationib⁹ demõstrãtur. Et hoc docet Arist. 1. Ele. c. 8. infinitæ, inquit, sunt Scientię, quia & demonstrationes infinitę. At Sciẽtia Habitualis non multiplicatur secundũ numerũ conclusionũ: imò sub vna Sciẽtia Habituali cõtinẽtur multæ demõstrationes: vt sub vna Geometria, sub vna Arithmetica, plures conclusiones sciuntur. Quo autẽ modo Sciẽtię Habituales multiplicẽtur, inferius docebitur. Quęstio igitur est de Habituali sciẽtia, iã Cõmu- 2. distinct. scient. in Cõmunẽ & Propriã

Tituli quęstionis sensus.

niter accepta, quàm Propriè Est enim sensus quæstionis: An Logica sit Scientia propriè dicta, an cõmuniter dicta? quãuis cõmuniter dicta absolutè non est dicẽda scientia. Quod autẽ dicitur de Habituali, dici potest etiam de Actuali: cùm ab Habituali procedat Actualis.

1. Opinio. Circa secundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themistij, 1. Post. c. 24. quã sequitur Egid. Roman. 1. Elen. in principio. & aliqui neoterici: Logicam nõ esse Scientiam propriè dictam, sed organum & instrumentum, quo Scientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum.

Probatio 1. Opinio. 1. Argum. Primò Modus sciendi non est Scientia, Logica est modus sciendi: ergo non est Scientia. Maior est nota: modus enim operãdi nõ est ipsa operatio: Minor verò est ipsi⁹ Arist. 2. Meta. cap. 5. vbi ait, Absurdum esse quęrere scientiã simul & modũ sciendi: vbi per modũ sciendi Dialecticam intelligit, vt D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait, 2. Metap. ca. 2. & Auerro. eodem 2. comment. 15.

2. Argum. Præterea, Scientia versatur circa aliquod obiectum, .i. tractat de aliqua certa re, at Logica non tractat quicquã determinatũ, ergo nõ est Sciẽtia. Maior est Arist. multis in locis: pręsertim 4. Meta. c. 1. & lib. 11. Met. c. 6. & 1. Post. c. 23. Minor est ipsius Arist. expressa, 1. Elen. c. 11. in principio, & 1 Post. in c. 8. in fine. 1. Rheto. ad Theod. ca. 1. in fine, & 4. Metap. tex. 5.

3 Argum. Tertiò argumẽt. Scientia est de rebus necessarijs, at Logica est de syllogismis, argumẽtationib⁹, quæ nõ sunt res

4 Argum. necessariæ: imò aliquãdo sunt, quando disputatio fit: cessante autẽ disputatione, nõ sunt: ergo nõ est Scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7. Vltimò. Vna pars Logicę est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias concipiendas, ergo Logica non est, saltem secundũ eam partem Scientia.

2. Opinio. Vide de hac re, q̃ Alex. 1. Prior in prologo ibidẽ Philop. & Alpharana, & Nyp. qui latè id disputant. Themisti⁹ 1. Post cap. 24. eam negat esse scientiam.

At opposita sentẽtia est communis, nẽpè Logicam esse propriè Scientiam: quã sequitur S Tho 4. Met. lect. 4. & Scot. q. 1. super prædicab. & Albert. Mag. suæ Logicæ c. 4. & Aui. ca. 1. suæ Logicæ. Solet autẽ ista quæstio ab antiquis sub ista forma exprimi: Vtrûm Logica sit pars Philosophię? vt videre est apud Boet. in prologo super Porphy & Alber. cap. 2. Logicæ, & Auicen. & Alpharab, in principio suæ Logicæ.

1. Funda. Quid sit sciẽtia? Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta, est habitus certus & euidẽs rei necessariæ per suam propriã causam. In qua definitione tres Scientiæ continentur conditiones. Prima, Quòd sit de re necessaria, id est, quæ aliter se habere non potest; rerũ enim mutabilium & variabiliũ, quæ modò sunt, & posteà mutantur, non est Sciẽtia, 1. Post. c. 24. ob quam rationẽ Singularia & Entia per accidens ad Scientiam non spectant; vt docet Arist. 7. Met. ca. 15. Secunda, Quòd sit cognitio rei per causã. Cũ enim res etiam necessarias absq; causa cognoscimus, Scientia nõ est; cùm scire rem, sit per causam cognoscere, 2 c. li. 1. Post. & 1 Phys. ca. 1 & 1 Met. c. 3. Tertia conditio est, Quod ista cognitio sit Certa, & Euidens. Certa, ad excludendam opinionem, quæ non est certa; Euidens, ad excludẽdam fidem, quæ licet certa sit, est tamen obscura. Hæc autẽ fiunt, quãdo talis cognitio ꝓcedit per syllogismum bonũ & perfectũ. Syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat Scientiam.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum: ex cuius incõsideratione, non parua multis accidit deceptio.

Aliud modus operãdi, & aliud est Cognitio modi. Aliud est Modus operãdi, aliud Cognitio modi operãdi. Modus operãdi simul est cũ ipsa operatione. At cognitio modi operãdi, est tantùm in potentia cognoscente. Verbi gratia Est mod⁹ quidam operãdi ignis, & hic est simul cũ ipsa operatiõe, huiusmodi cognitio est in homine cognoscẽte. Vnde potest esse longe diuersum vnũ ab altero Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo, quãuis in eadẽ potẽtia sint, scilicet in intellectu, vnũ tamẽ ab altero secernitur. Modus enim cognoscendi rẽ, est idẽ cũ Cognitione rei At Cognitio ipsi⁹ modi, est alia cognitio per se distincta

Logica est cognitio modi intelligendi. Modus igitur cognoscendi nõ est Logica, sicut res scita nõ est scientia: sed Cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At verò quia ipsa Cognitio modi, quę Logica est, est in eodem, & in eadẽ potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idẽ esse vtrumq; arbitrantes. Fit rursus, vt intellectus cognitio suo modo cognoscẽdi, iu-

uetur per talem cognitionem ad intelligẽdum perfectiùs: quod non fit in igne; quia ipse cognoscit suum modum operandi: Propterea qui suum modum cognoscit, potest illũ iuuare. Ex quo processit illa antiqua distinctio Logicæ, quam habet S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scotus, & alij, in Docentem, & Vtentem. Vocatur enim Logica Docens, quæ modum cognoscendi cõtemplatur. Vocatur Vtens ipsamet, quatenus cognita, modum intelligendi perficit, & per eam Logici certò, promptè, in omnibus discursus, & syllogismos componunt, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obseruandum est maximè.

Distinctio Logicæ in docentem & vtentem.

1. Cõclusi. modus sciendi non est sciẽtia.

His suppositis sit prima Conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est Scientia, nec similiter Logica, secundùm quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoscamus. Hæc est conclusio manifesta. Modus enim operandi, vt modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille vsus Logicæ non est scientia, sicut vsus rei, vt vsus est, non est ipsa res. Quare nec vsus Logicæ est Logica absolutè, nec secundùm talẽ considerationem est Scientia, sed dicitur Logica Vtens, improprio forsan vocabulo. Potiùs dicenda passiuè, Logica Exercita.

2. Cõclusi. Logicam esse scientiam.

Secunda conclusio. Logica Docẽs, quæ scilicet tradit & speculatur ipsum sciendi modum, absq; dubio est propriè Scientia. Et præter authoritates Doctorũ inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius Scientiæ, expressa in priori fundamento. Logica est habitus certus, & euidẽs rei necessariæ per suam causam, & per demonstrationem: ergo est Scientia. Consequentia est certa: Antecedens probatur. Conclusiones enim, quæ in Dialectica traduntur, sunt necessariæ & demonstratæ, sicut illæ, quæ sunt in Physica. Sicut enim est ista necessaria: Corpus naturale mouetur, ita demonstratio generat scientiã: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus. & sicut Physicus demonstrat illã conclusionem per suam causam, scilicet: omne habens naturam mouetur, corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionem. Topicus est huiusmodi, ergo generat opinionem.

1. Argum.

Secundò, Illa est vera Scientia, quæ habet propriũ subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passiones cõsiderat, & per propria principia demonstrat: Dialectica verò est huiusmodi. Nam siue Ens rationis eius subiectũ assignetur (vt postea dicemus) siue argumentatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamẽ illud speculatur, & eius propria principia, & partes, &c.

2. Argum.

Item quãuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscendas, non ideò id amittit, quod habet in se, per se, & ex se, etiamsi non esset alijs vtilis, vel necessaria. Sicut & aliæ Scientiæ, quæ alijs sunt vtiles vel necessariæ, non ideo amittunt nomen scientiæ. Declaratur simili, vt bonum aliud est honestũ, aliud est vtile, sed tamẽ in aliquo vtrunq; simul coniungi contingit, vt & idem sit honestũ & vtile. Vt, verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorũ defensionẽ. Nec verò quia illud bonum sit vtile, ideò amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita Sciẽtia vna, vt Verbi gratia, Dialectica, quãuis sit ad alias omnes vtilis vel necessaria, non ideò rationem Scientiæ, quam habet ex se, & in se amittit: quã etiam si nulli esset vtilis, vel ad nullã Scientiam viã præstaret, tamen in se haberet.

Ad 1.

Ad primum argumentum respondeo: concessa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente. Ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi: nec Aristot. vel Auer. docet, Modum sciendi, esse ipsam Logicam, sed dicit priùs oportere cognoscere Modum sciendi, quàm alias Scientias, non verò simul vtrunq; quærere. Cognitio autem hæc modi Logica est.

Ad 2.

Ad secundum respondeo: Dupliciter posse Logicam considerari, Aut secundùm ea instrumenta, & modum sciendi, de quo tractat. Aut secundùm materiam, cui talis modus & instrumenta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempè ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundùm hoc, est Scientia determinata: At si consideretur secundùm materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta, quia dat modum cognos-

cendi quamcunque rem. Hoc volunt loca Arist. Non tamen id impedit, quo minùs obiectum habeat determinatum, quod sci entiam particularem possit constituere.

Ad 3. Ad tertium respondeo: quamuis iste syl logismus, vel ille, non sit necessarius & perpetuus, tamen istæ propositiones: Syllogismus est cōpositus ex tribus terminis: Argumentatio est consequentia, & aliæ similes, ita sunt necessariæ, sicut: Corpus na turale mouetur; Ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solùm est necessarium ad sciētiam: per accidens est autem, quòd non sit iste vel ille syllogismus, sicut; quòd corrumpatur iste vel ille ignis. Istæ enim omnes propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad 4. Ad quartum est facilis responsio. Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ docet alias partes: & sicut ista est necessaria: Demōstratio generat scientiam, ita ista: Sophisticus syllogismus genérat errorem. Verū est, quòd vsus Sophismatis facit errorem, sed iste vsus non est Logica, nec propterea reijcienda est ista pars, quasi doceat malum; quia id docet, vt non erremus: Abusus est potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert Nam bono possumus abuti, nec propterea fit malum.

QVAESTIO III.

Vtrùm Logica sit Vna scientia.

Quid sit vnum & vnitas? CIrca Titulum huius quæstionis, vt intelligamus quid sit Vna scientia, Primò aduertendum est, illud dici Vnum, quod duo habet. Primum est, Indiuiduum esse in se; Secundum est, Diuisum esse à quolibet alio extra se: vt lignum vnum dicitur, quod in se non est in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus Vnde Vnitas secundùm quam vnum est, est indiuisio in se, & diuisio à quolibet alio

Triplex vnitas. Hæc Vnitas triplex est, quædam Numerica, quædam Specifica, quædam Generica. Numerica. Vnitas Numerica est, secundùm quam quælibet res singularis est vna Vnitas Specifica est secundùm quam plura singularia habentia vnicam proximam definitionem, sunt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus, dicūtur vnius esse naturæ, quia vnicam participant definitionem, scilicet Quòd sunt animal rationale. Ista autem Vnitas est Specifica Nam de Vnitate Numerica id dici non potest, cùm alia sit vnius, alia alterius. Vnitas Generica est inter illa, quæ quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicantur, tamen conueniunt in vnica definitione superiori: vt homo & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis, ex æquo, & propterea sunt vnius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid sit, differre Numero, Specie, vel Genere. Differunt enim Numero, quæ diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnam definitionem participantia: Specie verò, quæ distinctas habent definitiones, in vna tamen superiori conueniunt: Distincta Genere, quæ nulla definitione conueniunt, vel habent diuersas definitiones communes: vt animata, & inanimata genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Specifica. Generica.

Quæ sit Scientiæ vnitas, & quotuplex? Est secundò aduertendum, has Vnitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & Habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundùm se, & ab eo, quod in eis est, scilicet in sua natura, & definitione. At in Scientijs non sic: sed Vnitas Numerica sumitur ab vnitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidētia. Vnde illa est vna numero Sciētia, quæ est in vnico intellectu; sicut vna albedo, quę est in vnico subiecto: & è contrario Scientiæ, quæ sunt in diuersis subiectis, sunt numero distinctæ; vt alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius: sicut alia albedo huius Cygni, alia illius. Vnitas verò Specifica, seu Generica, ab vnitate obiecti, id est, rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, vt illa dicatur, Vna scientia specie, quæ vnius obiecti specifici, & finis est: illa verò Vna Genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis communis est: & è contrario fit diuersitas specifica, & generica. Hinc fit, vt cùm scientiæ, & habitus ab obiectis sumāt suam vnitatem, & à fine, definiuntur aliquando per vnum, aliquādo per alterum, aliquando per vtrunq;, vt docet Ammonius, in Prooemio Prædicabil. Poteris enim Medicinam definire per obiectū solum:

dum: Est ars, q̃ circa humana corpora versatur; à fine: Est ars sanitatis effectiua; ab vtroq; vero: Est ars, quæ circa humana corpora versatur eorum sanitatis effectiua.

Tit. quæstionis sensus. His suppositis, est sensus quæstionis, nō de Vnitate Numerica. Clarum est enim, esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de Specifica, seu Generica: scilicet an sint plures Logicæ species, seu Genera, quæ de diuersis rebus tractent? Hæc de titulo quæstionis.

1. Opinio. Circa secundam quæstionis partem fuit opinio Nominalium, multas esse Logicas, iuxta numerum eorum, quæ tractantur. Vnde alius est habitus & alia Logica, quæ docet Definire: alia, quæ docet Diuidere: alia, quę docet syllogismos topicos, & alia, quæ docet demonstratiuos. Imò secūdùm numerum conclusionum, quę in Dialectica sunt; esse Logicas, & habitus. Hæc sententia probatur primo. Habitus distinguūtur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo nō est vna Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logicæ pars est de syllogismo, alia de Demonstratione, alia de Diuisione. Probatur secundò. Potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque ideo non est vna Logica.

Comprobatio 1. Opinio.

1. Argum.

2. Argum.

2. Opinio. Alia fuit opinio Capreoli, Prolog 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli S. Thomæ. Hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicū habitū simplicem. Vt enim in igne non sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quæ in Logica sunt, assentimus. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, putà, vnicus visus, quo multos colores vidimus: ergo vnicus & simplex erit habitus, quo multas cōclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundo: Logica est vna scientia, Ergo est vnus habit⁹, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, à Specie ad Genus: sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Confirmatio 2. Opin.

1. Argum.

2. Argum.

1. Fundam. Operationes intellectus sunt duæ. Pro decisione huius quęstionis sit primū fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est qua res ipsas simplici, vel cōposita cognitione percipit; vt quādo cogitat hominem, leonem, plantam; seu, hominem esse animal, leonem non esse hominem; & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere reb. cognitis & apprehensis cognitione cōposita, quę operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: vt quādo iudicat, ac assētit huic: Homo est animal; dissentit verò huic: Homo est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehendat aliter, quàm se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, nō sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, vt assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Præter hoc etiā perficit intellectus apprehensionem. Nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

1.

2. Fundam. Ad intellectus operationes, concurrunt duo. Sit Secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas duo concurrunt. Ex parte rei, quæ intelligitur, vnū: alterum, Ex parte intellectus. Ex parte rei cōcurrit ipsius similitudo recepta in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandā obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quod dicitur habitus. Est tamen inter vtrūq; discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionē, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat; at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cùm solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectiùs iudicandum, & cognoscendum; habitus enim perficit operationē potentiæ, vt docet Arist. 7. Phys. cap. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens.

3. Fundam. Sit Tertium fundamentum. Habitus & Sci-

Quæstiones in Categorias Aristotelis.

15 Circa

In librum primum Peri hermenias quæstiones.

Quæstiones in librum Peri hermenias secundum.

Quæstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.

Quæstiones in Categorias Aristotelis.

15 Circa

In librum primum Peri hermenias quæstiones.

Quæstiones in librum Peri hermenias secundum.

Quæstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.

Quæstiones in librum secundum Posteriorum Analyticorum.

FINIS.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA, VNA CVM QVAESTIONIBVS:

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

PRAEFATIO.

De Dialectica Scriptoribus, & eiusdem Vtilitate.

Erpauca ante Aristotelem, eaq; imperfecta præcepta Dialectices extitêre; præter rudem quandam cognitionem Prædicamentorum, (quorum inuentionem ad Archytam Tarentinũ nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc temporis maximè nota, quibus frequentius vtebantur. Quãuis Sophistæ pleriq;, qui disputandi peritia gloriabantur; vt Gorgias Leontius, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibusdam dialogis exagitat Plato, & ob quorum Sophistarum importunitatem Aristoteles libros Priorum se scripsisse profitetur, vt illorum cauillis & obiectionibus plenè satisfieret. Cæterùm ipse Arist. primus omnium Dialecticam ita perfecit, vt vix vllus post eum aliqua in parte superauerit. Extitêre quidem Stoici plerique post Aristotelem, qui disserendi arte & acumine plurimũ valuerunt, & eius artis præcepta quamplurima conscripserunt: ita vt longo interuallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, varijs locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarentur. Cæterùm posterorum iudicium secus habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit, vt præstantissimi quiq; Philosophi, eũ & sequi, & in eum Commentaria edere non dedignarentur, & publicè omnibus legendum proponere. Hunc etiam, pre ceteris Philosophis, Ecclesia suscepisse iam videtur, à mille præsertim annis, & eum potissimũ in Academijs, cæteris alijs Philosophis posthabitis, adolescentibus erudiendis enarrãdum exhibere. In huius ergo vniuersam Dialecticam Commentaria edenda curauimus ad iuuentutis ipsius institutionem, commoditatem, & vtilitatem.

Initia Dialectices.

Aristotelẽ in tradẽdis præceptis Dialectices reliquos omnes Philosophos anteire.

Est autem Dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla controuersia, vtilis: ad scientias inquam omnes addiscẽdas, ad omnes errores vitandos, ad ipsiusque veritatis in abditis occultę cognitionem, ad rerũ denique naturã & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates, & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim Dialectica res latentes definitione explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter, acutè, & appositè, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinãdi viã aperit. Tandem, Hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita & ordinata probat, ac, si ab alijs oppugnentur, defendit. Deniq;, vt vno verbo dicam; cùm homo sit animal rationis particeps, hęc autem rationem perficiat; vnde & rationalis scientia meritò vocatur: maximè hominis propria cẽseri debet; & à cæteris illum animantibus potissimũ seiungere. Sed tamen antequam ad Arist. Dialecticã accedamus, breuiter proponenda erit Scientiarũ diui-

Dialectica ad quæ sit opportuna & vtilis?

Dialectica maximè homini competit.

sio: vt appareat quem ordinem, quemque locum & gradum Dialectica seruet inter alias Scientias & disciplinas.

CAPVT II.

De Artium & Scientiarum diuisione.

Variè quidem à diuersis Scientiæ, & Artes, multiplicique diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eam tantillam locupletando.

Scietia quomodo ab Aristotele diuidatur?

Omnis igitur Scientia, hoc est, clara & certa alicuius rei cognitio, ab Arist. 2. Metaph. c. 1. in Speculatiuam & Practicā distinguitur. Quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contēplatione consistit Practica verò, cuius finis est opus. Ignobiliores etenim cognitiones, dubias & incertas (quales sunt opiniones & suspiciones, ac similes aliæ) à ratione Scientię penitus excludimus.

Speculatiuę scientiæ sunt tres.

Speculatiuā rursus Scientiam diuidit idē Arist. 6 Met. c. 1. in Physicam siue Naturalē, Mathematicam, & Metap.

Metaphysica diuina scientia.

Quæ vltima, tum Diuina, quia de Deo tractat & Intelligentijs; tum naturalis Theologia, seu prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari consueuit.

Physica.

Physica Scientia est, quæ de rebus corporeis & mutationi subiectis tractat; vt de animalibus, plātis, arboribus, & similibus. Sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatē & eius affectiones versatur.

Mathematicæ scientiæ 4.

Quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quātitatis diuisione. Alia. n. quantitas est Permanēs, alia Successiua.

Geometria.

Et Permanens quidem vna Cōtinua, scilicet magnitudo, de qua Geometria disserit, cui annectitur Perspectiua, quæ est de linea visuali: altera Discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica.

Arithmetica.

Successiua similiter alia Continua, vt motus & tēpus; quę in ipsis cælestibus orbibus maximè perspicua cernuntur:

Astrologia

& circa hæc Astrologia versatur, quę & Astronomica dicitur: quāuis & astrorum cęlorumq; numerum, magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, ope Geometriæ, & Arithmeticæ, ipsa quoq; considerat. Tandem alia est Successiua, scilicet Discreta Quātitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis & breuibus syllabis constans: & hanc quantitatē, eiusque affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum inquam numerū, Musica considerat.

Musica.

Iam verò Metaphysica est, quæ disserit non de rebus corporeis, sed incorporeis; vt de Angelis & Intelligentijs, & tādem de Deo Optimo Maximo: atq; ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quod de istis agat, quantū lumine duntaxat naturali potest cognosci.

Metaphysica cur Theologia dicatur naturalis?

Diuino aūt beneficio præstantior lōgè Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest Iuris Pontificij prudētia:

Ius Pontificium.

nam ex ea prodijt magna ex parte, (præter forensia) cùm Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesię diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad Fidem pertinentia, in vnū corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerūt. Quāuis Theologia, cùm sit omnium prima & suprema, non tam Speculatiua, quàm Supraspeculatiua, vocari debet: quę eminenter continet & Practicā & Speculatiuam; vt ait D. Tho. prima p. q. 1 art. 5. atque hæc de Speculatiuis.

Practicę scientiæ diuisio in Actiuam & factiuam.

Practica verò cùm circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationū diuisione, in Actiuā, videlicet actionū immanentium; & Factiuā, seu effectricē operum externorū, ex Arist. 6. Met. ca. 1. Operationes enim aliæ sunt Internę, aliæ Externæ. & Internæ quidem in eo, qui operatur, manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes, quæ ob id propriè Actiones dicuntur, non Effectiones: & istarū quidem, actiua est scientia

Actiones mētis quotuplices sint.

Sunt autem Internę mentis nostræ Actiones triplicis generis, Voluntatis, Intellectus, & Memorię.

Voluntatis.

Circa Volūtatis quidem operationes Moralis Philosophia versatur; quę quidem definiri potest, scientia rectè volendi. In tres autem partes secatur, in Ethicam, quæ vnius actiones & mores rectè instituit: Oeconomicam, quæ actiones domesticas probè disponit: Politicam, seu ciuilē scientiā, quę publicas actiones ad Reipublicæ videlicet gubernationē complectitur; sub qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte continetur: atq; ex illa ferè ortū habuit.

Intellect'.

Iam verò circa intellect' operationes dirigendas, Dialectica versatur: quæ est rectè videlicet, intelligendi scientia.

Memoriæ.

Circa Memoriæ actiones; ars rectè

me-

memorandi versatur: qualem tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationum externarum partitio.

Operationes verò aliæ sunt Externæ, Vocis scilicet, vel Operis: quæ in eo, qui agit, non manent, sed in rem transeunt externam: siue post illas, opus aliquod effectum permaneat: vt post ædificationem, domus: siue non maneat, sed solū ipsæ actiones transeant: vt vox, cantus, saltatio, & cætera huiusmodi. Igitur circa Vocis quidem actiones ad congruè loquendum, Grāmatica versatur: ad ornatè loquendū, Rhetorica: cui annecti meritò poterit, ad carmina & poëmata cōponenda, Poetica: & ad historias scribendas, Historica. In externis autem operibus efficiendis cæteræ artes Mechanicę cernūtur: quæ pro diuersitate rerū & operum, in quibus versantur, quæq; in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoritia, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum alijs, quas operosum nimis hic esset singulatim referre.

Mechanicę artes.

Operum vt sit speculatio.

Ac Scientiarum quidem & artiū diuisio sic habet: & quę inter has locum Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam opę̄rum esse posse speculationē, si in se & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur, (sunt enim res quædā, vt cæteræ aliæ, quas speculamur) esse autē practicam cognitionem, cùm ad opus refertur. Ex istis autē aduertendum est septem Liberales artes ab antiquis connumerari solere. sic dictas, vel quòd liberum hominem faciāt: vel quòd liberum deceant hominem: vel quòd magis ratione vtantur, quā cæteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sunt autem hæ Liberales Reales quidem quatuor, quòd in rebus versentur, scilicet, Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica: Sermocinales seu Rationales tres, quia in sermone seu ratione consistunt, licet diuerso modo: vt posteà ostendemus Dialectica, Rhetorica, & Grāmatica. Sed de his hactenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

Artes illæ septem cur dicantur liberales?

Tres artes sermocinales.

CAPVT III.

De quibus & quo ordine agendum!

Sed antequam ad Aristotelis interpretationē accedamus, quædā in vniuersum ad totam Dialecticam spectātia explicāda erunt Hæc nempè sex: Primò, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secundò, an sit propriè scientia? Tertiò, An sit vna scientia? Quartò, an sit scientia practica, an speculatiua? Quintò, de Dialecticæ Subiecto, seu Obiecto, circa quod versatur. Sextò, de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO I.

Vtrùm Dialectica sit necessaria ad omnes alias Scientias?

Inter alia, quæ in principio cuiuslibet Artis & Scientiæ quęri solent, illud primū est: An ea Ars aut Scientia sit necessaria, vel vtilis: vt eius necessitate, & vtilitate perspecta, facilè animi ad eā capescendā accendantur. Cùm autē constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit controuersia: de eius necessitate nunc quæramus. Erit igitur prima quæstio: Vtrum Dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus. Primò titulū quęstionis explicabim⁹. Non enim parum lucis quæstioni definiendæ, & solutioni comprehēdendæ affert, vt, quod in dubiū vertitur, semel intelligatur. Secūdò, quid alij senserint, cū eorū rationibus proponem⁹: nō admodū solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquā quod probatorum virorum sunt, aliquod emolumentū auditoribus adferre posse videātur. Tertiò, quid certius tenendum sit ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostrā sic sententiā vndiq; corroborādo; eadéq; in disputando methodo, in alijs omnibus Diuina ope freti vtemur.

Tres sunt quæstionis huius partes.

In Titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandę sunt, ex quarū cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est, Dialectica: altera, Necessarium. Dialectica idem est, quod ratio disserendi, id est, ars, qua verum a falso discernere docemur. A multis pars Logicæ constituitur. Est enim Logica, (vt tradit Boet. 1 Top.) ratio disserendi, cuius duę sunt partes: vna Topica, hoc est, ars inueniendi: (& hanc Philosophus Dialecticā vocat) alia Analytica, i. ars iudicandi. Et quamuis Aristoteles aliquando partem Topicā, Dialecticā vocare visus sit: hìc tamē de Dialectica nos loquimur, vt vtrāque cōplectitur partē, & à Logica, quæ in vniuersū rationalis dicitur, nō differt. Altera

Tituli quęstionis expositio.

Quid sit Logica.

Necessariũ duplex. tera vox est, Necessarium. Dupliciter autẽ aliquid Necessarium dicitur: vt docet Arist. l. 5. Met. c. 5. Vno modo, Absolutè: altero modo, Ex Suppositione. Necessariũ absolutè. Necessarium Absolutè illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, nõ potest aliter se habere: vt, Deus est necessaria res. Et necessarium est, hominẽ esse animal: duo & tria esse quinq;. Ex hypothesi. Aliud est Necessarium, quod ex se aliter se potest habere, tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut, esse calorem, non est necessarium, tamẽ posito igne, necesse est, sit calor. Respirare non est secundùm se necessarium, tamen si animal debet cõsistere, respiratio est necessaria. Sagittam, nõ est necessariũ sursum tendere, si tamen proijciatur, id efficietur necessarium. Et hoc necessarium dicitur, Ex Causa, siue Causa sit Efficiens, vt in exemplis propositis; siue Finalis, vt cibus dicitur necessarius homini propter vitam, siue sit quæcunq; alia causa. Hoc Necessariũ ex fine duplex. autem Necessarium, quod A Fine dicitur, duplex est: alterum, Id sine quo talis finis obtineri nequit: quod necessariũ simpliciter dicitur; vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam: alterum, Id sine quo finis commodè non potest haberi, quamuis simpliciter possit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur Necessarium ad bene esse, vel vtile In præsenti loquimur de Necessario ad finẽ: & quærimus: An ista ars disserẽdi, quæ Logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad Sciẽtias naturales acquirendas, an solũ sit vtilis, ita vt sine Dialectica possit quis Scientias oẽs alias adipisci. Et hæc de Titulo.

1 Opinio. Idem etiã docet 1. Meta. q. 2. Circa secundam partẽ prima opinio est Ioannis Iandu. 2. Meta q. 1?. qui asserit, vnam Scientiã esse priorẽ alia ordine doctrinæ dupliciter: Vno modo, secundũ necessitatem Absolutam, & simpliciter: Altero modo, secundum Necessitatem secundùm Quid, id est, bene esse. Docet autẽ, Logicã Confirmatio opinionis primæ. non esse necessariam simpliciter, sed solũ ad bene esse, & vtilem. Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. Primum argumentũ. Primũ: Illud est necessarium simpliciter propter finẽ, sine quo finis haberi non potest: sed Scientiæ possunt acquiri sine Logica, ergo non est Logica simpliciter necessaria. Maior est certa, Minor probatur. Constat enim experientiâ, multos discere Mathematicas artes absq; Logica. Referũt enim, Hippocratẽ caruisse arte Logicæ, qui tamẽ rectè obtinuit Medicinã. Et Ius ciuile, ac Pontificiũ sine Dialectica acquiritur, & quidẽ perfectè, vt videtur. Secundum. Secundum Argumentum. Si Logica esset necessaria propter alias Sciẽtias, esset, quia docet Definire, Diuidere, & Argumentari: hæc enim sunt instrumenta, per quæ acquiritur cognitio rei: sed quęlibet Scientia habet suas Definitiones, & Diuisiones, & Argumenta, secundũ diuersitatem rerum, quas cõsiderat; ergo Logica est superflua. Tertium Argum. Præterea Tertiò. Si Logica esset necessaria ad acquirendas alias Scientias, esset primo loco addiscẽda: sed hoc fieri nõ potest, ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autẽ non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt. Propter quam causam Auerroes, 4. Metap. comment. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus: & Auic. 1. Met. esse de secundis intẽtionibus. At aliæ Scientiæ considerant res ipsas: Ergo potiùs aliæ Scientiæ sunt priùs addiscendæ, & ita Logica non erit necessaria. Quartum Argum. Quartum. Quædam pars Logicæ videtur mala & reijcienda, scilicet illa, quæ docet sophismata, & fallacias: (qui. n. sophisticè loquitur, odibilis est, Eccl. 37.) Ergo absolutè Logica non est necessaria. Quintum Argum. 5. Quæritur: Si Dialectica esset necessaria ad quamuis Scientiam comparandam; cũ ipsa Dialectica sit Scientia quædã, erit etiã necessaria ad suimet acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erat iam acquisita: quod implicat contradictionẽ.

1. Fundam. Pro horum determinatione, sit primũ fundamẽtum. Homo, qua parte intellectu præditus est, omniũ naturas cognoscere, & earũ causas speculari conatur; nulla tamẽ ei à natura cognitio insita est, sed solũ principium à natura habet, quo omnia cõprehẽdere possit, quod intellect⁹ dicitur: sicut natura nullã animali visionẽ tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre possit. Vnde Arist. 1. Ethic. c. 6. Sicut pupillę, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrumq; à natura datũ esse absq; vllo opere nostro, docuit 2. de anima, c. 5.

Quemad-

Quemadmodum autē animal ipsum per visum à natura receptum, postea per se res obiectas videt: ita & anima per intellectū à natura concessum, res posteà intelligit & contēplatur. Propterea, 6. Ethic. c. 11 asserebat, neminē esse à natura sapientē: hoc tamen inter alia, inter Sensum, & Intellectū interest: quòd Sensus facilè in suorū cognitionem peruenit; quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at Intellectus magna difficultate rei speculationē consequitur; cū res in cōmuni intelligat; & modo difficili procedat, scilicet ex notis, ea q̄ ignota sunt, indagādo, quē Discursum vocamus. Hic autē modus multis est expositus erroribus, cùm quid ex quo, & qualiter sequatur, sit obscurū, nec Intellectui, secundū se, peruium. Vnde Arist. 3. de Anima, c. 3 maximā vitæ partē sub errore homines ducere arbitratur. Hinc enim Intellect⁹ in multiplices incidit deceptiones.

Intellectus facilè errat.

2. Fundam. Sit 2. fundamentum. Quāuis modus procedendi in rerum cognitione, nō sit nobis statim not⁹, aliqua tamē ex parte not⁹ est; cū solo lumine naturali intellect⁹, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscam⁹: hoc tamen non sufficit, vt absolutè rē omnem speculemur, vt optimè docet Auic. in sua Logica c. 2 Natura, inquit, & prima inchoatio hominis nō fuit sufficiens ad verū cognoscendū; fuit ergo op⁹ aliqua arte, per quā modum procedēdi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerū speculationem accederemus. Hæc autē ars fuit Logica, seu Dialectica, q̄ modum vniuersalem tradit rem quamlibet speculandi: propter quod à Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verū à falso A S. Tho. verò scientia rationalis, actuū rationis directiua. Ab Augustino sic definitur: Logica est ars ārtiū, sciētia scientiarū, qua aperta oēs aliæ aperiuntur, & qua clausa oēs aliæ clauduntur. Est enim, quæ ostendit viā cognoscēdi. Et ab Alber. Magno lib. Prędicab. c. 3. Logica est, quæ à phātasijs, quæ videntur & nō sunt, liberat; errores damnat, falsitates ostendit, & lumē rectum in omni opere contemplationis præbet. Hæc autem Logica acquiritur. Non enim à natura est. Nam quamuis initium aliquod à lumine naturali habeatur (quā aliqui Logicam naturalē vocant: & Arist. 1 Rhet. ad The. c. 1. dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse;) nō nisi cōsummatio tamē & perfectio à magistris, vel lōga obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiūt, acquiritur.

Dialectica non est à natura.

Sit tertium fundamētum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sępe homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modū tantùm naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo. Homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cū homo absq; vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 1. non tamē modum hunc semper intelligit & aduertit, ac propterea nescit talem modū applicare omnibus rebus, quib⁹ applicari potest. Et ideò non semper eodē modo in multis ratiocinatur. Præterea cū modum cognoscendi non intelligat, nescit bonum à malo distinguere, & ob hoc frequenter decipitur: imò nec certam consequitur cognitionē, modo ignorato, cū cognitio certitudinis modi nō exiguā rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta, & diligenti huius modi, quē homines naturaliter intelligendo obseruāt: qua obseruatione reb⁹ cognitis, homines supra ipsū modum se reflectebant, ipsius naturā considerantes: & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter, & casu præstabat, ad artem redactum est, & hæc est Logica Quod eleganter Aristot. docet 1. Rhe. Ad Theo. c. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricā posse esse artes ex eo, quia id quod temerè, & naturæ ductu fit, ad rationem rectā redactū, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

3. Fundam.

Homo naturaliter discurrendo ratiocinatur.

Dialecticæ vt sit inuenta.

1. Conclu. His igitur suppositis fundamētis sit prima Cōclusio: Modus intelligendi per Discursum (qui vsus Logicæ dici potest) est homini naturalis, nec sine illo Scientiam aliquam potest consequi. Hæc manifesta est, cùm naturaliter homo sit discursiuus, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest, nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Arist. 1. Rhetor. & 1. Elenchor. in tertio Fundamento.

2. Conclu. Secunda Cōclusio. Aliqua cognitio modi, est homini naturalis: id est, sine aliquo magistro, sed per seipsū absq; vllo labore

percepta ex experientia: cùm lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

3. Conclu. Tertia Conclusio. Consummata cognitio modi intelligẽdi, quæ Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam à magistris, vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fit, atq; in his non est controuersia aliqua.

4. Conclu. Quarta Conclusio Cognitio modi intelligẽdi, siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinã accepta, est necessaria simpliciter ad alias Scientias perfectè acquirendas, ideoque est ante illas discenda.

Probatur primò. Res non scitur, nisi cognoscatur; quia aliter se habere nõ potest: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica (cuius est syllogismos cognoscere,) est ad Scientiam necessaria. Antecedẽs est Arist. 1 Post. c. 2. Scire, inquit, arbitramur, cũ cognoscim' rẽ ex sua causa, & q̃ aliter se habere nõ põt: quod fit, quãdo necessitatem syllogismi cognoscimus, vt explicat Alb. Ma. 1. Post. tract 2. c. 1. Præterea 2. cognoscere nõ possumus, nisi inueniẽdo & iudicãdo: sed nõ potest cognosci, an aliquid sit inuentũ, vel non inuentũ: nec similiter, an res processerit ex principijs, vel nõ ꝓcesserit, nisi per Logicã Ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Arist. 2. Met. c. 3. vbi impedimentũ vnum ad Scientias capescendas docet; non priùs tenere modũ sciendi, quẽ Auerroes & alij vocant Dialecticã. Etiã ex Logicæ ignoratione sæpissimè in errores Sciẽtiarũ, antiquos lapsos fuisse tradit, 1. de Partibus animaliũ, c. 1. Prȩtereà Aui. in sua Logica, c. 2. inquit, esse necessariam: & Alb Mag. Prædicab. c. 3 inquit, nesciens Logicã, etsi scire aliquid videatur, nescit tamen, cũ rationem sui sciti nesciat: & se habet ad scitum & actum sciendi, sicut ignis ad comburendũ lignum. Ac propterea dicebat Augustinus. clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ: nimirũ, quia ignorato modo sciẽdi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signũ scientis est, posse docere: docere verò non potest, qui rationem sciti ignorat. Hæc tãdem cõclusio est Algaze. suæ Logicæ, c. 2.

Aristot. 1. Rheto. ad Theo. ca. 1. tunc vehementer credimus, cũ demonstratum esse putauerimus.

Ad 1. Ad primũ ergo argumentum, Respondeo, negando minorem. nullus enim Scientiam consequitur absq; aliqua Logicæ cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligẽtia acquisita; qualis forsan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta, cùm tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiã totam, sed quȩ vel est multo tempore inuenta, vel accepta ab alio. Ideò dicitur, Logicam esse necessariã simpliciter ad Scientias; siue inuentã, siue acquisitam. Ius verò Ciuile & Pontificiũ, demonstrandi seu sciendi methodo non traditur. Non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola authoritate creduntur, at plurimum etiam ad perfectã eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad 2. In Argumentatione duo cõsideranda, Materia & Forma.

Ad 2. Circa minorem est considerandũ, quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumentis, possumus duo considerare; Vnũ est Forma, alterum Materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo Scientia dat materiã arguẽdi, sed Logicus formã. Itaq; si formã consideres, vna potest esse in pluribus materijs: sicut vna forma & figura Regis potest imprimi auro, argento, & ferro; ita vna argumentationis forma varijs põt reb. aptari: Itaq; cõsideratio Formȩ, est cõmunis, & ad Logicũ pertinet: consideratio Materiȩ ad particulares sciẽtias pertinet, q̃ tales res considerant: Vnde Arist. 1 Rhe. ad The. c 1, inquit: Dialectica est eorum, quæ omniũ quodammodo, & nullius determinatæ scientiæ sunt. Et 1. Elench. ca. 8 dicit, duplicem esse redargutionem: quædã est Particularis, q̃ in sciẽtia particulari fit: nimirũ in certa materia: quædã Cõmunis & generalis, & hȩc est Dialectica. Vnde Auer. distinguebat duplicẽ modũ sciẽdi, Vniuersalem, & Particularẽ, q̃ in qualibet Sciẽtia per se fit: ex alijs enim principijs cõstat syllogismus Mathematic', quàm Physic', sed eadem est forma. Vide Auer. de hoc, 2. Meta. cõ. 15. 3. Ethic. cõ. 3. & Paraphr. 1. de Partibus Animalium, & Proœmio 12 Meta. idẽ etiam Albertus in principio suæ Logicæ docet. Cõstat autẽ, q̃ nõ posset in vlla scientia definitio, diuisio, argumẽtatio in particulari fieri: nisi præcognosceretur in Vniuersali, q̃ fit in Logica. Duplex itaq; est modus

modus cognoscendi, Vniuersalis omnib. scientijs communis, qui diuisione, definione, argumētatione fit: alter Particularis, secūdū quē, in qualibet sciētia diuersi modè proceditur, ac varia est method[9]. Vnde duplex Logica, Vniuersalis cognitio prioris modi. Particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist 1. de part. animaliū, c.1. in principio, & vocat peritiā. Hęc distinctio est ex locis illis Auer. Et 7. Met. cō. 2. Et 1 Phys. cō 8.35. & 8 cō 70.

Ad 3. Ad tertium respōdeo, cōcedendo dicta Auer. & Auicennæ. Dicimus tamen tria. Primùm, quòd simul cognoscimus rem, & vtimur modo cognoscēdi, cùm discurrentes cognoscamus per intellectū. Secundò, res possumus intelligere, non cognito modo intelligēdi, nō tamen illa cognitio dicetur Scientia: vt ostensum est in cōclusione quarta. Vnde fit, vt quāuis in Inuentione Dialecticę præcesserit rerum cognitio cognitionē modi: nunq̄ tamē illa fuit scientia, quousq; ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecessit Logicā, quā Scientia rei. Cognitio. n. rei, sine cognitione rationis, quę Logica est, nō est Sciētia. Tertiò, post Inuētionē aūt, eius cognitio antecedit via doctrinæ omnes alias Scientias.

Ad 4. Ad quartum facilis est solutio Nō enim traduntur fallaciæ syllogismorū in Dialectica, vt eis vtamur, sed vt eas cognoscētes magis rectum syllogismum intelligamus: vtque intellectum nostrum ab erroribus, qui ex ignorantia earum accidere poterat, liberemus.

Ad 5. Ad quintum respondeo: ad eas tantùm Scientias Dialecticā necessariam esse, quas antecedere pōt. Quo fit, vt cùm ante seipsam esse non possit, non dicatur ad seipsā necessaria, sed ad alias oēs Sciētias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica pars vna cognita alteri prosit ad partē alteram melius cognoscendam Imò verò id, quod est naturæ, iuuat ad rudem quādam, & imperfectam primam Dialecticę cognitionē, & hæc imperfecta, rursus facultatem præbet ad perfectiorem: & ita gradu quodam ipsa seipsam perficit, vsq; ad suimet vltimā perfectionem. Quā ob rem etiam ad seipsam licet diuersis gradibus, est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAESTIO II.

Vtrùm Logica sit Scientia?

Circa Tituli declarationē oportet aduertere, Scientiā dupliciter sumi: Vno modo pro ipso *Actu*, scilicet pro cognitione, qua cognoscimus, quę Scientia *Actualis* dicitur: *Altero* modo, pro Habitu & promptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet. Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædā in nobis gignitur facilitas ad operandū postea, quæ dicitur Habit[9]: ita ex frequēti intellectione alicuius, in intellectu superest prōptitudo ad cognoscendum, quę dicitur Habitus cognoscitiuus, & Scientia Habitualis. Est autem discrimen inter vtranq;. *Actualis* non est, nisi illo tempore, quo contemplamur: Habitualis verò, etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi. — 1. distinctio scientiæ in *Actualem* & Habitualem.

Oportet præterea aduertere, Scientiā tā *Actualē*, quā Habitualem dupliciter vsurpari. Vno modo Cōmuniter, pro quacūq; cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei cōtingentis, siue rei necessariæ: idq; siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiā Mechanicas scientias vocam[9], & secundū q̄ Scientiā dicimur etiā scire quęcunq; cognoscimus. *Altero* modo propriè ꝓ cognitione rei tantū necessariæ, & per suā causam ac demōstrationem, vt dicemus: quo pacto *Arist.* considerat 1. Post. c. 2. Inter hanc autem Scientiam *Actualem* Propriè dictā, & Habitualem, est discrimē. *Actualis.* n. multiplicatur secundum numerum propositionū cognitarū: alia. n. cognitione actuali cognoscitur: homo est risibilis, alia: homo est disciplinæ capax: alia, singulæ propositiones, quæ diuersis demonstrationib[9] demōstrātur. Et hoc docet *Arist.* 1. Elc. c. 8. infinitæ, inquit, sunt Scientię, quia & demonstrationes infinitę. *At* Sciētia Habitualis non multiplicatur secundū numerū conclusionū: imò sub vna Sciētia Habituali cōtinētur multæ demōstrationes: vt sub vna Geometria, sub vna *Arithmetica*, plures conclusiones sciuntur. Quo autē modo Sciētię Habituales multiplicētur, inferius docebitur. Quęstio igitur est de Habituali sciētia, iā Cōmuniter — 2. distinct. scient. in Cōmunē & Propriā. — Tituli quęstionis sensus.

niter accepta, quàm Propriè. Est enim sensus quæstionis: An Logica sit Scientia propriè dicta, an cōmuniter dicta? quãuis cōmuniter dicta absolutè non est dicēda scientia. Quod autē dicitur de Habituali, dici potest etiam de Actuali: cùm ab Habituali procedat Actualis.

1. Opinio. Circa secundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themistij, 1. Post c. 24. quã sequitur Egid. Roman. 1. Elen. in principio. & aliqui neoterici: Logicam nō esse Scientiam propriè dictam, sed organum & instrumentum, quo Scientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum. Primò Modus sciendi non est Scientia, Logica est modus sciendi: ergo non est Scientia. Maior est nota: modus enim operãdi nō est ipsa operatio: Minor verò est ipsi⁹ Arist. 2. Meta. cap. 5. vbi ait, Absurdum esse quęrere scientiã simul & modũ sciendi: vbi per modũ sciendi Dialecticam intelligit, vt D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait, 2. Metap. ca. 2. & Auerro. eodem 2. comment. 15. Præterea, Scientia versatur circa aliquod obiectum, .i. tractat de aliqua certa re, at Logica non tractat quicquã determinatũ, ergo nō est Sciētia. Maior est Arist. multis in locis: pręsertim 4. Meta. c. 1. & lib. 11. Met. c. 6. & 1. Post. c. 23. Minor est ipsius Arist. expressa, 1. Elen. c. 11. in principio, & 1 Post. in c. 8. in fine. 1. Rheto. ad Theod. ca. 1. in fine, & 4. Metap. tex. 5. Tertiò argumēt. Scientia est de rebus necessarijs, at Logica est de syllogismis, argumētationib⁹, quæ nō sunt res necessariæ: imò aliquãdo sunt, quando disputatio fit: cessante autē disputatione, nō sunt: ergo nō est Scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7. Vltimò. Vna pars Logicę est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias concipiendas, ergo Logica non est, saltem secundũ eam partem Scientia.

(Margin: Probatio 1. Opinio. 1. Argum. — 2. Argum. — 3 Argum. — 4 Argum.)

2. Opinio. At opposita sentētia est communis, nēpè Logicam esse propriè Scientiam: quã sequitur S Tho 4. Met. lect. 4. & Scot. q. 1. super prædicab. & Albert. Mag. suæ Logicæ c. 1. & Aui. ca. 1. suæ Logicæ. Solet autē ista quæstio ab antiquis sub ista forma exprimi: Vtrùm Logica sit pars Philosophię? vt videre est apud Boet. in prologo super Porphy & Alber. cap. 2. Logicæ, & Auicen. & Alpharab. in principio suæ Logicæ.

(Margin: Vide de hac re, q̃ Alex. 1. Prior in prologo ibidē Philop. & Alpharana, & Nyp. qui latè id disputant. Themisti⁹ 1. Post cap. 24. eam negat esse scientiam.)

1. Funda. Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta, est habitus certus & euidēs rei necessariæ per suam propriã causam. In qua definitione tres Scientiæ continentur conditiones. Prima, Quòd sit de re necessaria, id est, quæ aliter se habere non potest; rerũ enim mutabilium & variabiliũ, quæ modò sunt, & posteà mutantur, non est Sciētia, 1. Post. c. 24. ob quam rationē Singularia & Entia per accidens ad Scientiam non spectant; vt docet Arist. 7. Met. ca. 15. Secunda, Quòd sit cognitio rei per causã. Cũ enim res etiam necessarias absq; causa cognoscimus, Scientia nō est; cùm scire rem, sit per causam cognoscere, 2. c. li. 1. Post. & 1 Phys. ca. 1 & 1 Met. c. 3. Tertia conditio est, Quòd ista cognitio sit Certa, & Euidens. Certa, ad excludendam opinionem, quæ non est certa; Euidens, ad excludēdam fidem, quæ licet certa sit, est tamen obscura. Hæc autē fiunt, quãdo talis cognitio ꝓcedit per syllogismum bonũ & perfectũ. Syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat Scientiam.

(Margin: Quid sit scientia?)

2. Fundam. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum: ex cuius incōsideratione, non parua multis accessit deceptio. Aliud est Modus operãdi, aliud Cognitio modi operãdi. Modus operãdi simul est cũ ipsa operatione. At cognitio modi operãdi, est tantùm in potentia cognoscente. Verbi gratia Est mod⁹ quidam operãdi ignis, & hic est simul cũ ipsa operatiōe, huiusmodi cognitio est in homine cognoscēte. Vnde potest esse longè diuersum vnũ ab altero Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo, quãuis in eadē potētia sint, scilicet in intellectu, vnũ tamē ab altero secernitur. Modus enim cognoscendi rē, est idē cũ Cognitione rei At Cognitio ipsi⁹ modi, est alia cognitio per se distincta Modus igitur cognoscendi nō est Logica, sicut res scita nō est scientia: sed Cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At verò quia ipsa Cognitio modi, quę Logica est, est in eodem, & in eadē potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idē esse vtrumq; arbitrantes. Fit rursus, vt intellectus cognitio suo modo cognoscēdi, iuuetur

(Margin: Aliud modus operãdi, & aliud est Cognitio modi. — Logica est cognitio modi intelligendi.)

uetur per talem cognitionem ad intelligēdum perfectiùs: quod non fit in igne; quia ipse cognoscit suum modum operandi: Propterea qui suum modum cognoscit, potest illū iuuare. Ex quo processit illa antiqua distinctio Logicæ, quam habet S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scotus, & alij, in Docentem, & Vtentem. Vocatur enim Logica Docens, quæ modum cognoscendi cōtemplatur. Vocatur Vtens ipsamet, quatenus cognita, modum intelligendi perficit, & per eam Logici certò, promptè, in omnibus discursus, & syllogismos componunt, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obseruandum est maximè.

Distinctio Logicæ in docentem & vtentem.

1. Cōclusi. modus sciendi non est sciētia.

His suppositis sit prima Conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est Scientia, nec similiter Logica, secundùm quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoscamus. Hæc est conclusio manifesta. Modus enim operandi, vt modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille vsus Logicæ non est scientia, sicut vsus rei, vt vsus est, non est ipsa res. Quare nec vsus Logicæ est Logica absolutè, nec secundùm talē considerationem est Scientia, sed dicitur Logica Vtens, improprio forsan vocabulo. Potiùs dicenda passiuè, Logica Exercita.

2. Cōclusi. Logicam esse scientiam.

Secunda conclusio. Logica Docēs, quæ scilicet tradit & speculatur ipsum sciendi modum, absq; dubio est propriè Scientia. Et præter authoritates Doctorū inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius Scientiæ, expressa in priori fundamento.

1. Argum.

Logica est habitus certus, & euidēs rei necessariæ per suam causam, & per demonstrationem: ergo est Scientia. Consequentia est certa: Antecedens probatur. Conclusiones enim, quæ in Dialectica traduntur, sunt necessariæ & demonstratæ, sicut illæ, quæ sunt in Physica. Sicut enim est ista necessaria: Corpus naturale mouetur, ita demonstratio generat scientiā: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus. & sicut Physicus demonstrat illā conclusionem per suam causam, scilicet: omne habens naturam mouetur, corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionem. Topicus est huiusmodi, ergo generat opinionem.

2. Argum.

Secundò, Illa est vera Scientia, quæ habet propriū subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passiones cōsiderat, & per propria principia demonstrat: Dialectica verò est huiusmodi. Nam siue Ens rationis eius subiectū assignetur (vt postea dicemus) siue argumentatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamē illud specula tur, & eius propria principia, & partes, &c.

Item quāuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscendas, non ideò id amittit, quod habet in se, per se, & ex se, etiamsi non esset alijs vtilis, vel necessaria. Sicut & aliæ Scientiæ, quæ alijs sunt vtiles vel necessariæ, non ideo amittunt nomen scientiæ. Declaratur simili, vt bonum aliud est honestū, aliud est vtile, sed tamē in aliquo vtrunq; simul coniungi contingit, vt & idem sit honestū & vtile. Vt, verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorū defensionē. Nec verò quia illud bonum sit vtile, ideò amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita Sciētia vna, vt Verbi gratia, Dialectica; quāuis sit ad alias omnes vtilis vel necessaria, non ideò rationem Scientiæ, quam habet ex se, & in se amittit: quā etiam si nulli esset vtilis, vel ad nullā Scientiam viā præstaret, tamen in se haberet.

Ad 1.

Ad primum argumentum respondeo: concessa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente. Ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi: nec Aristot. vel Auer. docet, Modum sciendi, esse ipsam Logicam, sed dicit priùs oportere cognoscere Modum sciendi, quàm alias Scientias, non verò simul vtrunq; quærere. Cognitio autem hæc modi Logica est.

Ad 2.

Ad secundum respondeo: Dupliciter posse Logicam considerari, Aut secundum ea instrumenta, & modum sciendi, de quo tractat. Aut secundùm materiam, cui talis modus & instrumenta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempè ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundùm hoc, est Scientia determinata: At si consideretur secundùm materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta, quia dat modum cognoscendi

lùm: Est ars, q̃ circa humana corpora versatur; à fine: Est ars sanitatis effectiua; ab vtroq; vero: Est ars, quæ circa humana corpora versatur eorum sanitatis effectiua.

Tit. quæstionis sensus. His suppositis, est sensus quæstionis, nõ de Vnitate Numerica. Clarum est enim, esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de Specifica, seu Generica: scilicet an sint plures Logicæ species, seu Genera, quæ de diuersis rebus tractent? Hæc de titulo quæstionis.

1. Opinio. Circa secundam quæstionis partem fuit opinio Nominalium, multas esse Logicas, iuxta numerum eorum, quæ tractantur. Vnde alius est habitus & alia Logica, quæ docet Definire: alia, quæ docet Diuidere: alia, quę docet syllogismos topicos, & alia, quæ docet demonstratiuos. Imò secũdùm numerum conclusionum, quę in Dialectica sunt; esse Logicas, & habitus. Hæc sententia probatur primò.

Comprobatio 1. Opinio. 1. Argum. Habitus distinguũtur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo nõ est vna Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logicæ pars est de syllogismo, alia de Demonstratione, alia de Diuisione. Proba-

2. Argum. tur secundò. Potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque ideo non est vna Logica.

2. Opinio. Alia fuit opinio Capreoli, Prolog. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli S. Thomæ. Hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicũ habitũ simplicem. Vt enim in igne non sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quæ in

Confirmatio 2. Opin. Logica sunt, assentimus. Ista sententia pro-

1. Argum. batur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, putà, vnicus visus, quo multos colores vidimus: ergo vnicus & simplex erit habitus, quo multas cõclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundo: Lo-

2. Argum. gica est vna scientia, Ergo est vnus habit⁹, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, à Specie ad Genus: sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Pro decisione huius quęstionis sit primũ fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est qua res ipsas simplici, vel cõposita cognitione percipit; vt quãdo cogitat hominem, leonem, plantam; seu, hominem esse animal, leonem non esse hominem; & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere reb. cognitis & apprehensis cognitione cõposita, quę operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: vt quãdo iudicat, ac asserit huic: Homo est animal; dissentit verò huic: Homo est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehendat aliter, quàm se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, nõ sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, vt assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Præter hoc etiã perficit intellectus apprehensionem. Nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit. — 1 Fundam. Operationes intellectus sunt duæ. 1.

Sit Secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas duo concurrunt. Ex parte rei, quæ intelligitur, vnũ; alterum, Ex parte intellectus. Ex parte rei cõcurrit ipsius similitudo recepta in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandã obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quod dicitur habitus. Est tamen inter vtrũq; discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionẽ, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat; at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cùm solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectiùs iudicandum, & cognoscendum, habitus enim perficit operationẽ potentiæ, vt docet Arist. 7. Phys. cap. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens. — 2. Fundam. Ad intellectus operationes, concurrunt duo.

Sit Tertium fundamentum. Habitus & Sci- — 3 Fundam.

Habitus & scientiæ distinguũtur secundum obiectum formale.

& Scientiæ distinguuntur per distinctionẽ rerum, de quib. tractant, & circa quas versantur, nõ tamen quæcunq; rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enĩ & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda, sicut in obiecto potentiarũ. Vnum, id, quod talis sciẽtia cognoscit & circa quod talis potentia operatur: vt albedo, quæ videtur ab oculo; planta, q̃ consideratur à Philosopho. Alterũ, Id, ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu a tali potentia percipitur: vt in visu est color; Albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & plãta cõsideratur à Philosopho, quia corpus naturale est: prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum. Potestq; esse, vt multa obiecta materialia cõtineantur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo, sub colore, cuius ratione à visu percipiuntur. Distinctio igitur Generica, seu Specifica Scientiarum, ab obiecti vnitate vel diuersitate formali sumenda est: vt enim nõ ponitur diuersus visus ad albedinẽ percipiẽdam, & alius ad nigredinem (quia quãuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris) ita in Scientijs scilicet multa tractẽtur, tamen si sub vnica formali ratione comprehẽdantur, erit vna Scientia Genere, vel Specie.

1.Conclus. His igitur suppositis, sit prima Conclusio: Logica absolutè & simpliciter est dicenda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti, sed Logica vnicum habet obiectum, ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1 Post cap 23. Minor est certa, & probatur inferius, esse ens rationis Logicum, seu sciendi modum, quod idem est. Neq; argumẽtum Nominalium prius factum quicquam probat. Quamuis enim multæ sint res, quæ tractantur in Logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinãtur: sicut in Philosophia & quauis alia Scientia.

Probatur.

2.Conclus. Secunda Conclusio: Logica plures partes habet sub se Specie differentes, quæ tamẽ sub vnica ratione formali generica cõueniũt, ac propterea vnius est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet. Nam in libro De interpretatione est aliud partiale obiectum, aliud in libris Priorum, aliud in alijs: hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi seu argumentationis comprehenduntur, quam Logicus primò considerat.

Probatur.

Tertia conclusio. In Logica sunt plures habitus partiales secundũ diuersas partes præcipuas ipsius Logicæ, & hoc patet secundo argumento Nominalium: non tamen propterea sequitur esse plures Logicas, seu plures partes Logicæ: Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus vnam Scientiam facientibus: quia eorũ obiecta sub vnica ratione generica formali conueniunt. Nec est simile de potentia. Nam Potentia a natura est: Habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur: Est vna Scientia, ergo vnus habitus: concedo consequens in hoc sensu: quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialib⁹. Nec est hoc præter doctrinam Arist. qui 5. Met. ca. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt vnum esse in altero: vt plures milites in ratione substantiæ sunt multi, in ratione quantitatis sunt vnus numerus. 3. Conclus.

Quarta Conclusio. Probabilis est sententia Capreoli, quod sit vnus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quæ possunt adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, remittatur in proprium locũ. 4. Conclus.

QVAESTIO IV.

Vtrum Logica sit scientia Speculatiua, an Practica?

IN disputatione præsenti primò nobis, quis sensus huius quæstionis sit, aperiendum est. Practica scientia idem est quod operatiua. Speculatiua verò idem q̃ cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem Scientia Practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus; id est, quando per eã cognoscimus, vt operemur: Speculatiua vero, per quam solùm cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de Logica, an sit Practica vel Speculatiua? Quid scientia practica & speculatiua?

Fuit sententia quorundam Neotericorum, Logicam esse practicam: huius opinionis, est primum argumentum. Illa Scientia est Practica, cuius finis est operari; sed finis Logicæ est operari, ergo est Practica. 1.Opin. 1.Argum.

ctica Maior est nota Minor probatur. Quia finis eius est syllogismos & discursus facere, hoc autem est operari. Secundò. Scientia Practica est de obiecto operabili & factibili à nobis: At obiectum Dialecticę, scilicet argumentatio, est à nobis factibile, ergo est Practica. Tertiò: Scietia Practica causatur in dirigendis, & ordinandis aliquibus operationibus nostris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed Logica versatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait S. Thom. primo Peri her. & 1. Post. ergo est Practica.

2. Argum. 3. Argum.

1. Fundam. Speculatiua & Practica scientia vt conueniāt & distinguantur.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentū Scientia Practica & speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt. Cōueniunt enim, quia, sicut per Sciētiam Speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per Practicam. Vt enim Physicus per Physicam cognoscit plātas; ita artifex per artem, & Scientiam practicam, cognoscit res, quas operatur. Differunt aũt primò; In fine: per Scientiam enim Speculatiuā rem cognoscimus, nō vt illam operemur; at per Practicam cognoscimus, vt operemur. Hāc autem conuenientiā Practicę & Speculatiuę, simul & differentiam, non malè explicuit Auer. 2. Met. com. 3. per Speculatiuam, inquit, scimus vt sciamus: per Practicā sum⁹ scientes, vt operemur. Est autem duplex finis, Intrinsecus, & Extrinsecus. Intrinsec⁹ est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur: Extrinsecus, (qui finis sciētis dicitur) est, quem sibi proponit, qui eam sciētiam habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiā animo lucrandi, vel qui disceret artē ędificādi, vt sciret solùm. Hic autem Finis Extrinsecus non facit scientiam Practicā aut speculatiuam; sed intrinsecus. Secundò differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; ita enim considerat rem, vt simul tradat modum operandi. Propterea 2. Met. c. 3. dixit Arist. Practicū non considerat causam secundū se, sed in ordine ad opus. At Speculatiua solùm procedit via cognitionis, nec modū tradit operādi. Hinc sequitur; cùm practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat; quòd necessariò tractet de re, quæ fit à nobis; non tamen propterea est Practica, licet hoc sit necessariũ: quia potest esse Speculatiua de re, quā efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia cōsistit in Fine intrinseco, vt vult Arist. 2. Met. c. 3 & in modo procedendi; ex quo fit, Scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum; quia per vtramq; primò intelligimus res: nec in obiecto, cum possit esse Speculatiua de re à nobis facienda; sed in fine & modo. Vnde in quauis Scientia Practica, primò reperitur Speculatio operum, quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiant, quę propriè cognitio est ipsa Practica. Sed hęc preterea duplex: vel in vniuersali, vt, Temperatè agendum est, Emittendus est sanguis in dolore laterali: Vel in Particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentis & experti Medici.

Finis scientiarum duplex.

Et 3. de anima, cap. 10.

Secundum fundamentum. Cùm Scientia practica sit propter operationem: operatio autem duplex sit, quædam, quæ dicitur Actio, quædam, quæ dicitur Effectio, erit duplex Scientia Practica, quædam Actiua, quædam Effectiua. Actio verò est operatio immanēs, nec in aliquam materiā exteriorem transiens; vt tristari, sentire, amare. Effectio verò est operatio in materiā exteriorem transiens, vt scribere, pingere, ędificare. Scientia igitur Effectiua dicitur, cuius finis est rectè has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles 6. Ethicorum cap. 3. Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua, quę moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanentes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

2. Fundam. Practica scientia vt & operatio, est duplex.

Vnde Ari. 6. Met. c. 1. Omnis, inquit, scientia aut est Actiua, aut Factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autem hic scientiam largo modo, pro quocunq; habitu intellectiuo. Inter has tres autem scientias constituit discrimen quoddam notādum, 11. Met. cap. 6 & 6. Met. cap. 1. in speculatiuis principium inest ipsis rebus, id est, nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra Speculatiua conformatur ipsis rebus: vt tunc perfecta sit, quando ipsis rebus adæquatur, Propterea obiectum in his

in his dicitur principium & mensura scientiæ. At in Practicis rerum cognitarum principium est in nobis; quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est in rerum ipsarũ mensura, vt talis sit res, qualis scientia, à qua procedit. Interest tamen, quod principium Actiuę est electio voluntatis, à prudentia regulata: vnde agibile & eligibile idem est. At principium in Factiuis, est ars, quæ in intellectu est. Ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ nõ dirigit operationes immanentes, vt ab electione voluntatis procedunt, non esse Actiuam. Quæ est expressa sententia Aristotelis loco citato, 6. Met. & 6. Eth. c. 10 Principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiã quòd intellectus, seu scientia Practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: vt clarissimè colligitur ex Aristotele 3 de Anima, cap. 9. & doctè tradit Albertus Magnus, 3. de Anima, tractatu 4. cap. 4.

3. Funda. Sciẽtia propriè accepta & Ars differunt in tribus.

Tertium fundamentum. Ex istis potest colligi triplex discrimen inter scientiam propriè dictam & artem. Primò, in Fine: Finis scientiæ est speculatio & contemplatio sui obiecti: Finis artis est aliquod opus, aut operatio extra ipsum intellectum. Secundò in obiecto: Ars enim est de rebus contingentibus, 6. Eth. cap. 4. scilicet non de rebus, quæ possunt esse, & non esse solùm, sed de rebus, quæ cum sint, possunt aliter, & aliter se habere: vt est ars scribendi; q. scribere potest aliter & aliter fieri. Prudẽtia est circa actus, qui cùm sint, possunt aliter, scilicet, bene aut male fieri. Est autem ars & prudentia, vt bene recteq; fiant. At scientia est de rebus necessarijs, quæ semper sunt & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit, & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit, considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur.

1. Conclus. Logicã nõ esse practicam scientiam, neq; artem. 1. Argum.

His igitur suppositis, sit prima conclusio. Absolutè loquendo, Logica non est propriè Practica scientia, nec etiã ars. Probatur primò Si esset Practica, vel esset Actiua, vel Effectiua, sed neutra harum, ergo non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non Effectiua, quia eius operatio non transit in materiam externam. Non Actiua, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cùm eius actio sit intellectu discurrere. Secundò. Scientia practica, aut Ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare, & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolutè non est ars. Tertio. Ars, & Scientia Practica propriè rei naturam non tractant; sed qualiter fiat, tantum ostendunt: At Logica naturam argumẽtationis & syllogismi aperit; nec qualiter fiant, per se solũ ostendit: ergo non est propriè Practica. Ex quo patet, quod Finis proximus & intrinsecus Logicæ, est modi procedendi cognitio: Finis sequens; scientia rei, quę ex cognitione modi procedit: Finis Remotus, per logicã syllogismos constituere. 2. Argum. 3 Argum.

2. Conclus. Logicã habet aliquid artis & practicæ.

Secunda Conclusio. Logica habet aliquid Artis & Practicæ, hoc scilicet, quod in aliquem finẽ extra seipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur, ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta.

3. Conclus. Logicã esse scientiã speculatiuam.

Tertia Conclusio Simpliciter est dicenda Speculatiua: vt patet rationibus ad primã cõclusionem inductis Probatur. Quia licet tradat præcepta argumentandi & definiendi, &c. tamen per se primò speculatur, quid sit Argumentatio, Definitio, Diuisio, & cætera omnia Deinde his perspectis, præcipit vt fiant.

Ad primum argumentum respondetur, negando, Finem proximum esse, syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui cognita natura triãguli potest triangulum facere. Ad 1. Arg.

Ad secundum, negatur consequentia: est enim fallacia accidentis. Ista enim consequentia est bona. Si est Practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione consequẽtis; Si non est de obiecto factibili: ergo non est Practica: non tamen valet ab affirmatione consequentis; Si est de obiecto operabili, ergo est Practica; nisi finis sit operatio, vt diximus. Ad 2. Arg.

Ad tertium respondetur. Illud probare secundùm quid esse Practicam: & ita vocari Ad 3. Arg.

cari solere quandam artem, non tamen
absolutè; quia deficiunt illa, quæ sunt de
ratione Artis & Scientiæ propriè Practicę.

QVAESTIO. V.

Quid sit Subiectum Logicæ?

Subiectum quatuor modis dicitur.

VOcabulum hoc: Subiectum, multipliciter apud Aristot. vsurpatur. Vno enim modo significat, Inferius alicuius superioris: quo pacto in Antepraedicamen-
1. tis dicit Arist. quædam de subiecto dicun-
2. tur. Secundo, pro vna parte propositionis, quomodo dicitur: propositio constat ex
3. subiecto & prædicato. Tertio, pro illo, cui insunt accidentia: vt corpus est subiectum albedinis: hoc dicitur Subiectum Inhæsionis: propria verò subiecta Prædicationis.
4. Quarto, Subiectum, pro eo, quod à Scientia primò consideratur: vt idem sit, quod Obiectum. Vnde Arist. 1. Post. cap. 23. vna Scientia vnius generis Subiecti. & sic in præsenti sumitur; quod dicitur etiam Materia. Sed Materia multipliciter etiam sumitur. Primò, pro Substantia, in qua recipitur forma substantialis; quomodo dici-

Materia quadruplex.

1. tur: materia animæ est corpus: & sic sumi-
2. tur 1. Physic. Secundò, pro Eo, ex quo aliquid fit: vt ferrum est materia serræ; quia
3. ex eo fit: & sic sumitur 2. Physic. ca. 3. Tertiò, pro Eo, cui applicatur opus artis; vt, materia fabri est ferrum; quia opus suum in
4. ferro facit. Quartò, pro illo, circa quod Scientia versatur. Quæ dicitur materia, circa quam. & sic idem est cum Obiecto & Subiecto sumpto vltimo modo: & secundùm hoc est quæstio de subiecto Logicæ; scilicet quid sit id, de quo præcipuè sit Logica?

Ad obiectum scientiæ 4. requiruntur.

Vt autem aliquid sit Subiectū, seu Obiectum in aliqua scientia, quatuor sunt necessaria: Duo ex parte obiecti: Duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte Subie-
1. cti, vt contineat omnia, quæ tractantur in Scientia adæquatè, vt nihil sit sub illa Scientia, quod non contineatur ab illo obiecto: nec illud Obiectum contineat aliquam, quod non sit sub tali Scientia. Se-
2. cundò, quòd det vnitatem & speciem scientiæ, id est, ab eo sit scientia vna, ab alijs
3. distincta, & per illud definiri possit. Tertiò, ex parte scientiæ: vt nihil scientia consideret, quod nō sit subiectum, vel ad subiectum pertinens. Quartò, vt tradat causas 4.
sui subiecti, 1. Meta. c. 6 & possessiones, seu proprietates; 4. Meta. ca. 1 & inferiora, partes. & species ipsius. 4 Meta. textu 3.

1. Opin. Scoti & Egidij.

Circa hanc quæstionem fuit opinio Scoti, q. 2. Vniuersalium, & Egidij Romani, Syllogismum esse Subiectum Logicæ. Ratio est Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter omnes præcipuus est syllogismus, ergo hic est obiectū eius Secunda opinio est Auic. Log. c. 3. & Alg Logi cap. - quam sequitur Alb. Magnus, lib. Prædicabilium, ca 4 Argumentationem esse obiectum. Huius ratio est. Logica tradit modum procedēdi ex noto ad ignotum, sed non solùm per syllogismū, sed quamcunque Argumentationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. Tertia opinio est Ammonij, Esse non omnem Argumentationem, sed potissimā omniū, videlicet Demonstrationem, cuius causa omnia considerari vidētur à Logica. Quarta opinio est Neotericorum quorundam; Orationem esse subiectum Logicæ: nec isti sumunt quamcunq, orationem, sed illam, quę est ignoti manifestatiua, qualis est Definitio. Diuisio, & Argumentatio. Huius ratio est. Logica tradit modū cognoscēdi, sed hic nō sola est argumētatio, sed Definitio, & Diuisio, per quas explicantur natura, & partes rei: hæc per illas cognoscuntur & sciuntur, ergo aliquid, quòd est his commune, erit subiectū. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet, qui sermonem faciebant Logicę commune obiectum, quasi idem esset Logica, q sermocinalis: quos impugnat Aui & Alb. locis citatis Quinta sententia fuit S. Tho. 4. Met. lect. 4. qui asserit. Ens rationis esse subiectum Logicæ, Ratio huius est Quia Ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, Argumentatione, vel syllogismo non continentur; vt Prædicatum, Subiectum, Genus, Species Pro declaratione verò huius Entis rationis est aduertendum, res dupliciter posse considerari. Vno modo secundùm se, & suam naturam. Altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam proprietates naturales consequentes: vt quòd homo sit risibilis, sit coloratus, sit quantus. Si

2. Opin. Auicen. & Alber.

3. Opin. Ammon.

4. Opin.

5. Opinio S. Thom.

Quid sit Ens rationis.

Res dupliciter considerantur.

Naturales.

verò considerentur, vt a nobis sunt intellectæ, habēt alias proprietates; scilicet, esse subiectum, esse prędicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas vnum interest, quod illæ sunt in ipsis rebus (albedo enim, calor & alia accidentia rebus insunt) at hæ sunt extrinsecæ. Vt enim columna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrinseco; quia ego habeo illā ad dexteram meam: ita illæ res dicuntur genera, subiectum, &c. non quòd in eis sint istæ proprietates, sed ab extrinseco proueniūt; ex eo, quod a nobis tali modo, vel tali cognoscuntur. & propterea tales proprietates dicuntur Entia rationis, id est, Intellectus, quod ab intellectu cognoscente rebus adueniant. Dicuntur pariter Intentiones Secundæ: quia cùm priùs sit, rem esse in se, quàm à nobis intelligi; proprietates aduenientes rei secundū quod est in se; dicuntur Primę Intentiones: posteriores verò, Secundæ Intentiones. Ex quo patet; quòd Ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit Sanctus Thomas esse Subiectum Logicæ: cùm nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea istis correspondentia in ipsis cognitionibus Entia alia rationis, illis correlatiua: rei, inquam, respectus, ad cognitionem: & contrà, respectus hic rationis cognitionis ad rem. Istæ itaque sunt opiniones præcipuæ.

1. Fundam. Logicæ vocabulum quænam complectatur? Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod Scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur. Tamen cum discrimine, Grammatica enim solum sermonem per se cōsiderat, cùm nihil aliud intendat, quàm congruū sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cū & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat; quòd hæc congruū, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & à Rhetorica, & à Dialectica differt, quòd rationis non est contemplatiua, cùm nullum argumentandi genus per se Grāmatica tradat, sicut Rhetorica, & Dialectica. Inter has autem duas, vna est Conuenientia, sed multiplex Differentia. Conueniunt enim in materia remota (sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur) vt enim Logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti; ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus. Ob quam causam ab Aristotele Rhetorica contraposita Dialecticę censetur, & vtranque artem communem vocat. Differunt tamen inter se: Logicus enim considerat res omnes, vt à nobis sunt cognoscibiles. Tradit enim Methodum rem quamcunq; contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimuntur & manifestantur: Propterea Rhetoricus per se cōsiderat sermonē, quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet, vt alteri probet. At cùm Logicus sit primò ad se, per accidens verbo vtitur, cùm cōceptus & probationes alteri communicare contendit: tamen eius integra ratio absq; sermone est, quod non fit in Rhetorica: ob idq; Elocutio pars Rhetoricæ, non autem Logicæ, numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipuè ad alium: vt habet Arist. 1. Rhet. ad Themist. c. 2. in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absq; sermone constare non poterit; sicut potest vsus Logicæ primus & potissimus. Secundò, differunt etiā in amplitudine materiæ formaliter. Nam Rhetoricus in omni re cōsiderat id, quod probabile est, id est, dat Methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere Methodum circa probabile, vt docet Arist. 1 Topic. c. 1 & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigandi aperire. Tertiò differunt etiam in hoc probabili: Rhetorica enim cōsiderat probabile singulare, vel cū aliqua circunstantia singularitatis: persuadet enim singulare, vel aliquid commune determinatum, secundùm aliquod tempus vel locum, vel ordinem ad opus; quæ omnia ad singulare spe-

Logica & Rhetorica 5 modis differt.

1. 2. 3.

re spectant. Propterea dicitur versari circa quæstiones definitas, vel circumstantijs terminatas, vel hypotheses. At Logica, probabile commune & vniuersale cõsiderat, & ab omni conditione singulari abstrahit: atq; ideo circa Quæstiones, quas vocãt infinitas, & theses. Quartò, differunt in fine: Finis enim Logicæ est, adhibere Methodum, per quam consequamur Scientiam necessariorum, probabilium opinionem: at Rhetorici finis est, adhibere Methodum persuadendi: ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maximè pendet ex affectione voluntatis. Quintò, differunt instrumentis: Rhetoricus enim vtitur Enthymemate & Exemplo, Logicus Inductione & Syllogismo. Hoc autem ideò fit: cùm enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendam vim syllogisticam, assumit rationem omnibus facilem, scilicet Enthymema: cùm autẽ Enthymema sit Syllogismus maiori suppressa, Dialecticus autem sit ad se, & ad intellectũ, cui non potest maior supprimi, Syllogismo ad se vtitur, licet aliquãdo ad alium Enthymemate vtatur. Cùm igitur Logicus Argumẽtationem consideret, & Enthymema sit species quædam Argumentationis, meritò Rhetoricam, quæ speculatur Enthymema, Aristot. particulam & germen Logicæ vocat, 1. Rhet. cap. 2.

4. 5. Rhetorica cur Enthymemate & Exẽplo, Logica Syllogismo, & Inductione vtatur.

2. Fundam. Secundum fundamentum. Aliud est de Obiecto loqui Dialecticæ secundùm se, & in vniuersum Dialecticam considerando; Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Aristotele conscriptam, & de eius Obiecto. Nam, vt mox dicemus, quædam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus non egit (vt videtur) Aristoteles: nempe de Definitione & Diuisione, de Syllogismis Hypotheticis, & alijs: aut si egit, eius certè libri non extant.

3. Fundam. Tertium fundamentum. Obiectum Scientiæ duplex est, vt diximus superius, Materiale, & Formale. Materiale est illud, quod talis Scientia considerat: vt Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id, ratione cuius omnia illa à tali Scientia considerantur: vt Physicus omnia illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia Scientia, arte, habitu, & potentia. Itẽ, Obiectũ aliud Totale est, aliud Partiale, aliud deniq; pcipuum.

Obiectum Scientię esse duplex, Materiale & Formale.

His suppositis, sit prima Conclusio. Sermo vel oratio non est Subiectum Logicæ. Patet. Illud est Subiectum Logicæ, quod Logica primò & per se considerat: sed sermo, vel oratio per accidens, & minùs principaliter ad Logicam spectat; vt diximus; ergo non est Subiectum. Maior est nota. quia cùm Subiectum sit intrinsecum, & de ratione Scientiæ, non debet ab eo, quod per accidens est, cõsiderari. Præterea. Quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare: cùm illa sit, quæ modum intelligendi per se manifestet. Præterea. Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce, probatum est in præcedẽti conclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si verò sumatur pro illa, quæ est in mente: non est Subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuam, & omnes alias, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Has autẽ Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

1. Cõclusi. Probatur. 1. 2. 3.

Secunda Conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ Subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione. Debet enim continere sub se omnia illa, quæ tractãtur in ea Scientia. At verò non omnia, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demõstratione. Non enim Syllogismus probabilis, nec Sophisticus, nec Enthymema, sub Demonstratione continentur. Est tamen partiale potissimum Subiectum Demonstratio: & eatenus rectè opinabatur Ammonius, cùm inter alia omnia primũ locum teneat Demonstratio.

2. Cõclusi.

Tertia Conclusio. Ens rationis vniuersè sumptum, non est Formale subiectum Logicæ. Patet. Quia Logicus non considerat Ens rationis, vt tale est, nec illius caussas, nec principia, nec passiones. Hæc enim occultissima sunt: nec omnia Entia rationis in tota sua latitudine. Non enim priuationes, nec Entia rationis Rhetorica, qualia sunt; esse tropum, vel figuram, esse exordium vel perorationem, &c. nec Grãmatica Entia rationis considerat Dialecticus.

3. Conclu.

Quarta Cõclusio. Ens rationis Logicũ, id est, quod consequitur ad operationem intel-

4. Conclu.

intellectus, quatenus intellectus intelligit, est Formale Subiectum Logicæ. Hoc autem vno cõmuni nomine vocari posset Ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentalis intelligendi, vel intelligẽdi modus, seu sciendi, quę omnia in idem ferè incidere videntur. Probatur hæc Conclusio. Omnia enim, quæ in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, vt modum sciendi & intelligendi teneamus: & hæc fuit sententia S. Thomæ: nec sumpsit in vniuersum omne Ens rationis, sed illud solum, quod rebus aduenit ex Intellectus operatione: nõ autem illud, quod voces cõsequitur, quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium: Hæc enim Grammatica sunt. Propterea definiuimus superius Ens rationis, esse proprietatem rebus aduenientẽ, quatenus ab intellectu percipiuntur.

5. Conclu. Quinta conclusio. Materiale Obiectum Logicæ sunt res ipsæ cognitæ, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulant Entia rationis, & istis conueniunt, & in istis inhærent, vt tales sunt. Nam istæ dicuntur, & sunt Genera, & Species, &c. & ex istis fiunt Propositiones, Syllogismi, &c. voces verò (vt dictum est) per accidens & secundariò à Dialectico considerantur. Diximus res cognitas & cognitiones: quia res, sunt remotius Obiectum: cognitiones verò intellectus propinquius. Et quia sunt correlatiua ad inuicem. Nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio: &, si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita. Habet enim inter se mutuum respectum rationis.

6. Conclu. Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ Subiectum, si Logicã accipiamus pro ea tantum parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenerunt, tractauit. Quod sane videntur spectasse, qui Argumentationem Subiectum Dialecticæ dixerunt, & eatenus verè affirmarunt. Perspicuũ enim est, non egisse de Definitione ac Diuisione per se, vt per se faciũt scire essentiam & partes rei, sed solum quatenus Demonstrationi, seu Argumentationi subseruiunt. Quod sanè rectè aduertit Albertus Magnus: &, vt ipse circa initium Porphyrij refert, Auicẽna, & Alpharabius, itẽ Caietanus in principio Categoriarũ Aristotelis, & Egidius in principio, in proœmio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quàm quod fusius tractaretur, ac seorsum, siue, quia in argumentandi modos, (quos primus, vt ipse ait li. 2. Elench. inuenit) incumbendum sibi potissimum existimarit: siue, quia scripserit quidem his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certè quæ extant, illud duntaxat Subiectum argumentationis habent, & eò cuncta referuntur. Imò, si quis rectè perspexerit, cùm desint Hypothetici Syllogismi, illorum operum Aristotelis, sola argumentatio categorica Subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationũ contrariarũ, si q̃ sint, solutio: & quo pacto oẽs opiniones aliqua ex parte veritatẽ attigerint, & quomodo omnia vero consonent.

QVAESTIO VI.

De diuisione Logicæ, eiusq; partibus.

LOgica diuersimodè ab aliquibus diuiditur. Boetius enim Top. principio in tres diuidit partes. In eam scilicet quæ docet Definire, & in eam quæ docet Diuidere, & in eam quæ docet Argumentari. Quod si Argumentatio procedat ex propositionibus necessarijs, est Demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secundũ hęc est pars Demõstratiua, Topica, & Sophistica. Philo. in Partem inueniendi, (quæ Topica dicitur) & in Partem resoluẽdi, simul & iudicandi (quæ Analytica dicitur) Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cũ Topica: quia Sophisticus Syllogismus est obliquitas Topici. Cicero, 1. Topi. Logicã in Iudicandi, & Inueniendi partem diuisit. Possumus tamen aliter commodiùs Logicam diuidere ex sancto Thoma, principio Peri her. celebri & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuiditur ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio. Prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: Secunda, compositio seu diuisio, quâ res intellectas vnã alteri copulamus: Tertia, ratiocinatio est, quâ ex noto ignotum discurrentes deducimus. quæ operationes similes sunt sermoni. Aliquando enim simplices voces proferimus: aliquãdo propo-

Diuisio Dialect.

Triplex intellectus operatio.

sitio-

sitiones componimus: tandem ex propositionibus syllogismos conflamus. Triplex igitur est Logicæ pars: prima, quæ dirigit
Triplex Logica.
1. primam operationem intellectus, docens modum quamque rem per se intelligendi (& ad hanc reducitur pars, quæ tractat
2. de Definitione.) Secunda, quæ dirigit secundam operationem, quæ tractat de propositione (sub qua aliquo modo contine-
3. tur Diuisio.) Tertia, quæ dirigit tertiam (& hæc est de Syllogismis.) In singulis autem harum est Inuentio, & Iudicium. Nã & docemur inuenire Genera, & Differentias (ex quibus est Definitio) & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & Syllogismo. Vide Boetium Topicorum.

Atq; hæc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis. Iam ad primam ipsius Dialecticæ partem, quæ de simplicibus disserit. Et in hac, ad Porphyrij prius, de quinque vniuersalibus, tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII, DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVI in aliquem Authorem Commentaria ediderunt, quædam solent, quasi proœmij loco, ante illius enarrationem pertractare: De illius videlicet operis Authore, vita, moribus, doctrina, ac laudibus. De ipsius operis argumento, vtilitate, ac necessitate De scribendi modo, & methodo, ordine, & partibus, & similibus alijs. Ex quibus, nos, more aliorum Interpretũ, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De Authore, & huius operis argumento, ac vtilitate scribendi, methodo, ac modo, eiusdem ordine, & partibus.

POrphyrius Philosophus hoc opus edidit, natione Phœnix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum. Plotinum habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem. Discipulos verò inter alios Iamblichum egregiũ Philosophum, & Chrysaorium Romanum virum patricium, in cuius gratiam, librum hunc conscripsit, ea occasione, (vt referũt) quod cùm Chrysaorius in Aristotelis Prædicamenta incidisset, & in quasdam ibi Voces & Res sibi ignotas impingeret, ad Porphyrium scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxilium ferret. Atq; ita hũc ad eum libellum, quem inscripsit: Πορφυρίου εἰσαγωγή, id est, Porphyrij Introductio (subaudi, in Aristotelis Dialecticã) misit. Et quamuis hic Author à Fide Christiana defecerit, & eius factus fuerit hostis acerrimus, (aduersus quem aliquot nunc extant sanctorum Patrum scripta pro Christiana Religione: vt D. Hieronym. D. August. & aliorum) tamen hoc illius opus, quod Arist. doctrinæ consentaneum, & bona ex parte ex Arist. sit decerptum, & ad illius Prædicamẽta, imò & vniuersam Dialecticam multùm conducat, nihil verò aduersùs Fidem contineat: meritò & ab Ecclesia permissum, & in publicis vbiq; scholis interpretandum ante Aristotelis Dialecticam susceptũ est.

Porphyrius à fide defecit.

Agit enim de quinque vniuersalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente: (quæ de rebus omnibus prędicantur, aut prædicari possunt) cùm essentiam rerum intrinsecam, tũ extrinseca propria & accidentia rerum continentibus. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaque re quæstiones; imò & Definitiones, & Diuisiones: & ex istis quoque constant, quæ in Prædicamentis collocantur; vt ipsemet posteà Porphyrius sui operis vtilitates cõnumerans referet, & nos posteà explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac Methodus fuit facilis, introductorio scilicet more, Definiẽdo, Diuidendo, & exemplis singula illustrando, vt ad introductionem tyronis accommodam & aptam expediebat.

Ordo hic fuit; vt prius de singulis istis

Vniuersalibus, & quidam à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit: deinde singula inter se contulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur: in præfatiunculam, seu exordiolum; & ipsorum per se quinque Vniuersalium Tractationem, totidem capitibus; & ipsorum Vniuersalium inter se Comparationem, Vltimo capite in varias ad inuicem comparationes subdiuiso.

Huius libri sunt tres partes.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phœnicis Introductio.

Cur inscribatur hic liber Introductio.

Qværi potest, cur sic inscripserit (Introductio) tam latè patenti vocabulo, nec addiderit cuius rei sit introductio: Responderi potest, vel per Antonomasiam sic inscriptum fuisse ob istius libelli excellentiã: vt dicunt Ammonius, & nõnulli eius libri Interpretes: vel quia ad vniuersam Dialecticam, atq; adeo ad vniuersam Philosophiam primum aditũ pateфaciat: vel quia certè ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id, quod ille petierat, esse introductionem; videlicet ad Prædicamenta, & Aristotelis Logicam intelligenda.

Variè inscribitur.

Inscribitur autem à complurimis præsertim neotericis: De quinq; Prædicabilibus, ab alijs: de quinque Vniuersalibus, quod in idẽ ferè recidit: nã illa Vniuersalia sunt, quę prædicantur & dicuntur de pluribus, & ideo sunt Prædicabilia, quia sunt Vniuersalia: de qua tamen re postea agemus.

Alij verò, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, Titulum faciunt iuxta eorum sententiam: De quinque vocibus. Sed in hoc etiam Titulo subaudiendum erit aliquid: nempè: de quinque vocibus, scilicet vniuersalibus, seu prędicabilibus. An verò de rebus, seu de Vocibus, vel Intentionibus, Dialectica disserat, suprà ostendimus; & diligentius paulò post de ea re disseremus. Omnes autem in hoc Titulo absolutè conueniunt, scilicet de quinque vniuersalibus; seu de quinque Prædicabilibus, nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse Res, alius esse tantùm Voces.

Cùm sit necessarium, Chrysaori, & ad eam, quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam.

Necessariũ duplex.

Diximus superiùs (cùm quęsiuimus, An Logica sit necessaria) quot modis vox, Necessarium, accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis Necessarium dicitur. (vt ait Arist. lib. 5. Met. ca. 5.) Vno modo Absolutè necessariũ; quod scilicet non potest vllo modo aliter se habere: Altero modo, Ex Suppositione necessarium; quod, posito aliquo alio, ad id necessario consequitur; quamuis in se res sit contingens: vt si ignis est, necessariò calor erit: at calor ipse, & calorẽ esse, contingens est. Est autem rursus hoc ex Suppositione necessarium multiplex, pro suppositionũ diuersitate, ex quibus necessariò sequitur: videlicet Necessariũ, ex suppositione causæ alicuius, Efficientis, Formalis, Materialis, vel Finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessariò consequitur. Sed nos, alijs omissis, de Necessariò ex Suppositione finis, quod ad pręsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessarium ergo ex fine, seu ad finẽ, est duplex. Alterũ, sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei; vt cibus necessarius est simpliciter ad vitam sustinendã. Alterum, sine quo non potest commodè acquiri eiusmodi finis, quãuis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Philosophis, Necessarium ad bene esse, vel vtile, vt equus ad iter agendum. Nam sine illo iter posset peragi, licet non ita commodè: atq; ita illud alterum vocari solet. Necessarium ad esse rei: Hoc, ad bene esse. Illud simpliciter necessarium, vt res sit: Hoc, secundùm quid necessarium, vt scilicet res bene sit; vel bene fiat.

Necessariũ ex fine duplex.

Deinde aduertendum est, posse nos quærere; Vel de hac quinq; Vniuersalium cognitione, an sit necessaria: Vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationẽ Porphyrij, quàm ipsam per se notitiam Vniuersalium, certum est, non esse absolutè necessariam hominib⁹: sed ex suppositione duntaxat finis: si velint videlicet Dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur, distinguendum erit. Ipsa quidem per se cognitio Vniuersaliũ est necessaria ad eũ finẽ simpliciter. Nam tũ in Prędicamẽtis Aristoteles ipsorũ frequẽter memi-

Cognitio quinq; vocum quo-

modo simpliciter dicatur multifaria.

meminit Generis, Speciei, Differentiæ, Propriorum & Accidentium; tum in Topicis, & alijs eius Dialecticæ libris: atque ideo necessarium erit omnino, vel tunc simul addisci, vel anteà. Si verò de Porphyrij tractatione loquamur; necessaria quidem nō est simpliciter: cùm constet alium quemuis Authorem de eisdem Vniuersalibus differentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valdè, etiam necessaria secundo modo ad bene esse, quòd magna dexteritate & breuitate de eisdem egerit. Sed nec etiā ipsa per se cognitio Vniuersaliū est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa Prędicamenta; quandoquidem in ipsis Prędicamētis & alijs libris, cùm occurrerent, addisci possent. Est tamen valdè commodum, vt prius addiscantur, ne postea in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessariò etiam antea addiscentur ad bene esse, vt melius scilicet & facilius addiscant.

——— *nosse, quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, quid Proprium, & quid Accidens.*

Seruauit Porphyrius naturæ ordinē in horū enumeratione & tractatione, à prioribus, scilicet, secundùm naturam, ad posteriora profectus. Nam prius absolutè de ipsis in se Vniuersalibus egit: deinde illis constitutis, ea inter se comparauit. Prius enim oportet rem esse, deinde ad aliā comparari & referri. Res enim primò est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis verò singulis, similiter naturæ ordinem, vt priùs Intrinseca, quæ ad essentiam rei attinent, referret, nempè Genus, Differentiam, & Speciem. Deinde Extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Proprium & Accidēs. Inter Intrinseca rursus, priùs partes Essentię; ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nā ex partibus haud dubiè totū consurgit: & priùs oportet partes adsint, quàm totū fiat, quod sine partib. esse nō potest. Et in partibus, eam, quæ in Potentia prior est, collocauit, scilicet Genus, deinde, quæ illi tanquā Actus & perfectio aduenit, Differentiā; ex quibus ambabus tota Speciei essentia cōsurgit, atq; componitur: quam tertio ꝓposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locum Propria, vtpotè quæ ex ipsa promanent essentia, obtinēt. Deinde vltimò, quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt Accidentia. Tantillum autem in ipsa tractatione Naturæ ordinem, quē hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit, vt de Specie proximè post Genus, ante Differētiam, quòd illi esset correlatiuum, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoq; causa conspicitur: proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, à prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis; primùm est materia in potentia ad formam; deinde in eam ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum compositū: ex composito rursus, ipsius totius essentiæ proprietates emergūt: vltimò tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequaq; tota interius, exteriusq; perficitur. Igitur proportione quadam genus se habet vt materia, Differentia vt forma, Species vt totū compositum, Propria proprijs, & Accidentia accidentibus respondent. Atq; is ordo est, quem naturæ dicimus, quòd à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

——— *Et ad Definitionum assignationem, & omnino ad ea, quæ in Diuisione & Demonstratione sunt, vtili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens.*

Vtilis quidem istorum Vniuersalium cognitio est, ad definitiones cōficiendas. Fiūt enim definitiones ex Genere & Differentia, & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentium collectione. Ad Diuisiones quoque vtilis est: nam diuisiones quoque fiunt, Generis in Differentias, vel Generis in Species, & aliquando etiam per Propria, loco Differentiarum: & fiunt quoq; Subiecti in Accidentia, & Accidentis in Subiecta aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad Demonstrationes: nam Demonstrationis potissimę medium est Definitio ex Genere & Differentia constans, & propria aliqua passio demonstratur de Specie, in ipsa Demonstratione. Accidentia demū cognoscenda erūt, vt à demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Quæstio. Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam, cũ non sit minus necessaria ad hæc; quàm ad ipsa Prædicamenta; facilè respon-

Responsio. deri potest: vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idem iterum repetere; ne fastidiũ generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent scriptores; mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur. Dicitur enim vtile duobus modis; vno modo pro eo, quod alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Arist 3 Eth. c.2) siue autem illud omnino necessarium sit; sicut animali cibus; siue non sit necessarium; sicut homini vestis. Aliqui verò distinguunt: *Aliud* (inquiunt) est dicere vtilem ad Definitiones faciendas, & Diuisiones ac Demonstrationes: & ad hoc est vtilis tãtùm, cùm sine horum Vniuersalium cognitione nonnulli, vt Geometræ, & Arithmetici definiant, diuidant, & demonstrent. Aliud est artem & præcepta Definiendi, Diuidendi, & Demonstrandi, cognoscenda. Nam ad hoc non solùm vtilis est, sed necessaria horum Vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit, Porphyrium non de sua tractatione loqui, sed de ipsorum Vniuersalium per se cognitione.

—— *tentabo breuiter velut introductionis modo, ea, quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi: ab altioribus quidem Quæstionibus abstinens, simpliciores vero mediocriter coniectans.*

Hic Porphyrius tractationis suę modũ indicat, & eius aperit institutũ, proponitque se sub breuitate, &, vt Introductionis ratio exigit, quæ ab alijs Philosophis dicta sunt; præsertim Peripateticis; allaturum, obscuriores verò & difficiliores quæstiones, vtpote ad Naturalem vel Metaphysicum potius spectantes, prætermissurum: & ea se solùm dicturũ, quæ faciliora & quæ ad rem potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisq; sint accommodata.

*Mox de Generibus & Speciebus, illud quidem, Siue subsistant, Siue in solis nudis intellectibus posita sint: &, Siue subsistentia * corporalia sint siue incorporalia: &, Vtrum separata à sensibilibus, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo. Altissimum enim est huiusmodi negocium, & maioris egens inquisitionis. Illud verò, quemadmodum de his, an de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maximè Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.*

*corpora σώματα.

Quæstiones. Aliquot ex illis difficilioribus Quæstionibus, quæ de Vniuersalibus fieri poterãt, quas se prætermissurum pollicebatur, reijcit. Prima quæstio est: An Genera & Species existant in rerum natura: an verò sint contra aliquod figmentum mente & intellectu solùm conceptũ: vt cùm dicimus: animal vel homo, sit ne aliqua res, ille homo, communis, & aliud animal commune; an solùm generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis, inquã, in communi, & animalis in communi. Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: An sint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia quæstio. An existant istæc Genera & Species in ipsismet singularibus rebus Indiuiduis, quas sensu percipimus; an verò ab istis reb⁹ Indiuiduis sint separata? Has quæstiones, quoniam ad Metaphysicum potius spectant, prætermittit Porphyrius; pollicetur autẽ se de ijs tantùm tractaturum, quæ vtiliores & Dialecticis magis accommodatæ videbantur: quę ab alijs Peripateticis, qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerũt. Sed tamen, quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus, de istis nonnulla, quãtum satis est Dialectico, magna facilitate, ac pariter breuitate referamus.

1. 2. 3.

QVAESTIONES

In proœmium Porphyrij.

ERit tripartita disputatio. Primò disseremus de Vniuersali in communi: Deinde, de Primis ac Secundis Intentionibus, quibus ipsa cõstant Vniuersalia, & alia ad Logicam spectantia: Tertiò de huius libri Subiecto: Postremò Vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum

lorum in particulari tractationem, hoc ordine, qui sequitur.

De Vniuersalibus.

Primò, Quid sit Vniuersale?

Secundo, Vtrum Vniuersalia sint res, an solæ voces, vel conceptus?

Tertiò, Vtrum Vniuersalia sint in rebus distincta ante operationem Intellectus?

Quartò, Quomodo respondendum sit Quæstionibus de Vniuersalibus à Porphyrio factis?

De primis ac Secundis Intentionibus.

Primo, Quid sit Prima & Secunda Intentio?

Secundò, Quomodo fiat Intentio Vniuersalis, & aliæ Secundæ Intentiones, an scilicet per Notitiam absolutam, per primam tantùm abstractionem, an per Notitiam comparatiuam?

De Subiecto huius libri.

Primò, An Vniuersale sit huius libri Subiectum?

Secundò, An sit Genus ad illa Prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Tertiò, De numero Prædicabilium, eorumq; diuisione; an sint tantum quinque Vniuersalia, seu (quod in idem recidit) quinque tantum Prædicabilia: Sed iam de singulis, eo ordine, quo proposita sunt, disseramus.

QVAESTIO I.

Quid & quotuplex sit Vniuersale?

QVamuis Porphyrius ab istis de Generibus & Speciebus Quæstionibus abstinuerit, id tamē nobis vitio dari non debet, quod de eis disputationem aliquam habeamus: præsertim qui non ad Arist. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instruere studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieri satis, si Quæstiones has, quæ omni doctrinæ maximè sunt necessariæ, in Metaphysicam vsque differremus, cùm nulla commodior offeratur occasio eas elucidandi, quā hæc præsens; id quod multi insignes Doctores, inter quos Albert. Magnus, & Boetius sunt, diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, proponemus.

Primò ergo naturæ & doctrinæ ordine, (ne in ambiguo versetur disputatio) nobis explicandū est, quid Vniuersale sit, & quotuplex: Vniuersale igitur nomē est multiplex. Vno enim modo sumitur complexè, altero incomplexè. Vniuersale cōplexum est propositio, cuius veritas ex singularium multorum per se veritate dependet: vt si dicatur: omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtitur hoc nomine Aristot. 1. Post cap. 7. 1 Meta cap. 1. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnum ad plura potest habere. Primò enim potest habere ordinem causæ siue efficientis, siue finalis: quando vna causa existens plures & varios habet effectus: quo pacto cœli dicuntur causæ vniuersales horum inferiorū efficientes: quia hæc omnes res naturales, cœlorum virtute producuntur. Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum, vt ad finem supremum & optimum, referuntur; & hoc Vniuersale communiter dici solet in causando. Secūdò, dicitur Vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiatorū exteriorum est similitudo & exemplar. quod etiam vniuersale in repræsentando dici solet. Tertiò, potest aliquid vnum existens intelligi multorū esse substantiā: quo pacto Auerroes falsò putabat vnum esse intellectum assistentē hominibus: seu potiùs Plato, vnicam esse Ideam hominibus, quæ vna existens omnibus per se dabat hominibus esse, & hoc vocant cōmuniter Vniuersale in essendo. Quartò, est Vniuersale in significādo: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandē quintò, est Vniuersale in prædicādo, scilicet id, quod de multis diuisim verè affirmatur: vt homo,

Vniuersale complexū quid sit?

Vniuersale incomplexum quid sit; & quotuplex?

Vniuersale quintuplex.

1. In causando.

2. In repræsentando.

3. In essendo.

4. In Significando.

5. In prædicando.

mo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio, & controuersia: An id, quod de multis vniuocè prædicatur, sit sola Vox, vel conceptus, an sit aliqua natura communis per vocem & conceptum immediatè significata: quod si natura per vocem & conceptum significata, An talis natura sit per se, separata; an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatur?

Definitio Vniuersalis. Hoc autem Vniuersale Aristot. 1. Perihermenias, cap. 5 sic definit: Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptum est. In qua definitione multæ conditiones Vniuersalis tacitè assignantur. Quæ ad vniuersale requirãtur. 1. Primũ enim debet esse aliquid vnum, in hoc, quòd dicitur (Id quod) vnum, inquam, & Nomine & Ratione. Sic enim Aristot. docet lib. Post. c. 8. & c. 20. vbi ait, Vniuersale esse vnum quid, non solùm Nomine, sed etiam Ratione: hac ergo particula excluduntur, primò, Complexa, Quoniam, vt talia, non sunt vnum nomine. Excluduntur etiã Aequiuoca, quia non sunt vnum Ratione. Analoga verò, quia sunt vnum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inæqualiter participata; qualia sunt, vnum, ens, bonum, ac similia: ideo ab Aristotele quibusdam locis Vniuersalia, ista, scilicet, vnum, ens, bonum; vocantur: vt 3. Meta. c. 3. & 4. cũ ait, Ens & Vnum esse maximè Vniuersalia, & lib. 4. cap. 2 tot ait esse species Vnius, quot sunt species Entis: quibusdam verò alijs locis, id negare videtur, vt 4 Meta. c. 2. cùm ait, Ens & Vnum non esse Vniuersalia, & eadem in omnibus, & 1. Ethicor. c 6. ait. Bonum æquè ac Ens, non esse quicquam Vniuersale ac vnum: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur. Sunt enim Vniuersalia Analoga & Transcendentia, non Vniuersalia vniuoca: quę sint verè Genera aut Species. Oportet ergo propriè Vniuersale, sit vnum scilicet incomplexum & vniuocum. Quod indicauit Aristoteles, cũ in eius definitione posuit particulã illam, (Id quod). 2. Prędicari de multis. Deinde in secunda particula cũ dicit, (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus scilicet diuisim; ita vt illa multitudinem habeant in illo nomine; quo pacto hic, Deus, non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis conueniat, non tamen secundũ illum recipiunt multitudinem, cum non sint plures Dij. 3. Directè prædicari. Præterea intellige, In prædicatione propria & directa, qua superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prędicatur. NOTA. Notandum etiam est, Aristotelem non definiuisse Vniuersale per Actum prædicandi, sed per Aptitudinem. Quia non est necesse, vt Actu prædicetur, vt sit Vniuersale, sed sit Aptum de pluribus prædicari. Vniuersale ergo debet esse incomplexum, vniuocum, prædicatum directum de pluribus in illo diuisim multitudinem habentibus.

Alteram definitionem Vniuersalis attulit Arist. lib. 7. Meta. c. 3. quæ est eiusmodi: Vniuersale est, quod aptum est, vt in pluribus insit: quæ quidem ab altera in eo differt, quòd hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa enim, cur aliquid verè possit de multis affirmari, ideò est, quia illud re ipsa est in multis: alioquin nõ posset verè de illis affirmari, si in eis non esset. nam quia Petrus est homo, & in eo est natura humana; ideo verè homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & ita re ipsa est album; ideò de illo album dicitur. Ab eo etenim quòd res est, vel nõ est; oratio dicitur vera vel falsa; vt rectè ait idem Arist. Cùm autem hæc definitio ab altera definitione solo verbo (insit) differat, intelligendum est verbum (insit) idem esse, quòd verè rei ipsi conueniat: siue intrinsecè & secundùm essentiam conueniat; vt esse hominem, vel rationale: siue extrinsecè & extra essentiam; vt Propria & Accidentia rebus ipsis conueniunt. Atque ita cum illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nam cũ sic insit pluribus, de pluribus vtique verè prædicabitur: & contrà: si verè de pluribus prædicabitur, verè pluribus inerit. De hoc autem Vniuersali, an sit res aliqua à parte rei existens, an solæ sint voces vel conceptus, vel quid aliud: iam videndum est.

QVAESTIO II.

Vtrùm Vniuersalia sint Res, an solæ sint Voces vel conceptus?

Titulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione: De isto namq; Vniuersali

sali in prædicando, quod iã definiuimus, quæritur:nũ sit in rebus,an in sola tãtùm Mente & cogitatione? Et quidem initio, hoc primò notandum est,Negari nõ posse esse aliquas voces cõmunes & vniuersales,& esse conceptus quoque formales mẽtis communes & vniuersales.Sed quęstio in hoc versatur:An etiam in rebus ipsis sint Vniuersalia, an verò tantùm sint voces,vel conceptus?

Fuerunt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones:duæ extremæ, & vna quasi media.

1.Opinio Nominalium. Vna fuit sentẽtia Nominalium, quam tradit Ockam suę Logicæ,cap.14.& aliorum qui illum sequuti sunt. Vniuersale in prædicãdo esse idem, cũ vniuersali in significando,ita vt non sit aliqua Natura communis,quæ de multis prędicetur:sed solùm esse Vocem communem significantem plura, quæ aliquam inter se habent similitudinem. Sic etiam Buridanus in principio Prædicabilium,inquit:Vniuersale est terminus cõmunis,cui ex modo suæ significationis non repugnat prædicari de multis vniuocè & diuisim: & alij plerique istius sunt,sententię,quę ideò Nominales vocãtur, quod tum hæc,tum alia multa tribuunt nominibus.

Nomicales qui.

Probatur opinio 1. Hæc opinio probatur 1. Arist.1. de Anima c.1.inquit vniuersale nihil est,aut posterius est:quod idem videtur esse, ac si dicatur,nihil esse vniuersale, nisi vocẽ, aut conceptum in repręsentando,vel significando,quod vniuersale posterius est:cùm res sint priores vocibus & conceptibus.Item idem Arist.in Prædicamentis,cap.de substantia, ait secũdas substãtias, hoc est, vniuersales significare quale quid:& hoc rebus non conuenit,sed nominibus.

2. Præterea.Quicquid est in Mũdo,est singulare,(vt experiẽtia patet,)ergo nullum est vniuersale.

3. Tertiò. Si aliqua esset natura vniuersalis,vel haberet principiũ,vel à nullo esset: hoc fieri nõ potest. omnia enim per Deũ principium habent.Quod si habet principium,ergo per aliquam actionem incepit esse,ergo est singularis,& non vniuersalis.Actio enim singularis est 1.Metap.c.1.

2.Opinio Platonis. In opposita sententia fuit Plato, vt tradit sępissimè Arist.hic enim singulas substantiæ species, posuit naturas separatas quasdam per se existentes, communes,& vniuersales,quarũ participatione res cõstarent singulares:& has ingenerabiles & incorruptibiles posuit,Ideasque vocauit. Huius placiti Arist 7.Met. à text.17.vsque ad 32.inclusiuè recitat duo motiua,&vtrũque impugnat. Primò enim Plato motus est ad ponenda ista Vniuersalia separata propter scientiam. Scientia enim est Vniuersalium,&necessariorum,ergo per singula oportet cõstituere vniuersalia, quorum sint Scientiæ & Definitiones Secundò propter generationes, cùm multoties videamus ignem à non igne, & alia à nõ similibus produci.Quod ostendit esse aliquam causam vniuersalem similẽ, à qua producuntur per sui cõmunicationem. Probatur. 1. 2.

Aliqui Platonem interpretantes,asserũt hoc ei Aristotelem imposuisse:inter quos est August lib 83.quęstionum,q.46.qui dicit Platonẽ per Ideas intellexisse rationes & imagines existẽtes in mẽte diuina,quæ sint idem cum sua essẽtia,per quas omnia produxit. quod idem interpretatur Seneca,lib.8.Epist.66 Deus,inquit, in se rerum exẽpla habet, quas Plato Ideas vocat.Sed quicquid de hoc sit, quod parum ad præsens conducit negotium, illa sententia sic secundùm Aristo.exposita,est falsa & impossibilis.Quod primò patet. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singularium,ergo non est ab eis separata. Prętere a. Nullus singularis homo potest esse communis omnibus hominibus(nam singulare est,quod de pluribus dici aut prędicari non potest) sed illa Idea hominis, sic per se separata ab alijs hominibus, qui intereunt & corrumpuntur, esset quoddam singulare ab alijs realiter distinctum: ergo illis communis esse nõ potest.Tertiò Præterea, quod ab altero realiter distinctum est,de illo verè prædicari aut dici non potest,nec esse idem cum altero:imò hoc implicaret contradictionem,esse distinctum realiter ab aliquo, & esse idem realiter cũ illo:Sed illa Idea hominis,si esset separata ab indiuiduis,per se existens,& per se subsistẽs,esset realiter distincta à quolibet alio homine particulari & singulari:ergo de illo dici, aut cum illo esse nequiret. Quartò,hæc

1.Argum. contra opinionẽ Platonis. 2.Argum. 3. Argum. 4.Argum.

tò, hæc vera est prædicatio: Petrus est homo: ista est falsa: Petrus est illa Idea: igitur homo in communi non est illa Idea separata; neq; id significatur per vocem hanc, homo; sed aliud quid, quod verè conuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiendum est. Quintò, amplius magis intrinseca sunt vnicuiq; rei, quæ ad eius essentiā attinent, quàm eius rei accidentia: sed accidentia rei, hærent in ipsamet re, ergo multo magis ipsa natura communis, scilicet Genera & Species, quæ sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sentētia redargui: quæ omittantur in locum proprium.

5. Argum.

3. Opinio Realium. Vniuersale esse naturā quandam communē.

Fuit ergo tertio sententia quasi media inter vtranque D. Thom. Alberti Magni, Scoti, & Realium omnium, & sine dubio Aristotelis. Vniuersale in prędicando, nō solam esse Vocem, vel conceptum: sed Naturam communem, per vocem immediatè, vel per conceptum significatā, quæ non sit tamen realiter à singularibus separata, sicut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autē modo postea declarabimus. Hæc sententia probatur. Primò. Sunt

Probatur opinio hęc.

1. multę propositiones, in quibus prædicatū nec vocibus, nec singularibus potest conuenire, ergo est natura vniuersalis. Antecedens patet. si dicatur: homo est præstantissima species animalium: prima definitio hominis est, animal rationale: sonus est obiectum auditus. in his, clarum est, prædicata non voci, sed Naturæ cōmuni

2. per vocem significatæ conuenire. Secundò. Scientia est de rebus, & nō de singularibus, ergo Vniuersalibus. Maior est Arist. 4. Metaphy. cap 3. & minor ipsius 7. Met. cap. 15. Præterea; ex Arist 7. Metaph. cap. 13.

3. Item vniuersale est in illis, de quibus prędicari aptum est, sed vox non inest, ergo aliqua Natura est in eis communis. Ista sententia est vera, & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus, recepta. Propterea positis aliquot fundamentis, aliquibus etiam conclusionibus, explicanda erit diligentius. Quartò rursus. Idem ex

4. Aristotele testimonijs planè cōuincitur, vt lib 1. Peri herm. cap 5. rerum, ait, quasdam esse Singulares, quasdam Vniuersales, quo nihil apertius dici posse videtur aduersus Nominales: & primo lib. Poster. cap. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: item vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et cap 7. Nec Definitionem, nec Demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua. quæ omnia Vocibus conuenire non possunt. At præterea quoties Arist. disputat contra Platonem, vt lib 7. Metaph. cap. 13. & plerisq; alijs locis, non eum reprehēdit, quod Vniuersales res posuerit: sed quasi supponendo, quod essent res aliquę, reprehendit, quod a rebus separata Vniuersalia (quas Ideas vocabat) posuerit, & non potius in ipsis rebus.

Sit igitur primum fundamentum Quæcunq; res Mundi ad inuicē conueniunt, & ad inuicem differunt: vt patet, si vniuersi considerentur. Petrus & Paulus vterq; est homo licet particulariter differant: similiter planta & animal, vtrunq; viuens. Intellectus autem noster quandoq; percipit id, in quo multa conueniunt & sine differentia, & tunc illud, in quo multa cōueniunt, nudè consideratum, dicitur Vniuersale. Vnde Vniuersalia secundum Aristotelem, sunt collecta ex particularibus intellectu, qui accipit interea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato autem ponebat Vniuersalia extra animam existentia.

1. Fundam. Res mundi inter se & conueniūt & differūt.

Secundum fundamentum, quo natura abstractionis, per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua, tam sensitiua, quam intellectiua limitata est & finita: ita vt vnum possit percipere, non aliud: verbi gratia, visus videt colorem, non odorem: gustus sentit saporē, sed non sonum: intellectus cognoscit primò communia, non singularia, inuenitur autē hoc passim in rebus, vt multę res diuersæ sint, & cōiunctæ sint; vt in pomo simul sunt, substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas; quæ omnia, clarum est, esse inter se longè diuersa. Ex his duobus fit, vt quando aliquid huiusmodi nostræ potentiæ cognoscitiuæ limitatæ cognoscendum proponitur, ipsa tantùm percipiat, quod suum est cognoscere, omittat autem alia, quæ sua non sunt. verbigratia, Visui proposito pomo, visus ex omnibus his, quæ sunt in pomo,

2. Fundam. Potentias nostras cognoscitiuas esse finitas.

non

non percipit, nisi colorem propriè, nō odorem; gustus saporem, sed non colorem. Istæ cognitiones si considerentur ratione eius, quod per illas cognoscimus, dicūtur sensationes, si fuerint sensus: Intellectiones, si fuerint intellectus: at si eædem considerentur, quatenus suum obiectum percipiunt, vt multa alia, quæ ibi erant, maneant incognita, dicuntur abstractiones.

Abstractio sensus & intellectus quid sit.

Abstractio enim non aliud est, quàm cognitio vnius, non cognitis his, quæ ei coniuncta erant: nec oportet existimare, quod ibi fiat aliqua separatio realis. Non enim mutatur color pomi, per hoc, quòd à pomi qualitatib' alijs cognoscatur seiūctus: sed dicitur Abstractio similitudine quadam ad abstractionem, quæ in rebus fit; isto modo etiam intellectu abstrahimus, dum vnum absque alio coniuncto intelligimus; licet multum sit inter Sensum & intellectū discriminis, à nobis modò prætermittendum.

Sensus exterior non iudicat.

Vnum tamen adnotandum est: quòd sensus rem cognoscit vnā absque alijs, non tamen componit affirmando aut negando: vt visus videt colorem absque odore pomi, non tamen affirmat vel iudicat: color non est cum odore: atque ideo qui colorem solum percipit, non decipitur aut habet falsitatem, quia falsum & verum in iudicio solo cōponente consistunt: ita Intellectus aliquando intelligit rem vnam absque alia, non tamen componit & diuidit: vt quando simplici cognitione cognoscit hominem, non cognitis eius accidentibus: & ista dicitur Abstractio præcipua, & in hac non est deceptio, vt docet Boet. hoc procemio, & Arist. 2. Physi. ca 2. Abstrahentium, inquit, non est mendacium: & Auerr. 12. Meta. com. 39. Intellectus, inquit, noster natus est, adunata in esse diuidere in ea, ex quibus componuntur: licet non diuidantur in esse. Aliam tamen præter hanc propriam habet Intellectus abstractionem, qua compositè vnum ab alio diuidit, vt quando iudicat: homo nō est coloratus; & hæc dicitur Abstractio negatiua: in qua potest esse verum & falsum. Nec de ista in præsenti loquimur, sed de simplici, in qua error & falsū non est: quamuis aliter quàm sint res per talem abstractionem intelligantur; sicut in sensu non est falsum.

3. Fundam. Potētiam, qua cognoscimus, esse triplicem.

Tertium fundamentum Triplex est Potentia in nobis, per quam cognoscimus. Sensitiua exterior, id est, visus, auditus, & reliq. sensus exteriores. Sēsitiua interior, scilicet imaginatiua, per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus: quo rerū naturas cognoscimus. Vnaquæque autem harum Potentiarum non percipit suum obiectum, nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur Species. Hæc autem similitudo non repræsentat aliud, quàm ꝙ à tali potentia percipi potest. V. g. Species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi, cum figura & loco & præsentialitate. At Species, quam recipit gustus, repræsentat saporem in corpore illo præsenti, non autem colorem. Vnde potentiæ cognoscunt id, quod per talem Speciem repræsentatur: & cum in Specie repræsentetur Vnum, non aliud, dicuntur potentiæ abstrahere, quando cognoscunt. Sed prior abstractio est in Specie repræsentante Vnum, non autem Aliud: Ista autē species nō eodem modo fit, nec eodē modo repræsentat in his potentijs: sed in sensu exteriori producitur ab obiecto exteriori. V. g. in oculo, à re colore affecta, in odoratu, à re odorifera: At in sensu interiori, ab ista Specie recepta in sensu exteriori, producitur alia similis in interiori, quæ idem obiectū repræsentet. Et talis species dicitur Phantasma. At ex isto phantasmate virtute quadam animæ (quę dicitur Intellectus agēs) producitur alia Species, quę recipitur in intellectu, qui vocatur passibilis: & iste per talem speciem intelligit rem in ea repræsentatam. Istę Species non eodē modo repræsentant: propterea non est eadem Abstractio in Sensibus, & in Intellectu. In Sensu enim exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis; scilicet coloris, vel saporis, vel odoris: tamen repræsentat rem cum loco, & figura, & rem præsentem: propterea sensus exterior per illā cognoscens, abstrahit ab his, quæ in ea nō repræsentantur. Cùm autem repræsentet rem præsentem, Sensus exterior nō abstrahit à præsentia rei: at species sensu interioris abstrahit à præsentia: quia non repræsentat rem præsentem & actu existentem. Vnde absentia, & præterita sensu interiori imaginamur, nō autem sensu exteriori perci-

percipimus. At species intellectus repræsentat rē nō repræsētata singularitate cū qua erat. V.g. phantasma repræsentabat hunc hominem; at species intellectus repræsentat hominem; vt sicut species coloris repræsentat oculo colorem, non saporem, ita species Intellectus repręsentat naturam, nō autem singularitatem, per quā erat singularis, quia repręsentat naturam; non repræsentando locum, aut figuram, aut colorem, quæ repræsentabat phantasma: & cùm talis natura in specie repręsentetur, non repręsentatis alijs omnibus, ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularib⁹, ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: nō quod in se sit vniuersalis, sed quod ab intellectu cognoscatur tanquā vniuersaliter, dū cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur: vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel per abstractionem speciei à phantasmatibus: sicut color dicitur separatus ab odore, nō quod ita sit, sed quod videatur non viso odore: ita fit natura vniuersalis, non quod sit, sed quod intelligatur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

4. Fundā. Vniuersale duo habet in se, Materiale & Formale. Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se, Materiale scilicet, & Formale. Vt enim album pro materiali dicit corpus, at pro formali dicit albedinē: ita vniuersale in materiali significat naturā illam, scilicet hominem & leonem; in formali verò ordinem ad plura. Ista verò natura in ipsis singularib⁹ est; scilicet homo in Petro, Ioāne, Cęsare; nec reperitur vna omnibus communis. At quando talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis, & per talem intellectionem, communitatem, & vniuersalitatem acquirit ab extrinseco: propterea fit ab intellectu Vniuersale, non quod fiat natura & materia vniuersalis. Illud enim in rebus est, tamen numquam acquirit vniuersalitatem, quousque talis natura per intellectum abstrahitur, id est, intelligitur, non intellectis differentijs singularibus. Propter quod Auerr. 1. de anima comment. 8. Intellectus, inquit, facit vniuersalitatem in rebus: nec propterea existimandum est istam vniuersalitatē esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio & proprietas quędam extrinseca, consurgens ex hoc, quòd intellectus cognoscit rem, non cognitis singularibus differentijs: quæ proprietas habet solùm esse per intellect⁹ considerationē: & propterea dicitur ens rationis, vt inferius dicemus.

Natura vt fiat vniuersalis.

Ex his fundamentis colligitur prima Cōclusio. Vniuersalia pro materiali, quod fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares. 1. Conclu.

Secunda Conclusio. Tales naturæ dicuntur Vniuersales per intellectum considerantem illas, non consideratis singularibus. 2. Conclu.

Tertia Conclusio. Vniuersalitas consurgit rei ab extrinseco, ex tali intellectus abstractione. 3. Conclu.

Quarta Conclusio. Talis vniuersalitas est quidam respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest. 4. Conclu.

Vltima Conclusio. Tunc res primò dicitur vniuersalis, quādo in specie intellectus repręsentatur, non repręsentatis singularibus. secundò autem, quando cognoscitur: non cognitis etiam eisdem singularibus. Per hęc patet solutio ad argumenta Nominalium. 5 Conclu.

Ad argum. Nominal. Ad 1. Ad primum respondeo, sensum Arist. hunc esse: Nullam esse Naturam communem & vniuersalem separatam: quod si est, posterius est, id est, per intellectum abstrahētem illam à singularibus pręexistētibus. Ad aliud testimonium Arist. ex lib. Prædicam respondetur: Omnia ferè, quę in Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis, vt constat, & in eodem capite disseruit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist. secūdas substātias, id est, nomina secundarum substantiarum significare, quale quid; primas vero substantias, id est, nomina primarum substantiarū significare hoc aliquid: sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secūdas substantias.

Ad 2. Ad secundum respondetur: concedendo nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatum, tamen per considerationem fiunt naturę vniuersales.

Ad 3. Ad tertium etiā est facilis solutio: actiones enim sunt rerum per se existentium, hæ autem omnes sunt singulares: at vniuersale in rebus nullum per se existit: sed

sunt

sunt ipsa singularia: solùm intellectu vniuersaliter res apprehenduntur, & horum nulla est generatio, sed vt in singularibus sunt.

Ad rationes Platonis. Nec argumentum Platonis quicquam valet: nam licet corrumpatur hic vel ille homo, hic vel ille equus, semper tamen manet equus, qui idē est in hoc & in illo Semper etiā manent propositiones: homo est animal rationale: equus est hinnibilis; ꝙ sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum valet, quia vnumquodq; producitur à suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possunt autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari: si dicamus esse vniuersalia quædam in voce; videlicet voces specificas, & genericas, &c. imò etiā in scripto simili modo: & esse etiam vniuersalia in mente, conceptus videlicet intellectus, formales, specificos, & genericos, &c. quæ possunt dici vniuersalia formalia: esse prę terea vniuersalia in rebus, rerum videlicet ipsarum genera & species realia &cęt quę possunt dici vniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarū cognitionum vniuersaliū obiecta. nam profectò voces ipsę in voce prędicantur de pluribꝰ & subijciuntur: & cōceptus in mente prędicantur & subijciuntur, & res ipsę per conceptus subijciuntur, & prędicantur. Demum esse quoque separata à rebꝰ alia vniuersalia, scilicet, ideas in Deo ipso videlicet, & mente diuina, vt aliqui Platonem interpretantur, atque ita omnia conuenirent veritati.

QVAESTIO III.

Vtrùm Vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem?

HVic quęstioni partim videtur satis factum ex præcedenti: quamuis illic solùm intendimus prę cipuè ostendere, Vniuersale non esse realiter separatū à singularibus: hic verò disputatur, constituto iam, quod Vniuersale non sit realiter extra singularia: sed ex sola intellectus operatione (quod omnes Peripatetici admittūt) dubitatur: An sit in singularibus aliqua Natura, quæ secundū se sit Vniuersalis, & nō ex operatione intellectꝰ? Pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum: Quod aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo vt in singularibus & indiuiduis est cōtracta, & determinata singularibꝰ differētijs Altero modo, vt repræsentatur in specie intelligibili, siue vt cognoscitur ab intellectu denudata à talibus differentijs. Tertio modo potest secūdū se, & suā substātiam considerari Quam triplicem considerationem expressit Auic. suę Logicę c.1. Si primo modo consideretur: non dubium est; quin sit singularis: homo enim cū differentia singulari est Petrus, aut Ioannes; aut aliud indiuiduum: at si consideretur, vt est in intellectu cognita, aut reprę sētata, nō dubiū quin sit vniuersalis, & habeat quādam relationem & ordinem ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaq; primo modo dicitur vniuersale in potentia remota. Natura secūdo modo, est vniuersalis actu separata iā ꝑ intellectū ab indiuiduis. At si cōsideretur tertio modo, est difficultas, an talis natura secūdū se sit vniuersalis.i. habeat aptitudinē, vt participetur à pluribus, ꝙ vocant aliqui vniuersale obiectiuum, seu in potentia propinqua.

Natura rei cuiusq; tribus modis potest spectari. 1. 2. 3.

1. Opin. Scoti. Scotus 7. Metaph. q 16. & 2. sen. d.3. q.1. quem sequitur Paulus Venetus quæst. de Vniuersalibus, itē ante hos Alb. lib. 1. dict. tract. vlt ca. tertio (qui etiam dicit esse hāc opinionem realiū) asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet aptitudinem quandam, vt ei non repugnet à multis participari. verbi gratia: natura hominis, quæ est in Petro, vt natura hominis est, apta est, vt sit in Ioāne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quāuis non actu; quousq; per intellectum separetur à singularibꝰ. Vnde duas vnitates ponit in rebꝰ ante operationem intellectꝰ, vnitatem numericam, quam habet natura per hoc, quod contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificā seu genericam; secundum quā natura in se & sua substantia considerata vna est specie, vel genere. Huius sentētiæ est primum argumentum.

1. Opin. 1. Arg. Obiectum præcedit actum potentię, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo pręcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequā intellectus operatio

 sit. Ma-

sit. Maior patet Color enim prior est visione, & sonus auditione. Minor verò est Arist. 1. Physic. cap. 5. in fine.

2. Secundo Natura humana secundum se est indifferens ad plura, non magis vt sit Petrus, quàm Ioannes: ergo secundum se est apta vt sit in pluribus.

3. Tertiò. Seclusa operatione intellectus, istæ omnes propositiones sunt veræ: Petrus est homo: Ioãnes est homo: Cæsar est homo; ergo seclusa operatione intellect⁹, est aliqua vna natura in eis communis, quæ de ipsis prædicetur

4. Quartò. Natura secundum se sumpta est ens, ergo est vna. Non numero, quia secundum se nõ est singularis, ergo specie, ergo illa natura secundum se est communis prior consequentia patet, quia ens & vnum se mutuò sequuntur, 4. Metaphysi. cap 2.

2. Opinio S. Thom. Caiet. aliorum. Opposita sententia est S. Tho. in opusculo, de ente & essentia, cap 4. & aliorum, qui eum sequũtur: cuius placitum hoc est. Natura quælibet secũdum se sumpta, nec est vna numero, nec specie, nec vniuersalis aut particularis, sed ei cõueniunt sua p̃dicata essentialia; scilicet genus, differẽtia, & propriũ, accidit aũt ei, quod sit vna numero, quatenus est in hoc, vel illo indiuiduo: similiter accidit, quod sit vniuersalis, quatenus p̃ intellectũ consideratur abstracta. V. g homo secundum se solum habet, quod sit substãtia viuens, animal rationale, risibile, & cætera essentialia: vt autem est in Petro, est vnus numero, & particularis: vt per intellectum solitariè consideratur, est vnus specie, & vniuersalis Ista videtur, expressa sententia Auic 5 Meta. cap. 5. Equinitas, inquit, id est, natura equi secundum se, est tantùm equinitas, nec vna, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Probatur 2. Opinio 1. Hæc opinio probatur. Si natura aliqua putà hominis, secundũ se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis, ergo secundũ se nõ est vniuersalis. Cõsequentia est certa: & minor patet: maior probatur: quia cui vnum oppositum per se competit, alterum oppositum competere nequit; at vniuersale & singulare opponuntur. Secundò, Quod per se cõpetit naturæ, prædicatur de illis, quib. talis natura

2.

competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

Circa huius quæstionis dissolutionem sit primum fundamentum. Tripliciter aliquid dicitur esse in intellectu; vno modo subiectiue, scilicet ea, quæ ei insunt, vt accidẽs in suo subiecto: quo pacto scieñtię & species intelligibiles, & conceptus dicuntur esse in intellectu, quia ei insũt sicut albedo corpori: altero modo aliquid dicitur esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirũ, quia intellectus est causa eorũ: quo pacto dicitur: domus est in mente artificis, quia mens artificis est prima causa domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda secundum suum Esse nõ est in ipso intellectu subiectiuè: tertio modo aliquid dicitur esse in intellectu obiectiuè, illud scilicet, quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit, dicuntur esse obiectiuè in intellectu: nõ quod ipsi inhęreãt, sed quod per ipsius operationem intelligantur. vnde res, quæ est extra intellectum, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiuè in intellectu. Horum igitur, quę obiectiuè sunt in intellectu, quædam habent esse in se, licet non eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo, habẽt esse obiectiuè in intellectu & in se, quamuis non sint separata, sicut intelliguntur: quędam non habent aliud esse in se, quàm cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiuè in intellectu: sicut Chimera, & ea, quæ non sunt, quando a nobis cognoscuntur: horum verò quæ obiectiue tantùm habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiuè directè: nempe ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscũtur, vt Chimera, Antichristus: quædam habent esse obiectiuè indirectè & consequenter, scilicet illa, quæ non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licet nõ per illam eandẽ cognoscantur, sed consequũtur ad rem ipsam cognitam obiectiue existentem in intellectu: vt quando intellectus cognoscit hominẽ, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quæ non habet esse, nisi solum obiectiuè in intellectu: tamen indirectè: quia quando ego hominem cõsidero, non

1. Funda. Quot modis aliquid dicatur esse in intellectu.

1.

2.

3.

non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: quod natura est in rebus, & etiam obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas non est nisi obiectiuè in intellectu. Præterea natura est obiectiuè directè, vniuersalitas autem indirectè.

2 Fundam. Natura vt sit vniuersalis, duo requiruntur. Secundum fundamentum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterum vt sit vna, si enim essent multæ naturæ, nihil esset, quod à multis participaretur, quoniam vnum participaret vno, aliud alio. & hoc significat Aristoteles, dū dicit esse vnum, potentia multa: hoc tamē non sufficit, sed est necessaria aptitudo, vt possit pluribus inesse: quod docuit 7 Met. c.13. Vniuersale est aptum esse in pluribus: ita vnitas cum aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis, id fit hoc pacto: cū non reperiatur in rebus natura cum tali vnitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura enim quælibet est singularis nec fit vna communis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu repræsentatur, & cognoscitur: tunc enim habet Esse quoddā commune: ante intellectus autem operationem, natura ex se vna est, sicut quælibet res est vna transcendentali vnitate tantū: re non est distincta ab vnitate Indiuidui, nisi interueniēte intellectus operatione, per quā consideratur natura, non consideratis singularibus, & tunc talis vnitas est communis, & natura dicitur vniuersalis. Et hæc est opinio S. Tho. quæ magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad 1. Ad primum. Distinguitur consequens. Vniuersale enim est obiectum intellectus possibilis, & intelligētis, & huius operatione præcedit Vniuersale: quia, vt diximus, Vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quę prior est ipsa intellectione: si vero argumentū probet, quòd Vniuersale est ante intellectus agētis operationem, per quā abstrahitur Species, vel Genus, falsum est: nā intellectus agens est potentia actiua, & obiectum potentiæ actiuæ non præcedit eius operationem, sed per eam fit. antea verò solū erant res ipsæ indiuiduæ; hic homo & ille homo: illæ scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ & cōtractæ differentijs indiuiduantibus, ex quibus intellect⁹ abstrahit species illas intelligibiles repræsentantes Vniuersale.

Ad 2. Ad secundum. Negatur consequentia. Natura enim, vt sit vniuersalis, debet esse apta, vt sit in pluribus: at secundum se, nec est apta nec inepta, sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectum consideretur, est apta vna ad plura, in rebus verò est singularis. Et est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumentari à negatiua ad affirmatiuam, vt homo secundùm se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad 3. Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt veræ, quia natura humana est in omnibus Indiuiduis, licet in vnoquoq; sit vna numero facta: quod si est vnum prædicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur. Prædicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus operatione.

Ad 4. Ad quartum est facilis solutio. Natura enim secundùm se est vna; sed ista vnitas non est cōmunis, sed ea quâ vnum quodque in seipso consideratum, est vnum.

QVAESTIO IIII.

Quomodo respondendum sit quæstionibus à Porphyrio factis?

EX his, quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt, possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad Quæst. Porphyrij. Ad 1. Ad primam enim dicimus, Vniuersalia non subsistere per se extra intellectum: nec similiter esse quid ab intellectu fictū, sed esse naturas existentes in rebus, separatas tantum à singularibus per intellectum. Et hoc significat Aristoteles, cum dicit, Vniuersalia non esse substantias, id est, non subsistere per se. 3. Meta. tex. 20. & lib. 7 tex 45. & lib 13. cap 10 Subsistunt enim in singularib⁹. quæ si fuerint substantia, & Vniuersalia ad substantiam pertinent; vt homo, leo, animal: si accidēs, ipsa sunt accidētia, vt albedo, color, quantitas.

Ad 2. Corpus tribus modis sumitur. Ad secundam quæstionem respondeo, Corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate: incorporeum autem pro eo q̄ quantitas nō est. Altero modo, pro substātia indiuidua corporea habēti hanc dimēsionē, scilicet ligno hoc vel illo, Petro

Ioan-

Ioanne. Tertio modo pro cõposito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea primo, & secundo modo acceptas quia nec sunt quantitas, nec substãtię indiuiduæ: at vero tertio modo essent quædam corporea, scilicet illa, quæ haberent materiam, vt homo, & animal, & leo: quędã alia essent incorporea, quæ scilicet nõ habent materiam, vt Angelus & Spiritus.

Ad 3. Ad tertium respondeo. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solùm per intellectus operationem, intelligentis naturam, non cognitis singularibus differẽtijs. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophis appellari; Vniuersalia Ante multa, In multis, & Post multa. Vniuersalia siquidẽ Ante multa, si quę essent, essẽt Ideæ Platonis. In multis, sunt res ipsæ, seu rerũ naturæ, in ipsis rebus existentes, vt ait Arist. Vniuersale verò Post multa, est ipsa vniuersalitatis ratio per intellectũ facta. Ac de his hactenus.

De Primis & Secundis intentionibus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit prima & secunda Intentio?

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis, mentio fiat Primæ & Secundę Intentionis, vtile erit, si, quid sint? & in quo inter se differãt? semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quã act⁹ mẽtis nostræ, quo in aliquid tendit: atque inde dicta Intentio, quod in aliud aliquid mens tendat: hinc etiam pro ipsa re, in quam tendit, quoque accipitur. Atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, Intentio vocari consueuit. Est enim frequens, vt nomine actionum vocemus obiectum ipsum, & contra; ex inopia nominum. Hinc factum est, vt duplex dicatur Intẽtio, scilicet Formalis & Obiectiua. Formalis est ipse act⁹; Obiectiua est ipsũ obiectũ, scilicet res ipsa, in quã fertur talis actus, res in quã, obiecta, vt obiecta est. Iam verò voluntatis Intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus: de qua nihil ad

Duplex Intentio, Formalis & Obiectiua.

Dialecticũ. Intellectus verò Intentio, quę ad nostrũ attinet institutũ, nihil est aliud, quàm conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, vt quo Solem, V. g. percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita Prima Intẽtio Formalis, ipse actus: Secunda Intentio Obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum: hæc etiam (quod in idem omnino recidit) vocantur & vocari consueuerunt Concept⁹ Formalis, & Conceptus Obiectiuus.

Quid Intellectus Intentio?

Sed rursus, vt antea dictum est, in re cognita (quam vocamus Intentionem Obiectiuã, seu Conceptum Obiectiuum) resurgit quidam respectus, eatenus, quaten⁹ inquam cognita est: quem vocamus, Ens rationis, quod ad ipsam operationem intellectus consequitur: & hic dici potest Secunda Intentio Obiectiua: quãdo ipsemet per reflexam cognitionẽ cognoscit. V. g. cùm de Vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus, Intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectis conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem repræsentata, fit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur Ens rationis: similiter resultant alia, scilicet ratio Speciei & Generis, ac (vt ita loqui liceat) ipsa genereitas & varia Entia rationis.

Igitur in ipso Vniuersali, naturæ ipsæ primò cognitæ & repræsentatæ, dicuntur Primę Intentiones Obiectiuę: illa verò Entia rationis Secundę Intentiones Obiectiuę. Intellectus aũt non solùm cognoscit naturas & Primas Intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam Vniuersalitatem & Secundas Intentiones. Illa ergo cognitio, quã cognoscit rem, seu Primam Intentionem, dicitur Prima Intentio Formalis, seu Conceptus, seu Notitia Prima Formalis: illa aũt Cognitio, qua Entia rationis cognoscit, dicitur Secunda Intẽtio Formalis. Quadruplex ergo Intentio intellectus reperitur, videlicet Prima obiectiua, Secunda obiectiua, (qui Conceptus Obiectiui dicuntur) deinde prima formalis, Secũda formalis. Inter duas priores, & duas posteriores, est hoc discrimẽ, vt dixim⁹, ꝙ priores Intẽtiones sũt res cognitæ, posteriores sũt ipsę notitię & cognitiones, ꝑquas intelligũtur. Secundũ est discrimẽ,

Quadruplex intentio intellectus.

quod

quòd intentio Formalis est subiectiuè in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus & accidens reale: at Prima & Secunda intentio Obiectiua non est subiectiuè, sed obiectiuè in intellectu, licet cum discrimine: nam Prima est etiam in rebus, propterea est ens reale, at Secunda est obiectiuè tãtùm & Ens rationis. Sicut autem de Conceptibus diximus, ita de Nominibus, quæ illis respondent, dicendum, Esse nomina Primæ Intentionis, nomina Secundæ Intentionis. Ex his præterea possumus colligere, Vniuersale pro materiali quidem, esse Primam Intentionem: pro formali, esse Secundam Intentionem.

QVAESTIO II.

Vtrùm Vniuersale et aliæ Secundæ Intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus?

VIdendum est iam, quomodo fiant Secundę Intentiones, tum Vniuersalis, tum aliorum, An per Notitiã Absolutam, an per Notitiam Comparatiuam? Igitur notitia ipsa est intellectꝰ operatio, quâ rẽ cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere: vno modo in se, nõ cognoscendo illam in ordine ad aliud; vt quando cognosco hominem secundùm se, albũ, animal: & talis cognitio dicitur Notitia Absoluta: altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud, vt quando cognosco naturam humanam conuenire multis Indiuiduis, naturam animalis multis Specieb. & Accidens inesse Subiecto: & talis cognitio dicitur Notitia Comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis, cũ natura in rebus nõ sit Vniuersalis, actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur: An res dicatur Vniuersalis, Species aut Genus, quando Notitia Absoluta cognoscitur per primam abstractionẽ duntaxat, an quando cognoscitur Notitia Comparatiua, scilicet in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserũt has Secũdas Intentiones non resultare quousque res cognoscatur Notitia Cõparatiua: verbi gratia, homo non dicitur Vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus cõuenire: nec Species, quousq; cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatiõe, vel est falsa. Aliud enim est Vniuersale esse Speciem, aut Genus esse, aliud est cognosci. Vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, nõ intellectis inferioribus: quæ inferiora, si fuerint Indiuidua immediata, talis natura dicetur Species: si verò inferiora fuerint Species, dicetur Genus. imò prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili repræsentante naturam absq; inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse Vniuersale Genus, aut Speciem, nisi per Notitiam Cõparatiuam, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quod natura non dicatur Vniuersale, Species, aut Genus, eo, quod actu prædicetur de pluribus, sed quod aptum sit proximè de pluribus prædicari: vnde quando in specie intelligibili repræsentatur, vel actu, & Notitia Absoluta cognoscitur, est aptum proximè de pluribus prædicari: quamuis actu non, nisi per Notitiam Cõparatiuam, de pluribus prædicetur.

DE SVBIECTO huius libri,

QVAESTIO I.

Vtrùm Vniuersale sit huius libri Subiectum?

POstquam de Vniuersalibus, & Primis ac Secundis Intentionibus egimus, nunc videndũ est: An Vniuersale sit huius libri Subiectum? In qua quæstione, primùm oportet cognoscere discrimẽ inter Vniuersale & Prædicabile. Vniuersale est, quod aptum est esse in multis, vt anteà ostẽsum est, siue quod à multis participari aptum est: illa autem, quæ Vniuersalis ratione participant, dicuntur Singularia, siue sint prorsus singularia, siue minus Vniuersale. Hoc enim respectu magis Vniuersalis Singulare quodammodo dicitur. At Prædicabile dicitur, quod aptũ est de pluribus prædicari; & sic refertur ad subijcibile. Igitur, quòd Vniuersale non sit subiectum huius libri, apparet. 1. Argum. ad partem negatiuã.

Primò. Qua nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionẽ videtur: cũ

tamen, si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passiones tradi & demonstrari oporteret.

2. Argum. Secundò: si esset eius subiectum, aliæ Scientiæ non tractarent de vniuersalibus: at Aristoteles tum in Topicis egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente, tum in 7. Meta. cap 13. & sequentibus de vniuersalibus disseruit. Imò verò omnes scientiæ de vniuersalibus agunt: vt idem Arist. sæpè docet, præsertim 1. Post. ca 7 & 2. de anima, cap. 5.

3. Argum. Tertiò. Videtur potius prædicabile esse subiectum, & non vniuersale: quia hic Porphyrius tractat de Indiuiduo, quod ait esse, quod de vno tantū prædicatur: at Indiuiduum, vt constat, non est vniuersale, sed singulare, est tamen quoddam prædicabile, scilicet de vno tantùm.

4. Argum. Quartò: Quia tam Genus, quā Speciem, quàm Proprium, quā reliqua definit Porphyrius per, Prædicari, non per esse Vniuersale, vt constat, ergo potius erit Prædicabile genus, & non Vniuersale.

5. Argum. Quintò: Omnis scientia demonstrat passionem propriam de suo subiecto; si ergo Prædicabile esset proprium vniuersalis, posset de illo demōstrari, quod non videtur.

Pro istius quęstionis dissolutione, sit primum fundamentum.

1 Fundam. Causa quare aliquid est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptū est de multis, est, quia est in multis, vel aptum est, esse in multis (vt antea diximus ex Arist. 7. Met ca. 13. cùm duplicem Vniuersalis definitionem attulimus,) atq; ideò intrinsecè, & per se, hoc conuenit vniuersali: scilicet Esse in multis, Prædicari verò, est quid consequens tanquam propriū ipsius Vniuersalis. Vniuersale itaq;, est essentia: Prędicabile verò vniuersalis est proprium. Atq; ideò opus fuit, vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium, tract. 2. cap. 1.

Conclus. Vniuersale est subiectū libri huius Porphyrij. Probatur. 1. Respondemus igitur, vnica Conclusione: vniuersale est subiectum istius lib. Porphyrij probatur primò: quia illud est subiectum alicuius tractatiōis, in quo omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet Genus, Species, Differētia, Proprium, & Accidens, ergo est subiectū, Vniuersale.

2. Secundò: Quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt: Nam eius passio, scilicet prædicabilitas, in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam nihil tractatur in hoc libro, quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius, &c. ergo Vniuersale est subiectum.

Ad argumenta. Ad primum respondemus: In hoc libello factam esse mentionē Vniuersalis, capite de Genere, cùm ait; Eorum, quæ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicātur: vbi apertè definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet Prędicari de pluribus: atque idem postea (cùm omnia cōparat inter se Vniuersalia) agit, cap. vltimo, cùm ait; hoc commune esse omnibus Vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur. Ad Arg. in contrariū. Ad 1.

Ad secundum argumentum dicimus: Alias scientias agere de rebus ipsis, quæ Vniuersales dicūtur; Dialecticę verò ꝓpriū est de Vniuersalibus; quatenꝰ Vniuersalia sunt, & quatenus Prædicabilia; agere, pro formali itaque relationem vniuersalitatis & prædicabilitatis considerando: aliæ scientiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & quidē res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de Vniuersalibus agit, Genere, Differentia, &c. quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum diuersa genera. hic verò per se & in se considerantur Vniuersalia, & eorum natura, & propria eorum explicantur: in Metaphysicis autem, non quatenus conferunt ad modum sciendi, seu intelligendi, vel quatenus cōferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes cognoscendas, vt Dialecticus considerat, sed ipsam per se essentiā in abstracto, speculando & cōtemplando. Et in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt. Ad 2.

Ad tertiū. Tractauit Porphyrius de Indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum Vniuersalium; quæ de pluribus differentibus numero prædicātur: & quia est quoddam subijcibile, de quo illa prædicari possunt; & quia est correlatiuum oppositum Vniuersali ipsum Singulare. Ad 3.

Ad quar-

Ad 4. Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de Vniuersalibus agere, quòd propria passione ipsius Vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione. Priùs autem per Prædicationem definit, quia notior erat; & Vniuersalis essentia, vt talis, occultior: atq; ita ad finem, quem volebat introductionis, accommodatiùs. Dici etiam secūdò potest, Prædicabile duobus modis accipi; vno modo pro aptitudine ad prædicandum; & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illa ipsa aptitudo: & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialē indicare, per quam Vniuersale est Vniuersale. Cùm verò dicimus Prædicabile esse proprium Vniuersalis, intelligendū est, vt superius in Vniuersalis definitione exposuimus, scilicet Prædicabile de pluribus vniuocè, per se, directè, &c. quo pacto Indiuiduum non prædicatur, & cætera, quæ tunc exclusim⁹.

Prædicabile duobus modis accipitur.

Ad 5. Ad quintum. Demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem Vniuersalis, hoc modo: Omne quod est aptum esse in multis, est Prædicabile; sicut aptum prædicari de multis: sed Vniuersale est aptum esse in multis, ergo est Prædicabile de multis.

QVAESTIO II.

Vtrùm Vniuersale sit Genus ad illa quinque, Genus, Species, Differentia, &c.

1. Opinio Albert. POsset hic dubitare quis, An Vniuersale sit Genus ad quinq; Prædicabilia? Albertus Magnus, lib. Prædica tract. 2. c. 9. existimat, esse prædicatum analogū: Quia ratio vniuersalis, scilicet; esse in pluribus, seu de pluribus prædicari, nobilior & perfectior est in vno Prædicabili, quàm in alio. Nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, (vt patebit posteà) quàm Differentia & alia duo: & Differentia quam Proprium, & hoc quàm Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus, quam Proprium & Accidens; nam illa sunt substantia eorum, quibus insunt, at hæc sunt extra substantiam.

Probatur 1.

2. Secundò, item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & Prædicabile non conueniunt in vna, & eadē ratione, nec ex æquo omnib⁹ illis, sed aliquibus priùs, alijs posteriùs; Igitur non est vniuocū, sed analogum. Nam Generi & Speciei conuenit Vniuersale primò, vt prædicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentiæ & Proprio, vt prædicatur primò de æquali, scilicet de ipsa Specie, cui⁹ est Differētia vel Propriū, & de Indiuiduis inferiorib⁹ postea mediante Specie: Iam verò Accidēs alia ratione, scilicet extrinsecè & posteriùs prędicatur. Imò & Genus de indiuiduis, mediante Specie, prædicatur. Species verò infima immediatè de Indiuiduis. At verò id Analogum est, quod non eadem ratione dicitur, & quod vni primò, alijs conuenit posteriùs. Ergo Vniuersale ad Prædicabile est Analogum, & ita non erit Genus.

3. Tertiò, si esset Genus, sequeretur, quòd aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempè Vniuersale sub Genere: siquidem omne Genus continetur sub genere in communi: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua specie contineatur: ergo Vniuersale non erit Genus.

2. Opinio Scoti. Quamuis ista sententia Albert. sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti, q. 8. esse scilicet Genus ad illā quinq;. Quod probatur primò: quia ratio vniuersalis in communi vniuocè ei conuenit, scilicet, Aptū esse in multis, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediatè: sic etiā ratio Prædicabilis in communi, aptū prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediatè, vel immediatè, quæ postea species prædicationis distinguuntur, & prædicabilium, secundùm diuersitatem modorū, quibus res insunt in multis, de quibus prędicantur, quæ sunt Differentiæ diuidentes Genus Vniuersalis, & eius rationem vniuersalem. Præterea cùm vnumquodq; prędicabile, per illud definiatur, dū dicimus: Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differentia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: Nam aliàs id non liceret, si genus non esset, & vniuocū. Definitio enim non est per analogum assignanda, vt Aristot. docet 6. Top. cap. 2.

Ad 1. Ad argumēta respondendū erit, Ad illā rationem Albetti. Infirmā esse, Non enim illud solùm facit Analogiā: siquidem id in omnibus generibus apparet. Nā, verbi gratia, animal est Gen⁹, tamē & perfectius

est in vna Specie, quàm in altera, & eodem modo in cæteris.

Ad 2. Ad secundum: dictum est conuenire vna & eadem ratione communi, prout abstrahit ab Esse mediatè vel immediatè. Deinde dici etiam potest; Differentiã & Proprium, quamuis immediatè de Specie prędicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale; tamen hoc ipso esse Vniuersalia, quia de Vniuersali prædicantur ex æquo: & ita vtrunque postea de Indiuiduis inferioribus: & ita hoc solũ discrimen efficere, varias esse formas, seu species Vniuersalis, quia sunt varię formę & species prædicationis. Nam si vnus solus esset in omnibus prædicandi modus, vna tunc solum esset species Vniuersalis, non verò quinque.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Non contineri Vniuersale sub sua Specie, scilicet sub Genere, essentiali prædicatione, sed accidentali. Est enim hæc accidẽtalis prædicatio; Vniuersale est Genus; sicut hæc: Animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idem contineatur sub sua Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali.

Potest etiam dubitari: An Vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cùm sit Genus. Subiecta enim Scientiarum & partium scientiarũ habent suas passiones, & proprietates, vt patet primo Post. cap. 23. Respondeo, Passionem Vniuersalis, vt dictum est, esse, prædicari, seu prędicari posse de pluribus inferioribus. Vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas; Quòd sit risibilis, ita ab Vniuersali, vt ad plura ordinem habet, fluit; quòd sit prædicabile, & prædicetur.

QVAESTIO III.

Vtrùm sint tantùm quinque Vniuersalis species; seu (quod in idem recidit) quinque tantùm prædicabilia?

Quod pauciora, probantur. DE numero iam Vniuersalium, seu Prædicabilium, inquirendum est, Num tantùm sint quinq;, an verò plura, aut pauciora? Ac primò, quòd sint pauciora quàm quinque, apparet. Nam Prædicabile & prædicatum idem videntur esse. In hoc enim solũ differunt, quòd vnum dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi prædicationis actum: At verò quatuor tantùm prædicata ab Arist traduntur, primo libr. Topicor. cap 3. Proprium, videlicet, Definitio, Genus, & Accidẽs; de quibus posteà sigillatim differit. 1. Argum.

Quòd sint plura. Quòd verò sint plura, sic ostendi potest. Definitio est quoddam prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumeratur ab Arist. Quare iam erunt sex, si Definitio ad illa quinque addatur. 1. Ratio.

2. Ratio. Secundò, imò etiam alicui videri poterit ipsa quoq; Diuisio, aliud Prædicabile, siquidem de Diuiso ipsa potest Diuisio prædicari: vt, animal aliud est homo, aliud brutum.

3. Ratio. Tertiò, Genus & Species dicunt essentiam rei; sed existentia rei videtur aliud prædicatum, quod priùs adhuc ante essentiam quæri debet. Nam priùs quærimus, An res sit? deinde, Quid sit? aut qualis? Hęc itaque est omnium de existentia rei prima quæstio, An, inquam, sit? erit ergo existentiæ quoddam Prædicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

4. Ratio. Quartò. Indiuiduum Vagum, vt quidam homo: de pluribus prædicatur sub disiunctione; est enim Petrus vel Ioannes; &c. ergo erit iam aliud Vniuersale. Imò de ista voce, hic homo, seu conceptu respondente videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & prædicari: vt, hic homo est Ioannes: hic homo est Petrus, &c. atq; ita cætera quæ dicuntur Indiuidua Demonstratiua.

1. Fundam. Tribus monos nobis numerus Vniuersalium colligi potest. Ad istius quæstionis dissolutionem, Primum sit fundamentũ. Species Vniuersaliũ nos posse colligere tribus modis. Primò à posterioribus & notioribus, quoad nos: vt Porphyrius colligit ex diuersitate prædicandi. Secundo modo à priori, ex diuersitate existendi in alio: siquidem Vniuersale est, quod aptum est esse in multis. Tertio modo, ex ipsismet rebus à parte rei, & his, quæ secundùm naturam ipsis rebus cõueniunt: siquidem Vniuersale fundamentũ habet in rebus, & per intellectũ perficitur in ratione Vniuersalis: & postea sic conceptum,

ptum, de rebus ipsis prædicatur: & ea ipsa, quæ sunt in rebus, à nobis cognoscuntur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ, hunc numerum Vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres videntur præcipuæ.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit Vniuersale, oportet (vt antea fuit ostensum, cùm quæsiuimus; quid esset Vniuersale?) sit vniuocum & simplex, & directa prædicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. Conclu. quinq; tantum sunt prædicabilia. His positis, sit prima Conclusio. Quinque tantùm esse Prædicabilia, seu Vniuersalium species: nempè Genus, Speciē, Differentiam, Proprium, & Accidens, quę sic ostenduntur Primo modo Porphyrij ratione,

1. ex quintuplici diuersitate modi prædicandi, videlicet de vno & de pluribus, in quid, vel in quale: in quid rursus de pluribus numero, vel pluribus differētibus specie: at in quale, vt essentiale, vel accidentale: & demum accidentale, conuersim, seu reciprocè, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prædicatur, aut prædicatur de vno tantùm, & hoc est Indiuiduum & singulare: aut de pluribus, & hoc est Vniuersale. Rursus si de pluribus: aut in quæstione, quid est? aut in quæstione, quale est? Si in quid, vel de pluribus specie differentibus, & est Genus: vel de numero tantùm differentibus, & est Species: Si in quale, aut est essentiale, quod dici solet, quale quid, & est Differentia, aut quale accidentale, scilicet Accidēs, accidentaria prædicatione: & tunc aut conuersim & reciprocè prædicatur de Specie aliqua, vel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

2. Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophicè, ex modis existendi in multis. Nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quę insunt: si id, in quo insunt omnia, est Indiuiduum: si quæ in alio insunt; vel quæ in vno solo, & hæc sunt Indiuidualia Accidentia, & conditiones alię indiuiduantes: vel insunt in multis, & sunt Vniuersalia: Sed omisso Indiuiduo, & quæ, vt indiuiduo conueniunt, de eo quod inest in multis videamus. Si est in multis, ergo aut intrinsecè inest in essentia eorū, aut extra essentiam intrinsecè adiacet, vt in subiecto; & si intrinsecè, aut inest vt totū, aut pars: si vt totū, scilicet tota essentia, est Species; si autē inest, vt pars in toto, quæ se habet vt materia, & in potentia, est Genus, aut tanquam forma, & est Differētia: si verò inest extrinsecè, vt in subiecto, vel ab essentia fluēs ab intrinsecis principijs ab ea depēdens, & est Propriū: vel subiecto adueniēs ex externis causis intrinsecè adiacens, & est Accidens.

Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei. Quicquid est in vnaquaq; re, siue singulari, siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidentia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiæ: si pars essentiæ, aut in qua cōuenit cū alijs rebus, & est Genus: aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia, est Species. Iam verò si Accidens est, aut proprium eius tantùm rei, & est proprium Accidens: aut cōmune cū alijs, & est Accidens commune, quod absolutè vocamus Accidens communi vocabulo: at de his superiùs quoq; diximus, cū ostendimus Naturæ ordinem seruasse Porphyrium in istorum vniuersaliū tractatione, quare plura hoc loco non erit necesse superaddere. 3.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Aristo. de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionū Dialecticarum: atq; ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen quæstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiā addendam quæstionem. De eodem & diuerso, præter alias quatuor quæstiones, Generis, Definitionis, Proprii, & Accidentis: quòd diuersam ab alijs requirere tractationem, & loca videntur: Speciem ergo ob id ad Genus reuocasse videtur Arist. eò, quod ex eisdem locis, quibus quæstio Generis tractatur, potest etiam quæstio tractari Speciei. Differentiam verò ad definitionem retulisse videtur: siquidem vltra Genus addit ipsam Differentiā, vt Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia. Ad 1. Arg. quòd pauciora.

Ad alia Argumenta, quod sint plura, quàm quinq;. Respondemus ad primū & secundum, Vniuersalia, & prædicabilia nos simplicia tantùm quinq; asserere: at composita, & complexa Prædicabilia esse posse permulta; & Definitionem, & Diuisionē, Ad Argu. quòd plura ad 1. & 2.

& complexa alia omnia vel accidentalia, vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus: Existentiam rei, cùm quærimus de re aliqua, An sit? non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbum, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuum verbum. Vnde in hac quæstione, si rectè dispicimus, non tam quæritur aliquod prędicatum, quã ipsummet subiectum quæritur per se, An sit in rerum natura? Postea verò subiecto iam proposito existente in rerum natura, de illo & quærimus & dicuntur quinque illa prædicabilia vniuersalia. Et certum est, antequam res sit, nil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum. Quidam homo, vel, hic homo, & alia similia Indiuidua Vaga includunt in sua ratione duo, Naturam cõmunem, & Rationem seu Differentiãm indiuiduantem. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis Indiuiduis: atque ideò Vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis, sub vna & eadem ratione. Deinde hæc Indiuidua Vaga ex modo significandi sunt complexa, non solùm cõplexione vocis (quia posset facilè vna vox imponi ad significãdum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus apprehendentis multa singularia per disiunctionem. Nam tantùm valet quidam homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, vel ille homo, &c. Tandem de Indiuiduo demonstratiuo, cùm dicimus, hic homo; demonstrando verbi gratia, Petrum, & hic homo, demonstrando V. g. Ioannem: in mente diuersus omninò conceptus illorum diuersorum respondet, atque adcò non est eadem ratio communis, sed æquiuoca & diuersa, & ideò non est Vniuersale. Ac de his hactenus. Nunc de singulis Vniuersalibus videamus.

Caput primum de Genere.

Videtur autem neque Genus, neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod, & ad se inuicem collectio: secundùm quam significationem, Romanorum dicitur genus, ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo ad se inuicem eam, quæ ab illo est cognationẽ, secundùm diuisionem ab alijs generibus, dictum. Dicitur autem & aliter rursus genus illud, quod est vniuscuiusque generationis principium: vel ab eo, qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus, à Tantalo habere Genus: Hylum autem ab Hercule: & rursus, Pindarum quidem Thebanum esse genere, Platonem verò Atheniensem: etenim patria principium quoddam est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc autem videtur promptissima esse significatio generis, Romani enim dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli. & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi. Et priùs quidem appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium: dehinc etiam & multitudo eorum, qui sunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab alijs separantes, dicebamus omnem illã collectionem esse Romanorum genus. Aliter autem rursus genus dicitur, cui supponitur Species: ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum, videturq́; & multitudinem continere omnem, quæ sub ipso sunt Specierum.

Tripliciter igitur cùm Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes, assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo, quod quid est prædicatur, vt animal. Eorum enim, quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut Indiuidua, vt, Socrates, & hic, & hoc: alia verò de pluribus quemadmodum Genera & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed non propriè alicui. Est autem Genus quidem, vt animal: Species verò, vt homo: Differentia autem, vt Rationale: Proprium, vt risibile: Accidens, vt album, nigrum, sedere. Ab ijs igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt genera, eo, quòd hæc de pluribus prædicantur: ab ijs autem rursus, quæ de pluribus, à Speciebus quidem, quoniam species, etsi de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus Specie, sed numero: si Homo enim cùm sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non Specie differunt, sed numero: animal verò, cùm sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt à se 2.

Inuicem Specie, non numero solùm. A Proprio verò rursus differt Genus: quoniam Proprium de vna sola Specie, cuius est proprium prædicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt, indiuiduis, quemadmodum Risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem, non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia verò, & ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam, etsi de pluribus & Differentibus Specie prædicentur Differentiæ, & communiter accidentia, non tamen in eo, quod quid est, prædicantur, sed in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus: Quid est illud, de quo prædicantur hæc? Genus respondebimus, *Differentias autem & Accidentia non respondebimus. Non enim in eo, quod quid est, prædicantur de subiecto, sed magis in eo, quod quale quid est. Interroganti enim: Quale quid est Homo? dicimus: Quod rationale: &, Quale quid est Coruus, dicimus, Quod nigrum. Est autem Rationale quidem, Differentia: Nigrum verò Accidens. Quando autem: Quid est homo? interrogamur, Animal respondemus. est autem hominis Genus, Animal. Quare (De pluribus prædicari) diuidit Genus ab ijs, quæ de vno solo, quæ sunt Indiuidua, prædicantur: hoc verò (De differentibus Specie) separat ab ijs, quæ sicut Species prædicantur, vel sicut Propria. In eo autem (quod quid est) prædicari, diuidit à Differentijs & communiter Accidentibus, quæ non in eo, quod quid est, sed in eo, quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, prædicatur de ijs, de quibus prædicatur. Nihil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta Descriptio.*

QVAESTIO.

Cur prius de Genere, quàm de Specie, aut alijs egerit?

AGgreditur modò Porphyrius de singulis Vniuersalibus in particulari tractationem: quam quinq; sequētibus capitibus absoluit: Postea vltimo capite ea inter se comparat; &, quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo meritò quis dubitare posset, qua ratione id factū fuerit? Boetius huius duas assignat causas; prior est. Genus enim est vniuersalius, cū comprehendat sub se multas Species. Vniuersaliora autē nobis sunt notoria, 1. Physic. ca. 1. propterea ab eis est incipiendum: cuius rationē Arist. 1 de Partibus, ca. 1. dat. Si enim Vniuersalia primò non traderentur, cū illa sint in Particularibus, oporteret in particularium tractatione sæpè idem repetere. Posterior ratio; quæ est etiā Ammonij, Genus est generatione prius, quàm Species, cuius signū est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna aut altera Specie, Genus aufertur: quod docet Arist. 2. de generatione animalium, cap. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur, Porphyrium seruasse & Naturæ, & Doctrinę ordinem, seu cognitionis. Naturę dum à prioribus: Cognitionis, dum ab vniuersalioribus incepit. Hæc tamen vtraq; ratio declaratione indiget. Genus enim & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam, & substratū: altero modo formaliter secundùm rationē, & relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerentur, Genus, scilicet natura ipsa est prior, & communior Speciei: at si secundū relationem, tunc simul tempore, & naturâ sunt: non est prius Genus, quā sit Species, sicut non prius formaliter est pater, quàm sit filius: relata enim simul naturâ sunt; vt docet Arist. in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit meritò quis obijcere, cū hic consideretur ista secundùm formam, videntur istæ rationes non sufficiētes? Ad quod dicendū, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cū natura ipsius Generis sit prior, & cōmunior, æquū fuit, vt eius intentio prius consideraretur. Possumus aūt tertiam rationē addere, etiam secundū intentiones ipsas: cū enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist. fuit congruū, vt illud primò expli caretur, qđ illic primò occurrit: illic aūt primò occurrit Genus, cū statim Ens in decē Genera diuidatur: & in Prædicamento quoque substantiæ, quod ante accidentia est: primum sit ipsam Genus generalissimum: hæc autem ratio est vniuersalis, probans ordinem omnium Prædicabilium; substantia, n. est primū Prædicamentum, in quo

Dubium.

Solutio.

in quo, nec propria, nec accidentia sunt, & in eo primũ locum habent Genera & Species: illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species, simpliciter dici.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori aliquot modos acceptionis nominis huius narrat: in posteriori, Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsamq; definitionem manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumitur. Primò Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio ad inuicem, ad vnum aliquid est: sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnius, scilicet Herculis, à quo descendunt: & propterea dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo, vt distinguantur ab alijs Generibus. Hoc exemplũ sumpsit Porphyrius ab Arist. 10. Met. c. 11. Boetius quia Romanus erat, transtulit, Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descendunt. Secundò sumitur pro ipso principio, à quo talis collectio emanauit. quod duplex esse potest, aut Pater, aut Patria: nam & ipsa Patria, quoddam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus, & conseruatiuus, cùm influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa temperies horum, & illorum corporum, & varietas eorum, quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virg.

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ:
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina: nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.
Et Chalybes duri ferrum?

Dubium. Hic posset esse dubium: An ipse Pater, vel Patria sint dicenda Genus? Auerroes videtur id affirm[illegible]: ac credendum cum

Solutio. Caietano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam: Sed ipsum principium & originem, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones. dicit itaq;: Posterior est promptissima, id est, se primo offert, est enim prior: quod probat; prius enim illud principium, quòd Genus dicitur fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima. Quia ab eo, quòd est Genus primo modo, sumitur denominatio: dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus. secunda. Quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum, qui ab eo fluxerunt. Tertiò sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species; id est, pro eo, quod de Speciebus prædicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens. Genus Logicum.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignat cum alijs Generibus, cum posteriori, secundo modo accepto: sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita Genus hoc, est suarum specierum principium: similiter est simile Generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum specierum aggregatio: id est, sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorem hanc partem capitis de Genere.

Circa hanc capitis partẽ aliquot sunt aduertẽda. Primò, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristo. ferè desumpsisse. nam Arist. 5. Met. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primò, Genus dicitur continua aliquorum generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundùm generationem: vbi intelliges istam habitudinem, quam dicit Porphyrius esse inter illa, quorũ collectio dicitur Genus, debere esse secundùm generationẽ, & ea, quæ ad generationem attinent, vt quòd sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel al[illegible]d simile. Quod adnotauit Albert[9], explicans Porphyrium contra Auicennam. Secundò, dicitur genus principium, à quo talis generatio est, quod est pater, vel patria; & aliquãdo etiam dicitur mater. Tertiò, Genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel

vel in quo: quomodo dicitur, Genus figurarum superficialium esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto cœli & elementa dicuntur esse Genere diuersa, iuxta eorum sententiã, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicũ. Quartò, Genus est, q̃ prædicatur, scilicet istud, q̃ hic proponitur tertio loco a Porphyrio.

Dubium. Poterit autem quis dubitare: Quare prætermisit Porphyrius Genus tertio loco

Solutio. positum ab Aristotele? Dicitur, quòd istud habet similitudinem quandam cum Logico: vt enim Logicum est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicum enim est, velut materia Specierum: vel forsan, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectum, quod Genus appellatur.

Circa verba ipsius Porphyrij, Nota illud verbũ, (Videtur,) aliquando enim pro eo, quod apparet & non est, sumitur; vt patet apud Arist. 1. Elenchor. cap. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videntur, & non sunt: at hic non sic vsurpatur: sed pro eo, quòd est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (Simpliciter) nam vno modo idem est, quod Vniuersaliter, vt habetur 1. Met. text. 44. & 1 Elench. cap. 6 Secundo modo idem est, quod Vniuocè, vt habetur 1. Met. text. 47. Tertio modo accipitur pro eo, quod est sine addito diminuẽte, 1. Elench. cap 5. quo pacto dicitur: Aethiops non est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo, quod est solum: vt, Brutum est simpliciter sensitiuum: qua significatione vtitur Porphyrius cap. de Differentia. Hic sumitur, modo secundo, ac si dicat: Genus non dicitur vniuocè.

Nota præterea, dicit (Videtur autem) hic velut excusat se ab eo, quod proposuit scilicet docere, quid sit horum quodque, ac propterea incepturus erat à definitione: sed id prohibet eius æquiuocatio: æquiuoca enim prius diuidenda. Nota præterea non explicasse nisi Genus, & Speciem: quia ista sunt relata, vt docet Ammonius: vel, vt vult Boetius, omnia alia subintelligi, quæ etiam sunt æquiuoca, quæ quia iã erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimò, secundùm Albertum discrimen inter Genus tertio modo. & alia Genera. Genus enim secundo modo, non est in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis, est in singulis Speciebus: homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & leo, & aliæ Species. Præterea: Genus primo modo continet multa, tanquam partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

Tripliciter igitur cùm genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hæc est posterior ca. pars, qua Porphyrius definit Genus tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet Definitio est ista: Genus est id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est, quæ definitio ad literam desumpta est ex Arist. Top. ca. 4. Pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorum, quæ prædicãtur: quædam enim de vno prædicantur; vt Socrates, Plato: quædam de pluribus, vt homo. Secunda, eorum, quæ de pluribus prædicantur: quædam de pluribus differẽtibus numero, quædam de differentibus specie prædicantur. Tertia, eorum, quæ de pluribus differentibus specie prædicantur; quædam prædicantur in eo, quod quale: quædam in eo, quod quid. Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatũ, vt ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud responderi; vt, quid est homo? congruè respondebis, si dicas; animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem est prædicatum in quale, esse tale prædicatum, vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus, ista prædicantur in quale. Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem Generis sufficientem esse, cũ ipsum separet ab omnibus alijs Prædicabilibus. Ex hoc enim quod Genus de pluribus prædicatur, ab indiuiduo distinguitur, quod quidem prædicatur, sed de vno solo: per hoc, quod Genus prædicatur de differentibus Specie, à specie distinguitur, & à Proprio: Species enim de pluribus indiui-

Definitio Generis Logici.

indiuiduis. Proprium autem de vnica Specie, cuius est Proprium, & de indiuiduis illius Speciei quoq; prædicatur: per hoc autem, quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti distinguuntur. Hæc enim in eo, quod quale, de pluribus prædicantur: vt si dicas, qualis est homo: respondebitur, est rationalis, vel albus. Patet igitur, definitionem neque esse superfluam, nec diminutam, iuxta præceptum Arist. 6. Topic. cap 1. & 2.

Hic notat Ammonius, quòd definitio superflua diminuit definitum; id est, coarctat vt iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, quam conuenit: vt qui dicit: homo est animal rationale album, facit, vt non sint homines nisi albi: definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit: homo est animal mortale, facit, vt equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei, aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis Quæstiones quatuor.

Circa definitionem Generis positam, videnda sunt quatuor: deinde de Indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tũ in sequentibus frequenter fit mentio, agendum. Igitur quæremus primò, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundo, quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptio: Tertio, quid loco Generis in hac definitione ponatur. Quartò, recte ne sit posita: vbi videbimus, quomodo singulæ partes sunt intelligendæ. Vltimo, de Indiuiduo, an Indiuiduum prædicetur?

QVAESTIO I.

Quod definitum in hac Generis definitione?

PRo declaratione primi dubij, aduertere oportet, ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciẽ, Differentiam, & reliqua, esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet Materiale & Formale; vt antea sæpe dictum fuit. Significãt enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, naturam & rem aliquam: pro formali verò secundam intentionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali albedinem. Quæritur itaq; quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cum intentione? Est autem rursus aduertendum, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationem, secundum quam definitur. V. g. quando dicitur, album est visûs disgregatiuum: quod definitur, est subiectum, vt formæ substat: ipsa ratio secundum quam est definitio, est forma. Præterea, aliud est, cui conuenit definitio, aliud ratio, per quam conuenit: vt id quod disgregat, est corpus album: ratio disgregandi est albedo: definitio enim de subiecto verificatur. Quod Caietanus alijs verbis explicuit, dicens, quod definitio competit subiecto denominatiuè, formæ quidditatiuè. Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusionibus respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constant.

Explicatur quæstio.

1. Conclus. Sit prima Conclusio Natura & substratum Generis est id, quod definitur, vt intentioni substat.

2. Conclu. Secunda Conclusio. Ratio secundùm quam definitur, est secunda intentio.

3. Conclu. Tertia. Definitio competit naturæ substratæ; animal enim est, quod prædicatur, & corpus, & aliæ naturæ, quæ genera sunt; sed non prædicantur, nisi quia genera, & vt secundæ intentioni substant: non tamẽ intentio prædicatur: hoc idem dicimus de aliorum definitionibus Prædicabilium.

QVAESTIO II.

An sit vera Generis definitio, an descriptio?

Circa hanc quæstionem sunt tres opiniones. Scotus, Vniuersalium, q. 15 existimat, hanc definitionem esse quidditatiuam, cuius Genus est prędicabile. Alij existimant esse descriptiuam; & dari per Genus, quod est Vniuersale, & propriã passionem, quæ est prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptionem, nec per Genus propriũ assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est du-

plex: Prior est. Genus hic definitum comprehendit decem Genera suprema; nam singula sunt Genus, at nihi potest esse Genus Generis supremi: ergo Genus non potest definiri per Genus. Posterior; Genus hoc comprehendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed substantię & Accidenti nihil est commune: Vniuocum ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc: cū hic definiatur natura Generis, vt substat intentioni: si definiri debet quidditatiuè, erat dandum Genus, non solùm ex parte intentionis, sed ex parte materialis, quod esse nō potest: quia materiale est Substantia, vel Accidens, quę non possunt habere Genus commune, sed accidens aliquod, & illam proprietatem, quæ est prædicari: & propterea dicit esset descriptionem, & est sententia Alberti, tract. 3. cap. 3. Vniuersale enim ex parte solius intentionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundùm formam, quæ potest esse vnius rationis, etiamsi materialia non sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidens, siue substantia, sicut in distinctis etiam substantijs: potest ergo esse Genus proprium; atque ideò dicendum est, Definitionem esse potuisse quidditatiuā, quantum esse ex parte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia, vt si diceretur: Genus est Vniuersale, quod inest multis Specie differentibus: sed tamen cùm per prædicabile, tanquam per notius nobis definierit Porphyrius, puto descriptionem hāc esse: vt dicit secunda opinio, & idē Porphyrius, quia non per Differentiam, sed per passionem, id est, prædicationem datur.

Author reiectis Scoti & Ammonij opinionibus secūdam approbat.

Et ad primam Rationem Ammonij dicendum, esse posse aliquod Accidens genericum, imo Specificum, quod cōueniat supremo generi, & alijs Generib⁹; scilicet rationē ipsam Generis. Ratio verò posterior Ammonij nō valet: nam diuersis Prędicamentis nihil esse vniuocum quidditatiuè: potest tamen aliquid esse accidentale, quales sunt hæ intentiones: sicut etiā relatio vniuocè conuenit multorum Prædicamentorum fundamentis; quamuis secundum Porphyrium non ponatur Vniuersale, vt Genus; vt in sequenti dubio dicetur.

Ad 1. Rationem Ammonij.

Ad 2. Rationem.

QVAESTIO III.
Quid obtineat locum Generis in hac definitione?

SEd tunc dubitabis circa tertium, quid saltem constituatur loco Generis, secundùm Porphyrium? Breuiter respondebo; non vniuersale loco Generis, sed Prædicabile constitui. Huius est ratio conuincens. Differentia, in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere conueniunt. V. g. rationale ponitur in definitione hominis, vt separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: nō autem ponitur ad differētiam lapidis, aut alterius extra Genus: sed Porphyrius exclusit indiuiduum à ratione Generis; per illam differentiam, prædicari de plurib. ergo Genus non est Vniuersale, quia indiuiduum non continetur sub vniuersali; cōtinetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est prædicabile, sed de vno: Genus autem de pluribus prædicabile: ergo erit loco Generis.

Respondet ad quęstionem.

QVAESTIO IV.
An sit rectè posita Generis definitio?

OBijcitur contra definitionem ipsius Generis. Primo contra vltimam particulam, in qua à Differentia distinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à Genere. Probatur antecedens ex Arist. expresse, 7. Topic. c. 3. & 4. Top. c. 4. vbi non in hoc differre à Genere docet, sed quod Genus de pluribus, quàm Differentia prædicetur.

1. Argum.

Secundo. Accidens, nec est de substantia rei, nec pars substantiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrius.

2.

Tertiò, Multa sunt Propria, quæ de pluribus Speciebus prædicantur, ergo nō differt in hoc à Genere, quod solū de vna specie Proprium prædicetur. Antecedēs probatur, mobile, æquale, simile, sunt passiones

3.

nes propriæ, quę tamen de pluribus corporibus Specie differentibus prædicantur.

4. Quartò, differentia non prædicatur de pluribus Speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere: patet antecedens: rationale enim est Differentia, quæ tamen vni Speciei est propria.

5. Quintò. Genus prædicatur de pluribus differētibus numero. Animal enim de Petro, & Ioanne prædicatur, ergo à Specie non differt.

Nota 1. Quæ differant specie. Pro horum argumentorum solutione; est primò notandum, duo esse necessaria, vt aliqua differant Specie: alterum est, vt habeant distinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus, & indiuidua vnius Speciei specie non differunt: alterum est, quòd sub eodem sint Genere: quod docet Arist. 10. Met. cap. 11. differre ergo Specie est sub eodem Genere distinctas habere definitiones.

Tribus modis aliqua differunt specie. Possumus etiam tres modos differendi Specie desumere ex Arist. 5. Metap. cap. 10. Primo, illa differunt Specie, quæ sub codē Genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt: quo pacto differunt Species vltimæ, homo, leo; & ista dicuntur differre Specie atoma, & hæc est propriè Differentia specifica.

Secundò, illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere ex æquo continentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corpus animatū, & corpus inanimatū, & ista dicuntur differre Specie subalterna, seu Genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo contineri sub Genere, quę per ęquales Differentias illius Generis cōponuntur: sicut corpus animatum & corpus inanimatum: corpus enim, quod est illorum Genus, æqualiter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertiò, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æqualiter; cum videlicet vnum est communius, alterum minus commune: quia pluribus intermedijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant: licet non vnum sit superius ad alterum: quo pacto, homo, & planta Specie differūt: clarum est enim, quod planta cōmunior est, quàm homo, sed non ad hominem, quia homo planta nō est. Si enim esset superior illo, esset Genus; at Genus, & Species sub ipso, non dicuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Metaph cap. 11. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differentibus prædicatur, vtcunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundò notandum, duo esse necessaria, vt aliquod prædicatum prædicetur in quid: vnū, quòd sit de natura, vel pars naturæ rei: nec hoc sufficit. nam Differentia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid, sed est necessarium alterum, scilicet, quòd prædicetur per modum naturæ, scilicet, quod nō sit connotatiuum, quando subiectum fuerit absolutum; tūc enim significat per modum Accidentis: sed vel vtrunque absolutum, vel vtrunque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet vtrunque, & est de natura speciei, & prædicatur per modum naturæ & substantiæ, propterea prędicatur in quid. At differentia habet vnum, scilicet, est de natura rei, non tamen habet modum prædicandi: propterea nō prędicatur in quid, sed dicitur in quale quid. Quid, quia est de substantia rei: Quale, quia est ad modū Accidētis: & Accidens neutrum habet, propterea simpliciter in Quale prædicatur: vnde fit, vt constituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale. Nota 2. Quę dicantur in quid.

His suppositis Respondeo ad primum. Differentia prędicatur in quid secundum rem, sed non secundùm modum: sicut Genus, quod absolutè in quid prædicatur. Nec Arist. dicit oppositum, sed asserit prędicari in quid: sed differt à Genere, quia se habet, vt qualitas, in quo manifestat prædicari in quale quid. Ad 1.

Ad secundum Respondeo: Quando dicitur: quale quid est coruus: illud, Quid, nō petit naturam, sed idem est, ac si dicatur: quale ens est coruus? Ad 2.

Ad tertium Respondeo admittendo aliquod Proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur vt Propriū. & Porphyrius hoc intendit, quod prædicatio, quæ necessariò & semper constituit Genus, est de pluribus Specieb' prędicari; at prædicatio necessaria Proprio est de vna specie: reliquum est per accidens, & secūdariò, quia illa sua Species, de qua prędicabitur, Ad 3.

cabitur, erat subalterna. Dici etiam pōt, cōcedendo illationem: aliqua, inquam, Propria esse generica, quæ de Genere immediatè prædicantur: aliqua esse Propria specifica, quæ de Specie vltima prædicantur: differre autem a Genere & Specie, quia nō in quid, sed in quale prædicantur.

Ad 5. Idem Respon. ad quintum de prædicatione de indiuiduis. hęc enim prædicatio, est primò & immediatè & per se Speciei, non autem Generis, nisi secundariò & mediatè.

Ad 4. Ad quartum Respon. Porphyriū existimasse, nullam esse particularē & propriā Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & Rationale non solum homini, sed & Angelis cōuenire. Sed de hoc latius dicemus capite, de Differentia.

DE INDIVIDVO.

QVAESTIO I.

Vtrùm Indiuiduum prædicetur?

1. Opinio S. Thomæ. Circa vltimam difficultatem: an scilicet Indiuiduū prædicetur? sunt tres opiniones. Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 2 qui loquens de Indiuiduo substātię, inquit, id posse dupliciter prędicari: vno modo de alio: vt, homo est Petrus: animal est Cæsar; & talis est prædicatio per accidēs, & indirecta: altero modo potest de se prædicari, scilicet: Petrus est Petrus, & talis est prædicatio per se, & hoc videtur asserere quoque Boetius. Nihil, inquit, verius, quā idem de seipso prædicari. Imo videtur Arist. sententia, 2. Peri herm. ca. vlt. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat prędicationem identicam, qua idem de se ipso prędicatur. & 5. Met cap 18. homo per se est homo. Eiusdem sententiæ est Porphyrius, qui indiuiduū de vno prædicari affirmat, scilicet de seipso.

2. Opin. Auerrois. Secunda opinio est Auer. ca. de Specie; qui interpretans Porphyrij definitionem illam: Indiuiduū de vno prędicatur, dicit, duplex esse indiuiduum, substantiæ, vt Petrus, accidentis, vt hoc album. indiuiduum accidentis, de vno prædicatur, at substantiæ indiuiduū, de nullo: & propterea non bene Porphyrius definiuit, quia soli indiuiduo Accidentis illa definitio competit. Melius Arist dixit 1. Peri herm. ca. 5 Singulare est, quod non de multis prædicatur. Ista sententia videtur Arist. ca. de substantia, & 7 Metaph. cap 3. Prima substantia, inquit, id est, indiuiduum substātiæ, de nullo prædicatur, nō enim Auerroes vult prędicationem esse eiusdem de seipsa. 1. Priorum, in digressione de quarta figura, quæ est Galeni, inquit: Si daretur quarta figura, idem de seipso prædicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta. com. 3. dicit illam esse nugatoriam, neque habere subiectum, neque prędicatum.

3. Opinio Caietani. Tertia opinio est Caietani, cap. de Specie: vbi distinguit duplicem prędicationē; naturalem, & artificialem. Naturalis est, quæ est vera, tamen non est apta ad disputationem aliquam; & talis est illa, in qua idē de seipso prædicatur: Alia est artificialis, sicut sunt reliquæ, quarum vsus arti & scientiæ deseruit: & per hāc distinctionem conciliat opiniones.

Pro huius determinatione, est aduertendum, aliud esse necessarium ad veritatem prædicationis, aliud ad proprietatem. Vnde aliud est prædicatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quòd ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatem est necessarium, quod prædicatum sit forma, & subiectum materia, quod esse non potest in prædicatione eiusdem de se ipso.

1. Conclus. Iuxta hoc sit prima Conclusio. Prædicatio, qua indiuiduum substantię de alio prędicatur: vt, iste veniens est Petrus, est per accidens: ista est Arist 1. Priorum, c. 28.

2. Conclus. Secunda Conclusio Prædicatio, qua de seipso aliquid prędicatur, est vera, sed impropria, propter rationem prædictā. Hæc est Alber. tract. 1 ca. 4. & Auerrois: nec oppositū voluit Boetius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius Imò nec S. Thomas: q dixit: illa esse per se, eo modo, quo etiā vocat Arist. per se, id est, non per aliam causam: si enim dicas, quare homo est homo? dices, nulla causa, sed per se: & ita interpretatur Boetius, 2. Peri hermenias.

3. Conclus. Tertia Conclusio est, quātum existimo etiam vera contra Auerroem. Nec indiuiduum

duum Accidentis de vno propriè prędicatur; quamuis verè de illo prædicetur. Hæc est sententia expressa Arist. ca 2. Antepræ-dicam Hoc album, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autem est, quia quando demonstratur Accidens indiuiduum, demonstratur ipsum subiectũ, in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere. Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse, habens albedinem.

QVAESTIO II.
Quæ & quot sint prædicationum genera?

Quia de Prędicatione loquuti sumus, & omnia ista ad Prędicationem spectant; non erit inutile, quid Prędicatio, & quotuplex sit? ostendere. Est igitur Prædicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non propriè prædicatio, sed diuisio quædam dicitur. Hæc prædicatio duplex est, quædam propria, quædam impropria: propria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & propria acceptione terminorum: vt homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorum pendet: vt homo est bulla, diuitiæ sunt fumus. Propria triplex est, ordinata, & inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Quid prædicatio?

Prædicatio duplex.

Propria triplex.

Ordinata.

Ordinata est, in qua subijcitur id, quod subijci debet, scilicet id, quod se habet vt materia: prædicatur id, quod debet prædicari, scilicet quod habet modum formæ; quales sunt prædicationes inferiorum respectu superiorum prædicatorum, & accidentium de subiectis, & Differentiarũ, de suis Speciebus. Hæc ordinata duplex est, essentialis, & accidentalis: essentialis est, in qua prædicatum, vel est natura, vel de natura subiecti: quæ duplex est, essentialis quidditatiua essentialis sola: Essentialis quidditatiua, qualis est prædicatio Generis & definitionis, scilicet quando prędicatum est in quid: Essentialis sola, quando prædicatum est in quale quid, qualis est prædicatio Differentiæ. Accidentalis, in qua prædicatũ non est de natura subiecti: quæ duplex est, propria, & communis: Accidentalis propria est, in qua prædicatum est Proprium alicuius Speciei: vt, homo est risibilis. Communis est, in qua prædicatur Accidens commune: vt, homo est albus. Accidentalis communis duplex, externa, & interna: Interna, in qua prædicatur Accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur: vt, homo est albus: Externa, in qua accidens non inest subiecto de quo prædicatur, vt homo videtur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ, vt paries videtur, homo amatur: secunda, quæ sumitur à secundis intentionibus, vt homo est Species, animal est genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco: vt, homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonicus.

Ordinata duplex.

Externa.

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subijci; id subijcitur, quod debet prædicari, istæ sunt oppositæ seu conuertentes omnium ordinatarum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatam prædicationem, naturalem, inordinatam, nonnaturalem: quam distinctionem ponit Auer. 7. Met. com 59 & 4. Phy cõ. 35 vbi soluit problema Logicum, scilicet, cur Arist. facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex puris affirmatiuis, cùm posset per cõuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona de forma? dicit id eum fecisse, ne daretur prædicatio nonnaturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti, vel definitio de passione prædicetur. Eandem distinctionem habet Themistius, 1. Post cap. 38. Alij prædicationem naturalem vocant directam; nonnaturalem indirectam.

Inordinata contra ordinem.

Vide Philopo. de hac prædica 1. Post. cõ 85. & 3 in Theop. 34. & tafo. 3 colũ. 8.

Alia est prędicatio inordinata pręter ordinem; hęc est triplex; quædam Identica, quædam Disparata, quędam per Accidẽs. Identica, qua idem de seipso prædicatur; Disparata, qua disparatum de disparato: vt, homo est leo: vel contrarium de contrario, vt album est nigrum: per Accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicantur, quorum prædicatio in abstracto falsa est Est enim obseruandũ, quãdo cõnotatiua prædicantur, ad veritatem propositionum sufficere idẽtitatem subiecti: vt albũ est dulce: veritas huius pendet ex eo quòd albedo, & dulcedo sint in aliquo vno subiecto: tales vocamus per accidens,

Inordinata præter ordinem.

dummodo illorum prædicatio in abstracto non valeat: aliter enim erit non per accidens: vt, album est coloratum, non est per accidens, valet enim: albedo est color. Hæc est triplex. Prima, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius Prædicamenti: vt, album est simile: Musicus ædificat. Secunda, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem Prædicamenti: vt, album est dulce. Tertia, in qua vna Differentia, vel Proprium de alio, vt, Rationale est sensibile: Risibile est flebile.

DE SPECIE.

Cap. II.

Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma: secundùm quam dictum est: Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autem Species & ea, quæ est sub assignato Genere: secundùm quam solemus dicere hominem quidem speciem animalis, cùm sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum verò figuræ speciem. Quod si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes, quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est, prædicatur: & speciem dicimus id, quod sub assignato genere est: nosse oportet, quòd quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtrisque vti. Assignant ergo & sic speciem. Species est, quæ ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo, quod quid est, prædicatur. Ampliùs autem sic quoque: Species est, quæ de pluribus & differentibus numero, in eo, quod quid est, prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissima est, & quæ solùm Species est, non autem & Genus: aliæ verò erunt etiam non specialissimarum.

2. *Planum autem erit, quod dicitur hoc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quædam Generalissima, & rursus alia Specialissima: & inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ Genera & Species dicuntur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens Genus, Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum alia sunt, quæ Genera & Species sunt eadem, ad aliud tamen & aliud sumpta. Fiat autem in vno quidem Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa Genus: sub hac autem, est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali verò rationale animal: sub quo homo: sub homine verò Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & Genus solùm: homo verò Specialissimum & solùm Species. Corpus autem Species quidem est substantiæ, Genus verò animati corporis, sed & animatum corpus Species quidem est corporis, Genus verò animalis: rursus animal Species quidem est corporis animati, Genus verò rationalis animalis: sed rationale animal Species quidem est animalis, Genus autem hominis: homo verò Species quidem est rationalis animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solùm Species: & omne, quod ante indiuidua propinquè prædicatur, Species erit, solùm, non etiam genus.* 2

Generum

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo.

Genus	*Substantia*	*generalissimum.*
Species	*Corpus*	*& Genus.*
Species	*Animatum corpus*	*& Genus.*
Species	*Animal*	*& Genus.*
Species	*Rationale animal*	*& Genus.*
Species	*Homo*	*Specialissima.*
Particulares	*Socrates & Plato*	*homines.*

Quemadmodum igitur Substantia cùm suprema sit, eò quòd nihil supra eam sit, Genus est generalissimum, sic etiam homo cùm sit Species, post quam non est alia species, neque aliquid eorum, quæ possunt diuidi in Species, sed solùm in diuidua (indiuiduum enim est Socrates, & Plato, & hoc album) Species erit solùm & vltima Species, & (vt dictum est) specialissima: quæ verò sunt in medio, eorum quidem, quæ ante ipsa sunt, erunt species: eorum autem quæ post ipsa sunt, Genera. Quare hæc quidem duas habent habitudines, eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt, secundùm quam Species ipsorum esse dicuntur: & eam, quæ est ad posteriora, secundùm quam Genera ipsorum esse dicuntur. Extrema verò vnam habitudinem. Nam & generalissimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cùm sit Genus omnium, id, quod est supremum: eam verò, quæ est ad superiora, non habet, cùm sit supremum & primum principium, &, (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimum autem vnam habet & ipsam habitudinem, hanc quidem, quæ est ad superiora, quorum est species: ea verò quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinem, sed eandem & Species indiuiduorum dicitur: sed Species quidem dicitur indiuiduorum, velut ea continens: Species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3. *Determinant igitur generalissimum Genus ita, quod cùm Genus sit, non est Species, & rursus: supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimam verò Speciem sic, quæ cùm sit Species, non est Genus: & quam, cùm sit Species, in Species diuidere non possumus: adhuc autem, & quæ de pluribus differentibus numero in eo, quod quid est prædicatur. Ea verò, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocant Genera & Species, & vnumquodque ipsorum Speciem esse, & Genus ponunt: ad aliud tamen & aliud sumpta: ea enim, quæ sunt ante Specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & Genera dicuntur, & Species: vt Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides & vltimum Iouis. Sed in familiis quidem plerunque ad vnum reducuntur principium, Verbi gratia, ad Iouem in generibus vero & speciebus non sic se habet. Neque enim est commune vnum Genus omnium Ens: nec omnia eiusdem generis sunt secundùm vnum supremum Genus, quemadmodum dicit Aristoteles. sed posita sunt (quemadmodum in Prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decem principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuocè (inquit) nuncupabit, sed non vniuocè. Si enim vnum esset commune omnium Genus, Ens vniuocè omnia entia dicerentur. Cùm verò decem sint prima, communio secundùm nomen est solùm, non tamen secundùm rationem, quæ secundùm nomen est.*

Decem igitur generalissima quidem sunt: Specialissima verò in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito: Indiuidua autem: quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter vsque ad specialissima à generalissimis descendentes iubebat Plato quiescere; descendere autem per media diuidendo 4.

dendo specificis differẽtijs: infinita verò (inquit) relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri.

5. *Descendentibus igitur ad specialißima, necesse est diuidentes per multitudinem ire: ascendentibus verò ad generalißima, necesse est colligere multitudinem in vnũ: collectiuum enim multorum in vnam naturam Species est, & etiam magis id, quod Genus est: particularia verò & singularia econtrariò semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est. participatione enim Speciei plures homines sunt vnus homo: In particularibus autem & singularibus vnus & communis plures: diuisiuum enim semper est, quod singulare est: collectiuum autem & adunatiuum, quod commune est.*

6. *Aßignato autem Genere & specie, quid sit vtrunq; eorum, & genere quidem vno existente, speciebus verò pluribus (semper enim in plures Species diuisio generis est) Genus quidem semper de Specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species autem neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari; vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, vt animal de homine: minora verò de maioribus minimè: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem Species prædicatur, de ijs necessariò & Speciei Genus prædicabitur, & generis Genus vsque ad generalißimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam: semper enim cùm superiora de inferioribus prædicentur, Species quidem de indiuiduis prædicabitur, Genus autẽ et de Specie, & de indiuiduo: generalißimum verò de Genere & generibus, si plura sint media & subalterna, & de Specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalißimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialißimum est, de omnibus specialißimis & indiuiduis: solùm autem Species de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem de vno solo particulari.*

7. *Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit & Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit. Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eædem, ea verò, quæ sunt hominis proprietates (dico autem eius, qui est communis) erunt eædem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.*

Continetur igitur indiuiduum quidem sub Specie: Species autem sub Genere. Totum enim quoddam est Genus: indiuiduum autem pars: Species verò & totum est, & pars, sed pars quidem alterius: totum autem non alterius, sed in alijs: in partibus enim totum est. De Genere igitur & Specie, & quid Generalißimum, & quid Specialißimum, & quæ Genera eadem, & Species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis Genus & Species dicantur, sufficienter dictum est. 8.

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Specie: qua in re non absque ratione potest quis dubitare, cùm Differentia sit prior Specie; est enim eius pars, & cùm in prooemio fuerit ante Speciẽ proposita, cur modò de Specie, postposita Differẽtia tractauerit? Dubium. Ammon. & Boet. huius vnam assignãt causam: nempè quia Genus, & Species relatiua sunt, & vnum relatiuum perfectè absq; altero cognosci nequit. 1. Solutio. Auicẽ. secundam huius dat causam: quia Genus est magis intrinsecum Speciei quàm differentię, propterea post Genus sequitur Species. 2. Species enim constat ex Genere & Differentia; Genere, vt materia: Differentia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm formæ; ita genus Speciei, quàm Differentiæ, est magis propinquum. Poterit etiam tertio dici, quod quamuis in esse præcedat Differentia, tamen in prædicandi modo prior est Species; prędicatur enim in quid, at differentia in quale, & ferè ad modum Accidentis. 3.

Species autem dicitur, &c.

Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit Acceptiones Speciei & Definitiones: in secunda constituit ordinem prę- Tres partes huius capitis.

prædicatorum: in tertia definit & diuidit Indiuiduũ. Dupliciter igitur sumitur species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei; quo pacto dicimus: præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt alijs imperent. Secũdo modo, dicitur species, quæ subijcitur Generi, quo pacto dicitur: homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obijcere, quare Speciẽ per Genus definiat, cùm genus per Speciem definierit: vitium enim est circulus in definitionibus, scilicet definiri vnum per alterum, & cõtra: excusat se, dicẽs id in his, quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens: imò vnum per aliud definire necesse est.

Quomodo diluat tacitam obiectionem Porphyrius.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est, quæ ponitur sub Genere. Secunda, Species est, de quo Genus in eo, quod quid prædicatur: quamuis has duas aliqui, inter quos est Auicẽna, vnam esse velint, & admodum probabile videtur, scilicet, Species est, quę ponitur sub Genere, de qua Genus in eo, quòd quid prędicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est, quę prædicatur de pluribus differentibus numero in eo, quod quid, vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & alijs similibus. Statim hanc tertiã comparat cũ duabus precedentibus, & hic manifestat Porphyrius illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimẽ autem est, illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimę & specialissimæ.

Tres definitiones speciei logicæ.

Est enim duplex Species, quædam, quæ solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora, quia inferius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem, quia sunt solum indiuidua, & singularia, de quibus prædicatur: vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu atoma, seu species subijcibilis & prædicabilis.

Altera Species est, quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora vero est Genus, quia inferiora eius sunt plura Specie differentia: vt animal respectu viuentis, seu substantiæ, est Species, at respectu hominis & leonis est Genus: & hęc dicitur Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei, specialissimę, & subalternæ: at tertia definitio solum specialissimæ competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primam partem Capitis, de Specie.

Circa hanc partem est primò notãdum, quod Species est nomẽ primę intentionis, id est, significans res ipsas secundum se: & est nomen secundæ intentionis, vt rem significat, qua ratione prædicatur vel subijcitur: si priori modo consideretur, adhuc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quæ in potentia cognoscente recipitur, quo pacto loquuti sumus superius. Secundo, significat formã rei substantialem, quę est altera pars compositi: compositum enim constat ex materia & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelem, qui formam rei vocat Speciẽ. Tertio, sumitur pro pulchritudine corporis, quę quoddam Accidẽs est. Porphyrius duas priores prætermisit, quia obscuræ erant, tertiam explicuit, quia facilis est & similitudinem aliquam cum specie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentię recta vnione & cõiunctione: quæ Species dicitur Logica & secunda intentio

Nota 1. Species vt nomen 1. & 2. intentionis.

Est præterea notandum circa literam, aliquos textus habere, (species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroes: at Græce habetur, prima seu præstans species, digna est Imperio, quasi pulchritudo corporis, animi virtutem arguat: vt dicit Arist. 1 Rhetor. lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Nota 2. variam literam.

Circa exemplum Porphyrii, quo triangulum assignat tanquam Speciem, & figuram, vt Genus: aliquid esse falsum existimant, credẽtes figuram non esse Genus ad triangulum, quadrangulum & alias, quia per prius dicitur de vna, quam de altera, & quia ex triangulo reliquæ componuntur. Ammonius hic Porphyriũ defendit: nos hoc prætermittimus, quia in secũdo, de anima, vbi maior hoc examinãdi offeretur occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

Est tertiò notandum, Circulus in aliqua defini-

Nota 3. Qua ratione in definitionibus & demonstrationibus fiat circulus.

definitione vel demonstratione fit, quando per id, quod definitum est, definimus aliquid eorum, quæ in Definitione sunt: vel per id, quod probatum est, probamus iterum ea, quæ ad illius probationẽ assumpsimus, quod quidem vitium est vt docet Aristot. 1. Poster. ca. 3. quia sequitur aliquid esse notius seipso. Nam si hoc, verbi gratia, A definitur per B seu probatur per B, notius est B, quia definitio est notior, & antecedens similiter notius est, quàm consequẽs: iterum si B, definitur per A, seu probatur per A, sequitur quòd A, est notius, quàm B, ergo A, est notius seipso: quia est notius eo, quod ipso est notius. *At* quamuis hoc non liceat in alijs, in relatiuis licet vnum per alterum definire, quia iste defectus nõ committitur in his: relatiua enim sunt æque ignota per se sola: singula tamen ad alterum relatiuum comparata, sunt & fiunt notiora se ipsis, non ad aliud relatis: & innotescunt cum alijs sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quàm ipsum per se, hoc autem non est inconueniens.

Nota 4. dubium circa definitionem primam.

Est quartò notandum, esse dubium circa definitionem primam: Species est, quæ ponitur sub Genere: videtur enim alijs cõpetere, quàm speciei: nam indiuiduum ponitur sub Genere? aliqui subintelligunt vniuersale, alij prædicabile, asserunt quæ hoc debere intelligi de prędicatione immediata.

Soluitur.

Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautum: quia indiuiduum Generis immediatè ponitur sub Genere, scilicet; hoc animal est animal: nescio quid imaginantur, scilicet quòd Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principationis, quod est dicere: Species est inferior per se Genere, ordine naturali, & prædicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus verò non speciem: & Genus continet totam substantiã speciei: nam Species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere: & hoc est dicere, Genus esse totale principium speciei, & Speciem habere ordinem ad Genus totalis principationis, quod non fit in Indiuiduo: quia indiuiduatio est in materia & accidentibus, non autem procedit à Genere, sicut Differentia. Et sic volunt isti Doctores, illud Sub in definitione, scilicet, Species est, quæ sub Genere ponitur, habere hos tres ordines: hæc optimè dicta sunt ab Alberto, tract. 4 cap. 1. Sed profectò nescio an præter rem: cũ sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo: scilicet: Species est, quæ ponitur sub Genere, tali positione, secundùm qualem Genus est Genus: & hoc nulli præter speciem competit.

Soluitur aliud.

Nec similiter est curandũ, cur Porphyrius dixit, sub assignato Genere? voluit enim, quod (sub assignato) id est, certo & determinato: quia vna Species ad vnum pertinet Genus: patet enim ibi significare illud verbum, sub assignato genere, id est, definito & descripto paulò antè: & hoc ipse declarat consequenter, dicens, Genus assignantes, id est, definientes, seu describentes.

2\. *Planum autem erit, quod dicatur hoc modo, & cæt.* 2.

2\. Secunda pars cap.

Hæc est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad superiora, & ad inferiora, describitque totum Prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi potest: in prima, ea quæ in quoque Prædicamento constituuntur, explicat, & differentiam assignat, & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodam manifestat, ostendens in quo similitudo, & dissimilitudo exempli consistat. In tertia, eorum numerum, & modũ ea constituendi, & inter se prædicandi ordinem enarrat.

Nota 1. quod sit Prædicamẽtum in pręsenti.

Circa primum est notandum, quòd Prædicamentum, vt in præsenti sumitur, est quædam multorum Generum & Specierum ordinatio, sub vnico supremo contentorum, vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit de substantia: est enim quoddam commune, substantia scilicet, sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali, animal rationale, sub animali rationali homo.

In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum, quod hic defectu nominũ ponuntur

Nota 2. hic composita vocabula pro simplicibus poni, atque pro genere Hominis, Animal rationale assignari.

nuntur vocabula cōposita, tamen illa consideranda sunt, tanquam simplicia, quorum loco ponuntur. alterum est, quod Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale, tanquam Genus hominis, quia ipse existimabat cœlos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sententia est error, nec eam recipit Christiana religio: Imò nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo: propterea istud Genus est prætermittendum.

Nota 3. cur coordinatio Prædicamentalis non in Accidente, sed Substantia facta sit.

Est etiam aduertendum tertiò: potuisse istam coordinationem in prædicatis accidentis constitui: quia verò notior est in substantijs. & prima, propterea in substantia fit exemplum.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimum quoddam vnū Genus, omnia alia complectens: est etiam species vltima, & sunt inter media, verbi gratia: Genus supremum substantia: species vltima, homo: Genera intermedia animal, corpus, & reliqua. Hæc autem sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genus supra se: propterea semper est Genus: Species vltima, non habet speciem sub se, propterea semper est species: at intermedia vtrunque habent, & supra se Genus, & sub se Species; propterea habent duas habitudines, quia respectu superiorum sunt Species, respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinem, sicut Species vltima: vocat autem habitudinem, relationem mutuantem denominationē: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo, quia secundū vtranq; dicitur species. Hæc est prima pars huius secūdæ partis.

8. *Determinant igitur generalissimum Genus ita, &c.*

Hac secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est: Generalissimum est, quod cùm sit Genus, non est Species. Secunda: Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est: Species specialissima est, quæ cū sit species, non est Genus. Secunda: cùm sit species, non diuiditur in species: Tertia: species est, quę prædicatur de pluribus, differentibus numero, in eo, quod quid. Speciei verò subalternæ est descriptio; quæ cū sit Genus, est species, & cùm sit species, est genus, respectu diuersorum.

Hanc prædicatorū seriem exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur vnum vltimum, vt verbi gratia, Agamemnon: ante quem est pater, scilicet Atrides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iupiter: sed discrimen est, nam plerunq; ista ad vnum referuntur: at ista Genera prima & Prędicamenta sunt plura: sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnum genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerentur, hoc esset Ens, quod non potest esse Genus, quia Genus, vt constat, esse debet vniuocum, at Ens secundùm Aristot. 4 Metaph. cap 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima, superlatiuo gradu negatiue sumpto, vt substantia est Genus generalissimum, nō quòd sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur. Nota.

Decem igitur generalißima sunt, &c.

Hic numerum eorum, quæ in Prædicamento collocantur, constitui tali Conclusione. Genera suprema decem tantùm sunt, specialissima verò plura sunt; sed nō infinita: at indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis, quæ habetur in dialogo dicto, Sophista. Plato enim iubebat, vt quando ab aliquo generalissimo descenderemus ad inferiora, sisteremus in speciebus, nō vltrà procedentes: quia vltra speciē sola sunt Indiuidua: hæc autem sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continentur. 4.

Nota. Infinitum duobus modis capitur.

Hic nota, Infinitum bifariam sumi: vno modo in actu, quo pacto si modò realiter infiniti simul homines existerent, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum augmentum nunquam cessat, sed multis datis, adhuc plura dantur. quo pacto si mundus esset duraturus in æternum, cum hominum perpetua propagatione, vt existimauit Porphyrius,

darentur infiniti homines non quidem actu, sed potentiâ: quia nunquam cessarent alij, & alij continue nasci, & esse. De hoc Infinito est intelligēdus Porphyrius, quādo asserit, Indiuidua esse infinita non quidem actu, sed potentiâ. At species vtroque modo finitæ sunt, & actu & potentiâ: quia semper sunt eædem species, licet non eadem indiuidua.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, &c.

5. Obiect. Hic Porphyrius, quantum existimo, respondet obiectioni, quam quis potest obijcere: si enim generalissima decē sunt, quare species tot sunt, & indiuidua infinita? Solutio. Respondet vniuersalia in se multa inferiora includere: ita, vt sub vna specie, singularia innumera; sub vno Genere, species multæ: & sub Genere superiori, multa inferiora comprehendantur: vniuersale enim est collectiuum: & quò magis vniuersale, magis est collectiuū: & particularia sunt plura, & quò magis particularia, eò plura sunt: & propterea superiora Genera per differētias varias in varias species multiplicātur.

Nota duobus modis aliquid dici magis collectiuè. Hic notandū est dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, vt notat Caietanus: priori modo, id quod est magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intensiuè: altero modo id, quod plura comprehendit, & sic dicitur magis collectiuū extensiuè. Iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiuè; quia magis sunt vnum, quæ in minùs vniuersali conueniunt, quā quæ solùm in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiuè. quia sub se plura continet: & sic loquitur Porphyrius.

6. *Aßignato autem Genere & specie.*

Ordinem prædicandi horum, quæ in Prędicamento constituuntur, hîc explicat, & ex his, quæ clarè & rectè dicit, ista cōclusio potest colligi: scilicet superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualib. vnde genus de specieb. & indiuiduis prędicatur, & genus superius de inferioribus Generibus, & horum Speciebus, & earū indiuiduis: & tandem generalissimum de omnibus inferioribus, non tamē econtrà inferiora de superiorib⁹ prædicātur: hæc intellige de prædicatione ordinata, & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrates &c. 7.

Tertia pars Capitis. Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quotuplex, & quale indiuiduum dicatur? tractat. Est igitur indiuiduum, quod de vno prædicatur, vt diximus superius. triplex esse indiuiduū, exemplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, vt Petrus, Ioannes, & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet, iste homo, hoc animal. Indiuiduū triplex.

Indiuiduū vnde dicatur? Dicitur autem Indiuiduum, eo quod collectio proprietatum, quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optimè dixit collectionem proprietatum: quia vnum accidens vnius indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt quod sit ex eisdem parentibus natus, vel eodem loco, vel eodem tēpore: at omnes simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

Septē proprietates indiuidui. Hæ autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci possunt, sub quibus omnes continentur: quæ sunt hæ: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumque nomen per formam intellige temperiem: per figuram vultum coloremque corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem, cognationem, parentes, & reliqua.

Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Aristot. I. Peri herm. cap. 5. dicere. Indiuiduum est, quod non prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodque Auerrois sententia non sit vsquequaque vera, latius diximus, cap. de Genere.

Dubium. Est vnicum dubium: nam habetur 7. Metaph. cap 15. indiuidui vel singularis non esse definitionem, neq; scientiam. quomodo ergo hic definitur? Ad hoc dico, Indiuiduum posse dupliciter cōsiderari: vno modo, primò intentionaliter, scilicet pro ipsa re, quæ est singularis secundùm se, scilicet pro Petro, aut Paulo: & sic nullatenus potest definiri, Petrus enim non definitur: altero modo, secundò intentionaliter, scilicet pro Respon. Indiuidui duplex cōsideratio.

cet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatẽ intellectus, quòd de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic definiri potest, in præsenti definitur à Porphyrio.

8. *Continetur igitur Indiuiduum sub specie & cæt.*

Porphyrius ex his quæ dixit: scilicet genus de speciebus, & speciem de indiuiduis prædicari: infert, indiuiduum sub specie, & speciem sub Genere constitui: vnde species & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad Genus enim vt pars ipsius, ad indiuidua verò vt totũ in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquẽdi modo est vsus, scilicet: Species est alterius, scilicet Generis, quia est eius pars: & Species est in alijs, scilicet indiuiduis, tanquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea, quæ dicta sunt.

Nota. Totum est triplex. Est notandum totum esse triplex, Vniuersale, Definibile & Integrale. Vniuersale est superius respectu inferiorum, & inferiora dicuntur partes potentiales: totum Definibile est definitum respectu partium definitionis: totum Integrale est compositum respectu partium integrantium & quantitatis, vt manuum, pedum, capitis.

Iuxta hoc intellige Speciem esse totum definibile, respectu ipsius Generis, & Genus partem: nam ex Genere, & differentia fit Species. at Species est pars potentialis Generis, & ipsum Genus est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, scilicet, Genus est totum vniuersale, & Species est ipsius pars potentialis, indiuiduorum verò est totum vniuersale. Hæc quantum ad capitis interpretationem.

QVAESTIO VNICA.

An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, à Porphyrio rectè tradita sint?

Circa ea, quæ in capite hoc de Specie & eius definitionibus dicta sunt, præcipuæ aliquot difficultates erunt agitandæ. Et primo obijciam nonnulla contra definitiones duas Speciei, deinde contra alia.

1. Argum. Sit ergo primum Argumentum, Species vt Species est, est quoddam vniuersale, sed illę definitiones non sunt de Specie, vt de vniuersali, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur. Quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus non sumitur, nisi in ordine ad superius.

Secundò arguitur contra id, quod dicitur, vltimam definitionem soli Speciei specialissimæ competere. Genus etiam prędicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimę competit illa definitio. Antecedens est notum, animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo, quod quid prædicatur. 2.

Tertiò. Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedens. Sunt multæ Species, quę de pluribus non prædicantur, vt Sol, Phœnix, Mundus: ergo non omnibus definitio competit: similiter sunt multa, quæ prædicantur de pluribus, numero differentibus in eo, quod quid, quæ tamen non sunt Species. Probatur. Punctus prædicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem nõ sunt Species, quia sub nullo genere sunt: punctus enim non est in Genere, nec alia, cùm in Prædicamento non sint: sed reductiue, ergo non sunt Species: aliter enim Species esset, quæ non est sub genere, contra aliam definitionem. 3.

Quartò, Petrus & Paulus, & similiter alia indiuidua propriè non differunt numero, ergo Species non prædicatur de differentibus numero. Antecedens patet: differre numero non potest, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea: Quia sunt multæ Species, quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quantitatem, indiuidua autem & Species multæ sunt extra quantitatem. 4.

Quintò, argumentor contra quædam alia, quæ in Capite continentur. Genus est priùs Specie, vt superius probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet consequentia: quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in Prædicamento ad aliquid. 5.

Sextò,

6. Sextò, contra id quod dicitur, Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternū. Esse subalternū, est esse sub altero, sed Genus vt sub altero est, non est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnãtia in adiecto, dicere Genus subalternum.

7. Septimò. Ista Genera vocantur media. Contrà. Medium participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet, rubedo, vt videtur, constat ex albedine & nigredine: at Genus non sit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicẽdum medium.

8. Octauò, Contrà id, quod dicitur, Vniuersale esse collectiuum: Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus cōmunis, sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedẽs illud est falsum, scilicet: Vniuersale est collectiuum.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quę de Specie dicuntur, quę quia minoris momenti sunt, & partim ex his quæ diximus in Capite de Genere nota, prætermittuntur hæc autẽ quę proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio maximè Speciei naturam & essentiã, perfectamque eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentũ, Alpharabius & Auicen. in sua Logica, ca de Specie mouent dubiũ, an Species, vt ad Genus refertur, sit Vniuersale? Auicenna videtur dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur, tractatu quarto, c. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, Speciem, vt ad Genus refertur, non esse Vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectũ; nempe de qua Genus prędicatur: sed Vniuersale, vt vniuersale, est prædicatum, est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Species ad genus refertur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in præsenti. Cùm de natura Speciei, vt species est, sit ad Genus, & Species, vt Species, non sit vniuersale, de natura speciei non est, esse vniuersale, sed esse proprietatem & accidens, quod sequitur ipsam Speciem. Atq; ita Porphyrius definiens Speciem in ordine ad Genus, definit illam secundum naturã: in ordine verò ad indiuidua definit per proprietatem. vnde secundum Albertum & Caietanum, Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse Vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicam. Ista sententia non mihi videtur recipienda, quia prius est, esse Vniuersale, quàm esse Speciẽ: cum Vniuersale sit communius. Imò, vt antea ostendimus, sit Genus ad Speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit Speciei. Et præterea, quod me magis mouet, Species est, nō solùm quod refertur ad genus, sed quod refertur immediatè ad Genus: sed quod immediatè ad Genus refertur, est Vniuersale, cùm Genus vt Genus immediatè de singularibus nō prędicetur: ergo Species, vt ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est, quod sit Vniuersale.

Propterea dico. Species habet tria: quòd sit Vniuersale, quòd sit Species, & specialissima. quòd sit Vniuersale, habet in ordine ad inferiora: quod sit species in ordine ad superiora, ita tamen quòd nisi sit vniuersale, non sit species: quod verò sit Specialissima respectu ad inferiora indiuidua, de quibus immediatè prædicatur, atq; ita species specialissima constituit secundũ Prędicabile, & est Species verè, & vniuersale eius Genus. Quòd si Albertus voluit dicere, quod illa Species non dicitur Vniuersale comparatione ad Genus, sed ad inferiora, recipimus, si tamen velit dicere cũ Caietano, quod non est de natura speciei, quę ad Genus refertur, esse Vniuersale, falsum est, vt probaui, quia quòd immediatè ad Genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrii, quę est de specie vt Species specialissima est. In Specie tria sunt consideranda.

Dici etiam potest, vt arbitror, facilius, & clarius adhibita quadam distinctione, quę omnem videtur euacuare difficultatem. Distinctio. Vniuersale vt vniuersale; sicut antea ostensum fuit; dicit per se & intrinsecè, esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse prædicabile, de multis: altera est esse subiicibile, secũdùm illa omnia multa, quę in se continet: sicut econtra indiuiduum habet duo, quę ipsum vt tale est, consequuntur: alterũ, quod de vno tantum prædicatur, alterum, quod subiicitur vt vnum tantum. Vnde fit, vt sicut aliud est prędicabile de multis, scilicet

vniuer-

vniuersale: aliud prædicabile de vno, scilicet singulare & indiuiduum: ita subijcibile, alterum sit subijcibile vniuersale, alterum subijcibile, sed singulare.

Dicendū igitur, Speciem, vt Generi subijcitur, esse subijcibile, sed tamen subijcibile vniuersale. Nam Genus immediatè non de Indiuiduis, sed de Speciebus vniuersalibus prędicatur: & ita ipsæ species, vt tales, subijcibilia vniuersalia sunt: similiter, vt respicit inferiora, esse Prædicabile vniuersale: sed si inferiora sint vniuersalia quoque, esse Genus subalternū, si indiuidua tātùm, esse Speciem specialissimam, prædicabile scilicet de ijs tantùm: & ita, tam secundùm prædicationem, quàm secundū subijcibilitatem est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, & subijcibile vniuersaliter: atq; ita per omnes gradus, prædicabile genericum, & subijcibile genericum, & prędicabile specificum & subijcibile specificum, & prędicabile, ac subijcibile medium, scilicet subalternum.

Imò verò si quis subtiliùs consideret, vniuersale ex se & per se prius est: & abstrahit à prędicabili, & subijcibili, quatenus scilicet est in multis: siue prędicetur, siue subijciatur, siue nō, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secūdū.n intrinsecum, vt est in multis: & ita ex se & per se diuidi potest intrinsecè per esse in multis, in his scilicet, aut in illis.

Quoddam itaque est Genus generalissimum, si sit in omnibus; quæ non conueniunt Genere cum alijs: est Species, si est solum in his, quę differunt tantùm numero: est subalternum, & altius, & minus altum, quò est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subijcibile cōstituitur intrinsecè vniuersale Genus, vel species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam prædicari & subijci postea consequuntur. In quibus tota difficultas euacuata est.

Ad 1. Arg. Ad argumētum dicitur, quòd quamuis species à tali relatione ad Genus non sit vniuersale, tamē taliter non posset referri, nisi esset vniuersale: ꝓpterea dū ad Genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundò respondetur, à tali relatione ad Genus formaliter & intrinsecè nō esse Speciem, neq; vniuersale, sicut nec à relatione prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verū tanquam per duo propria essentiam, illis duab⁹ relationibus subijcibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & meritò: quia ad essentiam ambæ illæ pariter consequuntur.

Circa secundum, Auicenna suæ Logicæ cap. 9. voluit propter hoc argumētum addendam seu intelligendam particulam exclusiuam, tantùm: vt sit sensus. Species est, quæ prædicatur tantùm de pluribus differentibus numero: at Genus prædicatur de his, & differentibus specie: quam sententiā recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentum: Genus prædicatur etiam tantùm de differentibus numero; quia prædicatur de indiuiduis, quæ differunt numerò, & de speciebus, quę etiam differunt numero, nam maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licet non econtrà. Ad 2.

Propterea alij dicunt differentibus solo numero: vnde duas exclusiuas addūt. Species, est, quæ prædicatur tantùm de pluribus differentibus numero tantùm.

Sed melius est cū Alberto dicere, tractatu quarto, ca. 1. in fine, hic fieri sermonem de prędicatione immediata: quando enim Genus de Indiuiduis prædicatur, est mediata prædicatio, quia prius speciei & per speciem indiuiduis inest: at species immediatè ab indiuiduis participatur: Nec est aliqua exclusio addēda, quia denominatio absoluta indicat præcipuum denominatum: per differentia verò numero, singularia simpliciter intelliguntur.

Ad tertium respondet Boetius, explicās definitionem speciei, quę ferè in fine capitis traditur: & ait, quod dupliciter potest excusari Porphyrius. Primò, quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prędicantur, quàm de vno: Porphyrius autem definiuit, quę vt plurimum inuenitur. Secundò dicit, quod intelligēdus est Porphyrius de aptitudine & potestate, non actu: illę autem species, quamuis actu de pluribus non prædicentur, potestate tamen prędicātur: & ista est melior solutio. Ad 3.

Sed dubitabis, & meritò, an sufficeret hoc ad Genus, quod in potētia de pluribus speciebus prædicetur? quod est dicere, si vnica esset actu Species, an esset Genus per Dubium.

hoc

hoc quod potestate de pluribus speciebus prædicaretur: Ad hoc respondet Boet. loco allegato, & paulo superius eodem capite, quod nullatenus, sed necessario, vt Genus sit, plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tractatu 4. cap 6. & videtur doctrina Aristot quarto Topicorum, cap. 3. Horum ratio est: Quia Genus contrahitur ad speciem per differentiam, sed differentia non constituit nisi simile distinguens ab alijs, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus.

Solutio.

Nota.

Genus cur plures formas postulet.

Pro declaratione est notandum, quòd aliter se habeat Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua. natura enim Generis est natura imperfecta, & incompleta, quæ perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quæ quid informe est in Genere artificiatorũ, per formam autem perficitur. Præterea. Sicut materia non per vnam formam perficitur, quantum ad totam eius potentiam, sed per multas, ita nec Generis natura per vnam differentiam solam habet perfici, sed per plures: & ex hac parte natura Generis non potest existere perfecta in vnica Specie, & inde cùm non sit natura Genus nisi sit perfecta, hinc est, quòd plures postulat Genus Species. At Speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentibus perficitur, sed multiplicatur, in vno tamen perfecta manet: inde est, quòd sufficit indiuiduum vnum, vt dicat manere Speciẽ, & sufficit, quod possit de alijs prædicari: quod in genere non est, quia in vna Specie non existit eius natura perfecta: Et hæc doctrina est maximè consideranda. Huius sententiæ fuit idem Boet. in libro de Diuisionibus, & D. Thomas, dist 19. quæst. 4. art. 2. libr. 1. Sententiarum.

Ad Speciẽ duo necessaria, & quæ?

Ad secundam partem huius Argumenti respondet Caietanus, & bene, quòd ad Speciem duo sunt necessaria: & quod prædicetur de pluribus numero differentibus in quid, & quòd sit natura perfecta scilicet, pertinens ad lineam rectam prædicamenti sub aliquo Genere; & hoc secundũ deest illis, puncto, animæ, instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cùm per se in prædicamento non collocarentur: dicuntur autem Species imperfectæ, quæ propriè non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Quæ species imperfectæ.

Ad 4.

Ad quartum respondet Boet. quod Indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum Indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dum numerantur differant: scilicet quando numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo, admittendo esse alias Species præter quantitatem; tamen harum indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatem: nã distinctio numerica accidentium, sumitur penes diuersitatem subiectorum, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc enim albedo differt ab illa, penes subiectum.

Ad 5.

Quomodo Genus pri' Specie, & quomodo simul?

Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & Species possunt dupliciter considerari, vno modo fundamentaliter secundùm naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura Generis est prior natura, quàm Speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur Genus, nisi sint species.

Ad 6.

Ad sextum perinde facilis est solutio. Genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modò supponatur alteri, modò superponatur alteri: modò sit Genus, modò sit Species.

Ad 7.

Medium quibus modis capiatur.

Ad septimum respondeo; medium multis sumi modis: aliquando, dicitur medium positiuè, scilicet quòd æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium participatiuè, quod ex extremis conficitur: vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinem: aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, scilicet id, quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem: hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrunt per mistionem quandam accidentalem ad faciendum me-

quandam accidẽtalem ad faciendum medium, Vel per virtutem vtrinque ex parte communicatam. Præterea, nulla est inter ea prædicatio, cùm nec medium de extremis, nec extrema de medio prædicentur. Præterea tertiò, medium est posterius extremis; cùm sit eorũ effectus: at in medio prædicationis, non concurrunt extrema; non enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuens est de essentia & substantia animalis, & animal de substantia hominis.

Præterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur: & tertiò, vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura, quàm homo.

Ad 8. Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter posse in vnum conuenire.

Tripliciter multa in vnum conueniunt.

Primò, in vnum aliquod extrinsecum, putà locum, finem, causam efficientem: vt plura grana congregari vnò loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundùm talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt Ciuitas, vrbs, Senatus.

2. Secundò, aliqua plura conueniunt in aliquod vnum intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamen non est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius; quæ tamen in singulis per se non est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista vnitate non sunt dicenda collectiua.

3. Tertiò, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnibus & singulis per se: & talia nomina dicuntur vniuersalia, Species & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hic loquitur Porphyrius, ꝙ constat longè diuersum ab eo quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

DE DIFFERENTIA.

Cap. III.

Differentia verò & communiter, & propriè, & proprijssimè dicitur. Nam communiter quidem differre, alterum ab altero dicitur, quod alteritate quadam differt quocunque modo, vel à seipso, vel ab alio. Differt enim Socrates à Platone alteritate, & ipse à seipso, & puero existente & viro facto, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autem differre alterum ab altero dicitur quando inseparabili accidenti alterum ab altero differt. Inseparabile verò accidens est, vt cæcitas oculorum, aut nasi curuitas, aut cicatrix, cùm ex vulnere occalluerit. Proprijssimè autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt, rationali qualitate. Vniuersaliter ergo omnis differentia addita alicui alteratum facit. 1.

Sed eæ quidem, quæ & communiter & propriè sunt, alteratum faciunt, quæ verò proprijssimè, aliud. Quæ quidem igitur aliud faciunt, specificæ vocantur: Illæ verò quæ alteratum, simpliciter differentiæ. Animali enim adueniens rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solùm à quiescente fecit. Quare illa quidem aliud, hæc verò alteratum solùm fecit. Secundùm igitur aliud facientes differentias, diuisiones Generum fiunt in Species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex Genere & huiusmodi differentijs: secundùm autem eas, quæ solum alteratum faciunt, alteritates solùm consistunt, & aliquo modo se habentes permutationes. 2.

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias verò inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcunque his proxima sunt, separabilia sunt: at verò aquilinum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ verò per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptiuum: 3.

at verò

at verò aquilinum esse, vel simum per accidens, & non per se. Illæ igitur quæ per se sunt, in substantiæ ratione accipiuntur, & faciunt aliud, illæ verò, quæ secundùm accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidem igitur per se sunt, non suscipiunt magis & minus: quæ verò per accidens (etsi inseparabiles sint) intensionem accipiunt & remißionem. Nam neque Genus, aut magis & minus prædicatur de eo, cuius fuerit Genus, neque generis differentia secundùm quas diuiditur. Ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuique vnum & idem, neq; intensionem, neque remißionem suscipiens est. aquilinum autem esse, vel simum, vel coloratum aliquo modo & intenditur & remittitur.

4. Cùm igitur tres species differentiæ considerentur: & hæ quidem sint separabiles, illæ verò inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ verò per accidens: rursum earum, quæ per se sunt, differentiarum, aliæ quidem sunt, secundùm quas diuidimus genera in species, aliæ verò secundùm quas ea, quæ diuersa sunt specificãtur: vt cùm per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuũ, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidem & sensitiui differentia constitutiua est substantiæ animalis (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis verò & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt animalis differẽtiæ, per eas enim genera in Species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierum: diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & immortalis differentiæ constitutiuæ sunt hominis: rationalis verò & immortalis, Dei: irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic & supremæ substantiæ, cùm diuisiuæ sint animati & inanimati differentiæ, & sensitiui, & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumpta, animal perfecerunt: animata verò & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam ergo eædem aliquo modo quidem acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ specificæ omnes vocantur.

5. Et his maximè opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quæ secundùm accidens inseparabiles sunt, neq; etiam magis ijs, quæ sunt separabiles.

Quas etiam determinantes dicunt: differentia est, qua abundat species à Genere. Homo enim plus habet, quàm animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nam vnde species haberent differentias? Neque verò omnes oppositas genus habet, quoniam idem simul habebit opposita. Sed quemadmodum censent potestate quidem habet omnes eorum, quæ sub se sunt, differẽtias, actu verò nullam: ac si neq; ex ijs, quæ non sunt, aliquid fit: neque opposita circa idem erunt. 6.
Definiunt autem eam & hoc modo. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus Specie in eo, quod quale quid est, prædicatur. Rationale enim & Mortale de homine prædicantur, in quod quale quid est, homo dicitur, sed non in eo, quod quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis conueniens dicere: animal: quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est, cõuenienter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma constantibus, vel secundùm proportionem ad materiam & formam, constitutionem habentibus: quemadmodum statua ex materia quidem est, ære, ex forma autem, figura: sic & homo communis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex Genere, ex forma autem Differentia. totum autem hoc animal rationale mortale, homo est: quemadmodum illic statua. Describũt autem & hoc modo: Differentia est, quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodem Genere sunt: Rationale enim & Irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuidunt. Aßignant autem & hoc modo: Differentia est, qua differunt à se singula: nemque homo, & equus secundùm Genus nõ differunt, sumus enim animalia nos, & equi: sed additum rationale disiunxit nos ab illis & rationales sumus & nos, & dij: sed mortale appositum disiunxit nos ab illis. Exactiùs autem pertractantes ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod quid erat esse, & quod rei pars est. Neque enim, quod aptum natum est nauigare, est hominis differentia, etsi sit proprium hominis. Dicere enim possimus animalium hæc quid? apta esse ad nauigandũ, illa verò minimè, diuidentes hominem ab alijs: sed aptum natum esse ad nauigãdum, non est substantiæ com-

completiuum, nec eius pars, sed aptitudo solùm ipsum: idcirco, quia non est talis differentia, quales sunt, quæ specificæ dicuntur differentiæ. Erũt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunq; in eo, quod quid erat, esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, vt bene dicit Boetius, hic quærere, quare Differentia Proprio & accidenti anteponatur? cùm in dubium reuocatum fuerit, an speciei esset præponenda? est enim prædicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Non autem hic agimus de differentia concretè scilicet de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: vt differentia sit forma, per quam vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed vt per intellectum assumitur ad prędicandum de illo, cuius est Differentia.

Nota quomodo, de differentia agatur hic?

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinq; diuisiones Differentiæ, in posteriori, quinque definitiones: est autem prima diuisio. Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam proprijssima.

Distributio Capitis.

Diuisio 1. differentiarum.

Differentia communis est Accidens separabile, per quod vnum ab alio, vel à se aliqualiter differt, vt Petrus sedens à nõ sedente, currens à quiescente, senex à seipso puero, differunt.

Differentia cõmunis.

Differentia propria est accidens inseparabile, per quod vnum ab alio differt, vt cæsius oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsijs: illa oculorum affectione, & colore cæsio, quæ dicitur differẽtia propria: illa enim affectio non separabitur a subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia propria.

Differentia proprijssima est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt per rationale. Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habẽt, quod faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quod duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substãtia: vnde illæ duæ primæ dicuntur tantùm facere diuersum, sed alteratum: tertia verò facit aliud, id est, diuersum in substantia.

Differentia proprijssima.

Nota 1. Circa istam definitionem est primo notandum ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones differentiæ aliter se habent, quã acceptiones Speciei, & Generis: istæ enim, Generi scilicet & speciei, non omnes sunt Logicæ, sed tantùm tertia Generis, & Posterior Speciei: at istæ tres acceptiones Differentiæ omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota 2. Nota secundò cum Boetio, quod istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima & secunda sunt indiuiduorum, & singularium: ista enim Accidentia propriè sunt singularium: at Differentia tertia est Specierum, & Generum, id est: per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt Indiuidua: qua de causa illæ tres differentiæ superius positæ, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica verò, & generica ad tertiam.

Nota 3. Nota tertiò. Differentia prima dicitur communiter dicta, iudicio meo propter ea, quia sit tale Accidens, quod sicut modò accidit vni extremo, quod per tale differt ab alio, ita vicissim & alteri extremo possit aliàs accidere. verbi gratia, sedens differt à stante, accidenti, & differentia communi, secundùm quam potest etiam, & qui modò stat à sedente differre, nam stãs potest sedere, & qui sedet, aliquando stare: reliquæ dicuntur propriæ differentiæ, id est, peculiares vniuscuiusq;, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt.

Differentia cur dicatur communis. & propria.

Differentiarum ergo alia quidem, &c: 2.

Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyri' infert diuisionem secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, id est, diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, id est, diuersam substantiam: sub priori membro sunt differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria: sub posteriori verò est tertia, scilicet proprijssima. inter quas est duplex discrimen: prius, differentiæ facientes alteratum, dicuntur simpliciter & tantùm differentiæ, at facientes aliud, dicuntur Differentiæ specificę, quod additum est perfectionis, explicans huius Differentiæ specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones

Diuisio 2. Differentiarum.

tiones quidditatiuæ & Generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias; & facientes aliud, non per illas secundum quas non fiunt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales.

3. *A superioribus ergo rursus inchoantibus.*

Diuisio 3. differ. Rursus in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quædam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, vt sedere, currere, & sub hoc mēbro, est Differentia communis: inseparabiles sunt, quæ nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differentia propria, & proprijssima.

Diuisio 4. differ. Et hanc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ Accidēs est quoddam inseparabile, & inseparabilē per se, qualis est proprijssima, quæ ad rei substantiam & naturam pertinet: & hæc est quarta diuisio, quæ subdiuisio est poti⁹ vnius membri tertiæ præcedentis. Constituit autem duplex discrimē inter has duas inseparabiles: Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti, vt superius dixim⁹: at inseparabilis per se, facit aliud, id est, diuersum in substantia. Alterum: Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, id est, non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quā alius, & curuiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vn⁹ homo nō est magis rationalis, quàm alius. Huius dat rationem; quia Differentia pertinet, ad esse, & naturam rei, at esse & natura non suscipit magis in his, quam in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal quàm alius, nec magis corpus, quā alius.

4. *Cùm igitur tres species Differentiæ considerentur:*

Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuans vnum cōsideratione dignum, videlicet Species Differentiæ esse solum tres illas primo loco constitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundùm ea, quę illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuidentia, scilicet illæ tres Differentiæ, & inter has quędam inueniūtur facientes alterum, quædam aliud, quædam separabiles, quædam inseparabiles: tam per se, quàm per accidens.

Postea verò Porphyrius Differentiā inseparabilem p se scilicet specificam, quinta diuisione subdiuidit: quædam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuæ, id est, per quas genus diuiditur: quædam illius Generis cōstitutiuæ, id est, per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has differentias, animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quędā sunt, per quas animal constituitur, scilicet duę priores: animal enim est animatū & sensibile corpus; per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale & immortale. Inter has vnum est discrimen, nam per diuisiuas Generis constituuntur Species illius Generis, non autē per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrij constituitur homo, per rationale, immortale simul cum animali, Deus: per irrationale vero mortale constituitur brutū. At verò quamuis istæ constitutiuæ non faciant Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiæ dicentur illius superioris diuisiuæ, & ipsius inferiorum, tanquam Speciei constitutiuæ: vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuæ, corpus enim per animatum & inanimatū diuiditur: & corpus animatū per sensibile, & insensibile: animatū autem, & sensibile cum substantia, faciunt animal: sicut insensibile, cum animatō facit plantam, vnde eædem differentię simul sunt & diuisiuæ, & constitutiuę: sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ: quapropter omnis Differētia specifica dici potest, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam. — Diuisio 5. differ. atq; Specificæ.

Circa hoc, nota istud exemplum (*rationalis verò & immortalis Dei*) esse falsum. nō enim Deus est animal: nec corpus, nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur, vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus. — Nota 1. Non esse aliquod animal immortale.

Nota etiam Genus generalissimum solùm habere Differentias diuisiuas, non cōstitutiuas: cùm nullum supra se habeat Genus, specialissimā verò solas habere differentias constitutiuas, quia sub se non ha — Nota 2. Genera sū-ma tàntùm habere Differentias diuisiuas.

 b eat-

beat inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur.

Nota 3. Nota similiter tertiò. si istæ Differentiæ ad idem Genus comparentur, aliæ distinctæ sunt differentiæ diuisiuæ, aliæ cōstitutiuæ: si verò ad diuersa comparentur, eadem potest esse differentia diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, superioris quidem diuisiua, inferioris verò constitutiua.

9. *Et his maximè opus est ad diuisiones Generum, &c.*

Hic Porphyrius duos vsus harum differentiarum specificarum ponit, prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipuè per tales Differentias diuidūtur: posterior ad definitiones componendas ipsarum specierum: aliæ enim differentiç per Accidens, tam separabiles, quàm inseparabiles, non sunt apta ad precipuas diuisiones & definitiones, sed ad descriptiones; & diuisiones non essentiales, & minus pręcipuas, cùm sint accidentia rei, nec de eius natura.

6. *Differentia est, quā abundat Species à Genere.*

Hæc est posterior pars huius Capitis, qua ponuntur aliquot ipsius Differentiæ definitiones.

1. definitio Differētiç. Prima est, Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim speciei ex genere & Differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quàm Genus: Genus enim non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa species.

Dubium. Posset tamen dubitare quis, vnde habet species Differentiam? non enim à Genere, quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non autem Differētia potest esse ex nihilo: a quo ergo est?

Solutio. Differētiæ potestate sunt in genere. Respondeo quod differentiæ sunt in Genere, non actu, id est, non sunt de natura eius: sed in potentia, quia ab illo fiunt: sicut è cera extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens, quod multæ differentiæ sint in Genere in potentia, vt multæ figuræ ceræ in potentia.

NOTA. 2. Secunda definitio est: Differētia est quæ prædicatur de pluribus differentib. Specie in quale quid quod exemplo claro ostenditur: vt enim res componuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materiæ, & aliquo simili formę: vocat simile materiæ subiectum in rebus artificialibus: vt statua fit ex ære, vt materia: & figura tanquā forma: dicit autem subiectū simile materiæ, quia propriè materia est pars cōpositi substātialis: ita, inquit, Species, scilicet homo, componitur ex Genere, tanquam ex materia, & ex Differentia, tanquam forma: vt ex hoc intelligamus, quod Differentia est velut qualitas sicut forma, ideoque in quale quid prædicetur.

Tertia definitio. Differentia est, per quā genus separatur, id est, diuiditur in ea, quæ sub se sunt. 3.

Quarta. Differentia est, secundùm quam vna Species ab alia differt. At quia istæ duę vltimæ videbantur insufficientes, cùm essent aliqua, per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, scilicet accidentia propria: dicit Differentiam non solùm habere hoc, sed etiā esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem. 4.

Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet. Differentia est, qua vna species ab alia separatur, cùm sit ipsius naturæ Speciei pars. 5.

Quæstiones, seu dubia quædam scitu digniora in Caput, de Differentia, & præsertim circa eius definitionem, rectè ne sit tradita?

Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quę à nobis breuiter erunt examinanda. Primū est: Cùm Logicus nō tractet de rebus ipsis secundū se, sed vt intentionibus substant, tales intētiones considerando, cur hic Porphyri⁹ de Differētia ipsa reali tractat, quod minus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Arist. 5. Met. ca. 9. Dub. 1.

In hac re dicendum, quod differentiæ tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum. Secūdus est cōstituere naturam: Tertius est eā ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt cōsiderari: vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt (Nam in rebus ipsis natura generis est determinata, & facta species per Differentiæ naturā, & natura specifica ab alijs distincta) & tūc isti tres actus ad Metaphysicū pertinēt, cuius est cōsiderare differentiā secundū istos actus in rebus. Altero mo- Nota. Differētiæ triplex est munus.

modo possunt considerari, vt per intellectum isti assumuntur & exercentur: id est, quatenus genus ipsum abstrahentes per differentias diuidimus, & Speciem ex genere cum differentia componimus, & differentiam ab alijs separamus: & sic considerare Differentiam est Logici: consideramus enim differentiam, vt intentioni substat; & ex his procedit quidã quartus actus ipsius differentiæ, qui magis est Logici, scilicet prædicari de his, quæ per talem constituũtur differentiã, & hoc peculiariter hic consideratur, scilicet vt est prædicabile. At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones.

Differẽtia, vt ad Logicum pertinet.

Quartus actus differentiæ.

Solutio.

Dub. 2.

Dubitatur secundò. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet, prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo, quòd quale quid: cùm multis differentijs non comparat. nã vltimæ differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie?

Circa hoc multiplex est dicendi modus.

1. Opinio Burlei.

Fuit prima sententia Burlei in præsenti loco: cùm duplex Genus sit Differentiarum: quædam Genericæ, per quas Genus constituitur: quædam sunt vltimæ, per quas vltima Species, & Specialissima componitur, inquit Burleus: Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio, quæ soli Specialissimæ competit, quædam aliæ pro vtraque specie: ita in hoc capite ista definitio est pro Differentia Generica, aliæ pro omnibus sunt.

2. S. Thomæ, & Simplicij, vt videtur.

Alia fuit sententia multorum asserentium, Porphyrium non meminisse in hoc capite, nisi solùm differentiarũ Genericarum, quia vltimæ non sunt cognitæ à nobis: & hic modus dicendi non videtur abhorrere à doctrina S. Thom. 2. Post. lec. 13. qui idem docet super Aristot. scilicet non meminisse vltimarum, quia cognitæ sunt. Nec longè ab hac sententia distat Simplic. cap. 3. Ante prædicament regula 2. vbi refert Porphyr. definiuisse Differentiam, vt in plurimum.

Cõfutatur Burleus.

Sed prima sententia Burlei non videtur mihi rationi consentanea, quia cùm ratio præcipua differẽtiæ in hoc loco sit, vt prædicabile est, & id explicetur solùm in hac definitione, debuisset Porphyrius omnem Differentiam definire, sicut fecit in capite, de Specie, vbi dedit definitionem conuenientem Speciei, quæ est prædicabile. Secunda itẽ sententia videtur Alberto, tract. 5. c. 6 non esse recipienda, quia cùm veritas sit, esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphyr. non conuenientem omnibus differentijs.

Secũda sententia item excussa.

3. Opinio.

Fuit tertia sententia aliorũ, qui nullas esse differentias vltimas existimauerũt: sed omnes genericas, & communes, & quòd duæ, aut tres simul iunctæ speciem vltimã componunt, vt mortale conuenit homini & bruto, rationale homini, & angelo secũdùm Porphyr. at rationale mortale soli homini: & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrij; & videtur esse doctrina expressa Arist. 1. Post. ca. 14. vbi asserit differentias singulas per se competere multis Speciebus; tamen aliquæ simul iunctæ vnam id componunt: & sic esse dandas definitiones. & 1. Topic. cap. 3. problema differentiæ ad Problema Generis reducit. & 4 Top. cap. 6. ponit discrimen inter Genus & Differentiam, quod quamuis vtraque de pluribus prædicentur: tamen adhuc de pluribus Genus, quàm differentia.

Porphyrius non cognouit vltimas differentias.

Circa hoc dico duo. Primùm, mihi videtur ista sententia esse Porphyrij, vt clarè patet in ipso capite: non enim aliter constituit Species, quam per multas Differentias genericas. Dico secundò istam sententiã, quod non sint vltimæ Differentiæ, esse manifestè contra Aristotelem, qui 7. Met cap. 12 inquit, vltimas Differentias cum Specie conuerti, & 1. de partibus animal. c. 2. dicit, aliquas Species non habere nisi vnicam differentiam Nec locus Aristot. in oppositum probat quicquam, quia illic docet Aristoteles definitionem secundùm eas differentias, quæ inueniuntur: at vltimæ occultissimæ sunt, non tamen propterea sunt negandæ: & in Top. ipse clarè dicit Differentiam, quæ generica est cum genere esse asscribendam: vbi insinuat esse Differentiam, quæ non est generica.

4. Opinio Alberti, Auicen. & Alphar.

Quarta opinio fuit Alber. tract 5. c. 6. & Auicen. & Alphar. Dicunt enim quòd differentia duo habet, secundũ quod est differentia, alterum est, Genus distinguere, alterum, Speciem constituere: quòd constituãt differentiæ determinatã & vltimã specum

ciem non habent in quantum differentię, sed in quantum sunt quædam naturæ particulares, non conuenientes pluribus speciebus, ex quo fit, quòd propria ratio Differentiæ inueniatur in genericis: nam vltima Differentia habet aliquid mistū, quod non est Differentiæ secundum se: & ita dicunt Porphyrium definisse differentiam secundum ea, quæ per se habet, & ita non curauit vltimas definire.

Cōfutatur & hæc. Contra hoc dicit bene Caietanus, quod vltima Differētia, licet habet aliquid, quod non est Differentiæ secundum se, non tamen amittit ea, quæ sunt Differentiæ secundum se: nam diuidit, & constituit: & propterea debuit definiri.

5 Opinio Caietani. Vnde est quinta sententia ipsius Caietani, asserentis illic definiri omnes differentias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum: scilicet Differentia est, cui in quantum Differentię non repugnat prędicari de pluribus Specie differentibus: si enim repugnaret, nulla Differentia prædicaretur de pluribus. Et hæc fuit sententia Iamblichi asserentis, quod Differentiæ vltimæ vt Differentia est, non repugnat de pluribus Speciebus dici, quod idem docuit Auic. c. de cōmunitatibus: vnde sententia Caietani non est noua & propria.

Cōfutatio. Sed quamuis ista sint probabilia, tamen existimo esse præter mentē Porphyrij, qui vltimas differentias nō definiuit: siue quia credidit non esse, siue quia occultæ sunt.

Solutio authoris. Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quæ prædicatur de specie, cuius est differentia, in quale quid.

Dubium 3. Dubitatur tertiò. Quomodo differentia prædicetur in quale quid? Pro quo oportebit aduertere, quòd qualitas nō est aliud, quàm id per quod fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum.

Determinatur aliquid tribus modis. Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modū se habendi accidentalem, vt homo postquā est homo, est indifferens, vt sit albus vel niger, calidus vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia, postquā est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundò aliquid est indifferēs ad esse substantiale, quo pacto materia est quædam substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, fit ignis, si forma equi, fit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertiò, aliquid est indifferens tanquam aliquid confusum, & multa comprehendens, & per particulare determinatur, quo pacto se habet genus respectu Differentiæ: Vnde & differentia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles 5. Met. ca. 14.

1. Qualitate accidentali.

2. Forma substantiali phy sica.

3. Differentia, quæ etiam essentialis est qualitas.

Nota. Est autē notandū discrimen inter has: Qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinet, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominē, sed homo & albedo nō faciunt vnicam naturam per se, sed tantùm compositum accidentale: at forma cum materia facit vnicam naturā per se, scilicet vnicum compositum substantiale, hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter Differentia cum genere facit vnicam naturam specificam.

Materia & genus, forma & differētia in tribus differunt. Sed, omissa qualitate accidentali, inter hæc, scilicet formā & materiam, Differentiam & Genus, est triplex discrimen considerandū. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicā partem, forma alteram partem: at Genus & differentia vnūquodq; per se totam substantiam dicunt, & claudunt. V. g. animal totā substantiam compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nā animal in homine dicit totam substantiā hominis, secūdùm quod in ea est aliquid, in quo homo alijs animalibus est similis: at rationale dicit eandē hominis substantiam, secundùm quod in ea est aliquid, in quo ab alijs animalibus separatur. & vniuersaliter Genus dicit rei integrā substantiam, vt in ea alijs Speciebus assimilatur: at Differentia dicit eandem rei substantiā, vt in ea aliquid est, quo ab alijs separetur. Propter quod S. Thomas, de Ente & Essentia, cap. 3. dicit hominem, seu Speciem nō componi ex Genere & Differentia, sicut ex duabus rebus, sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

1. discrimē.

N O T A.

Secundum. Secundū discrimen est, quod ex hoc infertur: materia & forma, cū singula rei substantiam

ftantiam non dicant, de composito prędicari nequeunt: nō enim dicetur, homo est anima, homo est corpus, at Genus & differentia, cum singula totam rei substātiam dicant, per se de re prædicantur: vt, homo est animal: homo est rationalis.

3. Tertium, Composita singula non participant totam materiæ substantiam, cùm alia parte materię fiat vnum, ex alia aliud: at singulæ Species totum Genus participant, quantum ad eius substantiam, quæ per definitionem explicatur; vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integrę substantię animalis: sed non participant singulæ Species totam Generis potentiam, quia Genus in potentia continet omnes species suas: at vna species non cōtinet aliam.

Hinc patet quātum intersit inter Genus & materiam, & differentiam & formam. quod si Genus dicitur materia, & differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahit; ita Genus per differentiam contrahentem limitatur: vnde Differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Nota. Est aliud maximè considerandum. Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum Genus, quod determinat, & ad Speciem, quam constituit. respectu enim Generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia nō est de natura Generis: vnde de Genere prędicatur in quale, sed non essentiali: at Speciei est qualitas essentialis, quia est pars naturę eius: propterea de Specie, in quale quid prædicatur: sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis; at hominis & compositi est pars, propterea dixit Porphyrius: Differentia dat esse rei, s. speciei, & est pars eius substantialis, id est, est extrinseca ei.

Dubium 4. Quartò quęritur, quomodo vltima differentia, cùm de vna Specie prędicetur, sit vniuersale? Solutio 1. Dico primò, secundùm nos nullum dubium esse, quia diximus huius libri subiectū primum esse vniuersale, vt est in multis: & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species, quam constituit; ideò esse verè, & propriè vniuersale: sed etiamsi quis subiectum diceret esse Prædicabile, idem consequitur: constat enim Differentiam esse prædicabilem,

Dici etiam secundò posset, Differentiam talem esse vniuersale, quia de subiecto vniuersali prædicatur, vnde & de contentis sub tali specie prædicabitur, sed cū discrimine nam de Specie immediatè, at de indiuiduis sub illa specie mediatè prædicatur.

Dubium 5. Dubitatur quintò, quomodo Porphyrius vtitur differentiis priuatiuis, scilicet irrationale, immortale? Respondet Boetius. Boetius existimauit tales differentias posse constituere Speciem: sed aliâs latius de hac re dicemus, interim dico absque vllo dubio sententiam Reiicitur Responsio. Boetij esse contra *Aristotelem*, ca. 1. de partibus animal. vbi docet & probat oppositum. Boetius forsan sequitur Platonem, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara cōtra eum: quia priuatio non est de essentia alicuius entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Solutio Authoris. Vnde dico, illas differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit *Aristotel*. 6. Top. cap. 3. vel quia differentiæ aliæ sunt occultæ, vel quia sunt multæ, quas enunciare esset prolixum.

DE PROPRIO.
Cap. IV.

Proprium verò quadrifariam diuidunt. Nam & id, quod soli alicui speciei accidit, etsi non omni, proprium id dicitur: vt homini medicum esse, vel geometram. Et quod accidit Speciei, etsi non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli, & omni, & aliquando: vt omni homini in senectute canescere Quart. autem id, in quo conuenerunt & soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam etsi non semper rideat, tamen risibilis dicitur: nō quod rideat semper, sed quòd semper aptus natus sit vt rideat: hoc autem ei semper connaturale est, quemadmodum & equo hinnibile Hæc autem & propriè Propria dicuntur, quoniam etiam conuertūtur: si quod enim equus est, hinnibile est: & si quid hinnibile est, equus est

Ratio ordinis. Sequitur quartum Prædicabile, scilicet Proprium, quod meritò Accidenti pręponitur; quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substātiæ & essentiæ rei proximum, ab ea scilicet immediatè emanās. Proprium Accidenti præponitur. In hoc igitur capite duo tantùm cōtinentur:

 tur:

Capitis diuisio. tur: alterum, quatuor sunt Proprij acceptiones, alterum ipsius Proprij Logici prędicabilis definitio.

Proprium 4. modis accipitur. Sumitur autem Proprium quatuor modis. Primò dicitur Proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui Speciei inest, non tamen omnibus indiuiduis illius Speciei competit; sicut, esse Grammaticum, Medicum, non nisi homini conueniunt: non tamen omni homini.

1.

2. Altero modo Proprium dicitur prædicatum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli competit; quo pacto homini est proprium esse bipedem: omnis enim homo est bipes, non tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

3. Tertio proprium est prædicatum etiam accidẽtale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore; quo pacto canescere est Propriũ hominis, omnis enim homo, & solus homo canescit, sed non semper, nisi in senectute: fit enim canities ex corruptione humidi, quod calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit, quando calor tenuis est: potest etiam accidẽti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpetur, & fient cani. sunt etiam aliqui, qui etiam senes tardè, aut nunquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

Canities quomodo nascatur.

4. Quarto modo dicitur proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli, & semper conuenit: & hoc propriè & simpliciter dicitur Propriũ, sicut risibile est Propriũ hominis, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare: nam non semper homo ridet: Respon. quamuis actus ridendi semper non insit, tamen aptitudo ad ridendũ est semper: propterea semper homo est risibilis, id est, aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnã Proprij, scilicet, quòd conuertitur cum suo subiecto. valet enim, homo est, ergo risibile est; risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest cõponi integra definitio Proprij, scilicet, Proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper Speciei, & conuersim prædicatur de ea.

Dubium. Solutio. Proprium notat aptitudinem, non actum. Proprium cũ suo subiecto conuertitur. Definitio proprij.

Dubia quædam scitu digniora, in Caput de Proprio.

Circa hoc caput aduertendum est primò, Proprium dupliciter sumi: Vno modo, vt distinguitur contra impropriũ: quo pacto dicimus, homo propriè significat viuum, impropriè pictum, & sic in præsenti non consideratur: Altero modo, vt distinguitur cõtra commune, vt id sit Proprium alicui, quod non alijs præter ipsum competit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoq; est, in omnibus his acceptionibus Proprij, semper loco Generis, sumi illud (accidit) id est, est prædicatum accidentale, id est, quod non est de natura rei, de qua prædicatur.

1. Nota Proprium duobus modis sumitur. 1. Quod nõ est improprium. 2. Quod nõ est commune. Quomodo in præsenti sumatur ꝓpriũ.

Est secundo aduertendum, quòd Arist. 1. Topic. cap 4. distinguit Proprium in absolutè Proprium, ad aliquid, & aliquando Propriũ absolutè est (vt definit ipse) quod non indicat naturam rei, soli autem inest, & conuersim prædicatur de re. Prima particula est ad excludendum Genus, Definitionem, & differentiam, quæ sunt natura rei; vel de natura rei: secunda particula, ad excludendum Proprium, secundo modo, & Accidens cõmune, quę pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio modo, quę soli speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundùm se, commune est, tamen si subiectum, cui inest, alijs cõparetur, illi est proprium, vt bipes absolutè homini non est proprium, tamen si homo ad equum comparetur, homini bipes est proprium. Propriũ aliquando est idem quod Porphyrius ponit tertio loco. Et quãuis non his verbis de proprio Porphyrius egerit, tamẽ omnia, quæ dicit, reipsa sunt eadem cum Aristotele: nam Proprium, quarto modo, est absolutè Proprium, & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cũ illa Arist.

2. Proprium ab Aristotele triplex ponitur. Proprium absolutè.

Proprium ad aliquid.

Proprium aliquando.

❧ Proprium autem tertio modo vocat Aristoteles aliquãdo. Reliqua sunt ad aliquid, quamuis Proprium primo modo cùm sit indiuiduorũ, ab Aristotele sit prætermissum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

Dubitari

An proprium sit vniuersale.

Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubiũ: quia non prædicatur de indiuiduis, vt proprium est, nisi mediatè: dico tamen esse Vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatum, sufficit quod immediatè de vniuersali prædicatur: scilicet de Specie, sicut diximus de Vltima Differentia superius, & quod sint in multis, sicut ipsa Species, cui conuenit.

DE ACCIDENTE.

Cap. V.

Accidens autem est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autẽ in duo: hoc enim ipsi separabile est, illud verò inseparabile. dormire quidẽ separabile accidens est: nigrum verò esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus, & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionẽ. Definiunt autem sic quoq;, Accidens est, quod contingit eidem, inesse, & non inesse. Et quod neque Genus est, neq; Differentia, neque Species, neque Proprium: semper autem est in subiecto subsistens.

Accidens vltimum vniuersale. Huius Capitis summa. Tres accidentis definitiones.

Non est hic, quod in dubium vertamus quare de Accidenti tractet Porphyrius: cũ nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur: & inter omnia sit maximè extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo Capite sunt tres Accidentis definitiones, cum vnica diuisione.

Prima definitio est. Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionẽ: ac si dicat, est prędicatum vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiam vel affirmationem, nec propter eius absentiã vel negationem, natura subiecti destruatur: vt siue dicas, homo est albus, siue, homo non est albus, non propterea homo corrũpitur.

Accidens duplex.

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accidens: quoddam est separabile, quoddã inseparabile: inseparabile, quod a subiecto separari nõ potest, vt albedo est Cygno inseparabilis: separabile, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia quis posset obijcere Porphyrio, quod hæc diuisio videatur aduersari definitioni: si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest.

Obiectio. Respõsio.

Respon. quamuis re adesse & abesse non possit, intellectu tamen separatur: dũ Aethiopem absq; nigredine, & Cygnum absque albedine considerare possumus.

2. Defin.

Secunda Definitio est, Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse. Ista magis explicat naturam Accidentis: nam adesse & abesse, non solum Accidentibus, sed & alijs competit: at inesse est proprium Accidentis.

3. Defin.

Tertia definitio est. Accidens est, quod nec est Genus, nec Species, nec Differentia, nec Proprium: semper autem est in substantia subsistens: id est, nunquam extra substantiam reperitur. Hæ duæ vltimæ definitiones sunt Aristotelis, 1. Topic. c. 4.

Dubia quædam seu Quæstiones scitu digniores in caput de Accidente, & eius definitione.

Nota. Accidens tribus modis sumitur. 1. vt à substantia distinguitur.

Omnia ferè, quæ in hoc capite continẽtur, ab Auicenna reprehendũtur. at vt nos horum sensum perfectum teneamus, erit primò aduertendum, Accidens tripliciter sumi: vno modo, vt distinguitur cõtra substantiam, vt omne ens, quod non est substantia, est Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens: & hoc aliqui vocant Accidens nominale, quia scilicet per nomen Accidẽtis significatur, & de illo in se dicitur, hoc est Accidens:

2. Quod nõ est in alicuius rei substantia.

Altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accidens animalis, & Petrus hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales, animal est homo: homo est Petrus, & hoc vocant accidens verbale, quia nõ tã dicitur, homo est Accidens animali, quàm accidit animali: & de isto modo Accidentis loquutus est Arist. 5. Met. c. 30.

3. Accidens pressius capitur vt à proprio differt. Quod sit signum, aliquid ex principijs essentialibus subiectũ fluere.

Tertio: Accidens sumitur particularius pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominale: hoc enim diuiditur in cõmune & proprium: cõmune est, quod non fluit ex principijs essentialibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur cõmune: vt albedo respectu hominis: non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, vt risibile homini: tunc autem signum erit fluere ex principijs essentialibus subiecti, quando nec illud sine subiecto, nec subiectũ sine eo es-

se possunt: quando verò contra non fluit, commune reputatur: illud ergo Accidens proprium facit quartum Prædicabile, commune vero quintum Prædicabile.

Ex quo sequitur Accidens, quod est quintum Prædicabile, non esse Accidens secundo modo, quia secundum illud fiunt prædicationes indirectæ, quæ non sunt artis: nec esse Accidens in vniuersum, vt distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & istud Prædicabile quintum, sed est Accidens cōmune, quod non fluit ex principijs essentialibus subiecti, de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auicenna.

Nota 2. Accidens tribus modis consideratur.

Est secundo notandum, Accidens tripliciter posse considerari. Vno modo secundum quod in rebus est, & secundum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicum pertinet. Altero modo secundum
1. quod est intellectu, & hoc respectu eorū,
2. quæ sua sunt, id est, respectu inferiorum vel superiorum, vel differentiarum, & sic nec est quartum, nec quintum Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species &
3. Differentiæ. Tertio modo, vt ad subiectum comparatur, de quo prædicatur, & tūc Accidens Proprium facit quartum, commune verò quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde accidens non dicitur prædicatum Proprij, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectū tradidit. nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt aut species.

3. Dubiū.

Dubitatur contra primam definitionem quid ibi loco Generis constituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo primò intentionaliter, scilicet adesse pro reali inhærentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: & corruptionem subiecti, pro reali destructione: vt sit sensus: Accidens est, quod realiter subiecto inhæret, & non inhæret absq; vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quāuis sit verus, non est Logicus, qui res absolutè non considerat.

Sensus primæ definitionis logicus.

Alter sensus est secundò intentionaliter, vt adesse, sit affirmari: abesse, negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: vt sit sensus: Accidens est prædicatum vniuersale, quod & de subiecto affirmari, & negari potest absq; vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas: homo est albus, siue dicas: homo non est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic à multis intelligitur talis definitio: ita enim explicat Caiet. & idē videtur Auerroes: & tunc loco generis est illud prædicatum Vniuersale, quod in multis alijs ponitur.

Solutio. Confirmatio.

Ratio autem, quæ mouet hos auctores, vt existiment definitionem esse intelligendam in sensu secundæ intētionis, est: quia iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, quod sumitur primo intentionaliter. nec est inconueniens: quia cùm Logica innitatur Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quando clara & valde nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potius admittere videtur sensum realem: nam si Porphyrius intenderet definire Logico modo, clarius id posset explicare quam explicauit.

Alia Responsio.

Nota. Logica innititur Metaphysicæ.

4. Dubium

Cuiusmodi accidens definiatur prima definitione?

Dubitatur, an tali definitione definiatur Accidens proprium? quibusdam enim videtur, quod sic: quia si aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium abesse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabili intellectu separari, similiter & Proprium separatur. vt enim coruus absque nigredine, ita homo absque risibilitate, intelligi potest. Alijs visum est opposito modo, nec Proprium, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentē Porphyrij, si enim Accidens separabile hic definiretur, oportuisset distinctionē præmittere definitioni, & non committere vitium: prius enim distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quam definiendū. Alijs communiter visum est, & hoc magis est ad mentem Porphyrij, vtrunq; tantum Accidens commune definiri, sed ad argumentū non vno modo respondetur.

Variæ decisiones.

Solutio Alberti.

Albertus videtur dicere, quod hominē sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatem sine homine nullatenus: coruum verò absq; nigredine, & nigredinem absque coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Aristot. 7.

Met.

Met. c. 5. tamen non soluit dubium, nam Porph. loquitur de separatione subiecti: dicit enim quod Cygnum absque albedine possumus intelligere, qua separatione, etiam hominem absq; risibilitate possumus intelligere.

Solutio Caietani.

Duplex separatio per intellectum, simplex & composita.

Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectum: altera est simplex, qua vnum absque alio intelligimus; altera est composita, qua vnũ ab alio diuidentes, separamus; vt si quis intellectu componat: homo non est albus: dicit primò, simplici cognitione possumus subiectum absq; Proprio, & absq; inseparabili æquè intelligere, scilicet hominem absque risibilitate, & coruum absq; nigredine. Secundò, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus, dicentes: homo nõ est risibilis: subiectum verò ab inseparabili possumus optimè separare, dicentes coruus nõ est niger. Quod si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Resp. tertiò, quod posterior est falsa nõ alia ratione, nisi quia ita non est in rebus. at prior est falsa, non solùm quia ita non est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugnat, quod non sit risibilis Ista sententia est subtilis & vera, quamuis ad mentem Porphyrij existimo esse dicendum, subiectum inseparabilis posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrij exemplum: at subiectum cum opposita forma Proprij non possumus intelligere, quia est implicatio, quamuis absq; vllo Accidenti nudè possit intelligi, & hęc omnis abstractio fit absq; aliqua cõpositione propositionis, sed per simplicẽ cognitionem eo modo, quo corpus album simplici cognitione cognoscere possumus Hæc etiam sententia fuit Egidij Romani, 1. Post. capite 6. in fine tex. 18.

Solutio Author.

Dubium 3.

Dubitatur circa secundam definitionem, an tantùm separabili accidenti competat? Respondeo, quod ita existimauit Auerroes: alij verò, inter quos Caietanus, credunt vtrunq; tam separabile, quàm inseparabile: cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. c. 4. Sed Arist. vtrumque illic definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tradebat, æqua est vtriusque Accidentis ratio.

Obiectio contra secundã definitionẽ Accidẽtis.

Sed tunc insurgit argumentum: quia sunt multa accidentia, quæ non adesse, & abesse possunt sine subiecti corruptione: vt lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

Confutatio.

Ad ista respondet Albertus, mortem, combustionem, non esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes. Caietanus respondet; hanc: homo est mortuus, esse disparatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit: homo qui est vel fuit, est mortuus: imò, inquit, est per se causalis, quia causa, quod mortuus est, est, quia fuit. Sed hoc videtur ridiculũ, nam quid dicet ad hanc: domus est combusta. non enim causa, quia combusta est, est, quia fuit & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Solutio Authoris.

Propterea existimarem ita esse dicendum, subiectum febris esse hominem, tamen febris sua præsentia non corrumpit hominem, imò dum febris est, homo est, & cùm homo non est, febris non est: imo si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud verò de morte, & combustione, & corruptione, crederem illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominem, nec lignum quod comburitur, sed materiam ipsam: & hæc semper manet: similiter destructionis domus materia ipsa est subiectum, & hæc etiam manet, destructa domo: ista est sententia Burlei, super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præsenti.

Nota quomodo Homo non sit subiectum, mortis, cõbustionis, & corruptionis.

Instantia.

Dices: si subiectum est materia, ergo prædicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, quod est falsum? Dico igitur quod istæ mutationes inducunt alicuius præexistentis priuationem: vel alicuius, quod non erat, positionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo: domus est combusta, quia priuatio est domus. homo est mortuus, quia homo non est, & contrà ignis est generatus, quia ignis acquirit esse.

Solutio.

De his, quæ communia sunt quinque Vniuersalibus Cap. VI.

Omnibus autem determinatis quæ propo-

posita sunt, (duo autem de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicendum est, quæ eis communia sunt, & quæ propria. Commune quidē est omnibus de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sed Genus quidem de omnibus sub se Speciebus & indiuiduis, & Differentia similiter Species autem de ijs, quæ sub ipsa sunt, indiuiduis, At verò Proprium & de Specie, cuius est Proprium, & de ijs, quæ sub Specie sunt, indiuiduis. Accidens autem & de Speciebus & indiuiduis. Nanq; animal de equo & boue prædicatur, quæ sunt Species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua: irrationale verò & de equo, & de ijs qui sunt particulares prædicatur. Species autem, vt homo, solum de ijs, qui sunt particulares homines, prædicatur: Proprium verò de Specie, cuius est proprium, & de ijs, quæ sub Specie sunt, indiuiduis. vt risibile de homine, & de ijs, qui sunt particulares. Nigrum autem & de Specie coruorum, & de ijs, qui sunt particulares, quod est Accidens inseparabile: & moueri, de homine, & de equo, quod est Accidens separabile sed principaliter quidem de indiuiduis: secunda ratione autem de ijs, quæ continent indiuidua.

Intentio Porphyrij.

Postquam Porphyrius de singulis secundum se Prædicabilibus tractauit, ea ipsa inter se comparat, explicans quibus inter se & conueniunt & differunt. Caput quidem hoc vt est longissimum, ita est clarissimum, nec est expers vtilitatis, cùm magis Prædicabilium naturæ & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Ea igitur omnia, quæ hic Porphyrius fusissimè tradit, in summam quandam breuem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

Collationes decem vniuersalium.

In hoc ergo capite fiunt decem collationes prædicabilium inter se, vnde in decem posset secari partes. In prima Genus cum Differentia confertur, & quantum ad ea, quæ communia, & quantum ad ea, quæ di
1. uersa habent. In secunda confertur simili
2. ter Genus cum specie. In tertia Genus cum
3. Proprio. In quarta Genus cum Accidenti.
4. In quinta Differentia cum Specie. In sex
5. ta Differentia cum Proprio. In septima
6. Differentia cum Accidenti. In octaua Spe
7. cies cum Proprio. In nona Species cum
8. Accidenti. In decima Proprium cum Ac-
9. cidenti. Ac si quis rectè dispiciat, reperiet
10. non posse esse plures istorum inter se vni-
uersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentiæ cum Genere, neć posteriorem cum superioribus: quia eædem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Omnibus vniuersalibus cōmune est de multis prædicari.

Ante verò quàm vnum alteri conferat, vnum omnibus commune ponit: scilicet de pluribus prædicari, Genus de Speciebus & indiuiduis Specierū: Differentia de suis Speciebus & Specierum indiuiduis: Species de suis indiuiduis: Proprium de Specie & eius indiuiduis: Accidens de Speciebus etiam & de indiuiduis.

Distinctio Proprij ab Accidente.

Hic nota pulchrum quoddam discrimen, quod inter Proprium & accidens assignat. Proprium enim per prius de Specie: & per posterius de indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posteriùs homo est albus. Huius ratio est, quia Proprium oritur immediatè tanquā ex causa, & principijs Speciei: at Accidens ex materia, & indiuidualibus principijs, quod docet Aristoteles 10. Meta. cap. 12. homo, inquit, est albus, quia Callias est albus.

Ratio distinctionis.

Dubium.

Posses hic dubitare in his omnibus prædicationibus, an, quando Genus de indiuiduis prædicatur, sit prædicatio Generis: & quando Differentia, & Proprium similiter de indiuiduis, sit prædicatio Proprij, & Prædicatio Differentiæ? Respondendum est, tales prædicationes esse Generis, & Proprij, & Differentiæ. nec valet, quia Species prædicatur de indiuiduis, ergo illa prædicantur vt Species: hoc enim nihil est, quia Species in quid immediatè de indiuiduis, Genus verò, Differentia, Proprium mediatè prædicantur: Differentia item in quale quid: Proprium in quale. Non est interim dubium quin principales prædicationes sint illæ, quæ per definitiones explicantur, vt Genus de Speciebus, Proprium item de sua specie, &c.

Solutio.

De his, in quibus Genus & Differentia conueniunt.

Commune autem est Generi, & Differentiæ continentia Specierum. Contínet enim Differentia Species, etsi non tot, quot Genera Rationale enim, etsi non continet irrationalia, vt genus, quemadmodū animal, tamen continēt homines & Deum, 1.

2. *Deum; quæ sunt species. Et quæcunque prædicantur de Genere vt Genus, & de ijs, quæ sub ipso sunt, speciebus, prædicantur, & quæcunque prædicantur de differentia vt differentia, & de ea, quæ ex ipsa est Specie, prædicabuntur. Nam cùm Genus animal sit, non solùm de eo prædicantur vt Genus, Substantia & Animatum, & sensibile, sed etiam de ijs, quæ sunt sub animali, Speciebus omnibus prædicantur hæc, vsque ad indiuidua. Cumque Differentia sit Rationale, prædicatur de ea vt Differentia, id quod est ratione vti: & non solum de eo, quod est Rationale, sed etiam de ijs, quæ sunt sub Rationali, Speciebus, prædicabitur, ratione vti.*

3. *Commune quoque est, perempto Genere, vel Differentiæ simul perimi quæ sub ipsis sunt. Quemadmodum enim, si non sit animal, non est equus, neque homo: ita si non sit Rationale, nullum erit animal, quod vtatur ratione*

Dubium. Dubitat meritò quis, cùm Genus secuta fuerit Species, quare Genus prius cum Differentia, quàm cum Specie conferatur? ad quod facile Respondetur, id factum fuisse, quia hic erat naturæ ordo, vt primò Genus, deinde Differentia, postmodum ex vtrisque totum compositum, scilicet Species sequatur, vt supra diximus. Vel, quia plura sunt ea, quæ in comparatione Generis cum Differentia inueniuntur communia, cùm in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cum Specie.

Solutio duplex.

2.

Prima collatio.

Genus & differentia conueniunt.

Sunt autem tria, in quibus conueniunt. Primum, Sicut Genus de pluribus speciebus, ita & Differentia iuxta Porphyrij sententiam prædicatur: loquitur autem de diuisiua Differentia: propterea dicit, quod non de tot prædicatur, sicut Genus. Quid autem dicendum sit de Differentia vltima, & quomodo Differentia dicatur prædicari de pluribus differentibus Specie, supra explicuimus. Auicenna quidem interpretatur, quòd non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus: sed alij aliter, vt suprà vidimus.

1.

2. Secundo, Quidquid de Genere essentialiter prædicatur, etiam de Specie prædicabitur: hoc idem de Differentia est intelligendum. Dixi (essentialiter) ad vitandas secundas intentiones: non enim valet: homo est rationalis, rationale est Differentia: ergo homo est Differentia.

Tertio, Sicut perempto Genere, perimuntur eius Species: ita perempta Differentia, perimuntur Species, quæ sub ea sunt: vt enim valet: non est animal: ergo non est homo; ita, non est irrationale, ergo nō est equus. Auicenna existimat hanc secundam esse omnibus Vniuersalem conuenientiam: quod enim de Proprio, & Accidente realiter prædicatur, etiam de his, de quibus ea prædicantur, prædicabitur. Et id videtur approbare Albertus, sed mihi non placet; dicitur enim: homo est albus, album est Accidens, non tamen dicitur, homo est Accidens. 3.

De Differentijs inter Genus & Differentiam.

Proprium autem est Generi de pluribus prædicari: quàm Differentia & species, & Proprium, & Accidens. Animal enim de homine, & equo, & aue, & serpente prædicatur: quadrupes verò de solis quatuor pedes habentibus: homo verò de solis indiuiduis: & hinnibile de equo solùm, & de ijs, qui sunt particulares: & Accidens similiter de paucioribus. Oportet autem differentias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas, quæ complent substantiam Generis, sed quæ sunt diuisiuæ. Amplius, genus continet differentiam potestate (animalis enim hoc quidem rationale est, illud vero irrationale) Differentiæ verò non continent Genera. Amplius, Genera quidē priora sunt ijs quæ sunt sub se positæ differentijs: propter quod simul quidem eas auferūt, non autem simul auferuntur ab ijs: sublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ vero non amplius simul auferunt Genus: nam etsi omnes interimantur, tamen substantia animata sensibilis sub intelligi potest, quæ est animal. Amplius, genus quidem in eo, quod quid est: Differentia verò in eo, quod quale quid est, quemadmodum dictum est prædicatur. Amplius, Genus quidem vnum est secundùm vnamquamque Speciem, vt hominis id, quod est animal: Differentiæ verò plures sunt, vt rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab alijs animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materiæ, forma verò Differentia. Cùm autem 1. 2. 3. 4. 5. 6.

sins

sint & alia communia & propria Generis & Differentiæ, nunc ista sufficiant.

Genus à differentia differt.

Sex sunt, quibus Genus à differentia differt. Primò, Genus de pluribus, quàm Differentia prædicatur, cum Genus de oppo-
1. sitis Differentijs, ipse autem non de se inuicem prædicentur, loquitur autem de diuisiuis Generis respectu eiusdem Generis,
2. hæc est Arist 4. Top. ca. 6. Secundò, Genus potestate continet differentiam, non econ
3. trà, de hoc supra diximus. Tertiò, Genus est prius natura, Differentia; sicut forma, est posterior ipsa materia, à qua educitur: Genus autem est, vt materia: hæc semper intellige de diuisiuis Differentijs: vnde fit, vt sublato Genere, auferantur Differentię omnes, at sublatis differentijs omnib diuisiuis, adhuc manet integra natura generis,
4. saltem per intellectum. Quartò, differunt, in modo prędicandi: Genus enim in quid,
5. differentia in quale quid prędicatur. Quintò, vnius Speciei vnicum Genus est immediatum: at sub illo Genere multę differentiæ vnius Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, nō esse Differētias vltimas, sed species componi per multas differētias communes simul sumptas: aliter enim vnius speciei esset vnicum proximum Genus, & vna vltima differentia.

Porphyri' docet non esse differentias vltimas.

6. Sextò differunt: in compositione enim Speciei Genus habet locum materiæ. Differentia verò locum formæ; non quòd sint materiæ, aut forma, vt suprà declarauimus in cap. de Differentia.

De comparatione Generis cum Specie.

1. *Genus enim & Species commune quidem habent de pluribus, quemadmodum dictum est, prædicari: sumatur autem Species vt species solùm, sed nō vt Genus, si fuerit idem species & Genus:*
2. *Commune autem his est, & priora esse ijs, de qui*
3. *bus prædicantur. Et totum quoddam esse vtrunque.*
1. *Differunt autem eo, quòd Genus quidem continet Species sub se: Species verò cōtinentur, & nō continent Genera: de pluribus enim Genus, quàm*
2. *Species prædicatur. Amplius, Genera præiacere oportet, & informata specificis differentijs perfi*
3. *cere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Ge*
4. *nera, & simul interimētis, sed quæ non simul interimantur, & Species quidem cùm sit, est & Genus, omnino: Genus verò cùm sit non omninò erit*
5. *Species. Et Genera quidem vniuocè de speciebus prædicantur: Species verò de generibus minimè.*
6. *Amplius: Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis sunt, Specierum continentia: Species verò à Generibus abundāt proprijs differentijs. Amplius, neque Species fiet vnquam generalißima, neq; Genus fiet vnquam specialißimum.*

Secunda collatio. Genus, & Species cōueniunt.

Tria sunt, quibus Genus, & Species conueniunt, hic autem sumitur Species specialissima: aliter enim, inquit, esset idē Genus cum Specie. Primò, est commune suprà po-
1. situm, scilicet de pluribus prędicari. Secun-
2. dò sicut natura Generis est prior naturaliter Specie, quia est ipsius principium, ita species, id est, natura, quæ dicitur Species, est naturaliter prior indiuiduo: vt prius natura est animal quàm homo, & homo, quā
3. Petrus. Tertiò, sicut Genus est quoddam totū, continens Species, ita & species totū, continens indiuidua. Sed hic nota non eodem modo esse totum Genus Speciei, sicut Species indiuiduorum: nā Genus non continet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species nō solùm ex Genere, sed etiā ex Differētia constat, at Species cōtinet totam naturā indiuidui, cùm indiuidua non habeāt aliā essentiam, quàm essentiam, & definitionem seu quidditatem, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere Differentias intrinsecas indiuiduantes, nam tunc eadem esset vtriusq; ratio, quantum ad hoc, Generis & Speciei.

Genus & Speciem nō eodem modo totū inferiorū dici.

Genus à Specie differt.

Differunt autem primò, quòd Genus cōtinet Speciem, Species autem non cōtinet Genus: hoc intellige quantum ad potesta-
1. tem, id est, Genus continet Speciem & omnia, quæ in potentia Speciei sunt, scilicet indiuidua, at species continet quidem Generis naturam, sed non potestatem, quia non comprehendit omnia, quę sub Genere continentur: & hinc est, quòd Genus de pluribus quàm Species prædicetur. Secun-
2. do differunt, quòd Genus est veluti materia, ex quo simul cum differētia fit Species. Ex quo sequitur tertia differētia; quod Ge-
3. nus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quàm ipsa statua; & ex hoc etiam sequitur quarta differen-
4. tia, quod sublato Genere per intellectum, aufer-

auffertur Species, tamen ablatis Speciebus adhuc manet per intellectum integra natura Generis. Quintò, differunt, quod Ge-
5. nus de Speciebus vniuocè prædicatur, non ècontra Species de Genere. Hoc intellige, non quod Species æquiuocè de Genere prædicetur, sed quòd non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per accidens. Sexto, Genus, quan-
6. tum ad potestatem, excedit singulas Species per se, quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actum, Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quæ tamen non est in natura & essentia Gene-
7. ris, vti diximus. Septimò, differunt, quòd nullum Genus potest fieri specialissima Species, nec vlla Species specialissima Genus. Hæc sunt, in quibus Species & Genus mutuò conueniunt, & mutuò differunt.

De comparatione Generis cum Proprio.

Generis autem & Proprij commune quidem est sequi species: si quid enim homo est, animal est: & si quid homo est, risibile est. Et æqualiter prædicari Genus de Speciebus, & proprium de ijs, quæ illo participant, indiuiduis: qualiter enim & homo & bos, animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiam vniuocè prædicari Genus de proprijs Speciebus, & Proprium de ijs, quorum est Proprium.

Differunt autem quoniam Genus quidem prius est, posterius verò proprium: oportet enim esse animal, dehinc diuidi Differentijs & proprijs.

Et Genus quidem de pluribus Speciebus prædicatur. Proprium verò de vna sola Specie, cuius est Proprium. Amplius; Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est Proprium: Genus verò de nullo conuersim prædicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neq; si quid animal est, risibile est: si quid verò homo est, risibile est, & conuerso. Amplius; Proprium omni Speciei inest, cuius est Proprium, & soli, & semper: Genus verò omni quidem Speciei inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera: Genera verò interempta simul interimunt species, quarum sunt Propria, quare & his, quorum sunt Propria, interemptis; & ipsa simul interimuntur.

Tria sunt, quibus Genus & Proprium conueniunt. Primum: Quemadmodum in bona consequentia ex Specie infertur Genus, ita & Proprium. Valet enim: est homo, ergo est animal: est homo, ergo est risibilis: Secundò: Sicut Genus de suis speciebus, non secundùm magis & minus, prædicatur, ita & Proprium: non enim homo est magis vel minus animal, quàm alia species, nec vnus homo magis risibilis, quàm alius. Tertiò. Sicut Genus & definitio Generis de Specie prædicatur, dicendo: homo est animal: & homo est substantia animata sensibilis, ita & Proprium, & definitio proprij de suo subiecto prædicatur. Tertia collatio. In tribus Genus, & Proprium conueniunt. 1. 2. 3.

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum, ergo si definitio Proprij de subiecto prædicatur, esset nugatio, dicendo: homo est homo aptus ad ridendum? Ad hoc Respondet Albert. tractat. 8. cap. 6. quòd Proprium potest dupliciter definiri: vno modo, secundum quod proprium est, & tunc per subiectum habet definiri: altero modo, vt est in suo prædicamento constitutum, & tunc aliter definitur, scilicet risibile est aptum ridere; & sic prædicatur. Hæc responsio nunc sufficiat. posset autem aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egrederemur, cùm pertineat ad 7. Metaph. cap. 5. Obiectio. Solutio. Proprium duob. modis definitur.

Ea autem, quibus differunt, sunt quinque. Primò Genus est prius natura Specie, de qua prædicatur, Proprium verò est posterius: Genus enim est principium Specierum, at Species est Proprij principium. Secundò. Genus de pluribus speciebus prædicatur, at Proprium de vna: hoc intellige, quòd semper Genus de pluribus prædicatur, Proprio autem non repugnat de vna sola prædicari: nam aliquot sunt Propria, quæ de pluribus speciebus prædicatur, scilicet ea, quæ sunt propria aliquorum subiectorum communium: mobile enim est passio, & Proprium corporis naturalis. Tertiò. Genus cum singulis speciebus non prædicatur conuersim, at Proprium conuertitur cum Specie, cuius est Proprium. Quartò. Proprium inest soli speciei suæ, omni, & semper: at Genus inest quidem In quinq; differunt. 1. 2. Propria generica. 3. 4.

omni, & semper, sed non soli. Quintò, Genus non interimitur per interemptionem & negationem specierum, vt diximus: non enim valet: non est homo, ergo non est animal; at interempta specie, interimitur Proprium, valet enim: non est homo, ergo non est risibile; non est equus, ergo non est hinnibile.

De Comparatione Generis cum Accidente.

1. *Generi verò & Accidenti commune est de pluribus, quemadmodum dictum est, prædicari, siue separabile illud Accidens sit, siue inseparabile. etenim moueri, de pluribus, & nigrum de coruis, & de Aethiopibus, & aliquibus inanimatis prædicatur.*

1. *Differt autem Genus ab Accidente: quoniam Genus ante Species est: Accidentia verò speciebus posteriora sunt. nam etsi inseparabile sumatur Accidens, tamen natura prius est illud, cui accidit, quàm Accidens.*
2. *Et Genere quidem quæ participant, æqualiter participant. Accidente verò non æqualiter: intensionem enim & remissionem suscipit Accidentium participatio, Generum verò minimè.*
3. *Et Accidentia quidem in indiuiduis principaliter subsistunt: Genera verò & Species naturaliter priora sunt indiuiduis substantijs.*
4. *Et Genera quidem in eo, quod quid est, prædicantur de ijs, quæ sub ipsis sunt: Accidentia verò in eo, quod quale aliquid est; vel quomodo se habeat vnumquodque: qualis enim est Aethiops? interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat? dices, quoniam sedet, vel ambulat.*

Genus igitur, quomodo ab alijs quatuor differat, dictum est. Contingit autem etiam vnumquodque aliorum differre ab alijs quatuor. quare cùm quinque quidem sint, vnumquodque autem ab alijs quatuor differat, quater quinque, hoc est, viginti fiunt omnes differentiæ. Sed non ita se habet, sed semper deinceps enumeratis, & duobus quidem vna Differentia deficientibus (propterea quoniam iam sumpta est) tribus verò duabus, quatuor verò tribus, quinque verò quatuor, decem omnes fiunt differentiæ, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quo differt à Differentia, & Specie, & Proprio, & accidente, dictum est quatuor igitur Differentiæ. Differentia verò, quo differt à Genere dictum est, quando quo differat Genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differat Differentia à specie, Proprio, & accidente, dicere: & fiunt tres. Rursus, Species quo quidem differat à Differentia, dictum est, quando quo differt à Specie Differentia dicebatur: quo etiam differant Species à Genere dictum est, quando quo differt Genus à Specie dicebatur: reliquum est igitur, vt quo differat Species à Proprio & Accidente dicatur: duæ igitur sunt & hæ Differentiæ. Proprium autem quo differat ab Accidente relinquetur: nam quo à Specie, & Differentia, & Genere differat, prædictum est in illorum ad ipsum Differentijs. Quatuor igitur sumptis Generis ad alia differentijs, tribus verò Differentiæ, duabus autem speciei, vna verò proprij ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quæ sunt Generis ad reliqua superiùs demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

	Genus.	*Species.*	*Differentia.*	*Proprium.*	*Accidens.*
		1.	1.	1.	1.
			1.	1.	1.
				1.	1.
					1.

Quarta collatio generis & Accident. In vno præcipuè Genus cum Accidente conuenit. In 4. differt.

Vnum inter alia, quæ assignari possent, est, in quo Genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus prædicari: hoc autem tam accidenti separabili, quàm inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus differunt. Primò. Genus est prius natura ipsa Specie. at Accidēs vtrumq;, est posteriùs, tam separabile, quàm inseparabile. Secundò. Genus non prædicatur secundùm magis & minus, at Accidēs suscipit magis 5.

3. & minus. Tertiò. Accidentia in indiuiduis
subsistunt, at Genera prius natura sunt in
4. se, quàm in indiuiduis, & Speciebus. Quartò.
Genus prædicatur in quid, at Accidens in quale; vel in quomodo se habet? si enim dicitur, qualis est homo? respondetur est albus: qualiter se habet? respond. sedet, aut studet. Hic reddit rationem Porphyrius, quare non tradidit comparationem Differentiæ ad Genus, nec tradidit Proprij ad Genus, & Speciem: inquit, facta comparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorum cum prioribus, quia eadem est, quod suprà diximus.

De Comparatione Differentiæ cum Specie.

1. *Commune ergo differentiæ & Speciei est, æqualiter participari Homine enim æqualiter participant particulares homines & rationalis Dif-*
2. *ferentia. Commune etiam est, & semper adesse ijs, quæ illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, & semper Socrates homo.*

1. *Proprium autem Differentiæ quidem est in eo, quod quale est prædicari Speciei verò in eo, quod quid est Nam etsi homo velut quale quod accipiatur, nõ tamen simpliciter erit quale, sed secundùm id, quod Generi aduenientes Differentiæ e-*
2. *um constituerunt. Amplius, Differentia quidem in pluribus sæpè speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus Specie differentibus Species verò in solis ijs, quæ sub*
3. *specie sunt, indiuiduis, est Amplius Differentia prior est ea Specie, quæ est secundùm ipsam simul enim ablatum rationale interimit hominem, homo verò interemptus non aufert rationale, cùm*
4. *sit Deus. Amplius Differentia quidẽ componitur cum alia Differentia (rationale enim & mortale compositum est in substantia hominis) Species verò Speciei non componitur, vt gignat aliam aliquam Speciem: quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem: equa autem simpliciter asino composita nunquam perficeret mulum.*

Quinta collatio Diffe. & Speciei. In 2. differentia cum specie conuenit.

Duo sunt, quibus Differentia cum Spe-
1. cie conuenit. Primò, neutra secundum ma-
2. gis, & minus, de suis prædicatur. Secundò sicut Species semper adest Indiuiduis, ita Differentia speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduum sine Specie intelligi, quia est natura eius; ita nec Species sine Differentia: vnde vtrique est commune, vt semper adsint suis subiectis, de quibus prędicantur, Vnde hic Albert. tractat. 8. c. 8. de propositionibus, quas vocant sempiternæ veritatis.

Differunt in quatuor.

Differunt autem in quatuor Primò, Differentia prædicatur in quale, Species in
1. quid Secundò, Differentia de pluribus spe-
2. ciebus prædicatur, at species scilicet specia-
3. lissima, solùm de pluribus indiuiduis. Tertiò, Differentia est prior natura specie, cũ sit vniuersalior; vbi videtur Porphyrius nõ cognouisse Differentias vltimas: vnde Auicenna paulò seuerius, inquit, hęc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo modo hæc intelligenda sint, & num cognouerit Porphyrius vltimas Differentias specificas, atq; etiam Aristot. superius satis diximus, in capite de
4. Differentia. Quartò, Multæ Differentiæ concurrunt, ad vnam Speciem, at multæ species nunquam ad vnius constitutionẽ. Ratio huius est Auic. quia vna Differentia habet se, vt potentia respectu alterius, quæ est velut actus, & hoc verum est de Differentijs subordinatis, quarum vna est sub altera; vt sensibile, & rationale secundùm veritatem: nam prior constituit Genus: quod est velut potentia, & materia, respectu posterioris differentiæ.

Obiectio.

Quòd si obijcias, duas Species aliquando ad tertiam concurrere, vt cùm ex animantibus Specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia? Resp. Albert. id

Dilutio.

esse in Indiuiduo, tamen ipsa natura vnius speciei non coniungitur cum altera ad tertiæ cõstitutionem, sed ista maiora sunt, quàm locus præsens patiatur.

De Comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia verò & Proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ijs, quæ illis 1.
participãt æqualiter enim rationalia, rationalia sunt: & risibilia, risibilia sũt. Et semper & omni 2.
adesse cõmune vtriusq; est etsi enim curtetur, quibipes est, tamen ad id, quod natum est semper,

 dicitur;

dicitur: quoniam & risibile in eo, quod natum est habet semper, sed non in eo, quod semper rideat.

Proprium autem Differentia est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpè vt rationale de Deo, & homine: Proprium verò dicitur de vna sola specie, cuius est Propriū. Et Differentia quidem illis est consequens, quorum est differentia, sed non conuertitur. Propria verò conuersim prædicantur de ijs, quorum sunt Propria: propter id quod conuertuntur.

Sexta collatio Diff. & Proprij

In 2. conueniunt.

Differentia & Proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt: Conueniunt primò, vt enim differentia prædicatur æqualiter de suis speciebus, non secundum magis & minus, ita & Proprium.
1. Secundò, sicut Differentia vniuersaliter
2. de suis speciebus prædicatur, ita Proprium vniuersaliter de specie, & eius indiuiduis.

In 2. differunt.

Differunt, quod Differentia de pluribus speciebus (eo modo, quo anteà diximus)
1. Proprium de vna prædicatur. Secundò,
2. Differentia non conuertitur cum specie, Proprium verò conuertitur.

De Comparatione Differentiæ cum Accidente.

1. *Differentiæ autem & Accidenti commune*
2. *quidem est de pluribus dici Commune verò est & ad ea, quæ sunt inseparabilia Accidentia, semper & omni adesse, bipes enim semper adest omni homini: & omnibus coruis nigrum esse similiter.*

1. *Differunt autem, quoniam Differentia quidem continet Species, & non continetur: (continet enim rationale Deum & hominem) Acciden*
2. *tia verò aliquo quidem modo continent, eò quod in pluribus sint: aliquo verò modo continentur, eo quòd non vnius accidentis susceptiua sint subiecta, sed plurium. Et Differentia quidem in-*
3. *tensibilis est, & irremissibilis. Accidentia verò*
4. *magis & minus suscipiunt. Et impermixtæ quidem sunt contrariæ differentiæ, mista verò nonnunquam sunt contraria Accidentia. Huiusmodi quidem communiones & proprietates differentiæ, & cæterorum sunt. Species verò quo quidem differt à Genere, & Differentia, dictum est in eo, quod dicebamus, quo Genus differt à cæteris, & quo differentia differt à cæteris. Deinceps quo differt à Proprio & Accidente, dicetur.*

Septima collatio Different. & Acc.

Conuenientia.

Conueniunt primò. Tam differentia, quàm Accidens de pluribus prædicantur. Secundo. Sicut Differentia semper conuenit his, quorum est differentia, ita Accidens inseparabile semper inest.

Differentia.

Differt autem primò: Differentia semper prædicatur vniuersaliter de speciebus, & de omnibus indiuiduis, at Accidens non vniuersaliter: album enim de homine, sed non de omni prædicatur. Secundo, Differentia non suscipit magis aut minus, at Accidens suscipit. Tertiò, contrariæ Differentiæ non simul miscentur, vt rationale & irrationale: at contraria Accidentia miscentur: ex albo enim & nigro fieri possunt colores medij, vt rubrū, pallidum, &c.

De Comparatione Speciei cum Proprio & Accidente.

Speciei autem & Proprij commune quidem est ad inuicem conuersim prædicari Nam si quid homo est, risibile est: & si quid risibile est, homo est. Risibile verò, quòd secundùm id, quod natum est ridere, sumendum sæpe iam dictum est. Commune est quoque & æqualiter esse, æqualiter enim adsunt species ijs, quæ illis participant, & Propria ijs, quorum sunt propria. 1. 2.

Differt autem species à Proprio quoniam species quidem potest, & aliorum Genus esse. Proprium verò aliarum specierum esse Proprium impossibile est. Et species quidem antè subsistit, quā Proprium: Proprium verò post fit in specie: oportet enim hominem esse, vt sit risibile. Amplius, Species quidem semper actu adest subiecto: Proprium verò aliquando actu, potestate verò semper: homo enim semper actu est Socrates: non verò semper ridet, quamuis natus sit semper vt sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem species quidem sub Genere esse, & de pluribus & differentibus numero in eo, quod quid est prædicari, & cætera huiusmodi: Proprij verò, & soli, & omni, & semper adesse. 1. 2. 3. 4.

Speciei verò & accidentis commune quidē est de pluribus prædicari. Raræ verò sūt aliæ cōmunitates, propterea, quòd quàm plurimum distant ab inuicem accidens, & id cui accidit. Propria verò sunt vtriusq;, Speciei quidem in eo, quod quid est prædicari de ijs quorum est Species. Accidentis autem in eo, quod quale quiddam est, vel quemo- 1.

2. *quomodo se habens, est. Et vnamquamque substantiam vna quidem Specie participare, pluribus autem accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et Species quidem præintelliguntur ac-*
3. *cidentibus, etsi etiam sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum, vt illi quidem accidat) accidentia verò posterioris generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et Speciei quidem participatio æqualiter est: accidentis verò etsi inseparabile*
4. *sit, non æqualiter. æthiops enim æthiope habere posset colorem vel intensum amplius vel remissum secundum nigredinem. Restat autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium à Specie & Differentia & Genere differt, dictum est.*

Octaua collatio Spec. & Prop. In 2. conueniunt.

In duobus ista conueniunt. Primò Proprium & Species de se inuicem prædicantur. Secundò, sicut Species æqualiter, & nō secundùm magis & minus de indiuiduis prædicatur, ita & proprium.

In 4. differunt.

1. Differunt autem Primò, quod Species
2. respectu vnius potest esse Species, respectu aliorum, Genus: loquitur autem de Subalterna: at Proprium semper respectu vnius Speciei est Proprium, intellige ad æquatè,
1. & immediatè: quia Proprium ab vnico
2. subiecto proximè fluit. Secundò, Species est natura prior Proprio: Proprium autem
3. posterius. Tertiò, Species semper dicit actum, at proprium aptitudinem. Vt risi-
4. bile, flebile. Quartò, alia est definitio Speciei, alia Proprij: hæc differentia ponitur, vt cognoscamus diuersam naturam esse Speciei & Proprij.

Nona collatio Speciei & Accidentis.

Cum Accidenti verò conuenit in vno, quod de multis prædicatur.

Sed differt Primò, species in quid, Accidens in quale vel quo modo se habet præ-
1. dicatur. Secundò, vnicum indiuiduum, v-
2. nicam habet speciem, tamen multa Accidētia diuersa. Tertiò, Species est prior Ac- 3.
cidente. Quartò, non suscipit magis aut mi- 4.
nus: Accidens verò suscipit.

De Comparatione Proprij & Accidentis.

Commune autem Proprio & inseparabili accidenti est, quod præter ea nunquam consistant illa, in quibus considerātur, quemadmodum enim præter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit Æthiops. Et quemadmo- 1.
dum semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens. Differunt autem, quoniam pro- 2.
prium vni soli Speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile verò accidens, vt nigrum non solùm Aethiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam alijs. Amplius: Proprium conuersim prædicatur de eo, cuius 1.
est Proprium, & æqualiter est: inseparabile verò accidens conuersim non prædicatur. Et proprio- 2.
rum quidem æqualis est participatio, accidētium verò vel magis vel minus. Sunt quidem aliæ cōmunitates, vel proprietates ijs, quæ dicta sunt: sed sufficiunt, & hæ ad discretionem eorum communitatisq; traditionem. 3.

Decima collatio Proprij & Accidētis. Cōueniūt in vno. Differunt tribus.

Proprium conuenit cum accidenti inseparabili, vt subiectum, cuius est Propriū vel Accidens non sit sine vtroque, cū Accidenti verò vtroque conuenit, quia omnia in quali prædicantur.

Sed differunt, primò, quod Propriū soli conuenit, non tamen vtrunque Accidens. Secundò, Proprium conuertitur cum Specie: Tertiò, non suscipit magis & minus. 1.
Accidens verò nec conuertitur, nec 2.
æqualiter se habet, sed se- 3.
cundùm magis &
minus.

IN LIBRVM CATEGORIARVM ARISTOTELIS: QVAE PRAEDICAMENTA DICVNTVR, COMMENTARIA, VNA CVM QVAESTIONIBVS,

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

De quot, quibusque rebus acturus sit?

POST Porphyrij introductionē, ipsius Arist. doctrinam, Deo auctore, profiteri aggredimur: & quamuis multa, quę ad ipsius opera, & modum procedendi, & ordinem vniuersalem intelligendum pertinent, præmittenda essent, ea tamen in præsenti, quæ commodius alibi tractanda sunt, & modò nos nulla cogit necessitas explicare, relinquemus: idq; solùm, quod Operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo autem inter alia, quæ initio cuiuslibet libri tractari solent, præcipua delegimus, sunt autem hæc. Primò Propositum, seu Finis, quis sit, quęue intentio, aut institutum? quę omnia idem sunt: secūdò, quæ Vtilitas? tertio, quis Ordo? quartò Diuisio huius libri: quintò, Proportio ad alios: sextò, Via doctrinæ: septimò, Inscriptio libri: octauò, eius Auctor.

Præmittit octo.

Circa primum, hæc tria speculabimur, primū, quis finis peculiaris huius libri erit? secūdò subiectum eius: tertiò an ad Logicum, an potiùs ad Metaphysicum pertineat talis cognitio?

Subdiuiditur primū.

De Fine huius libri Prædicamentorum.

Vt igitur ad primū deueniamus: finis ex duobus locis Arist colligi potest; vnus est 1. To. in principio, vbi dicit, propositū esse, methodum tradere, per quam possimus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, scilicet perfectè habere methodum ad consequendam rerum opinionem, quæ per tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est, 1. Priorum in principio, vbi inquit se intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere, si dicat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quam scientia acquiritur: ex vtroque autem loco colligi in vniuersum potest, finem totius ipsius Logicæ esse (vt dictum antea fuit) cognoscere methodum, & viam sciendi, vel opinandi. Hæc autem via, seu methodus est tripartitò diuisa, in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi duo enim sunt, quę de quaque rē cognoscimus, rem ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa tum essentiam, tum partes: igitur ad essentiæ rei cognitionem est definitio, ad partium cognitionem est diuisio, ad proprietates de re inquirendas est argumentatio, licet diuisio secundariò ordinetur etiam ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoque ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicæ, cognoscere methodum, sciendi rem sic totam perfectè.

Librorum Topicorū scopus.

Logicæ totius quis sit finis?

Hic autem finis non habetur nisi per tres actus (vt inquit Albertus) ordinare, componere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnūquodque qualiter in prædicando, & in subijciendo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij prædicandi & subijciendi modi: multipliciter enim aliqua & prædican-tur,

Logicæ finis obtinetur tribus actibus; qui sunt, ordinare, componere, colligere.

tur,& subijciuntur, secundùm rerum multiplicitatem. Componere est ista ordinabilia ad inuicem coniungere, siue dum definimus, siue dũ enunciamus. Colligere est inferre,& vnum ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices diximus, in Dialectica seu Logica traduntur, & perficiuntur: sed primus in libro præsenti, qui tradit methodum, per quam vnumquodque simplex ordinemus, & disponamus secundùm suum modum prædicandi & subijciendi, ex quibus finis huius patet: est enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prædicatione,& subiectione: finis vltimus est: ad definitiones,& argumentationes, quæ non sine his constare possunt.

Categoriarum quis sit finis?

2. *De Subiecto libri Prædicamentorum.*

Sed de Subiecto huius libri iam agendũ. Non est autem satis inter omnes constitutum, quod id sit: varia enim existunt placita, sicut in vniuersum de totius Logicæ subiecto,& de libro Prædicabilium dicebamus. Alexan.& Simpl. existimant hic agi de vocibus simplicibus, quod colligunt ex ca.2. sequenti: vbi dicit Aristoteles: quędam cum complexione, quædam sine cõplexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non posse, sed vocibus.

1. Opinio Alexand. & Simplicij.

Alia fuit sententia Eustratij, & Auer. & aliorum, hic agi de rebus, non autem de vocibus; ratio est ex Arist. c. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta sunt de vocibus.

2. Opin. Eustrati. & Auerrois.

Tertia sententia fuit Porphyrij, vt videtur,& aliorum, qui nec de rebus, nec vocibus, sed de conceptibus existimarunt esse; scilicet de Generibus,& intentionibus secundis ab intellectu factis: cuius motiuũ fuit, quòd in huius fine Aristoteles dicit: scilicet de Generibus hæc dicta sufficiant.

3. Opinio Porphyrij.

Quarta sententia fuit Ammonij, qui de vocibus hic tractari, vt per conceptus rerũ significatiuæ sunt, asserit: vel de rebus vt medijs conceptibus per voces explicantur. Hoc etiam habet Boëtius, dum docet, hic agi de vocibus, vt rerum sunt significatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt solent.

4. Opinio Ammonij.

Hæc difficultas pendet ex alia, nimirũ quid primò prædicetur, an termini, seu voces, an res ipsæ. Existimo esse dicendum, res prædicari, enunciari, dici: voces verò prædicare instrumentaliter,& dicere,& enunciare; conceptus verò formaliter, intellectus effectiuè. Verbi gratia, si quæras, quid prædicatur? vt si petis, quæ est causa effectiua prædicationis: est intellectus: si petas, Per quid prædicat formaliter? sunt notitiæ & conceptus; si petas instrumenta? voces dicam: si quæras quid prædicatur: quid enunciatur: dicam res: res igitur prędicantur & enunciantur: vnde res sunt prædicatum,& subiectum passiuũ, quod alij prædicari obiectiuè vocant.

1. Fundam. Res prædicantur & dicuntur, voces prædicant & dicunt.

Ex quo ad difficultatem illam respondeo, hic tractari primò & per se de rebus vocibus significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundariò ipsos cõceptus; & vltimò, tanquam externa quædam instrumenta prædicationum, voces ipsas. Non tamen absolutè res, vel voces, vel conceptus his considerantur; sed vt sunt ordinabiles secundùm subiectionem, & prædicationem. Subiectum igitur huius libri; vt optimè dixit Albert. est simplex ordinabile per subiectionem, & prædicationem.

Responsio ad quęstionem, agi in categorijs per se de rebus.

Nota quod Subiectum huius libri.

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potiùs pertineat? 3.

Sequitur, quod tertio fuit loco propositum: an iste liber ad Metaphysicum, vel potiùs ad Logicum pertineat? At aliqui viri docti ex Neotericis vehementer contendunt, nullatenus pertinere ad Logicũ, sed ad Metaphysicum: quorum ratio fortissima hæc est. Hic liber totus est de rebus, at Logicus res non tractat, sed intẽtiones: ergo Logicus nõ est hic liber. Ad hãc rationem potest respõderi ex Alberto hoc loco non tractari ista entia, vt entia, & naturæ sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed vt ordinabilia secundùm subiectionem,& prædicationẽ,& hoc idem sustinet Burleus asserens, hic agi de rebus, vt substant intẽtionibus. Quod si obijciatur, hic res secundum se tradi, vt patet in contextu? Respondetur cum Boëtio in pręsenti, ꝙ hic tradũtur res, quia voces nõ plenè expli-

1. Opin. Neotericorum.

Ratio opinionis.

Diluitur.

Instantia.

Solutur.

explicantur, nisi præsupposita aliqua rerū cognitione: ita posset dici de intentionibus, quæ sine aliqua rerum cognitione perfectè non cognoscuntur.

1. Fundam. Intellectū incognitione naturæ rerum multis modis impediri.

Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis constet, est aduertendum: quod intellectus primò scientiam, & cognitionem naturæ rei consequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primo propter multitudinem naturarum rerum. Cùm enim innumeræ sint rerum naturæ, difficile est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mens enim vagatur admodum hinc inde inquirendo. Impeditur secundò, propter communionem, & coniunctionē multarum naturarum in vnum; cùm in vna re, vel subiecto, multæ concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficile, vt in homine vno, coniungitur substātia, & varia accidentia. Tertiò, impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorum scientiam remedium. Contra primū reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, vt nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, vt earum in rebus permistio intellectum non confunderet. Cōtra tertium, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerunt, per quæ dignoscerentur. Ex quibus non erit difficile rei propositæ naturam inuenire, quamuis non in particulari statim. Hæc omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decē naturis decem modos prædicādi desumit, fundatos in his decē modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionū respectus: vt quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturam cognoscimus, ita ex modis his prædicandi; & alijs respectibus secundarum intentionum, primò vnumquemq; per se cognoscamus, & hinc posteà singulas propositiones, & quæstiones consequamur, an sint Generis, an Differentiæ, & qualis, an Accidentis huius vel alterius: & possimus secundùm varia prædicata cognitiones, & cognoscēdi modos definire, diuidere, argumentari. At verò quia, vt superius dixi, nō possemus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & confusa rei cognitio præmitteretur, optima ratione & consilio Arist. res ipsas proposuit; non sicut Metaphysicus earum inquirens naturam, sed supponens; vt varios modos prædicandi & cognoscendi super eas res fundatos elicerem: quod ipse clarè ostendit, dum definiens per prædicationē præcipuè, & alijs similibus rationis respectibus definiuit. Semper enim substantiam per prædicationē explicat, & qualitatē dicit esse, secundum quam quales esse dicimur.

1. 2. 3. NOTA.

Quomodo hic in Categorijs & in Metaphysica Arist. differat de rebus?

Vnde alia ratione hæc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidens. nam in libris Topicorum innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ, scilicet: Si quod magis videtur inesse, non inest, nec id, quod minus: Contrariorum eadem est disciplina; & alia multa. Hæc tamen Logicus considerat, non vt probet, sed vt declaret, & ex ijs modos ratiocinandi & argumentorū eliciat. Cur ergo non præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem; vt innumeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur; Prædicamentorum doctrinam esse Logicam, quantum ad modum hunc ea tractandi, considerando modos prædicandi, & alios respectus mentis in eis. Concludit.

De vtilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrinæ via, inscriptione, & auctore huius libri.

Sequitur secundum, de Vtilitate. Hæc autem Prædicamentorum cognitio vtilis est, & ad definitiones, quæ ex Generibus, & Differentijs constant, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt; & ad demonstrationes, quæ de subiectis, per definitiones proprietates ostendunt; & ad Topicos syllogismos, qui circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema Accidētis, aliud Proprij, aliud Generis, aliud Definitionis. Hæc autem omnia ex Prædicamentis habentur. Vtilitas.

Vide Arist. 1. Topicorum, cap. 7. in fine.

Ordo est clarus, cùm enim iste liber de simplicissimis tractet, ànte alios est collocandus. Ordo.

Diuisio est in tres partes: in quædā præludia necessaria ad ipsa Prædicamēta, quæ Diuisio.

Ante-

Antepredicamenta dicũtur. & in ipsa Prędicamenta. & in quædam multis communia, quæ Postprædicamenta dicuntur.

Proportio. Proportio huius est, sicut partis ad totũ, si ad totam Logicam comparetur.

Ordo doctrinæ & via doctrinæ quomodo distinguantur. Circa aliud, scilicet doctrinæ viam, est considerandum, apud Auerroem ista duo maximè distingui, scilicet ordo doctrinæ, & via doctrinæ. Via doctrinæ, est modus & genus probandi rẽ. Ordo doctrinæ est, secundùm quem in scientijs, quædã prius, quædam posterius traduntur: modò hic non traditur via scientifica, & demonstratiua doctrinæ, cùm non demonstratione agatur, sed modo quodam potius disciplinæ, cũ processus definitione & diuisione fiat. Modus enim esse potest, vel per demõstrationem, vel per definitionem, & diuisionem tantùm, cum sola eorum explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quàm ipsa sit demonstratio. Hęc ergo Prædicamenta, iuxta naturę ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoq; facile, & breui aliqua ratione id probando. Doctrinæ via.

Inscriptio. Circa inscriptionem, iste liber dicitur Categoriarum: &, vt notant Ammonius, & Porphyrius, & alij interpretes Categoria non hic sumitur pro accusatione, quæ apud Iudices, in foro fiebat, sed pro prædicato, vt sit sensus: Liber decẽ prædicamẽtorum. Latini conuertunt, Prædicamentorum. Prædicamentum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo: aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorum, ab vltima Specie vsque ad genus supremum inclusiuè: & sic est sensus, liber decem prædicamentorum, id est, decem supremorum Generum, vel coordinationum talium. Categoriæ nomẽ quid significet. Prædicamentũ accipitur dupliciter.

Author. Huius auctor est *Aristoteles*, vt volunt Themist. & *Auer.* licet Iamblicus, vt refert Boetius, velit esse Architæ, Prædicamentorum inuentionem: Tamen hic liber Arist. est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, & Denominatiuis. Cap. I.

1. *Æquiuoca dicuntur, quorum nomen solùm commune est, secundùm nomen substantiæ ratio diuersa: vt animal, & homo, & quod pictum est: horum enim solùm nomen commune est, secundùm nomen verò substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum vtrumque quo animal est, propriam assignabit vtriusque rationem.*

Vniuoca verò dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundùm nomen eadem substantiæ ratio, vt animal, & homo, atque bos, communi enim nomine horum vtrunque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim assignet vtriusque rationem, quid vtrumq; est quo animal est, eandem assignabit rationem. 2.

Denominatiua verò dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia casu, secundùm nomen habent appellationem: vt à Grammatica Grammaticus, & à fortitudine fortis. 3.

Cur de his Antepradicamentis prius egerit, & cur hoc ordine?

Totus hic liber Græcè solùm in Capita quatuordecim est distributus, ac liber Categoriarum inscriptus; at Latini in tres diuiserunt partes, vt dictum est; in *Antepræ*dicamenta, Prædicamenta, & Postprædicamenta. Prima pars est Antepraedicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quædã præambula vtilia, ad ipsorum prædicamẽtorum cognitionem: secunda pars est ipsorum Prædicamentorũ: tertia quorundam, quæ ipsa communiter consequuntur: & hæc postprædicamenta vocantur. Distributio huius libri. Antepredicamenta quæ sint?

In his igitur Antepraedicamentis continentur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, Antepraedicamẽta esse tria, Definitionem, Diuisionem, & Regulam: alij verò, esse quinque, secundùm ea, quæ definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt; scilicet, vniuoca, æquiuoca, denominatiua, subiectum & prædicatum. Quid tractetur in *Antepraedi*camentis.

In hoc igitur capite tres definitiones cõtinentur, cuius finem vt intelligamus, aduertendum est, omnia decem Pędicamenta tripliciter posse comparari, vt notat Albertus, tract. 5 cap. 2. Primò, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundò, vnũquodque ad sua inferiora. Tertiò primum prædicamentum ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primũ, quod est Substantia. Si ergo ad Ens comparentur, Sũma huius 1. capitis. Prædicamenta tripliciter cõparari possunt.

in eo æquiuocationem quandam habent, cùm ens ad decem ista genera æquiuocè se habeat, vt superius dixit Porphyrius: si verò singula ad sua inferiora comparentur, vniuocè de ijs prædicantur: cùm omne vniuersale vniuocè prædicetur. Tertiò, si nouem ad primum comparentur, omnia de eo denominatiuè dicuntur.

Cùm igitur hæc tria in Prædicamentis contineantur, meritò Aristoteles præmisit quę æquiuoca, quę vniuoca, quę denominatiua dicantur. incepit autem ab æquiuocis, quia prima comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuocè conueniunt; est autem prima, quia ante omnia alia, ens in decem genera diuiditur, vel, vt notat Ammonius, quia sunt ęquiuoca simpliciora, quàm vniuoca, cùm æquiuoca solo nomine, at vniuoca re & nomine conueniant. Definiuntur autem sic:

Cur ab æquiuocis inceperit, ratio duplex.

AEquiuoca dicuntur, quorum solùm nomen commune est, secundùm nomen verò substantiæ ratio diuersa.

1. Fundam. Pro cuius explicatione aduerte, res significatas, & voces pariter significantes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, vt res significant; res, vt vocibus significantur, vniuocæ, vel æquiuocæ dicuntur. Solet autem à Logicis hoc ita distingui: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel æquiuoca æquiuocantia: at res significatæ, vniuocata, vel æquiuocata: hic autem non voces, sed res vniuocæ vel æquiuocæ definiuntur.

Nota.

2. Fundam. Aduerte prçterea tria esse opus, vt aliqua secundùm aliquod nomen sint æquiuoca. Primùm, quòd vniuocum nomen habeant: quando enim singula sua nomina varia habent, non æquiuoca, sed multiuoca dicentur. Secundò, quòd habeant diuersas definitiones: si enim illa plura, vnicam habeant definitionem, non ęquiuoca dicentur; vnde Petrus, & Paulus, non æquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionem. Tertiò, quod habeant distinctas definitiones, secundum illud nomen, id est, quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur, esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca: quia illas nõ habent, vt per tale nomen significantur, verbi gratia, homo, & leo, in hoc nomine (animal) æquiuoca non sunt: quia licet distinctas habeant definitiones, non tamen secundũ illud nomẽ: imò vt animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur, aliqua esse æquiuoca, respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius: quia secundùm illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundùm hoc. V.g. canis latrabilis, & canis cælestis, & marinus, in hoc nomine, Canis, æquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, Corpus, quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionẽm.

Tria requiruntur, vt aliqua secũdùm nomẽ sint æquiuoca. 1. 2. 3.

Hęc igitur tria æquiuocis necessaria significantur in definitione: primum in hoc, quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuũ, & pictum manifestat, vbi secũdum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Aequiuoca dicuntur

Sed hic iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes, paulò diligentius scrutemur. In primis dicit (æquiuoca) non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vndè nec æquiuoca dici potest. Dicitur (dicũtur) nõ autem sunt: quia verè in se res nec sunt vniuocæ, nec æquiuocæ, nisi secundùm voces, per quas significantur, vt notat Boetius. Propterea dicitur, dicuntur. Dicitur [nomen] quod non accipitur, vt distinguitur cõtra verbũ; vt notat Ammonius; sed pro quacunq; dictione significatiua, quo pacto 1. lib. Periher. cap. 3. dicitur.

Explicatio diligentior definitionis æquiuocorum.

Quorum solùm nomen commune.

Dicitur [Solùm] vt dicit Ammonius, ad excludendam definitionem: vt sit sensus, habent commune solùm nomen, id est, nomen, non autem definitionem, cõmune; id est, ex æquo conuenit multis.

Substantiæ verò ratio diuersa.

Ratio, id est, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionẽ habent quidditatiuã: satest, si sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio [Substantiæ] non hic pro substantia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantię significet rei definitionẽ, & hoc optimo consilio ab Aristo. fuit positum,

situm, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca respectu eiusdem nominis: quia omnia habent vnam definitionem illius nominis, & vocis: quod Arist. cauens dixit, definitio substantiæ, id est rei, non nominis.

Nota. Ratio quatuor modis sumitur. Notat Boetius, quod ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redde rationem: tertiò, ratio naturæ, id est, similitudo, quæ est inter id, quod producitur, & id, à quo producitur: quartò, pro eo accipitur, quod definitione vel descriptione explicatur: sic in præsenti sumitur. Secundum nomen, additur propter tertiũ, quod explicuimus supra.

2. *Vniuoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundùm nomen est eadem substantiæ ratio.*

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis: eodem enim tenore verba procedunt: sed aliqua peculariùs hic explicabimus. Dubium. Primum, quare definit vniuoca pluraliter, cùm constet res singulares esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nomen ad vnicum Petrum, & alia similiter. Solutio. Iudicio meo arbitror ita esse respondendum, hic Aristotelem vniuocationem, & prædicationem in prædicatis considerare: & ea, quæ vniuocantur vel æquiuocantur secũdum aliquod prædicatum: cùm autẽ vox singularis in prædicatione propria, vti diximus, prædicatum non sit, non hic ab Aristotele consideratur: non dubium tamẽ, quin talia nomina vniuoca sint cẽsenda, si ad vnum significatum comparentur.

2 Dubium. Dubitatur, qua ratione nomen vniuocatis ipsis, & etiam in ęquiuocatis asserat esse commune, cùm commune sit vniuersale, quod in pluribus est, & de pluribus vniuocè prædicatur: at vnũ nomen non est in pluribus rebus, nec nomen de æquiuocis rebus vniuocè prædicatur? Respondeo ex Amm. & Boet. & Dexippo, commune multipliciter dici. Cõmune multis modis accipitur. Primò, quod in partes diuiditur, & non totum commune manet, sed partes singulorum sunt, vt domus dicitur communis, quam multi habitant. Secundò dicitur commune, quod in partes non diuiditur, sed vicissim in multorũ vsus transit: quo pacto equus dicitur communis, cuius vsus multorum est. Tertiò, cõmune dicitur, quod vsu cuiusq; fit proprium, tamẽ post vsum commune manet: quo pacto theatrum dicitur commune: cũ enim quis eo vtitur, illi est proprium: quando discedit, in commune remittitur. Quartò, dicitur commune, quod totum vnico tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis, quia vnico tempore in singulorum aures venit: & ita existimat Boetius, & alij, hic nomen commune dici, sed ista communitas videtur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco: penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomen commune, quod à multis rebus significatis participatur, hęc autem participatio nõ alia est, Solutio. quam significatio: rẽ enim nomine participare, est per id significari, & repręsentari.

3. Dubium. Dubitatur præterea: quid est habere rationẽ eandem vel diuersam? Aliqui existimant, quod habere rationem, est, quòd definitio sit vna illorum, vel diuersa, secundùm tale nomen, vtcunque sit, siue accidentalis, siue substantialis; vnde dicunt homo & leo sunt vniuoca in hoc nomine Albus, quia participant nomen, & definitionem eandem: homo enim est albus, & leo est albus, & in quantum, Albus, vnicam habent Albi rationem.

Sed hæc est magna huius doctrinæ peruersio, quamuis Caietanus dicat, id esse Aristotele dignum, sed profectò nihil magis ab eo alienum. nullum enim accidens de substãtia secundum nomen, & rationẽ dicitur: vt ipse expressè dicit, c. de substantia: non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalis: vnde albũ non vniuocè de homine dicitur: habet enim suum modum dicendi, qui modus sequitur, scilicet denominatiue: debẽt autem illa participare definitionem candẽ, Solutio. quæ sit illis intrinseca: ac propterea additur: illud verbum ratio substantiæ, illa autem definitio albi respectu illorũ, nominis est, non rei, & hoc est hic considerandum: non enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria, secundùm quam vnum prædicamentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdẽ prædicamenti.

3. *Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundùm nomen habent appellationem.*

1. Fundam. Denominatiua sũt quodammodo media inter Aequiuoca & vniuoca.

Explicat Aristot. quæ denominatiua dicantur, &, vt notat Simplicius & Aug. 1 tomo, ca 4. suarum categoriarum, quodam modo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomen & rem habent eandem: æquiuoca nomen solum, nō rationem: denominatiua verò rationem non habent prorsus eandem, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam: sicut æquiuoca, nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem rem dicunt, sed non eodem modo: alterum, vt est per se: alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habent quandam cadentiā & deriuationem inter se, & hæc dicuntur denominatiua.

2. Fundam. D. nominatiua vt aliqua appellentur quatuor sunt necessaria.

Sunt igitur quatuor necessaria, ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua. Primum, vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secundo, vt sit etiam aliqua diuersitas; quorum defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua, quia sunt eædem res: nec homo, & leo: quia ad
1. inuicem non habent conuenientiam, scilicet,
2. quòd leo sit aliquid hominis, vel ho-
3. mo aliquid leonis. Tertiò, quòd in nomi-
4. ne sit aliqua dissimilitudo. Quartò, quod sit in nomine aliqua similitudo: quorum defectu iustus & misericors, non sunt denominatiua, quia omninò sunt diuersa nomina: nec iustus & iustus, seu musica, pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neque omnino eandem rationem, nec omninò diuersam, nec omnino idem nomen, nec omnino diuersum habent.

Explicatio definitionis.

Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habent nominis appellationem, id est, quę sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominantur ab aliquo, à quo casu, id est, transfiguratione aliqua vocis, differunt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt, vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in quæstio. sequenti examinabuntur.

Nota. Aequiuoca cur à categoriis reijciantur.

Ex his definitionibus Aristot. aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primò, cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant, non habent Genus, vt æquiuoca sunt, propterea prædicamento excluduntur, nec enim sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secundò docemur, omnia Genera, & Species, vniuocè prædicari, quia vnam habent rationem. Tertiò, omnia accidentia denominatiuè de substantia dici: nominant enim substantiam ab aliquo accidenti, à quo casu nominis differunt.

QVAESTIO VNICA CIRCA hoc idem CAPVT 1.

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur, rectè sint dicta?

Argumenta in contrarium.

VT aliqua, quæ difficiliora in hoc capite videntur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio, oportet vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur. Argumentum primum sit.

1. Argum. Nomen non solùm est vox ipsa, sed etiam significatio: est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiuocorum non habet eandem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura: & sic æquiuoca non habēt commune nomen, vel si vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca, id est, vnius vocis & nominis.

2. Argum. Secundum contra exemplum Aristotelis. Homo viuus & pictus non sunt æquiuocè animal, sed analogicè; animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso vtitur, & diminutus est, cùm de analogis non differat.

3. Argum. Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo non erant vnica definitione definienda.

4. Argum. Quartum Illa definitio denominatiuorum vocibus conuenit, non rebus, ergo non rectum tenorem seruat Aristoteles, cùm primò res æquiuocas & vniuocas definierit, postea transierit ad voces, antecedens patet, quia denominatiua dicuntur casu differentia, at casu differre, nominum est, non rerum.

Circa

Nomen quodlibet tria in se cõplectitur.

Circa primum argumẽtum Albe. Mag. tract. 1 huius c. 2 inquit, in nomine quolibet esse tria Primum se habet vt materia, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma: & hęc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secundum quam varia est vox, homo, leo, capra, quã configurationem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo inquit, sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur. Tertium est ipsa significatio, & hæc non est forma nominis, sed actus secundus: id est perfectio consequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamen est ipsius forma, & hoc multiplicato, non multiplicatur, nec variatur nomen. & per hoc respondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnum nomen, cùm tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ad 1. Argu: Solutio Alberti.

Cõtra Alb.

Ista sententia mihi non placet, in hoc, quòd asserit significationem, non esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum, quod patet sic. Ablata significatione à voce, etiam manente eadem configuratione, non dicitur nomẽ: ergo illa non est forma. Præterea, potest esse talis configuratio in voce, & quod nõ sit nomen defectu significationis: vt patet in vocibus non significatiuis: ergo significatio est forma. Præterea, nomen vt nomẽ est, signum est: vt patet ex Arist. 1. Peri her. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis, & ita existimo esse dicendum.

Solutio Authoris.

Ad argumentum autem Respondeo, quod in compositis ex materia & forma, siue substantiali, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam: vt docet Arist. 1. de cælo, cap. 9. vnde licet in Petro multa, & varia accidentia sint, non plura, sed vnum ens est dicendum: ita similiter, licet multæ significationes sint: quia vnum est subiectum illarum. i. vna vox dicitur vnũ nomen, non plura, & hoc est obseruandũ.

Ad Replicam 1. Argum.

Ad replicam verò, qua argumẽtabatur, ergo dicuntur æquiuoca vniuoca potius, quando quidem vnum sit nomen? Dico ex Simp. in Prologo, quod non dicuntur vniuoca solùm, quia vnum habeant nomen: sed quia simul, & coniunctè, & inseparabiliter vnum nomen habeant. i. illud nomen vniuocum simul res significat: & qua ratione vnam, eádem aliam: vt homo omnes homines, nec potest cadere à significatione vnius, quin cadat, & mutetur à significatione aliorum: & hinc est quod vnica impositione ea omnia significat. At æquiuoca habent quidem vnum nomen, sed non inseparabiliter. quando alia ratione vnum, alia aliud significet: & potest à significando vnum deponi: nec tamen cadat ab alterius significatione, & inde est, quod pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur: propter hanc separabilitatem dicuntur æquiuoca, id est vocis æqualis.

Nota. Res multis modis se habent ad voces.

Possumus autẽ hinc colligere res multipliciter se habere ad voces. Quædam enim vnica definitione, & vnico nomine conueniũt, & hæc vniuoca latinè, synonyma Græcè vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: vt homo & leo, respectu harum duarũ vocũ: hæc Latinè diuersiuoca dici possunt, Grȩcè heteronyma dicuntur. Quædã tertiò multas definitiones sub vnico habẽt nomine, ista Latinè æquiuoca, Græcè homonyma, dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionem varijs nominibus expressam habent, vt ensis, gladius, & hæc multiuoca, Græcè Polyonyma vocantur: quamuis, vt notat Simplicius, & ex Arist. in poëtica probat, hæc aliquando synonyma vocantur: deinde velut in medio denominatiua, Græcè paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idẽ, nec omnino diuersũ nomen habẽt & definitionẽ.

Heteronyma.

Homonyma.

Polyonyma.

Paronyma.

Ad 2.

Circa secundum argumentum distinctionem æquiuocorum proponere oportebit: eorum verò naturam, quia altior & obscurior est, alibi explanabimus: & quia facilior erit, si per voces, quam si per res explicetur, ipsas voces diuidemus: ac quidem diuisionem Ammonij & Boëtij sequentes eam perficiemus. Aequiuocũ duplex est, quoddam à fortuna, vel, vt alij dicunt, à casu: quoddam à consilio. A fortuna est, quando vox imponitur ad plura significandũ: nulla consideratione, sed casu quodam: vt aliquis Romæ imponit filio nomen Petri: aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen: tunc talis vox illa plura signi-

Aequiuocatio duplex. 1. à fortuna.

1. A Consilio, idque rursus duplex est.

ra significat, & est æquiuoca à casu Aequiuocum à consilio est, quando consideratione, & ratione quadam nomen ad plura significandum imponitur, & hoc duplex est, a consilio purè æquiuocum, & analogum: purè æquiuocum à consilio est, quādo vox plura significat non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se: sed propter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomen filio suo, Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt: tunc nomen Caroli, est æquiuocum ad parentes, & ad filium à consilio: sed purè æquiuocum: quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est: à memoria & à spe, pro diuersitate, scilicet eorū, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur à memoria est, quod modò prædiximus: à spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationē: vt si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum Philosophum, vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogū quid sit?

Analogum verò est, quod plura significat propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum. & hoc maximè est considerandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est; vt multi falsò existimant, cùm a memoria, & a spe sint æquiuoca à consilio, non autem analoga: illud autem analogum est, quod multa, vti diximus, propter aliquem vnius ad alterum ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autē est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate.

Analogū triplex.

1. Similitudine.

Analogum à similitudine est, quod multa propter similitudinem vnius ad alterum, quod principaliter se habet, significat: vt homo principaliter viuum significat, & pictum propter similitudinem, quam habet ad viuū. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione: à forma dicitur, quando similitudo in forma consistit: vt homo, viuum, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit: vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter similes operationes cum operationibus Neronis Regis.

2. Analogū à causa.

Analogum à causa est, quod multa significat propter ordinem & dependentiam à causa ab vno, quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens, dicitur analogum ab efficiētí: si finalis, a fine; si vero fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogū à causa: primum, ab efficienti, quod multa significat propter dependentiam ab vno, quod eorum est causa efficiens. V. g. medicans seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de potione, & cibo & emplastris, sed Medicus dicitur medicans, tāquam causa efficiens: reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa causa efficienti ordinata procedūt. Analogum a fine, est, quando multa nomen significat propter ordinem ad aliquem finem: vt sanum dicitur de animali habente sanitatem, de vrina & medicina, sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas: de reliquis, vt ad sanitatem ordinantur, vrina, quia est signum: medicina, quia est causa illius. Analogum à materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnum, quod est, vt subiectum illorum: vt ens significat plura, accidentia, & substantiam, sed accidentia ideò dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiā, tanquam eorum subiectum.

Nota.

Hoc vnum est omnibus cōmune, quod maximè est considerandum: & memoriæ mandandum: quod hæc analoga a causa singula significant vnam formam, quæ principaliter & intrinsecè est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsecè denominantur: id est, per eius ordinem. Verbi gratia, sanum significat vnam formam, scilicet sanitatem, & dicitur de animali, vrina & medicina: sed de animali, principaliter tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsecè: nam vrina non dicitur sana, quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsecè dicuntur sana: vnum, quia illius est signum: alterū, quia illius est causa: Similiter medicans intrinsecè, de Medico medente, de reliquis extrinsecè. & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsecè: de illis per posterius, de quibus extrinsecè.

Quid Metaphysicis sit dici per prius & posterius.

Analo-

Analogum Proportionalitatis. Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, quod apud Arithmeticos ista duo vocabula differũt, proportio & proportionalitas. *Proportio quid?* Proportio est habitudo inter duos numero æquales, vel inæquales: vt habitudo quatuor ad duo, nã quatuor includunt bis duo. *Proportionalitas q̃d?* Proportionalitas est habitudo seu potius similitudo duarum proportionum, secundùm quam dicimus: sicut se habent quatuor ad duo, ita se habẽt sex ad tria: in vtroque enim numerus maior bis includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quę inter quatuor (vt minimum) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Nota. Hoc supposito, sunt aliqui termini plura significantes propter talem proportionem: vt ridere, de prato, & homine: ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem: vt enim risus se habet in homine, quia eius lętitiam ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina nõ significare illam similitudinem, aut proportionalitatẽ: sed res propter talem similitudinem.

Cùm igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista Arist. conueniunt, quod nomen est commune, & ratio diuersa. non tamen Arist. ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum Interpretum rationem, qui suis vijs hæc loco præsenti tractarunt, quia vniuersaliorem cognitionem, quam prædicamẽtorum doctrinam, instituimus.

Ad 3. Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Aequiuoca enim, si vnumquodq; per se sumatur, definiri nequeunt, scilicet Canis, cum suis significatis per se, Homo cũ suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerentur, quod æquiuoca sunt, definiri possunt, in hac enim vniuocè conueniũt, scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiũtur in præsenti.

Ad 4. Circa quartum argumentum est considerandum. Primò in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrit vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte vero vocum concurrit nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & album, iustitia & iustum. *1. Fundam.*

Aduerte, quia potest esse, quòd vnicam formam in re, multa variè participent: vt à sapientia, anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in nomine ab vno multa deriuantur, vt à sapientia, sapiens, sapienter, & sapientis; obliqua enim explicãt variam participationem in re vnius formæ, *2. Fundam.*

His suppositis, Nota, res ipsas, id est, formam, & participantia talem formam, dici denominatiua, denominata: voces verò denominatiua denominantia: nec est curanda admodum huius sermonis proprietas, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur. Græcè verò vocant paronyma, tam res, quàm nomina: sed non per se, sed ordine vnius ad alterũ: sunt enim illæ res paronymæ, quæ cùm vna aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorum nomina. Similiter & nomina paronyma, quæ cùm consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant. *3. Fundam.*

Cum ergo & res & voces paronyma dicãtur, sub iudice est: an in definitione res, vel nomina definiantur? ad quod videtur mihi esse respõdendum. Primò, neutrum scilicet esse euidens, quia vtriusque potest definitio adaptari: si enim vocibus adaptetur, erit sic dicendum: Paronyma sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationem, id est, ab aliquo deriuationẽ habẽt, scilicet vnũ ab alio, a quo solo differunt casu. Si verò rebus adaptetur, erit hic sensus: Paronyma dicuntur res, quę ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundũ nomen habent appellationem; scilicet sic nomen, & denominationes in voce sumũt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differant casu: ac si dicatur, sunt res ita sese secundũ *Responsio ad Quęstionẽ, prima.*

nomen

nomen habentes, cũ vna sit ab altera, quòd illarum omnia solo casu differant.

Secunda. Dico secundò, mihi est probabilius hic non voces, sed res, vt per voces significantur, definiri. Hoc præterquam, quod est sententia Ammonij, Boetij & aliorum consecutio ipsa verborum Aristot. id postulat, cùm dixerit: æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur, denominatiua dicuntur, eodem tenore; ac illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea, quia dicit, (dicuntur) rerum autem est dici per voces, vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non à fortitudine fortis descendit, vt dicit Arist. sed potius à forti fortitudo: at in re fortitudo est forma, a qua fortis est.

Nota 1. Vt aliqua dicantur paronyma duo requiruntur. Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, vt aliqua paronyma, seu denominatiua dicantur. Alterum, quod forma, & id, quod formam participat, sint distinctę naturę, quod designat, vt notat Albertus in hoc, quod dicit. Quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur quòd nec Species, respectu generum, aut differẽtiarum, nec indiuidua respectu specierum denominationem habent: quia genera, & differentiæ sunt de substantia Specierum, & Species indiuiduorum, tam in generibus substantiæ, quàm in generibus accidentium.

Nota 2. Triplex est denominatiuum. Est secundò notandum non solùm ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & econtra. Vnde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum; in re tantùm, in voce tantùm, in re, & voce simul: in re, quando participatio quidem est in re: nõ autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo, qui eam participat, in voce tamen non est denominatio; quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studiũ & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cùm aliud studium, aliud studiosum significet: studiũ enim diligentiam, studiosus virtute præditum significat, alia sunt, in re, & voce, quando est participatio in re cum participatione vocis, ad modum prædictum; vt albedo, album, & hæc sunt perfecta denominatiua: seu paronyma, quæ hic Aristot. definit: alia enim secundum quid sunt.

De Diuisione eorum, quæ dicũtur & sunt.

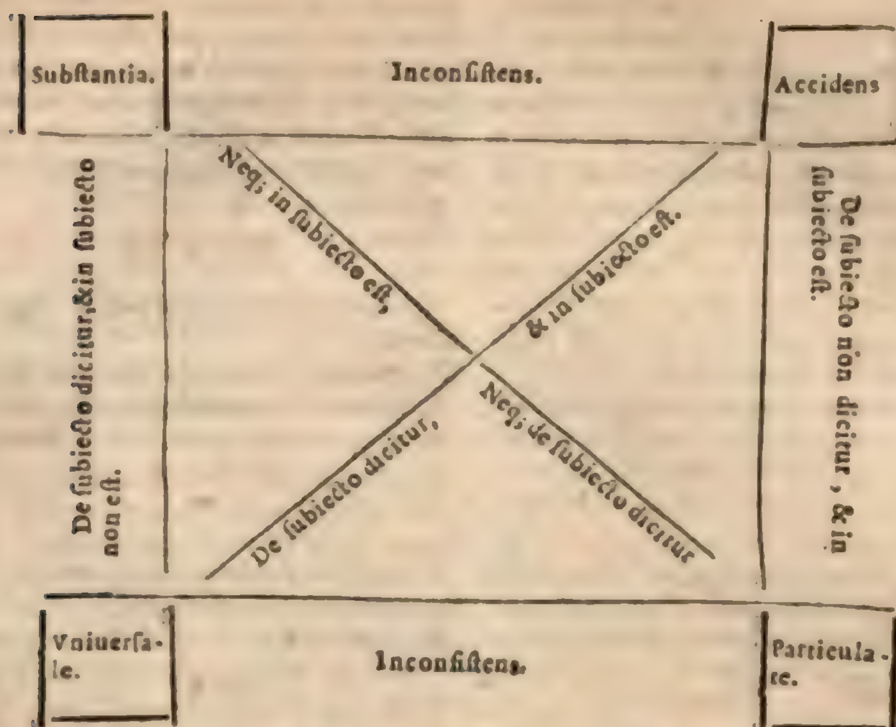
Cap. II.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundùm complexionem dicuntur, alia verò sine complexione. Ea igitur, quæ secundùm complexionem dicuntur, sunt: vt homo currit, homo vincit: ea verò, quæ sine complexione dicuntur, sunt: vt homo, bos, currit, vincit. 1.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto verò nullo sunt: vt homo de subiecto quidem dicitur, quodam homine, in subiecto verò nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto verò esse dico, quod cùm in aliquo sit, non sicut quædam pars, impoßibile est esse sine eo, in quo est: vt quædam Grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto verò nullo dicitur: & hoc album in subiecto quidem est corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia verò de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, vt scientia, in subiecto quidem est anima, de subiecto verò dicitur, vt de Grammatica. Alia verò neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur, vt quidam homo & quidam equus: nihil enim talium neque in subiecto, est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem, quæ sunt indiuidua, & vnum numero, de subiecto nullo dicuntur in subiecto autem nihil horum aliqua prohibet esse: quædam enim Grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Com-

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur.

Summa Capitis. In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus; velut quodã compendio, continentur decem sequentia prædicamẽta, & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cùm in his diuisionibus ex qualibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constent, doceamur.

Prior diuisio. Est igitur prior diuisio rerum, vt per voces significantur: scilicet, quædã sunt cõplexæ, quędam incõplexæ, quæ etiã potest vocibus adaptari; vt notat Ammonius.

Imò, secundùm mentem Arist. magis est vocum, vt res significant: nam c. 4. subdiuidens vocibus tribuit, & ita vult Simp. & bene, licet Auerr. det rebus hãc diuisionem: nam quędam voces sunt complexæ; vt homo currit: quædam incomplexæ, vt, homo, per se, & currit, per se: in quibus obseruare oportet, vt in introductione diximus, non solũ vocum multitudinẽ, sed significatam rem. Cùm enim Logicus nõ voces secundùm se, sed vt rerum significatiuæ sunt scrutetur (vt bene dixit Auicẽ.) nõ sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipuè secundùm rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus iudicet incomplexum: & econtrà in voce incomplexum, quod complexum sit; vt illa Genera, quæ apud Porphy. cap. de Specie, legimus: quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant: vt corpus animatum, substantia corporea. Consideremus igitur Aristotelis verba.

Explicatio verborum textus. [Dicuntur] Notat Ammon. verbũ hoc, & rebus, & vocibus, & conceptibus posse adaptari, quamuis diuersimodè: dicuntur enim res, quasi per voces significentur & manifestentur: dicuntur voces, quia proferuntur, & pronuntiantur: dicuntur conceptus, quasi enuncientur, & per eos propositiones mẽtales fiant: ex quo fit, quòd ista diuisio rebus, vocibus, & conceptibus applicari possit: res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribus vocibus significatiuis manifestãtur: res verò sine complexione dicuntur, quãdo singulę per se singulis vocibus vel pluribus idẽ signi-

significantibus significantur. Voces verò vel conceptus cum cõplexione dicuntur, quando plures multa significantes, & enunciantur, & proferuntur: sine complexione verò, quando vni voci & conceptui res significata respondet. Hic autem obserua, non esse complexionem aliquam in voce, & conceptu, quin aliqua cõnexio vocum, aut conceptuum compositio interueniat: non enim conceptus æquiuocis respondentes complexi sunt, sed absolutè plures: nec vox æquiuoca complexa, quia non per modum alicuius compositionis significat: nec pariter res, cùm per talem modum non significantur.

Nota.

Dubium.

1 Solutio.

[Secundum complexionẽ.] Dubitabis, quare præmisit complexa, cum incomplexa sint simpliciora? Respondet Ammon. & Simplic. complexa esse nobis notiora, quia sunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant simplicia, hic tamen Aristoteles horum doctrinam tradere non studet, sed solùm quandam diuisionem assignare; propterea notiora præmittit.

2. Præterea etiam, quia quando diuidimus intẽtione & animo subdiuidendi, membrum subdiuidendum posteriori loco collocamus; ita fecit Arist. quia incomplexa tursus in posteriori diuisione erat diuisurus; & similiter postea in decẽ prædicamenta.

[Currit, Vincit.] Notat Ammon. ideò Aristotelem vsum esse verbo tertiæ personæ, quia verba secundæ, & primæ magis apparent complexa in re, quia suppositũ habent determinatum, at verbum tertiæ minùs, quia suppositum est indeterminatum. Sed verè complexa hæc etiam sunt re, quia semper est aliquid significatum cui tribuatur illa actio, propterea melius est dicere, currere, vincere, quia hic significatur actio sine supposito. Hæc sententia mihi non placet, est enim maximè considerandum nomen, vel vocem dici complexum penes rem, quam significat: non penes rem, quam consignificat: vel connotat: aliter enim omnia connotatiua essent complexa, cùm significent formam per modum inhærentis subiecto: quod tamẽ est falsissimum, aliter enim non essent in prædicamento. Præterea, Arist. 1. Peri her. ca. 3. inquit, Verba secundùm se dicta, nomina sunt, & aliquid significant; si ergo per se potest sumi: ergo est incomplexum: significat enim vnum aliquid, quamuis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi sit propositio, non solùm propositiones, sed alias etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustus, quæ etiam ad prædicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

Nota. Currere, Vincere melius incomplexorum, quã currit, vincit, exẽpla poni iuxta Ammon. Cassatur hæc sententia.

Diuisio II.

Eorum, quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur. 2.

Posterior diuisio.

Hæc est posterior diuisio, quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est: entium quædam sunt substantiæ, quædam accidentia. Posterior: entium, tam substantiarum, quam accidentium, quædam sunt vniuersalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quædam particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Nota 1.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prædicamenta, tam Genera suprema, quam ea, quę sub eis sunt: nam primũ Prædicamentũ est substantia, reliqua accidentia: similiter in quolibet prædicamento non aliud est per se, quàm vniuersalis natura, & particularis, siue substantia, siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembri diuisione est complexus, ne posteriorẽ diuisionem postea applicaret substantiæ per se, & accidenti per se, & diuisiones multiplicaret, dicendo, substantiarum aliæ vniuersales, & aliæ particulares, & similiter accidentium alia vniuersalia, alia particularia. Diuiduntur igitur ea, quæ sunt, in vniuersales substãtias, & particulares substantias, in vniuersalia accidentia, & particularia accidentia.

Nota 2.

Non tamen his nominibus diuisit Arist. nec hoc vtitur ordine, & non sine ratione, vt postea dicemus, substantiam explicat per non esse in subiecto: accidens, per esse in subiecto: vniuersale per dici de subiecto; particulare per non dici de subiecto. Vnde copulando vtrunque, scilicet substantiam cum vniuersali, vel particulari, similiter accidens, duplici vtitur modo, vt substantia vniuersalis non sit in subiecto, sed de subiecto dicatur.

Fos

Nota 3. Formalis igitur diuisio Aristotelis est Eorum, quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur, in subiecto verò non sunt; scilicet vniuersalia substantiæ homo, animal, quę dam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: vltimò quædã nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, scilicet particulares substantiæ, vt quidam homo, quoddam animal: & concludit, omnia indiuidua hoc vnum cõmune habere, quòd de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidentis.

Dubia quædam scitu digniora circa diuisionem Aristotelis præcedentem.

1. Dubium. Dubitatur primò, quæ qualisúe est ista diuisio: Solent aliqui, & non malè respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substantia, aliud accidens, & hæc est analogi in suo analogata, 1. Respõsio. secũdum enim sententiam Arist. 4. Meta. cap 2. ens est analogum ad substantiã, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare, & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersale per intellectum, per materiam verò fit in rebus particulare.

Sed posset quis petere, ista diuisio, sic ab Aristot. expressa, quæ est? Albert. tract. 1. c. 2. 1. respondet, esse velut Generis in species: sed hoc non omnino placet: Genus enim vniuocum est speciebus, ac nihil hic reperitur his membris vniuocum.

3. & optima Iudicio meo optimè respondet Simpl. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si qua diuisio est, æquiuoci est potius, vel analogi, quam alterius.

2. Dubium. Dubitatur secundò, quare Aristot. non vsus est his nominibus; scilicet substãtia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis rei naturam Solutio explicaret: explicuit autem dum eorũ tradidit descriptiones: vt enim magis manifestatur natura vniuersalis, per dici de subiecto, quàm per nomen vniuersale: ita & natura substantiæ, per nõ esse in subiecto, & alia similiter. Crederem etiam id fuisse factum, quia talis loquendi modus, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubitatur tertiò: quare substantiam vniuersalem accidenti particulari coniunxit? Existimo id esse, quia videntur inuicẽ contra poni substãtia vniuersalis cum accidenti particulari, & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet, si eorum inspicias descriptiones. Hoc idem dicit Simplicius. Dubium 3. Solutio.

Dubitatur quartò: quid vocat, dici de subiecto: breuiter respondetur, prædicari de subiecto, est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari: quo pacto species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter & Differentiæ de suis prædicantur, & dicũtur tanquam de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus: at quando accidens de substantia prædicatur, non sic de subiecto dicitur; id enim dicitur in subiecto esse, vt modò declarabimus: dici ergo de subiecto inest cuilibet prædicatorum, respectu suorum inferiorum. Dubium 4. Solutio.

In subiecto verò esse dico quòd cùm in aliquo sit, non sicut quædam pars impoßibile est esse sine eo in quo est.

His verbis Arist. explicat, & describit, quid sit esse in subiecto? quod accidentiũ est: & per hoc manifestabitur substantia, quę nõ est in subiecto: per affirmationem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis: prima quod est in aliquo: secunda quod non est in aliquo, sicut pars: tertia quòd ab eo, in quo est, separari nequit.

Pro cui⁹ declaratiõe oportet nosse, quot modis vnũ in alio esse contingat. Boetius secutus Aristot. 4. Physic. ca. 3. quem multi sequuntur, octo assignat modos: at quia iste numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermiserit, quia illo rũ nondum erat tradita cognitio; vt dicit Simplicius; plures à nobis multiplicandi sunt cum Ammonio & Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus. Primò, vt pars in toto: dicimus enim manus est in corpore. Secundo vt totum 1. Fundam. Vndecim modis aliquid dicitur alicui inesse. 1. 2.

in partibus: dicitur namque: perfectio totius est in partibus; & : Ego in carne mea
3. videbo Saluatorem meum. Tertiò, vt Genus est in speciebus, vt animal in homine
4. & leone. Quartò, vt species in suo genere.
5. Quintò, vt forma in materia, anima in
6. corpore. Sextò, res in suo fine, vt auarus
7. est in diuitijs totus. Septimò, in mouente
8. & efficiente, subditi sunt in manu Regis.
9. Octauò, in loco, vt sum in Lyceo. Nonò,
10. vt in vase, vinum in dolio. Decimò, in tē-
11. pore, vt, Noe fuit tempore diluuij. Vndecimò, vt accidens in subiecto, sicut calor inest corpori.

Et hoc definit in præsenti per illas tres cōditiones suprà positas, scilicet est in aliquo, non vt pars, & ab eo, in quo est, separari nequit. Quam descriptionem sic ali qui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & Caiet. & alij, vt prima pars sit communis omnibus modis, quib⁹ aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrātes, vt manus, pedes, quàm essentiales, vt species & genera, differentias: tertia ad excludenda illa, quæ sunt in loco, & causa mouente, & fine.

Nota. Doctores Louanienses.

Dubitatur autem cōtra hanc expositionem. Ac primò obijcitur: nam hoc pacto non excluditur modus, quo totum est in partibus, cùm sit in aliquo, & non vt pars, & non possit à partibus separari? Præterea
Dubium: 1.
2. secundò; non excluditur forma; anima enim est in corpore, & nō est eius pars, & ab eo non potest separatim existere loquē do de brutis, quorum animæ nō possunt existere citra corpus? Tertiò: præterea
3. videtur definitio competere loco, & tempori, & cælo, quia nullum corpus a loco separari potest, nec à tempore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis, ergo dice-
4. tur accidens? Tandem, Quartò, quia aliquod accidens videtur posse separari ab eo, in quo est? nam odor primi manet in manu ei admota.

Aliter explicat descriptionem.

Propter hæc existimo illā descriptionē sic esse intelligendā, quod, esse in aliquo non sumatur ita communiter, sed pro eo, quod est esse in aliqua re vna, non omninò extra esse eius; quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsecè non sit, cum eo tamen coniunctum est: & similiter alia, quo supposito facile est ad argumenta respondere.

Ad primum enim dicitur cum Simp. & Ammon. Totū non dicitur esse in aliquo, quia nō est in vna re, sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente; quia quę sic in eis existunt, sunt prorsus eius extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tempore, vel excluditur cum loco, vt dicemus. Soluuntur dubia.

Ad secundum dico, per illam particulā secundam excluditur quæcunq; pars integralis, seu essentialis, qualiter Genera Speciebus, & Species Indiuiduis insunt: & ita interpretatur Albertus, tract. 1. ca 5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum, quo forma inest materiæ, quia licet non sit forma materiæ pars, est tamen ipsius compositi, quod cū ea per se constituit: hoc est enim discrimen inter formam respectu materiæ, & accidens respectu subiecti, quòd forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se. 2.

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modum existendi formæ in materia coniunxit, & miscuit cum modo accidentis in subiecto, quod idē credidit Iamblichus, cuius sententia a Simplicio reprehēditur. nec omnino mihi placet Simp. qui per primam partem excludit formā: nam, inquit, per aliquid, nō intelligit Arist nisi compositum ex materia & forma; sed hoc videtur esse clarè contra eundem Aristot. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim; hæc Grammatica esse in anima, & color in corpore: propterea melius esse dicere, quod forma est in materia, vt pars non ipsius materiæ, sed ipsius compositi per se: at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi in loco & tempore, & vase, nam separabilia sunt. Reprehenditur Boet.

Nec argumentum tertium quicquam valet: quia licet res à loco, & tempore in communi separari nō possit, potest tamen existere sine hoc loco, & sine hoc tempore, in quo erat, vt notat Boetius. 3.

Ad quar-

4 Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur à pomo, sed nouus odor in manu producitur: sed hæc philosophia nō habet fundamentū. Boet respondet ad hoc, quòd Arist. non dixit, odor nō potest separari ab eo, in quo erat, sed ab eo in quo est: ac si dicat: non potest istud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, vt intelligatur nunquā accidens posse esse sine subiecto aliquo, quamuis modò sit in hoc, modò in illo: at quamuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet: nō enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea optimè dixit Simpl. quod nunquam odor à suo subiecto separatur, sed cum partib. subtilibus substantiæ exhalatur, & defertur, cuius signum est, quod cernamus pomum marcescere, & rugas contrahere ex contrectatione. sed de hoc alias.

Nota 1. Ex quibus sequitur accidens esse in aliquo, id est, alicui substantiæ inexistere, nō sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialem, nec posse à subiecto separatū per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supranaturaliter manet accidēs sine subiecto in venerando Altaris Sacramento.

Nota 2. Sequitur & aliud esse subiectum in quo, aliud subiectum de quo: subiectū de quo est quodcunque inferius respectu sui superioris, scilicet indiuiduū speciei, & species generis, tam in substantijs, quam accidentibus: at subiectum in quo, est sola substantia respectu accidentium: vnde accidētia habent substantiā pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto de quo: vocat autem subiectum de quo, subiectum prædicationis: subiectum verò in quo, subiectum inhæsionis. Ammon. vocat subiectū ad subsistentiam, & subiectum ad prædicationem.

Nota 3. Hic vnum aduerte quod non dicitur, accidens nō posse esse sine subiecto, quia non possit à substantia separari: Potest enim separari, sunt enim multa accidentia separabilia: vt diximus, sed cùm separantur, corrumpuntur: hic autem dicimus, quòd sine subiecto non potest accidens per se separatum existere, sicut vinum à dolio, & corpus à loco isto, & tempore, separatum existit.

Regulæ in prædicatis essentialibus.

Cap. III.

QVando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, quæcunque de eo, quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur. vt homo, de homine quodā prædicatur, animal verò de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo, & homo est, & animal.

Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ sunt specie differentiæ: vt animalis, & scientiæ: animalis enim differentiæ sunt greßibiles, bipes, & volatile, & aquatile: scientiæ verò nulla earum est: neque enim scientia à scientia differt, in eo, quod bipes est. Subalternorum verò generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur: quare quotcunque differentiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

In hoc capite continentur duæ Regulæ maximè vtiles ad singula prædicamenta ordinanda in se: in quolibet enim prædicamento duo præcipuè sunt. Alterum est series quædam prædicatorum substantialium, à summo genere, per genera intermedia descendendo, vsque ad indiuidua, quæ communiter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatem prædicamēti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, viuens: animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiæ oppositæ, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem, eadē proportione ad corpus, sicut corporeum, incorporeum, animatū, inanimatum, & reliquæ, quarum quædam faciunt vnum ordinem, quædam alium oppositum. Hæc igitur, quæ isto capite continentur, his duobus deseruiunt.

Summa capitis.

In quolibet prædicamento, duo præcipuè notanda. 1. 2.

Est prior regula maximè pro recta linea, Quando aliquod prædicatū de aliquo subiecto dicitur, tanquam de subiecto, quicquid de prædicato dicitur, etiam de subiecto dicitur: vt si homo de quodā homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine; & animal de quodā homine dicetur. — Vsus Regulæ prioris.

Huius Regulæ per Albertũ expositio.

Hæc regula ita est vera; vt varijs expositionibus, & singulis quidem in se veris locum dederit. *Alb.* tract.1. huius ca.6 extendit regulam hanc in hunc sensum. Quãdo aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinq; prędicabiliũ; quidquid de prædicato in quid prædicatur, prędicabitur & de subiecto; vocat enim prædicari de aliquo, vt de subiecto, prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: vnde valet: homo est animal; &: animal est corpus, ergo homo est corpus similiter: Petr⁹ est homo, homo est animal, etiam Petrus est animal: homo est rationalis, rationale est particeps intellectus: homo etiã est particeps intellectus: nix est alba, album est coloratum: ergo nix est colorata. denique, quicquid in quid de tali prædicato dicitur, etiam de subiecto dicetur: sed dicit Ammonius, nõ esse in vniuersum hoc verum, homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hęc sententia non fuit solius Alber. est enĩ n Andronici, & aliorum, vt refert Simplicius.

Expositio Auic. & Algaze.

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum asserunt etiam valere in negatione alicuius à prædicato, quando illud est contrariũ prædicato: vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, albũ non est nigrum, ergo homo non est niger.

Burlei.

Burleus adhuc latius extendit, etiam ad prædicata accidentalia; vt si homo est albus, & albus est musicus, homo est musicus, seruata tamen quantitate distributionis; & ne varietur suppositio dicendo: homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus.

Reliquorũ.

Alij tandem restringunt maximè ad solam lineam rectam prædicamentalem, scilicet de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boetius.

Authoris cum Paulo Veneto.

Ad hoc tamen dicendum est cum Paulo Venet Potest quidem extẽdi veritas regulæ ad ea, quæ dicta sunt, tamen secundum mentem *Arist.* in præsenti hic est sensus, vt vocet dici de subiecto, essentialiter prædicari, siue vt differentia, siue vt genus: ita vt si aliquid pdicatur de subiecto, tanquã de eius substantia, quicquid de illo prędicato secundum substantiam prædicatur, quam de subiecti substantia sit: homo est animal, animal est corpus, erit etiã homo corpus: similiter animal est sensibile, homo etiam sensibilis erit: ista est sentẽtia *Auerro.* imò iudicio meo Arist. qui c. de substantia probat differentiam de indiuiduis prædicari, quia prædicatur de Specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringenda ad sola prædicata quidditatiua.

Nec existimes, quòd hic docet aliquem modum arguendi, de primo ad vltimum, vt aliqui putant, sed est quædam regula prædicationibus prædicamentorum deseruiens.

Regula secunda, genera non subalterna à subalternis distinguens.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum.

1. Nota. Genera tribus modis dicuntur diuersa.

Hæc est secunda regula bimembris: pro cuius declaratione est aduertendum. Tripliciter plura genera dicuntur diuersa. Primò, quia sunt diuersorum prędicamentorum; vt animal, quod est de prędicamento substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis, Secundò, dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est sub altero, vt animal, viuẽs, corpus, omnia enim eiusdem prædicamenti sunt, vnumq; sub alio est, sicut scientia & habitus. Tertiò, quando sub eodem sunt prædicamento, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrũque enim sub animali est, non tamen vnũ sub altero: similiter potentia & figura, sũt duo genera vtrunque sub qualitate, nõ tamen vnum sub altero. Ista duo posteriora vocantur hic ab Arist genera subalternatim posita, scilicet quando vnum sub altero vel vtrumq; sub tertio collocatur, prima genera vocantur non subalternatim posita.

2. Nota. Differentiam aliam esse generis constitutiuam, aliam diuisiuam.

Est secundò aduertendum, quod supra diximus, capite de Differentia. Differẽtiæ alicuius generis sunt in duplici differẽtia; quędam sunt cõstitutiuę illius, vt animatum sensibile componunt animal: quædã diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuæ animalis: inter has est vnum discrimen, quod differentiæ cõstitutiuę generis, oẽs participantur à singulis specieb⁹ illius

lius generis: diuisiuæ verò nō omnes: sed aliquæ ab vna specie, aliquæ ab alia: rationale enim ab homine, irrationale verò à bruto participatur: vnde fit, vt quando vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas: vt animal participat differentias constitutiuas omnes viuentis; scilicet corporeum, animatum: vnam autem diuisiuam, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

Est tertiò aduertendum. Quando duo genera sic se habent, quod vnū sub altero non est, tamen vtrunq; sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusq;. Verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit, nam angelus & corpus sunt substantia, non tamen habent differentiam diuisiuam eandem. Hęc sententia est expressè Arist. 6. Top ca. 3. loco 41. at quando genera sunt diuersa primo modo, nullam differentiam nec diuisiuā, nec constitutiuam participant.

Ex his patet regula Aristot. Cuius prior pars est:

Expositio regulæ. *Diuersorum generum non subalternatim positorum.*

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicatorum.

Diuersæ sunt specie differentiæ.

Per quam docemur in diuersis prædicamentis diuersas esse omnes differētias, tam diuisiuas, quàm constitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, vt exemplo manifestat: alijs enim differentijs diuiditur animal, alijs scientia: similiter & constituitur.

Nota restitutionem literæ. Hic autem est notandum mendosè legi [species] scilicet, diuersæ sunt species, & differentiæ; debet enim legi, diuersæ sunt specie differentiæ, nam græcè in datiuo legitur, τῷ εἴδει. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet naturâ, & formâ diuersas. nam, vt bene dicunt Simplicius & Ammon. aliquando diuersorum prædicamentorum sunt eædem differentiæ, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportione. Vt enim dicimus, animalium aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorū domus, alia habere pedes vt tripus, lectum: sed iste differentiæ natura sunt diuersæ. similitudinem autem & proportionem quandam habent: aliquando etiam nomine sunt eædem: vt corporeum in substantia, corporeum in quantitate, sed natura est diuersa. Alij græcè legerunt τὰ εἴδη, & vertunt species. Sed quamuis sententia sit vera, tamen omnino est extra contextum, & omnes græci interpretantur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est:

Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hæc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Aristot. nam hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori: at de superiori constitutiuæ per se dicuntur, & diuisiuæ sub disiunctione, scilicet, corpus est animatum vel inanimatum, vt vult Alber. dixit autem negatiuè. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea quòd non semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simpl vult, quòd hæc prior pars, scilicet, nihil prohibet, diuersorum generum, &c. sit de generibus, quorum vtrunque est sub tertio, quæ aliquando habent eandem diuisiuā, sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur verò:

Sic de alijs, quorum vnum est sub altero.

Hoc asserit, ait Simpl. propter illud verbum (nihil prohibet.) quod videtur non asserere semper differentias esse easdem, de cōstitutiuis verò semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui nō posse adaptari: nam quod sequitur, reddit causam præcedentis, scilicet propterea vnum genus expositis subalternatim habet differentias alterius, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

Incom-

Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio.

Cap. IIII.

Eorum, quæ secundùm nullam complexionem dicuntur, vnumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, vt in figura dicatur, vt homo, equus. Quantum autem, vt bicubitum, tricubitum. Quale, vt album, grammaticum. Ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius. Vbi verò, in foro, in Lyceo. Quando autem, vt heri, superiori anno. Situm verò esse, vt iacet, sedet. Habere autem, vt calceatum esse, armatum esse. Agere verò, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Singula igitur eorum, quæ dicta sunt, ipsa quidem secundùm se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horũ autem ad se inuicem complexione affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio, videtur vel vera, vel falsa esse. eorum autem, quæ secundùm nullam complexionem dicuntur, nullum neque verum, neque falsum est, vt homo, album, currit, vincit.

Nota quid hic agat Aristoteles.

Hic Arist. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quod voces diuidat & rerum exempla ponat. hic enim non absolutè, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipuè, quæ per voces explicantur, est intentio, propterea voces in ordine ad res, primò diuidit, postea rerum exempla ponit.

Expositio textus.

Diuiditur ergo ens reale simplex, quod voce complexa significatur, in decem genera, quorum primum est substantia, vt homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt, horum singula probat Arist. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullũ per se significat verè aut falsè, quod est proprium propositionum: qui enim dicit substantiam per se, quantitatẽ per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verũ aut falsum: quamuis vnum alteri componendo, vel ea, quæ sunt in vnoquoque inter se coniungendo, propositiones quis possit facere.

Nota quã hic Quæstionũ latissim⁹ cãpus.

Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet: An ens vniuocum esset ad ista decem genera? an plura sint prædicamenta quàm decem? quali distinctione inter se distinguantur? an res spirituales ad prædicamenta referantur? an concreta potius, quàm abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi, quæ prætermitto, quia harum maiorem partem, in particulari prædicamentorum enarratione discutiam: alia post ipsorum traditionem differam: reliqua, quæ materiam transcendunt, in propriũ locum reseruabo, interim verò aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantum hoc loco satis est.

QVAESTIO I.

Quòd Ens non sit genus nec vniuocum, sed analogum ad decem prædicamenta, ex sententia Aristotelis.

Qualis diuisio hæc.

PRimùm, Ens nec est genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio non est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clarè Arist. 3. Met. c. 3. tex. 10. Huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, quòd genus habet differentias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: hæc autem est natura generis, & differentiæ, ꝙ de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differẽtiæ est gen⁹, animal enim vt animal, nõ est rationale, nec irrationale, vt rationale nõ est animal: aliàs vnum non contraheret alterũ: semper enim contrahens est diuersum à contracto, sicut forma est alia à materia, & anima alia à corpore. Ex his est argumentũ Arist. si ens esset genus, per aliquam differentiã limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse: ergo nõ est genus: Minor probatur, quia differentia, vt talis; differt à genere, at nihil potest esse differentia, ꝙ non sit ens, quia ens est tam latum, vt quicquid aliquid est ens, sit. Secundo nec est ens vniuocum ad decem genera: hæc est Arist. 4 Meta. c. 2. & probatur. Vniuocũ dicit aliquam naturam communem multis, sed decem prædicamenta non conueniunt

Ens nõ est Genus ad 10. prædicã. ex sẽtẽtia Aristot.

Item non est vniuocum ad eadem.

Aiunt, in aliqua vna natura communi, vt expresse dicitur 12 Met. cap. 4 & propterea, si conuenirent in tali natura, differentijs differrent, at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus, ergo non vniuocè de illis prædicatur, ex quibus sequitur, decem Prædicamenta esse decem Genera, & naturas supremas, quoniam nulla natura superiori conueniunt, propterea quod seipsis differunt, & simplices naturæ, & non compositæ ex genere, & Differentia sunt; quod docet expresse Aristot. 8. Metaph. ca. 6. text. 16. & dicuntur primò diuersa, quia in nullo conueniant, vt dicit 10. Metaph. cap. 5. tex. 12 conuenientia enim in ente est communitas nominis, seu conceptus formalis, non rei. Tertiò, Ens est analogum ad decem ista genera: hoc est Arist. 4. Metaph cap. 2.

Est verò analogū ad illa genera.

In quo autem eius analogia consistat? non est facilè determinare. Est reuocandum in memoriam id, quod suprà diximus, scilicet analogum à causa significare vnum intrinsecè, reliqua verò extrinsecè, in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal, habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantiam dicit, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiæ, qualitas, quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod pulchrè docuit Arist. 4. Metaph. cap. 2. in principio, cuius verba sunt: Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, hæc Aristot. & hoc est, quod dici solet: ens per prius dicitur de substantia: per posterius de accidenti: sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis? non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare.

Entis analogia in quo sit posita.

Nota cuius sit entis naturam perfectè inuestigare.

Secunda pars de Prædicamentis.

Cap. V. De Substantia.

Substantia autem est, quæ propriè & principaliter, & maximè dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est, vt quidam homo, & quidam equus. 1.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo in specie quidem est, in homine: genus verò speciei animal. Secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur: vt est homo, atque animal. 2.

Manifestum est autem ex eis, quæ dicta sunt, quod eorum, quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto, quodam homine, dicitur, prædicatur etiam & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal: quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum verò, quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neq; ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem verò impoßibile est: vt album cùm in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio verò albi nunquam de corpore prædicabitur. 3.

Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs, quæ per singula proponuntur, vt animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur: nam si de nullo quorundam hominum, neque omninò de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omninò in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. 4.

Non ergo existentibus primis substantijs, impoßibile est aliquid aliorum esse.

Secundarum verò substantiarum, magis substantia est species, quàm Genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim aßignet primam substantiam quid est, euidentiùs & conuenientiùs aßignabit speciem, quàm genus aßignans, vt hominem quendam aliquis aßignans, manifestiùs aßignabit hominem, quàm animal aßignans: illud enim proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius: & cùm quandam ar- 5.

dam arborem assignauerit, manifestiùs assignabit, assignando arborem, quàm plantam. Ampliùs, primæ substantiæ, ideò quòd alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt: propter hoc maximè substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subijcitur enim species generi, genera autem de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species Genere magis Substantia est.

6. *Ipsarum verò specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine, hominem assignando, quàm de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis, quidam homo substantia, quàm quidam bos. Meritò igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorum, quæ prædicantur, primam substantiam indicant: quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quàm genus assignando familiariùs demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando, quàm animal: aliorum verò omnium, quidquid assignauerit quis, assignabit extraneè: velut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignant. Quare meritò hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primæ substantiæ, eò quòd alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, proprijssimè substantiæ dicuntur: sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent. de his enim reliqua omnia prædicantur: quendam enim hominem dices Grammaticum esse. ergo & hominem, & animal Grammaticum dices. similiter autem & in alijs.*

7. *Commune autem omni substantiæ est, in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum verò substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est: neque enim in quodam homine homo est: similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal in quodam homine. Ampliùs, eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem verò impossibile est: secundarum verò substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen. rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum, substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem Proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem, quodam homine, dicitur, in subiecto verò non est, neque enim in homine est bipes, neque gressibile: Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.*

Non conturbent autem eos substantiarum 8.
partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne fortè cogamur eas non esse substantias confiteri: non enim ita ea, quæ sunt in subiecto dicebantur, quasi vt partes inessent alicui.

Inest autem Substantijs & Differentijs, om- 9.
nia vniuocè prædicari. Omnia enim, quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: à prima namque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur.

Secundarum verò substantiarum species quidem de indiuiduo prædicantur: Genus verò & de speciebus, & de indiuiduis: similiter autem & differentiæ & de speciebus, & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis: quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur.

Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ à substantijs & differentijs sunt, vniuocè prædicantur.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid 10.
significare. In primis igitur substantijs indubitabile, & verum est, quòd hoc aliquid significant, indiuiduum enim & vnum numero est, quod significatur. In secundis verò substantijs videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significa-

significare, quando quis dixerit hominem vel animal: nō tamen verum est, sed magis quale aliquid significans: neque enim vnum est, quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album, (nihil enim aliud significat album, quàm qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant. qualem enim quādam substantiam significant. plus autem in genere determinato fit, quàm in specie: dicens enim animal, plus complectitur, quàm qui hominem.

11. Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Primæ enim substantiæ quid erit contrarium, vt cuidam homini, vel cuidam animali? at verò nec homini, nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substātiæ proprium: sed etiam multorum aliorum, vt quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil est contrarium, at verò nec decem nec alicui talium. Nisi fortè quis multum pauco dicat esse contrarium, vel magnum paruo: determinatorum verò quantorum nullum vlli est contrarium.

12. Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem non quòd substantia non est à substantia magis & minus substantia, (hoc enim dictum est, quod est) sed quod vnaquæque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: vt si est eadem substantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipse seipso, neque alter altero, non enim est alter altero magis homo: sicut est album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: sed & ipsum seipso magis & minus dicitur, vt corpus cùm sit album, magis nunc album esse dicetur, quàm prius: & cùm calidum sit, magis et minus calidum dicitur, substantia verò non dicitur magis neque minus: nihil enim homo magis nunc homo, quàm prius dicitur: neque aliorum quicquam, quæcunque substantiæ sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

13. Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, cùm vnum & idem numero sit, contrariorum susceptiuum esse, quale in alijs quidem non habet quisquam, quod proferat tale, quæcunque non sunt substantia: quod cùm sit vnum numero, susceptibile contrariorum sit: velut color qui est vnus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & vna numero praua & studiosa: similiter autem & in alijs, quæcunque non sunt substantiæ. Substantia verò cùm vnum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est, vt quidam homo cùm vnus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger, & calidus & frigidus, & prauus & studiosus. in alijs autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan instet dicens orationem & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio, sedere quempiam, eo surgente, ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo falsò putabit, eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modò differt. Nam ea, quæ in substantijs sunt, ipsa quidem mutata susceptibilia sunt contrariorum: frigidum enim ex calido factum mutatur, (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo: similiter autem & in alijs, vnumquodque eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorum est. Oratio autem & opinio, ipsa quidem immobilia omnia perseuerant: cùm verò res mouetur, contraria circa ipsa sunt: oratio namque eius quod sedeat aliquis, permanet eadem: cùm verò res mota sit: aliquando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modò proprium substantiæ est, vt secundùm mutationem suijpsius susceptibilis sit cōtrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio nanque & opinio, non eò quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eò quòd circa alterum aliqua passio facta sit. nam eò quod res est, aut non est, eò etiam oratio vera vel falsa esse dicitur, non eò quod ipsa susceptibilis sit contrariorum: simpliciter enim à nullo, neque oratio, neque opinio mouetur. quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cùm nulla contrarij sit passio in eis facta. Verùm substantia, eò quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem, & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare proprium erit substantiæ hoc, cùm vnum & idem numero sit secundum suijpsius mutationem sus-

ceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hec dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Aristoteles? & quid per substantiam intelligat, quotque modis sumatur?

Substantia cur primo loco explicetur?

MEritò Arist. prius de substātia, quā de alio quouis genere tradidit: est enim substantia, in qua omnia alia insunt, atq; sustentantur, tanquā in subiecto, propterea de ea tāquam de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura alijs, vt docet Arist. 7. Meta. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependēt, ab ea igitur incepit tanquam de priori: hęc duplex ratio est Ammon. & Boetij.

1.

2.

Sed quę sit ista substantia, de qua modò est sermo, non est facilè explicare: prætermissis igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plenè videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Diuisio substantiæ.

Substantia primo modo sumitur: pro essentia cuiusq; rei, quęcunq; sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidētis: quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabatur de vniuocis, & æquiuocis.

Secūdo modo, pro eo omni, quod non est in subiecto: & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadam substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ Intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus: & hanc substantiam ponit 12. Metap. ca. 2. Secundò, dicitur substantia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia: & pes, & corpus. anima, forma: materia, compositum, hoc modo sumitur 5 Met. c. 8. in principio.

Tertio modo, strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5 Meta. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed indiuidua ipsa composita, & eorum prædicata, in quid: hoc igitur modo sumitur in præsenti: & notum est, Aristotelem in præsenti per primam substantiam intelligere compositum singulare, per secundas verò substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Quomodo sumatur substantia in præsenti?

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusq; rei. Secundus substantia immaterialis. Tertius substantia sensibilis in communi, vt ad composita & omnes partes, & prædicata se extendit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: sic secundū mentem Aristot. in primam & secundam diuiditur.

4. Gradus substantię.

Est præterea aduertendum, quod substātia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidentibus, esse subiectum in quo: altera est substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis omni substātiæ, scilicet singulari, & speciei, & generi supremo: omnia enim hæc substant accidentibus: at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quæ nullius est subiectum de quo, cum non habeat superius vniuocum essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationē accedamus.

Nota. Substantiæ nomen à duplici manat proprietate.

Transitio ad interpretationem textus.

Substantia autem quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur. 1.

Diuisione posita, qua substantiam, in primā & secundam distribuit: pergit nunc Arist. ipsam primam describere, hoc modo: Quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem, secunda pars eius esse, scilicet non esse accidens, sed substantiam: est enim idem, ac si dicat substātia singularis, est vltimum subiectum, de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

Hic noscere oportet, quare Aristot. primam hanc substantiam propriè, principaliter, & maximè substantiam vocauerit. Propriè potest vno modo dici, contra id, quòd impropriè est, & sic vsurpant multi. inter quos Albert. tract 2. ca. 2 ad differentiam substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusq; scilicet accidentis, & substantiæ: sic enim impropriè accidens dicitur substantia: at S. Tho opusc. 48. cap. 3. sumit, & bene, propriè, quasi per se, & non per aliud, nec ab illa: prima enim substantia per se substat accidentibus, reliqua verò per

Nota 1. Cur Arist. primam substātiā propriè, principaliter & maximè substātiam vocarit.

per primam:eò enim homo est albus, quia quidam homo est albus. Dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substat omnibus, est enim subiectum non solum accidentium, sed de quo omnia alia superiora prędicantur.

Nota 2. Definitur aliquid negatiuè duplici causa. Oportet secūdò cognoscere ex Ammō. quod duplici ex causa negatiuè definimus. 1. Prior est propter maximam rei perfectionem, quæ excedit alia omnia illius generis, nec tamē ipsa in se manifesta est: quo pacto Deū describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum, sed his aliquid præstantius. 2. Posterior est propter imperfectionem tantam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur: materia prima non est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod compositum: est enim his omnibus imperfectior substantia. ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est, quæ in substandi ratione cuncta excedit.

Nota 3. Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum, esse puras negationes, sed habēt aliquid secum positionis. prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur: nec in subiecto aliquo est.

2. *Secundæ autem substantiæ dicuntur species.*

Describit, quæ secundæ substantiæ dicantur, easque dicit species, & genera esse harum primarū, scilicet in quibus hæ primæ substantiæ insunt. Dicit autem in quibus primæ insunt, ne decipiamur, existimantes omnes Species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solùm illæ species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto, prædicantur. Dubium. Hic possit statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est dicitur inesse in speciebus? Solutio. Ad quod facile respondeo, quādo primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, vt in subiecto: hic enim est modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superioribus tanquam in quadam vniuersali forma comprehendente, & concludente multa.

Manifestum autem ex ijs, &c. 3.

Hic Arist. ostendit qualiter secundę substantiæ se habeant ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidētia, quorum est subiectum: dicitq; ex his, quæ cap. 2 pręcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secūdas prædicari secundùm nomen & rationem de primis, cùm dicantur de eis, tanquam de subiecto: at dici de subiecto, est essentialiter prædicari, quando non solùm nomen rei, sed etiam definitio cōpetit subiecto: quidam enim homo est homo, & est etiam animal rationale: at accidentia nō sic ad primam substantiam se habent, sed multa nec secundùm nomen, nec secundū rationem, id est definitionem, prædicantur: aliqua verò secundùm nomen prædicantur quidem, nulla tamen secundùm rationem. Illa quæ nec secundùm nomen, nec secundùm rationem prædicātur, sunt, vt omnes ferè dicunt, abstracta accidentium, quorum omnia, & definitiones de substantia non prædicantur: nec enim dices: homo est albedo, nec, homo est color disgregatiuus visus.

Sed licet hoc verum sit, melius videtur cum Ammonio dicendum, ista, quæ nec secundùm nomen prædicantur, esse aliqua accidentia, quibus nullum est nomen impositum ad substantiam denominandam, vt virtus est in anima, à qua non dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea verò, quæ secundùm nomen prædicantur, sunt concreta, quæ de substantia prædicari valent.

Contra hoc dubium posset occurrere. Dubium. Non enim videtur solum nomen in accidentibus prædicari, cùm etiam definitio secundum illud nomen prædicetur: dicitur enim, homo est albus, & homo est coloratum disgregatiuum visus, quæ est definitio albi: Ad hoc Respon. Alber. tractat. Solutio Alb. 2. huius cap. 3 Definitio quidem concreti accidentis prædicatur de subiecto, sed non vt definitio, id est, quæ explicet naturam subiecti: hoc est autem prædicari secundùm rationem de aliquo, quod definitio sit essentialis ei, de quo dicitur: at definitio albi æquè extrinsece prædicatur de homine, sicut

ne, sicut ipsum nomen albi. Hic autem debes aduertere, accidentia & secundas substantias comparari ad primam, de qua accidentia nulla secundùm rationem prędicantur: nam si accidentia ad sua inferiora conferrentur, absq; dubio de eis secūdum nomen & rationem tam concreta, quàm abstracta prædicantur: vt enim ista est essentialis: homo est animal, ita & ista: album est coloratum, & albedo est color, vt dicitur 1. Top cap 7.

4. *Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs.*

Facta collatione secundarum substantiarum, & accidentium ad primam substātiam, quantum ad prædicationem, modò ea quantum ad dependentiam à prima substantia comparat, eorumq; dependentiam quasi æqualem ponit: scilicet, quod tam secundæ substantiæ omnes, quàm accidentia à prima substantia dependent: licet cum discrimine: substantiæ enim secūdæ dependent, quia de ea, vt de subiecto dicuntur accidentia, quia in ea, vt in subiecto sunt: quod manifestat: nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine, ergo & de quodam homine: aliter enim de quodam non diceretur, cùm non sit homo separatus: similiter accidens, color enim est in corpore, & in quodam corpore, ergo & de quodam corpore, ex quibus infert. Cùm ista omnia à prima dependeant, sublatis primis, nihil aliorum siue secundarum substantiarum, siue accidentium remanebit.

Dubium. Dubitatur primò. Hoc enim videtur expresse contradicere Porphyrio, cap. vltimo, vbi dicit: omnibus indiuiduis sublatis nō aufertur species, nec ablatis speciebus omnibus, aufertur gen⁹. Et præterea, quia videtur argumentū fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentandi, cùm superius sit prius.

Solutio. Natura generis & speciei duob. modis potest considerari. Respondeo cum Alberto, tract. 2. cap. 4. naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ sunt secundæ substantiæ, dupliciter possunt considerari: vno modo secundum talem naturæ gradum, quem dicunt: vt animal, secundum naturam sensitiuam: homo secundùm naturam humanam, & reliqua. Secundò possunt considerari secundum vltimam perfectionem suam, quæ est existere & habere esse extra intellectum: hæc autem existentia est singularium, vnde tales naturæ non existunt perfectæ, nisi in singularibus: secundùm se enim non sunt existentes nisi per intellectum. Hinc patet responsio, corruptis singularibus istis substantiæ, quæ dicuntur primę substantię, manent quidem genera & species, secundùm suam peculiarem naturam, sed imperfectè, quia non sunt nisi per intellectum, & hoc dicebat Porphyrius: tamen quòad suam perfectionem vltimam, scilicet existentiam, non manent, nulla enim illarum existet citra primam substantiam singularem.

Ad Argumentum respondet Albert bene, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi à destructione omnium primarum substantiarum tenet, per locum à sufficienti partium enumeratione.

Secundarum verò substantiarum magis substantia est species quàm genus. 5.

Tres substantiarum comparationes Aristot. facit: primam, inter secundas substantias, scilicet specierum cum generibus: secundam inter ipsas species ęquales, quarum vna non est genus: tertiam, inter primas substantias. statuit ergo, primò inter secundas, magis est substantia species, quàm genus. Hanc duplici ratione patefacit, & probat: prior sumitur ex priori significatione substantiæ, scilicet, pro prædicato in quid ipsarum primarum substantiarum, argumentū huiusmodi potest proponi. Substantia dicitur prædicatum in quid primæ, ergo, quod magis in quid prædicatur, magis erit substantia: sed species est magis quid indiuidui, quā genus, ergo illa est magis substantia. Probat minorem: si quis enim quærat de quodam homine, quid est, distinctius respondetur per speciem, scilicet, est homo, quam animal: & ratio est clara, quia homo dicit rationale, quod non dicit animal: & semper inferiora plura habent, quàm superiora, quia superaddunt differentias. Sed nota vnum, quòd dixit distinctius responderi per speciem, confusius per genus: vt intelligas, genus & superiora includere etiam omnia, quæ sunt in inferioribus, Nota.

sed

sed in potentia & confusè: inferiora verò distinctè, & in actu: perfectius autem est actu continere, quàm potentia: & distinctè continere, quàm confusè.

Obiectio. Obijcies. Species non continet distinctè naturam, cùm id sit munus definitionis.

Confutatio. Dico, quòd species si ad definitionem cōparetur, confusum dicitur, at si ad genus, quid distinctum est: propterea Aristoteles dicit distinctiùs responderi per speciem, quàm per genus. Posterior ratio est. Eò prima substantia maximè substantia dicitur, quia omnibus substat, & substantijs secundis, & accidentibus, sed post primam pluribus substat species, quàm genus, quia & substat omnibus, quibus genus & ipsi generi, ergo erit magis substantia.

Dubium. Hic fortè dubitabis, quare cùm species magis sit substantia, quàm Genus, & genus inferius, quàm superius, non multiplicantur substantiæ, vt species sit secunda, genus tertia, & superius quarta, vsque ad generalissimum?

Solutio. Pro hoc aduerte, quod ratio primæ substantiæ hæc est, quod sit vltimum subiectū, de quo omnia alia prædicantur, & in quo omnia alia sunt: ratio verò secundæ substantiæ est, esse prædicatum in quid primæ: & omnium aliorum esse subiectū, in quo, scilicet accidentium. Cùm igitur hæc sit ratio substantiæ secundæ, quod postea, magis, vel minus sit in quid, pluribus, vel paucioribus substet; cùm hanc rationem non mutet; non multiplicabit substantias secundas: vt albedo, vt quatuor, albedo vt octo eiusdem speciei sunt, quia iste excessus non mutat rationem albedinis: magis enim & minus sub eadem ratione non variant speciem.

6. *Ipsarum verò specierum quæcunque non sunt genera &c.*

Hic fit comparatio inter ipsas species inter se, & non sumit inæquales species: nam si vna genus est, altera non; quæ genus est, minus est substantia, quam altera. Sed conferuntur species æquales sub eodem genere, & sic dicitur, vna non est magis substantia, quàm altera: quod probat: non enim magis in quid vna species de suo indiuiduo prædicatur, quā altera de suo: ita enim bene respondetur per hominem, si quæratur quid est quidam homo? quàm per equum, si quæratur de quodam equo. Vltimò comparantur primæ substantiæ inter se, eadem ratione vna non est magis substantia, quàm altera. Ex his colligit rationem, quare secundæ substantiæ dicantur substantiæ, non autem accidētia? Ad quod dicit, illas vocari substantias propter duo. Primò, quia dicuntur in quid de prima. Secundò, quia substant omnibus accidentibus, alia verò prædicata non sunt de natura primarum, nec substant alijs.

Dubium. Dubitatur primò. Substantia secunda, nempe species & genera, sunt priora indiuiduis: ergo dicenda erant potius substantiæ primæ, & indiuidua, secundæ. Respondetur dupliciter. Primò, secundum Boet.

Solutio 1. iuxta Boecium. Quamuis illæ naturæ generū & specierum sint priores, tamen indiuidua sunt primò cognita, quia sensibus substant; propterea primò est nomen eis substantiæ impositum: ac ideò primæ substantiæ dicuntur.

2. Solutio Alberti. Secundò respond. ex Alber. tract. 2. cap. 3. quòd istæ naturæ dupliciter possunt considerari: vno modo secundum se, & vt ipsorum indiuiduorum principia sunt: & sic priores sunt: altero modo, vt prædicata quædam substantialia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora sunt, vniuersale enim posterius est: & cùm sic in præsenti considerentur, meritò secundæ substantiæ dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ.

7. *Commune autem omni substantiæ, &c.*

Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Arist. postquam quid prima, & secunda substantia, & quo modo inter se, & ad inuicem se habeant, explicuit, quasdam ipsius Substantiæ proprietates assignat, quæ locum descriptionis cuiusdam habent: non enim ista generalissima aliter definiri queunt. Est igitur prima proprietas. Omni substantiæ conuenit, non esse in subiecto. Hanc dupliciter manifestat,

Prima proprietas substantiæ. primo in ipsis primis, & secundis induductione quadam, ex earum descriptionibus. Nam prima est, quæ neque est in subiecto, nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de subiecto, sed non est in subiecto. Secundo probat de ipsis secundis, quia maior est in his difficultas, cùm per se non existant. Ea, quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationem: at omnes secundæ substantiæ secundùm

cundùm nomen, & rationem prædicantur, ergo in subiecto non sunt. Subdit, hoc non solum substantijs, sed etiam differentijs commune esse: cùm enim hæ secundũ nomen & rationem prædicentur, in subiecto non sunt.

1. Dubium. Posset quis dubitare. Cùm hoc sit proprium substantijs, quare vocatur commune? Respõdeo cum Ammonio. Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omni: igitur respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, vt commune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in præsenti, omni substantiæ commune hoc est, sed illi proprium, quia non inest accidentibus.

Solutio.

2. Dubium. Dubitatur secundò. Nam videtur asserere differentias non esse substantias. dicit enim non solùm hoc substantiæ propriũ est, sed etiam differentijs, vbi differentiam à ratione substantiæ separare videtur? Dico breuiter ad hoc (postea enim in quæstione quadam circa hoc Caput, latiùs hoc disputabitur) quòd differentia quò ad rem ipsam substantia est: quò ad modum verò, est veluti accidens, quia se habet ad modũ qualitatis, vt superiùs diximus: genus verò & species, & prima substantia, & quò ad rem, & quò ad modum vt substantia sunt: nam genus, & species in quid prædicãtur. Cùm autem hic de substantia non solùm quò ad rem, sed quò ad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

8. *Non conturbent autem eos substantiarum partes.*

Hæc secundùm Ammonium, & Simplicium, continuantur cũ præcedentibus, vt sermo sit de differentijs, quæ cùm partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ: quod remouet Aristot. dicens esse substantias: quia in subiecto esse, non est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse in aliquo, non tanquam partem: at differẽtia est pars specierũ, propterea accidens non est. Boet. verò & Alber. hoc intelligunt de partibus integrantibus, & de materia & forma, quas aliquis posset existimare non esse substantias: cùm nulla eorum fuerit habita ratio? Hoc remouet Aristoteles; dicens esse substantiam, non autem accidens; quia accidens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Est tamen notandum duplex discrimen inter partes has, & accidentia. Primò hæ partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, vt materia cum forma vnam facit naturam, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundò, partes istæ integrantes, & nomen, & rationem, à toto, in quo sunt, accipiunt: manus enim à toto abscissa, non est simpliciter Manus, nec Caput, similiter ratio partis est, secundum quam suum exercet munus & officium: at partes extra totum suum munus non habent, ergo non habent suam rationem, & formam extra totum. Accidens vero separatum, & suum nomen & suam retinet rationem, & formam: albedo enim separata, ita est albedo, sicut ea, quæ in subiecto est.

Nota duplex discrimen inter substantiarum partes & Accidentia.

1.

2.

Inest autem substantijs, & differentijs. 9.

Hæc est secunda Proprietas substantiarum, quæ etiam differentijs competit, vt omnes de primis vniuocè prædicẽtur. Probatur. Quæcunque secundùm nomen & rationem prædicantur, vniuocè prædicantur, sed secundæ substantiæ secundùm nomen & rationem, similiter & differentiæ, prædicantur, ergo vniuocè. Huius rationis primo loco secundùm morem suum ponit minorem, posteriori verò maiorem. Hic breuiter nota, differẽtias non habere propriam definitionem quidditatiuam, cùm ex genere, & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

Secunda proprietas.

Differentiæ non habẽt propriam definitionem.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. 10.

Hæc est tertia Proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat, nam secunda quale quid potiùs significat. Est aduertendum, quòd hoc aliquid, dicitur natura per se subsistẽs, & nullo modo in alio: qualia sola esse singularia substãtiæ, credidit Arist. Plato verò, vt dixim⁹, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea

Tertia proprietas. Quidnam dicatur hoc aliquid?

propterea eas hoc aliquid opinabatur, *Arist.* verò nō, nisi in ipsis singularibus existere, ita tamen, vt sint eorum essentia: ob id, vt intelligamus has naturas vniuersales non per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidentia, cùm sint ipsorum substātia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quòd nomina primarum substātiarū, hoc aliquid significant: at nomina secundarum quale quid: dicit tamen, quod videntur significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi nominis, ꝙ cùm absolutū sit, significat rem illam per modum subsistentis, cùm tamen verè per se non subsistat, nisi in singularibus.

11. *Inest autem substantijs, nihil illis esse contrarium.*

Quarta proprietas. Hæc est quarta proprietas substantiæ, scilicet. Substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium. hoc autem non solis substantijs, sed etiā quātitatibus inest, quibus nihil est contrarium: vt enim homini, animali, Petro, nihil est cōtrariū; ita ternario, bicubito, nihil est cōtrarium.

Obiectio. At quia posset quis obijcere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est? Solutio. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quod reliquit tractandū in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quantitatibus determinatis nihil esse cōtrariū: Quantitas quæ dicatur determinata, quæ indeterminata? vocat autem quantitates determinatas, ipsas species quantitatis, vt est ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & paruum sunt indeterminata, cùm modò vni speciei, modò alteri insint: similiter, quia quod magnum est, alterius collatione paruum sit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas consistat.

1. Dubium. Dubitatur primò. Quomodo substantia nō habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamen sunt substantiæ?

2. Preterea, omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, at substantię corrumpuntur: ergo à contrarijs suis?

3. Præterea, quia ita distant inter se, homo, & leo, sicut calidum & frigidum, sed hæc sunt contraria, ergo & illa.

Fundam. Pro huius difficultatis dissolutione, oportebit considerare, quæ dicantur cōtraria. Contraria quænam dicantur. Tria autem necessaria sunt, vt aliqua dicantur contraria. Primùm, quòd sub eodem sint genere: quę enim sub diuersis generibus, vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicūtur. Secundò, quòd sint formæ positiuæ; quādo enim alterum priuatiuum quid est, non dicuntur contraria, propter quod cæcitas, & visus cōtraria non sunt: hæc tamen duo non sufficiunt; nam homo & equus hæc duo habent, nō tamen contraria sunt. Est tertium necessarium, quod mutuò inter se pugnent, & agant circa idem subiectum, à quo vnū vicissitudine quadam alterū expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Ista autem actio fit secundùm ipsas formas, vel ea, ex quibus fiunt, vt calor secundùm se pugnat contra frigiditatem: & albedo, & nigredo agunt per qualitates, ex quibus intrinsecè fiunt.

Responsio ad dubium primum. Ex his facile erit respondere, Ignis enim & aqua secundum se, & substātiam suam non sunt contraria, sed secundùm qualitates quas habēt, scilicet, calorem, & frigiditatem, quibus mutuò pugnant inter se.

Ad 2. Similiter ad secūdum, quod corrumpitur non corrūpitur nisi per qualitates contrarias, ex quibꝰ constat.

Ad 3. Ad tertium dicitur, non quæcunq;, etsi diuersa inter se sint, contraria dici, sed ea, quibus illa tria insunt: hæc autem reperiuntur in calido, & frigido, non autem in homine, & equo: propterea illa sunt contraria, non autem hęc. Hęc sufficiant, reliqua enim sunt Physica & Metaphysica.

Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. 12.

Quinta proprietas. Proponit quintam Proprietatem substantiarum, omnium scilicet, non suscipere magis, aut minus: nō enim vnus homo est magis homo, quàm alius, nec quàm ipsemet: sicut vnum est magis album, aut calidum, quàm aliud, aut quā ipsummet erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Aristoteles non probat, quia sunt alterius scientię, hic autem supponūtur, vt Logicus habeat aliquem effectum, per quem vtcunq; ascendat ad cognitionem substantiæ. Hęc autem proprietas etiam inest quantitati, non enim quantitas suscipit magis, vel minus: semper in ista

coniuncta sunt, suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Obiectio. Posset quis obijcere. Superiùs dictum est, vnam alia magis substãtiam esse: quo modo dicitur, non suscipere magis, aut minus? Solutio. Respondet Aristot. substantiam dupliciter posse considerari. Vno modo, vt substat, & aliorum est subiectum, & sic superiùs dictum fuit, suscipere magis; vna enim pluribus subijcitur, quàm alia. Altero modo consideratur secundùm seipsam, & naturam propriam: & sic in præsenti asseritur, non suscipere magis, non enim homo, in se, animal in se magis aut minus patitur.

Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, cùm vnum & idem numero sit, contrariorum esse susceptiuum.

Sexta & vltima proprietas. Vltima proprietas est. Substantia vna numero, scilicet indiuidua & singularis, est susceptiua contrariorum, id est, recipit in se contraria, non simul, sed modò vnũ, modo alterum: vt vnus & idẽ homo, modò calidus, modò frigidus, modo albus, modo niger est. Dicit autem quòd vna numero, & singularis substantia recipit contraria, nam accidens vnum genere cõtraria habet, vt color in communi albũ continet, & nigrum: sed non vnus & idem color singularis albus est, & niger. Hæc proprietas est maximè substãtiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obijcit autem contra hoc Aristoteles: nam videtur, hoc etiam posse accidenti competere, nam ista eadem propositio Petrus sedet, Petro sedente, est vera eadem, Petro surgente, est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere, modò est vera, modo falsa: Respond. Aristot. hoc discriminis esse: nam substantia recipit contraria in seipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in seipsa: at propositio, & opinio quando modò vera, modo falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, quòd res mutatur vel sic est, aut non est, dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem, in se mutari, falsum putat: vnde saltem hoc modo, scilicet per mutationẽ in se contraria suscipere soli inest substantiæ, & ipsius est maximè proprium.

QVAESTIO I.

De diuisione substantiæ, ac primò qualis ea sit diuisio Substantiæ in primam & secundam?

Aequum est, vt ea, quæ caput exponentes adnotauimus maiori examine, & diligentia perpendamus. Hic tractãdorum propositio. Et primùm differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam & secundam, Deinde, quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ. Tertiò, de tota ipsius prædicamẽti diuisione, seu coordinatione.

Igitur primò videamus, qualis sit illa diuisio substantię, in primam, & secundã. Primò. Qualis sit diuisio substantiæ, in primam & secundam? Obijcitur ergo primò contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel totius in partes, vel æquiuoci in æquiuocata; nõ enim apparet, an sit aliqua ex alijs diuisionum modis. sed quod nulla ex supra dictis sit, probatur. Impugnatur multifariam. Primò, non est generis in species, quia species inter se non sic se habẽt, quod vna sit in alia, nec, quòd vna corrupta corrumpatur alia: at secundæ substantiæ sunt in primis, & destructis primis destruuntur secundę: ergo non sunt species.

Secundò, nec est totius in partes: nam partes totius, vt docet Arist. 2. li. de partib. anima capit. 1. sunt in duplici differentia: quędam similares, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter se, & cum toto sunt eiusdem rationis, & nominis: vt partes vnius ossis, quarum singulę os sunt, & rationem ossis habẽt: & partes carnis: & partes aquę. Aliæ sunt partes dissimilares, quæ hętero geneæ dicuntur, quæ eandam cum toto rationẽ & nomen non habent: vt manus, caput, pes, quæ neq; inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hæc igitur diuisio non est totius in partes similares, quia partes similares, vt dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionẽ. Nec est in partes dissimilares: nam cùm totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam, at prima continet secundam. Præterea totum partibus dissimilibus nomen non impertit: at

prima

prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput verò, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata quā Simplicius, & Porphyrius, & Boetius non diuisionem, sed enumerationem censent esse dicendam. Probatur quòd nō sit talis: Aequiuocatis nihil præter nomen est commune: at hic non solùm est commune nomen, cùm omnibus sit commune substantijs, non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Hic tractādorum propositio.

1. Opinio Ammonij.

Propter hoc multiplex argumentum, Ammon. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, imò nullam esse diuisionem, sed quendam ordinem enumeratorum: sicut, qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt literæ, secundæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut, qui numerat discumbentes: iste est primus, ille est secundus: ita hæc est quædam enumeratio constitutorū in prædicamento substantiæ.

Primò. Qualis sit diuisio substantiæ, in primam & secundam? Impugnatur multifariam.

2. Opinio Alberti & Caietani.

Fuit secunda sententia Alberti, tract. 1. huius cap. 3. quem sequitur Caietanus. qui sustinet, diuisionem hanc esse Analogi, in analogata. Illud enim est analogum, quod per prius vni quàm alteri inest: at esse substantiam priùs primæ, quæ maximè substantia est, quàm secundæ, inest.

3. Opinio Doctorum Louaniensium.

Tertia sententia fuit doctorum Louaniensium. Dicunt enim, diuisionem esse accidentis in accidentia: sicut qui diceret, alborum aliud dulce, aliud frigidū, aliud amarum: ita substantiarum, id est, eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale: scilicet secunda substantia: quoddam particulare, sicut prima substantia.

4. Opinio Burlei.

Quarta sententia fuit Burlei, in præsenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens: ita natura per se, & non in alio stans, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quod sit vniuersale, vel particulare.

5. Opinio neotericorum quorundam.

Vltima sententia est quorundam neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species.

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

1. Fundam. Substantia sensibilis est triplex.

Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, vt docetur 2 de Anima, cap. 1. & 7. Metaph. cap. 3 quædam materia, quædam forma, quædam compositū: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum, est compositum: similiter in alijs.

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Aristot. consideretur. Boæthus Græcus, quem refert Simplicius hoc capite super prima verba, existimauit hic Aristotelem considerare compositum & materiam. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ competit. hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma verò, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simplicius, Porphyrius, Ammonius, Boet. & Arabes, solā cōpositam substantiam hic inter primas, & secundas collocant, substantia enim vtraq; composita est. Quorum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea cōstabat. Posset etiam secundò dici, quod hic tractat de substantia, vt subijcitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quā substantialibus, at talis est composita, non enim subijcitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boæthi quicquam valet: in illa enim definitione est assumendum id, quod notum est & propriè substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, plāta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

2. Fundam. Vnicum compositū vnicam tātùm habere formam & materiā.

Secundum fundamentum est. Vnicum compositum non habet, nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates cōmunicatas, & procedentes ab illa forma. Verbi gratia, homo

homo est per se, est quantus, viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurrit: similiter & reliqua: inter has quædam reperiuntur communissimæ, quæ non solum illi rei, sed multis insunt: quædam minus communes: quædam adhuc minus; & tandem quædam illi soli conuenientes. Verbi gratia, esse per se, non soli homini, sed omnibus inest substantijs: viuere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire, non plantis, sed animalibus: at discurrere, soli homini: sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt: at quædam aliæ sunt, quæ huic vni soli, non alteri insunt, illę vt conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Philosophi cur eandē rem varijs nominib. significēt?

Ex hoc patet quasdam esse rei operationes, seu proprietates, quibus cum alijs rebus communicat: quasdam, quibus ab eis differt. V.g in hoc quòd est per se esse, cōmunicant substantiæ istæ inferiores cum Intelligentijs: sed differunt in quantitate: in hac autem communicat homo cum lapidibus inanimatis, sed differt in nutritione, & vita, in qua cum plantis conuenit: à quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem

Hoc supposito, philosophi considerantes vnicam rem tot habere operationes, varijs nominibus eā significant: quorum singula talem rem significant, vt in ea peculiaris quædam operatio inuenitur. V.g. quia homo per se stat, dictus est substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, viuens: quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autē hæc nomina in vno vnicam tantùm naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in eo inuentas: non quod talia nomina operationes ipsas significent, (significant enim rē ipsam, & eius substantiam,) sed sunt imposita ad significandam substantiam ex diuersis operationibus & proprietatibus, quæ in ea sunt: vt inferius dicemus.

Sed hic est summoperè aduertendum cùm quædā operationes sint, quibus multa conueniant: quædam, quibus differant, alijs tamen conueniant: nomina, quæ à talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus conuenient, & erunt communia: alia etiam differentia, & quibusdam peculiaria V.g. animal dicitur omne quod sentit: rationale, quod solū discurrit: viuens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significāt: & istæ sunt secundæ substantiæ, inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentię. genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus, rebus specie distinctis cōuenientibus, secundum quod eis conueniunt. Differētiæ, quæ sumuntur ab operationibus, quibus quædam ab alijs differunt. Species, quæ sumuntur ab vtrisque, & his, quibus differunt: & his, quibus conueniunt: species enim genus, & differentiam continet.

3. Fundam. Nomina à proprietate imposita sæpè ipsam rem, non proprietatem significant.

Sit tertium fundamentum ex S. Thoma 1.p.q.13 art.8. & q.18.art.2. Sæpè nomina significant aliquam rem, & imponuntur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, à quo imponūtur ad significandum. V.g lapis significat rē talem, ad quam significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quod lædat pedem, non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illam, quæ substantia est: ita fit in hoc nomine substantia, significat enim quandam essentiam & naturam, quæ per se est; id est, non in subiecto: non quod nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolutè significat, licet ab hac proprietate fuerit impositum: at quia de ista natura, secundum se loqui nō possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus per se esse siue substare: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quod per se sit, id est, nō in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo primò intentionaliter, propter se esse: vt substātia, sit natura, quę per se est: & tunc dicitur sumi primò intentionaliter. Altero modo, secundò intentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idē sit, quod esse subiectum: & tunc substantia dicitur secundò intentionaliter: & vtroque modo adhuc dupliciter: primò, pro natura quacunque, quæ substat, tam simplici, quam composita, altero modo, pro natura composita, quæ substat: vt hic sumitur apud Aristotelem.

His

His suppositis vnica Conclusione respondemus: Quamuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia consideratione, tum diuisi, tum membrorum diuidentium, sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Arist. placet sententia Alberti: hic enim consideratur substantia, id est, natura cōposita sub his proprietatib⁹, per se esse, quæ est primò intentionalis, & subijci, quæ secundò intentionalis: hæc autem talis, substantię per prius inest primę, quæ per se maximè est, & maximè substat: per posterius autē secundæ substantiæ competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

Conclus. 1. Diuisio prima substantiæ est analogi in analogata.

QVAESTIO II.

Quod sit genus generalißimum in prædicamento substantia? & an complectatur Angelos?

Dubium. DVbitabis, quod sit genus generalissimum in hoc prædicamento? Qui existimāt Angelos esse in hoc prædicamento, ponunt substantiam pro generalissimo complectentem corpoream naturam & spiritualem.

1. Opinio.

2. Opinio. Qui verò eos à prędicamento reijciunt, ponunt corpus, siue substantiam compositam. Igitur aliqui putant, saltem secundum sententiam Aristotelis Intelligētias in prædicamento non poni: hic enim, ex sentētia Ammonij, Simplicij, Boetij, Porphyrij, & aliquorum aliorum, solum tractat de substantia composita sensibili.

1. (margin)

2. Secundò. Præterea, si essent in prædicamento, essent ex genere & differentia, cum vel tanquam prima substantia, vel tanquā secunda essent collocandæ: at secundùm sententiam Arist. vt videtur, Intelligentię simplices sunt, & actus puri, 8. Metap text. 16. vnde docet Auer. 2. cœl. comment. 49. quæ habent genus & differentiam, esse composita ex materia & forma.

3. Tertiò. Si essent in prædicamento, substarent accidentibus: at secundum Aristo. nulli substant accidēti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantiæ prædicamentales: & sic Auerr. 12. Metaphys. comment. 25. distinguit substantiam: quædam enim habet accidens, vt sensibilis: quædā caret accidenti, vt intellectualis.

4. Quartò Præterea, 12. Metaph. cap. 5. assignans principia prędicamenti substantiæ, tanquam principia omnium aliorum prædicamentorum: ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus Intelligentiæ remotæ sunt.

5. Quintò. Arist. 10. Metap. tex. 26. ait: Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cùm ergo Intelligentiæ sint incorruptibiles, videtur nullū genus eis posse esse commune cum corruptibilibus rebus.

6. Sextò. Eodem libro 10. text. 12. Diuersa, ait, genera sunt, quę differunt materiâ, nec habent mutuam transmutationem, vel quorum alia prædicamenti figura.

7. Septimò. Aristot. 9. Metaph. textu 17. Æterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc sententia est falsa, & contraria vera, nempè Angelos, seu Intelligentias, in prædicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia cōpositos esse, & accidentibus substare, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, substantia complectens corporea, & incorporea.

Conclus. Angeli in Categoria Substantiæ collocantur.

Hæc autem substantia, ne decipiaris, nō est illa, quæ in primam & secundam diuiditur: sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est; & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primum prædicabile, & principium eorum omnium, quæ tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem Intelligentias, quæ nō sunt compositæ, saltem compositione Physica.

Fundam.

Quod autē Intelligentiæ, seu angeli, in prædicamento ponantur, asserunt. Primò D. Tho. 1. p. q. 50. art. 2. ad primum, ponens eos compositos ex genere, & differentia. Item Simplicius ad calcem Anteprædicamentorū: Idem Simp. ad initium prædicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Arist. quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis, c. 1. & 2. & idem

Probatio conclusionis. 1. Argum. ab authoritate.

idem Plotinus eandem tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus Item Alexander, vt refert idem Simplic. in expositione prædicamenti substantiæ. Item Themistius in initio 3 Physic.

2. Argum. Et probatur his Aristotelis testimonijs & rationibus. Primò Arist. in 1. Physicorum, tex, 13. argumētatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnum tantum ens immobile, & incorruptibile, & argumentatur hoc pacto: Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamentorum: quoniam omne ens est in aliquo prædicamentorū: loquitur autē de ente incorruptibili: vbi vide Simplicium, Themistiū, & Philoponū.

3 Argum. Idem Arist. 4. de anima ait, Quærentem quid sit anima, debere priùs inquirere, in quo sit genere? concludit autem rationalem, vt videre est in text. 7. & ita in 2. de anima, tex. 3 cōcludit, animam esse in prædicamento substantiæ, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item, si excluderentur Intelligentiæ, maximè, quia incorruptibiles: propter illum textum Aristotelis: corruptibile & incorruptibile differūt genere. Sed hæc ratio nulla est. nam etiam quantitas secundum ipsos contrarium opinantes Auerroem, & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento Item cœlum, astra, sol, luna, & dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Aristoteles, in 5. Metaphysic. textu 15. & septimo Metaphysicorum, textu 5. & octauo Metaphysic. text. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in secundo de anima, textu 2. & octauo Metaphysic. tex. 3.

4. Argum. Item idem Aristoteles aliquoties diuidit substantiam in sensibilem & insensibilem, vt in 12. Metaph. text. 5. agit autem de substantia prædicamentali, vt videre est in tex. 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaphys. textu 1. esse in hoc prædicamento substantiæ: quòd paulò antea distinxerat ab alijs: esse, inquam, quasdam substantias cōcessas ab omnibus: & manifestas, quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales immobiles & incorruptibiles: vt videre est in 6. Metaphys. text 2 & in 7 Metaph. text. 7. & 6. & in 3. Metaph. & alijs etiam locis.

5 Argum. Tandem in 12. Metaph. text. 5. ait substātias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliā immobilem: de qua disputat in toto postea libro, quærens quid sit, num Mathematica entia, num formæ seu ideæ, num Intelligentiæ? quas vltimas, reiectis alijs, concludit dari in text. 41. quærens deinde earum numerum vsque ad textum 49.

Rationibus etiam sic probatur, Primò. Quia hæc est essentialis prædicatio: orbis lunæ Intelligentia est Intelligentia, & Intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie, vel de Indiuiduis: non est autem analogum nomen Intelligētia, sicut ens, quia non conuenit ratio Intelligentiæ, vt Intelligentia vni priùs Intelligētiæ, & per illam primam alijs: sicut ens: quod conuenit primò & simpliciter substantiæ, & alijs in ordine ad substantiam: ergo si est essentialis illa prædicatio, & superioris de inferiori, & non analogi: erit generis de specie. vel speciei de indiuiduo: si ergo sunt sub genere & specie: ergo sunt in prædicamento Confirmatius fit: quia quotiescunque aliqua multa participant aliquo vno sine dependētia vnius ab alio: non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ. 1. Argum. à ratione.

2. Secundò, Intelligentiæ possunt definiri definitione essentiali: ergo constant genere & differentia: atque ita erunt in prædicamento vt definitio. V.g. erit vnius Intelligentiæ, hæc est Intelligentia talis, putà motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertij: nam conueniunt in hoc, quòd sunt Intelligentiæ & præterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera: neq; vna æquè perfecta essentialiter atq; altera, vbi autem est cōuenientia essentialis, & differētia essentialis, ibi est genus & differētia.

3. Tertiò. Ex operationibus colligimus rerū essentias: vt antea dictum est ex Aristot. sed vbi videmus operatiōes naturales cōmunes rebus, ibi colligimus substantiā communem, quæ est principium talium operationum: vt, V.g. ex vegetatione colligimus in omnibus, quæ vegetātur substātiæ quoddam genus commune, scilicet viuens: ratione cuius, primò & per se illa operatio cōueniat, Et rursus, cùm naturales opera-

operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt: colligimus essentialem inter eas differentiam, quæ talis sit operationis causa, principium & origo. Iam verò in Intelligentijs deprehendimus naturales operationes communes, videlicet intelligere, & mouere; & præterea differẽtes, videlicet tale intelligere, singularum propriũ: nam haud dubie etiam secundũ Arist. vna melius alterâ intelligit, & mouet hunc, vel illum orbem: ergo necessariò conuincitur istis respondere substantiam genericam essentialem, & differentias essentiales. vnde istæ operationes primò, & per se nascantur. Confirmatur idẽ fit, quia Accidentia Angelorum sunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cum substantia istorum inferiorum.

1. Argum. à ratione.

4. Quartò. Intelligentiæ habent aliquam potentiam, quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus, vt ait Aristot. in lib. de cælo, communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

5. Quintò. Item non sunt omne ens, nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem, per quæ differunt etiam intrinsece, & mouẽt motæ: imò hodiè vno motu, cras alio, atque alio: sed quæ habent potentiam, & actum, non sunt omninò simplicissima: ergo sunt composita; saltẽ ex actu & potentia essentiali: sed quæ talia sunt, collocantur sub genere: ergo, &c. sed quia hæc Logici captum transcendunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad Argũ. contrariæ opinionis.

Ad 1. Ad primum: negamus Aristotelem solũ tractare de substantia sensibili: imò definitiones tã primæ quã secundæ substantiæ, & communia & propria substantiæ, conuenerunt suo gradu etiã Intelligẽtijs.

Ad 2. Ad secundum: cum Arist. ait, esse actus puros & simplices, intelligit respectu compositionis physicæ, quia sunt separatæ à materia, & sine compositione materiæ, & corporis denique omnis expertes: non autem excludit compositionem Metaphysicam, ex genere & differentia: nec sequitur: sunt simplices, & puri actus, ergo carent omni genere, & differentia. quia quamuis sint puri, tamen non sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alij sunt puriores alijs, & simpliciores: quod manifestè asseruit Aristoteles loco illo citato lib. Cæli, cum aiebat, alijs communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Ad Auerrois dictum dicimus esse falsum, si vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, quæ habent genus, & differentiam, esse composita ex aliquo tanquam materia, & aliquo, tanquã forma, vel illa esse composita ex materia & forma Metaphysica.

Ad 3. Ad tertium respondemus secundum Arist. non suscipere accidentia corruptiua, sed bene perfectiua, vt cælum, lumen. Item manifestum est, nõ posse Aristotelẽ intelligere de omni accidenti, nam suscipiunt haud dubiè respectus varios ad se inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus suos, quos faciũt, vel in se, vt subordinatæ sũt causæ, vel in alijs: & secundũ nos etiã mutãtur: sed intelligit de accidentibus solum absolutis, vel de corruptiuis.

Ad 4. Ad quartum respondemus, Aristotelem non ibi tradere principia Intelligentiarum, nec locum ibi fuisse, vt de eis ageret, sed postea in lib. 12. Egisse autem primò, de substantiæ sensibilis principijs, quia hæc apparet maxime substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima, cap. 1. vt per sensibilem posset substantiam ex motu insensibilẽ inuestigare, vbi corporea magis substantiam vocat, quàm incorporea: & 7. Metaph. ca. 2. dum ait corpora esse manifestissimè substantias, ac meritò de his primo egit, vt per se sensibilem, &c. Vide sensum Aristotelis: ac de his hactenus.

Ad 5. Ad quintum variæ illius loci Arist. extant expositiones, quarum singulæ satisfaciunt argumento. Igitur primo Respon- 1.
deo cum D. Thoma ibidem, intelligere Aristotelem genus physicũ, id est, materiã, cũ ait: Incorruptibile & corruptibile differunt genere; atque ita differunt genere, id est, materia. Secundo, Caietanus respon- 2.
det primo capite, de analogia nominum, hic dicit diff. ric genere physico, id est, secundum esse perfectius, non absolute secundum rationem importatã à genere, id est, perfectius ibi esse genus, quã hic; nõ tamẽ nullũ ibi esse genus. Tertiò, illis verbis 3.
corru-

corruptibile & incorruptibile differunt genere,vt videtur,hoc solum vult Aristoteles,ac si quis diceret,alterabile & inalterabile differũt genere Generabile & ingenerabile differunt genere,id est, continẽt sub se diuersorum prædicamentorum, & generum diuersorum res: quia aliquæ res sunt incorruptibiles in substantia,in quãtitate,in qualitate,ac similiter:aliquę corruptibiles in substantia, qualitate, &cæt.

4. Quarto, tandem si quis rectè consideret, probabile admodum est,ibi Aristotel. per genus intelligere speciem. Hic enim erat eius scopus Nam text. 24 & 25 proximè præcedentibus, dixerat, differentiam specificam fieri per cõtrarietatem.Deinde in hoc textu 26. quærit. An corruptibile & incorruptibile faciant differentiam specificam:& dicit facere specificam,quòd sint vel essentiæ, vel fluant ex essentia. Quare ait: Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiusdẽ speciei ponebat cũ Idea, cùm differant nõ solùm specie, sed etiam genere,homo enim est sub animali, Ideæ verò sub incorruptibili: atque ita solùm hoc haberetur ex eo loco specie differre, ex fine & scopo, ac progressu disputationis Arist.

Ad.6. Ad sextum respondeo,non solùm velle Aristotelem illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel quæ non habent transmutationem: aliàs homo, & equus differrent genere, quia non transmutantur: & alia, quæ habent materiam communem non differrent genere,vt quantitas & qualitas,quod est falsum:& exemplum Aristot.de iis, quæ differunt prædicamenti figura, non ideò allatum ab eo fuit, quasi nulla alia genere differrẽt, sed quia id erat manifestissimũ, & ita id, exempli vnius solius causa, allatum fuit.

Ad 7. Ad septimum respondeo Carent potentia physica,& de ea ibi intelligit Aristoteles, non autem de potentia Metaphysica, qualis est generis: nam hanc habent, vt ostendimus. Erit ergo genus generalissimum prædicamenti substantiæ, substantia finita,complectens corpoream, & incorpoream, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludatur,nec cõtineatur in prædicamento. De quo tamen nunc pauca quoque breuiter dicamus.

Nota. Quæstionis decisio.

QVAESTIO III.

An Deus sit in Prædicamento.

DE intelligentiis seu Angelis vidimus esse in prædicamento: de Deo verò, quamuis aliqui eum in prædicamento collocent, vt Gregorius de Arimino,& alij, tamen dicendum est, non esse in prædicamento,tam secundum veritatem,quàm secundum Arist. & ita opinatur D Tho.1 part.q 3.art 5.& 1.sententiarũ, distin. 8. q.4. art 3. & de potentia,quæst.6, ar 3 Item A bert.tractat 1. prædicamentorum,cap.7 & pleriq; alij. Deum non esse in prædicamẽto.

Idque his testimoniis, & rationibus breuiter probari potest.1. Aristot. 5. Metaph. tex 15 numerans acceptiones substantiæ, non ponit Deum: & 3 Physicorum tex. 3. cùm distinxisset secundùm Alexandrum & Themistium,duplex ens,vnum actu;vt est Deus,aliud actu & potentia, hoc diuisit in decẽ prædicamenta. Et id ratione facilè ostenditur: quia Deus est quid illimitatum, at omnis species est limitata per differentiam:ergo,&c. Secundò. Item, esse,est quidditatiuum Deo: ergo vel ipsum ens est genus Dei contra philosophum,3. Metaph.tex.10. vel nullum aliud,quia ens supereminet omnibus. Tertiò, Deus est purus actus,at quicquid est sub genere, habet actum admistum potentiæ: ergo Deus non est sub genere. Quartò, Item quicquid est sub genere & specie,est compositum ex genere & differentia, & expersectibili & perficiente:at Deus simplicissimus & incompositus,nec potest perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia; esset enim quædam imperfectio in Deo; sed omnia; quæ habet in se, sunt infinitè perfecta: imò verò sunt vna sola infinita & simplicissima perfectio:ergo non est compositus ex genere & differentia,atque de his ista sufficiant, sunt enim altioris speculationis.

Probatur. 1.
2.
3.
4.

QVAESTIO IIII.

De diuisione seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento Substantiæ continentur.

PRO cognitione harum substantiarum, solent aliquot tabellas assignare, quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, clarius perspiciantur: id etiam singulis fit prædicamentis: quod etiã si Logico non conueniat, cùm talis rerum cognitio scientiarũ sit aliarum: tamen vt ad alias scientias non prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innotescat, velut exempla quædam, ea proponemus, non omnia particulariter exquisiteque indagantes, sed vniuersali quodam modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem, postea tabellam ordinare non erit difficile.

NOTA. *Deum non esse in prædicaméto.*

Transit ad Tabellæ fabricationẽ in hoc prędicaměto.

Diuisio rerũ Prima. Erit igitur prima diuisio: Substantiæ finitæ, quædam est corporea, quædam incorporea. hic diuiditur substantia perfecta, ad excludendas partes, & finita, ad excludendum gloriosum Deum, qui cùm infinitus sit, nullo continetur prædicamento: sed est supra omne ens; & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species Angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus, scilicet cõpositum ex materia & forma: sub quo omnia

Secunda. ista inferiora sensibilia continentur. Secunda diuisio: Corporum, quædam sunt animata, quædam inanimata. Corpus inanimatum facit vnum genus, sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa; lapides, liquores, & alia, quæ dicemus. Corpus animatum constituit genus, quod dicitur, viuens, sub quo sunt omnia, quæ

Tertia. habent animam, vt plantæ, animalia. Tertia diuisio, Viuentium, quædam sensibilia, quædam insensibilia: viuens sensibile facit animal, viuens insensibile plantam con

Quarta. stituit. Quarta diuisio: Plantarum, quędam est arbor, quædam frutex, quædam herba, quædam radix, arbor, vt populus, alenus, pyrus: frutex, vt genista, myrthus, arundo, arbustum: herba, vt borrago, menta, thymus: radix, vt allium, cæpe, rapa. Quinta di- Quinta. uisio: Animalium quoddam rationale, vt homo: quoddam irrationale, vt brutũ. Sex- Sexta. ta: Brutorum quoddam aquatile, sub quo sunt varia pisciũ genera: volatile, sub quo varia auium genera: terrenum: Septima: Septima. Terrenorum, quoddã gressibile, vt equus, leo: quoddam reptibile, sub quo variæ serpentum species. Octaua: Corporis inani- Octaua. mati, quoddam simplex, quoddam mistũ: simplex, quod ex pluribus corporibus non fit: mistum, quod ex corporibus, scilicet elementis, fit. Nona: Simplicium, quædam Nona. incorruptibilia, vt omnes cæli, & planetæ: quædam corruptibilia, vt elementa; ignis, aqua, terra, aer: Decima: mistorum, Decima. quoddam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit, nec durabile est, vt nix, glacies, venti, fulgur, iris, nubes: quoddam perfectum, quod constans est. Vndecima: Vndecima. Perfecti misti quoddam, lapis, gemma, pyropus, smaragdus; quoddam metallum, vt argentum, aurum, plumbum: quoddam est genus liquorum, vt aquæ stillatæ, gummi, sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta, quæ persequi esset extra modum Logicæ limites excedere, propterea relinquuntur. Nec me præterit, aliquos credidisse, cælos esse animatos, aliquos metalla inter viuẽtia adscripsisse, aliquos animalium, & plantarum medium assignasse, quæ Græcè ζωόφυτα, Latinè ancipitis generis dicuntur, qualium meminit Simplicius: in præsenti tamen illa sint communiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVAESTIO V.

De quibusdam alijs, quæ priori parte Capitis continentur, num rectè ab Aristotele dicta sunt?

POstquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum hoc spectant, examinauimus: nempè de substantiæ diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione, superest, vt quædam, quæ in ipso capite continentur, particularius examinemus. Est autem primum

Contra exempla quædã primarum substantiarum.

mum argumentũ. Quidam homo, quidã equus, prædicantur de multis, ergo non debuit Aristot. hæc numerare inter primas substantias. antecedens est notum. Petrus enim est quidã homo: Paulus est quidam homo, & reliqui.

1 Fundam. Circa hoc argumentum est primò notandum, ista quinq; partim esse idem, partim verò non: scilicet, singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei vnius non habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamẽ: nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantijs: accidentia enim dicuntur indiuidua & singularia pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quæ diuidantur, vt hæc albedo, hic homo: singularia autem respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantijs solis inueniuntur, quamuis persona non nisi in rationali natura. Prima substãtia dicitur substantia singularis, vt accidentibus substat primò: dicitur suppositum, vt per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod enim in alijs substantijs dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

2 Fundam. Est secundò notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit ad speciem existentiam. Verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam verò homo super hominem habet existentiam: non enim existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, scilicet Petrus, Ioannes, super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates.

Responsio ad argum. Ex his respondeo ad argumentum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: vt enim de subiecto prædicetur, debet prædicare aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorum, at quidam homo non prædicat naturam de indiuiduis, sed ipsam eandem indeterminatè: sicut qui diceret, Petrus est Petrus vel Paulus: Paulus est Paulus vel Petrus: constat hoc complexum prædicatum non prædicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminatè: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur, est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur, de indiuiduo vago vide Caietanum cap. de specie, & Albertum, tract. 3. prædicab. cap. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

Aliud contra alterum argumentum. Est secundum argumentum, Differentia est de essentia speciei, sicut genus, similiter de essentia indiuidui, ergo debuit cõputari inter secundas substantias.

1. Fundam. Quadrupliciter aliqd continetur in prædicamento. Circa hoc diligenter aduerte, quòd aliquid in aliquo prædicamento quadrupliciter continetur. Primò directè, scilicet illud, quod recta linea est, vel vt prima substantia, vel vt genus, vel vt species. Secundò indirectè, quod etiam si secundùm se in linea non constituatur, tamen assumitur cum aliquo, quod in linea ponitur: quomodo differentiæ indirectè ad prædicamentum spectant: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertiò, aliquid pertinet ad prædicamentum reductiuè, quod licet in linea non sit, nec cum his quæ in linea sunt, assumatur, tamẽ est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma, quę sunt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum: similiter punctus, principium linearum, quæ pertinent ad quantitatẽ, & vnitas, quæ est principium numerorum: ista reductiuè sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quartò, aliquid pertinet ad prædicamentum per accidẽs, quod cùm non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa: quo modo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent: quia via ad substantiam sunt: & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad prædicamentum eius, ad quod est motus seu mutatio.

Ex parte soluitur. Ex quibus patet, quo modo ad prædicamentum differentiæ pertineant, scilicet, indirectè, seu ad latus lineæ directæ prædicamentalis.

Instantia Simplicij 1. Opin. Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint? Simplicius proponit hanc difficultatem: fuit enim difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differentiæ substantialis: quidam enim existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substantiam: ipse Simplicius credit esse

medium

medium quoddã inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia, scilicet plantas, & animalia quę dicuntur ζω φυτα.

1. Opinio Boetii, triplicem esse substantiã.

At Boetius, & bene, distinguit triplicem substantiam. Quædam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hæ sunt differentiæ, quæ re vera substantiæ sunt, tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, scilicet genus determinare, & modificare. 2. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cùm re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur: 3. Quædam est substantia secundum rem & modum, & ista est in recta linea: ista doctrina est bona. Sed adhuc est dubium: quare non sit in recta linea? Propterea existimo esse dicendum,

Solutio Authoris.

quòd differentia vt differentia duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiua est, cum ipsa speciei iam assumitur: at vt diuisiua est, in recta linea esse non potest, quia cùm ea, quæ in prædicamento sunt, sub genere per se contineantur: differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentiæ claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius: propterea super se genus non habentes, ad latera generis collocantur, tanquam illius diuisiuæ, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tractat. 2. huius capit. 6. qui de hoc tractat.

Dubium aliud.

Solutio.

Dubitabis, qualiter vna differentia de altera prædicetur, scilicet cùm dicitur, rationale est sensibile: Breuiter ad hoc respond. esse quidem prædicationem veram, non tamen essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale, in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, scilicet, quod est rationale, est sensibile, idem in alijs huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditatiuas: alias essentiales mediatas: sed hoc mihi magis placet, quamuis illud non careat magna probabilitate.

Tertium.

Est tertium argumentum. Videtur enim expresse contradicere sibi Aristot. hic enim fatetur indiuiduum maximè substantiam: & speciem magis substantiam, quã genus, at 8. Metap. cap. . tex. 2. magis, ait, substantia genus, quam species est, & vniuersale, quam singulare.

Fundam. & Respon. ad argumen. Quatuor modis aliquid magis substantia dicitur.

Circa hoc aduerte, quod quadrupliciter apud Aristot. inuenitur aliquid magis substantia dici. Primò, perfectior & nobilior substantia dicitur magis substantia: quo pacto 2. Metap. cap. 1. Intelligentiæ censentur maximè entia, cùm sint aliorum omnium principia. Secũdo, magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto, 2. de anima, cap. 1. corporea magis substantiam vocat, quàm incorporea: & 3. Metaphysic. cap. 5. elementa vocat maximè substantias: quod explicat in 7. Metaphys. cap. 2. dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertiò, dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subijcitur: & sic loquitur in præsenti, & 7. Metaphys. cap. 3. Quartò, magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intensionem, secundum quam inuenitur maior, quàm erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus, & tunc dicitur extensiuè maior, quam erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc propriè dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modò dicatur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quod substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua, quæ videbantur in locis Aristot. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Nota. quod calor in manu extensiuè & intensiuè maior.

Applicat Exemplum

Ex hoc fundamento manat ad obiecta solutio.

Dubium. Species perfectior est substantia.

Posset quis dubitare: Vtra est magis substantia, id est, perfectior, species, an genus: Respond. Natura specifica perfectior est na-

ipso genere & indiuiduo. est naturâ generica. ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cùm includat differentiam, quo est extra naturã generis. Sed vtra natura perfectior,

Tres Quæstiones Metaphysicæ. species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica: est enim tota natura

1. indiuiduorum: nec addunt substantiam, vel essentiam; indiuidua supra speciem, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Præterea, quia perfe-

2. ctius est, quod secũdum se est, quàm quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam, ergo ipsa se-

3. cundum se est perfectior. Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7 Metaph. com 5. & Simpl. 1. Physic. com 70 meritò credunt compositum, cũ totum sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modo: nam omnes hæ tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

QVAESTIO VI.

De quibusdam alijs, circa posteriorem partem Capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus Substantiæ.

1. Fundam. Circa has sex substantiæ proprietates, est aduertẽdum primò, non omnes æqualiter se habere ad substantiam ipsam: tres enim illarum, scilicet prima, non esse in subiecto: quarta, non habere contrarium: & quinta non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiæ, sed non soli. nam prima differentijs; quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet, hoc aliquid significare: & sexta, susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantijs, sed tantum primis. quamuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuocè de primis prædicari, nec omnibus, nec solis conuenit, cùm primis non insint, competatq; differentijs.

2. Fundam. Est secundò aduertendum, quod secunda & tertia, non rebus absolutè, sed vocib⁹ vel conceptibus, vt rerum sunt significatiua, conueniunt: non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressæ: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocũ illarum significatiuarũ, & conceptuum: aliæ verò quatuor rebus ipsis absolutè insunt: quarum tres primæ sunt negatiuę, scilicet, nõ esse in subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis: vltima verò est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum. Nulla ferè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustra ab Aristotele traduntur. Secundo contra tertiam. Si Secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: non ergo erunt genera, aut species, quæ prædicantur in quid. Tertiò. Differentiæ diuidentes genera, reipsa substantiæ sunt, quando genera sunt substantiæ: sed differentiæ omnes sunt contrariæ, ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quartò. Multæ sunt substantiæ, quæ non suscipiunt contraria, ergo id nõ est maximè proprium substantiæ. Probatur antecedens: ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatem. similiter cygnus albus non mutatur secundùm nigredinem: & cæli denique non suscipiunt contraria, quia sunt impassibiles. 1. Argum. in contrarium. 2. 3. 4.

Ad 1. Ad primum breuiter Respondeo, descriptiones non solùm ex proprijs simplicib⁹ colligi, sed ex pluribus communibus appropriatis, quorum singula quamuis per se alijs insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secũdo multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum: substantiæ conuenit, vt & ipsa, & ipsius differentiæ in subiecto non sint: substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiæ de prima vniuocè prædicentur. similiter: substãtiæ inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad 2. Ad secundum respondeo, aliud esse significare quale quid, aliud, prędicari in quale quid. Alber. tract. 2. c. 8 existimat, significare quale quid, esse significare quandam naturam, quæ componitur ex eo, quod se habet, vt quid, & ex eo, quod se habet, vt qua-

quale: scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cùm naturam quandam simplicem, non compositam ex genere & differentia significet: propterea dicendũ, quod significare quale quid, est significare quandã substantiam, quæ in se non est, sed in alijs. ita tamen est in alijs, vt sit de eorum substantia: sed quia naturam, quæ in alijs existit, significat, degenerat à perfecta ratione substantię, quę per se existit: at quia in alijs est, non vt in subiecto, distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid. at prædicari in quale quid, est, tale esse prædicatum, per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prędicatur, & talis est differentia, non autem genus, aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi? Dico, quia differentia habet munus accidentis, scilicet determinare aliquod extrinsecũ: ita differẽtia extrinsecè quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei aduenіens.

Instantia. Responsio.

Dubium. Dubitatur, quid est, vt ait, quòd nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare? Respõdent aliqui,

Solutio. quia per ea aliquando de suppositis loquimur dicentes: homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Aristot. 1. Top. capit. 6. habemus; quod non solùm per substantiam id fit, sed per accidentia: dicimus enim: voca sedentem, musicus venit: dicendum ergo est, vt suprà. videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum; quæ absolutæ sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Alia & melior.

Ad 3. Ad tertium facilè Respond. quod aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Metaph. capit 6. & 7. pro quacunque oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ, & priuationes: altero modo propriè contrarietas pro ea, de qua superius locuti sumus: & sic in præsenti differentiæ, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad 4. Ad quartum Respon. Aristotelem non dixisse vnam numero substantiã esse susceptiuam omnium contrariorum, sed tantùm contrariorum. Vnde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia cõtraria, frigiditatem scilicet, & calorem: similiter ignis licet non recipiat frigiditatem; recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de cœlis. non recipiunt ista quidem contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundũ partes, quibus modo ad ortum, modò ad occasum mouentur, modo delationes, modò accessiones habent, & alias passiones huiusmodi.

Nota, quomodo cæli cõtrariorũ sint susceptiui.

Dubium. Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigefieri. vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum? Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quod si illa quantitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantiæ tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modò id quod naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristot. qui nec id cognouit.

NOTA.

Solutio.

DE QVANTITATE.

Cap. VI.

1. *Qvanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, vt numerus & oratio: continuum verò, vt linea, superficies, corpus: ampliùs autem præter hæc locus, & tempus.*

2. *Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius: vt quinque, si sunt denarij partes, ad nullum terminum*

minum communem copulantur quinque & quinque, sed semper discreta sunt. & tria, & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communem terminum, partium accipere, sed semper discreta sunt: quapropter numerus quidem discretorum est Similiter autem & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa: dico autem cum voce orationem factam: ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur: non enim est communis terminus: ad quem syllabæ copulentur sed vnaquæque diuisa est, ipsa secundùm seipsam.

3 *Linea verò continua est, est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulentur: & superficiei lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulātur similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rursus locus continuorum est: locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuum erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.*

4 *Amplius autem: alia quidem constant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem: vt lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singulæ nanq; earum sitæ sunt alicubi, & habeas, vnde distinctè sumas & assignes, vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam: similiter nanque assignaretur vnaquæque vbi iacet: & quæ copulantur ad se inuicem: sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut vbi iacent, aut quæ partes ad se inuicem connectuntur Neque eæ, quæ temporis sunt, nihil enim permanet partium tēporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eò, quòd aliud quidem prius sit temporis, aliud verò posterius. Sed & in numero similiter, eò, quod prius numeratur vnum, quàm duo: & duo, quàm tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem verò non omnino accipias. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere: quapropter non erit vlla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.*

Propriè autem quanta hæc dicuntur sola, quæ dicta sunt: alia verò omnia secundùm accidens, 5
ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eò quod superficies multa sit, & actio longa, eò quod tempus multum sit, & motus multus Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, vel sic aliquo modo assignans; & album quantum quid sit assignans, superficie definiet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola propriè secundùm seipsa dicerentur quanta, quæ dicta sunt, aliorum verò nihil per se, sed si fortè per accidens.

Amplius: quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est, quod nihil est contra- 6
rium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis fortè dicat multum pauco esse contrarium, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid: nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur sed eo quod ad alterum refertur: vt mōs quidem paruus dicitur, milium verò magnū: quod hoc ijs, quæ sunt sui generis, maius sit, illud verò ijs, quæ sui sunt generis, minus: ergo ad alterum est eorum relatio Nam si per seipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, milium vero magnum diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicimus: Athenis verò paucos, cùm sint illis multò plures: & in domo quidem multos, in theatro verò paucos, cùm sint plures. Amplius bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque talium quantum significat: magnum verò vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum consideratur & magnum &

num &

num & paruum: quare manifestum est, quòd ipsa sunt eorum, quæ ad aliquid.

7. *Amplius siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem: si sunt magnum & paruum contraria, contingit idem simul contraria suscipere, & ea ipsa sibimet esse contraria, contingit enim ad hoc simul idem paruum esse & magnum, est enim quidem paruum, ad aliud verò id ipsum magnum, quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, vt in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neque album & nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum, quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.*

8. *Maximè autem circa locum esse videtur contrarietas quanti, sursum enim, & quod est deorsum, contrarium ponunt: locum, qui in medio est deorsum dicentes, eò quòd plurima distantia est medij ad mundi terminos Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem: quæ enim plurimum à se inuicem distant, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.*

9. *Non videtur autem quantum suscipere magis & minus: vt bicubitum, neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: vt tria quàm quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinq; quàm tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in vllo eorum, quæ dicta sunt omninò, magis & minus dicitur Quare quantum non suscipit magis & minus. Proprium autem maximè quanti est quòd æquale & inæquale dicitur, vnum quodque enim eorum, quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in alijs, quæ dicta sunt, vnumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris verò quæcunque quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis non omninò dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omninò dicitur, sed simile vel dissimile Quare æquanti maximè sit proprium, æquale & inæquale dici.*

Cur post Substantiam de quantitate priùs egerit, quàm de qualitate?

Contra ordinem in præsenti Obiectio.

POsset quis non immeritò dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cùm Architas, qui primus fertur prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius: Imò videtur ratio illi fauere:
1 primò quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potiùs, quàm per quantitatem innotescāt.
2. Secundò, quia cùm duplex sit in composito substantia, materia nempè & forma, nobilior multo est forma: vt docet Aristotel. 2. Physic. cap. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum, ergo vt dignior præponēda erat qualitas.
3. Tertiò, quia qualitas magis videtur conuenire cum spiritualibus quàm quantitas, cùm qualitas secundùm se sit indiuisibilis. non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Pro ordine Ammon.

Aristoteles verò his non obstantibus, optimis rationibus quantitatem rel quis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa.
1. Ratio. Primò cum Ammonio, quia in prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parem fecerat quātitatem substantiæ: fuit ergo æquum, vt ipsius cognitionem non differret.
2. Secundo, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam & secundam: at primum, & secundum ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio.
3. Tertia ipsius est, quia prior est materia, quàm forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas verò formam, ergo prior est quantitas.

Rationes Boetij.

Boet. his adijcit etiam alias tres causas.
1. Primò: nam rem immediatius sequitur quantitas: statim enim vt res

est,

est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Praeterea secundò, Supposito Arist. solam substantiam compositam in praedicamento collocasse, ita vt secundum ipsum; vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boetius: Prima passio & proprietas, quae à substantia composita, scilicet corpore, fluit, vt corpus est, est quātitas, haec ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat res incorporeas esse in praedicamento: & sic superiores rationes procedebant: id verò Aristot. non recipit: tamen haec ratio non conuincit simpliciter, nisi secundùm illorum opinionem: nam vt antea diximus, etiam secundùm Aristot sententiam, incorporeae substantiae sunt in predicamento. Tertiò, inquit Boet. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cū nec habeat contrarium, nec recipiat magis; imò adde tu, quòd est aliquo modo receptiua contrariorum, cùm per ipsam, vt per medium quoddam, reliqua accidentia substantiae inhaereant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeò quantitas substantiae coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia: non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

2. (margin, beside "Praeterea secundò")

Ad rationes superiores quatuor.

3. (margin, beside "Tertiò")

Simplicij & vltima.

1. *Quanti autem aliud est discretum, &c.*

Capitis diuisio.

Caput hoc duas partes continet: in priori sunt tres diuisiones quantitatis, in posteriori, tres ipsius proprietates: prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter verò in medio Capitis. Duplex est, quantum per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitatem participat. Quantum per se, est ipsamet quantitas Secunda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterum discretum: quanti continui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis praetermissa latitudine, & profunditate, cuius lineae extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis: corpus verò dicitur profunditas ipsius substantiae: horum cognitio patet ex Geometria, discreta verò quantitas, numerus & oratio sunt.

Quanti diuisio 1.

2. *Partium etenim numeri nullus est communis terminus, &c.*

Hic Arist. probat numerum & orationem, ad discreti genus pertinere, probatque de numero, quòd sit discreta quantitas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur. vocat autem terminum partium communem, id, quod sic vnam partem terminat, vt vnum idemque etiam alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus. V. g. duę medietates lineae continuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnius, & alterius partis extremum est: per hoc patet, quid sit non habere partes copulatas termino communi.

Quid cōtinua quantitas?

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri nō coniunguntur aliquo communi termino, ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens, nam quinque, & quinque, quae sunt partes denarij, nullo termino communi continuantur: cùm omnes vnitates separatae sint inter se.

Ad discretam Numerus.

Probat secundò, de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quae in mente est, non est quantitas: sed de ea solùm, quae est in voce, loquitur: probatque duo, & quòd sit quantitas, & quòd sit discreta: primò quòd sit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est: probat autem sic: orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & quòd sit breuis: ergo etiam inest ratio quantitatis. Probat secundò, quòd sit discreta: partes enim eius, scilicet syllabae, sicut vnitatis in numero, nullo communi termino copulantur.

Oratio.

Linea verò continua est, est enim sumere, &c. 3.

Probat modò de quantitatibus cōtinuis, non autem probat, quòd quantitates sint, quia id patet, sed quod continuae sint. Primò de linea, partes enim lineae communi termi-

Ad Continuam Lineam.

termino copulantur; scilicet puncto: partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficie iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quæ partes sunt temporis, præsenti copulãtur. De loco probat sic: locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes. singulæ enim loci partes correspondent locati partibus: vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes: ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci: vocat autem Aristot. terminum loci & locati eundem, nõ quòd idem sit numero, & proportione, id est, per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus cõmunis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

Tempus.

Locus.

Terminus loci & locati idem & quomodo.

4. *Ampliùs autem, alia quidem constant ex partibus, &c.*

2. Diuisio quãtitatis.

Hic ponitur alia diuisio quantitatis: quædam constant ex partibus habentibus positionem: quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secundùm quam dicitur esse in loco, quod est, habere positionem: non enim aliud est habere positionem, quàm in loco esse: habere autem partes positionem habentes, est, habere partes in loco: non autem sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quæ corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cùm Arist. expressè asserat, numerum carere partibus positionem habentibus.

Positio quid sit.

Nota.

Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habentes, aliud habere partes positionẽ habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco in existentes, & de hoc nihil modò curat Aristot. at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius loc⁹, & vna sit in altera; quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solũ hoc, sed quòd possimus designare hanc in ista, & istam in illa, quòd hæc est antè, illa retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic meminit Arist. à qua longè distant partes numeri, vt dicemus.

Vt autẽ partes quantitatis alicuius hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. primò, quod sint in aliquo continuo, id est, in subiecto: & hoc vocat alicubi esse, nõ quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cùm locus non sit in loco: sed quòd illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alber tract. 3. c. 6. Et secundò, quòd sit continuũ tale subiectum. Tertiò, quòd partes sint permanentes. Tria ista ergo partes hæ debent habere existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Nota.

Tria necessaria sunt, vt partes quantitatis inter se habeant positionem.

Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem, non enim dices: hæc pars numeri est antè, ista retrò, hæc vnitas est in illa: defectu permanentiæ tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio, quæ est discreta & successiua.

N
O
T
A.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habentes: linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Aristot. in his tribus inueniri quidem ordinem secundùm quẽ vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum, & syllaba syllabã: sed nulla est partiũ positio.

4. Sunt quãtitates, positionem habentes.

3. Non habentes.

5. *Propriè autem quanta dicuntur sola, quæ dicta sunt, &c.*

Hæc est illa diuisio, quam Aristot. superiùs insinuauit, quãtum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quantum, sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitatem participat; vt actio, quæ dicitur longa, à tempore, quo fit, & motus longus à loco. Hæc sunt quanta per accidẽs. Sed dubitare posset aliquis, quare hæc fit diuisio quanti, cũ in nullo prædicamento alio similis fiat diuisio? hoc posteriùs in disputatione elucidabimus.

3. Quantitatis diuisio.

Mouetur dubium.

6. *Ampliùs: Quanto nihil est contrarium.*

Posterior capitis pars.

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quantitatis explicantur: primũ est, Quantitas non habet cõtrarium, cuius meminerat etiam in prædicamento substantiæ: sed modò obijcit idem, quod illic obiecit:

1. Proprietas quantitatis.

Dubium.

obiecit:

obiecit: magnum enim & paruum, multa & pauca, ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur?

Solutio 1. Ad hoc respondet Arist. dupliciter. Primò, illa non esse de genere quantitatis, sed alterius prædicamenti, quod dicitur ad aliud. probat hoc dupliciter. Primò, Omne quantū, in seipso quātum est: at magnum & paruum, multa & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt quantitates: maiorem non exprimit, sed minorem cum conclusione: minorem explicat exēplo, & probat. Primò, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei: & mons dicitur paruus relatus ad alios montes maiores. idem de multis, & paucis dicit; probat autē minorem: si enim magnum & paruum absolutè dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquam montem paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda ratio est sumpta a significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruum, & reliqua similia nō quantitatem, sed excessum potiùs quantitatis ad aliud significant, ergo ea non sunt quantitates loquitur autem de magno, & paruo, quæ ad quantitatem continuam spectare videntur: de multis verò & paucis, quæ ad discretam.

7. *Sine aliquis ponat quantitatem esse hæc, &c.*

Solutio 2. Posterior responsio est Quamuis admitteretur illas esse quantitates, nullo tamen modo admittendum est, contraria esse. Hoc probat triplici ratione. Prima: nam contraria sunt naturæ absolutæ, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huiusmodi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo nō sunt contraria. Secunda: contraria non sunt simul: hoc enim repugnat: substantia enim est quidem contrariorum susceptiua, sed non simul: non enim quis simul est sanus, & æger, at ista simul sunt: idem enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hic de contrarietate propriè dicta, vt superius diximus. Tertia, si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum, & idem sibijpsi contrarium esset, cùm sit idem magnum, & paruum: at id omninò impossibile est, ergo contraria propriè non sunt.

Maximè autem circa locum videtur esse contrarietas quanti, &c. 8.

Alia obiectio. Obijcit 2. Aristoteles adhuc circa idem. Locus est vna ex speciebus quantitatis, & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponunt, scilicet locum deorsum, qui est in medio, id est, centro mundi, contrariari loco sursum: qui est in cæli concauo: ista enim loca maximè distant; imò in definitione contrariorum dicitur, contraria maximè distare, & talis distantia est per proportionem dicta, à distantia locorum, ergo loca sunt contraria? Ad hoc nihil respondet, non quòd approbet loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia nō erat locus istud elucidandi, cùm quid locus sit, non esset compertum.

Quantitas aliqua duobus modis considerari valet. Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simplicius. Primò, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis. Verbi gratia, linea vt linea est, vel vt curua, aut recta est: hæ enim sunt qualitates, scilicet rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, lenisue est, quæ qualitates sunt. Similiter tempus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundùm quæ dicuntur dies & nox, & tunc respondetur, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Ad obiectionem. Per hoc similiter respondetur, de loco: locus enim potest considerari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud quàm superficies cōtinens aliquod corpus, cui nullum est contrarium: altero modo, vt dicit certum situm, & certam distantiam à centro, & partibus mundi, & sic dicitur vbi, quod aliud est prædicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat argumentum, non tamen vt ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis, & minus. 9.

2. proprietas quantitatis. Constituitur secunda proprietas quantitatis, quæ est, non suscipere magis, vel minus: hæc enim maximè coniuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis, vel

minus,

minus, ita vt quæ contraria non habeant, magis vel minus non suscipiant: cùm intensio vel remissio, contrariorum mistione proueniat.

3 Proprietas quantitatis. Tertia proprietas est: quantitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc est autem omnino propria quantitatis, vt quoties aliquid æquale vel inæquale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus, dummodo hæc sumantur propriè: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis, & vnus calor alteri, sed id abusiuè & impropriè, albedines enim, calores, vel qualitates, non æquales, vel inæquales, sed similes, vel dissimiles dicendæ sunt: illud enim maximè quantitati est proprium. Hæc de quantitate circa Aristotelis verborum interpretationem.

QVAESTIO I.

An Quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione.

QVamuis omnia ferè, quæ in hoc Capite peti possunt & petuntur, præter eam cognitionem, quam facilem, & communem Aristoteles in præsenti tradidit, Physica & Metaphysica sunt, nec intellectu facilia: eorum tamen cognitio maximè est vtilis, cùm plurimùm Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid misceamus de rerum speculatione.

Quæstio. Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis: An diuisum, scilicet Quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam. Simplicius existimat quãtitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per continuum, & per discretum, tanquam per differentias adæquatè diuidentes: & similiter potest iterum diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes, tanquam per alias duas differentias etiam adæquatas: sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia verò altera: sicut qui animal primò per rationale, vel irrationale diuideret: & iterum, inquit, idem animal per mortale & immortale secaret. Ista opinio Simplic. quantum ad priorem partem, scilicet priorē diuisionem, esse generis per differentias est Alber. tract. de quantitate, cap. 1. & est communis sententia: quantum verò ad posteriorem, est contra communem: communiter enim tenetur, illam diuisionem quãtitatis in habentem positionem, & nõ habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animal, ium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

Affirmatiuè respondet Simpl.

Argumen. in contrarium. At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quomodo quantitas sit genus ad continuam, & discretam? sunt enim valida argumenta in contrarium. Primum. Nullum genus denominatiuè prædicatur de sua specie; vt docet Arist. 4. Topic. cap. 1. & ratio est manifesta, cùm genus secundùm nomen, & rationem prædicetur: quod non faciunt ea, quæ denominatiuè prædicantur: at quantitas de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cùm in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta: longitudo est longa: numerus est quantitas & quantus, ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicationes non fiunt in alijs generibus, non enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas & qualis?

2. Argum. Secundò. Vnius generis vna species non fit ex altera: at numerus fit ex continuo; cùm ex diuisione continui fiat & resultet numerus: vt docet Arist. 3 Physic. 3. Argum. Tertiò. Species vna non prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè, ergo non sunt species, & per consequens quantitas non est genus: minor probatur. dicimus enim: linea est numerata. 4. Argum. Quartò Continua & discreta quantitas non conueniunt in vnica ratione communi, ergo non habent aliquod idem genus. Probatur antecedens, quia talis ratio, vel est, quod vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: non prior, quia diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mensuræ prius inest discreto, cum non mensuremus, nisi per vnitatem, eam multiplicando, & faciendo numerum, ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

1. Opinio. Propter hæc inter asserentes, quantitatem esse genus conuenit. Albert. enim

tract. de quantitate c.1. existimat hic considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem, vt est ratio diuisibilitatis, quod etiam sequitur Caiet. & S.Thom. opusculo 48. cap. 2. & ferè est communis sententia: quorum ratio est, quia Aristoteles distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ substantiæ, nam quantum ad diuisibilitatē, non differrent locus, & superficies, cùm locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandem esse diuisionem loci, & superficiei, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati: cùm ipsi non inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca, scilicet inhærens corpori, cuius est mensura.

2. Opinio. At verò Burleus & alij asserunt, hic considerari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddā ad continuam, & discretam: cuius ratio est. nam in ratione mensuræ est purè analogum, cùm mensura primò competat vnitati, & numero, & non continuo, nisi in ratione vnitatis, scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatem continuam in ratione vnitatis, vt eâ metiamur alia omnia: vt docet Arist. 10. Metap. ca. 2. Hoc autem argumentum maximè molestum est auctoribus oppositæ factionis, à quo subducere se nequeunt: non minùs tamen illorum argumentum est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos vel illos innotescat. Dabimus operam, *Deo* fauente, vt breuiter, & clarè rem ipsam aperiamus, & dilucidemus, id quod deceptionis causa potest esse, manifestantes sequentibus fundamentis.

Nota vtrinque argumentorum perplexitatem.

Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundùm quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus non inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco. Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis & essentiæ, quem vnumquodque participat, secundùm quam dicimus, magnus est dominus & infinitus: non quidem corporis quantitate, sed in essentia & virtute: dicimus etiam: creatura est finita: & talis quantitas reperitur etiam in spiritualibus, de qua non loquimur modò, & hæc dicitur quantitas virtutis.

1 Fundam. Quantitatem duobus modis accipi. 1. 2.

Hinc fit, quod etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, semel, vt à quantitate primo modo sumuntur: & sic res spirituales non dicuntur æquales vel inæquales: vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia, quæ sunt ad inuicem æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus enim: filius est ęqualis patri secundùm diuinitatem: nullus angelus æqualis est *Deo*. & hoc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multum æqualitatis, vel inæqualitatis reperiri in alijs.

Aequale & inæquale dupliciter accipiuntur.

Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam est de discreta: numerus enim duplex est, vnus qui reperitur in spiritualibus etiam, secundùm quem dicimus: tres sunt personæ, & vnus Deus; Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines: & talis numerus vocatur transcendentalis, de quo in præsenti non fit sermo. Alter est numerus, qui solùm in rebus corporeis inuenitur, & ista prædicamentalis est, de quo hic agimus. Patet igitur sermonem in præsenti fieri de quantitate continua, & discreta, vt in rebus & substantijs corporeis est.

Numerus duplex.

Hæc autem quantitas ab Aristotele, 5. Metaphy. cap. 13. sic definitur in concreto: Quantum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumq;, aut vnumquodque vnum quid aptum est esse: id est, quātum est subiectum aliquod habens partes, quarum singulæ per se esse possunt; & rationem quanti sortiri. Verbi gratia, lignū diuidi potest in partes, quæ singulæ continuæ sunt, & per se esse possunt: similiter numerus in vnitates, quæ singulæ per se esse possunt, diuiditur: vnde patet longè alias esse partes à quantitate prouenientes, quàm, quæ ab alijs rebus omnibus proficiscuntur: partes enim potentiales nō sunt alicuius subiecti, sed alicuius superioris prædicati partes: similiter & differentiæ. Accidentia verò & potentiæ sunt quidem subiecti vnius aliquando partes, sed singula per se esse non possunt, nec sunt vnum subiectum: nec similiter materia & forma: at partes quantitatis sic alicuius subiecti, & vnius rei sunt, vt singulæ per se

Quid sit quantum?

vnum

vnum quid faciant: & hoc valde nota.

2. Fundam. Quantitas quænam suo attribuat subiecto.

Sit secundum fundamentum. Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primo enim ante omnia dat partes tales, quales dixi in primo fundamento: quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet, est quantitas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta, & hæc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarum.

Quæ passiones à quantitatis fluant natura.

Ab hac quantitatis natura fluunt quædam passiones propriæ. Prima, esse diuisibile. ex eo enim, quod aliquid partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur. Secunda, esse finitum, vel infinitum. Tertia, esse æquale, vel inæquale, alteri. Quarta, esse mensurabile. Omnes hæ quatuor rationes sunt propriæ passiones fluentes ex illa natura prima quantitatis: & subiecta recipiunt omnia ista quinque à quantitate, quarum passionum natura, numerus, & ordo, sufficienter in Metaph. tradentur, Deo adiuuante.

Nota.

Interim tamen aduerte vnum diligenter. Quod quantitas omnia ista quinque tribuit suo subiecto formaliter: id est, est forma quædam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile, est finitum, æquale, & mensurabile: vt enim ab albedine corpus formaliter est album: ita corpus à quantitate est quantum, id est, partes habet, finitum & mensurabile est: & hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis, est ratio mensuræ.

3. Fundam.

Ex his fit tertium fundamentum, à quo ferè natura & intelligentia non solū quantitatis, sed aliorum multorum pendet. Aliud est, id, quo mensuramus: aliud quod mensuramus: aliud id, ratione cuius aliquid mensuratur, vel mensurari potest. In primis: vt à noto incipiamus: id, quod mēsuramus, est corpus, vel res corporea, tam continua, quàm discreta: id verò ratione cuius illa mensurantur, vel mensurabilia sunt, est quantitas. Volo dicere, forma, à qua corpus habet, quod mensuretur, est quantitas, nisi enim quantitatem haberet, mensurari non posset; quod superiùs dicebamus, est ratio mensuræ formalis: id autem, quo mensuramus, est quoddam quātum, quo vtimur, vt indiuisibili quodam ad mensurandas alias quantitates, vt vtimur vlna, vtimur modio tanquam vno quodam, per cuius multiplicationem alia quanta mensuramus: vnde ista propriè dicenda sunt mensura: illa verò qua subiectum est mensurabile, non mensura, sed mensurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiua & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis.

Vtrunque quidem quantitas subiecto cōmunicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectum est mensura mensurans, & qua mensurabile etiam est: sed magno discrimine: nam non omnis quantitas est mensura mensurans, non enim mensuramus nisi quadam parte quantitatis determinata eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Præterea, esse mensuram mensurantem, magis competit vnitati, quæ est principiū numeri, vt argumentum superius probat: at mensurabilitatis ratio omnibus quantitatibus ex æquo inest.

4. Fūdam.

Sit quartum fundamentum Ista omnia, quæ diximus, per prius ipsi quantitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis: & in tempore, cuius partes sunt aliæ à partibus subiecti. Similiter ipsa quantitas est diuisibilis, mensurabilis secundū se, vt patet in sanctissimo Sacramento altaris. Secundariò verò hoc tribuit subiecto & substantiæ: nam diuisibilitatem & mensurabilitatem, & reliqua, substantia à quantitate habet. Tertiò, quòd maximè notorium est, quātitas hæc tribuit alijs accidentibus. nam accidentia habent partes, diuisibilitatem, & cætera à quantitate, vt patet in albedine, quæ tanta est, quanta superficies, cui inest, quod nullum accidēs habet. Quantitas igitur primò illa habet in se. Secundò substantiæ communicat. Tertiò alijs accidentibus.

Quantitas dicitur de seipsa & in abstracto & in concreto dicatur.

Hinc est, quod de se ipsa suscipit prædicationem abstracti & concreti, dicendo: linea est quanta, & quantitas: quod non fit in alijs accidentibus. Similiter distinguitur duplex quantitas, per se, & per accidens: per se est ipsa quantum, per accidens sunt accidentia illa, quę quantitatem participant; quæ distinctio in alijs accidentibus non fit. Sequitur etiam optimè Aristotelem tractasse quantum in concreto, vt

to, vt legitur græcè. Quanti aliud continuum,&c.vt intelligamus eandem esse in hoc peculiari prædicamento prædicationem abstracti & concreti. Hæc sunt, ex quibus non mediocris quantitatis cognitio haberi potest, & quæ non passim inueniuntur: cætera metaphysica relinquantur. Respon. ergo ad quæstionem sequentibus conclusionibus.

1. Conclus. Prima Conclusio. Quantitas, vt est ratio partium, est quoddam genus, cuius differentiæ sunt, continuum & discretum: quantitas enim continua, est magnitudo, discreta verò multitudo, quæ sunt duo genera eius subalterna, varias sub se species includentia. Hæc conclusio hoc vnico argumento patet. Quantitas secundum talem rationem prædicatur in quid de pluribus suis speciebus, ergo est genus: consequentia est certa, & antecedens manifestum.

2. Conclus. Secunda Conclusio. Habere positionē, vel non habere, quantitatis differentiæ non sunt, vt existimat Simplic. sed passiones Probatur vnico argumento. Si essent differentiæ, non posset quantitas cōtinua abstrahi à positione, at per intellectum superficies sine vlla positione consideratur, cùm intelligatur abstracta à loco, & subiecto, ergo illa positio non est eius differentia, cùm species absque sua componente differentia intelligi nequeat. Hic autem aduerte, quòd non est idem, quantitatem continuam esse, & positionem habere, cùm quantitas aliqua continua non cā habeat, scilicet tempus: nec similiter esse discretum, & non habere positionem, cùm etiam continua aliqua non habeat. Vnde sic ista se habet. scilicet continuum & habens positionem, quod omne habens positionem est continuum, non tamen omne continuum, habet positionem: at discretum, & non habens positionem sic se habent, quod omne discretum est non habens positionem: at non omne non habens positionem est discretum.

3. Conclus. Tertia Conclusio. Quantitas ista, quæ ratio partium est, consideratur in præsenti, vt sub tali ratione est, genus generalissimum, omnes has species continens. Ista conclusio iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristot. in quo continuum, & discretum: sub quibus sunt omnes species quantitatis: non aliter definiuntur, quàm per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea, quia Logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, quæ genus est, est quantitas; vt ratio partium est. Præterea, quia tota ratio & argumentum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quantitatis, quàm in ratione mensuræ: hoc autem inualidum est, sic enim optimè distingui possunt, & distinguitur Linea est ratio partium secundum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secundum latitudinem: corpus ratio partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successiuarum in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc valde obserua.

Respondetur igitur per hæc ad argumenta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus. Ad primum respondent Burleus & Sotus, q. 17. Linea, superficies, & qualibet alia quantitatis species, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur: & tunc prædicatur genus de illis denominatiuè, quia cum subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quantitatis sunt, & tunc falsum esset, dicere: linea est quanta. Ista responsio non placet, quia linea non dicit subiectum magis quàm albedo: vt ergo de albedine nunquam dicitur, quod est qualis, ita nec de linea dicitur illa ratione. Prӕterea, quia subiectum non per lineam, sed per linearum explicatur. Propterea aliter dicendum est, nempè illam prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re. licet modus quidam denominatiuus sit, id quod fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur: vt explicui in quarto fundamento.

1. Ad Arg. Burleus & Sotus.

Reprobatur hæc Solutio.

Alia Authoris.

Ad

Ad 2. Ad secundum respondeo, quod ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coæqualem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduum alterius speciei vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum, continuo tamen non manente. nec hoc est inconueniens vllum.

Ad 3. Ad tertium respondeo, quòd linea non dicitur numerata à numero denominatiuè, quia numerus in ea sit, sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim est opus rationis & intellectus.

Ad 4. Ad quartum est maximè notanda solutio: negatur enim maior: ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est, habere partes eiusdem rationis, vt suprà diximus. Negatur etiam minor. imò ratio diuisibilitatis vniuocè competit continuo discreto: non autem vni per prius, alteri per posterius. Verum est, quod ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper: nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas: nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vt diximus: & sic est ratio analoga: at ratio mensuræ passiuè, id est, qua subiectum mensurabile est, vniuoca est omni quantitati: & hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuem in verbis & obscurum in his fuisse, tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt; cuius rationem semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

Ad probationem Antecedentis Quarti argum. huius.

QVAESTIO II.

Circa reliqua, quæ in hoc capite continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele?

QVia multa sunt in hoc capite, quæ intelligentia, & examine aliquo indigent, particulariùs à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

1. Argum. contra modum procedēdi Arist. in hoc capite. Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristot. & ipsius modum. Vnumquodque vniuocum prius per definitionem, quàm per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuocum, ergo à definitione oportebat exordiri, non à diuisione, vt fecit Aristoteles.

2. Argum. Secundò, Aristoteles in diuisione præposuit continuum discreto, ergo malè postea in tractatu discretum præposuit continuo.

3. Argum. Tertiò. Nihil in vno prædicamento collocatum constitui debet in altero; sed corpus est in prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitatis.

4. Argum. Quartò. Videtur doctrina ista non consonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Met. ca. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem, & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motū: at hic & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit.

5. Argum. Quintò. Videtur, quòd nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, vel mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potiùs substantia materialiter, formaliter verò, scilicet vt significatiua est, est relatio, vel qualitas: mentalis autem: quæ in intellectu est, est qualitas, cū in intellectu non sit quantitas, vocalis autē, si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quātitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admisso, quòd esset quantitas, non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas; vnica enim syllaba cōtinua est, & motu continuo profertur.

6. Argum. Sextò, Magnitudo, multitudo, sunt quātitatis species subalternæ, & longitudo etiam est quædam species ipsius: ergo magnum, multa, longum, species sunt quantitatis, & non pertinent ad prædicamentum ad aliquid.

7. Septimò, Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet, tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur.

Octauò

8. Argum. Octauò. Multa etiam alia videntur prętermissa, quæ tamen quantitates sunt; vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparent in alio prædicamento esse constituenda, quã in isto, quorum tamen Aristot. nullatenus meminit.

Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorũ solutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet.

1. Solutio Alberti. Ad 1. Ad primum argumentum respondet Albertus tract. de quantitate, cap. 1. hic considerari quantitatem, vt mensura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc responsio non satisfacit. Primò, quia, vt superiùs diximus, hic quantitas in sua ratione primò consideratur, scilicet, vt est ratio partium. Secundò, quia si non est vna ratio mensuræ in continua, & discreta, non esset quantitas genus, nec hic tanquam genus consideraretur, quod videtur falsum: quòd si est ratio vna quamuis communissima, hæc potiùs definienda erat.

Solutio hæc infirma, & quare?

2. Solutio Doctorum Louaniensium. Doctores Louanienses dicunt, id factũ fuisse, quia generalissima non habent definitionem propriam constantem ex genere & differentia, cum sint suprema genere. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præthereà, quia generalissima habent descriptionem: imò, vt superiùs diximus, declarauimus, Arist. 5. Metaph. cap. 13. quantum ipsum descripsit ante diuisionem.

Et hæc inualida.

3. Solutio authoris. Propterea existimo dicendum esse: Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico per rerum coordinationem, & pro prædicationibus & ipsarum partibus perfectè intelligendis: & quia ipsum Quantũ, est maximè notum, vtpote maximè præ omnibus alijs sensatum, nulla circa id vsus est descriptione, sicut in alijs fecit, quæ non substant sensibus in vniuersum.

Possumus tamen facilè eius definitionem assignare, sicut & ipsius specierum: hę enim definitiones specierum ex Aristot. verbis deducuntur. Potest autem quantitas in communi per suas proprietates describi. Quantitas est ratio partium, vel quę per se partes habet; quantitas est ratio mensuræ substantiæ: quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis: similiter est forma, secundum quã æquale, vel inæquale aliquid dicitur, quantitas verò continua est quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta verò est, cuius partes termino communi non copulantur: linea est continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur primò: superficies cuius partes in linea copulantur: corpus cuius partes superficie copulantur: locus est superficies vltima corporis continentis: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes instanti copulantur: numerus est continuorum permanentium mensura discreta: oratio est successiuorum mensura discreta.

Quantitatis descriptio.

Specierum eius descriptio.

1. Solutio Ad 2. Ad secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorem esse discreta, ex diuisione enim continui resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretã, non enim mensuramus, nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione mensuramus: vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Aristot. priùs continuum posuit in diuisione, in declaratione verò discretum anteposuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Solutio tolerabilis.

2. Solutio Alberti, & præcipua. Aliter etiam respondet Albe. tract. isto, c. 1. & bene. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita, at discreta simplicior est, id est, prior est; nam discreta quantitas nullam habet positionem, at inter continuas inuenitur positio: ac propterea Arist. tali ordine vsus est, vt vnũ & alterum exprimeret. Hęc doctrina est vera, & Arist. ipsius 1. Post. ca. 23 Arithmeticam simpliciorum Geometria existimat. Et 1. Met. cap 2. ob id, quòd illa sit de discreta quantitate, hæc de continua.

Ad 3. Corpus tribus modis sumitur. 1. Ad tertium respondetur. Corpus tripliciter sumitur; est enim æquiuocum Primò pro toto composito substantiali, ex materia & forma constituto, quo pacto dicim⁹, Angelus non est corpus: planta verò, animalia, lapides sunt corpora, & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo suprà dixi-

2. diximus esse generalissimum. Secũdo modo, sumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima, & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de speciebus vllis: sed ponitur reductiuè in prædicamento substantiæ, si-
3. cuti pars. Tertio modo, sumitur pro quantitate quadam, scilicet profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius prædicamenti: nec hoc est vllum inconueniens, quòd vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat prædicamenta.

1. Solutio quorundã insignium virorũ ad quartum.

Ad quartum non est facilis solutio. Quidam enim dicunt, has quantitates scilicet, locum, tempus, orationem, dupliciter posse considerari: vno modo, vt sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab *Aristotele* considerantur in 5. Metaph. & tunc locus non est species distincta a superficie, cum eadem sit superficiei, & loci diuisio: similiter nec oratio à numero distinguitur: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spacij, per quod fit motus, id est, quantitates per accidens sunt. hoc igitur fuit in causa, quò minùs Aristoteles locum & orationẽ posuerit, tempus autem & motum inter quantitates per accidens assignauerit. Possunt tamen secundò considerari in ratione mensuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta à superficie; quia locus est mensura corporum separabilium a se: similiter & oratio à numero distinguitur, cùm oratio sit mensura sonorum discretorum: tempus etiam est per se quantitas, cùm sit motùs mensura: motus autem semper est quantus per accidens in ratione diuisionis: quia diuiditur per aliud, scilicet spatium: & in ratione mensuræ, quia mensuratur per tempus. Cum igitur hic consideretur quantitas, vt est mensura, optimè ponuntur eius species aliter, quam in Metaphysica, in qua consideratur quantitas, vt est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda: est enim insignium virorum: tamen mihi in hoc non placet, nam esse mensuram, est passio quantitatis ipsius, fluens ab eius natura: sed talibus speciebus prædictis non inest per se quantitatis ratio secundum eos, ergo nec inerit passio: à quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiam & passio: & præterea, quia diximus hic etiam naturam ipsam quantitatis considerari.

2. Solutio Burlei ad quartum.

Burleus ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo: nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à superficie: formaliter vero non est quantitas, quia continentia quantitas non est: ac propterea ab Arist. non numeratur in 5. Meta. hic verò locus ponitur inter quantitates, quia Aristoteles loquitur vulgariter, & secundùm opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Metaph. com. 18. Hæc sententia fuit Alb. tract. isto, ca. 5. vbi locum explicat esse illud spacium totum, longum, latum, profundum, quod est inter latera corporis continentis, vt antiqui credebant. 4. *Physi.* imò vulgus modò ita existimat. Hoc tamen impugnat illic Arist. & secundùm veritatem ostendit, locum esse superficiem vltimam corporis continentis: hoc etiam videtur docere Simplicius: & Doctores Louanien. asserunt locum secundum Aristot. non esse quantitatem distinctam à superficie: hic autem fuisse locutum iuxta receptam sui temporis, & communem opinionem.

Dicit secundò Bur. motum esse quantitatem per se, sicut tempus, etiam in ratione diuisionis: fuisse autem prætermissum ab Aristot. non quia non esset, sed quia non curauit omnes species enarrare.

Dicit tertiò, in Metaph. tempus & motum dici quanta per accidens, non quòd non sint per se quantitates, sed quia ab alio, scilicet à spatio & mobili recipiunt esse quantitates, sed recipiunt ab eis esse effectiuè solùm, in se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autem dicit quartò, esse etiam per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei, in hoc quòd concedit motum esse quantitatem per se, est Alberti Magni tract. isto, ca. 10. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum & formam aliquam, cuius est fluxus: & quòd successio

quantum ad fluxum, est quantitas; quantum ad formam, non; sed aliquando est qualitas, aliquando vbi, aliquando quantitas, secundùm quod fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quantitate; ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyr. li. 2. interro. & Ammo credunt motum, secundùm suam naturam, non esse quantitatem: sed esse quãtum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Metaph. Respondet illic Alexan. Aristotelem solum tractare de quantitate permanente, propterea ista prætermisit.

3. Solutio Authoris. Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicendum. Primò omnes has species hic numeratas esse quantitates per se: & hæc est communis opinio, non solùm in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis: vt superius diximus.

Tempus duobus modis diuiditur. Dico Secundò, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundum partes successionis, scilicet præsens, præteritum, futurum; & secundùm hanc diuisibilitatis rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secundùm spacium, per quod mobile tempus efficiens mouetur: & secundùm hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secundùm suas partes ad Physicũ spectat, & id notius est: propterea in Meta. non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica.

Dico Tertiò, orationem sub numero comprehensam fuisse illic. non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerus est idem quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico Quartò, locum etiam sub superficie contineri, ibi enim considerat superficiem in communi, vt includit superficiẽ ambientem, & terminantem: hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Motus non est per se quantitas. Dico Vltimò, motum non esse quantitatem per se, vt bene dicit Ammo. & Porphyr. quia motus, vt motus, est solùm actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Aristoteli, & veritati maximè esse conformia.

Ad 5. Ad quintum est insignis difficultas de intellectu orationis quid sit. Omissis aliorum sententijs, dicam, quæ in hoc diligenter excogitaui, idque declarabo sequentibus fundamentis.

1. Fundam. Aduerte igitur Primò, quod sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aëre ex collisione duorum corporũ. Vox autem est, non omnis sonus, sed ille tantùm, qui efficitur in aëre ex collisione quarundam corporis partium, scilicet, linguæ, palati, dentium, &c. est autem vna vox, quę vnica fit percussione, plures autem voces, quæ pluribus fiunt percussionibus, sicut sunt syllabæ: quælibet. n. syllaba vnica fit percussione, plures autem pluribus Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus syllabarum, vt dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

Vox cuiusmodi sit sonus.

2. Fundam. Aduerte Secundò. Discretio duplex est: quædam subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aëre omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretæ formæ: nec similiter est discreta in tempore cœli, quia vnico tẽpore simul duo possunt loqui, quorum sermones simul tempore & subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

Discretionem esse duplicem.

3. Fundam. Aduerte Tertiò: In ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id, ratione cuius est sonus. Secundò, aliquid quod se habet, vt qualitas eius, scilicet quod sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertiò, est quædam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundùm quam vox magna, breuis, æqualis, inæqualis dicitur: & hæc est vocis quantitas, quæ dicitur tempus vocis. Vnde quando audis syllabas habere tẽpus, non intelligas de tempore, quod dicitur dies, annus, &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatatione, quæ maior est in vna, quàm in altera,

In voce tria posśũt considerari.

tera, secundùm quod breuis vna, altera longa, dicitur.

4. Fundam. Quid sit oratio. Aduerte Quartò. Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarum successiuarum, & discretarum: sed maximè considera, quòd nō solùm oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa, & hæc ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, hæc oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solùm diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipuè ordine, & quantitate: adde musæ, in recto spondæus est, cùm ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochæus est, quia posterior est breuis: & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo in Musica speculatur.

Sub oratione, quæ species est quātitatis, quęnam contineantur?

Ex his sequitur, hic multò aliter orationem quàm in libro Peri her. sumi hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic pro pluribus. Præterea in præsenti impertinens est quòd significet, nam etiam si nō significet, oratio dicitur: illic autem est necessaria vocum significatio. Præterea, in præsenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionum: in lib. verò Peri her oratio est ipsa vox significatiua, ac propterea hic Aristot. dixit, oratio quæ in voce fit: quasi non sit vox, sed vocis quantitas.

Orationē aliter hic, aliter in li. Peri her. cōsiderari.

Per hæc patet solutio ad argumentum. Ad Replicam. 5. Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit per se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cum oratione, quę discreta est: aut dicendum est, syllabam esse vnitatem in oratione, sicut est vnitas in numero arithmetico.

Ad 6. Ad sextum Respon. magnitudinem, longitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolutè pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem sit, quod quantitas continua, præsertim permanens: quo pacto sumitur 1. cæli, ca. 1. longitudo idem, quod linea: multitudo discreta quantitas: & tūc magnitudo non opponitur paruitati, nec multitudo paucitati, nec breuitati longitudo: vnumquodque enim continuum magnum est, longum est: & numerus quiuis est multa. Altero modo sumuntur ista respectiuè, vt vnum respectu alterius dicatur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens, quòd res in vno prædicamento collocetur, passio verò in alio: vt enim homo est in prædicamento substantiæ, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno prædicamento: istæ autem passiones eius, magnum, paruum, æquale, & reliqua in prædicamento ad aliquid sunt.

Ad 7. Ad septimum est facilis solutio ex his, quæ diximus in prædicamento substantiæ: vnitas enim, & punctum ad quantitatem pertinent, reductiuè tamen, tanquam principia quantitatis: vnitas enim est principium discretæ, punctus continuæ permanentis.

Ad 8. Quomodo omnes mēsuræ ad quantitatem pertineant. Ad octauum dico, omnes mensuras ad hoc prædicamentum pertinere, non secundùm relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simpl. sed secundū id, quod mensurant: quod quantitas est: & sic sub his speciebus continentur. quædam enim sub loco, qui per modum vasis contentiui mensurat: quædam sub linea, quæ per modum longitudinis: quædam sub numero, quæ per modum multiplicationis solum. Ex his omnibus cuilibet facillimum erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatque singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species: oratio similiter varias species, & genera continet: idem de linea, quæ multas mensuras continet: similiter & de alijs. Hæc de Quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed hæc sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vide Simpl. de grauitate, an sit quantitas, vt vult Architas.

De his, quæ Ad aliquid dicuntur.

Cap. VII.

AD aliquid verò talia dicuntur, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet ali- 1.

ter ad alterum: vt maius hoc ipsum, quod est, alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. similiter autem & alia quæcunque huiusmodi sunt.

2. At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio: & alia quoq; similiter.

3. Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum: vt mons magnus dicitur ad alterum: magnus enim mons dicitur ad aliquid. & simile alicui simile. & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam, positiones verò ad aliquid sunt: iacere autem & stare, vel sedere: ipsa quidem non sunt positiones: denominatiuè verò dicuntur ab ijs, quæ dicta sunt, positionibus.

4. Inest autem & contrarietas ijs quæ sunt ad aliquid, vt virtus vitio contrarium, cùm sit vtrunque eorum ad aliquid: vt scientia ignorantiæ. Non autem omnibus ijs, quæ sunt ad aliquid insunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium.

5. Videntur autem & magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur. & æquale, & inæquale magis & minùs dicitur. cùm vtrunque sit ad aliquid: simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.

6. Omnia autem quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur. vt seruus domini seruus: & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidij duplum: & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in alijs. Sed casu aliquoties differunt secundùm locutionem, vt scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus: & sensibile sensu sensibile.

At verò aliquoties non videbitur conuenienter ad quod dicitur assignetur, si peccet is qui assignat, vt ala si assignetur auis, non conuertitur, vt sit auis alæ. Non enim priùs conuenienter assignatum est ala auis, neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eò quòd alata est, multorum enim & aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, conuertitur: vt ala alati ala est, & alatum alæ alatum. 7.

Aliquoties autem fortè & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum, ad quod conuenienter assignetur: vt remus si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens: neque enim eò quòd nauigium est, eò ipsius remus dicitur. sunt enim nauigia, quorum remi non sunt: quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur remi nauigium. Sed fortè conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: remus remigatæ rei remus est, aut quomodocunque aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur, si conuenienter assignetur: remigatum enim remo remigatum est. Similiter autem & in alijs: vt caput conuenientiùs assignabitur capitati caput, quàm si animalis assignetur: neq; enim eò quòd est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia. 8.

Sic autem fortasse facillimè quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab ijs, quæ prima sunt, & ijs, ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: vt in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à remo remigatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentiam dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur, & non ad id, ad quod dicuntur, non conuertuntur. 9.

Dico autem, quoniam neque eorum quæ in confesso ad conuertentiam dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, & non ad id ad quod dicuntur: vt seruus, si non domini assignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur: neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio. Ampliùs, si quidem conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus a- 10.

alijs

lijs sublatis quæcunque accidentia sunt: relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur, vt si seruus ad dominum dicitur, circunscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominem, relicto verò solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur, assignetur: circunscriptis omnibus alijs, relicto autem eo solo, ad quod assignatum est, non dicetur ad ipsum, assignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circunscribatur ab homine esse dominum, non sanè ampliùs seruus ad hominem dicetur: cùm enim dominus non sit, neque seruus est: similiter & de aue, si adimitur, eam alatam esse, non enim ampliùs erit ala ad aliquid, cùm enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere: si autem sic assignentur, manifestum est: quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicuntur.

11. *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura, & in plurimis quidem verum est: in aliquibus verò non verum: simul enim duplum & dimidium sunt; & cùm sit dimidium, duplum est: & cùm sit dominus, seruus est & cùm sit seruus, dominus est: similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidiũ, non erit duplum: similiter autem & in alijs, quæcunque talia sunt*

12 *Non autem in omnibus his, quæ ad aliquid verum dicetur, esse simul natura: scibile enim scientia prius videbitur esse: namque in pluribus præexistentibus rebus scientias accipimus: in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam. Ampliùs, scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia verò simul non aufert scibile: nam si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia: scientia verò si non sit, nihil prohibet esse scibile. vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, ipsa verò scibilis est. Ampliùs, animali quidem sublato non erit scientia, scibilium verò plurima esse contingit.*

13. *Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt: sensibile enim priùs quàm sensus esse videtur, sublatum enim sensibile simul aufert sensum: sensus verò sensibile non simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt, sensibili autem sublato, aufertur & corpus: sensibile enim corpus est. Cùm autem corpus non sit, aufertur & sensus, quare simul aufert sensibile sensum, sensus verò sensibile non simul aufert: sublato enim animali, sensus quidem aufertur, sensibile autem erit corpus: vt calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque sunt sensibilia. Ampliùs, sensus quidem simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal, & sensus: sensibile verò ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt, quàm animal omnino sit, aut sensus: quare priùs sensibile quàm sensus esse videbitur.*

14. *Habet autem dubitationem, vtrùm nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur, si hoc contingat secundùm quasdam secundas substantias? Nam sin primis substantijs verum est, nam neque tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidã homo, neq; quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus: vt homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus verò secundis substantijs habet dubitationem, vt caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi. quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficile aut impossibile est ostendere, quod nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur.*

15. *Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodam modo se habere, fortasse aliquid contra ista dicetur. Prior verò definitio sequitur quidem omnia ea, quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est*

cum eo quod esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definitè sciet, & illud ad quod dicitur definitè sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc, quod aliquid est (est autem esse ijs, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palam hoc est, vt si quid nouit quis definitè, quod duplum est, & cuius duplum est, mox definitè nouit: si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neq. si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid si nouit quis quod melius est, & quo melius est, statim definitè necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinitè hoc cognoscet, quod hoc est peiore melius: suspicio enim hæc est, non scientia: non enim adhuc sciret exactè quod est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definitè, & id ad quod definitè, necesse est nosse.

16. *Caput verò, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt, sciri definitè possunt: ad quod verò dicantur, non est necessarium scire. cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definitè: quare non erunt hæc ad aliquid. Si verò non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere quod nulla substantia eorum est, quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sæpe pertractata sint: dubitare autem de horum vnoquoque non est inutile.*

QVAESTIO PRAEAMBVLARIS PRIMA.

Cur prius de prædicamento Ad aliquid quàm de Qualitate egerit?

Non parua primò se nobis offert difficultas, cur prædicamentum hoc Qualitati anteponatur? Ratio enim dubitandi est. Prius est rem esse in se, quam ad aliud cōparari, sed qualitas conuenit rei secūdùm se, relatio verò vt alteri comparatur; ergo prior est qualitas secundum naturam: imò Aristoteles ipse 5. Meta. ca. 2 quale præposuit, & in diuisione horum prædicamentorum præcedenti Architas illa ratione motus, vt refert Simplic. quale anteposuit ipsi prædicamento ad aliquid.

Circa hoc aduerte ex Simpl. in his prædicamentis, quòd duplex est ordo, quidam naturæ, & essentiæ, secundùm quem vnū in suo esse, & natura, alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundùm quem vnius cognitio, & doctrina prius traditur, cognitione alterius, & vnum prius, alterū posterius docemur. Duplex ordo est in Categorijs.

Hoc supposito Doctores Louanien dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinæ solùm seruari, secundū quem illa semper prætermittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorum cognitionē, cùm in prædicamento quātitatis longa facta fuerit mentio eorum, scilicet de magno, & paruo, & reliquis quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammon. huius ordinis, quo ad aliquid præponitur qualitati. Quæst. dissolutio iuxta Doct. Louan.

At Simpl. Porphy. & Boet. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundùm Aristot. quia substantia corporea priùs est quanta, quàm qualis, cùm quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediatè sequitur esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali: nec obstat aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet illas, quæ ex qualitatibus oriuntur: sat est à toto genere, quod natura ipsius ad aliquid in aliquib⁹ præcedat qualitatem, non autem qualitas vlla antecedat quantitatem: prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam priùs. Iuxta Simpli. Porph. & Boet.

Ad aliquid verò talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud &c. 1.

Caput

Capitis Diuisio.

CAput istud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quandam eorum, quæ ad aliquid sunt, & ipsius explicationem: quæ definitio communis erat tempore Arist. imò ipsius Platonis, vt vult Albert. & Boet. quamuis id neget Simplicius. Secunda continet quatuor proprietates, quæ secundùm talem definitionem consequuntur. Tertia proponit vnum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea reiecta aliam ponit, quæ maximè relatis conuenit. Similiter quandam ipsorum infert proprietatem.

Nota 1.

Attende autem has definitiones generalissimorum, vt sæpè dixi, non esse proprias definitiones, cùm genere & differentia careant, sed descriptiones quædam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea, quæ clariora sunt.

Nota 2. Accidentis duplex genus reperiri.

Aduerte igitur, accidentis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, vt albedo inest niui, calor igni, superficies corpori, absque alterius vllius ordine, & habitudine, & hoc accidens absolutum dicitur Quoddam accidens inest alicui subiecto cum dependētia alterius subiecti accidentis: vt paternitas inest vni homini, dependenter tamen ab alio, cui inest filiatio: simile inest huic albedini, dependenter tamen ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo: tale igitur accidens dicitur respectiuum, & ad aliquid, cuius natura hæc est, vt non insit vnum alteri, quin etiam alterum ei correspondens, alteri simul insit.

Nota 3.

Ex quo collige rationem tituli huius prædicamenti: dicitur enim in plurali, de his, quæ sunt ad aliquid, & semper Arist. in capite pluraliter loquitur: cuius ratio est, vt notat Ammo. & Alb. tract. isto, ca. 3. quia nunquam ista singula consistunt, sed semper bina, vnum ad alterum Nec propter hoc negamus, quin singulariter possit proferri, vt notat Simpl. dici enim potest, pater est ad aliquid, & duplum est ad aliquid: sed ad insinuandam horum naturā, quæ sine multitudine esse non potest: pluraliter loquimur.

Prima Capitis pars.

Per hæc itaq; manifestatur Aristotelis descriptio: Illa sunt ad aliquid, quorum hoc ipsum, quod sunt, id est, quorum natura, & substantia est, ad aliud dici, & referri; at quia variè vnum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, vt pater est filij pater, aliquando per habitudinem datiui, simile est alicui simili simile: vel ablatiui, maius est minore maius: aliquando id fit per accusatiuum, aliquando cum præpositione, aliquando sine illa, vt dicit Simplicius. Propterea dicit Arist. aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, scilicet dicuntur. Hæc est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Aristot. exempla per varios casus. Maius, inquit, aliquo maius est, duplum etiam alterius duplum est: & alia similiter, quæ ad inuicem conferuntur. Hæc græcè genitiui habitudinem explicant: quamuis latinè sint casus varij.

At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: &c. 2.

Prosequitur Arist. exempla proponere eorum, quæ ad aliquid sunt, ponit autem ista, quæ sequuntur, scilicet habitum, dispositionem, scientiam, sensum, positionem; in quibus notabis hæc quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est, similiter & dispositio: differunt enim hoc solo habitus & dispositio, quod habitus inhæret subiecto, à quo difficilè remoueri potest: dispositio est, quæ facilè remouetur: similiter scientia, & sensus, alicuius obiecti scientia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum, & ad locum: est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dubium. Solutio.

Dubitabis: vt quid Aristot. non continuauit hæc exempla prioribus, sed quadam interruptione vsus est, dicens: *sunt etiam & hæc ad aliquid* Respondet Ammon. id factum fuisse propter duo Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitiui, quibus explicatur illa definitionis pars; aliorum dicuntur: nunc autē ista sunt habitudinis aliorum casuū, quibus explicatur illa altera pars; vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simplic. ista, quæ ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis prædicamentis: quædam ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt scientia, habitus: quædam ex situ, vt positio, & cubatio: & quia

& quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora verò de his, quæ qualitatem, & alia sequūtur, ideo distinxit, & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi, quod ista definitio Arist. non est ipsius, sed communis, quam ipse est postea rejecturus: suscipit tamen eam modo explicandam, quia tunc passim circumferebatur: ac propterea multa secundùm hanc infert & dicit, quæ non tanquā vera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanantia recipienda sunt: id, quod doctè aduertit Ammonius. Est autē vnum ex his, quod subiūxit, ac si dicat: si, ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, q̄ tamen verè ad aliquid non sunt, cùm sint aliorum prædicamentorum: ac propterea secundùm talem definitionem probat esse ad aliquid, dum dicit, ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, id est non habent aliud quicquam, quàm ad aliud dici: sed horum veritas postea examinanda est.

3. *Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum quod sunt, &c.*

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam, vt alijs exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus, declaret: magnum, enim ad aliquid dicitur, & simile, & reliqua: subiunxit etiam accubitum, stationē & sessionē: esse ad aliquid, & probat, quia sunt positiones: positio vero ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

1. Dubium. Dubitabis: quare id dicit Aristoteles de concretis: Respondent Ammonius & Simplicius, quia concreta sunt alterius prædicamenti, scilicet situs, abstracta verò huius & posset quis decipi, existimans etiam ista: poni in hoc prædicamento, cùm eorum abstracta collocentur. Notantq; vnum isti doctores maxime aduertendum, non semper abstractum, & eius concretum ad idem pertinere prædicamentum: nam locus & tempus sunt in quantitate, tamen esse in loco, est aliud, predicamentum Vbi, & esse in tempore, est aliud, scilicet, Quādo, quæ duo prędicamenta sunt denominatiua ab illis.

Solutio.

Concretū & abstractum non semper ad eandem pertinent Categoriā.

Dubium. Solutio. Dubitabis: quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autem sedere, & stare: respondent etiam isti doctores, quia abstracta nō includunt subiectum ipsum, sed tantum habitudinem ad illud dicunt, quæ ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sint secundum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradidit, postea examinabimus.

4. *Inest autem & contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid, &c.*

Secūda Capitis pars. Hæc est secunda pars capitis, in qua ea, quæ huic prædicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat. Incipit autem à communibus: hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet, 1 Physic ca. 7. primùm communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his, quæ ad aliquid sunt, habere contraria. hoc autem exemplis manifestat: virtus enim vitio, & ignorantiæ scientia contraria est: at hoc, inquit, non omnibus quæ ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Prima Relatiuorum Proprietas.

Obiectio. Posset quis non immeritò obijcere: superiùs enim in quantitate dixit Aristoteles, magnum & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea quæ ad aliquid sunt, esse contraria? nec potest dici, hic loqui de contrarietate large, vt complectitur quamcunq; oppositionem, sic enim nō diceret, aliqua non habere contrarium, cùm constet, omnia quæ ad aliquid sunt, relatiuè opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs prædicamentis loquutus est?

Nota, duplici respectuū quiad aliquid, acceptione respondere obiectioni. Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidentibus absolutis, à quibus procedunt: vt similitudo est cum qualitate, magnum cum quantitate, & cæt. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundùm illos respectus puros, & vt ad aliquid sunt, & tunc non habent contrarium, & hoc est, quod dixit, ca. de quantitate: altero modo secundum illud accidens, cui copulantur, quod fundamentum vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicetur istud habere contrarium: si verò non habuerit, dice-

dicetur istud non habere: & quia non omnia accidentia, in quibus ad aliquid fundantur, contraria habent, ideo dicit aliqua habere, nempe ex illis, quæ in qualitate fundantur: aliqua verò non habere, scilicet illa, quæ in quantitate innituntur: ita docet Simpl. & Ammō. & bene: cuius signum est, quod quando contraria assignat, non ponit correlatiua: vt scientia non contrariatur scibili, sed ignorantiæ: virtus non contrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo vt ad inuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se & in fundamento sumuntur.

Dubitabis: quomodo in hoc prædicamento scientiam, virtutē, & alia collocet, cùm tamen hæc in quarto prædicamento constituantur? Respondet Ammon. non id ex propria sententia fecisse, sed simulāter ad labefactandam illam definitionem, ex qua sequebatur, ista in hoc prædicamēto esse. At verò aliter respondet Simplic. & Boet. in præsenti, & Albert. tract. isto, c. 4. quod maximè notandum est: asserunt enim, ista & in hoc prædicamēto, & in alijs esse nō est enim inconueniens, quod vna res secundùm varias rationes, & considerationes, ad varia pertineat prædicamenta scientia enim, ignorantia, virtus, & reliqua, vt secundùm se sumuntur & subiectū ipsū perficiūt, & disponunt, qualitates sunt, & ad quartum prædicamentum pertinent: at vt ad obiectum suum referuntur, secundùm tales habitudines, & respectus in prædicamento isto collocantur, * sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

Respōsio Ammonij.

Accōmodatior alia Simplicij, Boetij, & Alberti.

* De dictis Philosoph. ad dubium Responsio nib[9] in futura disputatione certi[9] proferendum iudicium.

5.

Videntur autem magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt suscipere, &c.

Hæc est secunda ipsius ad aliquid proprietas, scilicet suscipere magis, & minus, quam exemplari inductione manifestat: simile enim & dissimile, ęquale & inæquale ad aliquid sunt, tamen suscipiunt magis & minus, vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale vel inæquale, magis vel minùs.

Secunda relatiuorum proprietas.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid ad inuicem: aliud enim est, esse ad aliquid, seu quod alij vocant, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alij vocāt correlatiua. Relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur ad aliud, nō quidem inter se, sed singula ad suum propriū terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum, simile ad simile: correlatiua verò, seu ad aliquid ad inuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorum, sed non correlatiuorum.

Nota.

Relatio.

Correlatiua.

QVAESTIO II.

An Relatio suscipiat magis & minus?

DVbitatur: an suscipere magis & minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt in quātum ad aliquid sunt, magis vel min[9] suscipiāt? Hoc dubium est principale, & dignum consideratione, prius tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequūtur: inquit enim Arist. non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit.

Dubium.

Ad dubiū igitur respondet Albert. tract. isto cap 5. Simpl. Ammon. & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamēti. quod si eis obijcias, aliqua fundamenta non suscipere magis & minus, vt quantitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt? Ad hoc non eodē modo respondent: Boetius enim & Simplicius dicunt æquale, & inæquale esse passiones quasdam, & qualitates ipsius quantitatis: & quantitas secundùm se non suscipit magis vel minus, sed secundùm has qualitates: & iudicio meo isti doctores hoc sibi volunt, quod relatio non est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipsius sunt: quātum enim vnum est magis vel minus inęquale alteri.

1. Opinio Alber. Ammō. & Boetij.

Obiectio.

Solutio.

Ista opinio non absoluit dubium, nec respondet quæstioni, nam eodem modo qualitas nō suscipit magis vel minus, sed subiec

Hæc sententia insufficiens dubio.

subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinem, & tamen, hoc non obstante, asserimus, qualitati à se, & non à subiecto conuenire suscipere magis: esset ergo idem dicendum de relatione.

2 Opinio Albert.

Albert. tract. isto cap. 5. aliter respondet, dicit enim, quantitatem aliquo modo suscipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio æqualis vel inæqualis suscipiat magis vel minus.

Refutatio.

Sed nec hoc plenè satisfacit; nam cùm magis & minus in relatione sit intensiuè, & maius & minus in quantitate si extensiuè, videtur, non relationi à fundamento, sed a id se inesse.

3 Opinio iterū Ammonij.

Ammonius aliter etiam respondet: inquit, æquale, vel inæquale non suscipere propriè magis vel minus, sed impropriè, & abusiuè: quod enim propriè magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur; vt album, quò magis est cum nigro mistum, minus est album, quò verò minùs, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: ęquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis, cùm æqualitas cōsistat in indiuisibili, à quo recedere, est, non ampliùs esse æquale: & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inęquale manet: impropriè tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod non multum distat ab æqualitate propria: Hæc ex Ammonio.

4. Opinio Architæ.

At si hoc altius consideremus, inueniemus Architam, vt refert Simplicius, existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsis relatis, vt relata sunt, & non ratione fundamenti. Vnde Architas ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his, quæ ad aliquid sunt: posuit tamen hāc proprietatem, scilicet suscipere magis: illa enim proprietas non relatis à se, sed à fundamento inerat: hæc verò ipsis secundùm se competit.

Quæ omnium probatissima.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipit minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamentum nec magis, nec minus est susceptiuum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet Sint duo alba, vnum intensum, vt octo, alterum intensum, vt quatuor: ista sunt similia; tunc sumo similitudinē illius, quod est, vt octo, & pono quod albedo remittatur, & fiat vt septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat vt sex, magis erit simile: & si fiat vt quatuor, multò similius. Præterea, sint duo alba, vt quatuor, ista sunt maximè similia: augeatur, & intendatur vnum, & fiat, vt quinque, tunc minùs erunt similia, & quo magis vnum intenditur, tantò in eo minùs existit similitudo. Præterea, æquale, & inæquale, magis suscipiunt, tamen non ratione fundamenti, quia fundamentum, vel non suscipit, vel multò aliter suscipit, scilicet extensiuè, inæquale verò intensiuè suscipit.

Responsio ad dubiū.

Propterea existimo esse dicendum; Dupliciter posse intelligi, relationem suscipere magis vel minus, ratione fundamenti. Vno modo, vt non habeat aliam intensionem, nec suscipiat magis vel minus aliter quàm suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti: ita, vt non illa relationi, sed fundamento contraria sint, vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, vt argumenta superiora euidenter probant. Altero modo, quòd non suscipiant magis vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet, albedo, nigredo, & alia, quæ sola sui mutatione intenduntur: at ista intendantur, & remittantur per mutationem fundamenti aliquam, licet non sit aptum suscipere magis vel minus, sicut in quantitate, vbi est maius & minus, fit magis vel minus, æqualis vel inæqualis, ex mutatione quantitatis: quia vel augetur, vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & inuentus ab Archita, & Metaphysico dignus.

Patet igitur relationes in se, & secundū se magis vel minus suscipere, non tamen sine aliqua subiecti, seu potiùs fundamenti mutatione, & variatione, nec ista est sicut prima communitas suscipiendi contraria: & hoc doctè aduertit Caietanus, & est maximè memoriæ mandandum.

Dubi-

Dubium 2. Dubitatur: si relatiua suscipiunt magis vel minus, secundum se, & non secundum fundamentum, quæ igitur relatiua non suscipient magis vel minus? Ad hoc dico, relatiua, quamuis in se magis & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante. Sunt autem quædam accidentia relatiua, quæ non ex tali fundamento procedunt, sed in fundamento vnico modo inuariabili se habente, vt duplum, triplum: & alia, quæ ex quantitatibus, sic se habentibus consequuntur, scilicet, quòd vna alteram, bis aut ter adæquatè contineat: & tales non suscipiunt magis nec minus: quia variato fundamento ab illa vniformitate, destruitur relatio. Quædam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habente, vt similitudo ex duobus albis vtcunque se habentibus fluit: & inæquale ex quantitate: & ista, variato fundamento, magis vel minus recipiunt.

Solutio.

Dubium 3. Dubitatur præterea: Nam hoc pacto æquale non susciperet magis nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habentes, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat?

Solutio. Respondeo, non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusiuè: vt etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quod magis accedit, magis æquale.

6. *Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, &c.*

Tertia relatiuorum proprietas. Hæc est tertia proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad côuertentiam: & diutius immoratur in ista, quàm in alijs, facitque quatuor. Primò, eam exemplis explicat. Secundò, ostendit, quo modo in ea contingat errare. Tertiò, adhibet remedium contra errorem. Quartò, docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Nota. Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium; qua ab vno ad alterum valet illatio, agi, quam aliqui vocant conuertibilitatem, vt notat Alber. tract. isto, ca. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, quâ ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione, quâ correlatiua ita se habent, non vt vnum de alio prædicetur, sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimatur, & ad inuicē conferantur: quod exemplis manifestat Arist. seruus est heri seruus, & herus est serui herus: duplum est dimidij duplum, dimidiū est dupli dimidium. Notatque Aristoteles vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non super secundùm locutionem esse eosdem casus: aliquando enim vnum per genitiuum, alterum verò altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti scientia, scibile autem est scientia scibile, vel per scientiam: sensus est sensibilis rei sensus, sensibilis verò res est sensu, vel per sensum sensibilis: idem in multis alijs euenit.

Aut verò aliquoties non videbitur conuerti, &c. 7.

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio; id est, quando vnum alterius non est proprium correlatiuum: exemplo manifestatur, ala, & auis, non ad conuertentiam dicuntur mutuò, quamuis enim verum sit, auis est ala auis, non tamen ala alicuius auis ala, quia multa habent alas, quæ tamen aues non sunt: hæc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera, hæc enim sunt, ala & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati ala, & alatum est alâ alatum: nam vespæ & apes, & formicæ alatæ sunt, non tamen aues sunt: patet ergo quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem fortè & nomen fingere necesse erit, &c. 8.

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciendā: multoties enim non potest fieri ista nominum correlatiuorum assignatio, & accommodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomen, sed non alterum: verbi gratia, remus, & triremis: triremis enim remo triremis est, non tamen econtrà, remus est triremis remus, cùm alia à triremibus remos habeāt: tunc autem vult Arist. vt in tali nominum defectu, ad conuertentiam assignandam, nomen fingamus, quo aptè correlatiuum explicetur, vt remus est remiti remus.

Similiter, inquit, caput, & animal, non cõuertuntur: non enim animal est capite animal, cùm animalia sint caput non habentia, vt vermes, κογχύλια, cancri: licebit ergo fingere capitatum, & tunc conuertentur, caput est capitati caput: capitatum est capite capitatum. Aduerte Grecè non remus est, sed pedalion, quod est clauus, seu gubernaculum, quo nauis gubernatur: Boetius verò transtulit remum, vt simili vteretur exemplo in Latina lingua: sed nihil refert.

Sic autem fortaßè facillimè quis sumet, &c.

9. Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum assignandũ est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quę illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum, tunc à capite sumendum est denominatiuum, scilicet capitatum, quod omnia ea, quæ capite prædita sunt, comprehendat: idem in alijs obseruandum est: ex quo infert omnia ad aliquid, dici ad conuertentiam, si eorum fiat non inconueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. non esse ex propria sententia, sed ex aliena; ad repellendam illorum definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauis, quæ tamen substantiæ sunt: & probat Ammon. ista verè non esse ad aliquid, quia eorum, quæ ad aliquid sunt, vno destructo, alterum non consistit, at manus, caput & reliqua abscissa ab eo, cuius sunt & dicuntur manus, & caput Sed posset responderi Ammonio, ista æquiuocè iam dici caput, & manus, vt docet Aristoteles 2. de anima, cap 1 & lib. 1. de partibus, cap. 1. de hoc tamen dicetur posteà.

10. *Dico autem quoniam neque eorum, quæ indubitanter, &c.*

Hæc est quarta particula, in qua Aristoteles ostendit non solùm non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando, etiamsi nomina imposita sint, tamen non assumitur nomẽ, talem habitudinem explicans Verbi gratia, Si quis dicat: pater est, ergo hominis pater est, non valet; non quia nomen correlatiui deficiat, sed quòd non assumatur illud nomen, secundùm quod verè est relatio, scilicet, pater est filij pater: in quo docemur in conuertentia nõ solùm correlatiua, sed etiam nomina ipsa talem correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumantur, in omnibus erit conuertentia.

Subiungitque rationem ad obseruandum, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione aduerte, quod sicut in re vna multæ aliæ coniunguntur, ita etiam varijs, vnũ & idem, nominibus significatur: singula autem illud significant ab vnica speciali ratione, & forma, quæ in illo est: idem enim dicitur homo, animal, album, pater, legens, & reliqua. Ex quo sequitur, quòd vnum correlatiuum posset multis nominibus assignari, ductis ab ijs, quæ in eo sunt. V.g. pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater; tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Arist. omnia illa, accidentia vocantur, nõ quòd omnia accidentia sint, sed quòd accidant, & non sint de natura relatiui. Nota.

Canon autem est hic ad cognoscendũ, quod sit verè inter illa correlatiuum: obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia: quando enim id fit, est correlatiuum, quando verò non, correlatiuum non est. V. g. pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit verè correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio, quòd sit homo, quòd sit albus, quòd sit bipes, manente hoc, quòd filius sit, adhuc pater conuerteretur: & quia ita est, est verum correlatiuum. tamen pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: quia remotis omnibus alijs ab homine, scilicet, quòd sit filius, albus, & reliqua, non conuerteretur pater. Hæc exemplo, de domino & de ala manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse naturâ, &c. 11.

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid, vt sint simul naturâ, & vnum absq; altero minimè possit existere; vt duplum non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. c. 13. horum Quarta relatiuorum proprietas.

prædi-

prædicamentorum, duo esse necessaria, vt aliqua sint simul natura. Alterum vt ab vno ad alterum mutua sit consequentia, quantum ad eorum existentiam: vt si pater est, est etiam filius. Alterum, vt neutrum sit causa alterius: defectu prioris, homo, & animal non sunt simul naturâ: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu verò posterioris, sol & lux non sunt simul natura, quia sol est causa lucis; vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius non est causa.

Dubium. Dubitatur. Pater & filius, causa & effectus, sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius: pater enim est ante filium, & causa est causa effectus: ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his, quæ ad aliquid sunt. Alterum est ipsa forma relationis, secundùm quam ad aliud sunt. Alterum ipsum fundamentum, & subiectum, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundùm relationis formam nullum relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec priùs aliquid dicitur pater, quàm relatio filiationis, & quàm aliquid dicatur filius: nec similiter vnum est alterius causa, cùm sit mutua vtriusq; dependentia à se inuicem: hoc est, quod hic docet Arist. At secundum fundamentum & subiectum nihil vetat, quòd vnum sit prius altero, & causa eius, vt argumentum probat. ille enim homo, qui pater dicitur, antecessit hominem, qui filius est Similiter & res, quæ est causa, præcessit rem, quæ est effectus, non tamen prius fuit pater, & prius fuit causa, quàm fuerit filius, & quàm fuerit effectus: ita docet Ammon. & bene, & Albert. tract. isto cap. 7. inquit relatiua esse simul naturâ, id est, formā relationis: nam secundùm naturam eorum, quę referuntur, non sunt simul. Simplicium Archita asserit, relatiua esse ad inuicem sibi causas, vt pater est causa, vt sit filius, & filius causa, vt sit pater: tamen diximus iam ex Arist. correlatiuorum vnum non esse alterius causam, quāuis & illud sit probabile.

Duo quædam in relatis reperiri.

III. *Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c.*

Hanc correlatiuorum proprietatem nō vniuersalem esse contendit, manifestatq; duplici instantia, aliqua correlatiua non esse simul naturâ Primò in scientia, & scibili, quæ correlatiua sunt, tamen scibile est prius scientia, quod probat dupliciter. Primò, quia à rebus ipsis præexistentibus scientiæ exceptæ sunt, ergo res scibiles præcesserunt scientias. Secundò, scibili ablato aufertur scientia: at scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequentia est certa, ex hoc, quòd diximus, simul naturâ esse simul existentia. Antecedens dupliciter probatur. Primò, quod ablato scibili auferatur scientia. scientia non potest esse sine obiecto, sed ablato scibili aufertur obiectum, ergo sine scibili nō est scientia Secundò verò, quòd ablata scientia non auferatur scibile, patet primò, quia multa scibilia sunt, quorum scientia nondum est inuenta; quadratura enim circuli apud Geometras scibile est, tamen nondū eius est scientia. *Præterea*, scientia auferri potest ablato homine, in quo est scientia: sed etiamsi homo nō esset, manerent multæ res scibiles: non ergo scientia aufert scibile, & sic simul naturâ non sunt.

Circa hoc aduerte verba Aristotelis, inquit enim: A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res scibilis, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horum verborum Boet. inquit hic loqui Arist de scientia, qua res impossibiles & imaginarias cognoscimus. hæc enim cognitio simul est cum re cognita, nec fuit res scibilis ante scientiam: sed quia istæ scientiæ sunt raræ, & impropriæ, propterea dixit (in paucis aut in nullis) Hæc ratio est etiam Ammonij, & Simplicij. Dubium. Sententia Boetij.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Alber. tract. isto ca. 7. pro quo aduerte id, quod in quæstione quadam proœmiali diximus, scientias esse in duplici genere. Quædam sunt speculatiuæ, per quas solum res cognoscimus, & hæ sunt posteriores rebus, quia à rebus sumptæ sunt. Quædam aliæ sunt scientiæ practicę, per quas non solum res cognoscimus, sed etiam eas operamur: & istæ sunt priores rebus scibilibus, cùm sint ipsarum causæ: propter has (inquit Ammon. & Albertus) dixit Arist. in paucis scientiam, & scibile

esse simul:at quia aliquo modo in practicis etiam res praecesserunt, propterea dicit [in nullis.]

Obiectio. Sed dices: Scientia practica prior est re scibili, non ergo scietia & scibile simul hic

1. Solutio. sunt? Respondent, sumendum esse scibile per intellectum, ac si dicat, simul fuit scientia (Verbi gratia) scamni, cum ipso scamno faciendo cognito.

2. Aliam huius interpretationem addit Simplicius, hic loqui de scientia Intelligentiarum, quę simul est cum ipso scibili, quælibet enim se cognoscit tanquam scibile: quæ cùm paucæ sint, & à multis negatæ, propterea dicit [in paucis aut in nullis.] Quælibet harum interpretationum est bona: sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus.

13. *Similiter his sese habent ea, quæ de sensu sunt, &c.*

Altera instantia manifestat Aristo. non omnia correlatiua simul esse: hæc autem est de sensu, & sensibili, quæ correlatiua sunt, tamen simul non sunt. Probatur. Sensibili ablato sensus aufertur, sed sensu ablato, non aufertur sensibile: ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autem hic de sensibili passiuè, pro eo, quod sentiri potest.

Nota. Sensus omnes in corpore tanquam subiecto existere.

Probatur antecedens dupliciter Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse in corpore, vt in subiecto visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt, tanquã circa obiectum. quod enim sentimus, corpus est, vnde & corpus est sensibile Sensus tamen quamuis in corpore, vt in subiecto sint, non tamen in quocunque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solùm animal, sed etiam alia omnia; vnde corpus quod sentit animal est, corpus sensibile, id est, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt.

Est modò primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcunque corpus & animal. sed ablato animali aufertur sensus, ergo, de primo ad vltimum, ablato sensibili, aufertur sensus. non tamen econtra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali, aufertur sensus, tamen ablato animali, non propterea auferuntur reliqua corpora, quæ sensibilia sunt. Vis huius rationis hæc est. Ablato superiore aufertur Inferius, & eius proprietas, non tamen ablato inferiori aufertur superius cum proprietate: sed sensus est passio animalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sensibile: ergo ablato animali cũ sensu, non aufertur corpus cum sensibili, his verò ablatis, auferuntur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est, nisi quando animal est, sed ante animal, sunt illa, ex quibus animal fit, scilicet elementa, quæ sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

Habet autem dubitationem, vtrùm nulla substantia ad aliquid dicatur, &c. 14.

Ista est tertia capitis pars, in qua Aristoteles mouet dubium quoddam ad ostendendam insufficientiam definitionis prioris. Dubium autem est: vtrùm nulla substantia sit ad aliquid? Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundam, in partes primæ, & in partes secundæ substantię. Verbi gratia, homo, quidam homo; caput, quoddam caput: quo supposito, docet primas substantias, & earum partes ad aliquid non dici: non enim dicimus, quidam homo, est alicuius quidam homo; nec quoddam caput, dicitur alicuius quoddam caput: sed tantùm alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secundis substantijs: homo enim nõ dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis: quo pacto dicitur, equus alicuius est equus: sed tunc non refertur vt substantia, sed res possessa: at de partibus substantiarum secundarum est ambiguũ: nam videntur ad aliquid dici: caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus? Ad quod respondet Aristot. secundùm definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessariò, cùm ad aliud dicantur: quod tamen absurdum iudicat, cùm tales partes substantiæ sint, vt superius dictum est.

Capitis pars Tertia.

Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, &c. 15.

Hic suam definitionem proponit, secundùm quam nulla substantia ad aliquid est, definitio verò talis est: Ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse ad aliquid, aliquo modo se habere, id est, quorum natura est ad aliquid, aliquo modo se habere.

Discrimen posterioris & prioris definitionis relatorum.

Est autem discrimen inter hanc, & illam definitionem: hæc enim dicit naturam eorum, quæ ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa autem dicit, ad aliquid esse, quæ dicuntur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quæ tamen non secundum naturam suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre, homo tamen secundùm naturam suam ad aliud non est. quæ igitur verè ad aliquid sunt, secundum naturam ad aliud sunt: cùm igitur partes substantiarum secundum suam naturam substantiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Substantiarum partes non pertinent ad Aliquid.

Ex qua definitione Aristot. vnicum corollarium infert, scilicet vnum relatiuum definitè non posse cognosci, quin alterum correlatiuum definitè cognoscatur: quod dupliciter probat. Primò ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum, quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis, quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundò inductione exemplari, vt de duplo, & alijs: si quis enim cognoscat determinatè aliquod duplum, & determinatè cognoscet dimidium, cuius est duplum. Similiter si q; cognoscit aliquid esse meliùs determinatè, necesse est cognoscat id, quod eo deterius est. Nec satis est, ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi & indeterminatè: sed cognoscere debet certò hoc ipso esse deteriùs. Potest enim esse, quod aliquid sit deteriùs, sed non illo deteriùs. Propterea si determinatè hoc meliùs esse cognoscere debemus: oportet, vt id determinatè, quod illo deteriùs est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi: ista enim est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Corollariū Relatiuum sine suo correlatiuo definitè non cognosci, dupliciter probatur. 1. 2.

Dubium. 1. Opinio.

Dubitatur, quid est definitè cognoscere relatiuum? Auer. Alber. & S. Tho. existimant definitè cognoscere, esse cognoscere per definitionem quidditatiuam: vt sit sensus: qui quidditatiuè vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiuè cognoscat. hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis.

2. Opinio.

Potiùs dicendum est cum Boet. definitè cognoscere, esse determinatè, & particulariter cognoscere, V. g duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est: & tunc qui duplū cognoscit, satis est si cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor: & tunc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinatè cognoscere, & definitè, non satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & vt vtamur exemplo Aristot. quod non bene à multis intelligitur. Vt manus seu meliùs determinatè cognoscatur, scilicet hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi: nam ex cognitione deterioris in communi, scilicet aliquid est deterius, non cognoscitur hoc esse meliùs, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscamus definitè illud deteriùs, quod illo meliori deterius est: aliter enim posset cognosci deteriùs in communi, & si nullum sit in particulari deterius illo, profectò illud non deterius meliùs. Hanc interpretationem valdè considera.

Duplū dupliciter cōsideratur. 1. 2.

Caput verò & manum & eorum singula, &c. 16.

Ex hac proprietate relatiuorum, necessariò colligit partes substantiæ ad aliquid non esse. Patet, nam manum, & caput definitè cognoscere possumus, vt tamen non cognoscamus particulariter & distinctè ea, quorum tales partes sunt: possumus enim caput animalis cuiusdam caput esse cognoscere, vt illud animal tamen non cognoscamus: præsertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cùm animalis species incognita est, tunc enim caput etiam vniuersaliter cognoscitur, ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet nullam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior communiter recepta erat: hæc autem nouiter inducta, non probatur; inquit Aristot. difficilè esse in his maximè obscuris, & receptis quicquam asserere absque probatione. tamen saltem recipiatur ista per modum dubitationis: non enim parùm est vtile in istis bene dubitasse. Atque hæc circa totius interpretationem.

QVAE-

QVAESTIO I.

Vtrùm ad aliquid sit speciale genus entis?

POst textûs interpretationem, vt moris est, ea quæ grauiora dubia sunt, & quæ magis naturam eorum, quę consideramus, aperiunt, tractabimus. Ac primò circa ipsum ad aliquid. Posteriùs circa dubia ex verbis Aristo. & sensu procedentia, versabimur.

Authoris intentio in reliquis huius prædicam. pertractandis.

Est igitur prima quæstio: An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus alijs distinctum, & similiter quantitas est ad aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus?

Argumēta in contrarium.

1. Argum. Videbitur autem genus aliquod non esse, propter rationes sequentes. Prima. Id quod nunquam per se sumitur, sed cum varijs, imò omnibus rerum naturis coniunctum, & commixtum, non facit per se vnū genus: sed huiusmodi est ad aliquid: ergo non est vnum distinctum ab alijs genus. Maior est nota, cum consequentia: minor probatur. quia relatio modò est cū quantitatibus, vt æquale, magnum, duplū: modò cum qualitatibus, vt simile, dissimile: modò cum actionibus, vt pater, causa: modò cum alijs: ergo nunquam per se est.

2. Argum. Secundò. Id quod non est in rebus, sed solùm habet esse per intellectus operationē, non pertinet ad genus aliquod entis; quia hic considerātur entia realia, quæ habent esse præter operationem intellectus, vt substantia, quantitas, & reliqua; at ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem intellectus: ergo non est inter ea, quæ sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, æqualitas, & reliqua, non vidētur aliud habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis.

3. Argum. Tertiò: Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accidens: sed ad aliquid nec est subiectum, cùm non sit substantia; nec est in subiecto, cùm relatio, vt relatio, nō sit in alio esse, sed ad aliud esse: ergo nec est accidens, nec substantia, & ita non est entis genus.

4. Argum. Quartò, Genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: sed istud ad aliquid hæc non habet: ergo non videtur esse genus: nec enim apparent species, nec differentiæ, nec has explicat Aristot. non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab alijs.

Circa hanc difficultatem fuit antiquorum opinio ante Aristotelem, & Platonē, cuius meminit Auer. 5. Meta. com. 20. quam Alb. c. 1. huius tract. adscribit Zenoni. Hi existimabant, ad aliquid non esse peculiare aliquod genus, sed multis mistum, & ex varijs congestum, quorum rationes superiùs aliqua ex parte in principio proposuimus. Altera fuit opinio Arist. & Platonis, & reliquorum omnium, ad aliquid esse vnum quoddam genus ab alijs omnibus distinctum & diuersum.

1. Opinio Antiquorum.

2 Opinio Arist. Plato & communis.

1. Fundam. Pro horum declaratione, ne per ignota procedamus, erit primum fundamentum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate, quæ est per se esse, omnis substantia in vniuersūm dicitur substantia: ita similiter ab hac intrinseca proprietate, scilicet esse in subiecto, quæ dicitur inhærentia, omne accidens dicitur accidens: & sicut omnis substantia per se est, ita omne accidens in subiecto est & inhæret. Accidentia tamen dupliciter inhærent, & in subiecto sunt,

Accidētia dupliciter inhærent subiecto.

1. quædam insunt in subiecto, ita vt non ordinent subiectum ad aliquid aliud extra ipsum subiectum: vt albedo, & quantitas, insunt subiecto, non tamen vt ipsum ordinent ad aliquid extra se: & ista accidentia dicuntur purè absoluta.

2. Quædā alia insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordinent ad aliquid aliud extra ipsum: vt scientia inest animæ, vt cognoscat per eā res alias, similiter potentia visiua inest oculo, vt ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relatiua.

Accidētia relatiua duplicia sunt.

Hæc autem sunt in duplici differentia. Quædam enim sic insunt subiecto, & ordinant ipsum ad aliud, vt tota eorum natura non sit ordinare ad aliud, sed ipsum subiectum in se afficere, & disponere: sicut scientia inest quidem animæ vt intelligat, tamen scientiæ natura præcipua nō est ad aliud, sed ipsam animam perficere, & disponere in se: similiter habitus, potentia, & alia multa: talia accidentia dicuntur relatiua secundùm dici. Quædam alia, sic ad aliud subiectum ipsum ordinant, vt eorū

tota

tota natura, vt talia sunt, sit ad aliud subiectum ipsum, afficere: vt paternitas, & alia, quæ dicuntur relatiua secundum esse.

Relatiua secundum esse. Dupliciter consideratur.

Hæc autem relatiua secundum esse, dupliciter sumuntur: vno modo, vt sunt in ipsis rebus: altero modo, vt à nobis cognoscuntur, scilicet quando vnum alteri comparamus. Ista autem relatiua, vt in rebus sunt, dicuntur ad aliquid, quod nomē Pla-
1. to primus, vt dicitur, imposuit: vt verò à
2. nobis cognitæ sunt, dicūtur magis propriè relationes: quia intellectus vnū alteri confert, & vnum ad alterum refert: quamuis etiam inde tractum nomē, accipiatur quoque pro illis, vt sunt in rebus: vt autem in intellectu sunt, dicūtur relationes cōceptę.

Illatio. Accidentia quonam respectu dicantur relatiua.

Ex his omnibus vnum infertur, quod valdè memoriæ mandandum est: accidentia non dici relatiua, nec secundùm esse, nec secundùm dici per respectum ad subiectum, sic enim omnia essent relatiua, cū omnia subiecto insint; sed dicuntur relatiua, per id, ad quod subiectum ipsum ordinant, quod dicitur terminus. Vnde multa sunt accidentia, quæ nec secundùm dici, nec secundùm esse, relatiua sunt: cùm subiectum ad aliquid extra se non ordinent.

2. Fūdam.

Sit secundum fundamentum. Hæc est natura eorum, quæ sunt ad aliquid, vt nunquam insint subiecto, nisi medio aliquo accidenti absoluto, & simul coexistēte alio accidenti insit relatio alterius subiecti. Vnde ad relatiui existentiam tria necessaria

Tribus cōsummatur Relatio.

1. concurrunt. Primum, subiectū ipsum, cui inhæret, quod ab aliquibus dicitur funda-
2. mentum remotum. Secundum, est illud absolutum accidens, ratione cuius inhæret, quod dicitur fundamētum propinquum.
3. Tertium, illud accidens alterius subiecti, in quod relatiuū terminatur, quod dicitur terminus, siue correlatiuum, quod quidē est eiusdem rationis cū altero; habet enim & fundamentum, & subiectum, & illud etiam alterum vt terminum; cū inter vtrumque sit mutua habitudo. V. g. sunt duo alba, vnum alteri simile, similitudo vnius inest corpori vno, vt subiecto, media albedine, vt fundamento, & dependet ab altera similitudine, vt à termino: hæc pariter similitudo inhæreret alteri corpori, vt subiecto, media eius albedine, vt fundamento, & ab illa similitudine priori, tanquam termino vicissim dependet: ex quo fit, vt cùm relatio, & à termino, & à fundamento, & à subiecto dependeat, necessario horum quolibet destructo, & ipsa destruatur.

Vnde similitudo vnius albi, potest tripliciter perire, & recedente altero simili, & ipso corpore destructo, & ipsa etiam albedine mutata. quamuis non sit hoc vniuersaliter verum de fundamentis; nisi quādo fundamenta sunt permanentia; in successiuis enim non valet: vt fundamentum paternitatis est generatio, quæ transit manente paternitate.

Nota.

Hic tamen vnum est maximè considerandum; relationes non ab omnibus his tribus æqualiter dependere: relatio enim duo habet, alterū, vt accidens est, & hoc est subiecto inhærere: alterum, vt tale accidens est, scilicet relatiuum, & hoc est ad aliud esse: vt accidens est, à subiecto suo necessariò depēdet: vt relatio est, à termino. Vnde Gilbertus dicebat, relationem, vt relationem, non habere esse infixum, sed affixū, id est, ad aliud fixum; ratione verò vtriusq; à suo fundamento dependet. V. g. similitudo dependet ab albedine, & vt accidens est, ita similitudo, quia verè nō inhæreret subiecto, nisi albedine interueniente: & similiter, vt ad aliquid, & relatio est, ab illa dependet, quia talis similitudo non esset; nisi à tali albedine. Et hinc est, vt diximus, quod variatis fundamentis, ipsæ etiam in se variantur relationes: vt maximè patet in his relationibus, quæ consequuntur quantitatem, vt duplum, triplum, in quibus fit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim: vt maximè attendamus fundamenta, ad distinguendas relationum naturas, quæ ab eis per se pendent, tanquam à causa intrinseca.

2. Fūdam. Tria esse in communi fundamenta omnium relationum.

Sit tertium fundamentum Fundamenta harum relationum sunt tria in communi. Primum est quantitas, supra quam fundatur, æquale, inæquale, & omnes proportiones Arithmeticæ, Geometricæ, & Mathematicarum aliarum; similiter omnes relationes temporis & loci. Aliud funda-
mentum est qualitas, supra quam funda- 1.
tur, simile, dissimile, amicus, inimicus, &c. 2.
Tertium est, actio, & passio, qua fundatur, 3.
pater, filius; causa, effectus, & alia multa.

Actio triplex.

Hæc autem est triplex: quædam enim

T actio

actio est naturalis, vt generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quædam est artificialis, quales sunt actiones artificum, quędam verò sunt mentis, vt cognitionis, appetitus circa res. Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secundas, omnes relationes & habitudines, quæ inter artificiata reperiuntur. Supra tertias, omnes Logicæ & aliæ multæ, vt esse genus, speciem, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorem, & reliqua.

4. Fũdam. Relatio alia est realis, alia rationis.

Sit quartum fundamentum. Relatio in communi duplex est, quædam realis, quædam rationis. realis est relatio existens in rebus absque operatione intellectus, per quam vnum ad aliud est: vt paternitas, quę est in aliquo homine, sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur: contrà, relatio rationis est, quæ non est in rebus, nisi per operationem intellectus; vt animal dicitur genus, respectu speciei, sed talis relatio generis non dicitur, nisi per operationem intellectus.

Relatio alia est mutua, alia nõ mutua.

Iterum Relatio est duplex; quædã mutua, quædam non mutua. Mutua est, quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis, vel rationis. Verbi gratia, pater refertur ad filium, per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem, per filiationem, quæ etiam est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur ad genus per speciei formam, quæ pariter est relatio rationis. Relatio non mutua, est, quando ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius verò non est, nisi rationis. Verbi gratia, nos referimur ad Deum, per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis: quia nos sumus realiter serui Dei, relatione in nobis existente: at ipse Dominus noster dicitur, non quia habeat in se aliquod accidens reale, per quod dicatur Dominus, sed quia cognoscimus & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter Scientia refertur realiter ad scibile, scibile verò non, nisi per intellectus operationem.

Relatio alia est æquiparantiæ, alia disquiparantiæ.

Iterum. Relatio est duplex, quædam æquiparantiæ, quædam disquiparantiæ. Aequiparantiæ est, quando denominatio est eiusdem rationis in vtroq; correlatiuo: vt similitudo, quæ est inter duo alba, secundum quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur eodem modo simile. Disquiparantię est, quando est diuersa denominatio in vtroq;, vt paternitas, & filiatio: duplum, subduplum. Ammonius vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua; & disquiparantiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Nota.

Tamen summoperè aduerte non solùm dici relatiua æquiparantiæ, quia est eadem in vtroque denominatio, sed etiam quia fundamentum est eiusdem rationis in vtroq;: vt vnum simile alteri dicitur simile, quia est in vtroq; fundamentum eiusdem rationis, scilicet, quia vtrunque est album, vel nigrum: relatiua verò disquiparantiæ, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem, fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem: similiter mediatè fundatur.

1. Conclus. Relationes quędã sunt in rebus, absq; operatione intellectus.

His suppositis fundamentis, sit prima Conclusio. Nõ omnis relatio est rationis, sed sunt multæ relationes reales in rebus existentes, præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contrà antiquos illos ante Arist. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tantum ad inuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Aristot. & Auerr. 12. Metap. com. 19. & eandem etiam ipsorum opinionem arguit Ammon. in præsenti. Hæc autem Conclusio non solùm veritati naturali est conformis, sed maximè deseruit Theologicæ veritati, secundum quã relationes in diuinis reales collocantur: quamuis hæ aliæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur.

Huius Cõclusionis varietas.

Probatio eiusdem.

1. Et probatur Conclusio. Seclusa operatione intellectus, vnum album magis cum altero albo, quàm cum nigro conuenit: & pars ad totum vnũ magis, quàm ad aliud accedit; ergo seclusa intellectus operatione, est similitudo inter illa, quæ relatio est: imò in vniuersis rebus hoc experimur, ꝙ quædam magis, quædam minus inter se conueniunt, & mutuo se afficiunt: ergo est inter eas relatio extra opus intellectus. Præterea, quia res ordinatę perfectiores exisũt seipsis inordinatis etiã extra intellectum, 2.

& non

& non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio:ergo dantur relationes reales.

2. Conclus. Relatio Realis non Rationis huc pertinet. Secunda Conclusio, Relatio sola realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Metap. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Probatur.

Dubium. Cur relatio quædã sit realis, quædam rationis. Dubitabis: Quare aliquæ sunt relationes reales, aliquæ verò rationis? Dico, & id aduertendum est, quòd relatio realis, nunquam cõsurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cùm nullum ens reale possit habere esse vel in se, vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cùm autem reperiãtur res, quæ connexionem cum alijs habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solùm. Verbi gratia, res non mutantur per hoc quòd scientiæ de eis acquirantur, mutatur tamen ipsa scientia, quę realiter ex rebus fit, quæ tamẽ ante non erat: propterea res, scibiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus cõparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali. eodem modo se habent genus, & species: in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes per intellectum solum sunt.

3. Conclus. Relata secundum dici sunt etiam huius Categoriæ quodammodo. Tertia Conclusio. Probabile maximè mihi videtur, etiam relatiua secundùm dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Albe. Simplic, & Boet. & Paul. Ven quamuis minùs principaliter; cùm secundum naturam suam pręcipuam, in alijs prędicamentis sint. nec obstat argumentum Ammonij, quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda, cũ omnia sint relatiua secundùm dici, habent enim respectum ad subiectum? Hoc argumentum nullius est roboris, quia, vt dixi in primo fundamento, & maximè est considerandum, non quicunque respectus facit relatiuum secundum dici; est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualem omnia accidentia habent ad substantiam: sed non facit accidens relatiuum: est alter respectus ad terminum, qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vt diximus.

Argumentum Ammonij contra hanc Conclusionem. Cõfutatur.

Hoc tamen non obstante, probabile est etiam, sola relatiua secundùm esse, in hoc esse prædicamento: vt vult Ammon. præsertim, quia his solùm competit definitio posterior Arist. quamuis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundùm dici, secundũ id, ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud. Concessio.

Quarta Cõclusio. Ad aliquid est vnum genus entis ex decem, distractum ab omnibus alijs. Probatur, quia illud ens facit nouum genus, quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modum de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solùm de substantia vt alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus. 4. Conclu. Relatio distincta ab alijs generibus facit Categoriã.

Per ista potest ad argumenta responderi. Ad primum; distinguitur maior; quod enim ita cum alijs est mistum & confusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam, admitto non facere genus per se distinctũ. at relatio, licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab alijs omnibus: propterea est vnum nouum genus. Ad 1. Arg.

Ad secundum negatur minor: imò, vt diximus in prima cõclusione, non solùm relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam ante opus intellectus extiterunt in rebus relationes, per quas vna res ad aliam se habet. Ad 2.

Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non solùm est ad aliud, sed etiam est in alio: vt enim diximus, & relatio est accidens, & tale accidens, vt accidens, est in alio, scilicet subiecto, vt tale accidens scilicet relatiuum, ad aliud est. Ad 3.

Ad quartum negatur, nõ esse genus, nec alia in hoc prædicamẽto. Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vno modo vt est forma accidentalis determinata ad vnum extremum correlatiuorum; vt quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnum extremorum correlatiuorum sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi, vt non est determinata vlli extremorũ, Nota. Ad 4.

sed indifferenter consideratur, siue pro vno extremo, siue pro altero; vt quando dicitur relatio disquiparantiæ, tunc enim dicimus non solum relationem vnius extremi, scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Ad aliquid quomodo sit genus generalissimum.

Hoc supposito dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem ac accidentalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlatiui, vel illius: & sub hoc etiam sunt genera subalterna, quę etiam relationis formam indeterminatè dicunt, vt, ad aliquid æquiparantiæ, ad aliquid quantitatis. At quando relationes determinatæ sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, vt paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt indiuidua, vt hæc paternitas, hic filius, hoc duplum.

Recapitulatio diuisionum Ad aliquid.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primò diuidi per differentias ex fundamẽtis sumptas, quæ nomine simplici carent, vt aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione, & passione. Poterit iterum diuidi in communi in ad aliquid æquiparãtiæ, & ad aliquid disquiparantiæ: quæ differentiæ singulæ genus subalternum constituunt. Et iterum ad aliquid in quantitate, potest rursus diuidi per æquiparantiam in quantitate: & disquiparantiã. Similiter ad aliquid in qualitate, quamuis quæ in actione, & passione sunt, disquiparantiæ tantum sint. Et hæc satis sint quantum ad naturam eorum, quæ ad aliquid sunt, quæ verò hic deesse videntur, Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAESTIO II.

Circa reliqua, quæ in textu ab Aristotele dicuntur, Num rectè dicta sint?

Contra ea quæ sparsim in textu.

EOrum, quæ sunt ad aliquid, natura, & his quæ ad ipsum in communi spectant, vtcunq; elucidatis, superest aliqua, quæ in literæ interpretatione prætermisimus, breuiter examinare, & vt ad dispositionis normam reducatur: arguitur

1. Argum.

primò: Nullum est discrimen inter priorẽ & posteriorem definitionem; ergo non bene ab Arist. prior reijcitur: quod si prior ista non erat conueniens, frustra in medium adducitur.

2. Argum.

Secundò. Vitium est in definitione idẽ per idem definiri; cùm sit petitio principij; sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur, quia definiens ad aliquid, ipsa in definitione iterum sumit, scilicet, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid aliquo modo se habere.

3. Argum.

Tertiò. Omne genus habet aliquam passionem sibi propriam, at ad aliquid nullã habet talem, nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristotele. Minor patet: quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generibus competunt, vt patet: dici verò ad conuertentiam, etiam alijs inest, cùm homo, & risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt: similiter album, & albedo: album enim albedine est album: albedo autem est albi albedo: Simul autem esse natura ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eiu est propriũ.

4. Argum.

Quartò. Videtur Arist. sophisticum esse argumentum, quo probat scientiam, & scibile, sensum, & sensibile, non esse simul: nam comparat scibile in potentia, cum scientia in actu: si enim vtrunque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

5. Argum.

Quintò. Asserit partes primæ substantię non dici ad aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

6. Argum.

Sextò. Vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definitè cognoscit vnum, cognoscit alterum: probatur: definitio est per clariora, vt dicitur 6. Top. c. 2. at correlatiua sunt æquè ignota. Præterea, quia vnum non est de essentia alterius, cùm nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Responsio ad argum.

Ad hæc argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nominum defectum maximè in hoc prædicamento generare æquiuocationem, quæ obscuritatis & deceptionis mater est: propterea alia prędicamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportebit respicere: sunt autem tria in alijs. Primum, est subiectum, & subiecti nomen, in-

in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto consideratâ, & nomen ipsius, vt albedo, nigredo. Tertium, est ipsamet accidẽtalis forma, vt est in subiecto, & ipsius nomen: quod denominatiuum est, vt album, nigrum, quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto prædicamento, sed non sunt omnia nomina, per quæ explicentur. est ipsum subiectum, cui inest relatio, scilicet homo, cui inest paternitas, & album, quod est simile: est forma, scilicet ipsa relatio, sed non est nomẽ, quo explicetur distinctè: nam relatio secundũ se, & vt est in subiecto, & ipsum subiectum, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quamuis gratia distinctionis varia sit additio: dici enim ad aliquid, est nomen denominatiuum, quod de subiecto habente relationem dicitur: vt enim dicimus: homo est albus, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse verò ad aliquid, est nomen ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: vt enim dicimus: album est quale, albedo est qualitas, ita dicitur: pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestatur illa distinctio Arist. 5. Met. cap. 15. dupliciter ad aliquid esse, per se, & per accidens: vocat per se ad aliquid, quod hic vocat dici ad aliquid, seu habere se ad aliquid: vocat per accidens ad aliquid, quod hic dicit ad aliquid, scilicet subiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est ad aliquid.

Ad 1. Per hoc patet solutio ad argumentum: definitio enim illa prior potius est subiectorum, & eorum, quæ ad aliquid sunt per accidens: posterior verò est eorum, quæ per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto & in abstracto.

Ad replicam respondetur cum Auer. illam definitionem fuisse communem: propterea traditam ab Aristot. quia facilius erat veritatem docere illum, qui doctus est communia, quàm qui ignarus prorsus est.

Ad 2. Ad secundum respondetur, illud ad aliquid positum in definitione, non esse idẽ cum definito nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione verò sumitur ita, vt idem sit quod aliqua res, & notãda est vis illius præpositionis [ad] denotat enim habitudinem termini: aliud enim est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in aliquo, est esse, vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vti diximus accidens est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminũ, quod expressè docet Arist. 5. Metap cap 5. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius, quod videtur, scilicet coloris. Aliud, esse ad aliquid, aliud, esse in aliquo. Visus respectu cuius sit ad aliquid.

Ad tertium, est notandum. Sanctus Augustinus in suis Categorijs assignat quatuor propria relatiuorũ Primum est, simul intelligi; vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodẽ subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplum & subduplum. Quartum, vt alterum de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius. hæc tamen ferè ad ea, quæ Arist. tradidit, reducuntur. Ad 3. Nota.

Propterea ad argumentum dico cum Simplic. & alijs, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorum: non autem quæcunque conuertentia hic sumitur, sed illa, per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem dicimus: album est albedine album, album refertur ad albedinem, non vt ad terminum, sed vt ad formam: albedo vero ad album, vt ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuertentia. Similiter illa proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quæ verè relatiua sunt: scientia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolutè relatiua sunt; sed secundum quid, scilicet secundùm dici.

Ad quartum respondent Simplicius & Ammonius, admittendo illa: si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vtrunque etiam in potentia. Ad 4. Simplicius & Ammonius.

Sed profectò hoc est expressè cõtra Arist. 3. animæ, cap. 2 vbi docet contra antiquos sensibile & sensum in actu simul esse, tamen in potentia non esse simul: & ibi id fatetur Simplicius. Reijcitur responsio hæc.

Propterea maximè considerandum est, quid Aristot. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu, ipsam operationem sentiendi: sensum potentia, ipsam Datur melior.

potentiam, quam sentimus, sensibile verò actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile verò potentia, ipsum sensibile, quando actu non sentitur. Simili modo scientia in actu, est ipse actus, & operatio contemplandi: scientia potentia, est ipse habitus vel intellectus absq; operatione: scibile autem actu, res est ipsa cognita de præsenti: scibile verò potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet, priùs esse sensibile & scibile potentia, quàm ipsas potentias sciendi vel sentiendi, & hoc maximè est considerandum, quia conducit ad multa in Aristotele difficilia intelligenda.

Ad 5. Nota. Ad quintum est aduertendum, relationem posse sumi tripliciter: vno modo in specie, altero modo particulariter, tertio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas: si in specie sumatur, tunc ad terminum refertur in specie: paternitas. n. est ad filiationē, & duplum ad subduplum: si particulariter verò sumatur, etiam ad terminum particularem refertur: aliquod duplum est alicuius subdupli duplum, & aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit. Ac in singulari non dependet à singulari termino: non enim indiuiduatur relatio, nisi à subiecto, in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est hoc patre, scilicet, tali homine: & hoc duplum non est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omnium æqualium.

Hinc est, vt insinuaret Aristot. relatiua in singulari, vt singularia sunt, non à terminis, sed potiùs à substantijs pendere, inde dicit partes primę substantiæ, scilicet singulares, non referri in singulari, cùm relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad 6. Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, non quia sit pars essentiæ vel tota eius essentia, sed quia est terminus & complementum ipsius essentiæ, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum, sed potiùs ad alterum: & quamuis per se æquè ignota sint, tamen simul sumpta mutuo se declarant & manifestant.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, quia vlteriùs prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere, & horum omnium exactiùs disputandorum tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De Qualitate & Quali.

Cap. VIII.

Qualitatem verò dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur. 1.

Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicuntur. Differt autem habitus à dispositione, quod permanentior, & diuturnior est. Tales verò sunt scientiæ & virtutes. scientia enim videtur esse permanentium, & diuturniorum: vt si quis vel mediocriter sumat scientiam, nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & virtus, vt iustitia, & temperantia, & singula talium non videntur posse facilè moueri, neque facilè permutari. Dispositiones verò dicuntur, quæ sunt facilè mobilia, & citò permutabilia: vt calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: citò autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omninò difficilè mobilis existens, quam iam quispiam, vt habitum vocet. 2.

Manifestum est autem quòd hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora & difficiliùs mobilia. Namque disciplinas non multùm retinentes, sed facilè mobiles existentes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundùm scientiam peius, meliusùe. Quare differt habitus à dispositione, quòd hæc quidem facilè mobilis sit: ille verò diuturnior & difficiliùs mobilis. Sunt autem & habitus dispositiones: dispositiones verò non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum, & quodammodo dispositi sunt secundùm ipsos: qui autem dispositi sunt, non omninò retinent habitum. 3.

Aliud verò genus qualitatis est, secundùm 4.

dùm quod pugillatores vel cursores, vel salubres, vel insalubres dicimur: & simpliciter quæcunque secundùm potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur. Non enim, quoniam sunt dispositi aliquo modo, vnumquodque huiusmodi dicitur: sed quòd habent naturalem potentiam vel impotentiam, facilè aliquid facere, vel nihil pati: vt pugillatores, vel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem, vel impotentiam hoc facilè faciendi. Salubres autem dicuntur, eò quòd habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facilè patiantur, insalubres verò, quòd impotentiam habeant naturalem, nihil facilè à quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facilè secari: molle verò, quòd eiusdem ipsius habeat impotentiam.

5. *Tertium verò genus qualitatis est, paßibiles qualitates & paßiones. sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quòd quidem igitur & hæ qualitates sunt, manifestum est. quæcunque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundùm ipsas, vt mel, quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit. Similiter & in cæteris.*

6. *Paßibiles verò qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his & calor & frigus paßibiles qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas suscipiunt, aliquid paßa sint, sed quoniam secundùm sensus vnaquæque dictarum qualitatum paßionis effectiuæ est, paßibiles qualitates dicuntur. dulcedo enim paßionem quandam secundùm gustum efficit, & calor secundùm tactum: similiter autem & alia. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodem modo ijs, quæ dicta sunt paßibiles qualitates, dicuntur: sed eò quòd ipsæ ab aliqua paßione innascuntur.*

7. *Quòd enim fiunt propter aliquam paßionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubens factus est, & timens pallidus, & vnumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationumùe passus est, similem colorem verisimile est eum habere. Quæ enim affectio nunc in eo, quòd verecundetur circa corpus, facta est etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis fit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus paßionibus difficilè mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, paßibiles qualitates dicuntur: siue enim secundùm naturalem constitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundùm eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, vel propter æstum eidem contigit nigredo vel pallor, & non facilè prætereunt, vel etiam per vitam permanent paßibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundùm eas dicimur. Quæcunque verò ex ijs, quæ facile soluuntur & citò transeunt, fiunt, paßiones dicuntur, qualitates verò minimè, non enim aliqui secundùm ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter verecundiam rubens factus est, rubens dicitur: neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo, quòd aliquid passus est: quare paßiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.*

Similiter autem his, & secundùm animam paßibiles qualitates & paßiones dicuntur. Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus paßionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundùm eas dicuntur, id est, iracundi atque amentes. Similiter autem & quæcunque alterationes non naturales, sed quæ ab aliquibus accidentibus factæ sunt, difficilè prætereuntes, & omninò immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundùm eas dicuntur. Quæcunque verò ab ijs, quæ facile & citò prætereunt, fiunt, paßiones dicuntur, vt si quis contristatus, iracundior fiat: non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi paßione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare paßiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè. 8.

Quartum verò genus qualitatis est forma, & circa vnumquodque constans figura Am- 9.

ra. Amplius autem ad hæc, rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est. Secundùm enim vnumquodque eorum quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & secundùm etiam formam vnumquodque quale dicitur.

10. *Rarum verò, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione, quæ circa quale est. quandam enim positionem magis videntur partium vtrunque monstrare: spissum enim dicitur eò quòd partes sibijpsis propinquæ sint: rarum verò, eò quòd distent à se inuicem, & lene quidem, quòd in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: asperum verò, quòd hæc quidem pars superet, illa verò sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis: sed ferè qui maximè dicuntur, hi sunt: qualitates itaque sunt, quæ dictæ sunt.*

11. *QValia verò sunt, quæ secundùm has denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque, & ferè in omnibus denominatiuè dicuntur: vt à candore candidus, & à Grammatica Grammaticus, & à iustitia iustus, Similiter & in alijs. In aliquibus verò, eò quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea, quæ dicuntur, ab ijs denominatiuè dici, vt cursor aut pugillator: qui secundùm naturalem dicuntur potentiam à nulla qualitate denominatiuè dicitur: non enim posita sunt nomina potentijs, secundum quas isti quales dicuntur: sicut disciplinis, secundùm quas pugiles vel palæstrici secundùm dispositionem dicuntur: pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur: quales verò ab his denominatiuè dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiuè, quòd secundùm eam quale dicitur: vt à virtute studiosus, eò enim quòd virtutem habeat, studiosus dicitur: sed non denominatiuè à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiuè à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.*

12. *INest autem & contrarietas secundùm qualitatem, vt iustitiæ iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea, quæ secundum eas, qualia dicuntur: vt iniustum iusto, & album nigro Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim, aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Ampliùs, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta, vt si est iustitiæ iniustitia contraria, quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia Nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in alijs, quæ secundùm quale sunt contraria.*

Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minùs: sed & ipsa intensionem suscipiunt; cùm candidum namque sit, contingit ampliùs candidum fieri Non tamen omnia, sed plurima: iustitia namque si dicatur magis & minùs iustitia, potest quilibet ambigere. similiter autem & in alijs dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus, iustitiam namque iustitia non omninò aiunt maius & minùs debere dici: nec sanitatem sanitate: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur: sic autem & Grammaticam & alias dispositiones, sed tamen ea, quæ secundùm eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: Grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in alijs. Triangulus verò & quadrangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum: quæ enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterum altero dicetur. nihil enim quadratum magis, quàm parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem. Simpliciter autem si vtraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus. 13.

Horum itaque, quæ prædicta sunt, nullum est proprium qualitatis. Similia verò aut dissimilia secundùm solas dicuntur qualitates, simile enim & dissimile alterum alteri non est secundùm aliud, nisi secundùm id, quod quale est. Quare proprium est qualitatis 14.

ditatis secundùm eam simile, vel dissimile dici. At verò non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum, quæ sunt ad aliquid, connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum, quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum, quæ sunt singularia: nam cùm disciplina genus sit, idipsum quod est alterius dicitur. alicuius enim disciplina dicitur, eorum verò, quæ singularia sunt, nihil ipsum quod ad alterius dicitur, vt Grammatica non dicitur alicuius Grammatica: nec Musica alicuius alterius Musica: sed fortè secundũ genus; & hæ ad aliquid dicuntur: vt Grãmatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius Grammatica: & Musica alicuius disciplina, non alicuius Musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt: non sunt ad aliquid dicimur autem quales secundùm singula. hæc enim & habemus: scientes enim dicimur, eò quod habemus singularum scientiarum aliquas: quare hæ erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundùm quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorum, quæ sunt ad aliquid.

Ampliùs si contingit idem ipsum & quale, & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtrisque hoc generibus enumerare.

Cur priùs de Qualitate egerit, quàm de alijs sequentibus prædicamentis, ac cur titulo duplicato?

Ratio ordinis. CVriosum est, inquit Boet cur Qualitatem reliquis prædicamentis anteposuerit, dubitare, cùm maxima sit disceptatio etiam prioribus duobus esse præponendam. Tamen ne vlla prorsus supersit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alber. tractat. isto, ca. 1 est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiæ inhærens: propterea meritò anteponitur actioni, & passioni, & alijs quatuor, quæ substantiæ sunt extrinseca, qualis est locus, à quo est vbi, & tempus, à quo quando, & reliqua.

Titulus huius prædicamenti. Titulus tamen est maximè notandus. De qualitate & quali, ita enim legitur Græcè, περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ ποιότητος, & quamuis Alexand. Achatius, & Simplicius, solùm existiment legendum illorum vnum, illudque vitio scriptorum tribuant; tamen Ammon. Boet. Alber. & S. August. ita legunt, vt vtrumq; in inscriptione retineatur. Cuius prima ratio traditur à Porphyrio, nempè vt vtriusque vocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio est Alber. capit. 1. quia qualitas & modi prædicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in concreto: propterea vtroque modo inscribitur. Tertia ratio est Ammon Pro quo aduerte, accidens dupliciter potest considerari. Vno modo secundùm se, & vt à subiecto separatum cognoscitur, quod nomine abstracto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretum, cognoscere autem accidens in abstracto, intellectus ipsius est, cuius est tale accidens abstrahere: at cognoscere accidens in concreto, sensus est: hic enim album, nigrum, calidum sentit: propterea nobis est in concreto accidens notius, quam in abstracto. Et his extat hæc ratio Ammonij, hic enim traditur qualitas, & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusque meminit. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando pro subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi: & ne forsan quis deciperetur, existimans hic quale considerari ratione subiecti, propterea Aristoteles vtrunque copulauit: vt nihil aliud per quale, quàm per qualitatem intelligeremus: cùm quale significet ipsam qualitatem, vt est in subiecto. Omnes hæ rationes bonæ sunt, & hæc vltima est etiam Simplicij.

Ex his patet ratio, quare non de quantitate, & quanto inscripsit. quantitas enim est accidens in vniuersum sensibus subs- Nota. stans, & suscipiens mutuam prædicationem in concreto, & abstracto, vt diximus: at ipsa qualitas nõ sensibus in vniuersum substat, cum sint innumeræ qualitates insensibiles: nec de concreto abstractum, vel econtrà, prædicatur: propterea satis fuit, ibi, de quantitate, inscripsisse, non autem hic, cùm ista non ita idem sint.

Qualitatem verò dico secundùm quam quales quidam esse dicuntur. 7.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Capitis diuisio. Prima, definitionem, seu descriptionem ipsius qualitatis cum diuisione specierum

 ipsius

ipsius cõtinet; In secunda traditur de quali. In tertia sunt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

Pars prima Capitis. In prima ergo parte, distinctionis causa, quinq; sunt particulæ. In prima est descriptio qualitatis. In singulis quatuor, sũt quatuor species ipsius qualitatis, singulæ singulis particulis.

Definitio Qualitatis. Est ergo Qualitas secundùm quam quales quidam dicuntur, vt ab albedine corpus quale dicitur; si enim interrogeris, quale corpus est: dices album.

Nota 1. Cur abstractũ per concretum explicetur. Hic primò aduerte hic describi, & manifestari abstractum per concretum: quia, vt dixi ex Ammon. notiora nobis sunt cõcreta, vtpotè sensibus percepta: & similiter quia concretum est magis compositum, cùm significet accidens, vt est in subiecto: compositum autem notius est nobis, quàm simplex, vt docet Auer. 5. Physic com 3

Nota 2. Cur Arist. definiendo qualitatẽ in singulari, verbo vtatur plurali. Aduerte secundò, ne turberis in verbis Arist. definit enim qualitatem in singulari, & vtitur verbo plurali, ob eamque causam existimemus ex hoc ab vnica qualitate semper multa dici qualia: sed in definitionibus voces à numero absoluuntur: vt idẽ sit sensus: qualitas est, à qua aliquid dicitur quale: sicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota 3. Cur legat Albert. dicimus. Aduerte tertiò, quod Albert. in præsenti notat dici per verbum primæ personæ, scilicet [quidam dicimur] vt intelligamus duplices esse qualitates: quædam sunt spirituales, quæ non nisi animæ, vel rei spirituali insunt: quædam sunt corporeæ, quæ non nisi corporibus insunt. Propterea enim dicit per verbum personæ primæ qua significantur homines, in quibus solis, hæ vtræque qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, sed impertinens ab Aristotele, Græcè enim habetur verbum tertiæ personæ, vt vertit Boetius.

Nota 4. Descriptionem hanc videri non bonam. Aduerte quartò, videri istam non esse bonam descriptionem: omnia enim accidentia in quali prædicantur, & secundùm ea quales dicimur: ergo non hoc isti prædicamento proprium est.

Qualitas quot modis accipiatur. Propterea nota ex Arist 5. Meta. cap. 14. qualitatem multipliciter sumi. Primò, pro omni forma substantiali, & differentia rei constitutiua: formæ enim qualitas inest,

1.

& differentia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur, pro quacunque forma accidentali, quę est extra naturam subiecti: & sic comprehendit omnia nouem prædicamenta. Tertio modo sumitur specialiter pro accidente huius quarti prædicamenti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & purè quale. Dicit enim Alb. cap 1 & benè, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantùm, sed cum aliqua compositione; sicut & à quantitate non quale absolutè, sed quantum, vel aliquod. Ab alijs verò dicitur aliquid, non quale, sed qualiter se habet: quod sedet enim vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potiùs dicitur aliquo modo se habere, quàm quale absolutè. Hæc verò qualitas huius prædicamenti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio. Et huic consonat, quod Porphyr. dixit in cap. de communitatibus in differentia generis & accidentis, accidens prædicari in quale, vel, in quo modo vnumquodque se habet. 2. 3.

Nota 5. Post descriptionem diuisionem. Posita descriptione, qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hic intelligas, multipliciter, id est, æquiuocè sumi, sed genericè, nimirum, quia multas species habeat, vt notat Ammon. Boet. & Albert. & hoc manifestum est ex his, quæ subiungit: Vna, inquit, species est; quod non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simplicius.

Vna quidem Species qualitatis habitus, & dispositio est, &c. 2.

Hæc est secunda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primò differentiam inter habitum, & dispositionem assignat: ex qua, quid vtrunque sit, ostenditur. Secundò, aliam differentiã probat. Tertiò, quomodo ad inuicem se habitus, & dispositio habeant, aperit.

Differentia habitus à dispositione. Differt ergo habitus à dispositione, quod habitus est quædam qualitas difficulter à subiecto mobilis: qui non facilè corrumpitur, & à subiecto non facilè recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiam acquisiuit, non facilè perdet eam, sed magna difficultate, vtpotè morbo aliquo grauissimo correptus. Dispositio verò est qualitas facilè à subiecto mobilis, & quę remouetur citò à subiecto, vt sanitas, & ægritudo.

tudo, quæ facilè recedunt. Quamuis, vt notat Arist. aliquæ dispositiones longa consuetudine fiunt habitus, vt febris, quæ tempore longiori fit Hectica.

Quid Habitus? Quid Dispositio?

Ex his facilè colligitur, quid vtrunque sit: est enim Habitus qualitas non facilè mobilis à subiecto. Dispositio verò est qualitas facilè mobilis à subiecto: vocamus verò mobilem qualitatem, non quæ cum ipso subiecto corrumpitur, sed quę, subiecto manente, potest recedere, & corrumpi.

3. *Manifestum est autem quoniam hæc, &c.*

Hoc discrimen Arist. probat ex vsu loquendi in ipsis disciplinis. illos enim, qui non probè veritatem perceptam retinent, vocamus dispositos, quamuis inter hos aliqui magis, aliqui minùs dispositi inueniantur: illos verò, qui probè retinent, nec facilè ab ea mobiles sunt, habitus asserimus habere. Postea hæc duo comparat: omnis, inquit, habitus dispositio est, non tamen omnis dispositio habitus est, neq; qui dispositionem tenet, necessariò habitum tenet.

Nota. Dispositio duobus modis dicitur.

Pro quo aduerte, quòd dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter pro qualitate facilè, vel difficilè mobili, quo pacto 5. Metap. c. 20. & in præsenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter pro qualitate facilè mobili, & sic habi-
1.
tus non est dispositio: vnde species est no-
2.
men generis, & cuiusdam speciei generis: Subdit exemplum Ammon. de nomine: aliquando enim nomen communiter pro omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter pro vna parte, vt est à verbo distincta, & hæc est expositio communis, & vera Quamuis etiam aliter possimus Arist. interpretari, vt loquatur de dispositione particulariter dicta, vt sit sensus. Habitum præcedunt dispositiones, cùm priùs subiectum habeat dispositionem, per quã ad habitum peruenit, quamuis id non semper sit necessarium, tamen dispositionem non præcedit habitus, cùm ex dispositionibus fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio, vtraque expositio est bona, prior communis est.

Alia solutio.

4. *Aliud verò qualitatis genus est, &c.*

Hæc est particula tertia, in qua tractat de secunda specie. nec mireris quod habitum vocauerit speciem, hoc verò genus dicat, quia, vt notant Ammon. & Simplic. hæc quatuor subalterna genera sunt, quæ & speciei & generis nomen iure sibi vendicant, vt ex interpretatione Porphyrij manifestum habemus.

Pro huius autem generis intellectione aduerte, operationum duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est; alterum ad bene vel malè operandum. V.g rusticus habet principium, vt cognoscat, vt operetur: tamen doctus & artifex etiam aliud habet principium, vt bene operetur, vt perfectè cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: prius à natura est rebus concessum, posterius acquisitum, & à nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium; sine potentia enim non contingit operari, nec bene nec malè; posterius nõ est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operantibus sunt habitus. Istud verò scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciẽ, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligamus de illo principio, quod est naturale, id est, à natura concessum, sed à nobis conquisitum.

Nota 1. Principia actionum esse duo.

Aduerte secundò, quòd huius potentiæ quadruplex est gradus seu species. Prima est quædam naturalis promptitudo ad facilè agendum aliquid, secundum quam sunt homines pugillatores, luctatores, id est, naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his, qui arte & vsu id efficiunt: nam tunc ad primam pertinerẽt speciem; sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines hominum, secundum quas naturaliter inclinantur ad facilè opera aliqua exercenda. Secunda species est naturalis quædam potentia, secundùm quam aliquid fortiter resistit sibi contrarijs, & aduersantibus: secundùm quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potentia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihilque eis noceat: in hac est durities, qua aliquid resistit diuisioni & sectioni, quæ tendit in ipsius destructionem Tertia est quædam actiua potentia, secundũ quam difficulter aliquid agit; qualiter est hebetudo seu ingenij, seu corporis

Nota 2. Potentiæ naturalis quatuor sunt gradus. 1. 2. 3.

4 poris ad operationes exequendas. Quarta est quædam potentia, qua aliquis facilè suscipit id, quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit. quia potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocent: similiter mollities est in his, secundùm quā facilè res sui diuisionem patitur. Et maximè notandum est, duas priores vocari ab Aristotele naturales potentias: duas verò posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt, impotentias naturales. & meritò, quia potentia operandi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facilè: & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistendi, ita tamen ista intelligas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatem positiuam contrariam potentiæ. Per hæc facillimè intelligitur ista species, & sensus Aristotelis.

Nota.

Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiunctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: ideò duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim, φυσικὴ δύναμις καὶ ἀδυναμία.

Dubium. Solutio.

5 *Tertia verò species qualitatis est, passibiles qualitates, &c.*

Aggreditur explicare tertium qualitatis genus: & quia iste textus obscurus est, & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere. Primò, passio tripliciter, quantum pro præsenti sufficit, apud Aristot. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque formæ, siue tendentis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: vt patimur, quando recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue proficuus: quomodo 2. de anima, c. 1. & lib. 3 cap. 2. sensus docet pati, quando recipiunt speciem, & similitudinem obiecti. Altero modo, accipitur passio pro receptione formæ disconuenientis, & nociuæ, vt quando subiectum patitur sibi calorem aduersum Tertio modo, passio significat illam qualitatem, quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiam passio: & harum duarum acceptionum meminit 5. Met. cap. 21.

1. Fundam.

Passio trib9 sumitur modis.

1.

2.

3.

2. Fundam. Aduerte secundò, quòd istæ qualitates triplicitet se habent ad passionem secundo modo dictam. Quædam solū sunt principia actionum, seu passionum; quia faciunt passionem, non tamen fiunt ex passione alia: quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas Quędam sunt effectus passionum, tamen ipsæ non efficiunt passionem propriam in alio, quales sunt colores, ij enim ex passione primarum quatuor fiunt, tamen ipsæ non in alio passionem efficiunt, cùm colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciant, vel alium colorem producant. Quædam aliæ sunt qualitates, quæ etiam fiunt ex passionibus secundo modo, & ipsæ sunt causę etiam passionum in alio; quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatibus fiunt sicut colores, tamen ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus, cùm odor, & sapor calefaciant, exsiccent & humectent: & hinc est, quòd minùs multò defatigamur videntes, cùm non patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes, quia patimur.

NOTA.

3. Fundam. Aduerte tertiò, quòd isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. Quædam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cū ipsa rei generatione; vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates, quando ista generata sunt. Quædam proueniūt ex passione accidentali, scilicet, quæ non est à natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum contraxit, pallidum vel rubrum, vel al um. Quædam proueniunt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facilè recedenti; vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor, qui ex timore, procedunt. Hi autem tres modi qualitatum, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis & animæ, vt insania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

4. Fundam. Aduerte quartò, quòd illæ qualitates, quæ sunt causæ passionum, non solùm efficiunt passionem in nobis, sed etiam in alijs multis, vt calor, qui calefacit omnia

mista;

missa: aliquæ solùm efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores, tamē ab Aristotele omnes sumuntur, quia ingerunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt; qui animalia sumus: nō enim cognosco ignem alteri, scilicet ligno, intulisse passionem, nisi per passionem, quam ego experior, cognoscens & tangens lignum, & ignem.

Expositio textus. His suppositis deueniamus ad Aristot. hæc enim particula continet quatuor Primò, speciem exemplis explicat, & probat enumeratas esse qualitates. Secundò, ostendit, quomodo dicantur passibiles qualitates. Tertiò, discrimen inter passibiles qualitates, & passiones constituit Quartò, id in qualitatibus secundùm mentem etiam explicat.

Dicit ergo primò, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passiones; quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes: quòd autem hæc qualitates sint, manifestum est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe album, dulce, calidum.

6. *Paßibiles verò qualitates dicuntur, &c.*

Explicat quomodo istæ dicantur passibiles qualitates.

Nota 1. Qualitas dicitur passibilis triplici ex causa. Aduerte autem tripliciter aliquam qualitatem posse dici passibilem. Vno modo; quia subiectum recipiens illam, secundùm eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quia manus secundùm eum patitur. Altero modo, dicitur passibilis qualitas, quia ipsa sit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertiò, dicitur passibilis qualitas, quia sit effectus passionis, vt diximus. Hoc supposito ostēdit has qualitates non dici passibiles, eò, quod ipsarum subiectum aliquid patitur: non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, sed dicuntur passibiles, quia sunt causæ passionum, vt calor, & sapores: vel quia sunt effectus passionis, quales sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

7. *Quoniam ergo fiunt per aliquam paßionem, &c.*

Hic ostendit Arist. colores omnes esse effectus passionum, & tale est argumentum. Colores isti, qui à natura sunt, similes sunt iis, qui fiunt ex accidenti: sed isti ex accidenti, scilicet, qui proueniunt ex verecundia vel timore, fiunt ex aliqua passione: ergo existimandum est illos etiam, qui à natura sunt, ex passione prouenisse. Et nota admodum hāc rationem, ex ea enim deduces pulchram viam naturales causas indagandi, penes causas accidentales, ex quibus similes proueniunt effectus: quam ipse obseruauit tertio sect. probl. q. 1. vbi quærens naturam melancholicorum, cos ebriis in effectibus similes contemplans, quod ebriis accidentaliter accidit, id melācholicis à natura prouenire existimat. Nota modum & rationem inuestigandi causas naturales.

Statim subdit, has qualitates, quæ effectus passionum sunt, esse in duplici differentia: quædam proueniunt ex passione durabili, & perseueranti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti, scilicet morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum, qui non durant, sed transeunt, & istæ non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat, quia simpliciter ab his non denominamur quales: non enim qui rubedinem contrahit ex verecundia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas quod iste rubor nullo modo sit qualitas, cùm in hoc prædicamento sit, sed dicit, quantum ad denominationem absolutè non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita vt ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubium. Dubitabis: quare hic non meminit odorum, & sonorum, cùm tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionū in sensibus? Dicendum quod odorum, & saporum, prorsus est eadēm ratio, nec odores nisi per sapores cognoscuntur, adeò; vt ferè eisdem nominibus nominentur species & differentiæ odorum & saporum, vt docet 2. de anima, cap. 9. propterea non meminit odorum, quia sub saporibus ea ratione comprehenduntur. Vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas. Solutio.

De sono dicit Albert. non meminisse: quia non fit ex qualitatibus primis, sicut reliquæ qualitates passibiles: forsan posset

 dici,

dici, potiùs esse passionem animæ, quàm passibilem qualitatem, cùm non sit perseuerans.

Dubium. Dubitatur circa dicta: nam colores vidētur causa passionis, omnis enim sensus patitur à sensibili, vt dicitur 2 de anima, cap. 12. imò in q 30 sect 51. probl. dicit Aristot. viri de maximè delectare oculos, quos alij

Solutio 1. colores defatigant. Dico primò, colores nō agere in oculos passione corruptiua; cùm imprimant speciem, & similitudinē, quæ

2. non corrumpit. Dico secundò, quod colores aliqui agunt passione corruptiua, sed id non fit ratione coloris, sed subiecti, in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minùs, & inde prouenit, quod lædat vel delectet visum.

Dubium aliud. Dubitatur secundò, odores, & sapores sunt etiam effectus passionū, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quòd sint causæ passionis, quàm quòd sint effectus, quandoquidem vtrunque habeant?

Solutio. Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim est, esse causam passionis, quàm effectum, & vnumquodque à principaliori sumit denominationem.

8. *Similiter autem his, & secundùm animam, &c.*

Postquam Arist. ostendit, esse passibiles qualitates secundùm corpus, qui effectus sint passionum, & similiter esse passiones, hoc idem esse etiam in qualitatibus secundùm animam ostendit. sunt enim quædā qualitates prouenientes ex passione secundùm animam, sed à natiuitate, vt dementia, secundùm quā quis nascitur demens: sunt etiam quę ex passione accidentali, sed permanenti proueniunt, vt dementia ex morbo, vel aliquo alio, diu perseuerans. Sunt etiam aliæ ex passione citò recedenti, vt dementia ex ira subita, paruo tempore durans quemadmodum autem illæ duę priores qualitates, dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales:

Differentia inter passibiles qualitates & passiones Animæ. tertia verò non qualitas, sed passio erat: cū secundum eam subiectum non diceretur quale: ita similiter in his, quæ secundùm mentem sunt, illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur: posterior verò non quali, sed passio dicenda est, nec secundùm eam quale quid dicitur, non enim dicitur demens, qui ex breui ira in quandam dementiam breuissimè durantem incidit, sed potiùs dicitur, quòd passus est dementiam.

Quartum verò genus qualitatis est figura, &c. 9.

Accedit iam ad vltimam qualitatis speciem, quæ est figura vel forma. Dubium autem est, quid per hæc duo intelligat? Dubium. Ammon. existimat per figuram intelligere eā, 1. Senten. Ammonij. quæ in rebus inanimatis est: per formam verò eam, quæ in animatis est: non autem, hic loquimur de forma substantiali rerum, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur.

Boet. & Simpl. per formam intelligunt 2 Senten. Boetij & Simplicij. idem, quod per pulchritudinem, per figuram verò eam solam, quæ in quantitate consistit. Alber. cap. 8 idem existimat esse, figuram & formam, sed ratione differre: nam figura dicitur respectu quantitatis, cuius extrema faciunt figuram, forma verò dicitur respectu subiecti naturæ: quælibet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quæ dicitur forma.

At profectò mihi placet sententia Iamblic. 3 Sentent. Iamblichi, quæ approbatur. vt refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam, quæ in solis mathematicis est quantitatibus; vt, esse triangulum, quadrangulum, cubum & reliqua: & per formam intelligit eam, quæ in corporibus naturalibus est. Et hoc patet ex ipso Aristo. qui probat figuram esse qualitatem, quia secundùm eam, dicitur quale aliquid: ista subdens exempla, esse triangulare, quadrangulare.

Huic generi adiungit Arist. curuitatem & rectitudinem, quæ qualitates sunt, quia quodammodo figuræ sunt, quamuis imperfectæ.

Vbi notat Ammo. & bene, quòd ex quā- Nota. titatibus procedunt passiones seu affectus, figuræ & formæ, sed non hæc omnia ab omnibus quantitatibus, à linea procedunt affectus, scilicet curuitas, rectitudo, etiam & angulus: à superficie continenti longitudinem & latitudinem, procedūt affectus, scilicet angustia, amplitudo, etiam procedunt figuræ, scilicet triangulus, quadrangulus, & reliquæ figuræ seu superficiales: à corpore verò procedunt affectus, grauitas,

leuitas,

leuitas, similiter figuræ, scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formæ à tali quantitate, vt est in subiecto substantiali. omnia autem ista, quæ à quantitate dimanãt, qualitates sunt.

10. *Rarum verò & spissum & asperum, &c.*

Excludit dubium. Posset quis dubitare, an istæ qualitates sint, cùm secundùm ea quale dici appareat? Respondet, non esse qualitates, sed potiùs pertinere ad positionem, quæ ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit. est enim Rarũ, quod partes sibi habet distantes inuicem. Spissum, quod partes sibi coniunctas habet. Asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes. Lene, cuius partes rectitudinẽ quandam obseruant. hæc autem ad partium positionem spectant: concludit has esse qualitates, quæ maximè qualitates dicuntur [*forsan autẽ alius apparebit modus qualitatis.*] Hæc verba in disputatione examinabimus.

Quid rarũ? Quid spissum? Quid asperum? Quid lene?

11. *Qualia verò sunt, quæ secundùm has denominatiuè dicuntur, &c.*

Hæc est secunda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Aristo. tractat, ipsumq; describit Quale, inquit, est, quod à qualitatibus denominatiuè dicitur, vel quomodolibet aliter.

Pars secunda capitis. Definitio Qualium.

Hæc descriptio duas habet partes: Altera est, quale dici denominatiuè à qualitate. Diximus enim superiùs, tunc dici denominatiuè, quando in nomine est quædam conuenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quædam forma, & id quod formam participat: patet autem ita esse in multis qualitatibus, vt candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his, concreta denominatiua sunt à qualitatibus ipsis abstractis.

Altera pars est [*vel quomodolibet aliter.*] quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen eis non est impositum; vt dicuntur pugillatores, cursores, à potentia quadam naturali currendi, & actum pugilis exercendi, cui potentiæ non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus, quibus hęc fiunt. Diximus enim pugillatores dici: & ab arte, & à potentia quadam naturali: similiter cursores, luctatores: artibus quidem nomen impositum est, sed non potentijs.

Huiusmodi aliquando nomina quidem imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans, vt qualitas quę dam dicitur virtus, sed non ab ea virtuosus quis, sed studiosus, dicitur: sed ista non sunt multa: omnia autem hæc qualia dicuntur, quæ vtcunque à qualitatibus sumuntur.

Dubitatur. Videtur Arist. non seruasse præceptum illud 6. Top. c. 2. ne committatur circulus in definitionibus, vt vnum per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatem per quale, modò quale per qualitatem describit?

Dubium.

Ad hoc respondet Boetius, istam nõ esse propriè definitionem, sed descriptionẽ quandam, in qua nõ est vllum absurdum vt vnum per alterum describatur, tanquã per notius nobis, & hoc iterum per illud tanquam per notius naturá. quale enim nobis est notius, cùm sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora: at qualitas est notior naturâ, & minus nobis nota; est enim prior naturâ qualitas, quàm quale, & est ipsius qualis causa. vnde postquam iam nobis manifesta est qualitas, per ipsum quale, iterum quale per qualitatem manifestamus, tanquam per notius naturâ, vt cognoscamus radicem & causã ipsius qualis, esse qualitatem: nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quãdo idem est modus cognitionis.

Solutio.

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem &c. 12.

Hæc est tertia capitis pars, in qua explicantur ea, quæ qualitatibus insunt, hęc autem sunt tria. Primò est, qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur. iustitiæ enim iniustitia, & albedini nigredo contrariatur: & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest. iustum enim iniusto, & album nigro, contraria sunt hoc tamen non omnibus inest qualitatibus. nã rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Pars tertia Capitis. Proprietates Qualitatis. Prima.

Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco, 5. Physic. c. 1. vbi dicitur nõ solũ extrema, sed etiã media extremis contraria esse, & 2. Eth. c. 8. & 1. magnor. moral. c. 9. docet extrema vitiosa, &

1. Dubium.

inter

inter se contraria, & cum virtute, quæ est in medio: liberalitas enim, quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur?

Solutio. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariari: vno modo secundum se primò: altero modo secundùm aliquid, quod in se participat. V. g. ignis aquæ est contrarius, non quidem secundum se, sed ratione caloris & frigiditatis, quæ in eis sunt; at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modò dico, quòd colores medij contrariantur extremis, sed non secundùm se, sed vt magis vni aut alteri accedũt extremo. V. g. rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores extremi secundùm se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physicorum.

Ad illud de virtute respondet Albert. ca 9 virtutem contrariari extremis in ratione extremi: id est, in quantum virtus bonum morale est, extrema verò mala sunt, bonum autem, & malum extrema sunt.

Dubium 2. Dubitabis, cùm multa clara exempla possent proponi qualitatum non habentium contraria, figura enim & forma contraria non habent, vt quid Aristot. hoc de coloribus medijs, quod non satis perspectum erat, proposuit.

Solutio. Iudicio meo, id non sine causa factum esse existimandum est. causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis, & alijs, ipsorum ratione: ac propterea verbis sequentibus, alteram contrariorum proprietatem subiungit, scilicet, vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sint; vt si vnum ad qualitatem, & alterum etiam ad qualitatem spectet: sicut enim contraria in vno & eodem prædicamento.

13. *Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.*

Secunda Proprietas. Inest etiam qualibus suscipere magis & minus: non solùm autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò album, modò magis album est.

Dubium. Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietatem qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo, quam alia? Et dicitur hoc quibusdã visum fuisse, inter quos fuit Plato, vt referunt Alexan. Boet. & Alb.

Solutio. At ipse Arist. magis accedit ad hoc, quòd non abstracta, sed concreta, magis vel minus suscipiant. Ista tamen proprietas non inest omnibus, cùm ipsis abstractis qualitatibus non insit: imò nec omnibus qualibus. hæc enim, quæ a figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indiuisibili consistit: vt aliquid videlicet sit circulus vel non sit, cõuenit absolutè; non verò dicitur magis vel minùs circulus, quàm alter. Nec quadrangulum vnum, vtpotè quadratum, est magis quadrangulum, altero, quòd sit altera parte longius; sed absolutè vtrunque est, & dicitur quadrangulum seu quadratum: esse enim circulum, vel aliam figuram, consistit in vnica ratione non suscipienti variationem: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera verò parte longius, quòd quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis, duabus existentibus inæqualibus, alijs duabus.

14. *Horum itaque quæ prædicta sunt, &c.*

Tertia Proprietas. Ostẽdit nullum ex his duobus esse proprium qualitatibus, cùm non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens, vt secundùm solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt enim ad aliquid, sed sunt passiones qualitatis, nec est inconueniens, quòd res in vno prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus: homo enim in substantia, at risibile in qualitate est, ita qualitates huius prædicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

15. *At verò non decet conturbari, &c.*

Pars quarta Capitis. Hæc est vltima capitis pars, in qua Arist. respondet cuidam obiectioni, quæ ei ex dictis præcedentibus obijci poterat: nẽpè, in prædicamento ad aliquid collocata sunt scientia & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis est constituendum: ergo non sunt ista in prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid?

Ad hoc dupliciter respondet. Primò, inquit, scientiam, & habitum in genere es-

esse ad aliquid, species verò ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in prædicamento ad aliquid, & species in qualitate: & hoc idem docet 4. Top. ca. 4 Respondet secundò, etiam genus, scilicet scientiam & habitum, esse in hoc prædicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum & idem secundùm diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere prædicamenta: vt scientia, quatenus subiectum facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Aristot. habetur secundùm ipsius mentem, scientiam & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos supra diximus contra Ammonium.

Dub. 1. Dubitatur quo pacto fieri potest, vt genus, quod de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio: cùm suprà docuerit Aristot qui quid de genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur? ad hoc respondet Alex. Scientia secundùm naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primò disponit secundùm se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, qui non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substantia, ratione risibilitatis est in qualitate: species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis: & ita hic fit: nam scientia, & habitus secundùm naturam suam in qualitate sunt. Et hoc est, quod bene dicit Simpl. quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Solutio Alexand.

2. Dubium. Tamen est aliud dubium, quod maximè hoc ipsum manifestat, & cuius consideratio à multis prætermissa est. Nam sicut à natura scientiæ in communi fluit quidā respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi; ita ex qualibet scientia in particulari fluit respectus particularis ad suum obiectum: ergo qua ratione genus ad aliquid spectat, ita etiam ipsæ species pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Petrus est in qualitate; ratione coloris, quia in eo est?

Dico ad hoc, & est valdè notandum, quod scientia in communi non solùm habet illum respectum, sed etiam nomen ipsum scientiæ, & talem qualitatem simul cum respectu significat, cùm scientia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientię particulares habent quidē respectum: sed nomina ipsarū solam qualitatem sine respectu significāt, vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto; non enim dicitur: Grāmatica est, vt ita loquamur, grammaticabilis Grāmatica: sicut dicitur scientia est scibilis sciētia. Solutio. Nota cur scientia dicatur esse ad aliquid, non autem species subiectæ.

Inde est, quod scientia & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in sua significatione contenti, non tamen ipsius species: & hoc valdè obserua circa hunc textum. Atque hæc de capitis interpretatione.

QVAESTIO I.

Vtrùm qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum Qualitatum diuisione. 1.

HOC prædicamentum dignum est speculatione, & propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem vtilitatem: cùm & morali, & naturali philosopho, & mathematico maximè sit huius opus, quandoquidē omnia hæc ferè comprehendit. Est igitur prima difficultas. An qualitas sit genus supremum omniū specierum enarratarum? videtur enim non esse genus, cùm Arist dicat qualitatem multipliciter dici, quod idem videtur, ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4 Meta c. 2. Argumenta quòd qualitas non sit genus. 1. Argum.

Præterea quia genus significat aliquam communem naturam omnibus suis speciebus: at non patet, quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas. 2. Argum.

Præterea. In hoc prædicamento non videntur omnes satis conuenire. Simpl. enim existimat qualitatem esse analogum; Ammon. Alexan. & alij, esse vniuocum genus. 3. Argum.

Præterea Simpl. & Boet. credunt alias esse qualitatis species præter has: Ammon. & Alber. non esse vllum aliud genus. 4. Argum. contra diuisionē in illas quatuor species.

Præterea in sufficientia huius diuisionis positæ ab Arist. non conueniunt: quidā enim aliter, quàm alij illam sumunt In primis Ammon. sic procedit. Qualitates se habent in duplici differentia, quædā dicunt potentiam vel impotentiam, & hæ faciunt secundam speciem: quędam dicunt actum, & hæ rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiuæ, vel deprauatiuæ subiecti: quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ, quæ simul sunt cum natura rei, vt calor ignis, albedo niuis; vel quæ tendunt in perfectionem rei, vt virtus, scientia: deprauatiuæ verò sunt, quæ subiectorum sunt destructiuæ, & ipsorum imperfectionem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat autem non perfectiuas, quæ non sunt secundùm naturam rei, sed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris, Similiter figuræ & formæ, quæ non sunt etiam deprauatiuæ, cū non tendant in rei corruptionem.

Ratio illius diuisionis ex Ammō.

Tertia subdiuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differentia, quædam insensibiles, id est, quæ non sensu aliquo percipiūtur, quales sunt habitus tam boni, quàm mali: & dispositiones, & hæc faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, id est; quæ agunt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solùm, sicut figura & forma: quædam etiam in profundo corporum, vt color & albedo, & reliqui colores, qui, quamuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorum causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiā se habent aliæ qualitates, quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones: hæc inter alia dicit Ammonius.

Sed profectò ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat, quæ sit ratio cuiusq; horum generum; quod maximè refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cùm tamen constet oppositum ex ipsis Arist. exemplis: dicit enim, calorem, & frigiditatem, esse dispositiones, & posse fieri habitus, & tamen ista sensibilia sunt.

Simpli aliter procedit, inquit: qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ & acquisitæ; & istæ faciunt primam speciem: quædam naturales; & istæ vel dicunt potentiam, vel actum Si dicant potentiam, constituunt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

Ratio diuisionis illius ex Simplic.

At nec hæc videtur omninò exacta sententia; non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea, quia ponit qualitates primæ speciei aduentitias: constat autem secundùm Aristotelem sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primò cōsiderandum: qualitas est nihil aliud, quàm modus & determinatio eius, quod indifferens est: nō tamen quicunq; modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus consideranda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantijs corporeis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horum trium est indifferentia quędā. Primò, res secundū suum esse solitariè considerata manet indifferens, vt bene vel malè se habeat: & determinatur quantū ad hoc per qualitates primæ speciei, quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, vt bene vel malè se habeat in se. Manet præterea res indifferens, vt possit operari vel non possit operari: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicūtur potentiæ: per quas subiectum est potens operari. Tertiò manet indifferens etiā quantum ad operationes, quæ dicuntur passiones sensus; quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei.

1. Fundam. Ratio vera illius diuisionis.

Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figura terminaretur & concluderetur. Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nam quod sit in loco, tempore, ad aliud, sunt

ista ab extrinseco. Ex quibus patet, qualitatem esse modum rei intrinsecũ, vel secundùm esse, vel secundum operationem, vel secundùm quantitatem.

2. Fundam. Ordo specierũ qualitatis vnde sumendus sit.

Est secundo considerandum quòd ordo horum generum non est sumendus secundùm rem absolutè, sic enim potentiæ præcedunt habitus; sed secundùm ordinẽ modificandi, secundum quem habitus & dispositio præcedunt, quia esse rei disponunt bene vel male: & aliæ species, quæ rem ipsam totam, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæest circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generum istæ. Prima species, est qualitas, ipsum subiectũ bene vel malè disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secũdum passiones. Quarta, modificans quantitatem.

3. Fundam. Vna res quomodo ad diuersas categorias etiam pertineat.

Est tertiò considerandum, vnam & eandem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem prædicamenti, diuersis rationibus, vt bene docet Simplicius. Quemadmodum enim vnius conclusionis, vt dicitur 1 Post. c. 28. potest esse scientia, & etiam opinio; si ab vno, per demonstrationem, ab altero, per rationem probabilem cognoscatur: Ita similiter res varijs rationibus formalib. sub varijs potest esse generibus. V. g. calor & frigus, si, vt causa passionis circa sensum sunt, sumantur, ad tertium pertinent speciem: at si respectu sui subiecti considerentur, quatenus illud bene vel malè disponunt, sunt habitus vel dispositiones. Et ita considerauit Aristot. qui illa in duobus generibus constituit. Similiter forma, & figura, si, vt terminus quantitatis sunt, sumantur, in quarta sunt specie: at si, vt subiecti perfectionem vel imperfectionem dicunt, habitus sunt, vel dispositiones.

1. Conclu.

His suppositis est prima Cõclusio. Qualitas genus est ad omnia ista quatuor genera. Hæc est sententia communis: nec Simplicius aliter voluit affirmare: solùm hoc dixit, species qualitatis non esse æqualiter perfectas, & propterea vocauit analogum; sed hæc analogia non impedit quin sit genus, nec obstat illud verbum, [multipliciter] vt notat Porphyr. quod aliquando significat æquiuocè, aliquando notat solam multitudinem absque æquiuocatione: & hoc probant verba Aristo quæ sequuntur: dicit enim [Vna species qualitatis est] quod, nisi esset genus, dici non posset: & patet ratione; quia dicit vnicam naturam, scilicet esse modum intrinsecum, vt explicui, & prędicatur in quid de omnibus qualitatibus, vt notum est: ergo est genus.

De Prima Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Dubium.

Accedamus deinde in singulas Species, seu potius Genera. Et primò, dubitatur: an habitus & dispositio differant specie, ita vt sint duæ species, vel genera inter se? Et quidem Ammon. Boet. & Alb. docent differre numero: sicut albedo remissa, & albedo intensa: paruus calor, & magnus calor, nõ differunt specie, sed numero: ita dispositio & habitus. *At* S. Thom. 1 2. q. 49. ar. 2. optimè ad hoc respondet. inquit enim aliquos esse habitus, qui non differunt nisi numero, à dispositione: vt calor, qui facilè mobilis est, & calor qui fortiter radicatus est in subiecto: & aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto fiunt habitus, at aliæ qualitates ex natura sua sunt dispositiones, quæ natura sua sunt facilè mobiles, vt ephemera ex natura sua dispositio est, & non potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet, quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, vt habitus virtutum, habitus scientiæ, & in his clarum est, habitum & dispositionem specie differre.

Respondẽt Ammon. Boetius & Albertus.

Respondet D. Thom. & melius.

Ad huius prædicamẽti assignationem tabulæ transitio.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea, quæ in prædicamentis singulis continentur, descripta sint, licet id negocij Dialectici non sit, tamen quia citra vtilitatem non est, per modum simplicis enarrationis proponemus ea, quæ in singulis his generibus comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus considerate ab aliquibus ad ista genera trahuntur: fiet ergo per modum diuisionis, vt postea cuilibet sit facilè omnia hæc suis tabulis accommodatè describere.

Habitus alius est animæ, alius corporis.

Habitus igitur sunt in duplici differentia: quidam sunt animæ, quidam corporis. Animæ sunt, qui ab anima originem, vel nimę, in anima sedem habent. Corporis sunt, qui ipsius corpræcipuè sunt in corpore, & ad aliquam operationẽ corpoream primò ordinantur:

 & ho-

& horum quidam in toto corpore sunt, vt sanitas, ægritudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedib. saltandi.

Rursus, habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore, & industria paramus: quidam infusi, qui à solo Deo in nobis generantur, vt gratia, fides, spes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infusa; quorum Aristoteles nullam habuit notitiam, tamē in ista prima specie collocandi sunt.

Habitus acquisiti quidam sunt intellectiui, id est, existentes in intellectu, quidam sunt morales, id est, pertinentes ad mores nostros, secundum quos bene vel malè, laudabiliter, vel vitiosè, operamur: horum moralium quidam sunt virtutes; vt iustitia, prudentia: quidam vitia, siue per excessum, vt prodigalitas, temeritas: siue per defectum, vt auaritia, timiditas.

Habituum autem intellectiuorum, quidam sapientia, quidam scientia, quidam intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi semper veri, id est, per quos semper verum cognoscimus: alij non semper veri sunt, vt opinio. Sapientia est rerum altissimarum cognitio, hæc si sit supernaturalis, id est, cognitio non in naturali acquisita, sed à reuelatione Dei pendens, est Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex: Mathematica, Physica, Moralis, & Rationalis. Mathematica, quæ dimensiones corporum, & quantitatum passiones considerat, quæ quadruplex est: Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerum mutationes speculatur; duplex est, Medicina, & quam vocamus naturalem Philosophiam. Moralis mores instituit, vel singulorum proprios, & dicitur Ethica: vel communitates, & dicitur Politica: vel domorum & familiarum particularium, & dicitur Oeconomica. Rationalis triplex: Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris, &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere collocantur, & omnia inferiora horum habituum: qui si non difficilè mobiles fuerint, dispositiones erunt: defectu enim vnius nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De Secunda Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia, & impotentia, nec oportet iterum hāc declarare, quia in textus interpretatione eam satis exposuimus: tantùm ea, quæ sub ea continētur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis & animæ: corporis quædam actiua, vt virtus magnetis, & guttæ: quædā passiua, vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animæ quadruplex: vegetatiua, cognoscitiua, appetitiua, locomotiua.

Vegetatiua duplex: principalis, & ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, per quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quam crescunt: generatiua, per quam sibi simile generant. Ministerialis quadruplex: attractiua, per quam vnumquodq; membrum, ad se alimentum trahit: alteratiua; seu digestiua, per quam alimentum disponit: retentiua, per quam ipsam retinet: ne, dum digerit & disponit, relabatur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua, & intellectiua, sunt partes potentiæ cognoscitiuæ. Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex, exterior, quales sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: interior, sunt sensus communis, imaginatia, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua duplex: concupiscibilis, & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonum, vel auersamur malū: per irascibilem tendimus in bonum arduum, ad obtinendum, vel contra malum arduum, ad euitandum: reliquæ passiones particulares, id est, amor, odium, & reliqua, non inter potentias, sed inter passiones collocandæ sunt.

Locomotiua, est vel volandi, vel natandi, vel progrediendi potentia. Inter appetitus collocanda est voluntas: est enim appetitus rationalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinent ferè omnium specierum & generum propriæ passiones, vt risibilitas, hinnibilitas; omnes aptitudines, & inclinationes particulares ad aliquid operandum. Et non solùm istæ qualitates in abstracto, sed etiā in concreto, sicut.

to, ſicut in qualibet ſpecie, ſumi poſſunt.

De Tertia Specie Qualitatis, & eius diuiſione.

Tertia ſpecies eſt paſſibilis qualitas vel paſſio. Diximus autem ſuperius qualitates paſſibiles eſſe in duplici differentia: quædã ſunt cauſæ paſſionis in ſenſibus; qualia ſunt obiecta, tactus, guſtus, & odoratus: quædam ſunt effectus ex aliqua paſſione ſubiecti prouenientes, difficilè tamen mobiles: nam ſi non ſunt durabiles, non qualitates, ſed paſſiones vocantur: paſſio enim & paſſibilis qualitas, quæ eſt effectus paſſionis; quales ſunt colores; differunt penes facilè, & difficilè mobile: non autem ſicut prima ſpecies, vt notat Simplic. nam qualitas primæ ſpeciei dicitur facilè, vel difficilè mobilis; ea tamen eſt, quæ ſubiectum bene vel malè ſecundùm ſuum eſſe diſponit. At iſta tertia ſpecies eſt qualitas, quæ ſecundùm paſſionem eſt facilè vel difficilè mobilis.

Sub hac ſpecie ſunt paſſiones animæ, vt ira, amor, gaudium, ſpes, & reliquæ: Similiter aliqui conſtituunt lumen, lucem, & ſpecies, quibus fit cognitio: ſed iudicio meo iſtæ nulla ratione in hac ſpecie continentur, cùm nõ ſint per ſe cauſa paſſionis, nec effectus vllius paſſionis: imò exiſtimo Ariſtotelem non meminiſſe harum, quia ſecundùm communem ſententiam, lumen non erat accidens, ſed ſubſtantia.

Poſſunt tamen optimè collocari in prima ſpecie: lumen enim diſpoſitio eſt, & ſpecies ipſæ: ſunt enim iſta facilè mobilia: lux autem, quæ in ipſo corpore luminoſo eſt, habitus quidam ipſius eſt: de ſono diximus potiùs eſſe ſub paſſione, eſt enim effectus paſſionis, ſcilicet colliſionis duorum corporum, & permanens non eſt.

De Quarta Specie Qualitatis, & eius diuiſione.

Quarta ſpecies eſt figura, vel forma, quã in textus interpretatione explicuimus. figura quædam eſt diſcretorum, vt numerus triangularis, quadrangularis: eſt etiam figura continuorum, vt triangulus, & figuræ Geometricæ. Præterea, figura quædam ſuperficialis, quę in ſuperficie deſcribitur, vt triangulus in ſuperficie cartæ, & eſt figura ſolida, vt corpus columnale, pyramidale, atque hæ dictæ ſunt figuræ perfectæ, aliæ verò ſunt imperfectę, vt curuũ, rectum, par, impar, concauum, conuexum, & ſimilia. Et in vniuerſum omnes figuræ, & formæ rerum à quantitate prouenientes in hoc ſunt genere: ſiue naturales, ſiue artificiatæ ſint.

Dubitatur de raro, & ſpiſſo, leni, & aſpero, an ſint qualitatęs: Quare breuiter oportebit iſta explicare. Boet. & Aug. vocant rarum corpus, quod intra ſe habet concauitates, & poros quoſdam: quorum ratione alienum corpus poteſt recipere in ſe: vt ſpongia, & pumex: vocant autem denſum corpus, quod intra ſe alienum recipere nequit. Dubium. 1. Sententia quid rarũ, ſpiſſum, lene, &c.

Alij verò vocant rarum corpus, quod ſub magna quantitate paucam continet ſubſtantiã, quamuis poroſum non ſit, vt cera liquefacta: ſpiſſum verò vel denſum, quod ſub parua quantitate multas continet ſubſtantiæ partes, vt ferrum. Vtraque explicatio eſt bona. 2. Sentẽtia.

Nec mihi placet quod dicit Albe. rarum eſſe diaphanum, & ſpiſſum opacum: poteſt enim eſſe diaphanum, & ſpiſſum: vt vitrum, & cryſtallus. 3. Sentẽtia.

Aſperum verò dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter inſurgunt, & quędam prominentes, quædam depreſſæ ſunt: lene verò, cuius partes exteriores æqualiter inſurgunt. Vnde patet diſcrimen: lene enim & aſperum conſiderantur ſecundùm partes exteriores, at rarum & ſpiſſum ſecundùm partes interiores: rari enim partes magis inter ſe diſtant: at partes ſpiſſi inter ſe magis adunantur.

Hoc ſuppoſito eſt ſententia communis Alber. Auer. Gilberti, & aliorum, iſta principaliter eſſe poſitionem: dicunt enim ordinem partium inter ſe, at minùs principaliter, & ſecundariò dicere qualitates, ſecundùm quas iſta tactu percipiuntur. Et quamuis iſta ſententia mihi omninò non placeat, cùm ſecundum Ariſtot nullatenus qualitates ſint: tamen propter tantam aſſerentium authoritatem hoc modò recipiamus: non enim hic locus eſt exactius hæc omnia inueſtigandi. Et hæc de Qualitate ſufficiant. Reſponſio ad dubiũ.

De Actione & Passione.

CAP. IX.

Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei, quod est frigefacere, contrarium est, & calefieri ei, quod est frigefieri, & delectari ei, quod est contristari. Quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Cur tam breuiter de reliquis sex categorijs Aristoteles egerit.

SEx prædicamenta, quæ supersunt, summo compendio Arist. percurrit: cuius rationem tradunt Porphyr. & Simpl. nempè quòd his, qui discere incipiunt, satis sit, si ea, quæ proposita & tractata priùs sunt, optimè perceperint. Eorum verò, quæ sequuntur, summam eam tenuerint, vt ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: præsertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientijs vsus, horum autem non ita frequens, & ea quæ necessaria sunt, in Physica tradantur.

Author sex principiorum quis?

At quidam, dictus Gilbertus Porretanus, id negocium assumpsit, vt hæc sex latiùs explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur, ac propterea author sex principiorū communiter est nuncupatus: cuius consilio alij viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerunt Simplici & Albe. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horum prædicamentorum cognitionē breuiter addiderimus, si tamen priùs hæc pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est: actio & passio contrarietatē habent, calefacere enim est contrarium ei, quod est frigefacere: & calefieri ei, quod est frigefieri: nec explicat quid vtrumque sit, istis exemplis contentus. Posterior est: actio & passio suscipiunt magis & minus, aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Notab. 1.

Circa hæc aduerte primò, actiones, & passiones secundùm se non suscipere contrarietatem, sed secundùm formas, in quibus insunt, vel secundum id, circa quod sunt. omnis enim actio vel passio terminatur in aliquam formam. Verbi gratia, calefactio in calorem, frigefactio in frigiditatem, & secundum tales formas, seu terminos, contraria recipiunt. Similiter etiam magis & minus, secundùm tales formas habent.

Notab. 2.

Aduerte secundò, quòd ex hoc sequitur, non omnem actionem vel passionem contraria habere, nec magis nec minus recipere, cùm multæ actiones & passiones fiant secundùm formas non suscipientes contraria, vel magis & minus: vt generare vel generari non recipiunt ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hæc sunt propria simpliciter, cùm nec omni nec soli insint.

De cæteris Prædicamentis.

CAP. X.

DIctum est de eo, quod est situm esse in ijs, quæ sunt ad aliquid, quod denominatiuè à positionibus dicitur. De reliquis verò, id est, Quando, & Vbi, & Habere; propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quàm quæ in principio dicta sunt, quod Habere quidem significat calceatum esse, armatum esse. Vbi verò, vt in Lyceo, in foro. Quando, vt heri: & alia quæcumq; de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus quæ proposuimus, sufficiant quæ dicta sunt.

Reddit causam mutati ordinis.

NE mireris, si ferè nihil de istis dicturus, eundem ordinem quem suprà in istis enarrandis proposuerat, peruerterit: illic enim rectum naturæ ordinē obseruauit, secundùm quem vltimo loco actionem & passionem enumerauit, cùm res non absolutè operetur, nisi iam omnino perfecta: quam perfectionem ex varijs prædicamentis habeat: at hic præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiungit prædicamentorum Situs, cuius paulò antè in prædicamento ad Aliquid meminerat: docetque situm esse, esse denominatiuum à positione, quæ in prædicamento ad aliquid est, vt sedere, stare, accumbere, reliqua exemplis solùm absoluit, & sic se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latiùs, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVAESTIO I.

Quid sit Actio.

TRia nobis de actione tractanda sunt, vt eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum, quid sit actio? Secundum, de speciebus ipsius. Tertium, quę sint eius proprietates?

Prima definitio & eius explicatio.

Circa primum, actio à Gilberto sic describitur: Actio est forma secundùm quā denominamur agere vel facere in subiectam materiam. Verbi gratia, id, secundùm quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio.

Nota quatuor ad actionem cōcurrere.

Et vt hanc definitionem intelligas, aduerte quod ad actionem concurrant quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cum virtute, & principio, per quod debet agere, concurrit, & id, quod per talem actionem
1. agitur seu fit primò: concurrit tertiò id, in
2. quod agitur, & præter hæc est ipsa actio.
3. Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit &
4. calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum virtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor, qui actione fit: & tandem est calefactio, & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens, & calefaciens.

Vnde virtus ignis per quam agit, scilicet calor, quæ in eo est, non est actio, quia ignis ab eo calidus dicitur, non autem calefaciens: nec similiter calor productus vt calor est, actio est, quia ab eo aqua non dicitur calefaciens, sed calida vel calefacta: nec ipsa aqua est actio: id ergo quod superest, à quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio: propterea non dicitur: actio est forma, per quam agimus, quia tūc virtus agentis esset actio, cum per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur: actio est, à qua denominamur agere, quid autem aliud ista actio sit, non apparet. Si enim calefactio non est calor ignis, nec aquæ calor, nec aqua ipsa, quid aliud sit, nō est facilè explicare.

Secunda definitio & eius confutatio.

Quidam non rectè ita dicunt: Actio est relatio agentis ad patiens. Vnde secundum hanc descriptionem calefactio est relatio ignis ad aquam, vel ad id, quod calefacit. Sed hoc dictum & assertum, licet multorū sit, est intolerabile, & indignum philosopho Peripatetico: est enim doctrina expressè & latè ab Arist. tradita 3 Phy. c. 1. & 2. actionem & passionem formaliter esse motum; & actionem, scilicet calefactionem, esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est relatio existens in igne, vel in ipso agente?

Respon. ad quæstionē.

Propterea secundùm Aristotelem & veritatem dicendum est, & ne ab exemplo discedamus, quod calor qui in aqua ab igne producitur, potest cōsiderari, vt est quędam qualitas, à qua aqua denominatur, & est calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiā qualitatis speciem pertinet. Altero modo consideratur, vt in fluxu quodam & successu est, secundùm quem paulatim incessanter in aquam introducitur; & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertiò iste calor fluens considerari, vt sic fluit, quòd ab igne, & ignis virtute procedat, & tunc dicitur actio. Et tandem quartò, vt in aquam paulatim immittitur, & dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quā ipse calor fluens, ab ipso igne procedens. Erit igitur actio actus, seu forma ab aliquo procedens, & in aliud fluens: nō ergo simpliciter actio relatio est, sed forma fluens; quamuis aliquid relationis habeat, & hoc maximè menti trade.

Quid sit actio?

Quod si obijcias: quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid non posse denominari ab eo, quod in se non est? Ad hoc dico, dubium hoc non esse nouū, sed ab Arist propositum loco allegato, ad quod ipse respondet, id non esse inconueniens, vt aliquid ab eo, quod in se non est, ab eo tamen procedit, denominetur. Vide tu, quomodo consonent ista Aristot. doctrinæ cùm asserunt actionem esse relationem.

Dubium.

Solutio.

QVAESTIO II.

De speciebus Actionis.

Quot modis accipiatur Actio.

SVperest secundò, vt de ipsius Actionis specieb. dicamus. Et quidē hoc nomen Actio, aliquando ab Arist. pro operatione manente, id est, nō transeunte in materiam exteriorē vsurpatur; ad differentiā illius,

illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt patet 6 Eth. c. 4.

2. Aliquando pro actione solũ humana sumitur, vt patet 1. magn. moral. c. 11. inquit, nullum inanimatorum, nec animatorum,

3. vno homine excepto, dicimus agere. Aliquando sumitur pro actione naturali, quę propriè secundum qualitates fit, de qua in exemplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Arist. 3 Physic. cap. 2. at in præsenti latius nomen extenditur pro quacumq; agentis operatione, siue transiens, siue immanens sit. (4 Et. sic in præsenti.)

(Diuisio Actionis.) Vnde possumus actionem diuidere. Primò in duo genera subalterna, nempè in actionem animæ, & actionẽ corporis: actionem animæ vocamus quamcunque actionem, cuius principium primũ, est anima, vel aliqua substãtia immaterialis, vt includantur etiam actiones angelorum: actiones corporis vocamus eas, quarũ primum principium non est anima, vt anima.

(Actio Animæ quotuplex.) Actio animæ est quadruplex, quædam procedens ab anima, vt rationale principiũ est, sicut amare, velle, sapere, iudicare: quædam procedit ratione sensus, vt imaginari, sentire, amare, appetitu sensitiuo: quędam procedit ab anima ratione potentiæ vegetatiuæ, vt augere, nutrire, attrahere, digerere: quædã ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex, altera, quæ transit exterius, ad locum, vt ambulare, natare, volare: altera, quæ transit in corpus aliud, quales sunt percussiones, & operationes omnium artium, vnde hæ omnes actiones animæ sunt, quippe, quæ non sine anima possunt exerceri.

Ex quo colliges, quòd minus rectè aliqui percussiones, & operationes artis vocent corporis operationes, cùm ab anima ita dependeãt, sicut sentire: nec propterea dicendæ sunt corporis, quia corpore exercentur, cùm etiam nutritio, & vegetatio, atque sensatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

(Itẽ quæ Actio corporis, & quotuplex.) Actio ergo corporis est, quæ à forma corporis, id est, quæ ab anima nõ est, procidet; qualis est ignis calefactio: & denique elementorũ actiones, & mistorum inanimatorũ, vt actio magnetis in ferrum; & similiter omnes actiones: quæ quamuis ab animatis procedant, nõ tamen procedunt ab eis, vt animata sunt: vt actiones, quę sunt à virtutibus herbarum, à partibus animaliũ, & à reliquis. Vnde posset congruè diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidum, & aliorum: & in actionem animatorũ, nõ vt animata sunt.

Potest rursus actio secundò diuidi in actionem immanentem, & actionem transeuntem: actio immanens illa dicitur, quæ in exteriorem materiam non transit, vt amare, sapere, actio transiẽs exterius transit, id est, extra ipsum agẽs, vt scindere, secare.

De Proprietatibus actionis.

Circa tertiũ verò, oportet ipsius actionis proprietates tradamus: & quidẽ præter illas duas suprà ab Arist. positas, Gilber. duas alias tradit, altera est: omnis actio est cum motu, & motus etiam cũ actione, id est, Actio nõ fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est. (1. Actionis proprietas.)

Hoc intellige de motu largè sumpto pro quacunque processione ab alio, quamuis nõ sit successiua, & paulatim tendens: sunt enim aliquæ actiones, quæ in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas: Actio infert passionem, id est, non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctum patiatur. hæc de Actione. 2.

DE PASSIONE.

Quid & quotuplex sit paßio?

Passio, intelligenti ea, quæ de actione diximus, facillima cognitu est. ferè enim eadem omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper sibi mutuò copulantur.

Passio igitur est, vt Gilb. describit, actionis effectus. Vt enim vtamur eodem exemplo superiori, calor fluens & ab igne procedens, vt in ipsam aquam introducitur, dicitur passio. Vnde ipsa passio dicitur effectus actionis, quia ex hoc, quod ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est, inde in aquam introducitur, & passio est, vnde passio est forma fluens, vel in subiecto adueniens. (Quid sit passio.)

Posset etiam eodem modo, quo actio describi, scilicet: Passio est secundum quã sub

subiectum patitur. Nec definienda est, vt aliqui faciunt: Passio est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatis, sed formæ receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Diuisio passionis. Potest autem prima illa diuisione diuidi in passionem animæ & corporis. nec existimes cũ quibusdam, qui tabulas conscripserunt, passionem animæ esse, quæ ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animæ dicitur, quâ aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quæ dicemus. Passio verò corporis est, qua inanimata vel animata non vt animata sunt, patiuntur: vt calefieri, frigefieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt: & altiores & profundiores radices habent, quàm appareat.

Passio Animæ.

Passio Corporis.

Nota 1. Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dum omne verbum actiuum, vel habens vocem actiuam existimas significare actionem: semper enim respicienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua & neutra, quæ si ad examen philosophicum inducentur, passionem significant, vt videre, audire, intelligere, hæc enim si operationẽ apprehensiuam significent, passionem dicunt: similiter veneo, vapulo, fio: alia contra, sub voce passiua actionem significant, vt multa deponentia.

Nota 2. Nec similiter existima omnia verba significare actionem vel passionem: aliqua enim substantiam vel aliquid substantiæ, scilicet existentiam eius significant, vt sum, subsisto, existo.

Nota 3. Hic notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamenta potiùs explicanda per abstracta, aut per infinitum, vt dicatur actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere: nam concreta, & verba cùm includãt subiectum, videntur claudere relationem simul, vt agens, & patiens. Hæc de passione.

DE QVANDO.

Quid sit Quando, seu esse in tempore, & quæ eius species, & propria?

HOc est aliud prędicamentum, quod, iuxta ordinem Gilberti, sequitur immediatè actionem & passionem. Et ante huius explicationem, est vnum notandum maximè, quod doctè docuit Ammon. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedentibus. Actio enim & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud procedentes: hæ autem, formæ aliorum sunt prædicamentorum Præterea. Quando, nihil aliud est, quàm tempus, quòd quantitas est, cũ substantia, scilicet, esse in tempore: similiter, Vbi, esse in loco, & à relatione cum substãtia, esse situm, scilicet, iacere, sedere; & ab habitu, vtpotè indumento & ornatu, scilicet, esse vestitum. 1. Fundam.

Nota, sex postremas Categorias ex quatuor præcedentibus esse cõpositas.

Nec intelligas, ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorum, vt doctissimè dicit Alber. superaddentia certum motum, qui in alijs prædicamentis non continetur: propterea prædicamenta per se constituunt, & hoc valde nota; sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint. Verbi gratia, locus in se & respectu subiecti sui quantitas quædam est: tamen respectu corporis, quod continet, & circumscribit, dicitur Vbi, & non quantitas. Similiter tempus per se quantitas est, sed respectu illius, quòd à tempore mensuratur, dicitur Quando. Similiter & Habitus est quartæ speciei qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum. 2. Fundam.

Tandem scias, esse aliqua accidentia, quæ non solùm suo subiecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiunt secundùm se, & ista duo prædicamenta respiciunt, qualia sunt, locus, tempus, & reliqua quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima, præsertim in concreto sumenda esse, vt explicent talem modum. 3. Fundam.

Dices: ergo ista sunt relatiua ad aliquid? Dico non esse ad aliquid. Primò, quia ista habitudo non est ad terminum, sed ad subiectum licet extrinsecum. Præterea, quia aliud relatiuum non denominatur à suo correlatiuo; pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate. at locatum à loco sic se habente per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Præterea, quia solùm ad aliquid denominat: at hic non solus respectus loci, aut locati Dubium 1. Solutio. 1. 2.

denominat locatum, sed ipse locus sic se habens. Vnde, sicut album dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatio: ita esse in loco, à loco sic se habente: non tamen talis modus est ad aliquid: at quia ista denominatio, & modus sumitur ab extrinseco, nec in re est tam verum subiectum locatum, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundùm formam, à qua denominantur, licet aliquid relationis habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Taxantur quidam Logici huius loci.

Ex quo intelliges, quàm digni sunt reprehensione, qui omnia ista prædicamenta per relationem tantum describunt: quis enim vnquam sibi persuadet, esse vestitũ, esse in loco, esse tantum relationes?

Quid sit tẽpus, & quid esse in tempore, quod dicitur, Quando.

Accedamus ergo ad prædicamentum Quando, quod à Gilb. ita describitur: Est id quod ex temporis adiacentia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus, & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc quod aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura cõtinua successiua, scilicet, est quædam mensura rẽ totam ita mensurans, vt non totam simul mensuret, sed partem post partem, & quando vna pars est, & aduenit, altera recedit: vt patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnia habent duo, suum esse, & suas operationes: vt vtrumque sub tempore: nam esse quod habitura sunt, nõ totum simul habent, vt patet in puero, & plantis, & aliis quæ paulatim acquirũt esse; & substantiam, & non totam simul, & vna parte acquisita, altera abit, & recedit: similiter si operantur, non simul omnia faciũt, sed est initiũ operationis, medium, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

N O T A.

Nihil ergo aliud est, esse sub tempore, quam variationem & fluxum in suo esse, & operationem secundum temporis variationem pati. Id est autem relinqui ab adiacentia temporis, denominari ab ipso tempore mensurante, & fluente, & hoc est, Quando, non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tempus est quid successiuum, non vere denominat, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia trãsitura erit, vel quia iam iam transiens percipitur: id ergo dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocat autem adiacentiam, non inhærentiam, quia tempus non inhæret nobis, sicut albedo corpori, sed ab extrinseco mensurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Species seu diuisio ipsius Quando.

Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumenda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro: sub quibus sunt variæ species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: vt, superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quamuis enim tempus sit quantitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera & species varias efficit.

Proprietates ipsius Quando.

Proprietates huius prædicamenti, vel rei quam vocamus Quando, sunt tres. Prima, quod non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium hodiè, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri fui forte lætus, hodie mœstus. Secunda. Quando non suscipit magis & minus. Tertia, proprium ipsius Quando, vt solùm denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solùm sunt propria sub tempore, & dicuntur Quando, id est, esse in tempore, vel fuisse, vel fore.

1. 2. 3.

DE VBI.

Quid sit Vbi, seu esse in loco, & quæ eius species, & propria?

VBi, vt Gilbert. definit, est circumscriptio corporis, ex circumscriptione loci proueniẽs. In huius declarationem oportebit aduertere, quid sit locum circumscribere corpus: ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscriptio, & ipsius corporis circumscriptio passiua.

Quid sit locus, & quid circumscribi, & esse in loco, quod dicitur vbi?

Locus, vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Ista igitur superficies, quæ locus est, primò ipsum corpus locatum totũ circumstat, & ambit, ita, vt illud locatum idem, vel pars eius alibi non sit. Secundò ipsius locati partes etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera non sit, & vbi totum est, pars adæquatè non sit. 1.
Tertiò ita locus corpus circumstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse non possit. Verbi gratia, est vinũ in aliquo vase, & in illa parte aëris circumdante, 2. 3.

dante, quã opertum est vas: tunc vinum ita à tali loco continetur, vt alibi non sit nec vinum, nec pars eius: & similiter pars loci, quę continet inferiorem partem vini, non continet superiorem partem: & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit: hoc est, locum circumscribere corpus: & loci talis habitudo, & modus, dicitur circunscriptio actiua, & ex hoc patet, quid sit corpus circumscribi à loco: & quid sit ipsa circumscriptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt, dicuntur esse circumscriptiuè in loco.

Hinc demum patet, quid sit Vbi, seu esse in loco. Nihil enim aliud est, quàm à loco sic affici, à loco circumscribi, vt, quemadmodum esse albũ, est ab albedine, sic se habente, denominari, siue ab albedine affici, ita vt à loco, vbi, esse Romæ, esse in classe.

Vnde inutiliter quidam distinguunt duplex Vbi: actiuum, scilicet circumscriptionem loci: & passiuum, scilicet circumscriptionem corporum: cùm vnum sit Vbi, scilicet à loco circumscribente contineri: vt declaraui.

Quid sit esse in loco impropriè. Hinc fit, quod ad maiorem declarationem adiungam: quando aliquid ita est in aliquo loco, vt alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati, vel non habeat partes iuxta partes loci, non dicitur esse Vbi propriè. Propter quod Theologi optimè dicunt, Deum non esse in cœlo, tanquam in loco, quia simul extra cœlum: & corpus Christi non est circumscriptiuè in hostia: quia simul est in multis hostijs: & illic non est secundum quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus. Sed de his hactenus.

N O T A.

De varijs modis existendi in loco. Vnum solùm inferamus, propriè non esse in loco, nisi corpus sensibile, secundũ istam definitionem præsentem. Propterea non mihi placet distinctio illa de Vbi composito, quod est pro corporibus: & de Vbi simplici, pro Angelis: hoc enim est præter Aristot. doctrinam, licet aliàs illud verum sit. Potiùs diuidemus hoc modo: vt aliud dicamus, esse in loco circumscriptiuè: quia scilicet à loco circumambitur, vt corpus: aliud esse in loco definitiuè, scilicet: quia ibi sit præsens tantùm, nec circumambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui potest, aliud esse in loco proprio, aliud in loco communi, in loco proprio, quæ adæquatè corpus continent: in loco communi, id est, in adæquato: vt esse Romæ, esse in terra.

Potest etiam esse analoga diuisio, esse in loco per se, vt corpus: esse in loco per aliud: vt puncta, & lineæ, per superficiem dicuntur aliud esse in loco. Proprietates sunt faciles, propriè non habere contrarium, nec suscipere magis vel minus. Hæc de Vbi. Proprietates Vbi.

DE POSITIONE, SEV SITV.

Quid sit positio, & quotuplex, & quæ eius propria?

Positio est quidem partium situs, & generationis ordinatio. In declarationem aduerte, quod duplex est positio. Positio duplex est.
1. Altera est ordo partium inter se, secundũ quem vna est ante aliam, vel in alia, vel alio quouis modo: & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus, quæ ad aliquid est, cum sit purus ordo.
2. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locũ, qui Situs dicitur: & hæc est huius prædicamenti, secundùm quem corpus sic, vel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium, secundùm locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs, nã situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædam naturalis, quędam accidentalis. Naturalis est, quam natura præfixit animatis secundùm quam homo sursum habet caput: bruta deorsum, seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Positio accidentalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est: quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales, quàm voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt: non habere contrarium propriè, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de positione. Proprietates situs.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria?

Habitus quibus modis sumatur? HAbitus multipliciter sumitur. Vno modo, pro qualitate difficile mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitudine & relatione rei penitus extrinsecæ, ad aliud, cuius dicitur esse: secundùm quod dicitur amicus est habitus: dignitas est habita ab alio. Tertio, pro aliqua forma, vel re certo modo se habente circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc prædicamentum facit, & describitur. Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt adiacentia.

1. 2. 3. Definitio Habitus, vt constituit hoc prædicamentū

Diuisio Habitus. Habitus est duplex. Quidam pertinens ad ornamentum, vt habere annulum, mitram, & reliqua. Quidam ad indumentum, vt esse calceatum, & similia. Et hæc adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates Habitus. Proprietates huius eædem sunt cum superioribus. Et hæc breuis explicatio Logico sufficiat, plura alijs in locis proprijs cognituro.

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

DE OPPOSITIS.

Caput XI.

1. *DE Oppositis autem quot modis solent opponi, dicendum est. Dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter: aut vt ea quæ ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodque istorum, vt sit figuratim dicere tanquam ea, quæ ad aliquid quidem, vt duplum dimidio tanquam contraria, vt malum bono: tamquam autem secundum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò Affirmatio & negatio, vt sedet, non sedet.*

2. *Quæcunque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa, quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: vt duplum dimidij hoc ipsum quod est, alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile: quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa, quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo ad inuicem dicuntur.*

3. *Illa verò, quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem, quæ sunt, nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium, quare differunt ab inuicem hæ oppositiones.*

4. *Quæcunque verò contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium: quorum verò non est necessarium alterum inesse, horum omninò est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinem, vel sanitatem: & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, vel par vel impar: & non est horum aliquod medium, neq; ægritudinis & sanitatis, neque imparis atque paris.*

5. *Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrum est, sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine & de alijs compluribus: non est autem necessarium, alterum eorum inesse ijs, de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri fuscum, & pallidum, & quicunque alij colores: praui verò & studiosi, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facili medium assignare, vtriusque verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum, neque malum est, neque iustum, neque iniustum.*

6. *Priuatio verò & habitus, dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visus & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere, est in quo natus est*

est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrumque eorum fieri. Priuatum verò tunc dicimus vnumquodque habitus susceptibilium, quando in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo insit: edentulum enim dicimus, non quod non habet dentes, & cæcum, non quod non habet visum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate neque dentes habent, neque visum, sed non dicuntur edentula, neque cæca.

7. *Priuari verò & habere habitum non est priuatio & habitus. Habitus enim visus est, priuatio verò cæcitas: habere autem visum, non est visus, nec cæcum esse, cæcitas: priuatio enim quædam est cæcitas. cæcum verò esse, priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas, & cæcum esse, vtraque de eodem prædicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas verò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam illa videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse, & visum habere opponuntur.*

8. *Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio namque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod verò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. Dicuntur autem hæc esse opposita ad inuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, & quod non sedet: sic & res, & quæ sub vtroque est, opponitur scilicet sedere aliquem ad non sedere.*

9. *QVOD autem priuatio & habitus non opponuntur vt ad aliquid, manifestum est, non enim dicitur idipsum, quod est, oppositi: visus enim non est cæcitatis visus. non vllo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neq; cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas verò visionis non dicitur, neque visus cæcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentiam dicuntur: quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, vtiq; & conuerteretur ad illud, ad quod dicitur: sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatis visus.*

10. *Quod autem neque vt contraria opponuntur, quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat, vt in languore & sanitate, & impari atque pari. quorum verò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. Neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neque frigidum vel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. Insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat, præter illa, quibus vnum inest naturaliter, vt igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinatè necessarium alterum est inesse, & non vtrumuis contingit, non enim possibile est ignem frigidum esse, neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus naturâ vnum inest. & his determinatè vnum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt, verum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est: quod enim nondum natum est habere visum, neque cæcum, neque visum habens dicitur. quare non erunt hæc, vt ea, contraria, quorum nihil est medium. Sed neque vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse, quando enim iam ad habendam visionem natum fuerit, tunc aut cæcum aut habens visum dicetur, & eorum non determinatè alterum, sed vtrumuis contingit. Non enim necessarium est vel cæcum vel visum habens esse, sed vtrumuis contingit. In contrarijs autem, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinatè vnum, & non vtrumuis contingit. Vnde palam est: quòd secundùm neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secundùm priuationem & habitum opponuntur.*

Ampliùs, in contrarijs quidem cùm sit susceptibile, ad inuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui vnum naturâ insit, vt igni calidum: etenim sanum possibile est languere, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidumq́, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. Prauus enim ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas (etsi ad modicum 11.

aliquid proficiat, vt melior fit) si certè simul quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfectè mutabitur, aut satis multum incrementum sumet, semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit à principio. Quare etiam verisimile est, plerius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfectè in contrarium habitum restituetur: nisi fortè tempore prohibeatur. Verùm in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione verò in habitum impossibile est. Neque enim cæcus factus aliquis rursus vidit: neque cùm caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cùm fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

12. Quæcunque verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quod nullo prædictorum modo opponuntur. In solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autem falsum esse: neque enim in contrarijs necessarium est semper alterum verum esse, alterum autem falsum: neque in ijs, quæ ad aliquid sunt, neque in habitu & priuatione: vt sanitas & languor, contraria sunt: & neutrum horum neque verum neque falsum est. Similiter autem & duplum & dimidium tanquam quæ ad aliquid opposita sunt, & est eorum neutrum, neque verum, neque falsum: sed neque ea, quæ secundùm priuationem & habitum dicuntur, sicut visio & cæcitas. Omninò autem eorum, quæ secundùm nullam dicuntur complexionem, nihil neque verum neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Veruntamen maximè tale hoc contingere videbitur in ijs, quæ secundùm complexionem contraria dicuntur. sanum nanque esse Socratem, & languere Socratem, contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum. cùm enim Socrates sit, aliud quidem verum, aliud autem falsum erit: cùm verò non sit, ambo falsa sunt, neque enim languere, neque sanum esse, verum est, cùm ipse non sit omninò Socrates. In priuatione verò & habitu cùm non sit omninò, neutrum verum est, cùm autem sit, non semper alterum quidem verum erit, alterum autem falsum: habere nanque visum Socratem, ei, quod est cæcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus, & cùm sit, necessarium est alterum verum esse vel falsum. cùm enim nondum sit natus habere, vtraque falsa sunt. & cùm non sit omninò Socrates, similiter quoque & falsa sunt vtraque, & visum eum habere, & cæcum eum esse. In affirmatione verò & negatione semper siue sit siue non sit, hoc quidem falsum erit: illud autem verum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cùm ipse sit palam est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est, & cùm non sit similiter: languere etenim cùm non sit, falsum est: non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit, semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductionem palam est: vt sanitati lāguor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium aliquando malum, defectui enim, cùm malum sit, superabundantia contraria est, cùm sit etiam ipsa malum: similiter autem & mediocritas, cùm vtrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus verò semper malo bonum contrarium est. Amplius contrariorum non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis namq; omnibus, sanitas quidem erit, languor verò non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit; nigredo verò non. Amplius, si ei quod est, Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est: non contingit autem simul vtraque eidem inesse: non vtique continget cùm alterum contrarium sit & reliquum esse. cùm enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam verò est, quod circa idem, aut specie aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia verò & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria vel in eodem genere esse: vel in contrarijs generibus, vel ipsa genera esse: album enim & nigrum in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia verò & iniustitia, in contrarijs generibus: illius nanque virtus genus est, huius autem vitium. 13.

Bonum verò & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Cur iam de his Postprædicamentis, & de quot, quoqúe ordine disserat?

Diximus in principio huius tractatus, eum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quędam præambula ad prædicamētorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis, & generibus agitur. In tertia, quæ Postprædicamenta dicūtur, aliqua quæ in ipsis prædicamentis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Postprædicamentorū numerus. Hæc autem sunt quinque: Oppositio, Prius, Simul, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quo modo in prædicamentis inueniantur, explicabimus.

Opposi. 1. postprædic. Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prædicamentis sermo factus est, dum dicitur, substantiæ non esse contrarium. Et in quantitate, magnum opponi paruo. Et in qualitate partitur, & relatione: & præterea in omnibus prædicamentis oppositio inuenitur, cùm differentijs oppositis genera quæque diuidantur. Agit igitur de Oppositione.

Capitis huius diuisio. Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species Oppositionis, & earum declarationes. In secunda fiunt quædam earum ad inuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat. In tertia particulariùs agitur de contrarijs.

1. *De oppositis autem quot modis soleat opponi, &c.*

Prima Capitis pars. Hæc est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempè agendum esse de oppositorum modis: quadrimembremque facit diuisionem: & eorum exempla opponit: postea de singulis disserit.

Oppositorum quadruplex oppositio. Opposita igitur quadrupliciter opponūtur: Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Contradictoriè. Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur. Contrariè, vt bonum & malum. Priuatiuè, siue secundùm priuationem & habitum, vt visio & cæcitas. Contradictoriè, seu tanquam affirmatio vel negatio, vt, sedet, & non sedet.

Dubium. Hic dubitabis quomodo malum & bonum sint contraria, cùm malum nihil aliud dicat, quàm carentiam & priuationē boni; malum enim est priuatio alicuius boni, quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visu suo; vt autem duo sint contraria, vtraque debent esse alicuius naturæ positiuæ: Ad hoc dico, non esse negandum, naturam mali esse priuatiuam: Solutio. nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hic Aristot. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis, & habitus vitij, ille enim bonus, hic verò malus dicitur, & contrarij sunt, & vnum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

2. *Quæcunque igitur, vt ad aliquid opponuntur, &c.*

Singulos oppositionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppositis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcunque hoc ipsum, quod sunt, oppositorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exempla variorum casuum, quibus relatiua ad sua correlatiua referuntur, vt diximus sæpenùs: ex quibus varijs exemplis rursus eandem infert velut probatam definitionem. Que relatiuè opponantur? Dubitabis: quare dixit [oppositorum dicuntur] & non aliorum dicuntur, vt superius dixit: Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia & scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia, quæ sibi correlatiua non sunt, vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra se ad aliquid opponuntur: & ita loquitur in præsenti: ac propterea dixit; oppositorum dicuntur; vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua ad inuicem. Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantiæ, & virtus vitio contraria est: suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid seu relatiuè opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur: Dubium 1. Solutio. Relatiua duobus modis posse considerari. Dubitatur: quomodo duo correlatiua dicuntur opposita ad inuicem: cùm simul existant, & vnum alterum non auferat, imò absque altero alterum nequeat consistere? Dubium.

Solutio. Alberti. sistere? Respondet Albertus, non opponi secundùm hanc coexistentiam, sed secundùm quod vnum alterum à subiecto expellit: pater enim non compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur: & hac ratione simul non existunt.

3. *Illa verò, quæ opponuntur, vt contraria, &c.*

Contrariè opposita. Secundo loco aggreditur contraria, & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ cùm ad inuicem non sint, vnum alteri inuicem contrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est. Contraria ad inuicem non dicuntur, non enim dicitur: album est nigri album, & nigrum est albi nigrum: tamen hęc particula non sufficit. nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest & in contradictorijs; non enim dicitur: cæcitas est visùs cæcitas, & econtrà: propterea est altera particula [Et vnum alteri est contrarium] id est; est similis & æqua ratio, & habitudo in vtroq; secundùm quam albū nigro contrarium, & item albo nigrum est contrarium: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur: propterea excepit relatiua. dicitur enim cæcitas est priuatio visùs, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet, dicitur negatio illius, qui sedet: sed sedet non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula [in contrarijs, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur.]

Dubium. Dubitatio hic oritur, contrarietas est quędam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundùm contrarietatem, opponuntur relatiuè.

Solutio. Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis, quibus inest talis cōtrarietas: quę extrema, scilicet albū, nigrum, si secundū talem relationem contrarietatis opponuntur, sunt relatiua: sed secundùm formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

4 *Quęcunque verò contrariorum talia sunt, &c.*

Diuisionem quandam cōtrariorum hîc ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent: illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse. Verbi gratia, par & impar, sunt contraria, non habentia medium, quia, posito numero aliquo, qui est subiectum paritionis, vel imparitionis, necesse est quod ille numerus sit par vel impar: & proposito alio, quòd est subiectum sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud aliàs sit sanum vel ægrum: secundùm enim Aristotelem, non est medium inter sanitatem & ægritudinem, vt vult Galenus: hic enim asserit conualescentiam esse medium, hoc tamen non recipit Arist. sed hoc determinare est extra rē: sat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia medium. Hic aduerte: semper sumendum esse subiectum proprium contrariorum: id autem proprium subiectum vocat, circa quod apta sunt contraria, vt versentur, & ei insint: vt corpus aliquod mixtum, dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, medium inuenies in non habentibus medium, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar: sumendum ergo est proprium subiectum. Nota.

5. *Quorum autem non est necessarium alterum inesse, &c.*

Explicat quæ medium habeant, nempè quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt albū & nigrū medium habent: posito enim corpore, non est necesse quòd album sit, vel nigrum, potest namq; esse rubrum vel pallidum: quāuis, inquit, non omne medium nomen habeat, in quo insinuat duplex esse cōtrariorum medium, alterum per participationē, alterum per negationem extremorum. Illud est per participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine conflantur: illud autem est per negationē extremorum, quādo non est aliqua forma media vel composita ex extremis, sed aliquod subiectum particulare proprium, à quo vtrumq; extremum remouetur: vt prauum & studiosum habent medium, non quidem participatione, sed subiecto: nā datur aliquod ex proprijs subiectis, ꝙ nec sit Duplex medium contrariorum.

prauum

prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nondum habet habitum virtutis, vel habitum vitij: hic enim prauum & studiosum sumuntur secundum habitum: nam secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato, vel in gratia: potest tamen esse, qui nec habitum virtutis, nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

6. *Priuatio verò & habitus, dicuntur quidem circa idem, &c.*

Opposita priuatiuè.

Explanatis contrarijs, accedit ad opposita priuatiuè: explicatque quæ opponantur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari, & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus, circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidem circa idem subiectum, sed nō semper circa idem subiectum specie, vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidū circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones non est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio, nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculum, & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse: Ac propterea dicit Aristoteles, debent non solùm circa idem, sed [circa idem aliquid] & quia non eodem modo, & ordine se habēt circa tale subiectum, non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente, alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, non tamen semper post priuationem aduenit habitus, cùm nunquam, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam, sicut post vitam, semper est mors; propterea dici, habitus & priuatio, videlicet fiunt circa illud subiectum, circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrunque semper versatur circa subiectum: in quo priuatio est, in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Postea explicat quid sit, esse priuatū in concreto: dicitq; illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo ea caret.

Aduerte, non quodcunq; subiectum nō habens formam aliquam, dicitur priuari tali forma: sed illud subiectū, cui talis forma inesse apta est. Verbi gratia: Lapis non dicitur priuatus visu, seu cæcus, cò quod non habeat visum, quia non est aptus habere visum, nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circunstantia determinata partis, & temporis: non enim dicitur homo cæcus, cò quòd non habet visum in manu, quamuis homo sit aptus ad vidēdum, sed præter subiectum aptum, est necessaria circunstantia partis, scilicet quod non habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tēpore, quo habiturus illam erat: catulus enim ante nonum diem non dicitur cæcus, quamuis non videat: quia illo tempore nō est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes. Illud ergo priuatū dicitur, quod cùm sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret, quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis. Est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto secundùm naturam, illam habere, debitis circunstantijs.

Nota.

NOTA.

Priuari verò, & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c. 7.

Cùm aliter priuationem, & habitum; aliter priuatum esse, & habere formam, explicarit, ostendit, idem, ista duo, non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cùm vnum, subiectum includat, alterum verò minimè. Id autem probat dupliciter. Primò, cæcum esse, & cæcitas, idem non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere, sunt priuari, & haberi, cæcitas autem, & visio, priuatio & habitus: ergo priuatio, & priuatum esse: & habere & habitus, non sunt idem. Præterea secundò, de aliquo prædicatur, cæcū esse, & visum habere: de quo non cæcitas, & visio, ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus; non tamen cæcitas, vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hæc conueniant, nempè eadē oppositione opponātur, scilicet priuatiuè, abstracta & con-

concreta: vt enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita, cæcum esse, & visum habere.

8. *Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c.*

Contradictoriè opposita. Hic explicat ea, quæ contradictoriè opponuntur, & ea explicat penes voces: quia oppositio contradictoria non solis rebus inest, nisi vt cognitione appræhenduntur: vel oratione explicantur. nam, non sedet, absolutè in rebus non est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur; vt postea dicemus, docetque affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans, non est res significata: tamen hoc vtrique inest, quòd, sicut oratio in se opponitur, ita res, quæ per talem orationem significatur.

9. *Quod autem priuatio & habitus non opponuntur, &c.*

Secunda pars capitis. Hæc est secunda principalis capitis huius pars, in qua Aristoteles istas oppositiones confert: ac primò priuatiua cum relatiuis, contraria autem non comparat, quia superiùs dixerat, non esse ad inuicem Probat autem dupliciter, priuatiua non esse ad aliquid. Primò, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem; non enim visus est ad cæcitatem, nec cæcitas ad visum. Secundò, quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10. *Quod autem neque vt contraria, &c.*

Hic cum contrarijs comparat, & dupliciter probat, quæ secundùm priuationem & habitum opponuntur, non opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in litera. Cōtraria quædam habent medium, quædam non habēt medium: at priuatiua, nec sunt ex contrarijs habentibus medium, neq; ex non habentibus: ergo non sunt contraria. Minor probatur de contrarijs non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quòd in subiecto proprio, necessariò alterum insit, & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, qui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessariò vnum horum insit: catulus enim est subiectū proprium, & aptum, quamuis ei deficiat circumstantia temporis, tamen nec est cæcus, nec videns. Probatur autem de contrarijs habentibus medium: hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò insit, nisi quando à natura insunt; vt album & nigrum habent medium, & nullum corpus dabitur, quod necessariò sit album, vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori, cui à natura inest album & nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido: calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta, quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè: id est, ita vnum, quod non alterum: vt niui albedinem, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in primis sunt subiecta propria, in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest, vt homini, & cani adulto necessariò inest, vel cæcitas, vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manentibus possint abesse Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrarijs datur vnum, quod necessariò sit album, & non nigrum: at in his nullum datur subiectum, ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns. — Altera pars Argumēti.

Dubium. Circa istam rationem dubitabis; videtur enim non procedere rectè: nam ad probandum priuatiuè opposita non esse contraria, non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempè catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectū susceptibile, pro contrarijs mediatis?

Solutio. Ad hoc dico, argumentum esse bonum: & eius vis, & robur, hoc est. In contrarijs non habentibus medium, omni tempore alterum illorū inest subiecto susceptibili, nec expectat tempus aliquod, vt insit subiecto: at priuatiua non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cæcus sit: & tamen ille subiectum est, cùm post aliquod tempus visurus sit, vel futurus cæcus. Quod si dicas catulus nondum est aptus tunc, vt recipiat alterum illorum. Ex hoc colligitur, aliquid aliud præter subiectum esse necessarium ad priuatione, quandoquidem illi nondum inest aliquod horum,

rum,

rum,siue habitus, siue priuatio: quod tamen in contrarijs non est, cùm tale tempus, postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt à contrarijs. Et hic est sensus verissimus ipsius Aristot. quem optimè insinuauit Simplic. Similiter, de altera parte argumenti circa contraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tēpore est necessarium aliquod illorum contrariorum subiecto inesse, nisi sit à natura vnum extremum: at aliquando; vt ipse textus expressè dicit; est necessarium alterum istorum, siue habitus, siue priuatio, insit, vt homini vel cani adulto: ergo non est ex illis contrarijs. & hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo niui, inesse à natura dicuntur? Dico non inesse à natura, quia sint de eorum substantia, vt aliqui existimauerūt, credentes esse formas substantiales, cùm tamen hoc sit contra Arist. ipsum, vt rectè dicit Alb. c 8. asserit enim esse contraria, at substantiæ nihil est contrarium: sed dicuntur de natura illorum; quia sunt passiones naturam consequentes non separabiles, nisi per corruptionē subiecti.

Calor vt à natura igni inesse dicatur.

II. *Ampliùs in contrarijs quidem cùm sit susceptibile, &c.*

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiuè opposita non esse contraria. Nam contraria circa idem subiectum possunt mutuo se expellere, & ad inuicem mutari, nisi quando vnum inest à natura, vt, potest, quod languorem habet, sanari: & quod sanum est, languere: & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidum: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri, quod probat: nā homo prauus si bene incipiat assuefieri, absque dubio potest vel modicum in virtute proficere: at si iterum atq; iterum assuefiat, poterit ad virtutem peruenire, vel saltem magnum incrementum facere. Hoc dicit propter Platonem; vt dicit Alber. qui dicebat virtutem non fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabant, virtutem esse inamissibilem. Contraria igitur mutuò mutantur: at in priuatiuis id non fit, ergo sunt diuersa, minor patet: quia ex vidente cæcum fieri potest, ex comato caluum, & ex habenti dentes edentulum: at è contrà, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio.

Num è Priuatione ad Habitum possit esse regressus?

Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitum: nam à somno potest quis ad vigiliam restitui: & à nocte & à tenebris aër redit ad lucem: & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non est regressio?

Argumēta in contrarium.

Circa hoc aduerte. Duplex potest considerari regressus: alter ad idem numero, vt idem prorsus numero, quod ante fuit, redeat: alter regressus ad idem specie, vt redeat idē specie cum eo, quod ante fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur; restituitur quidem ei sanitas eadē, non quidē numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus, alter mediatus. Immediatus est, cū absq; aliqua alia mutatione illud, in quod aliquid mutatū est, iterū redeat: vt si aër vertatur in aquā, & ex aqua rursus absq; vlla alia mutatione fiat iterum aër, est regressus immediatus: at regressus mediatus est, quando non ex vna mutatione, sed varijs illud restituitur: vt dicit Arist. ex vino fit acetum, tamen ex aceto non immediatè fit vinum, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinum, 8 Metaphy. c. 5.

1. Fundam. Regressus duplex.

Ad idē specie, Regressus duplex.

Aduerte præterea. Priuatio est triplex, prima priuat solum actum, vt somnus, qui priuat tantùm actum videndi: & tenebræ lucē. Altera non solum actum, sed etiam potentiam priuat: vt cæcitas, quæ est in oculo læso, in quo non est potentia visiua. ista potentia est duplex, propinqua, & remota. Propinqua est proximum principiū ad operandum, quod non indiget altero superaddito principio post se ad operationem, vt est potentia visiua ad videndū, & illius est priuatio priuans potentiam propinquam; altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamen indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotū ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempè potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potentiam propinquam, & remotam, vt mors, quę etiam corpus priuat anima, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæque dat principia vitæ.

2. Fundam. priuatio est triplex.

1 Concluſ. Regreſſus ad idē numero à priuatione, eſt impoſſibilis naturaliter.

Hoc ſuppoſito ſit prima Concluſio Regreſſus ad idem numero, in omni priuatione naturaliter eſt impoſſibilis. V.g. quādo dormiens reſtituitur ad viſionem ſeu vigiliam, non eſt illa viſio, & actus, idem numero cum eo, qui erat antè. Dico naturaliter: nam ſupernaturaliter Deus idem numero poteſt reſtituere: immò reſtituet, quando in hoc mundo mortuos reſuſcitabit, & ad nos reſurrectione poſt mortem erimus ijdem numero.

2. Concluſ. Regreſſus ad idē ſpecie, &c. eſt poſſibilis.

Secunda Concluſio. Regreſſus ad idem ſpecie & priuatione priuante actu, eſt poſſibilis. hæc clara eſt, vt argumenta probāt de ſomno, tenebris, & alijs.

3 Concluſ. Regreſſus immediatus ex priuatione, &c. eſt impoſſibilis.

Tertia Regreſſus immediatus ex priuatione priuante potentia, ſiue propinqua ſiue remota, eſt impoſſibilis: vt qui amiſit potentiam viſiuam, rurſus naturaliter nō videbit: & cadauer non fiet homo. & hoc eſt, quod hic docet Ariſt at dixi regreſſum immediatum, quia mediatè regreſſus poteſt ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua, & rurſus vinum: & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, ſanguis & ſemen, ex quo iterum fit homo: ſed iſte regreſſus, mediatus eſt. Ad illud de igne & aqua: dico, quando ignis fit aqua, priuatio illa priuat materiam actu, ſed non potentia propinqua: quia materia elementorum eſt in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi, & hoc nota, quamuis pertineat potiùs ad naturalem Philoſophiam.

N
O
T
A.

12. *Quæcunque verò tanquam affirmatio, &c.*

Hic iam Ariſtoteles Oppoſita contradictoriè alijs omnibus comparat: docetq; præterea, non eſſe nec relatiuè oppoſita, nec contrariè, nec priuatiuè, tali argumento. In oppoſitis contradictoriè, ſemper vnum eſt verū, alterum falſum, at in alijs omnibus oppoſitis, neq; eſt verum neq; falſum: ergo ſunt diſtincta oppoſita. Antecedens probat: quia reliqua non ſunt complexa, nec propoſitiones, vt exemplis probat: iſta vero ſecundùm complexionem dicuntur. Proponit autem dubium: quod ſi reliqua oppoſita cum complexione ſumantur, vt Socrates eſt albus, Socrates eſt niger, pater, filius, videns, cæcus: reſpondet ad hoc non eſſe eadem: quia in iſtis non eſt neceſſe vnum eſſe verum, alterum falſum. patet. ſi enim ſubiectum non exiſtat, reliqua oppoſita ſunt falſa; vt ſi Socrates non ſit, falſa ſunt iſta: Socrates eſt albus, niger, pater, filius, videns, cæcus. Imò in priuatiuis non ſolùm quando ſubiectum nō eſt, ſed etiam quando aptum non eſt, erit falſum vtrunque oppoſitum, vt diximus: at in contradictorijs ſemper, ſiue ſubiectū ſit, ſiue non ſit, alterum eſt verum, alterum falſum, vt ſi non ſit Socrates, falſum erit, quòd ſedet, verum tamen erit, quòd non ſedet: hæc enim eſt natura talium oppoſitorum.

Dubiū in Ariſtotele.

Solutio.

13. *Contrarium autem bono ex neceſſitate quidem malum eſt, &c.*

Capitis pars Tertia.

Hæc eſt tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorū, quæ eorum naturam manifeſtant, ponuntur.

Contrariorum. 1. Theorema.

Primum eſt. Bono ex neceſſitate malum contrariatur, malo autem & bonū, & malum aliquando. Huius prior eſt pars: bono ex neceſſitate malum contrariatur: quæ non ſignificat, quòd ſemper bonū habeat contrarium; non enim hoc ita eſt, multa nanque bona contrarium non habent: ſed ſignificat, quòd quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum eſt. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat? & quidem dupliciter poteſt ad hoc reſponderi: vt primò per bonum intelligat qualitatem ſecundum ſe appetibilem, vt eſt iuſtitia, ſcientia, ſanitas: per malum autem qualitatem ſecundùm ſe non appetibilem, vt vitium, ignorantia, languor: & tūc eſt ſenſus: qualitati bonæ qualitas mala opponitur, vt ſanitati languor, iuſtitiæ iniuſtitia: malæ autem aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquando mala, vt timiditati temeritas, ſunt enim duo mala, alterum per exceſſum, alterum per defectum, virtuti, quæ in medio eſt, contraria. Nec mireris, ſi vni duo contraria ſint, cùm id fit diuerſis rationibus. Poteſt ſecundò etiam reſponderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatem conuenientem ſubiecto, & per malum qualitatem diſconuenientem ſubiecto: vt calor eſt bonus ſubiecto cui conuenit, vt hic frigiditas mala. Vt ſit ſenſus: cui vnum contrarium bonum eſt, & conueniens, alterum malum eſt, & nociuum: at cui aliquod malum eſt, alterum aliquando eſt

do est bonum, aliquando etiam malum. Vterq; sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Non est necessarium vtrunque contrariorum esse in re-
2. rum natura; potest enim vnum absque altero in esse: possunt enim omnia bene se habere, possunt præterea omnia colorata esse alba.

3. Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto: nihil enim est sanum & languidum, calidum & frigidum: hoc intellige, secundùm eãdem partem subiecti, & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul. Ista est communis limitatio huius theorematis, quamuis ego existimem non esse opus limitatione. sensus enim est: Vnum & idem subiectum numero simul non recipit absolutas prædicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

4. Quartum. Contraria existunt absolutè in eisdem subiectis vel specie vel genere, non tamen in eodem numero, vt modò dixi: in quo à priuatiuè oppositis differunt, quæ ordine quodam circa idem subiectũ numero existunt; vt diximus superius.

5. Quintum. Contraria vel sunt in eodem genere proximo, vt album, nigrũ: vel sub diuersis generibus eiusdem prædicamẽti, vt iustitia sub virtute, iniustitia sub vitio: vel ipsa sunt genera eiusdem prædicamenti, vt virtus, quæ dicitur bonum, vitium quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodem prædicamento egrediuntur: sunt enim in prædicamento qualitatis. Ex his posset contrariorum descriptio sumi Cõtraria, sunt qualitates, quæ cùm ab inuicem non dependeant, sub eodem sunt prædicamento, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt; ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam scitu digniora.

Dubium 1. de numero & ordine oppositorum.

CIrca istud caput dubium est de numero, & ordine harum oppositionum prædictarum: ad quod bene respondet Ammon. Oppositio enim aut potest considerari, vt in rebus est aut vt in rebus secundum quod voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio, quæ dicitur affirmatio & negatio: vt autem in rebus est, aut res sunt absolutæ, aut respectiuæ. Si respectiuæ, sit oppositio ad aliquid: si absolutæ, aut agunt ad inuicem & mutuò se expellunt, aut non: Si ad inuicem & mutuò se expellunt, sunt contraria: sin verò non mutuò, sunt priuatiua. Patet igitur nõ esse alias oppositiones præter has.

Ordo oppositorũ.

Et ex hoc colligitur ordo. Est enim ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: patet autem minimam oppositionem esse relatiuorum, quę non se mutuò expellunt à suis subiectis, imò de necessitate simul existunt. Post hanc oppositionem aliarum minima, est contraria: quia est regressus ab vno ad alterum mutuus: in priuatiuis verò non est mutuus regressus. oppositionum autem maxima est secundùm affirmationem & negationem, quæ adeò repugnant, vt nunquam simul stent, siue subiecto extante, siue non extante, semper enim alterum verum, alterum falsum est: in alijs id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Nota.

Hic vnum aduerte, alias tres oppositiones absolutè esse in rebus: quia est oppositio incomplexorum existentium: etiam sunt in vocibus, si cum complexione sumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cùm sit secundùm affirmationem & negationem, non est in rebus absolutè, sed in eis, vt voce & conceptu significantur.

Dubium 2. contradictionis. Solutio.

Obijcies fortasse, etiam esse contradictionem in simplicibus, vt homo, non homo; equus, non equus? Nõ negamus hoc, sed est magnum discrimen à reliquis oppositis, nam reliqua opposita secundùm vtrunque extremum ponunt aliquid reale, in rebus etiam priuatiuis hoc fit: nam priuatio non pura negatio formæ, sed negatio in quodam subiecto: at in his contradictorijs extremum negatiuum, est ens rationis purum, cùm sit negatio, nec ponat subiectum: nam non homo, etiam quę non sunt, significat. Præterea ab Aristo 4. Metaphysic. text. 7. vocatur negatio extra genus.

Dubium 3. de genere oppositorum.

Dubium. An Oppositio sit genus ad has quatuor: videtur enim esse analogum, cùm Aristot. dicat oppositionem dici qua-

de :pliciter: & præterea quia oppositiones sint inæquales: maxima enim oppositio est contradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mensuratur per contradictionem: vnum enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet 10. Metaph. Alb. cap. 2. ita existimat, scilicet esse analogum, & Iamblichus: & ita mihi videtur: præsertim cùm aliqua sit oppositio non absolutè realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplic. & Porph. credunt esse genus quoddam: & sententia quoque ista probabilis est satis.

Solutio ex Alberto & Iāblicho.

Ex Sim. & Porphyr.

Dubium 4. de priuatione.

Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, quod negatio non ponit existentiam subiectū; possumus enim verè dicere: Chimæra non sedet: at priuatio ponit aliquod subiectum; non enim cæcum dicitur, nisi quod existit, secundum autem, quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Aristot. 5. Meta. c. 22. Tribus quidem modis primis non propriè, quarto verò propriè dicitur priuatio. Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto

Priuationis acceptiones.

1. dicitur planta cæca, & mare surdum. Alte-
2. ra priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apta ad illam formam, non quidem in specie, sed in suo genere: id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundùm suam speciem; vt talpa dicatur cæca, non quidem quod sit apta in tota sua specie, vt vult Aristot. videre, tamen est in tali genere, in quo visus reperitur, est enim
3. animal. Tertiò dicitur priuatio, negatio formæ in subiecto, apto quidem & secundùm speciem recipere talem formam, sed non tali tempore, vt catulus est cæcus antè
4. nonum diem. Tandem quarta priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & secundùm speciem, & tempus, vt homo cæcus, qui caret visu, quando habiturus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Aristot. in præsenti; & hæc dicitur propriè priuatio.

Et priuatio propriè.

DE MODIS PRIORIS.

Cap. XII.

1. *Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidem & maximè propriè secundùm tempus, secundùm quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tempus amplius est & antiquius & vetustius dicitur. Secundò autem, quod non conuertitur secundùm subsistendi consequentiam: vt vnum duobus prius est: duobus enim existentibus mox vnum esse consequens est: vno verò existente, duo esse non necessarium est, quare non conuertitur ab vno consequentia, vt reliquum sit. prius autem illud esse videtur, à quo non conuertitur eius, quod est esse consequentia. Tertiò verò secundum ordinem quædam prius dicitur: quemadmodum & in scientijs & in orationibus. Nam in demonstratiuis scientijs est prius & posterius ordine: elementa enim in Geometria priora sunt ordine ijs, quæ describuntur, sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter proœmium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea, quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur. Consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere, est quidem & pene alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, ferè tot sunt.*

2. *Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, alter esse prioris modus, eorum enim, quæ conuertuntur secundum essendi consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. Quod verò quædam sunt huiusmodi, palam est. esse nanque hominem, secundum ipsius essendi consequentiam, ad veram de se conuertitur rationem: nam si homo est, vera est oratio, qua dicimus, quòd homo est. & conuertitur: nam si vera est oratio, qua dicimus, quòd homo est, est homo. Est autem vera oratio, nequaquam causa, vt sit res, veruntamen rei quodammodo causa videtur, vt sit vera oratio. Eò enim quod res est aut non est, vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundùm quinque modos prius alterum altero dici potest.*

Hoc est aliud Postprædicamentum, nempe quot modis dicatur prius? constat enim in prædicamēto substantiæ, substantiam singularem fuisse dictam

Vsus huius Postprædicamenti.

ctam primam: & in capite, ad aliquid, scibile prius esse scientia & tandem inter omnia prædicamenta, & inter prædicata singulorum prædicamentorum, est quidam ordo, secundũ quem vnum prius, alterum posterius est: propterea oportuit, vt, quotupliciter prius aliquid diceretur, explicaret.

1. *Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.*

Modi prioris quot? Quatuor modos, quibus vnum altero prius esse cõmuniter, assignat. Primus est

1. secundum quem, vnum alterum tempore præcedit: quo pacto dicimus, *Imperiũ Persarum fuisse prius Romanorum Imperio.* Hunc prioris modum maximè proprium appellat, eò, quia notissimus omnium est, cùm fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea, quia fuit prima impositio, & significatio huius vocabuli, Prius, cũ sit maximè nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatem illam primam referuntur. Vt enim prius tempore sine posteriori existere potest: ita q̃ inde pendentia ab alijs sunt, priora dicuntur eis, quæ ab illis dependẽt.

2. Secũdus modus prioris est, secundùm quẽ illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, quod ab alijs infertur, quod tamen non infert: vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen, si vnũ est, duo sunt, & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferioribus hoc modo priora dicuntur.

3. Tertiò, aliquid dicitur prius ordine, qui modus non in tempore, nec in illatione, sed quadam multorum habitudine consistit, secundùm quam vnum alterum consequitur, ponit exẽpla de duplici ordine, & de ordine docendi, & de ordine dicendi. Ordine quidem docendi, seu doctrinæ, elementa in Geometria seu definitiones; vt quid sit punctum, quid linea, quid superficies, quid figuræ prius traduntur, quàm descriptiones, id est, propositiones per se notæ & reliquæ conclusiones; vt a puncto in punctum lineam ducere: totum est maius parte: triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Similiter in Grammaticis, elementa, id est, literas prius docemur, quàm syllabas, & syllabas priùs quã dictiones. Ordine autẽ dicendi prius prooemium, quàm narratio, & hæc, quàm confirmatio: omnia igitur hæc ordine priora dicuntur, ita, vt quamuis prius tempore diceretur narratio, prooemium tamen semper suam prioritatem ordinis haberet.

4. Quarto, id dicitur prius, quod dignius est, & honorabilius; quomodo magis amicos priores alijs apud nos vocamus, seu primos apud nos; & hæc est prioritas dignitatis. Sed istum docet esse modũ alienum & improprium, vulgarem tamen. Ratio huius ex Ammon. hæc est: hunc enim modũ dicit non esse proprium, quia verè non fundatur in ipsis rebus, sed in existimatione & affectione nostra, quæ extrinseca est ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora. Aliam etiam huius rationem tradit Simpl. nempè, quia in sermone non est vsitatus modus loquendi amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alienissimum hunc modum, quasi impropriè dictum tali vocabulo, quod tamẽ vulgariter dicitur.

5. *Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, &c.*

Hi sunt quatuor modi prioris, qui communes sunt, & ab omnibus assignantur: præter hos, vnum alium ex propria sententia, vt notant Albert. & Boet. enumerat: ac propterea superiori numero hic non est comprehensus, cùm dixit: Prius quadrupliciter dicitur; quia id secundùm communem sententiam docebat. id enim vltimo alio modo Prius dicitur, quod cùm alio in consequentia conuertitur, & illius est causa, vt homo est prior risibilitate, quia inter vtrunque est mutua consequentia, & homo est risibilitatis causa & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum: Ista propositio; homo est, vera est, eò quòd homo in se sit: etiam conuertitur, nam si homo in re est, & ipsa propositio vera erit: tamen ꝙ homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis. Vt enim docet Arist. 9. Met. c. 12 non quòd nos verè te putamus albũ esse, tu albus es, sed quia tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus: & hoc est ꝙ dici solet, veritatẽ esse in reb. sicut in causa. de quo dissferem' in lib. Periher. Res igitur est prior natura, q̃ propositio dicatur vera: & vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectu: hæc autem prio-

ritas,

zitas, non dicit illam temporis præcessionem: possunt enim duo simul esse tempore, vnum tamen altero natura prius esse: sicut in eodem tempore, est sol & lux: homo & risibilitas: at sol luce, & homo risibilitate priores natura sunt, eò quòd sol lucis, & homo risibilitatis sint causa. Hi
7. sunt modi priores, quos Arist. enumerat: & iidem prorsus sunt modi Posterioris: nam in oppositis, quot modis dicitur vnum, tot etiam alterum. vnde etiam est posterius tempore, in consequentia, dignitate, ordine, & natura.

Modi posterioris, eorumq; numerus vnde colligendi.

Nota 1. Circa hoc caput aduerte; maximè Prius & Posterius esse in prædicamento ad aliquid, sunt enim mutuò correlatiua: imò omnia postprædicamenta in prædicamentis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est: & contrarietas, & reliqua similiter simul ad aliquid est. Motus autem ad actionem & passionem refertur, habere ad aliquid. Et postprædicamenta ista fiunt propter duo. primò, quia sunt proprietates diuersorum prædicamentorum, & pluribus insunt; in substantia enim, qualitate, quantitate, & quando, inest prioritas: alia similiter multis competunt. Secundò, quia ista multipliciter dicuntur: propterea in communi sumpta nullius sunt prædicamẽti: æquiuoca enim à prædicamento excluduntur, vt talia sunt, nec ad prædicamentum pertinent, nisi ratione significatorum per se. Propterea ista hic per se sumuntur, vt distinguantur, & distincta in suis collocentur generibus. Aduerte præterea Aristot. exactius tradidisse in 5. Meta. c. 11. de Priori & Posteriori: hic autem illos modos assignat, qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt: quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent, vt dicit Simpli. Sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Nota 2. Aduerte etiam, non repugnare, vnum & idem multis modis esse prius: similiter vnum esse prius vno modo, & posterius altero. V.g. pars est prior toto natura, quia est causa: sed totum prius dignitate. Similiter animal est prius homine consequentia, similiter etiam natura, quia est superius homine, & ipsius causa.

Nota 3. Aduerte tandem, omnem causam suo effectu esse naturâ priorem: hic tamen Arist. non loquitur nisi de causa & effectu, quæ simul sunt, & conuertuntur: non quòd illa causa, quæ simul non est cum effectu, non sit naturâ prior; vt Petrus, qui absque suo patre, qui causa est, potest esse, sed quia talis causa, quæ sine effectu est, sit prior tempore: qui modus prioris perfectissimus est.

DE MODIS SIMVL.

Cap. XIII.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem & proprijssimè, quorum generatio in eodem est tempore neutrum enim eorum, neque prius, neque posterius est. Simul autem secundùm tempus hæc dicuntur. Natura verò simul sunt, quæcunque conuertuntur quidem secundùm eius, quod est, essendi consequentiam, sed nequaquam alterum, alteri causa est, vt sit, vt in duplo & dimidio: conuertuntur etenim hæc. nam cùm duplum sit, dimidium est: & cùm dimidium sit, duplum est, sed neutrum alteri causa est, vt sit. Dicuntur autem simul naturâ & quæ ex eodem genere diuersò ab inuicem diuiduntur. E diuersò autem diuidi ab inuicem dicuntur, quæ secundùm eandem sunt diuisionem vt volatile, gressibile, & aquatile, hæc enim ab inuicem ediuersò diuiduntur, cùm sint ex eodem genere: animal nanque diuiditur in hæc, in volatile, gressibile, & aquatile: & nihil horum prius vel posterius est, sed simul hæc natura esse videntur. Diuiditur autem & vnumquodque horum in species rursus, vt volatile, gressibile, & aquatile erunt ergo & illa simul naturâ, quæcunque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionem, Genera verò speciebus semper priora sunt: neque enim conuertuntur secundùm eius, quod est, essendi consequentiam, vt cùm quidem aquatile sit, animal est: cùm verò sit animal, non necesse est, vt aquatile sit. Simul ergo naturâ dicuntur, quæcunq; quidem conuertuntur secundùm eius, quod est, essendi consequentiam, sed nequaquam alterum alteri vt sit, causa est: & ea quæ ex eodem genere ediuersò diuiduntur ad inuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore. 1.

.His

Modi Simul.

1. Hic de, Simul, aduerbio tractat, ac tres modos, quibus aliqua simul esse dicuntur, tradit. Primus est proprijssimus, quo multa simul tempore dicuntur.

[*Quorum generatio est in eodem tempore,*] id est, quorum vnum tempore; neq; prius, nec posterius est: quo pacto simul dicimur currere, & loqui: si currentes loquamur: & simul fuerunt Alexander, & Aristot.

2. Alius modus est, quo aliqua dicuntur simul natura, nempè, quæ in consequentia mutuò conuertuntur, & vnum non est alterius causa: dicimus enim simul natura esse, duplum, & dimidium: patrem & filium: & correlatiua, quæ se inuicem ponunt, & vnum alterius non est causa, & iste modus est oppositus modis duobus Prioris, scilicet secundo, & quinto.

3. Tertius modus est, quo illa dicuntur simul, quæ ex æquo diuidunt aliquod genus, vt volatile, gressibile, aquatile, simul sunt, quia ex æquo Animal diuidunt. diuiderei ex æquo genus, est, quando æquè immediatè differentiæ, vel species genus aliquod diuidunt, ita vt vna non diuidat id, quod per aliam constituitur: sicut si diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale: tunc enim volatile & irrationale non essent simul, quia volatile potiùs diuidit irrationale: præterea diuidunt ex æquo, quando nulla est ad inuicem dependentia, vt volatile non magis à gressibili, quam gressibile à volatili dependet: propterea iste modus est oppositus modo tertio Prioris, scilicet ordine. Ex hoc colligit Aristot. genera & species non esse simul natura, sicut duplũ & dimidium, quia non est mutua consequentia à genere ad speciem: vbi non sumit genus ad speciem ratione intentionis secundæ: nam sic sunt correlatiua, & simul natura, vt diximus, sed pro ipsis naturis, scilicet animali, homine & reliquis. Tripliciter ergo Simul esse contingit, vt dictum est.

Dubium num prius & simul sint opposita? Author affirmat.

Dubitabis fortè, an esse Simul, opponatur Priori. Albert. respondet non opponi, sed esse disparatum, quia prius posteriori opponitur, & econtra. præterea, quia multis modis dicitur esse Prius, scilicet loco, dignitate, quibus non dicitur esse simul: sed, profectò probabilius mihi videtur, quòd opponantur: & id patet ex Aristot. qui tanquam de opposito ad prius & posterius, loquitur de simul: nec ratio quicquam valet, nam prius posteriori propriè opponitur, at Simul vtrique. Priori, scilicet & Posteriori. Ad aliud respondet Ammon. ca. de priori. illum modum prioris dignitate esse improprium: propterea, non habere oppositum modum de simul, quãuis posset quidem dici in re esse talem modum, quia reuerà duos possumus æqualiter amare, & honorare, licet modus loquendi per Simul non sit proprius. Similiter esse potest, vt duo sint simul loco, non quidem vt sint in eodem penetratiuè: sed in eodem loco vulgari, vel communi, vt sint in eadem sede: in eodem scamno.

DE SPECIEBVS MOTVS.

Cap. XIII.

a *Motus autem species sunt sex: generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secundùm locum mutatio. Alij itaque motus palam est, quod ab inuicem diuersi sunt: non enim est generatio corruptio, neque augmentum diminutio, neque secundùm locum mutatio, similiter autem & alij In alteratione verò habet quandam dubitationem: ne sit fortè necessarium, id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari: Hoc autem non verum est: nam secundùm omnes penè passiones, aut complures accidit nos alterari nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessarium est, quod per passionem mouetur, neque diminui. Similiter autem & in alijs. Quare alia præter alios motus erit alteratio. nam si esset eadem, oporteret id quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi, sed non necesse est Similiter autem & quod augetur, aut aliqua alia mutatione mouetur, altera i oporteret, sed sunt quædam, quæ augmentantur, quæ non alterantur vt quadratum gnomone circumposito creuit quidem, alteratum verò nihil factum est. sic & in alijs huiusmodi, quare alij motus sunt ab inuicem.*

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium: iis verò quæ per singula sunt, & singula. generationi quidem corruptio contrarium, augmentationi verò diminutio, secundùm locum mutationi, secundùm locum quies. maximè autem videtur opposita esse in contrarium locum mutatio: vt ei quæ inferius est, ea quæ superius est: & ei quæ superius est, ea quæ inferius est. Reliquo verò assignatorum motuum non facilè est assignare quid fortè est contrarium. videtur autem nihil esse contrarium: nisi quis & in hoc secundùm qualitatem quietem opponit, aut in contrarium qualitatis, mutationem: sicut & in mutatione secundùm locum, quietem secundùm locum, aut in contrarium locum mutationem est enim & alteratio mutatio secundùm qualitatem. quapropter opponitur motui secundùm qualitatem quies secundùm qualitatem, aut in contrarium qualitatis mutatio, vt album fieri ad id, quod nigrum est fieri alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta.

EXacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio, prorsus Physica est, & abundè, si faxit Deus, eam illic tardemus: sat erit in præsenti facilem aliquam adhibere explanationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid Motus? & An vniuocè dicatur de eius speciebus?

Aduerte igitur ante capitis interpretationem, quòd res, antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materiæ. quòd nihil aliud est, quàm dicere, quod ex aliquo alio possit fieri. Verbi gratia, planta, antequam sit, dicitur esse in potentia seminis, quia ex semine fieri potest, & phiala, antequam sit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest: vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: (verbi gratia) ignis ignem alium ex alio ligno: & artifex phialam ex auro, dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & latè sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt, transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ, dicitur motus plantæ. dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia propriè non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hic tamen communius loquitur Aristoteles, de transitu tam substantię, quàm accidentis: & vtrunque lato vocabulo vocat motum. Motus q̄d sit.

At cùm iste transitus fiat secundùm formas, & res varias diuersorum prædicamentorum, fit, vt motus, qui est transitus formæ, non omninò habeat vniuocationem, ac ideò inter postprædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis enim Aristo. vocet species motus, non propterea intelligit motum esse propriè genus, & vniuocum, sed particularia vocat species. Et hoc nota admodum pro horum intelligentia. Sequitur igitur caput.

SPECIES MOTVS.

Motus autem species sunt sex, &c. 1.

CAput in duas partes diuiditur. in priori continentur sex motûs species: in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, latio, seu motus secundùm locum: harum singulas breuiter explicemus. Generatio est productio compositi substantialis; vt productio ignis, plantæ, hominis. Corruptio est destructio huius substantiæ, vt extinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitæ quantitatis: vt quando decrescit homo senectute, & fructus attrectatione manuum

Capitis partitio. Motûs Species sex. 1. Generatio. 2 Corruptio. 3 Augmentatio. 4. Diminutio.

5. Alteratio. nuum minuitur. Alteratio est qualitas motus; vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundùm qualitates, alterationes dicuntur. Latio est motus secundum locum: vt progressus, natatio, volatus. 6. Latio.

Hoc supposito, probat Aristoteles differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior. Et primò dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab alijs & probat esse motum distinctum, quia stat, esse alterationem, quando nullus ex alijs motibus est: patet quando aliquid calefit, tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundùm locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta. at de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augentur nec minuuntur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non enim viuens crescit, nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius viuentis, vnde procedit augmentum: propterea egregiè Aristoteles ostendit exemplo geometrico, augmentum fieri sine alteratione. ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

Nota. In quo tu diligenter considera, pulchrā Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempe, num alibi vnum absque altero inueniatur, quęrere: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum & idem non erant. Verbi gratia, video semper ferè colorem simul cum quantitate, possem dubitare, an idem sint? tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur; & quia quantitatem in cœlis & elementis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideò vbicunque illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maximè memoriæ trade: quia quanti hoc momenti sit postea scies.

De exemplo Aristotelis Augmentationis Quadrati.

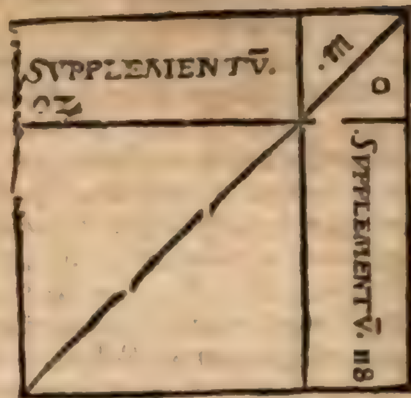
Nota 1. Quadrangulus. Pro intelligentia igitur exempli Arist. de quo tractat Euclid. lib. 2. aduerte, quòd quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se æquales; qui dicitur quadratum; siue duæ solum duabus æqualibus inæquales sint, & æquales inter se, ita vt duo latera æqualia duobus lateribus æqualibus inæqualia sint; qui dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta quadranguli diuidens angulos duos per medium, vt in figura infrà scripta manifestatur, talis autem quadrangulus dicitur continere diametrum illum, à quo diuiditur. Diameter.

Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum sit, & talis pars protracta potest circumscribi quadrangulo alio hoc pacto: à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita, vt ab ea ducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autē de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisa) postea à lineis duabus illius anguli prioris quadranguli, à quo Diameter est protractus, singulæ lineæ rectæ trahantur, quousque alijs iungantur, tunc resultabunt, & vnius quadrangulus paruus illam partem Diametri circumscribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & isti duo dicuntur supplementa, quadrangulus verò cum duobus supplementis dicitur gnomon. Nota 2.

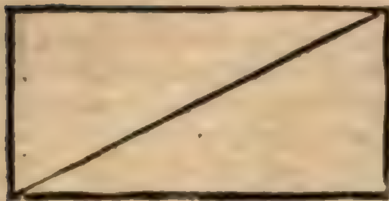
Hoc supposito scias, istum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, vt solum augeat illum, non tamen mutet figuram: sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto, resultabit quadrangulus altera parte longior: si erat autem quadratum, etiam manebit cum illo augmento quadratum: vbi vides rem augeri non mutata qualitate: ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint: nam omnia ista exactè & demonstratiuè tractare, non est præsentis loci. Figuram considera. Nota 3.

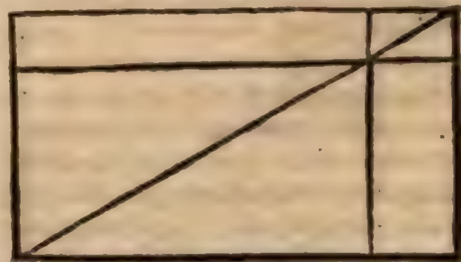
Quadrata.

QVADRÃGVLI ALTERA PARTE LONGIORES.

2. *Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium: &c.*

Pars altera Capitis. Hæc est altera huius capit. pars, quâ *Aristoteles*, quomodo ista inter se contrarientur, exponit ac docet, motui in communi quietem opponi: in particulari autem particularia sortiri contraria: vt generatio contraria est corruptioni: augmentum diminutioni: secundùm locum autem motus habet quietem secundùm locum contrariam: & motus sursum contrarius est motui deorsum: similiter alteratio habet in communi contrariam quietem secundùm qualitatem non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem: & calefactio frigefactionem. Hic aduerte, quietem non esse propriè contrariam, sed priuationem: est enim quies motûs priuatio: vocat autem hic contrarium etiam priuatiuum largè sicut 1 Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit, principia esse contraria. Hæc de istis motibus Logico sint satis.

Nota 1.

Nota 2. Vnum autem hic est maximè aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo, vt significent actionem, altero, vt significent passionem. Verbi gratia, alteratio est actio secundùm quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundùm quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt, tãquam æquiuoca: vt enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: vt autem passionem, ad prædicamentum passionis spectant.

DE MODIS HABERE.

Cap. XV.

Habere, secundùm plures modos dicitur. Aut enim, vt habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam, atque virtutem habere: Aut vt quantum, vt quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem, vel quadricubitam. Aut vt ea, quæ circa corpus sunt, vt vestimentum, vel tunicam. Aut vt in parte, vt in manu annulum. Aut vt partem, vt manum vel pedem. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum, vinum enim habere

bere amphora dicitur, & modium grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, vt in vase. Aut vt possessionem: habere enim domum & agrum dicimur. Dicitur autem & vir vxorem habere, & vxor virum, sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil enim aliud vxorem habere significamus, quàm quòd cohabitant. Fortè tamen & alij quidem eius, quòd est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, penè omnes enumerati sunt.

Acceptiones vocabuli Habere.

TAndem vltimum Postprædicamentum distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum, hoc, varia prædicamenta, & varias res diuersorum prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo habere secundum habitum, vel dispositionē, vt non sit aliud habere, quàm dispositū, vel habituatum esse: quo pacto dicimur habere calorem, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt, quàm, esse frigidum, calidū, scientem, & reliqua.
2. Secundo, habere, est secundùm quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos: hoc non est aliud, quàm esse mensurabile secundùm tres vlnas, vel palmas.
3. Tertio, secundùm vestimentum, vel ornatum, vt habere vestem, annulum: & hoc non est aliud, quàm, esse vestitum, ornatum annulo.
4. Quarto, secundum partem, habere caput, pedem, animam, quod non aliud est, quàm, esse capitatum, animatum.
5. Quinto, habere per modum vasis, vt amphora habet vinum, horreum triticum: in summa habere denotat concretum aliquod nomen ab his, quæ habentur: quod aliquando est impositum, vt habere calorem, calidum esse: aliquando non est impositum, vt amphora habet vinum, non enim à vino est concretum, significans vinum in amphora, sed suppletur per illud verbum habere.
6. Sexto, habere secundùm possessionem, vt habere agrum, domum, liberos, diuitias.
7. Vltimò, dicitur vir habere vxorem, & vxor virum: sed istum dicit esse improprium, quia vir non dicitur habere vxorē, nisi quia cohabitat, videlicet legitimè, in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare, non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Tandem concludit, forsan alios esse modos habendi, sed ex communibus penè omnes sunt isti enumerati, reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in quinto lib. Meta. ca. 23 & hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRAEDICAMENTIS in communi,

QVAESTIO I.

De numero Prædicamentorum: Vtrùm tantùm sint decem Prædicamenta?

SIngulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primò de eorum numero, deinde de eorum distinctione, agemus. De eorum ergo numero magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam dementibus ex his, quæ assignata sunt.

Inter antiquos numerum prædicamentorum coarctantes, primus fuit Plato, qui, vt refert Arist. 3 Met. cap. 3 vnum esse omnium genus & prædicamentum existimauit, nempè ipsum ens quam sententiam illic repellit Arist. & nos suprà reiecimus; cùm ens non sit vniuocum. — Antiquorum de Numero prædicamentorum. 1. Opinio Platonis.

Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prædicamenta constituerūt, diuidentes res omnes, in per se, & in alio; & substantias vocabant res per se, accidentia verò res in alio, vt refert Simpl. sed ista sententia non est vera. Quia sicut ens non est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia, quæ non sit etiam ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quę non sit accidens, vnde proinde non erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocum, aut analogum: omnis enim differentia debet distingui à genere, nam contrahens distinguitur a contracto. — 2. Opin. Zenocratis & Andronici.

Alia fuit sententia Stoicorum, asserentium, quatuor solùm esse prædicamenta, nempè substantiam, Quale, Quomodo se habet, Quomodo se habet ad aliud. Sed ista sententia diminuta clarissimè est, cùm præter ista quatuor, sit etiam Quantum, vt docet Simplicius. — 3. Opinio Stoicorū.

4. Opin. Nicostrati.

Quarta sententia fuit Nicostrati, qui, referente Simplicio, actionem & passionem sub vno constituit prædicamento, nempè sub motu, & ita visus est nouem prædicamenta constituere. sed de hoc postea dicemus.

5. Opinio Arist. Pythago. Architæ, & cōmunis.

Vltima sententia fuit Aristot. Pythago. Archytæ, & aliorum, & cōmunis antiquorum post hos, decem esse prædicamenta, & ita docet Arist. 5 Meta. cap 7 & plurimis locis id repetit, & affirmat.

Neotericorū 1. opin. Suessani.

Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice est. Quidam enim solum quatuor prædicamenta recipiunt, inter quos est Suessanus in suis ludicris, nempè substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid: reliqua enim, vt ipse vult, ad ista reducuntur.

2. Opin.

Alij nouem ponunt, nam Vbi ad quantitatem referunt: alij etiam Quando reponunt in quantitate, vt Paulus Ven. refert.

3. Opin.

Alij vndecim faciunt: præter ista enim decem, vnum aliud pro entibus rationis faciunt. Sed quia multa ex his facilè dicuntur, & absque consideratione, opus erit vt breuiter quid in hoc certius sit, explicem⁹.

1 Fundam. Categoriarū duplex est consideratio.

Oportet ergo aduertere, prædicamentorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quædā varia, & inter se diuersa sunt: altera vt cùm entia diuersa sint, varium obtinent prædicādi modum. Quod quidem aliter dici solet: prædicamenta considerari secundùm primas intentiones, vel secundùm primas, vt substant secundis. Hoc autem est inter hæc discriminis: contemplari enim talia entia vt entia solùm sunt, Metaphysici est: at considerare talia entia, vt prædicabilia, & prædicata quædam sunt, Logici est.

2. Fundam. Diuersa entia diuersos habere modos prędicandi.

Aduerte secundò, ista duo, nempè modum essendi, & modum prædicandi, seu, esse & prædicari, ita esse coniuncta, vt diuersum ens diuersum habeat prædicandi modum: & quæ idem sunt, eundem etiam habeant prædicandi modum; quod dici solet: modus prædicandi sequitur modum essendi. Verbi gratia, quia quātitas est ens diuersum à qualitate, modus prædicandi quantitatis est alterius rationis à modo prędicandi qualitatis: illa enim in quanto, hęc in quali prædicatur. Præterea, sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnum primum ens, penes quod omnia alia distinguuntur, & à quo habent esse, vt docet Arist. 4 Meta. cap 2. ita in ipsis, vt prædicata sunt, dabitur vnum primum subiectum, à quo omnia alia distinguantur: & de quo varia prędicata prædicentur, hoc autem est prima substantia: ac propterea Arist. 12. Meta. ca. 1 comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

3. Fundam. Ex collectione prędicabilium de 1. Substantia, prędicamentorum statuitur numerus.

Ex hoc est tertiò aduertendum, quòd si nos volumus numerum prædicamentorum venari, constituto primo ente, scilicet substantia prima, diuersos modos entis circa ipsam, primos & supremos inquirere debemus. Logice autem modos prædicandi diuersos, de prima substantia.

Quibus modis aliquid de prima substantia prædicetur.

Hos autem pulchrè docet S. Tho. lib 5. Met. lect. 7. inquiens, quod multipliciter aliquid de prima substantia prædicatur: primò tanquam de eius natura, & essentia: & ex talibus prædicatis constituitur prædicamentum primum, nempè substantiæ: secundò tanquam accidens inhærens ipsi: & hoc vel est absolutum, vel ad aliud: si ad aliud, est prædicamentum tertium, ad aliquid: si autem est absolutū accidens, vel cōpetit primæ substantiæ, ratione materię, vel ratione formæ suæ: si competit ratione materię, est quantitas, si ratione formæ, est qualitas: est enim hoc notandum discrimen inter quantitatem & qualitatē: quod quantitas competit rebus, ratione materiæ; quod est dicere: ratio, propter quam inest alicui quātitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas non erit; vt patet in angelis, in quibus quantitas non est, quia materia non est: qualitas autem sequitur formam; quod est dicere: ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma: ita vt etiam si detur res absque materia, possit habere qualitatem: vt patet in angelis & anima rationali, in quibus sunt scientiæ, & habitus, & non habent materiam. Tertiò, aliquid prædicatur de prima substātia ab extrinseco, quia ei non inhæret: & hoc vel est tanquam mensura eius, quantitatis, & sic est Vbi, seu esse in loco continenti, & mensurante quantitatem locati: vel est tanquam mensura corporis, cum ordine partium ipsius corporis, vt sedere, stare, & hic est Situs: vel est tanquam mensura operationis, seu durationis rei, & hoc est Quādo: vel tandem non est mensura, & hoc est

Habitus

Habitus prædicamentum, scilicet esse vestitum: hæc quatuor extrinsece prædicari dicuntur de prima substantia, quia locus, situs, tēpus, vestis, nō insunt ipsis inhęsiuè, de quibus prædicantur. Quarto id quod prædicatur, potest esse partim inhærens, partim non inhærens, & hoc est duplex: vel inhæret secundùm principium, & sic est actio, vel secundum finē, & sic est passio. Verbi gratia, sumo calefactionem, secundum quam ignis calefacit, ista calefactio inest igni secundùm suum principium, quia calor qui in igne est, est principium eius, non tamen secundum finem: nam calor productus, qui est finis actionis, est in aqua, vel in re calefacta. Vides igitur, actionem secundùm principium inhærere agenti, non secundùm finem: econtrà passio inhæret secundùm finem, non secundum principium: propterea dicuntur ista prædicata partim inhærere, partim non inhærere: seu ab intrinseco & ab extrinseco esse. Hæc est sufficientia horum decem generum.

1. Conclus. Decem tantùm esse prædicamenta, probabile est, non tamē demonstratum.

Ex his est prima Conclusio. Tantùm esse decem prædicamenta, est probabile, nō tamen est euidens, & demonstratum. Hæc conclusio quo ad priorem partem nota est, ex auctoritate tot doctorum asserentium decem prædicamenta: similiter ex diuisione superius adducta ex S. Tho. Quo ad posteriorem partem, etiam nota est, cū à multis negetur, nec ab vllo hucusque demonstretur.

2. Conclus. Entia rationis reuocari ad categorias entium realium.

Secunda Conclusio. Entia rationis ad prædicamenta entium realium reducuntur, nec particulare prædicamentum constituunt. Circa quam aduerte, non quodcunque ens in prædicamenta diuidi, sed ens reale finitū: entia enim rationis, quia non habent verum esse, nisi in quantum cum entium realium consideratione sumuntur, genus proprium non faciunt, sed ad alia reducuntur, tanquam extrinsecæ quædā proprietates: vnde negationes, priuationes, entia rationis Logica, reductiuè sunt in prædicamento eorum, quorum sunt negationes, priuationes, vel entia rationis Logica. quemadmodum Aristoteles sub eadem potentia constituit visibile, & non visibile, odorabile, & non odorabile, & reliqua.

QVAESTIO II.

De abstractis & concretis Prædicamentorum, Vtra potiùs in eis collocentur?

DVo nobis vltimò circa prædicamētorum distinctionem examinanda supersunt. Alterum: an in his prædicamentis abstracta nomina potiùs, quā concreta sumenda sint? Alterum: quā inter se sortiantur prædicamenta distinctionē?

Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. l.3. suæ Met. ca.2. existimat abstracta accidentiū præcipue esse in prædicamentis, cuius sententiæ fuit S. Thom. opusculo 42 cap. 19. & alij multi. 1. Opinio Auic. & D. Thomæ.

At in oppositum est, sine dubio sententia Arist. qui abstracta in vno prædicamēto ponit, concreta verò in alio: nam in ad aliquid collocat sessionem, accubitum, in abstracto: eorum autem concreta sunt in prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Ammon. Præterea, quia in quibusdam prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum prædicamentum: vt, Vbi, Quando, Vestitum esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, quæ in alijs prædicamentis sunt: ac propterea ab Arist. consultò in concreto ponuntur, vt patet. 2. Opinio Aristotelis priori opposita.

Sit igitur pro huius declaratione primò aduertendum, tam in substantiæ nominibus, quàm accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo, humanitas, animal, animalitas, album, albedo, calidum, calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis vel substantiæ: at concreta significant naturā simul cum suo modo intrinseco; nempè concreta substantiæ substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio. ex quo fit, vt homo & humanitas eandem rem, seu naturam significent; differunt autem q humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ. scilicet, vt est per se, significat: similiter albū, & albedo. 1 Fundam. Concretū & abstractum numero quomodo differant?

At discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta: nam concreta accidentium cū significent rem cum modo, Quid differant concreta substantiæ & accidentis?

modo qui modus est, esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, scilicet subiectum, ac ideo dicuntur connotatiua: sed concreta substantiæ cùm significent rem cum modo, qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare.

2. Fundam. Categoriarum quædam rerū naturas continent & modos, quædam solùm modos accidētium.

Sit secundò aduertendum, prædicamenta se habere in duplici differentia: quædā enim continent rerum naturam præcipuè: simul etiam naturæ modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid & partim actio & passio. in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsecè consequuntur, scilicet, esse per se, seu esse in alio: alia verò prædicamenta præcipuè modos accidentiū, non ipsas naturas continent, qualia sunt reliqua quatuor, vbi, quando, &c. vbi enim; non locus, sed esse in loco: quando, non tempus, sed esse in tēpore: habitus vestitum esse, non vestis est.

Dubium.

Dices fortasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum prædicamentū à suis formis: non autem alij modi. Verbi gratia, quare esse calidum, non est alterius prædicamenti, quàm calor, sicut esse in loco, tēpore, esse vestitum, nouum faciunt prædicamētum, præter illud, in quo sunt, locus, tempus, vestis seu habitus, & situs? Dico ad hoc, & est valdè notandum, quòd illi modi aliorum sunt modi accidentis, vt accidens est: nam modus accidentis, vt accidens, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempè quantitatis, qualitatis, & aliorum: propterea concreta non faciūt aliud prædicamentū ab abstractis; quia illa dicunt modos eiusdem rationis, & naturę cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cùm non sint per modum inhærentiæ: esse enim in loco, nō est inhærere, nec esse in tempore, nec esse vestitum, nec sedere: propterea Arist. superius explicans, quid est, esse in subiecto sicut accidens, hos modos reijcit, vt illic declarauimus, ac ideò nouum alterum prædicamentum faciunt, quàm suæ formæ & quàm abstracta. Et hoc nota admodum.

1. Conclu.

His suppositis, est prima Conclusio. Sine vllo dubio quatuor prędicamenta enumerata in concreto constituūtur. Hæc conclusio propter rationes suprà in principio positas, patet, & ex natura horum prædicamentorum in secundo fundamento exposita, quā nescio an ita multi penetrauerint.

Quatuor enumerata prædicamēta in concreto constitui.

2. Conclu. Prædicamēta esse in concreto sumenda.

Secunda Conclusio. Multò probabilius est, prędicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primò: Omnia prædicamenta accidentium distinguuntur & constituuntur penes nouos modos essendi, & prædicandi de prima substantia: sed hi modi nō nisi per concreta explicantur: ergo concreta præcipuè in prædicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositum sentientibus. Præterea ex Arist. 4. Meta ca. 2 qui sumit prædicamenta accidentium per habitudines ad substantiam: & in prædicamento substantiæ omnia comparat cum secundis substantijs respectu primarum. Secundò probatur Concreta magis significāt accidentia, quam abstracta, & similiter magis significant id, quod in prædicamento est: ergo illa sunt constituenda. Probo antecedens ex 7. Metaphys. cap. 1. vbi dicit Aristo. albedinem & sessionem esse non ens, album & sedere esse ens: perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est, esse in alio. Tertiò probatur, ille modus accidentis est in eodem prædicamēto, scilicet albedo, vt est in subiecto, calor vt est in subiecto: sed tales modi significant per concreta, ergo ista sunt in prædicamēto. Patet consequentia, quia in substantia ideò sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantię: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus, ergo eorum concreta, etiam in his quinque prædicamentis præcipuè, ad prædicamentum pertinent.

3. Conclus. Etiam abstracta aliqua prædicamētis ab Arist. asignantur, &c.

Tertia Conclusio. Abstracta aliqua ab ipso Arist in prædicamento ponuntur: vt patet in quantitate, qualitate, ad aliquid: ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorum in prædicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidum, videtur dicere subiectum: qui dicit agens, videtur dicere relationē agentis: propterea ne subiectum caloris in qualitate constituamus, & actionem in relatione, propterea in abstracto sumit: sed re vera abstra-

stracta, vt in subiectis sunt, id est, cùm tali modo, in prædicamento ponuntur, qui modi in concreto significantur.

QVAESTIO III.

De distinctione Prædicamentorum: An distinguantur realiter inter se?

Alterum examinandum est: An omnia ista decem genera distinguantur realiter: hoc autem ea causa disputo, vt saltem ipsos explicem terminos, qui profectò assiduè à neotericis tractātur, & minus declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realem intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis, altera rationis. Distinctio realis non est aliud, quàm multarum rerum pluralitas: res autem dicitur quodcunque ens existēs citra operationem intellectus, vt calor extra intellectus operationē subiecto inhæret: propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis, pluralitas rerum, id est, entium, diuersis existentijs existentibus; sicut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur, quia diuersas habēt extra intellectum existentias.

Distinctio alia realis, alia rationalis, & quænam illæ?

Huius distinctionis triplex est gradus. Primò, quædā distinguuntur realiter, quia sunt diuersa supposita existentia, vt Petrus, & Paulus, homo, & leo, realiter distingui dicuntur. Secundus gradus est, quo distinguuntur ea, quæ diuersis suppositis seu subiectis insunt, vt albedo niuis, & albedo cygni. Tertiò, distinguuntur realiter ea, quæ cùm in eodem subiecto insint, in eo tamen variam habent existentiā, vt albedo & frigiditas, in eadē niue realiter distinguūtur.

Distinctionis realis triplex est gradus. 1. 2. 3.

Distinctio autem rationis est, quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando vtrunq; extremum est ens rationis, vt Adam & Antichristus distinguuntur ratione, quia neuter est in rebus, nisi per operationem intellectus. Alter gradus est, quando vnum quidē extremum est ens reale, alterum tantùm per intellectum: quæ distinctio est sæpè inter contradictoria, scilicet, homo, non homo, leo, nō leo: similiter inter me, & Antichristum, est huius gradus distinctionis, quia ille nō est nisi per intellectum, ego autem realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quæ tamen vnum sunt in rebus, & vnam habent existentiam, tamen hoc vnum æquiualet multis, & ista multa sic vnum sunt, quod ex natura sua esse possunt multa. Verbi gratia, in homine anima vegetatiua, sensitiua, rationalis, eædem res sunt, tamen ista anima facit, quod tres animæ per se faciunt: & ista tria sic, vna anima in homine sunt, quòd ex natura sua possunt esse distincta in diuersis rebus: nam in plantis est vegetatiua, sine alijs, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria, & distincta ratione, & intellectu, aliter cognoscēte vnum, aliter alterum. Sed talis distinctio non est vlla ex illis dictis, quia hic ista omnia extra intellectum sunt; quamuis vna res existāt: hæc distinctio peculiari nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatæ, aliæ duæ distinctiones rationis ratiocinātis, dicūtur.

Distinctio rationis. *Huius quoque triplex gradus.* 1. 2. 3.

His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima Conclusio. A substantia omnia nouem prædicamenta realiter distinguuntur in communi. Dico autem in communi, non quòd omnia & singula distinguantur, sed quòd in omnibus prædicamentis sunt accidentia realiter à substantia distincta. quod alij dicunt pro generibus singulorū.

1. Conclus. Cætera à substantia prædicamenta realiter distinguuntur.

Secunda Conclusio. Inter se non omnia realiter distinguuntur. Similitudo enim, quæ ad aliquid est (vt multi volunt) non distinguitur à qualitate realiter, nec figura à quantitate, nec quando à tempore, nec vbi à loco. scire autem quæ distinguantur, quæ non distinguantur, prætermittatur modo.

2. Conclus. inter se nō omnia prædicamenta realiter distinguuntur.

Tertia Conclusio. Quæ realiter non distinguuntur, ratione, tertio modo, distinguuntur. Hoc enim notissimum est: aliter enim non esset distinctum prædicamentum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum.

3. Conclus. Quæ realiter non distinguuntur, ratione & c. distinguuntur.

Et hæc sufficiant pro prædicamentorum explanatione. Sit laus Deo Opt. Max. qui nos ad finem perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia, in sui nominis gloriā, & magnam legentium vtilitatem cedant. Amē.

Finis Prædicamentorum.

GILBERTI PORRETANI PERIPATETICI, SEX PRINCIPIORVM LIBER.

De Forma. Cap. I.

Forma est compositioni contingens, simplici, & inuariabili essentia consistens. Compositio etenim non est: quoniam à natura compositionis seiungitur. Compositio enim alteri vnaqueque adueniens, maiorem se coniunctam efficit quodam modo. In forma autem hoc commune non est. nam in eo quòd corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo: nec si non album intelligatur, destructio compositionis, vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solùm. Quoniam autem fortasse in alijs idem contingit proferri, additum conuenienter existimo, inuariabili essentia consistens: in anima enim alteratio contrarietatis inuenitur, vt tristitiæ, & gaudij. Sed quoniam (vt aiunt quidam) simplicitati, nulli verò variationi subiecta est, vt ea, quæ est anima mundi, dissocians hanc ab omnibus, addidi, compositioni contingens. Erit itaque terminus formæ dicta definitio: neque enim superflua, neque diminuta, si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur. Habet autem dubitationem ex præcedentibus, vtrùm aliqua forma variabilis sit: hoc autem videtur in pluribus nam eadem oratio susceptiua veri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius, quod est in re, & non est: Sed non est ita. nã nihil differt, albedinem claram dicere, quàm suscipiens clarum dicere: non est autem oratio eadem susceptiua contrariorum, nec oratio eius quæ in re est, & non est: sed orationes notæ sunt earum, quæ sunt in anima, passionum. de his autem dictum est alibi. Substantiale verò est, quod confert esse ex quadam compositione compositioni, vt in pluribus, quod impossibile est deesse ei: vt ratio & sensus, & quæ horum similia. vt continuum & discretum. Hoc verò erit vt materia, & illud vt forma: vt corpus, quod est hominis materia, anima verò forma erit itaque substantiale, vt corpus, homo, & ratio hæc autem in his, quæ de Categorijs dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autem forma, quædam à natura esse, quædam verò ab actu: ratio enim à natura est, color verò, & passio quædam in actu consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, vtrum à natura, an ab actu incipiant esse, vt in figura incisionis: nam nihil aditionis fit, sed separatio quædam partium. Dico autem figuram esse à natura: assentiri verò ab actu: sed quæ coniunctionis est, ab actu est, vt domus. manifestum autem de his Sed in his, quæ in pluribus sunt, palàm non est nam ea quæ in pluribus sunt, in actione esse, impossibile est. à natura autem non videtur fieri, quoniam ea, quæ à natura sunt, à creatura præexistente sumunt principium: palàm verò est; creaturam non esse: nihil enim rationis omnino, quare hæ creaturæ sint, poterit explicari. Natura igitur in his occultè operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quædam primorum excedens quantitatem, efficitur sic ex singularium discretione vnum quoddam intelligitur, eorum excedens prædicationem. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia à singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter autem etiam speculantes, sicut naturam in actionibus operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturam stabiliuit. Sed hæc hactenus: alterius enim considerationis sunt Formarum verò alia quidem est in subiecto, & de subiecto dicitur: vt scientia in subiecto quidem est vt in anima: & de subiecto quidem dicitur, vt de Grammatica Quædam autem in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur: vt albedo Socratis. Quædam verò neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur: vt humanitas Socratis & Platonis: similiter autem & his, quæcunque formarum sunt

sunt indiuiduæ. Quædam verò dicuntur de subiecto, & in subiecto nullo sunt, vt rationale, mortale. Eorũ verò quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia, alia quidem sensibilia sunt, alia insensibilia. Sensibile verò est, quod sensu comprehenditur: vt albedo, color, sonus, sapor, percussio, dulcedo. Insensibilia, quæ ratione comprehenduntur: vt doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autem ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi, vt nigredo in oculo: quædam verò difficilè est aßignare, vt scientia, paternitas, filiatio: nisi fortè in componentium, & generantium complexione. singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius quæ in voce est, notatio est. hoc verò subsistens erit vel contingens. Eorum verò quæ contingunt existenti, singulum aut extrinsecùs aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter: vt linea, superficies, corpus. Ea verò quæ extrinsecus contingunt, aut actus, aut pati, aut dispositio, aut esse alicubi, aut in mora, aut habere, necessariò erunt. Sed de his, quæ subsistunt, & quæ non solùm in quo existunt, exigunt, in eo, qui de Categorijs libro inscribitur, disputatum est. de reliquis verò continuò agamus.

De Actione. Cap. II.

Actio verò est, secundùm quam in id, quod subijcitur, agere dicimur: vt secans quis in eo quod secet, secans dicitur. Est autem alia quidem animæ, alia verò corporis. Differunt autem, quoniam ea, quæ corporis est, mouens est necessariò illud in quo est: idem enim quod corpus agens est, & mobile est: actio autem animæ non id mouet, in quo est: sed coniunctum. anima autem dum agit, immobilis est, mouet enim corpus. anima autem permanet immutabilis, quoniam anima nec secundùm locum mouetur, nec secundùm quenquam aliorum motuum, nisi secundum alterationem, non in suscipiendo incrementum, neque decrementum mouetur, neque diminuendo, neque ad oppositum locum transeundo, locus enim corpus est: anima verò non est corpus. Impoßibile est autem non corpus corpore moueri, quia nullam loci suscipit mutationem: solùm verò corpus, eò quod de loco ad locum transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit: speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationes: impoßibile ergo erit soluere, concesso, quod ibi forma existat verè. Si verò non est, incredibilis error, in vulgo putabitur, licet sit conuenientius. Scire autem oportet, quòd omne, quod in motu est, in actione est. moueri enim actio est. siquid enim mouetur, agit necessariò. omnis ergo actio in motu est, omnisque motus, in actione firmabitur. Proprium igitur actionis est, in motu esse, sicut proprium motus in actione. Et in his quidem actionibus, in quibus est generatio aliqua, palàm est: de his verò quæ corrumpuntur, fortasse obijcitur. nam qui destruit, in motu est, nihil autem facere videtur. nam nihil efficitur, sed quod factum est, destruitur. Dico autem, actionem non quid, sed in quid agat exigere. Non est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est: quare & motus quidem quale erit. Simpliciter autem quæcunque contrariorum oppositionem suscipiunt, eiusdem suscipiunt generis prædicationem. Naturalis verò actionis proprietas est, paßionem ex se in id quod subijcitur, inferre. omnis enim actio paßionis est effectiua: & omne paßionem inferens, actio est. Contingit autem actionem actione effici: actio enim eius quod per se mouetur, eius actionis, quæ per aliud mouetur, generatiua est. actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principium sumit. Nihil autem interest siue agere, siue pati, animalis eius quod ab animali agere est, principium dicatur. Et sic actus quidem est primordiale principium, pati verò permixtum, quamobrem actionis paßionisque actus est generatiuus. Facere verò id quod quale est, ex se gignit. Qualitas quæ calor est, eam efficit, quæ calefacere est, actionem: Quantitatum verò particularium positio effectrix est, & qualitatum asperitas enim & similia qualia sunt, linea verò & superficies, & soliditas quantitates sunt. vniuersa enim è suu substantiam & generationem habent. Quantitas autem quantitatis: vt longitudinis linea, latitudinis planum, altitudinis solidum corpus. Qualitatis verò qualitas: vt calor caliditatis. Situs autem agere & pati indispositionis. namque compositione quædam generatio simplicium fit, quæ in motiua actione consistere necesse est. Quando verò tempus. Vbi verò locus. Habere autem corpus; ea enim quæ circa corpus sunt, habere dicuntur. Eorum verò, quæ in subiecto non sunt, indiuiduorum, corruptio

quidem est in primis: generatio autem in his, quæ mox post primorum constitutionem consistunt. Eorum verò, quæ de ipsis prædicata sunt, ea à quibus omninò generaliter nulla est prædicatio, vt omnes quidem homines eius hominis; qui communis est & vniuersalis. Recipit autem facere, & pati contrarietatem, & magis & minus: secare enim ad plantare contrarium est: & vrere ad humidum facere: & calefieri magis & minus dicitur, & infrigidari, siccari & humidum fieri, tristari & gaudere magis & minus dicitur.

De paßione. Cap. III.

PASSIO est effectus illatioque actionis, secundùm quam hæc quidem patiuntur magis, illa verò minimè: secundum quod quædam animantiora sunt alijs: vt animantium quidem brutum est arbore, animantius verò irrationali rationale. Omnia verò quæ de generatione dicta sunt, eadem dici possunt de ea, quæ in rebus est, paßione: quadam autem prolatione non recta, sed mutatione. Est autem pati eorum, quæ multipliciter dicuntur. Animæ enim actionum vnaquæque paßio dicitur, quas quidem sub actione locauimus: vt amor, odium, tristitia, & gaudere: quæ omnia qualitates paßibiles actiones animæ appellamus. Dicitur quoque paßio, quod in naturam agit: vt morbus, febris, ægritudines, & reliqua, quæ qualia dicta sunt. Paßio verò, vt dictum est, prima est generatio actionis. Non est autem in agente paßio, sed in eo, in quod agitur, & operantis actum suscipit. percutiens enim pati non dicitur, sed materia actum suscipiens. Ea verò, quæ nunc relinquuntur, in eo qui est de Generatione libro tractantur. Et de paßione hæc sufficiunt.

De quando. Cap. IIII.

QVANDO verò est, quod ex adiacentia temporis relinquitur. Tempus verò quando non est, vtriusque autem ratio coniuncta est, vt tempus quidem præteritum quando non est: effectus autem eius, & affectio, secundum quam dicitur aliquid fuisse, quando est. Instans autem quando non est, sed secundum quod aliquid æquale vel inæquale est: eius autem affectio, secundum quam aliquid dicitur in instanti esse, quando est. Futurum similiter tempus, quãdo non est, sed id quod futurum est: quoniam contingere necesse est, secundùm quod aliquid dicitur futurum esse cras, vel in aliquo tempore. Est igitur quando, aliud ex eo quod abijt, aliud ex eo, quod instat, aliud verò ex eo quod necesse est contingere. Dictum est enim in Categorijs præteritum & futurum esse quantitates; & quod magis est continuans ad præsens. De præterito quidem dictum est hoc, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum præterijt, de futuro autem, quoniam necesse est contingere, quod tantum est ac si instaret: nulla enim differentia est in eo quod permanet, & quod futurum est, & quod nunc abijt. Quamobrem & de futuris agitur, & secundùm ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortiuntur: vt, Sol orietur cras: cras erit nauale bellum heri obijt Socrates: & aliquid dicitur secundùm tempus id quod futurum est, de eo qui nascetur futurum aut necessariò de eo, quod est: vt, Callias disputabit cras, vel non disputabit cras disputabit, enim futuram actionem significat nihil autem inde est, quod in substantia adhuc fit. Differt enim quando, ab eo, quod est vbi: quoniam in quocunq; tempus est, vel fuit, vel erit, in eo quidem quando est, vel fuit, vel erit, quod secundùm idem tempus dicitur. quando enim quod existenti est, cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando verò ex eo quod abijt, & quod futurum est, nunquam simul erunt. vbi verò & locus à quo est, vel fit, nunquam simul in eodem: vbi autem in circumscriptione est: locus autem in complectente. Distat autem quando, quod ex præterito est, ab eo, quod ex futuro procedit: quoniam quando quod ex futuro, præterito posterius est: quod verò ex præterito, est prius futuro. Quando autem vnum, & idem primum quidem ex futuro est, secundum ex præsenti. posterius verò ex præterito: quemadmodum tempus primum quidem nunc est futurum, postea verò præsens, deinde præteritum. Sicut autem & tempus, aliud quidem compositum est, aliud verò simplex Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex verò quod cum simplici procedit. Et ita quando aliud simplex, aliud compositum: simplex quidem, vt in momento, & nunc esse: compositum autem, vt in hora, die, hebdomada, & similibus. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedunt, simpliciter & partes

tes quando: quando quippe præteritum & futurum ad præsens copulatiuè reducuntur. Distat autem & tempus ab eo, quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: vt motus annuus quis, & motus multus dicitur, eò quod multo tempore permanet. At verò secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur esse. & secundum idem temporale, & variabile pronunciatur. Inest autem quando, non suscipere magis & minus: non enim dies vel diurnus magis & minus die vel diurno dicitur, nec vnumquodque diurnius alio: sic & de alijs, quare omni quando inest, non dici secundùm magis & minus. Amplius: quando nihil est contrarium. etenim quando ex præsenti est vnum, & idem quando de futuro & præterito: impoßibile est autem duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Ampliùs autem, contraria nunquam in eodem erunt insimul, quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem; idem nanque quod est fuisse, verum est esse & permansurum. contrariorum verò ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici, & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, vt corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim temporum alterationes. alteratur enim corpus in æstate, vere, hyeme, & autumno. Similiter autem & animalia acutius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in vere speculantur, secundùm instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius: vt qui aridæ vel gelidæ compaginationis dementiores seipsis in autumno fiunt sæpè: quibus verò sanguis principatur, in vere. Similiter autem & in alijs secundùm similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid temporis suscipiens variationes alteratur secundum tempus. Huiusmodi verò sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis alijs conuenientius erit proferre.

De Vbi. Cap. V.

Vbi verò, est circumscriptio corporis, à circumscriptione loci proueniens. Locus autem in eo, quod capit, est, & circunscribit. Est ergo in loco, quicquid à loco circunscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus & vbi, locus autem, in eo quod capit: vbi verò in eo, quod circunscribitur & complectitur. Videtur autem non omni adesse: anima enim nusquam est, nullum enim locum occupat, neque implet: animatum namque aliud capere potest. Nunquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud, & complecti posse occupante permanente. granum enim modio adueniens retineri non posset, aere, quo implebatur, quiescente: aere enim expulso, granum vtique recipitur. Nequaquam igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idem vnum in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cùm locum nullatenus occupet. Similiter autem & quæcunque à corporis ratione dissentiunt, loci carent circunscriptione. Mouet autem quis quæstionem fortassè, idem in diuersis & pluribus concludens: etenim vox in auribus diuersorum est, vox autem & si aër non sit: esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: vox enim omninò vna & eadem in diuersis quidem aëris partibus esse non potest. Concedentibus itaque nobis, vnam & eandem vocem omninò in auribus diuersorum sentiri, vtique & confiteri oportet omninò vnam particulam aëris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem vnum & idem in pluribus totum impoßibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, vel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, vel vnum & idem omninò in pluribus locis. Relinquitur igitur, diuersum sensum esse imaginabiliter se generantium, & similiter. quare & vox quædam non animalis est: ea enim quæ imaginabiliter fit similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium? quare vox quidem animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit. vnius ergo vox ad aures diuersorum dirigitur. vna autem & eadem non contingens est. Vbi autem aliud quidem simplex, aliud verò compositum. Simplex quidem, quod à simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex, est origo, & constitutio eius, quod est continuorum. Locus autem, vt dictum est, quidem compositus habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particulæ corporis copulantur: corporis

verò partes iuxta punctum loci: ergo particulæ solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Contentio autem de sphæræ extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non poterit, vt dictum est à Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, confiteri vtique necesse est, aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem præter ipsam est. quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronunciare, & contra sensibilia. Caret autem vbi intensione & remissione: non enim dicitur alterum altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem vel minorem locum possideat. non autem secundùm vbi, vel secundùm quantitatem aliquam est magis & minus, sed secundum id, quod quale est. Inest autem vbi nihil esse contrarium: eò quod nec loco quidem inest contrarietas. locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec alijs, manifestum est: sursum enim & deorsum esse contraria pluribus videntur, multum enim distare videtur id, quod sursum est, ad id, quod deorsum est, quemadmodum sursum & deorsum, quare contrarietas videtur vbi circa sursum esse & deorsum, quemadmodum circa locorum quantitates Contingit autem contraria in eodem esse: sursum enim & deorsum esse, in eodem sunt, idem enim sursum & deorsum est ad diuersa quidem sumptum: nam turris altitudo sursum est ad nos, sphæræ autem extremitati comparata inferior est. Amplius, contrarium sibimet quidem idem fore contingit: si enim sursum esse & inferius esse contraria sunt, cùm idem sursum & deorsum sit, colligitur idem sibimet contrarium fieri Non ergo contrarietas vlla in eo quod in loco est.

De Positione. Cap. VI.

Positio est quædam partium situs, & generationis ordinatio, secundùm quam dicuntur stantia, vel sedentia, vel aspera, vel leuia, vel quomodolibet aliter disposita: sedere autem & iacere positiones non sunt, sed denominatiuè ab his dicta sunt. Solet autem quæstio induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrangulo, & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & similibus: quandam enim positionem partium significare videntur. Asperum enim dicitur, cuius partium vna alteri supereminet. Leue verò dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ sunt: similiter autem & de alijs. Non sunt autem positiones ea quæ dicta sunt omnia, sed qualia circa situm existentia, ex eo nanque quod partes sic sunt dispositæ, ex eo talia sensibus indicantur: non autem ex eo quod talia, scilicet & aspera & leuia vel bicubita, vel tricubita sunt. similiter autem & de alijs huiusmodi, quæ partium habent positionem. Erit igitur vnumquodque prædictorum non positio, sed quale, quod circa positionem nascitur Suscipere autem videtur situs contrarietates nam sedere, ad id, quod stare, contrarium esse videtur, contraria enim sunt, quæ in eodem indiuiduo, eodemq; tempore impossibile est reperiri: vicissim tamen possibilia inesse, sedens autem illicò stare potest, & stans sedere. quocunque autem sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autem nobis hæc contraria esse, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quod vnum sit, contrarium plurium: secundũ enim dictorum consequentiam nõ magis sedere ad id, quod est stare contrarium est, quàm ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere, & stare nunquam in eodem simul reperiuntur, ita & accumbere & sedere & stare. secundum igitur huiusmodi dispositiones situi nulla contrarietas inerit. Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur, vnum plurium esse contrarium pallor etenim ad album & nigrum contrarium esse videbitur. nam sub eodem genere cũ sint, nunquam simul inueniuntur, & vicissim transmutantur. relinquitur ergo vnum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum vel album contrarium etenim cùm vtrunque in eodem est: pallidũ enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur: necessarium ergo in quocunque pallidum est, in omni eo, esse album & nigrum: similiter autem & de cæteris quidem coloribus. Ampliùs autem contrariorum quidem ratio est, circa idem natura existere. sedere enim & iacere, non circa idem naturâ sunt seiuncta: est enim sedere propriè circa rationalia: iacere verò & accumbere circa diuersa. huius autem signum est equi & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neque magis, neque minus dici. Sedere autem non magis positio est, quàm accumbere, neque minùs, neque sedens alterum altero magis & minus dicitur, neque accumbens,

neque vniuersaliter secundùm aliam positionem. Magis autem proprium videtur esse positionis, substantiæ proximè aßistere, omnibus quidem alijs formis suppositis. Positio autem nihil aliud est, quàm naturalis ipsius substantiæ ordinatio, qualis vel à principio quidem innata est, vt ea quæ asperis & lenibus, æqualibus & inæqualibus inest. vel à naturali quidem motu consueto, vt sessio & accubitus, & similia. Quicquid igitur proximè substantiæ est aßistens, id necessariò positio est: & omnis quidem positionis huius ratio suscipit prædicationem.

De Habitu. Cap. VII.

Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia: secundùm quam hoc quidem habere, illa verò dicuntur haberi. Hæc autem non secundùm totum dicuntur, sed secundùm particularem diuisionem: vt armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundùm proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedite dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis vtitur, quàm qui solis calceamentis, vel caligis vtitur. In quibusdam autem non videtur quod cùm magis & minus prædicentur: vt vestitum esse, & similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus: quod autem alijs contrarium non est, palam est. similiter autem hic & reliqua. Proprium quidem habitûs est, in pluribus existere, vt in corpore, & in his, quæ circa corpus sunt existentia: adiacet enim corpori, & his, quæ circa corpus sunt. hoc autem, vt dictum est, fit secundùm eā, quæ est in partibus, diuisionem. In paucis autem alijs principijs huiusmodi inuenies: in quantitate enim solùm, & in his quæ ad aliquid sunt, similia reperies, ad aliquid autem, vt figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dissimilibus. Quantitas autem, vt numerus, qui in numerabilibus inest, vtique semper crescens secundùm vnitatum multifariam ascensionem. simpliciter autem nihil inuenies tot distribui partibus, vt numerum non autem omnis quantitas, aut relatio, talium est. Habitus autem omnis in pluribus necessariò existit, vt in corpore, et in his quæ circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitûs nomen sortitur. Quare magis proprium quidem habitûs erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundùm eam, quæ partium est, diuisionem, vt in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis. habere enim dicitur alterationem, vt albedinem, & nigredinem: quantitatem, vt longitudinem, nihil enim aliud est dicere albedinem aut longitudinem habere, quàm album aut longum esse. Dicitur etiam vas aliquid habere, vt modius triticum: quòd nihil aliud est habere, quā continere. Habere quoque in membro dicimur, vt in digito annulum: quod tantundem est dicere, quantum est, digitum in annulo esse. Dicitur vir vxorem habere, & recipere vxor virum: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur vel haberi dicatur. hoc autem habere nihil aliud est, quàm cohabitare. Quare modi habendi qui dici consueuerunt, quinario numero terminantur. Fortaßis quidem essent alij modi habendi præter hos, qui dicti sunt: sed si qui sunt, diligens inquisitor inueniat. Et quidem de principijs hæc dicta sufficiant: reliqua verò in eo quod de Analyticis est, quærantur volumine.

De eo, quod est plus, minusúe suscipere.

CAPVT VIII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundùm incrementum vel diminutionem eorum, quæ suscipiunt, subiectorum. Aliter autem & alij ipsa quidem quæ suscipiuntur: in suscipiente diminui & crescere annunciant. Alij autem secundùm vtrumque amborum diminutionem & augmentationem. A primis itaq; inchoantes, quæ eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Si quis verò primam & secundam destruxerit, vtique & tertiam destruit, quæ ex vtraque conficitur coniunctione. Non ergo secundum suscipientium ipsorum incrementum vel decrementum, cùm magis vel minus aliqua dicuntur. Nulla enim ratio obuiaret dicenti: hominem & animal & substantiam, & cætera consimilia cum magis & minus dici, concedentibus nobis secundùm subiecti intensionem & remißionem, qualibet lī magis et minus dici. Amplius autem equus quidem & augmenti, & diminutionis motū frequen-

quenter sustinet, dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intensionem & remissionem passus est. mons etiam alio monte maior dicitur, cùm neuter crescat vel decrescat. Amplius autem margarita quidem albior equo dicitur, cui pedem album contingit habere. Hoc autem non est, quia equus quidem in essentia à margarita superatur. Colligere igitur oportet, vel margaritam quidem albiorem equo pronunciari, secundùm magnitudinem subiecti, vel paruitatem vel non verum, albiorem equo margaritam esse: vel nihil omninò magis vel minus dici secundùm subiectorum magnitudinem vel paruitatem, neque secundùm incrementum vel diminutionem Hoc autem palam est, quod secundùm magnitudinem subiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo esse, non falsum est. Relinquitur ergo, nihil secundùm magnitudinem subiecti amplius vel minus dici: similiter autem neque secundùm paruitatem. Amplius autem neque secundùm ea quæ inficiunt. Si enim secundùm magnitudinem albedinis vel alicuius cæterorum dicitur aliquid albius aliquo, vel secundùm paruitatem minùs album, vel quomodolibet aliter: vtique & magis albus equus, vel homo vel quodlibet aliud albius margarita dicitur: etenim maior albedinis quantitas equo accidit, quàm margaritæ. Amplius autem magis & minus alterum altero dicitur, non secundum subiecti, neq; accidentis incrementum. Quoniam autem non secundùm subiecti incrementum vel magnitudinem aliud paruius alio dicatur, manifestum est: neque ergo secundùm ipsius accidentis ampliorem quantitatem etenim quantitas vltra subiectum protendi non potest, quoniam terminus quãtitatis, est corpus. paruitas autem quantitati supponitur: quare vltra paruum quidem subiectum paruitas ipsa non porrigitur: quanto igitur subiectum paruius efficitur, tantò paruiùs quantitas minoratur. Patet itaque, nihil secundùm magis & minus prædicari, neque secundùm subiectum solum augmentum vel diminutionem, neque secundum accidentia: quare neque secundùm vtrunque. Oportet igitur ab aliis eam inuenire quæ cùm magis & minus dicantur. Huiusmodi verò sunt ea, quæ sunt in voce eorum quæ adueniunt, & non secundùm subiecti vel mobilis incrementum vel diminutionem, sed quoniam eorum quæ sunt in voce impositioni propinquiora sunt, siue ab eadem remotiora sunt, de his etenim cùm magis dicuntur quæ proximiora sunt ei quæ in ipsa voce est impositioni, cùm minùs autem de his quæ remotiora consistunt. Vt album dicitur illud, in quo pura albedo est, quantò igitur ad vocis impositionem accidens puriori inficitur albedine, tantò & candidior assignabitur & paruum quidem dicitur, quod aliis comparatum staturæ diminutione & quantitate vincitur. quicquid igitur est, quod in quantitatis mensura superatur, id continuo paruius pronuntiatur. similiter autem de alijs. Dubitabit autem aliquis: quare hæc quidem cùm magis & minus dicantur, substantiæ verò minimè? Hoc autem contingit, quoniam substantiarum impositio quidem in termino est, vltra quem transgredi impossibile est. Additur autem & de accidentibus quibusdam, quæ sine magis & minus dicantur: vt quadrangulus & triangulus, & similia. non enim triangulus magis vnus altero dicitur. Contingit autem, quoniam in substantiarum quidem designatione accipitur. etenim quadrangulus quantitas nuncupatur, & corpus quadrangulatum, vel eadem, quæ in superioribus est ratio, hic vetat, quoniam huiusmodi impositio in termino facta est, vltra quem transgredi non licet, quemadmodum in superlatiuis. etenim albissimus vel nigerrimus & huiusmodi sine amplius sunt, & minus eò, quòd huiusmodi impositio in termino est, vltra quẽ porrigi impossibile est, & citra permanere, possibile enim si contingit, nullum sequitur impossibile, quapropter si omnes puncti componantur, nunquam faciunt magnitudinem: quoniam punctus puncto additus nihil auget. Est autem generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorum, sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc totum. In subiecto enim duo sunt, quorum hæc quidem est forma secundùm rationem, hæc autem secundùm materiam: quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio, erit simpliciter secundùm veritatem. Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma quàm terra, musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idem: siquidem in his passio non esset secundùm se musica & immusica his quidem generatio esset: his autẽ corruptio. Ideo hominis quidem hæ passiones, hominis autem musici & immusici generatio quædam & corruptio. nunc autem est hominis hæc passio manentis musica & immusica: ideoq; alteratio talis est. Est autẽ materia maximè quidẽ subiectũ generationis & corruptionis

pro

propriè susceptibile. Sed quare discens non dicitur generari simpliciter, sed quod generari disciplinatum: hæc determinata sunt in Prædicamentis, hæc autem hoc aliquid significant & substantiam, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed secundùm aliquid generari. Est autem cui inest secundùm naturam moueri, vt ignis.

FINIS.

PERI HERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO,

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

De Fine seu scopo huius libri, Inscriptione, Connexione cum alijs, Modo procedendi, & eius Diuisione.

ANTE explanationem libri de Interpretatione Aristot. quatuor præmittere oportebit. Primò quod institutum, quis Finis & scopus huius libri sit? Secundò, quæ Inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa? Tertiò, quam Connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat? Quartò, quis procedendi Modus: quæ libri Diuisio, quæve eius partes?

1. Finis seu scopus huius libri. Circa primum aduerte, Scopum & institutum huius libri esse sumendum à scopo, & instituto totius Logicæ. Logicæ autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis; quæ perfectissima argumentatio est; cognitionem exactam tradere. Cùm autem demonstratio & syllogismus materiam, & formam habeant, materia autem sint simplices propositiones, quæ ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionem traditurum, de simplicibus vocibus & de complexis ac propositionib' priùs differere. Cũ verò de simplicibus rerum significatiuis vocibus in libro Prædicamentorum tractatum sit, in hoc sequenti libro nostro, de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus.

Huius inscriptio est Græcè: περὶ ἑρμηνείας id est, de interpretatione, ἑρμηνεύω enim idem est, quod interpretor. nec illa est vna dictio, vt aliqui dicunt, sed est genitiuus cum præpositione. Sed quid interpretatio significet declarare oportet. Boetius in prima editione inquit: Interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationem habere, esse vocem significatiuam, nam voces non significatiuæ non dicuntur interpretationes: Alterum, esse significatiuam; per se. nam coniunctiones & præpositiones, & syncategoremata non sunt interpretationes, quamuis significatiuæ voces sint. quia per se non significant. 2. Inscriptio.

At verò, quia illa definitio non videbatur exacta; nam voces brutorum, cùm significatiuæ sint passionum ipsorum, interpretationes dicerentur, quod non ita est; propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit; nempè, quòd sit vox articulata, id est, syllabis, & pronunciatione distincta: ita, vt possit charactere designari; quales non sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat; nam sunt voces brutorũ articulatæ, quales Psittacorum, Picarum, Coruorum, & aliorum,

tandem addit, quòd sit vox explicans conceptus internos, quales non sunt illæ voces Psittacorum.

Quid sit Interpretatio.

Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata, interiores passiones manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discrimen esse inter voces, vt in libro prædicamentorum considerantur, & vt hic sumuntur; illic enim vt rerum significatiuæ sunt, veniunt in considerationem, hic autem vt interiorum passionum manifestatiuæ, ac propterea Titulus est: De Interpretatione.

Contra Titulum obiectio.

Quòd si obijcias, non rectam inscriptionem esse, quandoquidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempè optatiua, imperatiua, & reliquæ, de quibus hic non agitur, sed solùm de Enunciatiua? Ad hoc respondet Boetius, non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis non tractetur nisi de particulari, subdit exemplum, si quis vellet de homine disserere, rectè inscriberet: De Animali.

1. Responsio Boetij.

2. Alexandri.

Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionem: oportet enim addere: de Interpretatione Logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. cum Ammonio D. Thomæ.

Ammonius dicit hic interpretationem sumi pro enunciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus Idem S. Tho. dicit, ex quibus constat, subiectum secundùm hos doctores huius libri esse Enunciationem simplicem, quæ hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

Nota subiectum huius libri secundùm Hos.

1. Fundam.

Hæc doctrina est bona & communiter recepta, at in hac parte tria existimo esse dicenda Primò, non solùm voces, vt conceptuum significatiuæ sunt, hic considerari, sed etiam vt rerum manifestatiuæ sunt. nam Arist. propositionem explicans, quòd sit vniuersalis, particularisque, semper in ordine ad res explicat.

Discrimen rerum, quę prædicamentis, & in hoc lib. & categorijs considerantur.

Est autem discrimen inter ea, quæ in prædicamentis, & hic considerantur, vt notat Alber. tract. hoc 1. ca. 2. In prædicamentis enim res præcipuè considerantur, quæ vocibus significantur, & illa est rerum consideratio, & eorum, quæ rebus insunt, vel accidunt; vt quòd sint genera, vel species; at hic primò de vocibus, vt rerum significatiuæ sunt, agitur; & de his, quæ vocibus primò insunt, vt esse nomen, verbum, propositionem, & reliqua huiusmodi.

Dico 2 cum Alber. loco allegato, & est maximè memoriæ mandandum. Propositio tripliciter potest considerari. Primò respectu rerum, vt rerum complexionem solum significat, & sic eius partes sunt nomen, & verbum: similiter habet secundum hoc varia accidentia; esse nempè, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, veram, falsam, simplicem, compositam, & alia. Altera ratione consideratur, vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione, & sic accidit ei conuersio, quod sit maior, aut minor, aut conclusio. Tertiò, consideratur, vt non solùm est in argumentatione ordinabilis, sed & probatiua alterius, & sic est necessaria, probabilis, contingens, &c.

2. Fundam. & responsio ad quęstionem, de Inscriptione.

Cùm igitur tripliciter consideretur Enunciatio, hic primo solùm modo consideratur, nempè respectu rerum, quarum complexionem verè, vel falsò significat. Secundò verò modo ad libros Priorũ pertinet. Tertiò modo ad reliquos libros. Vt autem hoc esset manifestum, propterea inscribitur: de Interpretatione, vt intelligamus hic enunciationem considerari, vt rerum est significatiua, respectu quarum interpretatio dicitur.

Enũciatio quomodo variè a varijs libris tractetur.

Propterea multò meliùs Interpretationem, quàm Propositionem dixeris esse obiectum: non enim hic de ea, vt est argumentationis pars, disseritur, sed vt est rerum significatiua, quod in est ei primo.

Nota Subiectum iuxta Authorem.

Dico tertiò, quamuis possimus dicere, hic Interpretationem esse inscriptionem particularem: tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacunque etiam oratione, licet intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare: sufficit enim, quòd oratio in communi definiatur, & diuidatur, vt fit in ca. 4. huius ad hoc, q' simpliciter inscribatur: de Interpretatione.

3. Fundam. Interpretationis nomine quęcunq; oratio accipi potest.

Dubitatur: an Enunciatio simplex tantùm sit huius obiectum, an Enunciatio in communi, vt comprehendit tam simplicem, quàm coniunctam? Ammon. & S. Tho. & ferè reliqui affirmant simplicem enunciationem hic esse obiectum, non autem

1. Dubium.

Sententia Ammonij & Thomę.

tem

Ratio sententiæ, per Thomam. tem tractari de coniuncta. Cuius duplex est ratio. Altera est S. Tho. quia coniuncta constat ex simplicibus: propterea ad eas refertur.

Ratio sententiæ, per Ammoniũ. Altera ratio est, quæ etiam est Ammonij Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi conditionalem. quia Cõditionalem solam, cur veteres dixerint Hypotheticam. hæc non habet veritatem absolutam, sed ex suppositione: vt qui dicit: si homo currit, mouetur, absolutè non dicit, quod currat, nec quod moueatur, sed ex suppositione dicit: si homo currit, tunc verum erit, quòd mouetur, dicitur hypothetica, quod ex suppositione aliquid asserat.

Hoc supposito, est ratio horum Doctorum: hic agitur de enunciatione, cuius futurus est vsus in demonstrationibus, & alijs syllogismis, sed hæ propositiones cũ non habeant veritatẽ absolutam, non sunt aptæ ad quicquam probandum, nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur: nihil probat, nisi adiungas simplicem; homo currit, ergo mouetur, propterea non meminit nisi simplicium.

Reprobatur superiorũ sentẽtia. Hæ rationes; salua pace, mihi non placent. nam cùm cõiunctæ sint enunciationes, & verum vel falsum significent: & sint aliæ præter conditionales: profectò alicuius partis Logicæ istæ erunt, cùm autem non alterius, erit huius præsentis.

Enũciationem quamlibet in hoc li. ab Arist. tractari. Propterea probabilius mihi videtur, hic quamlibet Enunciationem considerari, cùm Arist. omnem definiat in ca. 4. diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Arist. pauca tradidit de his, eò est, quia hic considerantur, non vt syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habent multa peculiaria; sed sub ea ratione hic sumuntur, vt verum, vel falsum complexè dicant, quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habent.

2. Dubium. Dubitatur: verùm vna vox sit dicenda interpretatio, an potiùs tota Enunciatio? 1. Opinio. Boet. & Albert. existimant singulas voces 2. Opinio. per se esse interpretationes, at S. Thom. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet. Vox simplex cur nõ dicatur interpretatio Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed vt partes enunciationis sunt, cum autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto: non enim partes Animalis, rectè vocabis animalia, quod est obiectum in scientia, de Animali: ita, nec partes Enunciationis dicẽtur Interpretatio; sicut ipsa enũciatio, quæ, vt interpretatio est, est obiectum in præsenti libro. Nota 3. de subiecto.

Sequitur circa tertium: de Connexione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduerte, Logicam esse regulam operationum intellectus, quantũ ad veritatem vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus, inde etiam Logica regulat sermonem, quãtum ad veritatem, sed secundariò & mediatè: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere; nam quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ. Tertium, Connexio huius libri cum cæteris.

Triplex igitur operatio intellectus. Prima, res singulas per se & seorsum intelligere, quæ dicitur simpliciũ apprehensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocum per se. Altera, est cõpositio, vel diuisio, id est, quando res vnam alteri copulando, intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit. Tertia, est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis. Triplex est intellectus operatio. 1. 2. 3.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima, circa simplicia, & hæc est liber prædicamentorum; secunda, circa composita, & hæc est iste liber: tertia, circa discursus, & sunt reliquæ Logicæ partes. Diuisio Logicæ ad diuisionem operationũ intellectus.

Hinc patet, hunc librum esse immediatè post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium. Liber iste cur immediatè sequatur categorias.

Circa quartum, quis sit modus procedendi? Dico esse facilem, nempè definitiuum, exemplarem, inductiuum. Tandem de diuisione, dico præcipuè hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate; Primò de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione, de tertio adiacente, & vltimò de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis. Quartum, Quis mod9 procedẽdi, & diuisio libri huius.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE INTERPRAETATIONE, LIBER PRIMVS,

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De Notis. De Orationis principijs. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De Enunciationum oppositiónibus, ac, circa ipsarum veritatem, & falsitatem, regulis, in quocunque tempore.

De Notis: Et vt in intellectu, ita etiam in voce, verum & falsum reperiri.

CAPVT PRIMVM.

Sectio prima secundùm Græcos.

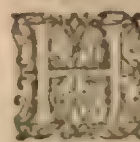
1. *Rimùm oportet ponere, quid sit nomen, & quid verbum postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio Sunt ergo ea, quæ sunt in*
2. *voce, earum, quæ sunt in animæ, passionum notæ; Et ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædem voces.*

3. *Quarum tamen hæc primùm notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quarum hæ similitudines, res etiam eædem. De his verò dictum est in ijs, qui sunt de Anima: alterius enim hæc sunt negotij. Est autem, quemadmodum in anima aliquando quidem intellectus sine vero vel falso, aliquando autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in voce. circa compositionem enim & diuisionem est verum & falsum Nomina igitur ipsa & verba consimilia sunt ei, qui sine compositione & diuisione est, intellectui. vt homo vel album, quando non aliquid additur. neque enim falsum, neque verum adhuc est Signum autem huius est, hircocerum enim aliquid significat: sed nondum verum aliquid vel falsum, nisi esse vel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundùm tempus.*

In 3. de anima, tex 39.

Circa compositionẽ, & diuisionem est verum & falsum.

PRimùm oportet constituere quid sit nomen, &c. 1.

Oc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus, quæ prooemij loco est, proponit ea, de quibus tractaturus est. In secundo, quæ ad tractatum pertinent, de vocum significatione disserit.

Capitis Diuisio.

Proponit igitur, esse necessarium ante omnia constituere, id est, definire, quid sit nomen? quid verbum? quid negatio, affirmatio, & oratio? Dicit autem [Primùm] id est, ante doctrinam syllogismi, & demonstrationis, qui fines totius Logicæ sunt. Dicit [oportet] quasi necessarium sit, ita vt absq; horum cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit [constituere] seu ponere, id est, definire, quia definitio positio dici solet Post proponit ea, quæ tractanda sunt: inter quæ Vnum est obiectum, nempe Enunciatio: Alterum enunciationis genus, scilicet Oratio; aliud

Explicatio propositionis prooemialis in textu Arist.

tio; aliud enunciationis species, Affirmatio & Negatio; aliud partes essentiales enunciationis, scilicet, Nomen & Verbum.

Dubium. Hic primò dubitabis, cùm scientia non definiat suum obiectum; cur quærit quid sit Enunciatio? Solutio. Dico, scientiam definire quidem suum obiectum, non tamen probare definitionem de suo obiecto. V. g. scientia de anima definit, quid sit anima? non tamen ad eam sciētiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur enunciatio, sed definitio non probatur.

2. Dubium. Dubitatur secundò: quare non dixit oportere definire, quid sit propositio, seu enunciatio, seu vniuersalis, particularis, vera, falsa? Solutio. Dico, ea quæ sunt in scientia, duplici modo cognoscuntur: quædam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: quædam discursu & probatione, quales sunt proprietates, ac propterea Aristot. non dixit, quid sit vniuersalis, vera, falsa; quia ista demonstranda potiùs, quàm definienda sunt: ac propterea etiam dixit, oportet primùm definire, quid nomen, verbum, & reliqua; quasi passiones cognosci nequeant, & probari, nisi præsupposita definitione subiecti, & ipsius partium.

3. Dubium. Dubitatur tertiò de ordine isto, quo tractanda enumerat. Vltimo enim loco Orationem, quæ genus est, ponit, cùm tamen Generis prius quàm specierum cognitio sit tradenda; vt docet Arist. 1 de partibus, cap 1. Præterea, negationem affirmationi præposuit, cùm constet affirmationem priorem esse. Ad hoc accedit Arist. post in progressu ordinem præposterum obseruasse: nam priùs de oratione, secundò de affirmatione, vltimò de negatione disseruit?

1. Solutio. D. Thomę. Respondet S Thom. huius causam esse, quia inceperat proponere partes, dum posuit nomen, & verbum: posteà, vt eandem rationem partium continuaret, posuit affirmationem & negationem, quæ sunt species enunciationis, & enunciationem postea, quæ est Species orationis: partes autem species dicuntur; non sicut nomen & verbum, quæ sunt partes essentiales; species autem sunt partes potentiales generis. Reijcitur hæc. Sed ista ratio non mihi admodum placet; quia si ista causa sufficiebat, vt species generi anteponeret, quare non fecit, vt eundem postea ordinem in tractatu obseruaret?

Alia cum Boetio Authoris. Propterea dico cum Boetio in secunda editione, id esse factum, ne, si primo loco orationem constitueret, arbitraremur ipsum hic de qualibet oratione dissertum, quod ita non est, propterea species anteposuit: vt genus non alia ratione considerari hic intelligeremus, quam vt has species continet, quarum hic est præcipua consideratio.

Ad illud, de affir. & negat. in dubio tertio. Ad illud de affirmatione & negatione respondet S Thom. admittendo, affirmationem esse priorem, tamen inquit ne a- tionem magis includere rationem partium, a quibus incipit Arist. 1. Solutio Thomæ. Nam negatio dicit diuisionem & separationem prædicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

2. Solutio. Siriani. Aliter respondet Sirianus, vt refert Boet. inquit, duplicem esse negationem: Vnam, quæ consurgit ex defectu aliquo particulari, sicut, non currere eum, qui currebat: & talis posterior est affirmatione: Alteram ex defectu communi, sicut ex non esse; & hæc prior est prius enim fuit non esse, quā esse. Sed ista opinio est extra Aristotelem, vt bene dicit Alber qui Mundum semper esse, & fuisse posuit.

3. Solutio Boetij. Boetius dicit, negationem esse quidem posteriorem affirmatione, si vna ad alteram referatur; at si ad suum genus comparentur, vna altera prior non est, cùm sint species inde pendentes respectu generis, & ita non est mirum, si negationem præposuerit, cùm sit species, sicut affirmatio? Et hæc est bona & apta responsio.

4. Solutio. Alberti. Quamuis possimus etiam cum Alber. tract. hoc 1 cap. 3 dicere, nempè hic considerasse Arist has species vt oppositionem habent, & quia oppositio incipit à negatione, ad quam omnia opposita, vt supra diximus, reducuntur, propterea eam præposuit; an tamen istæ species sint? postea examinabimus.

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, &c.

Aristoteles de verbis, nominibus, orationibus tractatur⁹, quę significatiua sunt, de eorum significatione, & diuersitate significandi ante omnia disputat, vt docet Boetius: Et quidem in hoc textu quatuor 1.

Nota vnū Fundam. Homo tribus modis se habet circa res.

assertiones continentur. Pro quarū declaratione fundamentum vnum aduertendū est Homo tripliciter se circa res habet. Primò, ipsas non solum sensu, sed etiam intellectu percipit formas earum, similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus; at quia isti cōceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales conceptus explicandos. Cùm autem voces hæ, non sint permanentes, nec totæ simul, nec omnibus præsentes esse possint; vtitur homo alio signo, nempè scriptura, vt docet August. tom 3. lib. 2. doct. Christ. c. 4. sunt igitur quatuor: res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones: quæ dicuntur passiones, & voces, & scripturæ.

1. Assertio. Hoc supposito, est prima Aristot. assertio: [Ea quæ sunt in voce, sunt signa & notæ passionum, quæ sunt in anima; & ea, quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voce:] id est, voces explicant conceptus internos animę, & scripturæ ipsas voces explicant.

Cur conceptus, intellectus passiones appellarit. Vocat passiones conceptus intellectus, nō quod intellectus patiatur quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendo species à rebus, sicque intelligere pati & intellectio passio dicitur, 3. de anima, cap. 4. Dicit autem passiones, quæ sunt in anima, vt inferiùs dicemus; voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideò excluduntur voces brutorum, quę hasce passiones non explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus, Loquimur enim hic de voce explicante conceptus intellectus.

Andronici error negātis hunc esse librum Aristotelis. Ex quo comperitur deceptio Andronici, qui citat Philosophi dictum, 1. de anima, tex. 3. & reprehendit de hoc, existimantis hunc non esse librum Aristo. quia non vocat Aristoteles conceptus, passiones, in libro de anima; sed iam hoc ex ipso Aristotele probauimus esse falsum.

Hæc verba Alexander interpretatur similitudinariè; id est sicut voces sunt signa conceptuum: ita scripturæ vocū; at Porph. & Boet. hoc non recipiunt, nam voces ita sunt signa conceptuum, vt mutatis vocibus non mutentur rei conceptus. At voces mutantur ex mutatione scripturarum, aliter enim vna vox, aliter altera scribitur.

Dubium. Dubitatur primò circa assertionē quare Arist. non dixit, voces, sed, [ea quæ sunt in voce] vel literas, sed. [ea quæ scribuntur] & non dixit passiones, sed, [passiones quæ sunt in anima]? Ad hoc respondet Porph. 1. Solutio Porphyrij. hic intelligenda esse semper nomen, & verbum, orationem, & reliqua. Est enim oratio triplex; & quæ fit intellectu, & quæ fit verbo, & quæ scripto; vt etiam dicit Amm. Oratio triplex est. ac ideo ad distinguenda dicit, [ea quę sunt in voce] id est, nomina, verba & reliqua quæ voce fiunt: & [ea quæ scribuntur] nempe nomina, verba, & reliqua quæ in scripto sunt; similiter, [quæ sūt in anima]

Alia solutio & melior. Sed melius dicendum est cum Boet. Ammon. & S. Thoma, voces ipsas secundùm se non esse signa conceptuum, nisi priùs constituantur & imponantur ad significandum, sicut argentum secundùm se nō est vas quousque introducatur forma. Vnde nomina & verba non sunt voces solum, sicut nec vas argentum, sed sunt voces cum impositione & significatione, habet se enim vox ad nomina & verba, sicut argentum ad vas, cùm, vt ex quinto de generatione animalium, ca. 7. habetur, sit eorum materia. Est enim subiectum. Ac propterea optimè Arist. non dixit voces, sed, [ea, quæ sunt in voce,] nempè nomina, verba, & reliqua, quæ ex voce, addita significatione fiunt, ea verò ratione non dixit literas, quia litteræ etiam sunt in voce, sed dixit, [ea quæ scribuntur] Voces & impositiones habēt, quòd sint signa conceptuum.

2. Assertio. Secunda assertio Aristotelis. [Quemadmodum literæ omnibus non sunt eædem, sic nec voces.] Ac si dicat, non omnes eisdem characteribus in scribendo vtuntur, nec similiter ijsdem vocibus idem significant: nam alia voce Latinus, & Gręcus alia, & alij singuli ex reliquis cōceptum hominis, & cuiuslibet alterius explicant, & similiter aliter vnus, aliter alius, talem vocem characteribus exprimit, in quo comperitur, significationem vocum esse ad placitum, nō naturalem; si. n. voces naturaliter significarent, idē apud omnes repræsentarent, sicut apud oēs eadem est ignis natura. Vocum significatio non est naturalis.

3. Assertio. Tertia assertio (res, & passiones animæ eædem apud omnes sunt.)) Ac si dicat, eadem est natura hominis, & idem apud omnes homines conceptus, quamuis non eadem voce, & scriptura ad talem rem, &

con-

conceptum significandum omnes vtantur. idem de alijs dicendum est.

Dubium. At circa hoc, dubium posset esse, quomodo idem sint conceptus apud omnes, cùm constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, alium Ioannem? Præterea quomodo res apud omnes sunt eædem, cùm diuersæ res pro diuersitate locorum sint, aliæ res domus, alij ritus, alij mores & negotia.

1. Solutio. Ad hoc autem dico primò, quòd Arist. vocat eosdem conceptus, non quidem numero, quod vnicus, & idem numero conceptus sit in omnibus; hoc enim falsum & impossibile est; sed vocat eosdem forma & substantia: sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadem forma, & ratione idem significat: per sensus enim eadem re omnibus proposita omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam, non tamen eadem voce talem conceptum exprimẽt, nec scriptura.

2. Solutio. Dico secundò cum Alber. tract. 2. cap. 3. cùm Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus, & ipsarum natura; natura enim ignis, leonis, plantæ, apud omnes, in quibus reperiuntur, eiusdem naturæ sunt; non tamen loquitur de artificiatis, & quæ à nostra dependent voluntate: harum enim eadem est ratio cum vocibus significatiuis.

Voces & conceptus, & res significant. Vnum autem verbum in litera est considerandum, nempè: (voces esse notas passionum primò) Notat enim vnũ Boetius, & optimè, voces non solùm conceptus nostros significare, sed etiam res per tales cõceptus cognitas: qui enim dicit hanc vocem, homo, non solum hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat. Prima tamen vocum institutio fuit ad conceptus manifestandos, sicut scripturarum institutio ad voces, propterea voces primò dicit esse notas, & signa passionum.

4. Assertio. Quarta assertio Arist. Quemadmodum operatio intellectus duplex est; vt dicitur etiam 3 animæ, ca. 6. altera simplex apprehensio, in qua non est verum nec falsum, altera est compositio vel diuisio, in qua necessariò inest verum, vel falsum; ita etiam in vocibus quæ conceptibus correspondent, aliquæ sunt, quæ nec verè, nec falsò significant; vt dictiones per se, nempè nomina vel verba per se, quædam sunt, quæ verum vel falsum significant, vt voces cõpositæ secundum enunciationem, quod probat exemplo eleganti. Qui dicit hanc solam vocem, hircoceruus, seu idem Grecè τραγέλαφος nihil nec verè, nec falsò dicit, quousque verbum aliquod addit, scilicet: est, vel non est. Nota.

In quo exemplo notandum est cũ Boet. in secunda editione, esse compositæ figuræ ab hirco & ceruo, significatque animal simile ceruo in cornibus, hirco verò in mento & barba; vt sit sensus: si nomen cõpositum, quod magis videbatur significare verum vel falsum, non significat per se, sine verbo, multò minus significabunt alia simplicia, nempè nomina & verba.

Possumus etiam secundò exponere, vt sit & nomen monstri, sicut Chimæra ex Boetij editione secunda, & Pselli: & tunc sit subtilis interpretatio, si nomen hoc rem significans impossibilem, nihil veri vel falsi significat, quousque addatur verbum: nulla ergo dictio per se, nec vlla compositio, quæ non sit enunciatio, verum vel falsum significabit.

Hic autem sunt notanda illa verba [nisi, inquit, addatur verbum simpliciter vel secundum tempus.] Quid enim intelligit per verbum [simpliciter] & per verbum [secundum tempus]. Ad quod respondet primo S.Tho. verbum [simpliciter] significare verbum præsentis temporis; quod perfectè verbum est, futurum autem & preteritum vocari verba secundùm tempus, id est, secundùm quid. Quia reliqua per præsens regulantur, præteritum enim præsens fuit, futurum præsens erit. Dubium. 1. Solutio S.Thomæ.

At Ammon per verbum, (simpliciter) intelligit verbum cuiusque temporis, sine aduerbio temporali, vt est, vel fuit, vel erit: at per verbum, (secundùm tempus,) idem verbum, addito aliquo temporis aduerbio; vt, hodie est, cras erit, olim fuit: 2. Solutio. Ammonij.

Boetius in prima editione, idẽ cum S.Th. sentit, sed alia ratione procedit, dicit verbum præsentis vocari simpliciter, id est, solitariè verbũ, quia re vera præsens, inquit, non est tempus, cũ non sit nisi vnicum instans præsens, sed significat confiniũ temporis 3. Solutio Boetij.

poris

poris præteriti,& futuri;instans enim non est tempus,sed continuatio temporum, vt dicitur 4. Physic.c.10.præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritum,& futurum tempus sunt.

4.Solutio. Eiusdẽ in 2.editione. At in 2 editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini, & quam valdè laudat Alber.tract 2.c.2.etiam est Auicen.Pro quo aduertendum verbũ, est,aliquando denotare substantiam, & vnionem substantialem prędicati cum subiecto, vt in propositionibus essentialibus sit:homo est animal:rosa est flos:Deus est. hic enim non denotatur, nisi quod prædicatum est de essentia subiecti. propterea omni tempore sunt vera, quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Aliquando,est,significat existentiam, quando certum tempus importat; & pro eo venit, vt qui dicit:homo est:leo est albus; hic denotatur, quòd hoc tempore præsenti existit homo,& leo est albus,verbum primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato,posteriùs dicitur secundùm tempus, quia temporis certam differentiam dicit: & secundùm eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ,& recipiendę. Vtcunque sit, sine nomine & verbo,vocibus nec verum nec falsum inest.

Verbi, est, duplex in propositione consideratio.

QVAESTIO I.

De significatione, & modo significandi Vocum.

Difficultas est de vocum significatione,nempè,an significent conceptus,an potiùs res, an vtrunque? & de modo significandi, an naturaliter, vt voluit Platoȧn ad placitum, vt voluit Aristot significet?

1.Fundam. Quid signum. Pro quorum facili declaratione sit primum fundamẽtum.Signum,vt dicit Aug. de doct. Christi cap. 1. est res, quæ præter speciem,quam ingerit sensibus,aliquid aliud facit in cognitionem venire,id est,est res, quæ per sui cognitionem alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis,cognitio enim fumi cognitionem ignis facit.

Signorum diuisio. Est autem signum proprium,& improprium;signum proprium est,quod non solùm sui cognitione alterius facit cognitionem ; sed etiam ad hoc ordinatum est, siue à natura,siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis,quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, vt indicet vinum. Improprium autem est, quod sui quidem cognitione aliud facit cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est,vt fumus,est signum ignis, & effectus causarum, & ècontrà, sed non sunt propriè signa, cùm non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia,quæ ventura indicant:de quibus Plin. libr. 27. vt fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coaxatio signum pluuiæ, quæ prognostica dicuntur. Sed non propria signa, quia ad hoc instituta non sunt,nisi quis velit cum Virgilio dicere 1. Georg. ad hoc esse instituta, inquit enim:

NOTA.

Atque hæc vt certis poßimus discere signis,
Aestusque pluuiasque, & agentes frigora ventos,
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret:
Quo signo caderent Austri; quod sæpe videntes
Agricolæ propius stabulis armenta tenerent.
&c.

Signorum altera diuisio. Signum in communi triplex est.Quoddam naturale; Quoddam voluntarium, siue ex instituto,vel ad placitum, quod idem est; Quoddam ex consuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet,vt per sui cognitionem alterius cognitionem faciat, sicut vox animalis signum naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum, quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionẽ, non tamen ex natura sua : sicut sonitus campanæ est signum ad placitum Lectionis,quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est,quod nec ex natura sua,nec ex humano instituto,alterius facit cognitionẽ, sed ex quadam consuetudine; sicut canis sæpè aliquem sequens præuisus, inducit illius cognitionem ; & mappæ appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine

dine, quia prope tempus prandij solent apponi mappæ.

2. Fundamentum: Vocum duplex significatio.

Sit secundum fundamentum. Duplex significatio in vocibus reperitur. Altera est naturalis, qua affectiones animæ internas exprimunt, & similiter suum prolatorem, qua significatione participant voces bru-
1. torum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutæ à natura sunt, & de his loquebatur Arist 7. Politic. cap 2. Vox est molesti, & iucundi significatio. Similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem: & ita per loquutionem distinguimus hominem; per rugitum cognoscitur leo: talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudent.

2. Altera significatio inest vocibus, scilicet, quod significent & manifestent conceptus intellectus; & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis: & ab hac significatione, ad placitum; voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maximè est obseruandum.

NOTA.

3 Fundam. Signum est duplex.

Sit tertium fundamentum. Duplex est signum. Alterum manifestatiuum solùm. Alterum manifestatiuum & suppositiuū
1. simul Signum manifestatiuum est, quod
2. per sui cognitionem alterius facit cognitionem: vt sonitus est signum manifestatiuum Lectionis. Manifestatiuum verò & simul suppositiuum est, quòd non solùm aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vices sortitur: sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locum tenet. ita se habent voces istæ significatiuæ; sunt enim signa manifestatiua conceptuum internorum, & affectionum: & de hac significatione loquitur hic Aristoteles. Sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum; quia non solùm res indicant, sed earum loco sumuntur; ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus: de qua significatione, seu acceptione, locutus est Arist 1. Elench. cap. 1.

1. Conclus. Voces passiones Animæ suumque prolatorem extrimentes, sunt naturales,

His suppositis fundamentis, sit prima Conclusio. Significatio vocū, qua omnes suum indicant prolatorem, vel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quæ omnibus vocibus, brutorum etiam inest. Hæc Conclusio nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano: ergo à natura.

2. Conclus. Ad placitū non natura, voces conceptus & res manifestant. Plato cur vocū significationē dixerit naturalem.

Secunda Conclusio. Significatio, qua voces intellectus conceptus, & res manifestāt, non à natura, sed ad placitum inest. Hæc est secundum mentem Aristotelis, nec oppositum existimauit Plato, quantum existimo, sed forsan loquebatur de priori significatione, vel, vt explicat bene Michael Psellus, ca. de Nomine, ideò dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponente talia nomina rebus, qualia illarum naturis conueniebant, propterea vocabat nomina naturaliter significare. Solemus enim artificialia, quæ maximè naturam imitātur, naturalia per exaggerationem vocare: & forsan illud est Gen. 2. omne, quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius.

3. Conclus. Scripturæ vocū sunt manifestatiuæ, &c.

Tertia Conclusio. Scripturę vocum sunt manifestatiua, & suppositiua signa: vt scribere, vocis prorsus locū obtineat; est enim scriptura, vox quasi quædam perpetua.

4. Conclu. Scripturæ & voces sunt rerū indicatiuę.

Quarta Conclusio. Simul scripturæ & voces, res indicant, earum loco constitutę; & simul conceptus rerum proferentis manifestant, & hoc est, quod dici solet, voces subordinantur conceptibus, vel significāt res, mediantibus conceptibus. idē de scripturis, non tamen existimes, voces, vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solùm pro rebus: conceptus tamen indicāt & manifestant. Et hæc de vocum significatione dicta sufficiant.

QVAESTIO II.
Quid sit Veritas, & in quo subiecto?

Quid sit.

Quæstionem hanc exactè disquirere, ad Metaphysi. potiùs, quàm ad Logicum pertinet: breuiter tamen quid in ea sentiēdum sit, pro captu Logico explicabimus.

Veritas alia complexa, alia incomplexa.

Veritas igitur duplex est. Quædam incomplexa, quę transcendentalis, seu in essendo ab alijs dicitur. Altera veritas cōplexa, seu in dando.

Quid veritas incomplexa?

Veritas incomplexa, est conformitas quædam rei ad sua principia, vt talis sit res, qualem sua principia esse petunt: vo-

camus enim verum amicum, qui est secundum leges præstitutas amicitiæ; vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri. & hac veritate vnumquodque ens verum est secundùm naturã suam, & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest: & dicitur transcendentalis; quia omnibus conuenit, quam definiebat Auic. Est proprietas esse vniuscuiusque rei, prout stabilitum est ei: & hæc veritas inest etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res; & sensui, quando talem habet speciem, quale est obiectum, & de hac dixit Aristoteles secundo de anima, cap. 6. sensus propriorum sensibilium semper est verus.

Quid eadẽ iuxta Auicennam?

Quid veritas complexa?

Altera veritas est complexa? Quæ est cõformitas intellectus componentis, vel diuidentis ad res compositas, vel diuisas. Id est, quando ita componit vel diuidit, sicut res se habent. Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando: diuidere verò, quando negat, etiam iudicando. Talis autem conformitas veritas dicitur, difformitas verò dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit, quàm se habeant res. V. g. mente affirmo: homo est animal; vel nego, homo non est animal; veritas est illa conformitas prioris cognitionis ad rem, falsitas verò est difformitas posterioris ad rem.

In quo subiecto sit veritas?

Hinc patet secundum: Si petas, vbi est veritas, seu in quo subiecto? Dico cũ Ammonio & alijs, est in intellectu, tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel difformitas intellectui inest: præterea est in rebus, tanquam in causa, quia ab eo, quòd est res, vel non est, inde intellectus verus, vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, vt in signo indicante intellectus conceptus, & res. Vnde res dicitur vera causaliter: propositio tanquam signum, seu instrumentaliter, intellectus formaliter.

Nota.

Vnde verum analogicè de his tribus dicitur, sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina vt de signo, de medicina effectiuè, siue causaliter dicitur, de hac igitur veritate loquimur, quæ non in simplicibus, sed enunciationibus inest. Et hæc de quæstione præsenti sufficiant Logico.

DE NOMINE.

Cap. II.

Nomen igitur est vox significatiua, secundùm placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. in nomine enim, quod est equiferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At verò non quemadmodum in simplicibus nominibus sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est: in his autem velut quidem. sed nullius est separata. vt in eo, quod est equiferus, hoc quod est ferus, nihil significat per se. Secundùm placitum verò, quoniam naturæ, nominum nullum est, sed quando fit nota. quoniam designant & illiterati soni, vt ferarum: quorum nullum nomen est. 1.

Non homo verò non est nomen, at verò nec positum nomen est, quo illud oportet appellare, neq; enim oratio, neque negatio est: sed sit nomen infinitum: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. 2.

Philonis autem, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. ratio autem ipsorum est, in alijs quidem eadem; differunt autem, quoniam cùm est, vel fuit, vel erit, neque verum neque falsum est, nomen verò semper vt Philonis est, vel non est nondum enim neque verum dicit, neque falsum. 3.

Cur de Nomine & Verbo tantùm, & non de alijs partibus Orationis agitur? & cur hoc loco? & cur priùs de Nomine, quàm de Verbo?

Aristoteles de Enunciatione tractaturus, ordinem obseruat naturæ; nempè à partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis, Nomen & Verbum.

Dubium.

Circa quod meritò dubium occurrit, quare solùm has duas tradiderit partes, cùm aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poetica tradidit? Ad hoc respondet Ammon. & S. Thom. id esse factum, quia partes necessariè enunciationis hæ sunt: sine his enim nulla constat enunciatio, potest autem absque alijs constare, imò reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quę se sicut claui in nauibus habent.

Solutio Ammonij & S. Thomæ.

At si

Instantia. At si petas, quare saltem illas non adducit: siue nomine partiũ, siue nomine quouis alio, quamuis necessariæ non sint? Aduerte, circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rhetor, se habent. Grammaticus enim eius congruitatem inquirit; Rhetor eius ornatum, similiter Poeta eius compositionem; propterea plures petunt partes, quàm nomen, & verbum, at Logicus veritatem sermonis quærit: est enim artifex scientiarum, in quibus veritas sola petitur, & exquiritur: at veritates scientiarum in rebus, naturisq;, & proprietatibus, ac operationibus ipsarum consistunt; hæc autem omnia non nisi verbo, & nomine explicantur, propterea Logicus vt Logicus, non alias quærit suæ orationis partes, quàm Nomen & Verbum.

Sermonem diuersa ratione cõsiderant, Logicus, Rhetor, & Grãmaticus.

Veritas scientiarum quibus in rebus sit posita?

Respon. ad Instantiã.

Dubium 2. Dubitatur secundò. Cùm in libro prædicamentorũ de simplicibus tractatum sit, quid modò oportuit iterũ de simplicibus istis disserere? Ad quod respondet S. Tho. simplices voces tripliciter posse considerari. Vno modo vt rerum solùm significatiuæ sunt, & earum loco ponuntur, & sic ad Prædicamenta spectant. Altero modo, vt enunciationis partes sunt, & sic ad hunc librum referuntur. Tertiò, vt ordinem syllogisticum habent, qui in tribus terminis & propositionibus consistit, & sic ad libros Priorum pertinent.

Solutio.

Simplices voces trifariam considerantur.

Voces simplices vt in categorijs, in lib. de interpretatione, & in libris de syllogismo considerentur.

Circa quam doctrinam: quæ vera est: Aduerte, quia illic, nempè in Prædicamentis, voces respectu rerum considerantur: sicut innumeræ voces secundùm multitudinem rerum; quælibet enim res suam habet vocem: at quia hic voces, vt etiam partes enunciationis sunt, considerantur, & huius nō sunt, nisi duæ partes necessariæ, Nomen & Verbum, inde multitudo illa vocum superior ad duo coarctatur: quia ex illis omnibus, aut Nomen, aut Verbum tantùm cõficitur. At in syllogismis, quia omnis ordo eorum in tribus consistit dictionib⁹; illa multitudo ad tria coarctatur: nempè maius extremum, minus, & mediũ.

Hinc patet illud, quod dicit Ammonius; nempè hæc omnia re idem esse, ratione vero diuersa, Vocem simplicem, Nomen, Verbum, Dictionem, Terminũ. Vox simplex, est vox solùm respectu rei considerata, quo pacto non in nomẽ, nec in verbum est distinguenda, & sic ad prædicamenta diximus pertinere. Nomen, & Verbum dicitur vox: quando iam præter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur vox, quando iam in compositione & oratione spectatur. Terminus, cùm in ordine syllogistico collocatur.

Vox simplex.

Nomen & Verbum.

Dictio.

Terminus.

Dubitatur Tertiò. Quare potius à nomine, quàm à verbo incipit Aristoteles? Ad quod respondent Amm & S. Thom. quia nomen significat naturam, & rem: verbum autẽ id, quod adiacet rei: prius autẽ est res, quàm id quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidente, & materia prior est forma: quam etiam expositionem sequitur Alb trac. 2. c. 4. nec ista ratio est spernenda.

3 Dubium.

1. Solutio Ammonij & S. Tho. & Albertu.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda: scilicet, Nomen esse simplicius Verbo, quia Nomen significat aliquid, at Verbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est Verbum, quàm Nomen, & est textus notandus Arist. 1. Post. c. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria, quia simplicior. nam Arithmetica considerat quãtitatem non habentem positionem; at Geometria tractat de quantitate cum positione: simile est prorsus de Nomine significante sine tempore, & de Verbo significante cum tempore.

2. Solutio Authoris.

NOmen igitur est vox significatiua secundùm placitum. 1.

Hoc breue caput non aliud, quàm nominis definitionem, & eius explicationem continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars, quæ magis difficilis est, ponitur & probatur.

Diuisio Capitis.

In quo egregium Arist. artificium considera, qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant, quod multi non aduertentes, verba priora integram esse definitionem existimauerunt, quod tamen falsum est, cùm Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem cõposuerit.

Nominis integra definitio non ponitur initio capitis.

In priori ergo parte hæc verba continentur [Nomẽ igitur est] dicitur [igitur] quasi sequatur ex illis verbis proœmij. Oportet definire, quid nomen, &c.

Prior Capitis pars.

Partes definitionis sunt [vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua.]

Non probat, quòd sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat. Sed probat vltimam illam partem, quia magis proxima erat, nempè, quòd sit talis vox, cuius partes per se separatæ non sint significatiuæ: nam oratio esset nomē, quod tamen non est: nomen enim pars orationis est, non oratio, cùm pars non sit ipsum totum.

Dubium in textu. At quia potest quis dubitare de nominibus compositis, quę sunt nomina, & tamē eorum partes per se videntur significare, vt equiferus? Respondet, partes quidem videntur significare, non tamen significant: Responsio in eodem. in nominibus autem simplicibus partes nec videntur significare, nec significant.

Probat alteram particulam [secundùm placitum] tali ratione. Voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina, nec verba sunt; aliter bruta haberent locutionem: ergo Nomina, & Verba non à natura, sed ab impositione dependent. similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiam humanis, quæ nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Illam particulam [sine tempore] non probat, quia est negatiua, & pendet ex declaratione affirmatiuæ, scilicet, cum tempore, propterea differt in caput sequens.

2. *Non homo verò non est Nomen, &c.*

Posterior capitis pars. Hæc est posterior capitis pars, in qua Aristot. conatur adhuc definitionem perficere. nam non homo, non leo, non sunt Nomina, tamen eis competunt verba definitionis hucusque assignata. nec sunt Nomina, quia significant tam id, quod est, quàm id, quod non est. qui enim dicit non homo, dicit ea quæ non sunt homo, quod entibus competit. nec ista sunt orationes: & non quia partes non significant per se, nec negationes, quia non sunt enunciationes: dicantur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur non esse definitionem illam exactam, nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quòd Nomen sit vox finitæ & determinatæ significationis.

3. *Catonis* autem: & Catoni, & quæcunque, &c.* * Philonis, & Philoni.

Hic textus est aduertendus, in quo Arist. adhuc conatur aliam superaddere differentiam, ad complendam definitionem, & vtitur ratione hac. Catonis & obliqui, non sunt nomina, sed alia secundùm seipsa, id est, differunt à nominibus, & tamen ratio eius est, id est. definitionis præcedentia verba illis competunt: ergo adhuc aliquid deest, & ad cognoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina? nempè, quia non semper cum Verbo faciunt propositionem: at Nominis cum verbo facit enunciationem: addamus ergo talem differentiam, quod sit vox recta. i. cum verbo semper propositionem faciēs, eritque perfecta Nominis definitio. Vox significatiua ad placitū sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita & recta. Nominis perfecta definitio.

Nota. Vbi nota, Aristot non dixisse obliquum cum verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit: vt, placet Petro: tædet me, sed id non semper, at nomen semper id habet. Aduerte igitur hoc Arist. artificium in perfecta Nominis definitione indaganda, nec verò existimandum est, illam priorem esse integram definitionē, quamuis nonnulli sic existimarint, vt S. Thomas, Auerro & Ammon. cùm tamen non sit.

QVAESTIO I.

Num Definitio Nominis rectè sit tradita? in qua singulæ eius particulæ examinantur, ac primò de Voce, quid sit & quotuplex? &c.

Quid sonus? Circa hanc definitionem oportet verba singula examinare: imprimis de voce dicamus. Arist. 2. de anima, c. 8. definit, quid sit sonus, & quid vox. Sonus est qualitas proueniens in aëre, ex duorum corporum collisione, quæ qualitas auditu est perceptibilis: vt sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuum. Vox autem est Quid vox? sonus, sed non omnis, sed is, qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi, i. quæ apta est exprimere passionem internam, vnde vox quidam sonus est,

est, non tamen omnis sonus est vox, sed sonus animalis, non quicunque, sed ore factus. Stridor enim Cicadarum non est vox; quia ore non fit.

Vocis diuisio. Vox autem primò diuiditur in illiteratam & literatam, seu articulatam & inarticulatam. Vox illiterata, seu inarticulata dicitur, quæ non est prolatione syllabarũ distincta, ita vt scribi possit: vt latratus canum, mugitus boum. Literata seu articulata, quę syllabis est distincta, ita vt possit describi, vt vox, homo, animal. Iterum. Vox quædam significatiua, quædam non significatiua actu. Et inter literatas seu articulatas, etiam aliqua significatiua reperitur, vt leo, album; aliqua non significatiua, vt blitiri: similiter inter illiteratas aliqua est significatiua, vt latratus canum, rugitus, & voces brutorum, aliqua non significatiua, vt sibilum, & aliæ, quas homo inaniter proferre potest. Cùm igitur multiplex vox sit, Nomen est inter voces significatiuas articulatas.

1. Dubium. 1. Opinio Pselli. Dubitatur an vox sit genus in hac definitione? ad hoc respondet Psellus, vocem dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis prolatus, & sic non genus est, sed potiùs materia nominis, & verbi, & orationis; altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.

1. Opinio Ammonij & Thomę. Ammon. verò & S. Thom. simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu potiùs subiectum.

1. Fundam. Circa quod aduerte, Nomen, Verbum, Orationem, & similia, duo includere: alterum vt subiectum & materiam: alterum vt formam. sunt enim velut artificiata quædam, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt, formam, seu figuram, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignum, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia. Orationis materia vox est, vt expresse docet Aristo. lib. 5. de gener. animal. cap. 7. forma verò est significatio ad placitum; vt enim suprà diximus, significatio naturalis non facit orationem, aliàs bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, vt dicitur sect. 11. problem quæst. 57.

1 Conclu. Vocẽ esse orationis materiam, non genus. Quo supposito, dico absolutè. Vox est materia, & subiectum orationis, & Nominis & Verbi, non autem genus. Hæc patet, vox est quid naturale, at oratio est quid voluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiati: ergo nec vox est genus orationis, nec aliorum.

2. Conclus. Definitio orationis per materiam & formam datur. Dico secundò. Ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam: sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic constructa, quemmodum definiendi commendat Aristo. 8. Met. cap. 3. ita similiter vox est subiectum, reliqua vnius formæ locum habent: ita enim artificiata definire oportet.

3. Conclus. Signum vocale est genus Nominis. Dico tertiò. Si aliquid loco generis ibi constituitur, non est vox, sed significatiua ad placitum, quod totum vnico erat dicendum nomine. quod Amm. alijs verbis indicat, dicens notam, seu signum vocale esse genus nominis, & hoc mihi placet. genus enim artificiatorum debet sumi pręcipuè secundùm formam. quod autem vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia

Vox cur genus esse nõ possit Nominis? sola vox non prædicatur propriè. est enim expressa doctrina Arist. 2. gen. cap 5. statua non dicitur aurum, sed aurea, & 7. Met. ca. 7. at si loco generis Vox cõstitueretur, propriè prædicaretur quod non est, cùm sit subiectum, & materia, & secundùm hoc potest dici, hanc definitionem esse per genus, & differentiam. Vox enim significatiua ad placitũ est genus; reliqua differẽtia.

2. Dubium. Circa illam particulã [ad placitum] quæ suprà iam explanata fuit, Amm. recitat sententias quatuor. quidam enim asserebant

1. Opinio Cratilli & Heracliti. nomina secundùm subiectum & secundùm significationem esse à natura: & hi fuerunt Cratillus, & Heraclitus.

2. Opinio. Alij asserebant, vocem esse à natura, & significationem vocabant naturalẽ, quia, vt suprà diximus, maximè competebat rebus significatis.

3. Opinio incertorũ. Alij significationem asserebant, ita esse ad placitum, vt in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam.

4. Opinio Aristotel. Arist. verò docuit significationem esse ad placitum, sed ita vt rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum.

Alia particula [sine tempore] relinquatur in caput de Verbo.

Sequitur altera [Cuius nulla pars sepa-

rata significat] vbi aduerte hoc discrimen esse inter duo nomina, quæ conueniũt in compositione, & quæ conueniunt in congruentia Grammatica, sicut armiger, & arma gerens. nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationem, ita, vt tota oratio non habeat significationem, nisi partium ipsarum significatarũ. at quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem, & fit vna significatio totius, quamuis significatio hæc sit ferè similis aliquando significationibus partium, vnde iam tunc partes ibi nõ significant, etiamsi significare videantur aliquando.

Assimilatur autem hæc compositio mixtioni naturali: quando enim elementa componunt rem, destruuntur elementa, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpuntur, & faciunt tertium. Congruentia autem similatur congregationi, quâ plura grana faciunt cumulum, & vnumquodque manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositæ figuræ non habere de se partes significantes, imò nec quæ videntur semper significare. nam si illud per se haberent, semper esset; quod tamen non est. nam partes huius, armiger, nec videntur significare, nec plûs in his, in quibus videntur, significant, vt diximus.

Dubium. Cur Nomẽ esse debet vox simplex?

Dubitabis: quare excluditur oratio à ratione Nominis, saltem complexũ ex duobus: vt, homo albus? dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at Nomen per se debet significare. Solutio 1. Præterea, quia hic tradit 2. partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositæ enim orationes ex simplicibus constant.

1. Fundam. Negatio dupliciter cadit super nomen.

Alia particula est (finita) circa quam aduerte negationem dupliciter cadere super aliquod Nomen: vno modo negatiuè, altero modo priuatiuè. tunc cadit negatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re: vt non homo dicit puram negationem hominis: tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem Nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo, sit id, quod, non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus vsus in philosophia, quando dicimus, ex non igne fit ignis, id est, ex eo, quod nõ est ignis, sed est in potentia ad ignem: ex non aqua fit aqua.

2. Fundam. Negatio cõmuniter priuatiuè accipi, dũ terminis connotatiuis adiungitur.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit suprà connotatiuos terminos, communi vsu tenetur priuatiuè, quia negat formam, & ponit subiectum: vt, non album; corpus, quod non est album: non consecuta misericordiam, id est, plebs non recipiens misericordiam quando verò supra terminos absolutos, vtroque modo teneri potest.

3. Fundam.

Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quando tenetur negatiuè, quia tunc veritatem habent verba Aristot. non homo est in quolibet, & quod est, & quod non est, de quorum interpretatione aliqui sunt sine causa soliciti. existimant enim esse intelligenda, quantum ad significationem, id est, significant id, quod est, & id quod non est, non tamen quantũ ad prædicationem, cùm non dicamus: Chimæra est non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant.

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Thoma & Ammon. hæc intelligenda esse de prædicatione: dicitur enim: leo est non homo, & Chimæra est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa, cùm prædicatum sit intrinsecum subiecto. vt enim ista, nulla refragante, est vera: Chimæra est monstrum, ita eadem ratione erit ista: Chimæra est non homo.

1. Conclus. Nomẽ infinitum esse terminũ simplicem.

De hoc autem infinito termino dico primò esse incomplexam vocem: semper enim attendenda est significatio vocis, non homo autem vnicum primò significat, nempè negationem hominis, ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem.

2. Conclus. Nomen infinitum vocem esse vniuocam.

Dico secundò: esse vocem vniuocam: quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamen significat sub vna ratione negationis alicuius; & vt suprà diximus, ex Amm. in prædicabilibus non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuocè conuenire: vt esse genus, speciem, vniuocè

inest

inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen, talis negatio est ens rationis; non esse hominem, non esse leonē, solùm rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

3 Conclu. Nomen infinitum potius esse vocem absolutam, non autem connotatiuā.

Dico tertio: Probabilius est, tales voces esse absolutas, non connotatiuas, connotatiui enim termini duo significant, vnum principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare: vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat: at non homo, & similes voces singulæ, vnum tantū significant, scilicet negationem concretam: absolutæ ergo sunt censendæ.

4 Conclu. Transcendentia in sua latitudine accepta, non infinita fieri, nec priuatiua.

Dico quartò: transcendentia in tota sui generalitate sumpta, non infinitantur. vt non ens, non vnum: ratio est, quia solùm dicuntur de his, quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil: at infinitæ voces de his, quæ sunt, & non sunt, dici debent. similiter nec priuantur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi. possunt tamen infinitari & priuari, si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptū pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristotelem reperitur priuatum ens. 1. Phys. vt non ens sit, quod nō est perfectum ens, est tamen in potentia, vt perficiatur.

Vltima particula est (recta) quæ significat, vt sit talis vox, quæ cum verbo semper verum vel falsum constituat, vt patet ex ipso textu: ex quo fit, adiectiua adiectiuè sumpta nomina non esse, quia eadem ratione cum verbo nihil veri vel falsi faciunt, vt albus est. dico adiectiuè sumpta, quia quando substantiuè sumuntur, tunc nomina sunt, vt album, currit.

Adiectiua non sunt Nomina, dum capiuntur adiectiuè.

Nec sufficit, quòd cum substantiuo faciant propositionem: quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere: vt filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt Nomina, sed adiectiones nominum.

Obliquo & recto eundem mētis respōdere conceptū, quantum ad significationem principalē.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis, quantum ad significationem principalē, vt homo, hominis, homini, semper candē rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem absque modo at obliqui habent aliquem modum significandi, quem vocant per modum, vt cuius, cui vel vt quem, &c.

Modus quē significant obliqui, mutat propositionū veritatem.

Et hic modus significandi mutat veritatem propositionis: aliud enim est dicere: Michael est Dei, & aliud: Michael est Deus: prior est vera, posterior falsa. Vnde circa veritatem propositionum aduertendus est modus significandi obliquorum, in quo sæpè fallaciæ reperiuntur: cùm igitur à nomine solo modo differant, dicuntur casus Nominis.

DE VERBO.

Cap. III.

1. *Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil significat *seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem, quòd consignificat tempus, vt valetudo quidem nomen est: valet verò verbum: consignificat enim nunc esse: & semper eorum, quæ de altero dicuntur nota est, vt eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt.*

*a. l. extra.

2. *Non valet autem, & non laborat, non verbum dico: consignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen positum non est: sed infinitum verbum sit: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & valebit, & valebat, non verbum est, sed casus verbi. Differunt autem à verbo, quòd hoc quidem præsens consignificat tempus, illa verò id quod circumcirca est.*

3. *Ipsa igitur secundùm se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid: constituit enim, qui dicit intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat neque enim signum est res esse vel non esse: neque si *ipsum ens dixeris nudum ipsum enim nihil est: consignificat autem compositionem quandam, quam sine compositis non est intelligere.*

*a. l. ipsum per seipsū.

Capitis partitio.

Sequitur altera Enūciationis pars, quæ verbum dicitur. In hoc autem capite vnus est scopus, nempè Verbi definitio, tamen in duas est diuisum partes. In priori definitio continetur, in posteriori dubio tacito respondetur. Circa definitionem verò, Aristoteles vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine: non e-

nim

nim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

1. *Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota, &c.*

In primis hic subintelligere oportet Verba eadem, quæ in nominis definitione erant, nempè vox significatiua, ad placitum, hæc enim nomini, Verbo, & orationi insunt.

Dubium. Sed dubitabis, quare Aristoteles hęc subticuerit: Respondet Ammon. & S. Th. quia ista sunt verbo cum nomine communia. Quod si obiicias: & illa particula [cuius nulla pars significans extra] etiam est communis, & tamen est adiecta hic ab Aristotele? Respondet Ammon. hanc particulam nō esse eandem cum ea, quæ est in definitione nominis. dicit enim Porphy. duplex esse complexum, & ex nomine: vt, homo albus, & ex verbo: vt, currit, vel vincit, illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus; at particula Verbi excludit complexa ex verbis. Et mihi placet ista responsio.

Solutio Ammonij & Thomę.

Responsio Ammonii ad instantiam.

Ad eandē responsio Thomæ.

S. Tho. aliter respondet: inquit enim in Verbo hanc particulam esse iterum positam, quia Verbum videtur magis habere rationem complexi quàm nomen, cùm significet rem, vt de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur, existimans Verbum esse complexum, iterum posita est illa particula. Sed magis mihi probatur expositio Ammon.

Responsio alia authoris.

Mihi occurrit alia ratio, nempè, quia illa omnia vnius generis locum obtinent, cumque nomen & Verbum ex æquo partes enunciationis sint, genus in vnius definitione collocatum in alterius definitione subiecit, cùm sit idem cōtextus, & differentias addidit.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est [consignificat tempus] quam exemplo manifestat, & probat. Valetudo seu sanitas, & sanatur, nomen illud, solam rem significat, at Verbum rem cum tempore, nempè sanitatem, nunc esse significat, ex quo patet hoc distinguere Verbum à nomine. Notat autē Ammon. non dixisse Arist. verbū significare tempus, sed consignificare: seu connotare. est enim discrimen inter hæc duo: significare enim tempus, est, principaliter esse signum temporis, vel alicuius partis temporis, quod nominibus concessum est. significant enim principali significatione tempus, vt dies, hora, annus: at cōsignificare, nempè, quando aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, & mensuratur, tempore, inquam, scilicet, præterito, vel futuro. idem etiam notat Boetius.

Significare & consignificare tempus, distinguuntur.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iā explanata fuit, & illic diximus, quare complexa ratione nominis vel Verbi excludantur.

Sequitur tertia particula [& est nota eorum, quæ de altero prædicantur] vbi distinguit ea, quæ prædicantur in ea, quæ de subiecto sunt.

1. Dubium. 1 Sentent. Boetij.

Sed dubitabis; quid sibi velit, notam esse eorum semper, quæ prædicātur? Ad hoc dicit Boet. in vtraque editione, verba semper significare accidens, & hoc est, notam esse eorum, quæ prædicantur: verba enim actionem vel passionem significant, quæ accidentia sunt, quorum est prædicari de substantia: nomina autem non semper accidens significant. Quòd si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto? Respondet ipse cum Porph. vtrunque accidenti conuenire, accidens enim inhæret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. Vnde verba sunt, vel significant accidens, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

Cōfutatio prioris sententiæ.

Mihi non placet ista expositio: Primò, quia nō omnia Verba significant actionē, vel passionem. nam, Est, est Verbum, non tamen actionem vel passionem significat: præterea alia, vt caleo, frigeo. non actionem vel passionem significant, sed qualitatem: & superiùs diximus, Verbum Habere reperiri in omnibus ferè prædicamentis Secundò, quia cùm paulò superius esse in subiecto, & dici de subiecto distinxerit, inconueniens videretur vtrunque confundere, & mutare: præterea quia accidens nō semper prædicatur, aliquando enim est subiectum in prædicatione propria: vt, albedo est color: calidum calefacit.

2. Sentent.

Ammonius & Psellus per hæc verba intelli-

Ammonij & Pselli. telligunt, Verbum semper est nota corũ, quæ prædicantur: id est, semper obtinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquando subiectum, aliquando prædicatum est, Verbum semper prædicatum est: hoc autem intelligendum est; vt Ammon. & S. Thomas dicunt; quando verbum, vt verbum sumitur, aliquãdo enim loco nominis sumitur, & subiectum est: vt, currere est bonum: curro est verbum.

2. Dubium. Sententia Ammonij Pselli & Boetij. Dices: quomodo ergo Verbum est prædicatum de subiecto & in subiecto? Respõdet Ammon. & Psellus, & etiam Boe. Verbum aliquando de substantia prædicari: vt, homo ambulat, & sic constituit prædicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto, aliquãdo de inferiori, & sic constituit prædicationem essentialem, & dicitur de subiecto; vt, currere est moueri. Vnde Arist per, esse in subiecto, intelligit prædicatum accidentale, per, dici de subiecto, prędicatum essentiale, & verbum est vtrũque prædicatum.

Cur hanc minus probet Autho. Ratio 1. Ista sententia est probabilis: sed mihi nõ in omnibus placet, primò, quia amplius dicit, esse notam eorum, quæ prędicantur, quàm esse prædicatum, vt dicemus. 2. Præterea, quia illa prædicatio, currere est moueri, non est Verbi de verbo; nam ipsemet Ammonius dicit teneri, vt nomen: aliter verbum esset subiectũ, & probabiliùs multò esset, sumere has propositiones: currens mouetur: ædificans agit: calidum calefacit 3. Præterea, quia adhuc per, dici de subiecto, non videtur Arist. intelligere essentialem prædicationem, nec, per esse in subiecto, accidentalem. 4. Præterea, quia semper loquitur de verbis adiectiuis, non de verbo est, quod tamen ab Arist. magni fit.

Sua ipsius sententia. Propterea, saluo meliori iudicio, mihi videtur sensum Arist. hunc esse, nẽpè Verbum, est nota eorum, quæ de altero prædicantur, id est, semper prædicat aliquid, id est, significat aliquid, vt de altero dicitur. Verbũ aliquid, de alio duobus modis dicit. Dupliciter autem Verbũ prędicat aliquid, vno modo prædicat solam rem, quam significat, vt in verbis istis, currit, vincit, & similibus, & tale Verbum vocat Auer. prædicatum; vt quod aliquando non solùm suam significationem prædicat; sed adiunctum aliud: vt, homo est albus, & tunc vocat Auerr. verbũ tale prædicatum, vt quo; hoc autem aliquando est substantia: vt, homo est animal, aliquando est accidens: vt, homo est albus. Propterea dicit Arist. prædicata ea, quæ dicũtur de subiecto, nempe substantiam, vel quæ in subiecto sunt, nẽpè accidentia; alia enim verba præter Est, ferè semper prædicant accidens.

Hæc igitur est huius particulæ declaratio, per quam Verbum à participio & infinitiuo excluditur, similiter à modis alijs, scilicet optatiuo, subiunctiuo, qui non prędicant rem: nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non fit ex illis modis, in quibus nec verum, nec falsum est.

Non sanatur verò, non ægrotat, &c. 2.

Definitio Verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, vt bene dicunt Ammo. & doct. Louanienses, ꝓpterea Arist. conatur eã perficere nouis differẽtijs: ideoque proponit aliquid, cui pręcedentia competunt, quod tamen non est verbum, vt nos inde aliud ad præcedentia superaddamus. Non sanatur, non est Verbum, cũ de eo, quod est, & quod non est, prædicetur, & tamen consignificat tempus, & habet reliqua, collige verbum, ergo debet esse, præter dicta, vox finita, sicut & nomen.

At adhuc hęc non sunt satis: nam præteritum, & futurum non sunt Verbum, cùm tamen omnia præcedentia habeant. quòd autem non sint verbũ, probat: quia Verbum debet tempus præsens consignificare, at præteritum & futurum non præsens, sed circa præsens significant, nempè præteritum, quod fuit præsens, futurum, quod erit præsens: ergo perfectè & absolutè Verbum debet esse præsentis temporis consignificatiuum, quia omnia reliqua tempora à præsenti dependent, & ad præsens ordinantur. propterea addenda est differentia; quæ hoc significat, nẽpè quod sit vox recta. Nota cuius tẽporis sit perfectè Verbum.

Definitio igitur perfecti, & absoluti Verbi integra est. Verbum est vox significatiua ad placitum, tempus consignificans, eorum, quæ de altero dicuntur semper nota, finita, & recta. Verbi perfecti integra definitio.

Ipsa igitur secundum se dicta verba, nomina sunt, &c. 3.

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammonium intendit Aristoteles ostendere, quomodo verba se habeant ad si- Capitis posterior pars

ad significandum verum vel falsum.

At secundum S. Thomam aggreditur ostendere, in quo Verbum cum nomine cõuenit, & in quo à nomine differt. Quod idem dicit etiam Boetius.

Mihi verò videtur, vt ista verba illatiuè legantur, quod ex contextu patet, in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo: alterũ, quid Verbum significet, quid consignificet: in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit: alterum, nec verum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & Verbo per se, sed non probauerat de Verbo, sicut de nomine.

Dicit igitur [Verba secundùm se dicta nomina sunt, & aliquid significãt] hic manifestatur significatio Verbi, nempe significat aliquid: sicut, curro cursum, amo amorem, significat.

Dubium. Dices, cum nomen, & Verbum sint distinctæ partes, quomodo Verbum nomen appellat? ad hoc respondet Ammon & S. Thom. hic nomen communiter sumi pro dictione significante: sed ista expositio nõ placet, esset enim, in breuissimo contextu æquiuocatione vti, cùm modo nomẽ, pro dictione, modo, vt distinguitur contra verbum, sumatur.

1 Sententia Ammonij & Thomæ.

2 Sentẽtia Boetij & Auerrois. Boetius & Auerroes dicunt, nomen hic sumi, vt in præcedenti capite definitum est, & sensus est Verba secundum se, id est, extra propositionem dicta, sunt similia nominibus.

Nota, Verba à nominibus non differre, quantum ad rem significatam attinet. Pro cuius declaratione aduerte in Verbo duo posse cõsiderari. alterum id, quod principaliter significat, & hoc nõ est aliud, quàm res, etiã per nomen significata, sicut curro, principaliter id quod nomen cursus, significat, &, lego idem, quod lectio: alterum consignificat Verbum, seu minus principaliter significat, scilicet significat rem per modum compositionis cum altero, & vt substat tẽpori: hoc igitur est, quod Arist. dicere intendit, verba secundùm se, id est, extra compositionem, quantum ad rem significatam, non differunt à nomine, propterea dicit [& aliquid significant] vbi illud [&] tenetur secundùm Ammonium declaratiuè.

Probat autem Aristoteles, quòd significent aliquid. Nam qui profert voces, constituit, id est, determinat intellectum audientis, vt conceptum formet alicuius rei: & qui audit, quiescit, id est, conceptum format, non solum vocis, sed etiam rei, vt qui audit, legit, lectionis format notitiam: signum ergo est, Verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota. Nota autem hic verbum Græcum, Διανοίᾳ significare intellectum, qui à sensu & imaginatione dependet, id est, intellectum intelligentem ea, quæ sentit: & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus, quas sentit.

Posita significatione Verbi, extra propositionem remouet, quod remouerat capit. 1. nempè significare verum vel falsum, tamen non probauerat de verbo, nunc probat: propterea dicit, Verbum secundùm se nihil veri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non, rem esse, vel nõ esse: argumentum à maiori est notum. ipsum verbum [Est] quod non solum est verum verbũ, vt dicit Psellus, sed significat ipsum esse adhuc verum vel falsum, non dicit, ergo multò minùs alia verba, & hoc est, quod dicit (si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris) id est, si, est, extra propositionẽ dixeris, nihil veri vel falsi dicis, vt interpretatur optimè Boetius, & Ammonius, Psellus, & alij doctissimi. Vnde vide, quam longè ab Aristotelis sensu sint, qui dicunt, (nihil dixeris) id est, est syncategorema: nec mireris, quod Græcè dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod non bene aduertit Alexander.

Tandem subdit Aristoteles, quòd Verbum consignificat compositionem, id est, rem significatam, cõponit verè vel falsò, sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis. Ex quibus collige Verbũ tria habere: significat enim rem aliquã, in quo cum nomine conuenit, sed illã per modum compositionis, & vt tempori substat, significat, quod soli inest verbo.

QVAESTIO I.

De ijs, quæ in Capite tertio, de Verbo continentur: num rectè ab Aristotele dicta sint?

Dubium est: An Verbum sit propositio- Nota, Verba...

bum aliud est adiectiuum, aliud substantiuum. nis pars, id est, sit subiectum, vel prædicatum? Est autem notandum ex Porphyrio, duplex esse Verbum; alterum, quod vocatur adiectiuum; hoc autem illud est, quod actionem, passionem, vel aliquod accidens significat: vt, currit, legit; alterum est, quod vocatur substantiuum: vt, sum, es, existo, subsisto.

Adhuc istud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente: vt, homo est albus; aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secundo adiacente: vt, homo est.

1 Opinio, Verbū est, nō esse propositionis partem. Ratio opinionis prima. Difficultas ergo præcipua est de verbo substantiuo, quādo est de tertio adiacente. Sunt enim quidam Neoterici, qui putant esse syncategorema, nec prædicatū esse, nec subiectum, sed solum vnire prædicatū subiecto. Quorū argumenta sunt. Primò, quia si esset propositionis pars, esset terminus, nam 1. Prior. cap. 1. terminus est, in quem resoluitur propositio, vt in subiectum & prædicatū, at illic non fit mētio de verbo.
2. Secundò præterea, quia quando Arist. loquitur de quantitate propositionū, quod prædicatū inest alicui subiecto, aut omni subiecto, nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur Verbū, &c.
3. Tertiò præterea, quia nec est maior extremitas, nec minor, nec mediū, vt patet.
4. Quartò præterea, quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectū, Verbum non transmutatur: ergo non est tale Verbum pars propositionis.

2. Opinio, Verbū est, esse verè propositionis partē. Rationes opinionis. Opposita sententia est omnium Græcorum, & Latinorum antiquorum, & doctorum Louaniensi: & ratio maximè hoc probat: quia Verbum. Est, cùm nō mutet, nec perdat suam significationem, si sine apposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cùm appositio etiam.
1. Præterea Aristoteles cap 2. lib 2. huius: Homerus est Poeta: homo est albus, vocat de prædicato
2. coniuncto, quod non esset, nisi Verbum esset pars prædicati cum apposito.

1. Fundam. propositionis partes aliæ sunt materiales, aliæ formales. Propterea aduerte, propositionis partes esse in duplici differentia: quædam sunt materiales, scilicet, nomen ipsum, tam appositum, quàm suppositum: quędam sunt formales; nempè Verbum, qua parte compositionē significat. V g. in domo aliqua, lapides, ligna, calx, & reliquæ partes, materiales dicuntur, at illa compositio, & connexio partium, forma est: ita similiter suppositum, & appositum materia Enunciationis sunt, at ipsa compositio, seu ipsum componens, quod verbum est, est forma.

Obiectio. Quod si dicas: quomodo appositum est materia, cùm habeat locum prædicati & formæ? dico, formam esse, si ad subiectum comparetur, materiam verò, respectu totius propositionis & verbi componentis, quod est forma enunciationis. Dilutio.

2. Fundam. Verbū aliquid significare, quod componat. Aduerte secundum: omne verbum non solum componit, sed significat aliquid, quod componit, cùm significet aliquid, quod illi doctores non aduertunt: vt curro significat cursum componendo, & ipsū est, significat ens componendo, ex quo fit vnum dignum consideratione.

Nota. Verbum ratione rei significatæ, est pars materialis, quia est cum nomine idem, at ratione connotati est formalis pars, cùm vtrunque habeat. est tamen discrimen, aliquando nihil prædicat, nisi suā significationē: vt homo currit: homo est, aliquando suā significationem determinatam, & limitatam ab altero: vt, homo est alb. id est, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum verbo substantiuo, ac alijs, vt enim dum dicis: ego amo Petrum, illud additum non aufert, quin verbum amo, secundùm rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quādo dicitur, homo est albus. & hoc obserua contra eosdem.

Verbū esse propositionis & materialē & formalem partem, & quomodo? Ex quo sequitur manifestè, omne Verbum esse partem propositionis formalem quidem vt vnit, & componit, materialem verò secundùm id, quod significat, hoc enim prędicat, vt diximus ex Ammonio & alijs, semper verbum esse prædicatum, quāuis quando cum apposito tenetur, sit partiale prædicatum, et si non sit prædicatum, quomodo ipsi consonant Arist. dicenti superius Verbum semper esse prædicatum.

3 Fundam. Cōuersio, quantitas termini syllogismorū in materialibus enunciationum partibus reperiuntur tantùm. Aduerte tertiò pro solutione argumentorum, conuersiones, quantitates, numerum terminorum syllogismi, semper consistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam verbi, sed significatam rem conuertis: vt homo currit, currens est homo; ita: homo est animal, animal est homo, quod si nō dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub vnoquoque in-

 cludi

cluditur ens. Per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Dubium. 1. Opinio Thomæ.

Circa verbum infinitum est dubium, in quo à negato differat? S. Thom. dicit infinitum esse vnicam dictionem simplicē: at negatum esse duas, nempè negationem & verbum; tamen asserit in propositione esse infinitum: id, quod recipit etiam Ammon 2 Peri herm cap. 1.

2. Opinio Alexand. & Boet.

Oppositum tamen habuit Alex & Boet. 2. Peri herm. qui in propositione verbum infinitum esse idem cū negato esse volūt. idem docet Alb tract. de nomine, cap. 5. & tract de verbo, cap. 2.

1. Fundam. Verba duo habēt, &c.

Pro cuius declaratione maximè aduertendum est, primò Verbum habere significationem, significat enim rem aliquam, aut operationem, aut proprietatem: habere etiam consignificationem, quia significat aliquid per modum compositionis, & vnionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

In verbo infinito si significatio negatur, in verbo negato ei⁹ cō significatio.

Est autem discrimen. Quando enim infinitatur Verbum, negatio destruit significationem eius; non currit, dicit negationem cursus, at quando negatur, negatio cadit supra eius compositionem, vt, homo non currit, idem sit, ac dicere, non est talis compositio, homo currit.

Et huius expositionis author est Arist. si attente consideretur. Nam verbum infinitum concedit esse notam eorum, quæ prædicātur, & prædicatur de eo, quod est, & quod non est, quæ verba absque dubio, argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatam habere significationē. Præterea, docet negationem oppositā esse affirmationi, cùm autem oppositio consistat secundum formas, negatio erit opposita formæ affirmationis; quæ affirmatio formaliter cōsistit in compositione: ergo circa compositionem erit negatio etiam.

2 Fundam. & dub. solutio. Verbū negatum solū est in propositione infinitum, at infinitum autem extra propositionem.

Aduerte secundo, compositionem non habere verbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis, at significationem habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, vt extra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitatum, cùm semper retineat suam significationem.

Quid negatum & infinitum verbū in propositione differant.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione, & infinitum. Nam infinitum habet solam negatā significationem, & hanc componit: vt homo non laborat, id est, non laborem habens, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio infiniti, id est: nō laborans, æquiualet negationi: non est laborans: inde dixerunt illi doctores infinitū, & negatū esse idem, & Aristoteles 2. Peri her. sub negato, includit infinitum non sunt autem idem formaliter, cùm negatio in vno supra compositionem, in altero supra significationem cadat, & hoc est obseruandum.

Dubium 2. Solutio. Non omne verbum potest infinitari.

Dubitabis: An omne Verbum possit infinitari? Ad quod idem dico, quod de nomine, nempè verbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi vt limitatur pro ente actu, vel pro perfectè existente, quod etiam docet Albertus.

Dubium 3. ex priori. Solutio.

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus verbum, tempus importare non videtur: vt, Chimæra est monstrum: Vacuum est locus carens corpore: Homo est animal? Ad quód breuiter dico, verbum in his absolui à tempore; nō quód non significet tempus; hoc enim fieri non potest: nam non esset verbum: sed cùm verbum faciat duo in propositione, videlicet, vt vniat extrema, & talem vnionem restringat ad differentiam temporis, quā importat verbum, tunc absoluitur à tempore, quando vnit extrema, sed non restringit ea ad differentiam temporis, quā importat, quod quidem fit, quando extrema sunt essentialia, & naturaliter coniuncta vt in illis, quas diximus, quæ dicuntur Propositiones sempiternæ veritatis.

Quādo verbum à tempore absoluatur.

Vide retrò fol. 208.

De Oratione, Enunciatione, vna ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.

Cap. IV.

Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio sed non vt affirmatio vel negatio: vt homo aliquid significat, sed non quod est, aut non est: sed erit affirmatio, vel negatio si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba vna, neque* 1.

*Mul co. non habēt vel negatio.

*que enim in eo, quod est sorex rex significat, sed vox nunc est solum. In * duplicibus vero significat quidem aliquid, sed non secundùm se, quemadmodum dictum est. * Est autem oratio omnis quidem significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundùm placitum.*

*a. l. compositis.
*a. l. addit, in superioribus.

2. *Enunciatiua verò non omnis: sed in qua verum vel falsum est. non autem in omnibus inest, vt deprecatio oratio quidem est, sed neque vera, neque falsa. Cæteræ igitur* relinquantur Rhetoricæ enim vel Poeticæ conuenientior est consideratio: enunciatiua verò præsentis est speculationis. Est autem vna prima oratio: enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ verò omnes coniunctione vna. Necesse est autem omnem enunciatiuam orationem ex verbo esse, vel casu verbi. etenim hominis ratio, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniam vnum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes. non enim eo, quod propinquæ partes dicuntur, vna erit est autem alterius hoc tractare negotij. Est autem vna oratio enunciatiua, quæ vnum significat, vel coniunctione vna: plures autem quæ plura, & non vnum, vel inconiunctæ.*

*a. l. addit, orationes.
ca. 7. Metaphysic.

3. *Nomen igitur, vel verbum dictio sit solùm: quoniam non est dicere sic aliquid significantem, voce, vt enunciare, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso sponte proferente.*

4. *Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, velut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo, quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio verò est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio verò enunciatio alicuius ab aliquo.*

5. *Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea, quæ extra præsens, tempora sunt similiter: omne vtique contingit, quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quod omni affirmationi opposita est negatio, et omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuocè & quæcunque cætera talium contra sophisticas determinauimus importunitates.*

Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid, &c.

FInis & scopus huius capitis est explicare quid enunciatio sit, & quæ eius species. In tres autem partes est diuisum, in prima explicatur genus enunciationis, nempè oratio quid sit? Secũdò, quid enuntiatio, & quotuplex? Tertiò, quæ species enunciationis simplicis, & quomodo inter sese habeant.

Capitis huius scopus.
Partitio.

Circa primum, est definitio orationis: [vox significatiua, cuius partium aliquid est significatiuum separatum, vt dictio, non vt affirmatio] in primis hic reperitur genus, vox significatiua; quia cùm Oratio sit composita, & nõ sit pars, sicut verbum, poterat esse dubium, si genus nõ exprimeretur, cuius aliquid partium, idem est; at cuius aliqua pars significat, vt dictio, non vt enunciatio.

Pars Capitis prima.

In primis, propter hæc verba Aspasius & Porphyr. voluerunt hanc definitionẽ non esse orationis in communi, sed simplicis, quia oratio composita habet partes, quæ sint enunciationes. At ista sententia videtur cõtra Arist. quia in hoc eodem capite ponit enũciationem speciem Orationis, & enunciationem rursus diuidit in simplicem, & compositã: quod fieri non posset, nisi eius genus comprehenderet etiam orationes compositas.

1. Sententia Aspasij & Porphyrij, circa hanc orationis Definitionem. Reijcitur.

Alexan. & Ammon. & S. Tho. asserunt, hic etiam compositam orationem cõprehendi. nam in composita sunt etiam dictiones, sicut in simplici.

2. Sẽtẽtia Alexandri, Ammonij & Thomæ.

Sed dices: Cur adiecit, & non vt affirmatio? Respondet Boet. in secunda editione ex Alex. & Porph. quia aliquando dictio orationem etiam, seu enunciationem significat, propterea adiecit illud verbum, vt pro simplici dictione sumi significaret. & hæc quidem est bona interpretatio.

Obiectio contra 2. hanc sententiam. Responsio Boetij.

Possumus autem aliter contextum hunc facilius, nec min⁹ verè explicare pro quo aduerte, quod in oratione tres possẽt partium modi concurrere, primùm syllabæ ipsæ, literæ enim non partes, sed elementa

3. Sẽtẽtia. Triplices ad Orationis constitutionem possũt partes concurrere.

dicuntur. secundò dictiones simplices: tertiò propositiones: & inter syllabas aliquādo inueniuntur aliquæ significatiuæ, sed non vt syllabæ sunt: vt in hoc nomine sorex, rex syllaba significare videtur.

Vult ergo Aristotel orationem habere partes significatiuas, non partes, quæ sint enunciationes, nec partes, quæ sint syllabæ; sed quæ sint dictiones. & sensus est: cū oratio omnis habeat partes, quæ orationē constituunt, non sunt enunciationes, quāuis aliquando esse possint: nec syllabæ; etiamsi aliquando significare videantur; sed partes, quæ sint dictiones, & tales dictiones, vt per se significent: ad excludendas partes nominis compositæ figuræ: de quo superius diximus.

Oratio partim à natura, partim ab instituto aliquid habet.

At quia nondum explicuerat, quo pacto significaret Oratio, addit, quòd non significat, vt instrumentum, sicut alij dicebant, id est, naturaliter, sed ad placitum. Circa quod aduerte, Orationem aliquid habere naturæ, aliquid voluntarij, & ab instituto, sicut res artificiatæ. V g cathedra nec tota est ab arte, quia lignum est à natura, nec tota est à natura, quia forma est ab arte, tamen simpliciter proferimus, esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formā. Ita oratio habet vocem à natura, tamen significationem, ordinationem, dispositionem, & reliqua à voluntate: propterea absolutè dicitur esse ad placitum, & non à natura, & est instrumentum voluntarium, non naturale.

2. *Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum vel falsum est, &c.*

Pars Capitis secūda.

Hæc est secunda pars: in qua Arist. mira breuitate multa dicit. Primò insinuans diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enunciatiuam; docet, enunciationem esse, orationem, in qua est verū vel falsum, reliquæ autem non sunt enunciatiuæ, quarum vsus est Rhetorum, & Poetarum, sicut vsus enunciationis est Dialectici.

Dialectica cur enūciationem solam contēplctur?

Et huius ratio est: finis enim Dialectici est indagatio veritatis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est: at veritas non nisi Enunciatione significatur, nec argumentatio ex alijs, quam ex enunciationibus componitur: propterea enunciatio sola ad Dialecticam spectat.

Definitione posita ipsam Enunciationem Arist. diuidit: ac primò in vnam principaliter, cuius species affirmatio, & negatio sunt, & in vnam cōiunctione diuidit. Explicat autem ex quibus oratio enunciatiua componatur, & quid sit vna Enunciatio. dicit ergo, enunciatiuam omnem componi ex verbo, aut casu verbi, intellige, simul ex nomine; nam ex vno non fit compositio: exprimit autem hoc, quia nulla oratio quantumcunq; vna sit, enunciatiua dicitur, nisi habeat verbum: quod manifestat in definitione. definitio enim oratio est, & vna; nondum tamen enunciatiua est, quousque sit verbum.

Dicet aliquis: definitio quomodo est vna oratio; scilicet, animal gressibile, bipes? Obiectio. Respondet, non esse vnam, quia simul & continuò proferatur: vel quia partes coniunctionem habeāt Grammaticalem, sed alia ratione, quam, inquit, non esse præsentis loci, sed 7. Metaph. ca. 12. vbi id tractat. Sed nos dicemus postea. Solutio.

Tandem explicat, quæ Enunciatio dicatur vna, & distinguit: quædā est vna, quia vnum significat, vt homo est animal: quędam est vna, quæ coniunctione est vna, quamuis plura significet: vt, homo est animal: & leo vincit. Vnde ex opposito duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat: vt, canis mouetur: vel non vnum significat, vt Petrus & Paulus ambulant, vel quæ sunt sine coniunctione: vt, homo est animal: leo vincit: equus currit.

Potest etiam dici, ideo dixisse vnam propositionem plura, & non vnū, significare, quia vniuocum aliquando significat plura, tamen vt conueniunt in vno, & ita explicat Psellus.

Nomen igitur, & verbum, dictio sit solum, etc.

Ne, dum dicit propositionem significare vnum, aliquis deciperetur, existimans significare vnum, sicut nomen & verbum per se: hoc remouet, docens ista esse solam dictiones, nec significare vnum enunciatiuè, siue quis vtatur his, respondendo alicui interrogationi, siue ex se proferat ea: nunquam enim simplici dictione enunciat quis, hoc est, quod dicit [Non est dicere sic aliquid significantem, voce enunciare]id est, non est asserendum, vocibus solum simplicibus per se vtentem enunciare,

est [vel aliquo interrogante, vel non] verum id est [sed ipso proferente] id est, siue interrogatus respondeat voce simplici, vel ipse ex seipso loquatur & proferat, nunquam voce simplici aliquis enunciabit, nisi aliquid subintelligat, vt fit in responsionibus, & in quibusdam vocibus alijs: vt, pluit, tonat, & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

4. *Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio &c.*

Hic continetur diuisio Enunciationis, in simplicem & compositam. Simplex: vt, homo currit: composita: vt, homo currit, &, leo vincit.

Dubium. Solutio.

Dubitabis: an ista sit eadem diuisio cum ea, quæ est in vnum & plures? Et respondeo secundùm Amm. & Boe. & S. Tho. nō esse eandem nō enim est idē, esse simplex & vnum, vt docet Arist. 12 Meta. ca 7. vnū enim opponitur multis. simplex autē opponitur composito: vnde vnitas enunciationis, vel pluralitas, considerantur, secundùm significationem dictionum enunciationis, & ipsius enunciationis. At simplicitas vel compositio, secundum numerum dictionum, quæ sunt necessariæ ad enunciationem, vel abundantes: potestque esse plures, & simplex: vt canis mouetur: potestque esse composita, & vna; vt, animal, gressibile, bipes, mouetur, & hanc modò diuisionem Aristoteles assignat.

Vnde orationis vnitas, vel pluralitas, simplicitas, vel compositio sumatur?

Estque simplex enunciatio, vt subdit Arist. [vox significās aliquid esse, vel nō esse, de alio] id est, habēs simplex prædicatū de simplici subiecto Composita verò, quæ præter hæc superaddit, nempè habens plura prædicata, vel subiecta, vel vtraq; plura.

Dubium. 1. Sententia Alexādri.

Vbi est dubium: an hic Arist. definiat simplicem enunciationem? Alex. n asserit esse definitionem Enunciationis, quæ æquiuoca est ad adfirmationem & negationem: ac propterea definitur per sua significata, quomodo definiri possunt omnia æquiuoca. nempè definitione nominis.

2. Sentētia S. Tho. & Ammon.

At S. Th. & Amm. nolunt esse illam definitionem, sed diuisionem Enūciationis in affirmationem & negationem: & ratio est; quia iam superius definita erat Enunciatio, nempe Oratio, in qua est verum vel falsum. sed ratio ista parum videtur firma, cùm prius enunciatio in communi definita fuerit, hic autem Enunciatio simplex.

3. Sent. cum responsione ad dubium.

Propterea dico cum Boe. & Porph. istam esse definitionem Enūciationis simplicis; scilicet: est vox, quę significat aliquid esse, vel non esse de alio

Datur autem talis definitio per ea, quæ sunt inferiorum specierum: quia non est facile propriam assignare differētiam, &, vt dicit Boetius, quo simul definiendo diuideret simplicem in affirmationem & negationem, quas definit, dicens, affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendæ, nā [Ab] importat quandam separationem, quæ fit in negatione [De] quandam coniunctionem, quæ fit in affirmatione. An verò enunciatio sit genus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum? dicemus postea.

5. *Quoniam autem enunciare est, & quod est non esse, &c.*

Tertia Capitis pars.

Hic Aristot. explicat, quomodo se affirmatio, & negatio inter sese habeant, quæ est tertia capitis pars, & intēdit docere esse oppositas inter se. ad quod probandum ingeniosè sumit duo. Alterum est. Quadrupliciter contingit enunciare. Primo, quod est esse. i. affirmare, quod est; quod fit in enunciatione vera: vt, homo est animal. Secundò quod non est, non esse, id est, negare, q̄ non sunt, quod fit in negatione vera: vt, homo non est. Tertiò quod est, nō esse, quod fit in negatione falsa: vt, homo non est animal. Quartò, quod nō est esse, quod fit in affirmatione falsa: vt, homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum: omne quod affirmatur, posse negari, & cōtrà; & hoc manifestè sequitur ex pręcedenti. Si enim non affirmarentur, nisi quę sunt & negarentur, nisi quæ non sunt, non omnis affirmatio haberet negationem, nec econtra, cùm igitur & quæ sunt, & quę nō sunt, enunciare cōtingat esse, vel non esse, illud manifestè sequitur.

Ex vtroque autem sequitur, negationē opponi affirmationi, & econtrà, non autē quæcunque affirmatio cuicunque negationi opponitur, sed quando sunt ex eisdem extremis, & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria. Quæ explicuit 1. Elenc ca. 4 propter Sophistas.

QVAESTIO I.
De Oratione.

Vt ordinem Arist in disputando obseruemus, de Oratione oportet prius disserere. & quidem proposita eius diuisione duo dubitari possunt. Primum: an omnis oratio ab Aristotele hic definiatur: alterũ: an Oratio sit genus Enunciationis?

Quotuplex sit Oratio?

1. Diuisio Oratio. secundũ Vallensem. Circa primum quotuplex Oratio sit inquiramus Laurentius Valla in sua Dialectica, orationem primò in plenã, pleniorem, & plenissimam diuisit: vocat plenam orationẽ, quæ solùm partibus necessarijs constat: nẽpè nomine & verbo: vt, homo currit: Vocat pleniorem, quę plures habet partes, quã necessarias, vt syllogismus. At quæ numeris omnib⁹ absoluta est, plenissima dicitur; quales orationes Rhetoricæ. Ista diuisio, quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

2. Diuisio iuxta Boet. Propterea Boetij diuisio amplectenda est, quem postea omnes ferè sunt sequuti: quamuis ipse à Græcis eam diuisionẽ acceperit. Est igitur oratio duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. Vocamus sensum sententiam ipsam: vocamus perfectum, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere, quantum ad appræhensionem alicuius rei: vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. Oratio verò imperfecta, est oratio imperfectũ sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cum vno verbo, & aliæ similes.

Oratio alia est perfecta alia imperfecta.

Perfectæ orationis partitio. Oratio perfecta diuiditur ab Ammon. in præfatione huius libri, & à S. Tho. tract. super hunc librum c. 3. in quinque partes, in enunciatiuam, vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuã: in prima inest verum vel falsum, in reliquis verò non.

Nota. Harum quatuor sufficientiam ponit S. Thom inquit enim: homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. Cum inferiori, triplici ter se habet: vel vult illius mẽtem in se cõuertere; & ad hoc vtitur vocatiua oratione, vel vult mentem eius sibi explicari, & vtitur interrogatiua: vel vult, vt exequatur aliquod opus, & vtitur imperatiua, vel exhortatiua: cum superiori verò non nisi deprecatiua vel desideratiua vtitur, reliquæ ad has reducuntur.

Dubium. Solutio 1. Cur inter orationes sola enunciatiua verũ vel falsum complectatur. Sed dices, quare in his non est verũ vel falsum, sicut in enunciatiua? Nota ex Boet. in homine duplicem potentiam; altera est intellectus, in quo solo inest verum, vel falsum: altera est appetitus, in quo inest bonum vel malum. enunciatiua solum explicamus ea, quæ intellectu concipimus: propterea illi inest verum vel falsum, alijs omnibus explicamus ea, quæ habemus in appetitu, propterea nec verum nec falsum habent; quòd si interdum enunciamus ea, quæ appetimus, id fit, quatenus eadem cognoscuntur ab intellectu. Reddi etiam alia ratio potest; quia ab eo, quòd res est, vel non est, enunciatio est, & dicitur vera vel falsa. sola autem Indicatiui enũciat, quòd aliquid sit, vel non sit; aliæ non ita. Et hinc etiam est, quòd illa sola perfectum generat sensum, aliæ minimè. 2.

An Oratio in communi hic definiatur ab Aristotele? an solùm Oratio perfecta?

Dubium. His igitur suppositis dubium est: an oratio, tam perfecta, quàm imperfecta hic definiatur, an sola perfecta? Albert. tract. de enunciatione, c. 1. cum Philo. existimat solam perfectam hic definiri: est autem ratio Alberti: quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem Oratio consideratur, vt est genus orationis. Ratio verò Philop. est: partes non dicuntur, nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totũ; totum enim perfectum est; ergo imperfecta non habent partes; & sic ei non competit definitio.

1. Opinio Alberti.

2. Opinio Aspasij & Porphyrij. Alij, de quibus superiùs diximus, inter quos sunt Aspasius & Pophyr solam hic simplicem orationem definiri volunt.

3. Opinio Boetij & Thomæ. At verò opposita sententia est Boet. S. Th. & aliorum: nempè orationem in cõmuni, vt includit tam perfectã, quàm imperfectam, simplicẽ, & cõpositam, hic definiri.

Oratio in communi acce-

Et

Supra ab Aristot est definita.

Et ita est tenendum. Primò, quia definitio omni competit orationi, vt patet, & supra exposuimus. Præterea, quia hic definitionem vocat Aristoteles orationem & vnam, quæ tamen est imperfecta oratio, cùm sit sine verbo.

Ad opinionem Alberti.

Nec argumētum Alberti habet robur: quia non solùm oratio perfecta est genus enunciationis, sed etiam oratio in communi. Habet enim se oratio ad enunciationem, sicut viuēs ad hominem; est nanque genus remotius.

Per genus remotum quando liceat definitionem extruere.

Quòd si dicas: non licet definire, nisi per genus propinquum? Dico, id non esse semper verum: quando enim addimus differentias, quæ sunt ab illo genere vsq; ad propinquū, licet bene definire per remotum. Vt si dicas: homo est viuens, sensibile, rationale, vt docet Arist. 6. Top. ca. 1. loco 27. ita illa differentia verum vel falsum secum habet, quòd sit oratio perfecta.

Ad rationē Philoponi. Partes in toto duplici se habent modo.

Ad illud Philoponi respondet bene S. Thom partes in aliquo toto se habere dupliciter: aliquæ primo sunt ipsius totius: quales sunt illæ, quæ nihil aliud, quàm tale totum componunt; sicut caput, pectus, brachium, & similia, componunt corpus: aliquæ non primò totum ipsum componunt, sed per aliud, vt oculus, lingua, nasus, non primò corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt. Ita similiter lapides non primò domum, sed parietes constituunt: ex quo fit, vt partes non solum respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Solutio argumenti.

Hinc patet solutio, potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempè illas, ex quibus primò oratio perfecta non componitur: vt Deus iustus, & bonus; est oratio, & tales partes, primò istam orationem componunt, & per eam componunt aliquam perfectam, vt si addas; miseretur peccatorum.

Ad illud Aspasij supra responsum est.

Patet igitur orationem in communi hic definiri ab Aristotele.

An Oratio sit genus Enunciationis?

Dubium.

Dubitatur, an oratio sit genus Enunciationis? Quidam existimant, non esse genus, præsertim propositionis, quia propositio est in voce, mente, & scripto; at oratio non est, nisi in sola voce?

Solutio.

Dico primò; orationem non solùm in voce, sed in mente, & scripto etiam reperiri, vt suprà diximus de mente Boetij & Ammonij. Dico secundò: hic consideratur propositio, vt rem verè vel falsò significat, & vt conceptus est manifestatiua, ac propterea Enūciatio dicitur: hoc enim est enunciare, rei veritatem vel falsitatē manifestare: ideò huius genus optimè ponitur oratio. Quæ autem sit propositio in mente, primò Priorum cap 1. tradetur.

QVAESTIO II.

De Enunciatione.

De Nomine Enunciationis.

Primò, de nomine Enunciationis: Secundo, de eius diuisionibus. Tertiò, quales diuisiones sint: est tractandum.

Eadem oratio, vt variè consideratur, ita varia habet nomina.

Circa nomen aduerte, multa nomina eandem orationē significare, diuersis rationibus: primò oratio, vt verum vel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enunciatio & interpretatio dicitur Eadem, quatenus in syllogismo, tanquam aliud probans sumitur, Propositio. Quatenus iam probata, Cōclusio. Quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria, Quæstio; vt, vtrum homo sit risibilis? si probabilis, Problema; vt, vtrum parētes sint honorandi, nec ne? si apparens & multiplex, Sophisma; vt, vtrùm canis moueatur? Quatenus adducitur ad obuiandū dictis alterius; Instantia. Quatenus ipsi innititur, Demōstratio, dignitas, postulatio, petitio, seu suppositio dicitur.

Et ita horum est vsus loquendi apud Peripateticos, quamuis iam Neoterici quamlibet orationem significantem verum vel falsum, propositionem vocent: tamen ista distinctio obseruanda est. Propriè igitur talis oratio, vt hic cōsideratur, enunciatio dicitur.

De diuisione Enunciationis.

1. Diuisio Enunciationis.

Hæc igitur Enunciatio primò diuiditur in vnam & plures. Enunciatio vna est, quę vnum significat, id est, vnicam cōplexionem, actu & potentia significat, vt, homo currit. Triplex autē inuenitur Enunciatio vna. Primò, vna voce & significatione,

Enunciatio vna triplex est.

Ff quan-

quando est vna complexio in re & in voce;vt,homo currit.
2. Secundò,vna re, sed nō voce, quando voces idem re significant: vt,animal, gressibile,bipes, currit:illud enim subiectum vnicā rem significat.
3. Tertiò,vna coniunctione, vt, quando dicitur: homo currit,&,leo vincit:nec ponimus cū Alberto vnam voce, sed non re,quia talis est simpliciter plures:vt,canis mouetur.

Enūciatio multiplex seu plures in quatuor membra diuiditur.

Propositio plures est, quæ plura & non vnum significat:quæ verba supra explicuimus.est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex.
1. Primò,quando sunt plures non connexæ formaliter:vt,homo currit,leo vincit, Petrus studet. Secundò,
2. quando est vna quidem voce, sed multæ re:vt canis mouetur. Tertiò, quando est
3. cum multiplici subiecto non connexo:vt, Petrus,leo,equus,mouetur; sunt enim tales multæ non actu,sed potestate. Quartò,
4. quando id est à parte prædicati: vt, homo est doctus,iustus, studiosus,diligens. Sunt enim omnes hæ quatuor plures, cùm vel formaliter,vel virtualiter plures cōnexiones absq; coniunctione significent.

Dubium.

1 Sententia Neotericorum.

Dubitatur,quid sit Enunciatio coniunctione vna?In hac parte Neoterici multū ab antiquorum doctrina deuiant: idem enim per enunciationem coniunctione vnā,& per compositam intelligunt, quam vocant propositionem hypotheticam: dicunt autem propositionem hypotheticam quamcunq; enunciationem, constantem ex pluribus enunciationibus principalib. media aliqua coniunctione: siue sit copulatiua,siue disiunctiua,siue quæcunq; alia.

2. Sentētia, Hypotheticam,quā appellarint antiqui orationem.

Antiqui vero hypotheticam vocabant causalem,rationalem,conditionalem, enunciationem,vt refert Boetius super Topica Cic.ex Eudemo, & Theophrasto. Et ratio est clara,quia hypothetica idem est, ac si Latinè dicas suppositiua,quasi propositio. in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur; quod non in copulatiuis fit Et hoc idem docet Boetius,in tract. de syllogis. hypotheti. vbi illas tres enunciationes communiter vocat conditionales.Philoponus addit etiam disiunctiuam, constantem ex oppositis partibus immediate,quia etiam in hac,data vna parte, sequitur altera: vt, vel Petrus stat, vel non stat:currit,vel non currit.

Ex hoc fit, vt hic per Enunciationem coniunctione vnam, intelligatur cōditionalis,quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua:& ista est sententia Ammonij, Boet. & Albert. Magni tract. de Enunciatione, cap.2.& similiter Arabum. Auic.& Algaz. vbi Ammon.copulatiuam non vnam appellandam censet,sed multiplicem : est enim vt manipulus ex multis congregatus.

3.Sententia Quæ Oratio cōiunctione vna accipienda sit.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc, quod hypothetica propriè dicenda sunt disiunctiua & conditionalis: existimo tamen hic per propositionem coniunctione vnam, non solum hypotheticam,sed etiam copulatiuam, & si quæ aliæ sunt,quarum partes quacunque coniunctione sunt coniunctæ,esse intelligendam:cùm tales enunciationes non solùm habeant hoc, quod in se multas simplices concludant, sed speciale aliquid, quantum ad veritatem,vel falsitatem,præter simplices addant.

2. Diuisio enunciationis.

Secunda diuisio est enunciationis ipsius in simplicem & compositam: hæc autem, vt diximus superiùs, & docet Boetius in secunda editione; non est eadem cum superiori,cùm possit esse simplex, & plures: vt,canis mouetur:& vna & composita:vt, animal rationale,mortale currit,simplicitas enim propositionis consistit in hoc, q vnum simplex subiectum, & prædicatum habeant:vt,homo disputat: composita verò in hoc,quòd multitudinem in subiectis & prædicatis patiantur.

Vnde distinguitur composita, in eam, quæ ex pluribus propositionibus fit: vt, si lucet sol,est dies;& in eam, quæ ex pluribus subiectis vel prædicatis,vnum facientibus,seu significātibus constat vt, animal rationale,mortale, est homo: & in eam, quæ ex pluribus similiter subiectis,vel prędicatis,non tamen facientibus vnum conficitur:vt,homo,& leo,& equus currit: homo est iustus, sapiens & diligens.

3.Diuisio.

Tertia est subdiuisio Enunciationis simplicis,in affirmationem,& negationem,vt suprà explicuimus.

Dubium.

Quibus suppositis, est dubium de diuisionibus his,quales sint?Estque aduertendum, has diuisiones esse secundum substantiam propositionis, scilicet, quod sit vna vel plures, simplex vel composita, affirma-

firmatio vel negatio, aliæ diuisiones sunt secundum accidentia; vt quòd sit vniuersalis vel particularis, & quidem de diuisione in vnam & plures, simplicem & compositam, omnes ferè conueniunt esse analogi in analogata.

Solutio.

Dubium 3.

At de tertia subdiuisione est dubium, an sit generis in species, vel analogi in analogata: Alexan. Aphrod. cuius meminit etiam Ammo. in procœ. huius libri. Et, vt videre est apud ipsum in 1. Prio. c. 1. Et ibidem Philo. contra Alexan. & Buran. qui defendit Alexan. & sustinuit eandem sententiã: Sustinet esse æquiuocam enunciationem, ad affirmationem, & negationem. Præcipua ratio hæc est. Vbi prius est & posterius, ibi est analogia, at affirmatio est prior negatione, ergo enũciatio est æquiuoca ad ea. maior est clara, quia in vniuoco ratio est eadem: minor patet ex Aristot. in hoc capite, vbi dicit, [vna prima enunciatio affirmatiua] vbi Boetius 2. Editione illud [prima] iungit cum affirmatione; vt sit sensus: affirmatio est prior, deinde negatio. Et expressè primo Post. cap. 21. vocat priorem affirmationem negatione. Et probatur ratione: quia affirmatio est compositio, negatio diuisio: sed prior naturâ est compositio diuisione: ergo & affirmatio est prior negatione: Præterea, quia negatio est priuatio, affirmatio est habitus; sed habitus naturaliter prior est priuatione: ergo & affirmatio prior.

1. Opin. Alexandri, Philopo. &c.

2. Opinio Porphyrij Am. Boet. & aliorũ.

Opposita sententia, est Porphyr. Amm. Boet. Simpli. in prædicamento quantitatis; S. Tho. & aliorum asserentium talem diuisionem esse generis in species. Propterea sit primò aduertendum: affirmationẽ quadrupliciter esse negatione priorẽ. Primò est prior, quia simplicior est, negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito & hoc est, quod dicit Boet. affirmatio est prior negatione, id est, prolatione: & Amm. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secundò est prior, quia notior. nullus enim cognoscit affirmationẽ per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: Et hæc prioritas notionis ponitur ab Aristot. 1. Post. c. 21. Tertiò est prior secundùm rem significatam; vt dicit S. Tho. trac. super hunc lib. ca. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse: quamuis autem in particulari prius sit aliquid non esse, quàm esse, tamen absolutè loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Aristot. 9. Met. actus prior est potentiã. Quando dicitur prior secundùm intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quàm diuidamus, quod est negare. 4.

1. Fundam. Affirmatio negatione est quadrupliciter prior.

1. 2. 3.

Est secundò valdè aduertendum, quod non, vbicunque est prius & posterius, ibi est æquiuocatio, seu analogia Logica. Dupliciter enim aliquid dicitur prius vel posterius. Vno modo inuenitur inter aliqua inter se, secundùm quod vnum altero est perfectiùs, vel vnum virtualiter includit alterũ: quo pacto vna species altera prior est; vt homo leone, & quadrangulus triangulo, & binario ternarius: tale autem prius, & posterius non aufert vniuocationem duorum vel plurium in aliquo superiori; vt patet in exemplis assignatis, imò inter species generum talis ordo inuenitur. Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori; respectu inferiorũ, quando eius ratio vni inest primò, & per ipsum alijs, vt sanum dicit sanitatem, quæ primò est in animali, in vrina verò & medicina per ordinem ad animal, similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam hoc autem non inuenitur in enunciatione, respectu affirmationis vel negationis, quamuis. n. vna respectu alterius prior sit, vt diximus; tamen enunciatio primò illi inest, cũ æquè ipsa, & eius definitio de vtraq; prędicetur.

2. Fundam. Non vbiq; Analogiã Logicam reperiri, vbi sit prius & posterius.

Est ergo vniuoca enunciatio, sicut figura, numerus, animal, in quibus est eadem ratio. Hæc doctrina est Simplic. in prædic. quantitatis, & Ammonij in hoc capit. & Boet. & S. Thom. loco allegato, & est considerada.

Ex quibus patet enunciationem simplicem esse genus ad affirmationem & negationem.

Conclusi. Enũciatio simplex est genus, &c.

Nec argumentum Alex. quicquam valet; non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si ad inuicem cõparentur, at si ad enunciationem referantur, non prius vna enunciat, & participat naturam enunciationis, quàm altera.

Ad 1. Arg.

Obiectio. Dices, esse affirmatiuam vel negatiuam, videtur dicere qualitatem enunciationis, ergo affirmatio, & negatio non differunt specie, sed qualitate & accidenti; sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10. Meta ca. 12.

Solutio. Dico, esse affirmatiuam vel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentiales, constituentes cum ipso genere species distinctas: quomodo differentiæ dici solent qualitates generis. Pro quo aduerte, quod, esse affirmatiuam vel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem, sed in forma, nempe in compositione, quam Verbū importat; & quia sunt diuersæ compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde constituunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra verbum, & non solum suprà significationem Verbi: nam hæc non est negatio; homo est non currens.

Dubium 2. Circa hoc caput occurrere posset dubiū, cuius solutionem prætermisit Aristot. quare definitio, cùm plures partes habeat, dicatur vna? quod ipse 7. Meta. cap. 12. docet.

Solutio, partes definitionis cōfusè totam naturam, distinctè partem tantùm explicant. Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confusè, vnam autem partem explicare distinctè v. g. rationale dicit totam naturam hominis confusè, distinctè verò illam, vt principium ratiocinandi est: animal dicit totam hominis naturam confusè; distinctè verò hoc, quòd principium sentiendi est, & sic de reliquis. Vnde definitio est conflata ex pluribus, idem confusè significantibus, sed singulis aliquid in eo distinctè exprimentibus. Ideò dicitur vna, quia re vera idem dicit vnum, quod alterum, quantum ad rem; sed non quantum ad modum significandi: qui modus non multiplicat orationem, cùm vnitas, & multitudo à re significante sumatur. Et hanc doctrinam obserua.

Dubium 3. Tandem dubitatur circa illa verba Arist. [contradictio est affirmatio & negatio opposita] videtur enim non esse verū. nam etiam ad oppositionem contrariam & subcontrariam est necessaria affirmatio & negatio.

Solutio. Dico, quòd contraria, & subcontraria oppositio, nō in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate etiam subiecti, quòd vtraque sit vel vniuersalis, vel particularis: at contradictio per se in pura negatione & affirmatione, ita, vt si solam affirmationem, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio: propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus & in ipsis terminis, vbi nulla est vniuersalitas vel particularitas, quæ sunt quantitates. propterea dixit, contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his cōsistat, at quia non quæcunq; negatio affirmationi cuicumque contradicit, ideo addit, opposita.

Nota. Quæ sint affirmationes negationesque oppositæ. Quæ autem affirmationes & negationes oppositæ sint, partim hic explicat, partim explicuit, 1. Elench. c. 4. Est enim oppositio vnius & eiusdem, non solùm rei, sed rei & nominis, non synonimi, sed eiusdem ad idem, secundùm idem, similiter, in eodem tempore; id est, dicuntur constare ex eodē subiecto, & prædicato. dicuntur termini esse vniuoci, non synonimi; sed idem prorsus, & dicuntur sumi secundū idem, vnde non opponuntur hæ enunciationes: ista tabula est dupla, &, ista non est dupla, si prius ad medietatem, posterius ad tertiam comparetur; quia non ad idem: sic etiam quia non sunt secundùm idem, ista non opponuntur: Aethiops est albus secundū dentes, non est albus secundum faciem: rursus quia non similiter, nec istæ opponuntur: Petrus currit velociter, non currit tardè. Et quia non eodem tempore, & loco, non hæ opponuntur: heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pōtem, si vna hic, altera alibi proferatur. Et hæc de hoc capite.

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitatis notas. Enunciationum oppositiones assignantur: circaq; ipsarum veritatem ac falsitatem regulæ traduntur. ac quæ sit vna affirmatio & negatio determinatur.

CAPVT V.

Quoniam autem sunt hæ quidem rerum vniuersales, illæ verò singulares: (Dico autem vniuersale, quod in pluribus prædica- 1. Sectio 2. secundum Græcos.

ri natum est. Singulare verò, quod non: vt homo quidem vniuersalium est, Callias verò eorum, quæ sunt singularia:) necesse est quoque enunciare, quod inest aliquid aut non aliquando quidem alicui eorum, quæ vniuersalia sunt, aliquando autem eorum, quæ singularia sunt.*

*ã.l sunt: siquidem in vniuersali.

Si ergo in vniuersali vniuersaliter enunciet quis quod est, aut non est, contrariæ enunciationes erunt. Dico autem in vniuersali enunciare vniuersaliter: vt, omnis homo albus est: nullus homo albus est.*

2 *a.l. quid est aliquid, aut non erunt hæ cõtrariæ enũciationes.

Quando autem in vniuersalibus, non vniuersaliter autem, non sunt contrariæ: quæ autem significantur, est esse aliquando contraria. Dico autem non vniuersaliter enunciare in ijs, quæ vniuersalia sunt, vt, est albus homo, non est albus homo, cùm enim vniuersale sit homo, non vniuersaliter vtitur enunciatione: omnis nanque non vniuersale significat, sed quod vniuersaliter.*

3 *a.l. hę quidem non sunt contrariæ.

In eo verò, quod prædicatur vniuersale, id quod est vniuersaliter prædicare, non est verum. Nulla enim affirmatio vera erit, in qua cùm vniuersale sit prædicatum, vniuersaliter prædicatur: vt est omnis homo, omne animal*

4 *a.l. omnis homo est omne animal.

Opponi autem affirmationem negationi dico contradictoriè, quæ vniuersaliter significat eidem, quod non vniuersaliter: vt, omnis homo albus est: non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contraria verò vniuersalem affirmationem, & vniuersalem negationem, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.*

*ã.l. vt, omnis homo albus est: nullus homo albus est.

De subiectis, & prædicatis Enunciationum.

Summa capitis.

CVM in capite præcedenti negationem, & affirmationem opponi inter se doceret: nunc de hac enunciationum oppositione disserere prosequitur. Cùm autem oppositio & secundùm quantitatem, & secundùm veritatem, vel falsitatẽ enunciationum constet; in hoc capite de quantitate, quæ præcipuè in subiectis spectatur, in sequenti de veritate, & falsitate tractat.

Primò igitur hanc conclusionem constituit: Omnis enunciatio aut est de subiecto vniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam tali syllogismo demonstrat. Quoties enunciamus siue affirmatiuè siue negatiuè, semper de re enunciamus: sed omnis res vel vniuersalis est, vel singularis: ergo quoties enunciamus, vel de vniuersali, vel de singulari rem enunciamus. maiorem non exprimit; minorẽ sub forma diuisionis proponit, eamque descriptione & exemplis illustrat, inquit.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum vniuersalia, &c. 1.

Ac si dicat: quia res quædam sunt vniuersales, quædam sunt singulares; & nota, quòd dicit [quoniam] vt intelligas, esse probationem à causâ. Ex hoc enim, quod res sint vel vniuersales, vel singulares, & semper de re enũciamus, fit, vt enunciatio vel sit de subiecto cõmuni, vel singulari.

Quæ dicatur res vniuersalis.

Describit autem, quæ dicatur vniuersalis, & dicit: Vniuersale est, quod in pluribus prædicari aptum est, vt homo, animal, leo. Dicit autem [aptum est] quia non est necesse, si rẽ vniuersalẽ proferamus, quòd actu eam de multis prædicemus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit; vel, vt S. Thomas dicit, propter multa, quæ actu non habẽt plura, de quib. prædicentur: sunt tamen vniuersalia, quia aptitudinẽ habent: vt sol, mundus: Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum, vt Socrates, Plato.

Quæ singularis?

Dubium.

Dices: quare Arist non dixit de prædicatis, quę prædicata enunciare contingat? dico primò, quia quantitas propositionis non à prædicato; sed à subiecto sumitur; vnde ista prædicatio censetur singularis: Plato est animal; quamuis prædicatum sit vniuersale.

Solutio 1. Quantitas propositionum à subiecto sumitur, non à prædicato.

Dico secundò, quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat, semper vniuersalia prædicari; reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ vel impropriæ, æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, nõ aũt inferiora de superioribus, nec singularia de seipsis, propriè prædicãtur: hac igitur de causa Arist. nõ prædicatorum, quæ iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit. 2.

Si ergo in vniuersali, vniuersaliter enunciet quis, quoniam est, &c. 2.

Circa illam partẽ, qua de re vniuersali, aliquid vel affirmatiuè vel negatiuè enunciatur, Arist. trimembrem diuisionem necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendẽdo quomodo opponantur, & reliqua circa eas explicando:

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiuè vel negatiue enunciamus: primò de vniuersali vniuersaliter: vt, omnis homo iustus est: nullus homo iustus est: secundò de vniuersali, de neutro tamen vniuersaliter: vt, homo iustus est. homo iustus non est: tertiò de vniuersali, sed de vno vniuersaliter, de altero non vniuersaliter: vt, omnis homo iustus est, homo iustus non est: vel, nullus homo iustus, est homo iustus, nec aliter vllo modo enunciare contingit de vniuersali.

Nota. In omnibus autem his notat Ammon. semper intelligi de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato: & cùm reliquis circumstantijs, quæ sunt ad oppositionem necessariæ De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic disseritur.

Accedit igitur ad primæ partis explicationem, & docet quoties de vniuersali vniuersaliter enunciamus affirmatiuè & negatiuè, tales sunt enunciationes contrariæ: vt, omnis homo iustus est: nullus homo iustus est. Exponit autem, quid sit de vniuersali vniuersaliter enunciare, exẽplo quodam: nempè quando propositio signũ aliquod vniuersalitatis habet: vt, omnis homo albus est: nullus homo albus est.

Dubium. Dubitat S Thomas, quare talis oppositio dicatur contraria: & respondet subtiliter & bene, vt etiam Amm. dici per similitudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrarię dicuntur, quæ maximè inter se distant, & secum pugnant, vt album maximè à nigro distat, & calidum à frigido. vnde media non propriè extremis contraria sunt; cùm ab ijs non distent maximè. At istæ propositiones maximè distant: omnis homo albus est, nullus homo albus est; cùm prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiuè, at altera omnia etiam neget. Istá verò: non omnis homo albus est, non aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est. meritò ergo illa dicuntur contraria.

Solutio. Contrariæ dicuntur propositiones per similitudinẽ à rebus cõtrarijs acceptam.

3. *Quando autem in vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contraria, &c.*

Hoc est alterum diuisionis membrum; nempe, aut enunciamus de vniuersali, nõ tamen vniuersaliter; vt homo albus est, homo albus non est: explicat autem quando de vniuersali non vniuersaliter prædicemus; nimirum quando dicimus, homo albus est: homo albus non est.

Dubium. Quòd si dicas, in his enunciationibus subijcit vniuersale, ergo vniuersaliter enunciamus? Respõdet, homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidem rem vniuersalem, sed non cum hoc modo vniuersalitatis, quam significat ipsum signũ, omnis, nullus, & similia; hæc enim signa non ipsum vniuersale significant, sed ipsum vniuersaliter subijci, quod non aliud est, quàm denotare prædicatum omni inferiori subiecto, copulatiuè, nullo dempto inesse; vel ab omni eo remoueri, tales autem enunciationes asserit non esse cõtrarias, quas nos vocamus subcontrarias.

Solutio.

1. Expositio quomodo subcontrariæ contrarias significent, &c. Addit tamen hæc verba de ipsis [Quæ significantur est esse aliquãdo contraria] qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes, in primis Herm. vt refert Boetius in 2. editione exponebat hoc pacto: istas subcontrarias aliquando significare contraria: quia aliquando vna est vera, & altera est falsa, vt in materia necessaria vel impossibili: vt, homo est animal: homo non est animal. Sed ista reijcitur expositio, quia nondum quicquam de veritate vel falsitate dictum est.

2. Expositio. Alexander, quem commendat & sequitur S. Tho. interpretabatur, subcontrarias aliquando significare contrarias, quia in certa materia, scilicet, necessaria, æquiualent contrarijs: vt, homo est animal: &, omnis homo est animal: homo non est animal: &, nullus homo est animal: non tamẽ in materia contingenti.

3. Expositio. Tertia expositio habet profectò celebres interpretes, nempè Porphyrium, Ammonium, Psellum, & Boetium, huiusmodi est Pro quo notant, aliqua esse, quę habent contraria, aliqua carent contrarijs. Album enim, calidum, par, contraria habent: animal verò, corpus, currit, ambulat, contraria non habent. Hinc fit, quorundam negationes importare cõtraria, quorundam verò non: vt non album, importat contrarium, nempè nigrum vel medium, quod participat de contrario: non sanum importat ægrum. At, non ambulat, non animal, non importat contrarium.

Cùm igitur in his particularibus in vna affirme-

affirmetur prædicatum, in altera negetur, & negatio aliquando importet contrariũ, fit, vt aliquando tales enunciationes, licet contrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint: vt, homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus dicit, quod sit frigidus: homo non est sanus, id est æger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes contrarias facere, & propter tantam expositorum authoritatem non mihi displicet hæc expositio.

4. Exposit. Obiectio. Quod si dicas: hoc etiam in contrarijs enunciationibus inest: respondetur, id verum esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quàm prædicatorum.

Solutio.

5. Exposit. Ammonius ait, propterea dubitasse, in subcontrarijs: quia in his est prædicatum negatum, id est: homo non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negatur prædicatũ: nullus homo est albus; melius dicetur, quòd in contrarijs dubium non erat, cùm contrariæ iam sint, at in his est dubium, cùm non sint contrariæ. Posset enim quis arbitrari esse contrarias, quia significant res contrarias, & non significare contraria, cùm non sint contrariæ. Propterea autem vtrunque esse, & esse non contraria, & significare aliquando contraria.

6. Exposit. Est alia expositio Modernorum sine dubio non spernenda, nempè hic Arist loqui de enunciationibus, in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo, nec vniuersali, nec particulari; quas indefinitas vocant: vt, homo albus est; homo non est albus, & has dicit esse, seu aliquando fieri contrarias, nempe signis solum additis vniuersalitatis, omnis, nullus, quod non fit in singularibus, nec in particularibus: quæ signum habent particulare. Hæc est expositio, quam sequitur Suessanus.

Inter has omnes mihi placet expositio tertia Porphyrij & aliorum.

7. Exposit. Quamuis sub cẽsura sanioris iudicij addere hunc locum, hic nos posse cõmodius interpretari, vt loquatur de his, quæ subiectum habent vniuersale, siue cũ signo particulari sint: vt, aliquis homo est albus: aliquis homo non est albus: siue sine aliquo signo; vt, homo est albus, quia sicut nec istæ sunt cõtrariæ, ita nec illæ, ac propterea Arist loquitur negatiuè, scilicet, quæ sunt de subiecto vniuersali, non vniuersaliter: nec dixit particulariter, vt vtrasque intelligeremus, & quando est cum signo particulari, & sine aliquo signo. aliter enim diceret de vniuersali particulariter vel indefinitè, & sensus iste est, has propositiones non esse contrarias, tamen extrema, quæ per has enunciamus, [aliquando est esse contraria] id est contingit enunciare contrariè: vt, homo est albus: homo non est albus: aliquis homo est albus: aliquis homo non est albus. Eadem significata & eãdem rem, quam non contrariè enunciaui per illas, possum aliquando contrariè enunciare: nempè, si vniuersaliter protulero. per hoc enim, quòd vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinitè dico, non aliam rem, sed alio, & alio modo enuncio. Ac propterea dicit, [quę significantur] vt non de ipsis enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrariæ, sed de rebus significatis, quæ modo contrariè, modo non contrariè enunciari valent: quam expositionẽ existimo maximè textui consonam.

In eo verò, quod vniuersale prædicatur, id quod est vniuersaliter, &c. 4.

Dubium in textu. Hic dubium Arist. aufert. Posset enim quis dubitare, in propositionibus contrarijs affirmatiuis, an sit addenda vniuersalitas etiam prædicato; nã in negatiuis prædicatum vniuersaliter dicitur, virtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatum est quidem vniuersale, sed non vniuersaliter dicitur. propterea dubium est, an vniuersalitas sit addenda, & hanc expositionem aduerte, non enim loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his enim prædicatum vniuersale est, sed non vniuersaliter dicitur?

In eodem Solutio. Respondet igitur Arist id non esse faciendum, cuius ratio est, quia esset enunciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere, cùm semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum vniuersaliter, de subiecto vniuersaliter. vt, omnis homo, omne animal est.

Et reputat Arist. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus, vel æquale de inæqualibus falsò affirmari, cùm etiam negatio falsa sit; & tunc in materia necessaria vtraque esset falsa, & affirma-

firmatio & negatio. ibi aduerte Arist. loqui de propositionibus, quæ in disciplinis vsu veniunt, non de alijs portentosis, quæ confingi possent.

Nec est recipienda doctrina Boet. & Leui. in suis annotationib. super Auerr. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse, vel addi prędicato superiori, vt homo, seu omnis homo est omne animal: & tunc est falsum hoc affirmare: vel posse addi prædicato æquali: vt omnis homo est omne rationale, & tunc est superfluum. hoc non placet; imò semper est falsum, vt hic docet Arist. & recipit Albert. tract. de oppo. cap. 1. & S Thom. quia sensus esset: hic homo est omne animal, & hic homo est omne rationale, & ita de cęteris. Siquidem, omnis, accipitur distributiuè, quæ singulæ particulares essent falsæ, & ita tota vniuersalis falsa. Quia cū nullus homo sit omne rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quod si in alio sensu acciperentur illæ voces distributæ vniuersaliter, non quasi distributę, sed acceptione, vt Dialectici vocant, simplici; verū esset dicere: omnis homo est rationale. Nam sensus esset, idem est reipsa, omnis homo, & omne rationale. Sed si distributiuæ accipiantur, sensus est falsus, vt diximus.

Semper est propositio falsa, in qua attributū vniuersaliter de subiecto, vniuersaliter accepto dicitur.

3\. *Opponi autem affirmationem negationi dico, &c.*

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea, quæ de vniuersali altero dicuntur vniuersaliter, de altero vero vniuersali, non vniuersaliter: vt, omnis homo albus est: non omnis homo albus, vel vt negatiua sit vniuersaliter, nullus homo albus est: aliquis homo albus est. Illud enim non omnis, locum particularis habet, nempè aliquis, non tales autem enunciationes docet esse contradictorias, contrarias verò, quādo vtraq; est vniuersalis: vt, omnis homo est albus: nullus homo est albus. Hæc continentur in hoc Capite.

QVAESTIO.

De Diuisione rerum, qualis scilicet sit talis Diuisio?

Dubium. Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esset hæc, [Rerum quædam sunt vniuersales, quę dam particulares, seu singulares] nam videtur hic Aristoteles admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tamē ipse negat expressè contra Platonem 7. Meta. cap 13.

Solutio. Ad quod facilè est respondere ex his, quæ superius diximus in materia vniuersalium super Porphyrium: diximus enim rerum naturas non existere vniuersales, secundùm se, sed quatenus ab intellectu, nō consideratis indiuiduis, & inferioribus, apprehenduntur, dicūtur vniuersales; quatenus verò cum ipsis accidentibus & singularibus sunt, sunt singulares. natura humana de se nec est vniuersalis, nec singularis, sed vt ab intellectu, non consideratis indiuiduis percipitur, fit vniuersalis; vt autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis. Vnde, esse vniuersalem, vel singularem, accidit rei; alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde meritò dici debet ista diuisio subiecti in accidentia.

Rerum naturæ secundum se nō existunt vniuersales, sed hoc intellectu cō sequūtur.

3\.

Nota 1. Est autem hic notandum vnum, quòd res non habet esse vniuersale; nisi respectu intellectus: at esse singulare à rebus habet, & inde ab intellectu cognoscitur singularis, quando cum talibus accidentib' indiuiduis consideratur, intellectus ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalē & singularem, sed cum discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit.

Nota 2. Hinc sequitur, quod dicit Ammon. & S. Thom. cùm hic nō rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur; fit, vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significentur: ac ideo ista diuisio rerum, in ordine ad intellectum prima fit, quia res & in vniuersali, & in singulari cognoscit; ac deinde, in ordine ad voces significantes id, quod intellectu comprehendimus.

Nota 3. Est autem hic notanda doctrina S. Th. quam tradit in pręsenti, & tract. de enunciatione, c. 7 & 8. nam aliqua res (v.g.) homo potest dupliciter considerari, vel vt in intellectu obiectiuè cognitus, vel vt est in ipsis reb. & singularibus existens: si modo priori

Res quælibet duobus modis potest spectari.

priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædam conueniunt ei à tali operatione intellectus; vt quòd sit vniuersale, quòd sit prædicatum, subiectũ, species, & similia: quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna consideratur, ac si per se existeret; vt quando dicimus: homo est dignissima creatura inferiorum: homo est creatus ad vitam æternam, homo redemptus est, & ista prædicata sunt realia.

Altero modo potest homo considerari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici etiam differentia: quædam ei secundùm naturam suam competunt; vt homo est animal, rationalis, risibilis, viuens: quædam ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est: vt, homo currit: homo legit, scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen. Nam priora prædicata, cùm ei secundùm naturam competant, semper insunt, & vbicunque natura talis est, ibi & talia sunt prædicata, & cùm natura in omnibus sit indiuiduis, etiam sunt ibi talia prædicata, at verò talia prædicata cùm ab indiuiduis ei proueniant, & non semper indiuiduis idem insit, ideo de natura nec vniuersaliter, nec semper prædicantur.

Nota 4. Signa quorsum sint inuenta.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando naturæ aliquid, vt in omnibus est, conueniat, inuenta sunt signa tam affirmatiua, quàm negatiua, Omnis, Nullus, & similia, ad denotandum verò, quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuenta sunt signa particularia, Aliquis, aliquis non: imò quando volumus ostendere, quod aliquid naturæ ab aliquo certo indiuiduo proueniat, vtimur signo demonstratiuo; quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vllo signo, æquipolleat. & de similibus prædicatis Aristoteles loquitur in præsenti, quæ rei, vel secundum naturam, vel ab indiuiduis competunt: in his enim licet subiecto signum aliquod addere.

Nota 5. Singulari triplex attributum conuenit.

Similiter est notandum, quod singulari triplex prædicatum competit. Primum vt ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus: Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei: Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari conditione, & sic dicitur: Petrus currit, studet, legit, &c. Et hæc sufficiant pro his prædicatis, & pro declaratione diuisionis.

Oppositorum propositionum descriptio.

QVocirca has quidem impoßibile est simul esse veras: has verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: vt, non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est. 1. De regulis oppositarũ Propositionum.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter: necesse est alteram esse veram vel falsam: & quæcunque in singularibus sunt: vt, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quæcunque autem in vniuersalibus quidem, non vniuersaliter autem, non semper hæc quidem vera est, illa verò falsa est. simul enim verum est dicere, quòd est homo albus, & quod non est homo albus. & est homo pulcher, & non est homo pulcher. si enim turpis est, non est pulcher, & si fit aliquid, non est. 2.

Videbitur autem subitò inconueniens esse: icircò quoniam videtur significare idem, hoc non est homo albus, & hoc: nullus homo est albus. hoc autem neque idem significat, neque simul necessariò. 3.

Manifestum est autem, quòd vna negatio vnius affirmationis erit, hoc enim idem oportet negare negationem quod affirmatio affirmauit, & ab eodem, vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersalium: vt vniuersaliter: vel vt non vniuer- 4.

*a. l. aliud vel ab alio idem non eodem.

vniuersaliter, dico autem vt est, Socrates albus: non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid ab eodem, vel ab alio idem, non est opposita, sed erit ab ea diuersa Huic verò, quæ est. omnis homo albus est, illa, quæ est. non omnis homo albus est. Illi verò, quæ est: aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est illi autem quæ est: est homo albus, illa quæ est: non est homo albus.*

5. *Quòd igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictoriæ, & quæ sunt hæ, dictum est, & quòd contrariæ aliæ, & quæ sunt illæ, dictum est. & quòd non omnis vera vel falsa contradictio, & quare, & quando vera vel falsa.*

1. *Quocirca has quidem impossibile est, &c.*

Modò Aristoteles de his enunciationibus oppositis determinat, qualiter se ad veritatem & falsitatem habeant, ac primùm de contrarijs infert, cùm de vniuersali vniuersaliter enuncient, simul veras esse nō posse: vt, omnis homo est iustus: nullus homo est iustus, nulla ratione simul veræ esse possunt; cum impossibile sit, idem prędicatum vniuersaliter affirmare & remouere ab eodem verè. ac inde ista verba sunt legenda, vt illata ex his, quæ dixerat in fine præcedentis: omnia enim hæc sub vno contextu sunt.

Contrariæ propositiones possunt simul esse falsæ.

Huic possumus addere, contrarias posse simul esse falsas: vt, omnis homo est albus; nullus homo est albus, vtroque modò est falsa. & in hoc assimilatur qualitatibus contrarijs, hæ enim simul eidem subiecto inesse non possunt, ab eodem tamen remouentur: vt vni corpori inesse calidum & frigidum simul, possibile non est, tamen esse aliquod corpus, quod nec calidum nec frigidum sit, fieri potest; nempè cœlum, ita similiter contingit in his, non posse simul esse veras; falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Aristoteles, oppositas contrarijs, nempè particulares, simul posse veras esse: particulares enim sunt contradictoriæ contrarijs; vt, aliquis homo est albus: aliquis homo non est albus: hæ simul veræ sunt, quæ tamen contra dicunt contrarijs, aliquis enim homo est albus, cōtradicit huic: nullus homo est albus: aliquis verò homo non est albus, huic: omnis homo est albus; quæ duæ vniuersales sunt contrariæ.

Huic adde, particulares in nulla materia posse esse simul falsas, in contingenti quidem simul veræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul veræ esse non possunt, possunt tamen simul esse falsæ.

Subcontrariæ nullo modo possunt esse falsæ.

Quæcunq; igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, &c. 2.

Triplex cōtradictoriarum propositionū ab Aristot. ponitur genus.

Hic de contradictorijs modò loquitur: & est aduertendum, quod constituit triplex genus contradictoriarum. Primum, quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sumpto: vt, omnis homo est albus: aliquis homo non est albus. Secundum singularium: vt, Plato legit: Plato non legit: Iustimum genus est, de vniuersal i, sine signo, quas nos indefinitas vocamus: vt, homo albus est. homo non est albus.

Et primum quidem ac secundum genus contradictoriarum, docet sic se habere, vt necessariò altera sit vera, altera falsa: impossibile est enim simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, vt aliquando vtraq; sit vera. Vt istæ possunt esse veræ: homo est pulcher; homo non est pulcher: homo est albus; homo non est albus quod probat de primis, potest enim esse, quòd sit homo pulcher; & quòd sit homo turpis: & verum sit simul vtrunque dicere, tunc sic arguitur: homo est turpis, est simul vera cum hac: homo est pulcher; sed ista: homo non est pulcher, est eadem cum hac: homo est turpis: ergo simul veræ sunt, homo est pulcher, homo non est pulcher. Probat de alijs, homo est albus, potest esse vera cum hac: homo sit albus, si vnus iam sit albus alter fiat, sed ista: homo non est albus, stat simul cū hac: homo fit albus; nam quod fit, non est; ergo simul veræ sunt: homo est albus: homo non est albus.

Videbitur autem subitò inconueniens esse, &c. 3.

Dubium in textu.

Remouet dubium quorundam asserentium: homo non est albus, esse idem cum hac: nullus homo est albus. quod si ita esset, non essent simul veræ: homo est albus, & homo non est albus; sicut nec istæ: homo est albus: nullus homo est albus; quæ sunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc respondet Aristot. non idem significa-

gnificare illas duas; nam vna enũciat vniuersaliter de subiecto, scilicet: nullus homo est albus, altera non vniuersaliter; scilicet: homo non est albus, neque idem significat, neque simul necessariò. id est, potest esse falsa illa: nullus homo est albus, vt modò fit, est enim falsa, illa autem est vera: homo non est albus; nam Aethiops homo est, qui tamen non est albus.

4. *Manifestum est autem, quoniam vna negatio, &c.*

1. Expositio horum verborum. Omnes ferè Expositores in hoc conueniunt, vt in his verbis Aristo doceat, vnius affirmationis vnam esse negationem: eò, quia ex præcedentibus posset quis de hoc dubitare: cùm huic enunciatiuæ affirmationis: omnis homo est albus, opponantur duæ negationes, nempè, nullus homo est albus, &: non omnis homo est albus, docet autem modò vni affirmationi vnam opponi negationem tantùm, in eodem genere oppositionis. & ita declarat Magentinus, & Psellus, & addit Alber. si quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illæ sunt æquipollentes.

Hæc autem oppositio, quamuis doctrinam veram contineat, videtur præter mentem ipsius Aristotelis, nec vlla ratione cum verbis quadrat; cùm manifestè de sola oppositione contradictoria hic loquatur: quæ in tres gradus est diuisa, vt superiùs diximus.

2. Expositio. Propterea cum Boet sic mihi videntur ista verba continuanda, vt sit quædam alia ratio ad probandum, has enunciationes: homo non est albus, &: nullus homo est albus, non esse idem. ratio est huiusmodi, vni affirmationi, vna sola negatio contradicit. sed hæc: homo non est albus, contradicit huic: homo est albus; hæc autem: nullus homo est albus, contradicit huic: aliquis homo est albus, ergo non sunt idem, aliter illa affirmatio: homo est albus, vel: aliquis homo est albus, quæ sunt diuersæ, haberent duas negationes; vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus correspondere.

Maiorem probat ratione & exemplo. Ratio est: quia negatio contradictoria debet id solum negare, quod affirmatio affirmabat: ergo vnius affirmationis vna est negatio. exemplis manifestat, & est inductio quædam exemplaris. nam huic: Socrates est albus, contradicit: Socrates non est albus. similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic: omnis homo est albus, hæc: non omnis homo est albus, vel æquiualens; aliquis homo non est albus; & illi: aliquis homo est alb. illa: nullus homo est albus: ac si diceretur, nec aliquis homo est albus, similiter & isti: homo est albus, ista: homo non est albus: quando enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enunciamus, non sunt oppositæ; vel quando idem prædicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enunciamus, similiter non sunt oppositæ. & hinc fit, hanc: nullus homo est albus, non opponi huic: homo est albus: quia illa negat aliud subiectum, nempè, aliquis homo, cùm idem sit, nullus, & non vllus, vel non aliquis. Et hæc interpretatio est maximè obseruanda.

Sed tota hæc ratio pendet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempè: aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verum est, enunciare indefinitè, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris veritas: vt autem in hoc conuenire certum est, ita etiam in hoc differre est manifestum: quòd particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & particularitatem, ac propterea indefinitè, id est, indeterminate, dicuntur. Nota 1. Propositio indefinita & particularis quid discriminis habeant.

Est aliud discrimen valdè notandum, quod signum particulare additum vniuersali iam ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnum determinat, quamuis non distinctè illud manifestet. vt qui dicit: aliquis homo, vnum dicit singulare, quamuis quod sit, non determinet: ac ideò dicitur determinatum vniuersale, quasi iam ad singulare vnum sit limitatum, at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quò ad veritatem enunciationis sit limitatum, Nota 2.

quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totum vniuersale.

Particulares propositiones quando non sint oppositæ.

Ex quo sequitur: has enunciationes: aliquis homo est albus: aliquis homo nō est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem veras, sed non oppositas; vt doctè concedit S. Thomas, nec Aristoteles eas vocauit oppositas, sed oppositas contrarijs, non autem inter se. At hæ: homo est albus: homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sūt oppositæ, quia variatis singularibus, non mutatur vniuocatio subiecti vniuersalis; quod illa omnia sub vnico conceptu significat; sicut mutatur vniuocatio huius: aliquis homo; quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his: Alexander est rex, Alexander non est rex; si in vna regem, in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. Quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares, quā indefinitas, quantum ad veritatem, esse idem, vtrasque subcontrarias vocent: sed tamen aliter secundum Aristot. est dicendum: qui omnia exacto iudicio perpendit.

5 *Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationi, &c.*

Hic resumit ea, quæ dicta sunt: nempè vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint, dictum est. similiter aliás oppositiones esse contrarias, & quo pacto non omnes contradictoriæ sint veræ vel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere; & quod tertij generis contradictoriæ non necessariò veræ, vel falsæ sint, & quare.

Vbi vides Aristotelem non ponere nisi duas oppositiones contrarias: & contradictorias: & sub contradictorijs includit tres gradus: nempè contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares verò ab oppositis reijcit.

De affirmatione & negatione vna.

*VNa autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cùm sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter. vt omnis homo albus est: non omnis homo albus est: est homo albus: non est homo albus: nullus homo albus est: aliquis homo albus est: si album vnum significat. Si verò duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque vna negatio: vt si quis ponat hoc nomen, tunica, homini, & equo: quod tunica alba est, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. nihil enim differt hoc, qui diceret, quòd est homo *equus albus hoc autem nihil differt, quàm dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quod & prima, vel multa, vel nihil significant. neque enim est aliquis homo equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem veram, illā verò falsam esse.*

*a. l. addit &.

Cùm vnam negationem vnius affirmationis esse oppositam docuerit, optimo consilio in hac capitis, &c. vt Ammonius tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna sit ostendit.

Quid affirmatio & negatio vna?

Est autem vna negatio, vel vna affirmatio, quæ vnum de vno significat, id est, vnum ac vniuocum habet subiectum similiter & prædicatum: vt homo est albus: omnis homo est albus: nullus homo est albus. Ostendit autem vniuocum oportere esse prædicatum, dum dicit, [si album vnum significat, id est, si vniuocum sit, non quòd non sit vniuocum, sed vt ostendat necessariam esse, vniuocationem prædicati. similiter est necessaria vniuocatio subiecti, & hoc ostendit, dum dicit, si tunica significaret idem, quod hæ duæ voces, homo & equus; tunc tunica est alba, vel non est alba, nec esset vna negatio, nec affirmatio; sicut nec ista, homo, equus, est albus, nam ista æquiualet istis; homo est albus: equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctio, scilicet, homo est albus, equus est albus, talis coniunctio est continuatiua sermonis, non constitutiua propositionis cōiunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, æquiualere hanc: tunica est alba, illi: homo est albus, & equus est albus, quantum ad multiplicitatem propositionum, sed non quantum ad veritatem; quia tunica est alba, est vera, si vnum significatum est verum; at coniuncta pendet ex vtriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est præter mentem Aristotelis: non enim illa est coniunctè sumenda, sed tanquam duæ enunciationes

incon-

inconnexę.&tunc in omnibus sunt æquiualentes,& vtraque est plures,tam: tunica est alba,quàm: iste homo est albus, equus est albus, & hoc patet ex illa, quam sine coniunctione sumpsit, nempè homo, equus est albus,non ergo illud [&] sumendum est, nisi vt sermonis particula continuatiua.

Et, particula hoc loci quid sibi velit.

Hinc docet,quando negatio vel affirmatio non est vna,sed æquiuoca,non esse necesse, affirmationem & negationem esse veram vel falsam:sicut nec in contradictorijs de subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto: quæ possunt esse veræ, ita & istæ:Petrus currit:Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum,& hæc est expositio communis.

Sed mihi videtur aliquid ampliùs præter hoc Aristo velle docere:videlicet;Non solùm quid sit vna affirmatiō in se,& quid negatio vna in se, sed quid sit vna affirmatio & negatio simul, vt vnitas cadat super vtranque simul,& dicit vnam affirmationem & negationem esse, quæ significant vnum de vno,id est,eodem prædicato, & subiecto participant, & pro eodem sumpto:vt quod altera affirmat, idem prorsus altera neget.

Et hoc patet:nam tunica est alba: tunica non est alba; non vocat Arist. vnam affirmationem &.negationem; si in vna, pro equo,in altera,pro homine sumatur.& tamen constat, vtranque per se esse vnam; quia æquiuocum pro vno significato est vniuocum;sumit igitur hic Aristot. vtranque simul, & docet, vt participent eodem subiecto & prædicato.

Vnde si dicis:omnis homo est albus,eius negatio idem subiectum habebit:non omnis homo est albus, hic enim de contradictorijs loquitur; & si dicis: aliquis homo est albus,negatio erit:nullus,id est,nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubij præcedētis;ista enim:homo est albus,habebit hanc: homo non est albus,non hanc: nullus homo est albus;ista enim non est vna cum illa affirmatione, quia nullus homo est albus,est illius:aliquis homo est albus, quæ aliud habet subiectum.

Nota. Et considera: in subiecto numerat etiā signum quantitatis,& ex hac expositione nostra,facilis est contextus, & exempla Aristot. manifestantur, quæ per contradictoria dantur,& hoc est obseruandum circa hoc Caput.

Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat?

CAPVT VI.

IN ijs ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem vt vniuersaliter, semper hanc quidem veram,illam verò falsam esse,& in ijs, quæ singularia sunt,quemadmodum dictum est. In vniuersalibus autem,quæ non vniuersaliter dicta sunt,nō necesse est.dictum est autem & de his.In singularibus verò & futuris,non similiter. 1.

Nam si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est: & omne necesse est esse vel non esse, * *quare si hic dicat.futurum esse aliquid:ille verò non futurum dicat, hoc ipsum manifestum est, quod necesse est verum dicere alterum ipsorum: si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, vtraque enim non erunt simul in talibus.* 2.

* a.l. si enim hic quidem dicit.

Nam si verum est dicere, quod album vel non album,necesse est esse album vel non album.& si est album vel non album, verum erat affirmare vel negare:& si non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationem aut negationem veram esse vel falsam.Nihil igitur neque est,neque fit, nec à fortuna,nec vtrumlibet contingit,neque erit ,neq; non erit,sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet contingit.aut enim, qui dicit verum est, aut qui negat. similiter enim vel fieret, vel non fieret, quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel non sic se habet,vel habebit. 3.

Ampliùs autem,si est album nunc, verum erat dicere priùs,quod erat album. quare semper fuit verum dicere,quodlibet eorum, quæ facta sunt, quod est vel erit: si autem semper verum fuit dicere,quod est,vel erit,non potest hoc non esse,vel non futurum esse. quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri,& quod impossibile est non fieri,necesse est fieri.omnia igitur quæ futura sunt,necesse est fieri.Nibil igitur vtrumlibet contingit neque fortuna erit: * *nam si à fortuna,non ex necessitate.* 4.

* a. l. addit sed omnia ex necessitate.

5. *At verò nec quòd neutrum verum est dicere, contingit: vt quod neque erit, neque non erit. Primum enim cùm sit affirmatio falsa, negatio non vera erit: & cùm hæc falsa sit, contingit affirmationem non veram esse. Et ad hæc, si verum sit dicere, quòd album est simul & magnum, oportet esse vtrunque, si verò erit cras, oportet fore cras, si autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet contingens, vt est nauale bellum: oporteret enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri.*

6. *Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut vniuersalibus dictis vt vniuersaliter, vel in ijs, quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hanc quidem veram esse, illam verò falsam: nihil autem vtrumlibet contingit esse in ijs quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque consultare oportebit, neque negotiari: quòd si hoc quidem facimus, erit hoc: si verò non hoc, non erit hoc.*

7. *Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum verò non dicere: quare ex necessitate erit vtrumlibet eorum, quod ab ipso verum erat dicere tunc.*

8. *At verò nec in hoc differt, si aliqui dixerint contradictionem, vel non dixerint. manifestum enim, quod sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit quid, ille verò negauerit. non enim propter negare vel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis quã in quandolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, vt alterum verè diceretur, necesse erat ho: fieri: & vnumquodque eorum, quæ fiunt, semper sic se habebant, vt ex necessitate fieret: si enim verè dixit quis, quòd erit, non potest nõ fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper quòd erit.*

9. *Si itaque hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principiorum, & ab eo, quod consultamus, atque aliquid agimus: & quòd est, omninò in ijs quæ non semper actu sunt, impossibile est esse, & non esse similiter, in quibus vtrunque contingit & esse & non esse, quare & fieri, & non fieri: & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: vt quòd hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed priùs exteretur: similiter autem & non incidi possibile est, non enim esset eam priùs exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in alijs generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur.*

Manifestum igitur est, quòd non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt: sed alia quidem vtrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio, quàm negatio erat vera vel falsa: alia verò magis quidem, & vt in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, & alterum, alterum verò minimè. 10.

Igitur esse, quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est: sed non omne quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non enim idem est, omne quod est, necessariò esse, quando est, & simpliciter ex necessitate esse, similiter autem & in eo, quod non est. 11.

Sed & in contradictione eadem ratio est, esse quidem vel non esse omne necesse est & futurum esse vel non: non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium. dico autem vt necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est. 12.

Quare cùm similiter orationes veræ sint, quemadmodum & res; manifestum est, quod quæcunque sic se habent vt sint vtrumlibet contingens, & contraria incipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem quod contingit in ijs, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt, horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. non tamen hanc vel illam, sed vtramlibet contingit: & magis quidem vera alteram, non tamen iam veram vel falsam. 13.

Quare manifestum est, quod non est necesse omnis affirmationis vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem falsam esse, non enim quemadmodum in ijs, quæ sunt, sic se habent, & in ijs, quæ non sunt quidem, possibilibus tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est. 14.

ANtequam hoc Caput interpretemur, quod insignem & obscuram continet doctrinam, oportebit aliquot priùs statuere fundamenta, vt eius facilior fiat interpretatio. 1 Fundam.

Est igitur primo aduertendum ex Ammon. c. 3 præcedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam: nempe necessarium, impossibile, contingens. Enunciationum ex parte materiæ triplex est genus.

Materia propositionum quid sit?

Est autem materia propositionum cohærentia prædicati, ad subiectum: id est, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectum, secundum quem vel taliter prædicatum ad subiectum se habet, vt ei semper insit, nec ab eo separari possit: & talis materia dicitur necessaria, in qua genus enunciationum sit necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel propriæ passiones, vel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi: vel secundum talem ordinem se habet, secundùm quem prædicatum, nec subiecto insit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi cohærentia, & ordo, est materia, quam vocant remotam, in qua constituuntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ: vt, homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secundùm enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ vel impossibiles. nam negatiuæ sunt in eadem materia cum suis affirmatiuis: & negatiuæ se habent opposito modo: in materia enim necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertiò est talis ordo, secundum quem prædicatum inest subiecto, ita, vt possit nõ inesse: vel non inest, sed potest inesse: vt, homo currit: homo disputat, & tales propositiones tam affirmatiuæ, quam negatiuæ dicuntur contingentes.

Propositionum de cõtingenti triplex gradus.

Est autem triplex gradus enunciationum contingentium: primus, quando prędicatum frequenter inest subiecto: quamuis aliquando non insit: vt homo loquitur: homo meridie prandet. Secundus, quando prædicatum raiò inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud verò contingens in plurimum, vt: fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius, quando prædicatum frequenter inest, & frequenter non inest: vt, homo ambulat: Petrus cantat: & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

2. Fundam.

Est secundò aduertendum: enunciationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum: vt omnis homo est animal: non omnis homo est animal: omnis homo fuit animal: non omnis homo fuit animal: omnis homo erit animal: omnis homo non erit animal: similiter in alijs omnibus, vt facilè erit cuilibet tales contradictiones constituere. Præterea possunt fieri contradictiones & de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis, & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus.

3. Fundam.

Aduerte tertiò: in contradictionibus dę præsenti, & de præterito, in omni materia, altera est determinatè vera, altera determinatè falsa. Est autem determinatè vera enunciatio, quæ sic est vera, vt pro tempore quo est vera, non possit esse falsa. econtra determinatè falsa est, quæ pro tempore, quo est falsa, non potest esse vera. V. g. Petrus currit: Petrus non currit: Petro currente: affirmatiua est determinatè vera: quia quo tempore currit, non potest esse falsa: negatiua verò determinatè falsa: quia pro eodem tempore non potest esse vera.

Enũciatio quænam dicatur determinatè vera, quæque determinatè falsa?

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, & de præsenti, vt vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa: siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum, an vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. Non est autem in omnibus de futuro dubium. nam in materia necessaria & remota, tam determinata est de futuro, sicut de præsenti, & de præterito. Similiter in materia contingenti, quando in plurimum, vel raiò euenit prædicatum, non est magnum dubium: quia iam ferè est determinatè vera affirmatiua in plurimum eueniens, & falsa raiò contingens, sed dubium est de contingenti ad vtrumlibet. Similiter nec est difficultas, quando subiectum est vniuersale, quia iã istæ vniuersales ferè etiam determinatæ sunt, cùm in plurimum vniuersales affirmatiuæ, negatiuæ falsæ sint. Sed summa difficultas est in enunciationibus de futuro contingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari: vt, Petrus cantabit: Petrus non cantabit.

Repetitio summæ Capitis.

Et hic est scopus huius capitis, nempè examinare, an in contradictionibus istis vna pars sit determinatè vera: altera falsa, sicut in his, quæ sunt de præterito, & præsenti.

Diuisio Capitis. senti. Est autem in duas partes diuisum caput; in priori sunt argumenta circa hanc difficultatem, in posteriori est quæstionis determinatio.

1. *In ijs ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.*

Boetius hæc verba non initium capitis, sed præcedentium epilogum esse existimat. At S. Thom. noui capitis initium asserit. Parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Aristoteli sententia S. Thomæ.

Proponit igitur, in contradictorijs de præsenti, & de præterito, necessariò affirmationem, vel negationem esse, veram vel falsam: tam in contradictorijs de subiecto vniuersali vniuersaliter, quàm contradictorijs de subiecto singulari. nam in alijs de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumpto, id non est necessarium, cùm vtraque possit esse vera.

Nota. Et nota, ista verba esse legenda disiunctiuè, vt sit sensus: affirmatio vel negatio est vera, vel falsa. id est, vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa. non enim est legenda disiunctim, hoc modo: affirmatio est vera vel falsa, negatio est vera vel falsa. Ac propterea dixit, necesse est hanc quidẽ veram, illam verò falsam esse; quod vocamus determinatè veram, & determinatè falsam, scilicet, quando in contradictione do tibi vnam partem, quæ vera sit, & alteram, quæ falsa sit. at verò in singularibus & futuris, id est, in contradictionibus enũciationum de futuro, & de subiecto singulari, non est necesse, vt vna pars determinatè sit vera, altera falsa.

S. Thomas vult, vt addamus verbum, in futuris, nempè contingentibus, at Porphyr. & Alexan. in hoc, quod dicit singularia, volunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. Sed meliùs est, si dicamus cũ Ammonio, in hoc, quod dicit futura, notat contingentiam, necessaria enim non fore, sed semper esse propriùs, dicuntur.

2. *Nam si omnis affirmatio, vel negatio vera vel falsa est, &c.*

Hic Aristot. incipit probare non omnem affirmationem vel negationem esse veram vel falsam: & facit hoc argumentũ. Omnis affirmatio vel negatio, est vera vel falsa: ergo quę sunt, necessariò sunt, & quę non sunt, necessariò non sunt; illud enim [&] legendum est illatiuè, pro igitur. Alterum enthymema facit de futuro. Omnis affirmatio & negatio, est vera vel falsa, ergo si vnus dicat: Petrus leget, & alter: Petrus non leget, necessariò vnus dicet verũ, alter dicet falsum: & sic necessariò leget, vel necessariò non leget. consequentiam & antecedens primi enthymematis probat, & priùs consequentiam. Nam si verũ dicit, qui dicit: album est: necessariò album est, aliter enim non diceret verum, & si qui dicit: album non est, falsum dicit: ergo necessariò non ita est, aliter non esset falsum. Solutio.

Et si est album, vel non album, verum erat affirmare, &c. 3.

Hic probat Aristot. antecedens, quòd affirmatio præsentis vel negatio, sit vera vel falsa: nam fieri non potest, quin album sit, vel non sit; vtroque autem modo verũ vel falsum dicitur: nam si est, verum est dicere, quòd est falsum, quòd non est. si verò non est, econtrà verũ est dicere, quod non est, falsum verò, quòd est: semper igitur talis affirmatio vel negatio erit vera vel falsa. Posteà probat consequentiam in enthymemate secundo: nam antecedentis eadẽ est probatio, & posteriùs iterum probabitur. Si, inquit, in his affirmatio vel negatio est vera vel falsa: ita, vt vnus dicat verum, alter falsum, omnia necessariò erunt, nec quicquam à fortuna, nec ad vtrumlibet, nec erit; nec non erit; id est, nullum erit cõtingens, nec rarò, nec ad vtrumlibet, nec in plurimum, sed omnia fient, vel non fient, id est, vel necessariò fient, vel necessariò non fient: & ita non est vtrumlibet; hoc enim est, quod potest sic esse, vel non esse, fore, vel non fore: necessaria autẽ non habent hanc indifferentiam.

Ampliùs autem si est album nunc, &c. 4.

Hæc est altera ratio, qua ex determinata veritate futurorum, infert necessitatem in omnibus: aliundè tamen sumit necessitatem, scilicet, ab ipsa re, iam existenti. Argumentatur sic: modò sit album, ergo verum fuit dicere heri, album erit; & omnia, quæ facta sunt, antequam fierent, verum fuit dicere fient: tunc sic; verum fuit

fuit dicere fore: ergo necessariò futura erant. nam si verum erat, quod futura essent; non potuerunt non esse, si non potuerunt non esse, impossibile fuit, non fore; si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, vt fierent, & sic necessariò eueniunt omnia, & euenerunt.

5. *At verò quoniam neutrum verum est dicere, &c.*

Posset quis dicere: neutrum verum est, scilicet, album non est: album erit, hoc reijcit: nam sequeretur, in contradictorijs negatiuam esse falsam, affirmatiuam non veram; & econtrà: & ita vtraq; pars esset falsa, cùm non sit vera ista: album erit, nec ista: album nõ erit: præterea si ex hoc, quod dicitur, album est, sequitur, si verum est, quod album sit, & magnum est, quod magnum sit: ita si verum est dicere, erit cras, oportet fore cras: si ergo verũ est dicere, nec erit, nec nõ erit, sequitur quòd res nec erit, nec non erit: & ita non est contingens: hoc enim est, quod potest esse, & non esse, non ergo dicendum est, neutram partem esse veram contradictionis: sicut non est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit, nec non erit, cùm alterum necessarium sit; vel est, vel non est, vel erit, vel non erit: non ergo est conueniens ista solutio harum.

6. *Ea igitur absurda, quæ contingunt, hæc sunt, &c.*

Infert Aristoteles inconuenientia, quæ sequuntur ex affirmatione hac, quod omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinatè: nullum scilicet esse contingens ad vtrumlibet, sed omnia euenire ex necessitate: hinc sequitur aliud absurdum. quòd scilicet non esset negotiandum, nec consultandum. negotia enim & consilia sunt de his, quæ sic vel aliter possunt euenire: negotiamur autem, vel consultamus, vt hoc vel illo eueniant modo, si autem omnia necessariò euenirent, non oporteret hæc facere, quod absurdum est.

7. *Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, &c.*

Hic Aristoteles reijcit vnum, quod possit quis dicere; nempè enunciatio de futuro proximo tempore enunciata, est vera vel falsa, & tunc est effectus necessarius: tamen à multo tempore ante rem, est contingens; hoc repellit: quia si in decies millesimum annum aliquid enunciaretur futurum, vel non futurum, tunc vnum illorum esset verum necessariò, siue futurum, siue non futurum; & iam necessariò eueniret: imò cùm omnia, quæ facta sunt, antequam essent, possent enunciari verè futura esse, necessariò euenerunt. nota illa verba superioris textus [Quoniam si hoc quidem facimus, & reliqua] esse verba negotiantium: ac si diceret, si omnia necessariò sunt, non oportet negotiari, & dicere: si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc: cùm tamen omnia ex necessitate sint.

At verò nec hoc differt, si aliqui dixerint, &c. 8.

Excludit aliam responsionem aliquorum. Posset enim quis dicere, esse res contingentes in se, tamen quando quis enunciat eas sub affirmatione, vel negatione fieri necessarias, vel impossibiles: hoc excludit, dicens, propter nostram affirmationem vel negationem res non ita esse, vel non esse; imò quia ita sunt, vel non sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera vel falsa: vnde si necessaria est omnis affirmatio, vel negatio: profectò & rem esse, est necessarium, vel non esse: & ita omnia eueniunt necessariò, absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio, si fieret, vera erat futura.

Siquidem hæc impossibilia sunt, videmus enim, &c. 9.

Hic ratione probat non esse in rebus necessitatem semper, sed multa esse contingentia. Pro quo aduerte, duplex esse genus effectuum contingentium. Quidam sunt voluntarij, qui radicem, & causam suæ cõtingentiæ habent in voluntate nostra: vt, legere, non legere: studere, non studere; & similia: quidam alij sunt naturales, qui cõtingentiam habent à materia rei: ex quo enim res factæ sunt ex materia apta ad multa recipienda, fit, vt ipsæ res expositæ sint varijs accidentibus: vt, quòd infirmentur, quòd non infirmentur: quod moriantur, vel non: quod calefiant, vel non: hæc ex materia proueniunt. An verò sola voluntas, & sola materia horum contingentium sit causa, non est præsentis disputare. Nota. Duplex genus est effectuum contingentiũ.

Aristoteles ergo has duas radices cõtin-

gentiæ ponit, & argumentatur à causa: nempè, datur voluntas in nobis libera, datur potentia in rebus materialibus ad esse, & non esse: ergo sunt effectus contingentes. Et de primo probat: quia consultamus, & negotiamur, & apti sumus à natura ad cōsilia & negotia, frustrà ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent. quod si omnia necessariò euenirēt, illa omnia essent frustrà. Similiter probat in naturalibus potentiam ad esse, & non esse: hæc vestis potest incidi; vt manifestum est, potest etiam non incidi forcipe; patet: quia potest deteri, & vsu consumi, si ergo potest vsu consumi, potest non incidi: ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse & non esse.

10. *Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.*

Hic sententiam suam concludit: nempè, non omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet: in quibus tam affirmatio quàm negatio non est magis dicenda vera, quàm falsa, & esse contingens in plurimum, quod frequenter accidit, quamuis aliquando deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens non in plurimum, scilicet ratò eueniens. Quæ sententia sine dubio digna est laude, cùm hominem liberum constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, quod & veritati & religioni Christianæ maximè est conforme. est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia secundum naturam eueniunt, id est, in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

N O T A.

11. *Igitur esse quod est, quando est, &c.*

Capitis secūda pars.

Hæc est huius Capitis secunda pars, in qua Aristoteles, quo pacto veritas in affirmatione & negatione sit, manifestat: distinguit autem primo res, postea enunciationem. Res igitur vna simplex, dupliciter potest esse necessaria; vno modo absolutè, quando nullo alio supposito aliter se habere non potest: vt, Sol est quid necessarium absolutè, secundum enim naturam suam aliter se habere non potest: similiter in simplicium enunciationum significatis: vt, hominem esse animal.

Rés simplex dupliciter dici potest necessaria.

Alia res est necessaria secundum quid, nempè ex suppositione aliqua; vt, homo currit, pro illo tempore, pro quo currit, necessariò currit; quia simul non potest currere, & non currere: & hoc est, quod dicit: Res quando est, necesse est esse, & quando non est, necesse est non esse.

Est autem notandum, non valere consequentiam ab isto necessariò secundum quid ad necessarium simpliciter; vt, non valet: Petrus quando currit, necessariò currit, ergo Petrus necessariò currit: Petrus quando non currit, necessariò non currit, ergo necessariò non currit. Nota.

Huiusmodi fallacia peccat argumentum primum, quando album est, dicitur, si est vera, ergo necessariò ita est, ergo res necessariò est alba: dicitur, quòd est necessitas secundum quid, vt pro illo tempore, quo propositio est vera, res tamen sit, absolutè rem esse, non est necessarium. Vnde in contradictione de præsenti, datur pars determinatè vera, & determinatè falsa; sed ista determinatio veritatis vel falsitatis, nō est secundum necessitatem absolutam, sed secundum tempus, scilicet, pro illo, in quo vnum est, alterum non est; seu pro tempore, quo Petrus currit, & Petrus non currit, quo tempore est vnum determinatè verum, alterum falsum.

Et in contradictione eadem ratio est, &c. 12.

Distinxerat rem simpliciter, id est, non in comparatione ad suum oppositum, modò rem in ordine ad suum oppositum distinguit: scilicet, currere, non currere, cantare, vel non cantare: & in communi, vocat esse, vel non esse, futurum, vel non futurum.

Inquitque, dupliciter esse posse hoc totum necessarium, nempè, cantare, vel non cantare, legere, vel non legere. Vno modo, vt cadat necessitas supra vtrunque disiunctim, & simul: vt necesse sit cantare, vel non cantare, esse, vel non esse, futurum, vel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis: & sic asserit, omne disiunctum esse necessarium, etiam in contingentibus, præteritis, præsentibus, & futuris: vt necessarium est Antichristum fore, vel non fore: Petrum cantaturum, vel non cantaturū, cantare vel non cantare, cantasse, vel non cantasse. Altero modo necessitas potest cade-

cadere supra illa membra diuisiuè, vt necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore, & isto modo, non est necessitas in contingẽtibus, nec enim est necessarium, quod cantet, nec necessarium, quod non cantet, nec necessarium, quod futurus sit Petrus albus, nec necessarium, quod non sit futurus albus. Imò est maxima fallacia, argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus: non enim valet, necessarium est, Petrum cantaturum vel non cantaturum, ergo necessarium est, Petrum cantaturum, vel necessarium est, Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis veritas, nempè, disiunctim, sed non diuisiuè, quamuis sit discrimen inter præsens & futurũ. nã præsenti datur pars determinatè vera, & falsa determinatè altera: sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempè pro tali tempore. At in futuro non est pars determinatè vera, nec determinatè falsa, sed de singulis partibus dices, est vera vel falsa: vt Petrus cantabit, est vera vel falsa: Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

13. *Quare cùm similiter orationes veræ sint, &c.*

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idẽ prorsus confirmat. Vt sicut necessarium est, rẽ esse vel non esse simul; non tamen singula per se; ita similiter necessaria est affirmatio vel negatio disiunctim; vt Petrũ fore vel non fore, neutram tamẽ partẽ per se; imò quęlibet pars est indeterminata, vt nec sit dicenda vera, nec sit dicẽda falsa, sed vera vel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, quod res sit, quàm quòd res non sit, quamuis, vt dicit Aristot. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempè, quæ frequentius accidunt: tamen cùm & hæc possint aliter esse, nondum veritatem habẽt determinatam, ac ideo nec vera, vel falsa per se sunt dicenda, sed vera vel falsa simul.

14. *Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c.*

Hic concludit, non esse necessarium, vt omnis affirmatio vel negatio sit determinatè vera vel falsa, sed aliter in futuris, aliter in præsentibus & præteritis, in futuris neutra pars per se determinatè vera, vel determinatè falsa, sed vtraque vera vel falsa; at in præsentibus, & præteritis vna determinatè vera, altera determinatè falsa: sed ista determinatio est secundum quid; nempe, secundùm tale tempus, quo sunt vel fuerunt, vt diximus.

Dubitabis tu, sicut in enunciationibus de præsenti, vna est determinatè vera, altera falsa; & similiter in enunciationib. de præterito; talis autem determinatio est secundùm tempus, quare nõ dicemus idem in his, quæ sunt in futuro, vt vna sit vera, nempe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res? Dubium.

Dico esse latissimum discrimen, nam antequam res sit, semper manet indifferentia, vt possit esse & non esse, fieri & non fieri: propterea enunciatio de futuro non potest habere constantem veritatem: at quando iam res est, vel non est, secundum tempus præsens vel præteritum, vacat ista indifferentia: ꝙ enim est, non est indifferẽs, vt illo eodem tempore non sit: similiter quod non est, nõ potest illo eodẽ tempore esse; propterea ista constantem habent veritatem vel falsitatem, sed secũdum quid, scilicet secundum tempus præsens. Solutio.

Ex quo soluitur argumentum secũdum superius: nempe si album est modò, fuit heri verum determinatè dicere, album erit? nego consequentiam, quia antequam esset, erat indifferens ad esse, & nõ esse: propterea talis propositio hesterna non magis erat determinatè vera, quàm falsa; erat igitur illa de futuro indeterminatè vera, licet de præsenti sit determinata. Repetitio superioris argumenti vnà cum solutione.

QVAESTIO I.

De Contingentibus.

QVamuis nõ sit præsentis loci ista exactius quàm ab Arist. dicta sunt, examinare, tamẽ, vt saltem ea melius intelligantur, vnũ, aut alterum circa hoc dicemus Solet autẽ summa in hoc versari difficultas, quo pacto cùm gloriosus Deus hominum futurorum, antequã sint, præscius sit, possint contingenter euenire: Deus enim in sua scientia non decipitur, sed infallibilis est? Quæstionis status.

Circa hoc fuerunt duo philosophorum errores, Primus error quo-

rundã philosoph. de futuris cõtingentib.

errores. quidam enim Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de Fato, & Aul.Gel lib 6 c.2. existimabant omnes effectus euẽturos esse necessariò. existimabant enim causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem constitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset; quem ordinem vocabant Fatum, & hæc est opinio ferè Poetarum.

Stoica necessitas.

Virgilius:

Te tua Fata trahunt, ne cœpta relinquere possis. Et similiter 1. AEneid.

Parce metu, Cytheraa, manent immota tuorum Fata tibi. Et Lucanus.

Quò tibi feruor abit? aut quò fiducia Fati? similiter,

martemque secundum,

Iam, nisi de genero Fatis debere recusat.

& alia plurima.

2. Error.

Alij contingentiam in rebus, & libertatem asserebant, tamen Deũ esse præscium horum singularium futurorum negabãt. Cuius sententiæ seu dementiæ, fuit Cicero lib. de natura deorũ, vt refert August. 5. de Ciui. c. 9. Idem etiã impiè sensit Auerroes.

Sententia vera.

At veritas Christiana consistit in medio, nec modo Christiana, verùm etiã Philosophica, quam ferè omnes veteres Peripatetici sunt assecuti; vt videre est apud Ammõ hic, qui eã tribuit Aristoteli, Psell. & Magent. ibidem apud Alexan. Aphr. in li quem de fato, ex sententia Aristot. conscripsit ad Antoninũ & Seuerum Imperatores, ca 16 & apud eundem, 1. naturalium quæstionũ, c. 4. & 25 & in ca. 14. apud Themistium in Paraphrasi 12. Metaphys. apud Philoponum in 1. Post. suo commen. 94 & pulcherrimè apud Simplic. 8. Phy. in 2. digressione contra Philo. paulò post principium, vbi ait: Dei Opt. cognitionem esse omnium simul præsentium, præteritorũ, & futurorum Idem super Epictetũ, ca. 67. & 2 Phys. 77. & 2. de cælo 56 Idem etiam Eustratius 10. Ethicorum ca. 8. ad calcem.

Effect⁹ cõtingentes in rebus reperiri & libertatem actionum in homine, futurorumq; cognitionem in Deo.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus contingentes in rebus: esse libertatem in homine suarum operationum, & omnium futurorum, Deum esse ab æterno præscium.

1. Fundam. Causas alias in suis effæ sic operantur

Pro cuius expositione aduerte primò, duplex esse genus causarũ; quædam causas in suis effæ sic operantur, vt nunquam naturaliter impediantur, vt Sol oritur, Sol occidit; & istæ causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationib. & effectibus naturaliter; vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrum, vel non prouenit embrio ad perfectionẽ: impeditur etiam aliud à contrario suo; vt patet in his causis naturalibus inferioribus.

fectib. edẽdis impediri, alias verò non impediri naturaliter.

Causa item alia naturalis, alia est libera.

Præterea adhuc est duplex causa, quædam, quæ est determinata ad operandum ita, vt propositis necessarijs ad operandũ, non possit non operari: vt ignis proposito combustibili, non potest non comburere; quæ esse dicuntur naturales: quædam non est determinata ad operandum, sed propositis necessarijs potest non operari: qualis est voluntas hominis, quæ, si ei proponatur aliquod bonũ, vt velit, potest velle, & non velle, & hæc dicitur causa libera.

2. Fundam. Omnium effectuum positiuorũ Deum esse causam.

Aduerte secundò, omnium effectuum positiuorum Deus est causa, quod est dicere: ignis solũ non comburit, sed Deus cum igne, & omnis res operatur, sed simul concurrente Deo ad talem operationem cum illa re, & est maximè necessarium: ita autem Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei: cum igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe necessariò calefaciendo, & cum voluntate hominis liberè volẽdo; non enim cogit res, vt agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam, iuuat eas, vt agant cum ijs, quæ necessariò agant, necessariò, cum his, quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit, operatur, nec earũ destruit naturas.

3 Fundam. Deum omnia ab æterno pscire.

Aduerte tertiò, omnia antequam fiant, De⁹ cognouit, & omniũ est ab æterno præscius, non tamen eodem modo omnia cognoscit, sed necessaria cognoscit futura necessaria, & contingentia cognoscit, vt contingentia, id est, ita cognoscit futura esse, vt simul cognoscat posse non fieri.

Præsciẽtia Dei, rebus futuris nullam imponit necessitatem.

Vnde sicut ex hoc, quod omnium est author, & cum omnibus causis operatur, non sequitur, quòd causæ necessariò operentur omnes, quia secundum modum illarum concurrit: ita ex hoc; quod omnia præscit ac præcognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa, vt futura

sunt,

sunt, cognoscit: vnde sic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberè lecturum, & me posse non legere.

Vnde respondetur ad argumentum commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo non possum non legere? concesso antecedenti negatur consequentia quod si dicas, Deus non potest falli, ergo non possum non legere? dico, stante præscientia diuina, non possum nō legere, quod alij vocant in sensu composito: sed hoc non colligit absolutè, me non posse non legere: explicatur, ergo necessariò lecturus sum, vel non lecturus, liberè tamen me applicabo, vel ad hoc, vel ad illud extremum: Deus præscit, ad quod liberè me postea sum applicaturus. dicere itaque stante præscientia diuina, non possum non legere, est dicere, Deus non decipi potest in cognitione illius, quod ego sum postea liberè facturus: ex quo non colligitur, quod ego postea necessariò sim operaturus. & hoc vocant aliqui quòd non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum. Et hæc sufficiant de hac difficultate in præsenti. NOTA.

FINIS LIBRI PRIMI PERIHERMENIAS.

ARISTOTELIS, DE INTERPRETATIONE, LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De Enunciationibus infinitis. De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuisis. De enunciationibus modalibus. Et quæ enunciationes magis inuicem sint contrariæ.

De Enunciationibus infinitis cuiuscunque generis, ipsarumq́; oppositionibus, ac consequentijs. Nominatè ac verba transposita, idem significare.

CAPVT I.

1. *Voniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans: hoc autem vel nomen est, vel innominatum: vnum autem oportet esse & de vno id, quod est in affirmatione: nomen autem dictum est & innominatum prius: (non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum: vnum enim significat aliquo modo infinitum nomen: quemadmodum & non valet non verbum)* * *sed infinitum verbum: erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.*

*a. l. addit, dico.

2. *Sine verbo autem nulla affirmatio vel negatio est. est enim, vel fuit, vel erit, vel fit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, ex ijs sunt, quæ posita sunt: consignificant enim tempus.*

3. *Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo deinde, est non homo, non est non homo Rursus est omnis homo, non est omnis homo Est omnis non homo, non est omnis non homo Et in ijs, quæ extrinsecus sunt, temporibus eadem ratio est.*

4. *Quando autem est, tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Dico autem, vt est iustus homo, ipsum est, tertium dico adiacere nomen, vel verbum in affirmatione.* Sectio tertia secundum Græcos.

5. *Quare ob id ipsum quatuor erunt illa, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundùm consequentiam, vt priuationis: duæ verò minimè. Dico autem quod*

*a.l. addit hic.

est, aut iusto adiacebit, aut non iusto: quare etiam negatio. quatuor igitur erunt. Intelligimus verò quod dicitur ex ijs, quæ subscripta sunt. Est iustus homo huius negatio est: non est iustus homo: est non iustus homo, huius negatio est, non est non iustus homo. est enim hoc in loco, & non est, iusto & non iusto adiacebit. Hæc igitur, quemadmodum in Resolutorijs dictum est, sic sunt ordinata.*

In fine primi Priorũ.

6. *Similiter autem se habebunt, & si vniuersaliter nominis sit affirmatio: vt, omnis est homo iustus, negatio huius: non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus: non omnis est homo non iustus.*

7. *Tamen non similiter angulares veras esse contingit, contingit autem aliquando.*

Enunciationum indefinitarum diſpoſitio, ex primo Priorum in fine.

Simplex affirmatio. *Homo iustus est.*	*Simplex negatio.* *Homo iustus non est.*
Priuatoria negatio. *Homo iniustus non est.*	*Priuatoria affirmatio.* *Homo iniustus est.*
Infinita negatio. *Homo non iustus non est.*	*Infinita affirmatio.* *Homo non iustus est.*

Earundem diſpoſitio in terminis vniuerſaliter ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter. *Omnis homo iustus est.*	*Simplex negatio in parte.* *Non omnis homo iustus est.*
Priuatoria negatio in parte. *Non omnis homo iniustus est.*	*Priuatoria affirmatio vniuersaliter.* *Omnis homo iniustus est.*
Infinitiua negatio in parte. *Non omnis homo non iustus est.*	*Infinitiua affirmatio vniuersaliter.* *Omnis homo non iustus est.*

Vt diſpoſitæ ſunt hæ Enunciationes de ſubiecto finito, eodem pacto diſponi poſſunt Enunciationes de ſubiecto infinito, addendo ipſi homini dictionem, Non.

8. *Hæ igitur duæ oppositæ sunt mutuò. Aliæ autem duæ ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum. vt, est iustus non homo: non est iustus non homo: est non iustus, non homo: non est non iustus non homo, plures autem his non erunt oppositiones. Hæ autem extra illa, ipsæ secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quid est non homo.*

9. *In quibuscunque autem Est non conuenit, vt in eo quod est sanũ esse, & ambulare. in ijs idem facit sic positum, ac si Est adderetur. vt, sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo, sanus est omnis non homo: non sanus est omnis non homo: non enim dicendum est, non omnis homo, sed, non, negationem ad id, quod est homo addendum est, omnis enim non vniuersale significat, sed quod vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo, quod est, valet homo, non valet homo: valet non homo, non valet non homo. hæc enim ab illis differunt eò, quod vniuersaliter non sunt: quare omnis vel nullus, nihil aliud consignificant, quàm quod vniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem: ergo & reliqua eadem oportet apponi.*

10. *Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, omne est animal iustum, illa, quæ significat, quod nullum est animal iustum: hæ quidem, manifestũ est, quod nunquam erunt neque veræ simul, neque in eodem: his verò oppositæ erunt aliquando: vt non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur verò & hæ, eam quidem, quæ est, omnis est homo non iustus, hæc: nullus homo est iustus * illam verò: est non omnis homo non iustus, opposita quod est aliquis homo iustus, necesse est enim aliquem esse.*

*a.l. illam verò quæ est: aliquis est homo iustus, opposita, quòd non omnis homo est non iustus.

Mani-

11. *Manifestum est autem etiam, quòd in singularibus si verum est interrogatum negare, quod & affirmare verum est, vt putásne, Socrates sapiens est: non Socrates igitur est non sapiens. In vniuersalibus verò non est vera, quæ similiter dicitur: vera autem negatio est vt, putásne omnis homo sapiens est? non omnis igitur homo non sapiens est: hoc enim falsum est: sed, non igitur omnis homo sapiens est, verum est. hæc enim opposita est: illa verò contraria*

12. *Quæ verò secundum infinita contradicentes, sunt nomina & verba, vt in eo quod est non homo, vel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse videbuntur, sed non sunt, semper enim vel veram vel falsam esse necesse est negationem: qui verò non homo dixit, nihil magis, quàm qui dicit homo, sed etiam minùs verus vel falsus fuit, nisi aliquid addatur.*

13. *Significat autem, est omnis non homo iustus, nulli illarum idem, nec huic opposita, quæ est non est omnis non homo iustus: ea verò quæ est: omnis non iustus non homo est, illi, quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.*

14. *Transposita verò nomina & verba idem significant: vt, est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est, quòd vna vnius est. Eius enim, quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius autem, quæ est est homo albus, si non eadem est ei, quæ est, est albus homo, erit negatio, vel ea quæ est, non est non homo albus vel ea, quæ est, non est homo albus. sed altera quidem est negatio ea, quæ est, non est non homo albus,* * *eius, est non homo albus: altera verò eius, quæ est, est albus homo, quare erunt duæ vnius. Quod igitur transposito nomine & verbo, eadem affirmatio & negatio, manifestum est.*

*a. l. negatio eius, quæ est: est non homo albus.

De Enunciationibus infinitis.

De Nomine & diuisione huius Libri, ac primi eius capitis.

Nomen libri huius.

IC est secundum Latinos secundus Peri Hermenias liber; secundum Græcos verò, apud quos vnicus est tantum continuus liber in sectiones diuisus, est ista sectio tertia. Cum autem hoc nihil doctrinæ veritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Est quidem obscurus liber, & quorundam locorum difficultate alijs Logicæ partibus non postponendus: sed vtilis valdè eius cognitio est, ac sine ea, Logici nomen nullus sibi iure vendicabit. Dabimus igitur operam, vt sensum Aristotelis simul & ipsius verba ita interpretemur, diuino auxilio, vt vel minimum aduertenti, admodum facilia sint; nec obscuritas ignorátiæ, nec labor tædij cuiquam sit causa. — Obscuritas libri huius.

In hoc igitur libro continentur quatuor. Primum est, de Enunciationibus, quę aliquam particulam additam alicui extremo recipiunt, nempè infinitum constituntur subiectum, vel prædicatum, vel vtrunque. Secundum est, quomodo se habeant propositiones, quæ præter verbum substantiuum aliud recipiunt prædicatum, quantum ad coniunctionem & diuisionem verbi cum illo prædicato. Tertium de Enunciationibus habentibus modum aliquem ipsas modificantem. Quartum cuidam dubio de enunciationum oppositione satisfacit. — Diuisio libri in quatuor. 1. 2. 3. 4.

In quibus omnibus docemur præcipuè multiplicare enunciationes innumeras. Etenim in priori libro, vt tradit Alber. lib. 2. hoc c. 5. tradita sunt ea, quæ ad constitutionem enunciationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidétalem: nempè eius partes, nomen, verbum: eius genus, oratio; eius constitutio, vna, plures; simplex, composita; eius species, eius quantitas, quæ accidens est; eius veritas, vel falsitas: eius oppositio nunc eius multiplicatio, secũdum aliquod additum: atque etiam, vt docet Albertus, eius consequentia: nempè vnius ad alteram, vt patet etiam in tractatu — Scopus vniuersalis huius libri quatuor partium.

In hoc igitur Capite tria principaliter continentur Primo tractat de enunciationibus de verbo (Est) extremum finitum, vel infinitum habentibus Secundo, de enunciationibus aliorum verborum Tertio, aliquid de harum oppositione tradit. — Diuisio primi capitis in tres partes. 1. 2. 3.

Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c 1.

Variationem enunciationum secundũ extrema & partes ipsarum assignare intendens, meritò ea, quæ dicta sunt, repetit, ex quibus colligit, primo variari enunciationem — Pars prima.

nem

nem secundum nomen subiectum, vel verbum; cum hæc primò, & necessariò ipsam consient, ac componant. Ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit: [Quoniam autem] dicit autem, [omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est, vel innominatum] id est, quod de aliquo dicitur, vel de quo aliquid dicitur, vel est nomen vel innominatum, scilicet finitum, vel infinitũ, ipsum enim infinitum vocat innominatum, quia ante Aristotelem nomine vocabat, propterea dicit, innominatum prius.

Et quantum existimo, in his verbis etiã includit verbum: vt sit sensus: aliquid vel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare vnum de vno. ex quo infert omnem enunciationem constare ex nomine & verbo; vel ex nomine infinito & verbo; vt totus discursus sit iste: omnis enunciatio vnum de vno significans, ex nomine, vel ex infinito nomine & verbo constat, at omnis enunciatio vnum de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine & verbo: maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio, nempè, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatum siue nominatum sit, significat, ergo vnum de vno. Interponit autem parenthesim, quâ explicat, quid vocet innominatum, dicit autem (infinitum nunc dictum est nomen) id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen; sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum, & reddit rationem, quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit; quia vnum aliquo modo significat.

Dubium 1. Dices: Quare hic solùm loquitur de affirmatione in principio? Solutio. Dico, & aduerte, hic Aristoteles multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea quærit omnium primam, hæc autem est affirmatio, quæ simplicior est, & prior negatione.

Dubium 2. Dubitabis: Quomodo infinitum nomen & verbum vnum significant, cùm antè & quæ sunt, & quæ non sunt, significare dicta sint? Solutio. Dico, non significare vnum ex parte rei; nam quæ sunt, & quæ non sunt, in nulla re conuenire queunt; sed vnum ex parte intellectus apprehendentis ea, sub negatione alicuius, scilicet, quod non sunt homo, non sunt leo, non sanantur: ac propterea dicit; vnum aliquo modo significãt; at quia sub hac minima, & debili entitate nihil certi continetur sed quæ sunt, & quæ non sunt, infinitum nomen, vel verbum dicitur.

Nomẽ infinitum vt vnum aliquid significet.

Dubium 3. Dubitabis. Quare non enumerat etiam eam enunciationem, quæ fit ex verbo infinito? Solutio. Respondetur ex Alexand. Boetio, Alberto, & Ammonio, quòd in propositione verbum infinitum non differt à negato: & hæc est sententia Arabum: quamuis etiam doceat Ammonius, posse dici, sub verbo inclusisse finitum, & infinitum. sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, vt superiùs declarauimus, capite de verbo.

Præter verbum autem nulla est affirmatio, vel negatio. 2.

Hoc dicit Aristoteles, vt ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen, quando est finitum vel infinitum: non per verbum, quòd non sic dicatur in enunciatione Ostendit non sic nomen, vt verbum, se habere ad enunciationem: aliquando enim enunciatio est sine nomine: vtpotè, cùm nomen habet infinitum: at sine verbo, nec affirmatio, nec negatio esse potest. Vel, vt sit sensus, affirmationem & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in verbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione: cùm igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione, variatio erit secundum nomen finitum, vel infinitum, & hoc cum verbo est, fuit, erit, fit, vel simile, quæ sunt verba, cùm significent tempus, & quibus definitio præcedens verbi competit Et nota, sicut suprà assumpsit affirmationem, quia erat prior, hic assumit verbum substantiuum, & similia, quæ sunt omnium verborum prima: ex his enim primæ enunciationes fiunt.

Secunda expositio.

Quare prima est affirmatio, & negatio, &c. 3.

Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc: homo est: homo non est Secunda de nomine infinito: non homo est: non homo non est. Tertia affirmatio

matio, & negatio vniuersalis simplex, vocatur enim simplex enunciatio finita: vt, omnis homo est: nõ omnis homo est. Quarta infinita: omnis non homo est, hoc similiter docet in alijs esse temporibus: nempè, præterito, & futuro, secundum quæ etiam similes ordinari possunt enunciationes, & erunt viginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, vt facilè est cuilibet exempla comperire. Quod si his velis addere oppositiones singularium & particularium, multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundùm vniuersalitatem: ac proptèrea forsan Arist. harum non meminit, nec enim singulare, nec particulare capax est vniuersalitatis.

4. *Quando autem est tertium adiacens, prædicatur, &c.*

Postquam de enunciationibus simplicibus, quæ ex vnico nomine, vel infinito nomine & verbo constant, egit, accedit ad compositiones, quæ cum verbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas vocant de tertio adiacente: & ipsum est tertium adiacens prædicatur, id est, Est prædicatum tertio loco superueniens, non quòd in enunciatione tria sint prædicata, sed quod ipsum prædicatur tanquam tertium nomen, vel verbum, id est, tanquam tertia dictio Hic enim, secundùm omnes ferè, nomen pro dictione significante sumit, & dicit: Est, tertiam dictionem, in enunciatione dico adiacens, quam etiam vocat verbum, vt non quamcunq; dictionem esse significet. Vnde sic est litera ordinanda: dico, est, adiacere tanquam tertium nomen; seu, vt potiùs dicam, verbum in enunciatione.

Nota. Vbi hic aduerte cum Ammonio, quòd nos suprà docuimus, ipsum, Est, tertium adiacens prædicari, quod hic expressè docet Arist. quando enim dico: homo est albus, esse album, de homine prædico: Licet Albert. cap. 2 huius doceat, Est, tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum, idem Boet. cap. de verbo, & Suessa ibidem.

Dubium. Cur verbũ Est, tertiũ adiacens dicatur. Dices: Quare vocatur tertium, cùm potius locum obtineat medium, vel primum apud Aristot. qui suo loquendi modo verbum præponit? Dico cum Albert. prolatione quidem non esse tertium, at re tertium est: vt enim composita præcedunt formam componentem, nempè lapides, & ligna formam domus, ita & nomina, seu subiectum, & prædicatum, ipsum verbum. Solutio. 1.

Quamuis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium. est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, id est, quando verbum, Est, est tertiũ, vel nomen aliquod est tertium: dummodò enim sint tres dictiones, vel verbum tertium, vel nomen dicetur tertium: vnde si verbum dici tertium velimus, fiet propter rationem Alberti, nomen verò potest dici tertium, quia vltimò prædicatur. 2.

Quando igitur talis est enunciatio, tunc insurgunt aliæ nouæ oppositiones; nempè, & de prædicato finito & infinito. Quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prædicatum finitum, altera oppositio secundum prædicatum infinitum: ac propterea subiunxit; quatuor erunt enunciationes. ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes. hic autem præsupponit subiectum finitum. postea enim dicet, quando subiectum est infinitum: harum quatuor exempla subdit: homo est iustus: homo non est iustus: homo est non iustus: homo non est non iustus; & tali ordine collocantur, quo enarratæ sunt. vt habetur 1. Priorum, cap. vltimo.

NOTA. Hæc exempla de iniusto, non sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum vniuersalium, sed postea ab Arist. traduntur: Aliqui tabulam hanc inseruerunt, nõ tamen in textu continuanda sunt.

5. *Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c.*

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet; quem variè viri doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini. Ne tamen tyronem, in re hac tam diuisis sententijs obruamus; vnã, quæ magis Arist. videtur conformis, adducemus, quæ expositio est Porphyrij, Boet. Albert. & S. Thom. Ea nimirum est Inter has quatuor assignatas enunciationes [quæ quidem secundùm affirmationem & negationem] id est, quarum vna est affirmatiua, altera negatiua, [dicuntur ad consequentiam]

 vt ab

vt ab affirmatiua ad negatiuã valeat [duæ verò minimè dicuntur] id est, à negatiuis ad affirmatiuas non valet: vel, vt alij volunt [duæ verò minimè] id est, nec affirmatiuæ inter se, nec negatiuæ dicuntur secundùm consequentiam. sed primum sequamur. V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuã infinitam valet, nõ contrà: vt, homo est iustus, ergo homo nõ est non iustus. similiter ab affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem, non econtra: vt, homo est non iustus, ergo homo non est iustus; sunt enim ita compositæ, vt affirmatiua finita simplex simul sit cũ negatiua infinita; & affirmatiua infinita, cũ negatiua simplici: ac propterea Theophrastus vocabat has transpositas.

A negatiuis verò non valet. Non enim dices: homo non est iustus, ergo est non iustus: quia prima, non existente homine, est vera. quia est negatiua, at posterior falsa; similiter in alijs duabus.

Nota. Ac propterea Aristo. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus, vt Arist. docet 1. Prior. cap. vltimo, non valet à negatiuis ad priuatiuas, sed valet econtrà: vt, homo non est iustus, non valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici, quod non est iustus, non tamen quòd est iniustus. Valet tamen, homo est iniustus, ergo nõ est iustus.

Negatio latiùs se extendit, quã priuatio aut infinitatio. Plura enim comprehendit negatio, quàm priuatio, & infinitatio; quamuis infinitatio in plus se habet, quã priuatio; vt docet Ammon. Dices enim de equo, quod est non iustus, non tamen quòd est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quòd est non iustus, nec quòd est iniustus; dices tamen, quòd non est iustus. In plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, posteà priuatio, vltimò affirmatio, quæ solum de habente dicitur, ac propterea bene dicitur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitam habere se ad negatiuas, sicut priuationes: quia ab ea valet consequentia, ad negatiuas, non econtra.

Hæc est huius loci explicatio; diligenter mente obseruanda, horum Doctorum insignium, secundum quam Arist. per duas quæ secundum consequentiam dicuntur, intelligit affirmatiuas, per eas verò, quæ minimè, negatiuas duas significat, à quibus non valet consequentia.

Additamentum authoris ad præcedentem expositionem Doctorũ. Quòd si licet inter tot graues Doctorum sententias vnum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere, dicam vnum, quod quantum conijcere possum, ipsius Aristot. proprium explicat sensum. Verba igitur Aristotelis fideliter in Latinum conuersa sunt ista eadem, quæ in Boetij versione habentur, quam etiam Græci interpretes suis commentarijs insinuant. (Quatuor erunt illæ, quarum duæ ad affirmationem & negationem se habent secundum consequẽtiam, vt priuationes, duæ verò minimè) habere se ad affirmationem & negationẽ, non est aliud, quàm opponi; vt patet de contextibus omnibus præcedentibus: semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam contradictionem; sensus igitur est: Duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ verò non opponuntur priuatiuæ, illæ quæ sunt de extremo infinito, affirmatiua infinita, est sicut affirmatiua priuatiua; negatiua infinita, est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duæ non sic opponuntur; nempè affirmatiua, & negatiua simplices, & hoc est, quod dicit se habent secundum consequentiam, vt priuationes: id est, se habent ad modum, & similitudinem priuationum, vt interpretatur Boet. in prima editione. Et similitudo in hoc consistit: vt enim in priuatiuis tam affirmatio, quàm negatio habent prædicatum cum negatione: vt, homo est iniustus, homo non est iniustus: ita in infinitis, vt homo est non iustus: homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequentias, quod valeat ab vno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa: vt enim diximus superiùs etiam ex mente horum Doctorũ, infinitũ de his, quę sunt, & quæ non sunt, prædicatur. Vnde affirmatiua infinita tã ampla est, quàm negatiua; vt enim dicitur, Chimæra non est homo, ita: Chimæra est non homo; quamuis sit infinitum superiùs priuatiuo. Ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab alijs potiùs, quàm à me sit exhibendum.

Similiter autem se habebunt & si vniuersalis, &c. 6.

Eandem rationem obseruandam docet, quando prædictæ oppositiones in vniuer-

sali sumuntur; sunt enim aliæ quatuor enunciationes, eodem ordine: omnis homo est iustus: non omnis homo est iustus: omnis homo est non iustus: non omnis homo est non iustus dicit has similiter se habere, sicut priores: tu intellige, secundum sententiam priorem illorum Doctorum. similiter, id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea: vt, omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non econtrà: vt, omnis homo est non iustus, ergo non omnis homo est iustus; sicut fiebat in illis prioribus. at secundum expositionem nostram, similiter se habent istę, quia priuatiuis assimilantur duæ, nempè infinitæ, vt declaraui.

7. *Sed non similiter Angulares veras esse contingit.*

Hic est alius locus difficillimus Expositorum iudicio. dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superiorib⁹, nunc discrimē ostendit vnū: nempè in illis Angulares simul esse veras, in his verò nō, sed aliquando, id est, aliquas Angulares.

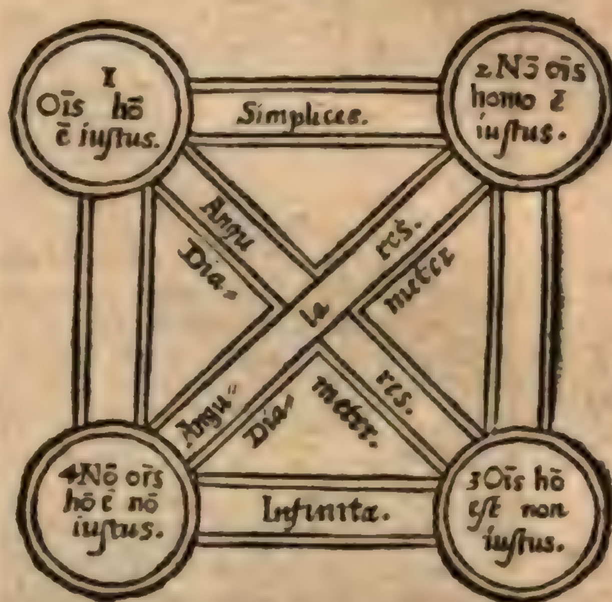
Scrupulus. Difficultas est, quas vocet Angulares enunciationes; vocat enim positas per Diametrū: in cuius expositione laborauerunt Græci: tamen expositio Boetij est amplectenda. vocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se: vt, homo est iustus: homo est non iustus, & negatiuam finitam, & infinitam inter se: homo non est iustus: homo est non iustus. Similiter in vniuersalibus: omnis homo est iustus: omnis homo est non iustus, sunt Angulares, similiter negatiuæ: non omnis homo est iustus: non omnis homo est non iustus.

Explicatio Boetij & vera.

Est autem modò discrimen: in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes Angulares simul esse veræ possunt, in materia contingenti; at in his vniuersalibus impossibile est, quòd simul omnes sint veræ, aliquæ possunt quidem; nempè illæ negatiuæ particulares.

Dubium. Solutio. Dices: Quare vocat Angulares seu oppositas per diametrum? Dico, cùm talem habeant ordinem, vt affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta, si constituas quadratum, & singulis Angulis tribuas singulas ex his: ita, vt primo superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua; hoc enim ordine tales anguli numerantur; tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter; vt hac sequenti figura intelliges.

Angularium Enunciationum oppositia in Vniuersali.

Simili figura constituendæ sunt particulares.

*A*lij variè sumebant Angulares in figura. nam vtrasq; affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, id est, per lineam rectā, similiter in negatiuas in inferioribus ac per diametrum opponi lineam: videlicet perpendiculariter cadentē supra vtranque ad inuicem. Sed ista expositio non est recipienda: Diameter enim non est quæcunq; linea recta; aliter costæ quadrati dicerentur diameter, quod absurdū est, sed, vt diximus, Diameter est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens: Patet igitur sensus huius loci. — Altera expositio oppositionis harum Enunciationum. — Quid diameter.

Concludit Aristoteles, hæ igitur duæ oppositiones præcedentes: altera, quando est prædicatum finitum: altera, quando est infinitum.

8. *Hæ igitur duæ sunt opposita, &c.*

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempè non homo, sunt totidem: non homo est iustus: non homo non est iustus: non homo est non iustus: non homo non est non iustus: similiter in vniuersali nec possunt esse plures oppositæ secundum finitum, vel infinitum, quàm hæ, vt patet, [istæ autem extra illas sunt] id est, non est consequentia inter has, & illas: inter se tamen istæ eandem rationem, quam superiùs diximus, obseruant, vt ab affirmatiuis ad negatiuas valeat consequentia, non è contra; vel, vt dixi, de similitudine ad priuatiua: [vtentes tamen, non homo, vt nomine] id est, habent semper tam affirmatiuæ, quam negatiuæ simplices vel infinitæ, in prædicato idem subiectum infinitum, sicut in alijs erat subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

9. *In quibus verò Est non conuenit, &c.*

Pars secunda Capitis. Hæc est secunda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis differit: docetque quamuis in his non sit ipsum [Est] perinde tamen esse oppositiones faciendas, ac fiunt in ipso [Est:] hoc intellige de [Est] secundo adiacente: ista enim verba adiectiua, quamuis re ipsa, tertio adiacenti æquipolleant, tamen voce, vt dicit Boet. similia secundo adiacenti sunt, propterea infinitionē subiecti solam habent: vt, homo sanatur: homo non sanatur: non homo sanatur: non homo non sanatur, similiter in vniuersali.

Nota 1. Et quamuis ista exempla Boet. sint per verbum [Est] scilicet: homo sanus est, legenda sunt tamen per verba adiectiua, vt habetur Græcè, & ipsemet legit in suis editionibus.

Nota 2. Hic Aduerte ex 1. Prior. cap. 42. ista verba adiectiua aliquando aliquod additum recipere post se: vt amat homo Deum, & similia, & ratione talium appositorum recipiunt infinitatem: vt, homo amat non Deum: video non album: tamen quia ista prædicati principalis non obtinent rationem, sed potiùs sunt verbi significationis adiuncta, non vocantur tales enunciationes infinitæ absolutè. propterea maximè cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis, tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas. non enim valet: video non album, ergo non video album; possum enim album & nigrum simul videre. nec valet: amo non Deum; nempè Petrum, qui nō est Deus, ergo non amo Deum. nec valet possum nō currere, ergo non possum currere: quia argumentamur à non distributo ad distributum, ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo; vt aliàs dictum est.

Enūciationes, quæ post verbū adiectiuū vocem aliquam negatam habent, non sunt absolutè infinitę dicendę.

Dubium in textu. Dubitat autem Arist. quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo an subiecto: vt dicimus; non omnis homo, an dicendum sit: omnis non homo? Responsio. Respondetur negationem non esse addendam signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est, modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conuenire prædicatum, vel à qualibet remoueri. Probat autem, quod non significat vniuersalem rē, sed modum: quia hæ enunciationes: homo currit: non homo currit, non differunt ab illis, in quibus talia signa sunt, nisi in hoc, quòd illæ sine tali signo rē enuncient vniuersalem, non vniuersaliter; hæ verò cum signo, rem vniuersalem, sed vniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi hunc modū vniuersalitatis: & vide quod diximus suprà, capite quinto, indefinitas, & vniuersales non differre in re significata, sed in modo significandi.

Concludit Arist. [ergo & reliqua eadē oportet apponi] id est, si istæ oppositæ de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet apponi, id est, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantū ad angulares veras vel falsas Vel possumus interpretari [ergo & reliqua debent apponi eadem] id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt in vniuersalibus, vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus; sicut in illis, in quibus nō est signum; vt dicitur: omnis non homo est iustus, quando negatio infinitat.

Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, &c. 10.

Hæc est tertia pars, in qua Arist. ostendit, quæ propositiones simul veræ esse possint; quia docuerat Angulares non posse simul esse veras aliquando; sunt ergo tria dicta. Primùm: contraria simul esse vera nequeunt: vt, omne animal est iustum, nullum animal est iustum. Pars tertia.

Secun-

Secundum: opposita his, nempè particularia vera possunt esse in materia contingenti: vt, non omne animal est iustum: aliquod animal est iustum.

Tertium dictum: hæ duæ oppositæ, nempè, nullum animal est iustum: aliquod animal est iustum, se consequuntur cum alijs duobus oppositis infinitis, nempè: omne animal est non iustum: non omne animal est non iustum. pari modo vniuersalis affirmatiua infinita, cum negatiua infinita; & particularis negatiua infinita, cum particulari affirmatiua simplici: vt, nullus homo est iustus, cum hac: omnis homo est nō iustus: &, non omnis homo est non iustus, cum hac: aliquis homo est iustus.

Nota. Aduerte, quod propterea dixit has consequi se cum illis, quia illæ primæ nō sunt Angulares. At quia Angulares se cum illis consequuntur, fit vt eadem sit harum & illarum ratio V. g. istæ non sunt simul veræ: omne animal est iustum: nullum animal est iustum: sed non sunt Angulares. At: omne animal est non iustum, quæ est Angularis affirmatiuæ, est idem cum hac: nullum animal est iustum. Ergo sicut hęc cum affirmatiua simplici, non erat simul vera: ita nec illa infinita, quæ æquipollet negatiuę. Similiter in particularibus: vt, aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul veræ, sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuæ Angulari, scilicet: non omne animal est non iustum. Propterea ostendit veritatem vel falsitatem in illis primis; quia illic est magis nota; postea ostendit, has illis æquipollere.

Dubium. Sed vnum dubium magnum superest: an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuam, an econtrà? sunt enim varij textus Latini & Græci in hoc. in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedendum: at in suis commentarijs, in vniuersalibus, à negatiua ad affirmatiuam procedendum: in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Albertus cap. 3. — *Nota hic varietatem literæ.*

At in textu Græco præsenti, & traductione noua sic habet, vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuam, & à negatiua particulari ad suam affirmatiuam sit consequentia, quod etiam recipit Psellus.

Solutio. Ergo existimo dicendum cum Ammonio, vt mutuò se consequantur affirmatiua & negatiua. Quòd si dicas: infinitum nō prædicatur affirmatiuè de his, quæ non sunt; non enim dicitur: Chimæra est non homo? — *Replica.* Dico, superius diximus, ita affirmatiuam & negatiuam esse veram, & hoc hic dicit Ammon. & hoc corroborat expositionem, quam attuli in illis verbis (*Duæ verò minimè.*) — *Ad eam Responsio.*

2. Quod si hoc non placet, dic cum Psello, hic Arist. loqui de supponentibus terminis, & his quæ existunt.

3. Vel cum Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

11. *Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus, &c.*

Ostendit diuersimodè se habere negationem in enunciationibus singularibus, & in vniuersaliter vniuersalibus: in singularib. enim nihil prohibet eū vel in principio, vel in medio, vel in fine collocare: vt, Socrates est non sapiens: vel Socrates non est sapiens: vel, non Socrates est sapiens, idem est dicere: at in vniuersaliter vniuersalibus non idem est; differt enim dicere: omnis homo est non sapiens: &, non omnis homo est sapiens; quia illa est cōtraria vniuersalis, hæc contradictoria: vnde in interrogationibus multum differt quærere de vniuersali & de singulari, nam si respondens verè negat singulare, possum ego verè affirmare per indefinitam. Vt, putásne Socrates est sapiens? si verò respondet interrogatus, non est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens? in vniuersali nō licet: vt, putas, omnis homo est albus? non; non dicam ergo: omnis homo est nō albus, sed: non omnis homo est albus? in quo docemur ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam vniuersalem: vt, non omnis homo est iustus, ergo omnis homo est non iustus. in singularibus licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam, vbi constat secundum Arist. valere à negatiua ad affirmatiuam infinitam: vt; Socrates non est sapiens, ergo Socrates est non sapiens, exceptis tamen illis, in quibus non fit propter vniuersalitatem, non autē propter suppositionem, vel non suppositionem, vt aliqui interpretantur superius.

12. *Illæ verò secundùm infinita contraiacentes nomina, &c.*

Obiectio in textu.

Aristoteles vnum hic dubium remouet: cùm enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se: vt, nō homo, non iustus, non currit; posset quis dubitare, esse negationes absque nomine, & verbo, non homo enim est negatio absq; verbo: non currit, est negatio absque nomine, quòd suprà negatum est, cùm dixit affirmationem & negationem esse ex nomine vel ex finito nomine & verbo simul: & hoc est, quod dicit: [illæ negationes contraiacentes,] id est, compositæ secundum infinita nomina & verba: [Sunt autem cōpositæ ad finita nomina & verba] videntur esse negationes? respondet, nullo modo esse negationes, & probat. omnis negatio verum vel falsum significat, at illæ voces negatæ nec verum, nec falsum significant, quousque aliud eis addatur, ergo non sunt negationes. Quòd autem nihil veri vel falsi significent, manifestat ex oppositis, nempè homo, animal, per se, item vincit currit, nihil per se veri vel falsi significant, quò fit, vt multò minùs illa. Huius ratio est secundum Ammon & Alber. quia cùm illa aliquam naturam significent, magis videbantur verum vel falsum significare, quàm illa infinita; quæ nihil videntur significare: vel secundùm Caietanum, illę voces simplices sunt propinquiores enunciationi, quàm infinitæ; quia enunciatio simplex & finita prior est, & cū hæ veri vel falsi nihil significent, ergo minùs significabunt infinitæ voces per se.

Infinita nomina & verba non esse negationes.

13. *Significat autem, est omnis non homo iustus, &c.*

Illo dubio de negatione interposito reuertitur Aristot. ad ostendendam consequentiam in infinitis. superiùs autem dixit de infinitis ex prædicato, subiecto manente finito; nunc docet eas, quæ subiectū habent infinitum: & primùm dicit, has omninò esse extra illas, quod superius dixit: id est, non valet consequentia ab his, quæ de subiecto infinito sunt, ad eas, quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habent similem rationem cum illis: vnde istæ: omnis homo est iustus: non omnis homo est iustus, nihil significant, cùm illis de infinito subiecto; tamen quemadmodum illæ duæ sunt æquiualentes: omnis non homo est non iustus: &, nullus non homo est iustus: adde tu, sicut etiam illæ idem valent: aliquis homo est iustus: &, non omnis homo est non iustus, ita & hæ: aliquis non homo est iustus, & non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se ratio.

Transposita verò & nomina & verba idem significant &c. 14

Dubium vltimò soluit, quod oritur ex eo, quòd modò, nomē, modò, verbū postponit, modò substantiuum, modò adiectiuum: posset quis decipi, existimās esse propterea diuersas enunciationes, quòd repellens Arist. docet, nomina & verba transposita idē significare. V. g. idem est: est albus homo: &, est homo albus: quod probat, quia aliter vna affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod suprà reprobatū est patet, sumo has: est albus homo: &, est homo albus: illa prior habet hanc negationem: non est albus homo, illa posterior, quam habebit? vel hanc: non est nō homo albus: & hoc non, quia ista correspondet illi: non homo est albus, vel hanc: non est homo albus; sed ista est negatio etiam illius: est albus homo, ergo vel ista: est albus homo, habebit duas negationes, priorem scilicet: non est albus homo, & hanc: non est homo albus: vel istæ erunt eadem negatio: ita vt est; quòd si vna negatio sunt: non est albus homo, &, non est homo albus: ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo: est homo albus.

Hic vnum probandum superest, nempè illas duas negationes: non est homo albus: &, non est albus homo, esse negationes illius: est albus homo; hoc facilè est: quia eodem modo se habet, quantum ad oppositionem, cū vna sicut cū altera, nec in veritate, vel in falsitate vllo modo illę differūt.

Colligit ergo: [nomina, & verba transposita idem significant,] circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem, ex Ammon & Caietano: est situalis solùm, in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solum mutat duo loca: altera est situalis & formalis; quando non solùm locus, sed aliqua mutatur forma; vt qui cum loco valetudinem, vel dispositionem mutat, ita similiter, quando non solùm termini,

Verborum & nominū in enunciatione duplex est trāspositio.

quò

quò ad situm mutãtur, sed quò ad formã; quia ex subiecto in prædicatum, vel ex prę dicato in subiectum mutantur.

Propositio autem Arist. de sola transpositione situaliter, intelligenda est; quãdo nomen vel verbum situm mutant, non formam; sed prædicatum manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Doctrina huius capitis 1. Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus, alter est, abundantia enunciationum multiplex: nam vel est verbum adiectiuum vel substantiuum: si adiectiuum, tunc vel subiectum est finitum vel infinitum tam in affirmatione, quam in negatione, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter, & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito: si fuerit verbum substantiuum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tertio: sed de secundo, eodẽ modo sunt octo, secundùm quodlibet trium temporum: si de tertio, tũc vel subiectum est infinitum, & tunc secundùm prædicatum finitum vel infinitum sunt octo, secundùm quodlibet temporum, vel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora: vnde resultat magnus numerus, quem describere exemplis cuilibet erit facile. Quòd si velis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enũciationes, quot præcedentes; demptis vniuersalibus vniuersaliter: quia singula, vel particularia vniuersalitatem non recipiunt.

2. Duplex modus argumẽtandi penes finitum & infinitum. Alter fructus est, modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quando subiectum est finitum: alij duo subiecto existente infinito In subiecto finito, alter ab vniuersali affirmatiua infinita ad negatiuã simplicem vniuersalem: & econtra subiecto supponenti: vt, omnis homo est nõ iustus, ergo nullus homo est iustus, alter ab affirmatiua finita particulari, ad negatiuam infinitam particularẽ, & econtra: vt, aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus, ijdem modi sunt seruato subiecto infinito: vt, omnis non homo est non iustus, ergo nul'us non homo est iustus, & aliquis non homo est iustus, ergo non omnis non homo est non iustus. Et hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et quo pacto veritas & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis atque diuisis.

Caput II.

1. *AT verò vnum de pluribus, vel plura de vno affirmare vel negare * nisi sit vnum aliquid, quod ex pluribus significatur, nõ est affirmatio, neque negatio vna. Dico autem vnum non si vnum nomen positum sit, non sit autem vnum aliquid ex illis. vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum. sed ex his vnum fit, ex albo autem, & homine, & ipso ambulare non est vnum Quare nec si vnum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio vna. sed vox quidem vna, affirmationes verò multæ, nec si de vno ista: sed similiter multa.* *a. l nisi ex illis plurib. vnum fiat.

2. *Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio. vel propositionis, vel alterius partis contradictionis, propositio verò contradictionis, est vnius pars: non erit vna responsio ad hæc neque enim interrogatio vna, neque etiam si sit vera: dictum est autem de his in Topicis.* 8 Topic.

3. *Simul autem manifestum est, quod nec hoc ipsum quid est, dialectica interrogatio est oportet. datum esse ex interrogatione eligere, vtram velit contradictionis partem enunciare, sed oportet interrogantem determinare, vtrùm hoc sit homo, an non hoc.*

4. *Quoniam verò hæc quidem prædicantur composita, vt vnum omne prædicatum fiat, eorum quæ extra prædicantur: alia verò non: quæ est differentia? De homine enim verum est dicere* & extra animal, & extra bipes: & hæc vt vnum: & hominem, & album: & hæc vt vnum, sed non si* coriarius est, & bonus, etiam coriarius bonus. *Si enim quoniam vtrunque verum esse oportet & simul vtrunque multa inconuenientia erunt. De homine enim, & hominem verum est dicere & album: quare & omne rursus si album ipsum, & omne quare erit homo al'us albus, & hoc in infinitum, & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Ampliùs, si Socrates, Socrates est & homo: & Socrates Socrates homo, & si homo & bipes, erit homo bipes. Quod igitur, si quis simpliciter*

*a. l. quod est animal & bipes, & quod est animal bipes, & q̃ est homo & albus, & homo albus.
* σκυτεὺς
*a. l. quare non si alterũ verum.

a l. addit, & vt contingit. ter dicat complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia, manifestum est.

5. *Quemadmodum autem ponendum est, nunc dicemus. Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicari accidit, quæcunque secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero, hæc non erunt vnum. vt homo albus est, & musicus: sed non est vnum, album & musicum, accidentia enim sunt vtraque. Nec si album, musicum verum est dicere, tamen non erit album musicum vnum aliquid: secundum accidens enim album musicum. quare non erit album musicum vnum aliquid. quocircà nec coriarius bonus simpliciter: sed animal bipes: * non enim * secundum accidens.*

*a l. addit vnum est. *a l addit sunt.

6. *Amplius, nec quæcunque insunt in altero quare neque album frequenter: neque homo, homo animal est vel bipes. insunt enim in homine animal & bipes.*

7. *Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter: vt aliquem hominem, hominem, aut aliquem album hominem, hominem album, non autem semper. Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum insit, quod consequitur contradictio non verum, sed falsum est: vt hominem mortuum, hominem dicere, quando autem non insit * verum.*

*a. l. addit semper.

8. *Aut, quando insit quidem, semper non verum est: quando verò non insit, non semper verum est vt Homerus est aliquid, vt poeta, vtrum igitur. est? an non? secundum accidens enim prædicatur, Est, de Homero (quòd enim est poeta) sed non secundum se prædicatur de Homero ipsum, Est.*

9. *Quare in quibuscunque prædicationibus neque contrarietas inest si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid. opinio enim eius est, non * quid est, sed quòd non est.*

*a l. quoniam.

Argumentum huius Capitis.

Huius capitis scopus est, cùm multę sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata, vel subiecta habent, & multæ sint simplices, quæ singula ex illis per se prędicantur, aliquando euenit, vt quæ verè coniuncta prædicamus, diuisim enunciemus falso: vt cadauer est homo mortuus, vera est coniuncta; diuisa falsa, cadauer est homo: aliquando diuisa, vera enunciamus: vt, homo est Musicus, homo est albus, tamen cõiuncta falsa est. Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniuncta diuidere liceat, & hic est scopus capitis; quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primò docet; quæ multiplex, quæ vna enunciatio sit: hoc enim necessariũ est ad doctrinam de coniunctis & diuisis. Secundò, mouet quæstionem circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertiò, soluit difficultatem hanc, docendo quod intendit. Eiusdem diuisio.

At verò vnum de pluribus, vel plura de vno &c. 1.

Primò ergo constituit, quid enunciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum, quòd possumus quadrupliciter enunciare vel plura de pluribus; vt homo & leo est fortis, & mansuetus: vel vnum de vno: vt, homo est albus; vel plura de vno, vt, Deus est iustus, fortis & patiens; vel vnũ de pluribus; vt homo & leo est fortis. Inter has vnam enunciationem vocat Aristoteles, quæ vnum de vno enunciat, reliquas verò multiplices. Quatuor modis, alia de alijs enunciare possumus.

Explicat autem, quid vocet vnũ, quid plura. vnum non solum debet esse voce, sed re significata; ita, vt si vna vox sit, multa tamen æquiuocè significet, talis enunciatio simpliciter sit multiplex, secundùm quid vna, nempe voce: vt, canis currit, similiter plura intelliguntur re, quæ non faciunt vnam rem per se, nam si sint plures voces, vnam tamen rem significent, vel plura vnam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quæ est definitio hominis: tunc talis erit enunciatio vna. In summa, est consideranda vnitas, vel pluralitas rerum significatarum, non vocum. Enũciatio multiplex secundùm quid vna. Enũciatio vna, vocũ plurium. Nota.

Dubitabis quare Arist. dixit hæc verba cum coniunctione & dubitatione, nempè [homo fortasse est animal, & mãsuetum, & bipes] Respondens Boetius ex Porphyrio in secũda Edit. docet, quòd istæ partes definitionis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciunt plures enũciationes; homo est animal: &, homo est bipes: & homo est mansuetus; aut coniunctæ, & tunc faciunt enunciationem vnã: vt, homo est animal bipes, mansuetum: hic autẽ illam Dubium. Solutio Boetij ex Porphyrio.

denotat per ſe ſumi: vt ſit ſenſus, iſtę partes, quæ per ſe ſumptæ, enunciationes plures faciunt, coniunctæ tamen, & quando de vno ſubiecto prædicantur, vnā faciunt enunciationem, quia ſignificant rem vnā. dixit autem (fortaſsè) quaſi aliquando accidat, ex illa vna plures fieri enunciationes, quando ſeparatim partes ſumantur.

2 *Si ergo dialectica interrogatio reſponſionis eſt petitio, &c.*

1. Expoſitio. Iuxta Albertum & Eſcula. & alios hic probat Ariſtoteles, illam eſſe enunciationem multiplicem, in qua plura enunciamus de pluribus, vel vnum de pluribus, vel plura de vno. probat autem ex reſponſione; propoſitio enim eſt reſponſio interrogationis: ſed illa non eſt vna interrogatio quæ fit per tot prædicata vel ſubiecta: ergo nec erit vna reſponſio, nec vna enunciatio, ſed multiplex. vnde qui petit: canisne eſt ſubſtantia? multa petit, ideò non debemus vnica reſponſione reſpondere: etiamſi verum ſit, illa multa enunciare ſimul. Accidit enim, quod vera ſit: vt, Deus eſt iuſtus & ſapiens: verum quidem verumque. ſed interrogatio eſt multiplex & ideò non debet eſſe vnica reſponſio. Hæc eſt interpræratio Iſtorum.

Altera expoſitio. At meliùs eſt cum Græcis iſta verba non tanquam probatiua, ſed illatiua legere, vt ſit ſenſus: ex quo tales enunciationes ſunt multiplices, fit, vt interrogationes harum non mereantur vnam reſponſionem.

Nota. Sed vt iſta rectiùs intelligantur; aduerte, quòd hic non de dialectica in communi loquitur? quæ in partem demonſtratiuam. & Topicam eſt diuiſa, ſed ſolùm de parte Topica.

Diſcrimen quod ſit inter eum, qui Demonſtratione & ſyllogiſmo Topico vtitur. Eſt autem diſcrimen inter eum, qui Demonſtratione vtitur: qualis eſt ille, qui habet rei ſcientiam, & illum, qui ſyllogiſmo Topico; qualis ille eſt, qui rei habet opinionem qui demonſtrat, quærit ſemper neceſſaria, quæ ſemper vera ſunt, nec aliter ſe habere poſſunt vt, quod homo ſit riſibilis, quod ignis ſit calidus & ea intentione circa illa verſatur, vt eorum cauſam indaget, & conſequatur. At Topicus conſiderat probabilia, quæ taliter ſe habent, vt aliter ſe habere poſſint: & ea inquirit, vt probabiliter & opinatiuè cognoſcat.

Hinc ſequitur vnum: quòd qui vtitur Demonſtratione, ſumit vnā partem contradictionis probandam, nempè quæ neceſſaria eſt: nā ambæ partes ſimul neceſſariæ eſſe non poſſunt: At qui Topicè procedit quia vtraque pars contradictionis poteſt eſſe probabilis, probat vtramq; , modò hanc, modò illam, quod docet Ariſtoteles primo Elenchorum cap. 11. Primum cōſequens.

Alterum. Hinc etiam ſequitur, quod aliter vtitur interrogatione Scientificus, & qui demōſtrat, aliter Topicus: Qui demonſtrat, interrogat vnam partem quę neceſſaria eſt, vt ſibi demonſtretur: petit enim Phyſicus: an anima ſit immortalis? vt demonſtret: petit Geometra an triangulus habeat tres æquales duobus rectis? vt demonſtret At Topicus petit vtranque partem contradictionis, ſiue hanc ſiue illam vt probabiliter circa vtramque diſputet.

Nota 2. Eſt igitur interrogatio dialectica ſeu Topica contradictionis petitio, vt ſibi hæc vel illa detur pars: & hoc eſt, quod docet Ariſtoteles. ſed conſideranda ſunt verba, inquit (eſt petitio reſponſionis vel propoſitionis, vel alterius partis cōtradictionis) omnia idem ſunt, ſed notat varios modos vel reſpondendi vel interrogādi Topicè: aliquando ſolet reſpōderi per particulam non, vel ſic: vt, eſt anima diuiſibilis? poteſt dici, ſic, vel nō: propterea dicit (eſt petitio reſponſionis) aliquando reperitur eadem propoſitio, vt ſi dicat, anima eſt diuiſibilis, ideo dicitur petitio propoſitionis: aliquando qui interrogat, exprimit duas partes: vt, anima eſt diuiſibilis an non? & tūc reſpondetur, per vnam partem contradictionis propterea dicit (eſt reſponſio alterius partis contradictionis.)

Nota 3. Topicū non ſemper formaliter, at virtute vtrāque contradictionis partem ſemper rogare. Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando interroget vnam partem formaliter, aliquando ambas partes virtualiter, tamen ſemper interrogat inter vtramque partem contradictionis ſiue hoc, ſiue nō; quod non facit Demonſtrator, nec virtualiter, nec formaliter.

Simul autem manifeſtum eſt quoniam, &c. 3.

Hic vnum infert, quod maximè declarat interrogationem Topicam, nempè, petere, quid eſt homo, non eſt Topica interrogatio, nec petere, quia hoc eſt: Pro quo aduerte) ex Boetio in ſecunda editione?

Nota ex Boetio, triplicē esse interrogationem.

triplex est interrogatio: prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit ita vt determinet cōtradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere.
1. vt qui dicit: anima est vna, an non: hic coarctat interrogans respondentem vt intra has partes respondeat, quanquam maneat
2. in electione, hoc vel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed vaga est, quæ si fuerit rei necessariæ, est demonstratiua: vt, quid est homo? hic enim nullam partem determinat:
3. similiter: quæ differentia est animalis? Si verò fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: vt, cuius est domus? quando venisti? hic patet sensus Aristotelis. Dicit enim, quid est, non esse interrogationem dialecticam, id est, Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius. & obserua hanc doctrinam.

Dubium. Solutio. Duplicem esse ipsius quid est interrogationem.

Obijcies, primo Topicorum cap quarto inter interrogationes Topicas, est vna, definitionis problema: definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius quid est. Dico ad hoc. Duplex est quæstio, seu interrogatio, quid est: altera vaga & indeterminata ad partes contra-
1. dictionis: vt si dicas: quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hic
2. dicitur. Altera est determinata sub contradictione: vt, vtrùm animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica: & hæc docet primo Topicorum. Idem est dicendo de Genere, & de Differentia, quæ si interrogentur vagè, non sunt interrogationes Topicæ: vt, quod est Genus hominis? quæ est differentia hominis: si verò determinatè petantur, sunt Logicæ: vt, an rationale sit differentia hominis nec ne? & hanc solutionem maximè serua, quam etiam Aristoteles hic exprimit: dū dicit Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc.

NOTA.

4. *Quoniam vero hæc quidem prædicantur composita. &c.*

Quæstio in textu.

Incipit Aristoteles quæstionem de coniunctis & diuisis proponere: huiusmodi autē est interrogatio. Cùm multa diuisim verè enuncientur, quæ si coniuncta prædicemus, enuntiatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa, verè enunciantur; quæ erit huius distinctionis causa? Quod autem illud ita eueniat patet: dicimus enim verè diuidentes: Socrates est homo: &, Socrates est albus, & etiam verè coniungimus: Socrates est homo albus: similiter, homo est animal: &, homo est bipes, & coniunctè: homo est animal bipes: aliquando non ita, dicitur enim: est homo Cytharædus, & homo est bonus, non autem est Cytharædus bonus, si enim ille sit studiosus, non tamen admodum peritus artis cytharizandi, diuisa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc? Posset quis respondere, & assignare regulam hanc: quando diuisa enunciare verum est, tunc enunciare coniuncta verum erit: hoc reijcit Aristoteles, tanquam falsum. Primò de homine est verum dicere, quod est homo, & quòd est albus: ergo coniunctè, quòd est homo albus. Vlterius de illo homine verū est dicere, ꝙ est homo albus, & iterum, quód est albus: ergo dicetur, quód est homo albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes. quod non licet. Præterea de homine est verum dicere ꝙ albus, & diuisim, quod est Musicus. & quod est ambulans: ergo quod est albus Musicus, ambulans & iterum de homine est verum ista coniunctè dicere, & iterum vnum ex illis: ergo omnia coniunctè; & iterum sæpiùs illa replicabo, quod absurdum maximè est. Præterea Socrates est Socrates. & est homo ergo dicā Socrates est Socrates homo, quæ est nugatio, nec admittenda.

Quemadmodum autem ponendum est. 5.
&c.

Quæstionis determinatio. Diuisa attributa quando nō liceat coniungere. 1. Regula.

Determinat hanc difficultatem. & primò de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere; postea de diuisis, quando liceat coniuncta diuidere. Circa primū duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniungere. Altera est, quando, quæ diuisim prædicantur, sunt accidentia adinuicem, vel respectu alicuius tertij tunc talia non faciunt vnum per se. Verbi gratia homo est albus, & homo est Musicus, non valet: ergo albus Musicus; quia vtraque accidūt homini, similiter homo est Cytharædus,

rædus, est bonus, non valet: ergo est Cytharædus bonus: quia vtraque accidunt homini, & adinuicem etiam dico (adinuicem) quia si vnum alteri accidat, non econtrà, non impedit: vt, Socrates est homo & est albus, valet: ergo est homo albus, quia vnum est accidens alterius, non autem econtrà.

6. *Nec quæcunque insunt in altero, & cæt.*

2. Regula. Altera regula est. nec ex his, quæ ita diuisa prædicantur, vt vnum includatur in altero actu. Qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quin in vna parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet, dicimus enim: homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

7. *Verum est autem dicere de aliquo, & simpliciter &c.*

Hic de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere: vt, hic est homo albus, ergo est homo, & est albus. sed non semper id licet; quando verò non liceat, duabus regulis explicat. Altera est, quando coniunctum constat ex partibus repugnantibus, non licet vti diuisione; dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal; similiter imago est homo pictus, non valet, ergo est homo: quia illa duo repugnant, quod sit mortuum, & animal; quod sit homo & quòd sit pictus. Dices tu: si repugnant, quo modo coniunguntur, non enim dicitur homo irrationalis. Dico, & aduerte quando iunguntur, vnum non retinet, significationem principalem, sed transumptiuam; ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat; at quando non additur membrum distrahens, non fit coniunctio. propterea non dicitur homo irrationalis, nec animal insensibile.

Quando cõiuncta attributa non liceat diuidere.

1. Regula.

Obiectio.

Dilutio.

8. *An etiam quando inest, semper non verum est, &c.*

Dubitat Aristoteles: an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantia diuidere, ita semper verum sit, reliqua coniuncta semper diuidere? & docet ad hoc non esse: quod explicat Auer. & Boetius. quando partium coniunctio, vna per alteram inest subiecto, & dicitur per accidens. vnde non valet: est Cytharædus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem Cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponit alteram regulam, quando vnũ prædicatur per accidens, non licet diuidere. vt, Homerus est poeta, est vera, non tamen licet et dicere, ergo Homerus est: quia Est, per accidens prædicatur. 2. Regula.

Dices tu: quid est, quòd (est) per accidens prædicetur? nota ex Boet. & Ammõ. aliquãdo (est) vnit suam significationem, nempè existentiam immediatè subiecto, & immediatè vnit prædicatum: vt, homo est albus, id est, existit albus, & tunc dicitur per se prædicari; id est, immediatè de subiecto, aliquando non immediatè subiecto vnitur, sed mediante prædicato: vt, Homerus est Poeta, non dicitur hic quòd Homerus immediatè per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poetæ, vt sit sensus: Homerus in sua poesi existit nõ in se, & tunc dicitur per accidens prædicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis præditati. & hoc obserua, vbi vides clarè ipsum (est) de tertio adiacente prædicari.

Dubium.

Solutio.

Verbum Est quando per se & quãdo per accidens prædicatur.

Quare in quibuscunque prædicationibus.

Concludit Aristoteles, hic ostendens, quando ita non fit, vt in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt. & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum nempè si definitiones eorum assignentur, vt patet si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia, animal enim viuens, mortuum verò priuatum

enim viuens, mortuum verò priuatum

vitâ 9.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo: de re quæ non est, dicimus quòd est imaginabilis, seu opinabilis dicere quod opinabilis est, non est dicere, quòd est in se, imo non est: sed dicitur quòd existat, non in re sed in imaginatione, ita fit in illis: Homerus est Poeta, &c.

Circa hoc aduerte quando diuisa coniungis, vt serues idem subiectum pro codẽ,

Nota. Indiuisione & coniũctione attributorũ quæ non sine seruanda.

& secundum idem tempus, & coniungas totalia prædicata, vnde non valet: animal est cygnus & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodē sumis subiectum: nec valet, Cicero fuit puer, & fuit sapiens, ergo fuit puer sapiēs, non enim idem tempus sumis, nec valet, video hominem, & video nigrum, ergo video hominem nigrum, quia totalia prædicata non iungo. prædicata autem totalia sunt, videns hominem & videns nigrū. Circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiuè: vt Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel non est albus at affirmata copulatiuè, vt Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates est albus. Hæc de hoc capite.

De Enunciationibus cum modo, & earum ad inuicem oppositionibus, ac consequentijs, tum ex aliorum, tum ex propria opinione.

Cap. III.

1\. Sectio quarta secundū Græcos.

*His verò determinatis considerandū est, quemadmodum se habeant negationes & affirmationes ad se inuicem, quæ sunt de possibili esse & non possibili. & de contingenti & non contingenti, & de impossibili & necessario, habēt enim aliquas dubitationes. Nam si eorum, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem oppositæ contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur: vt eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non ea quæ est, esse non hominem. & eius quæ est, esse album hominem, ea, quæ est, non esse album hominem, sed non ea, quæ est, esse non album hominem: (si enim de omni, aut affirmatio, aut negatio est, lignum erit verum dicere esse non album hominem) *quod si hoc modo & in quibuscunque esse nō additur, idem faciet quod pro eis dicitur, vt eius: quæ est, homo ambulat, non, hæc, ambulat non homo negatio erit, sed hæc, non ambulat homo: nihil enim differt dicere, hominem ambulare, vel hominem ambulantem esse Quare si hoc modo vbique & eius, quæ est possibile esse, negatio erit: possibile non esse, sed non ea, quæ est non possibile esse.*

*a.l.addit, quod in cōueniens.

2\. *Videtur autem idem posse & esse, & non esse enim omne quid est possibile diuidi vel ambulare, & non ambulare, & non diuidi possibile est. Ratio autem est: quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare, quod est ambulatiuum, & non videri, quod est visibile: at verò impossibile est de eodem oppositas veras esse affirmationes & negationes, non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.*

Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse vel non esse, quæ apponuntur, fieri affirmationes & negationes. si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendū. est igitur negatio eius quæ est, possibile esse, ea q; est, non possibile esse. sed non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est, & in ea, quod est contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse, & in alijs quoque simili modo, vt in necessario & impossibili.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse oppositiones, subiectæ verò res, hoc quidem album illud verò homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse, vt subiectum sit, posse verò & contingere appositiones sunt determinationes (quemadmodū in illis esse & non esse) veritatem & falsitatem similiter hæ in eo, quod est, esse possibile, & esse non possibile. 4.

Eius verò, quæ est possibile non esse, negatio est, non ea quæ est non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est, possibile esse, nō ea quæ est, possibile nō esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare & sequi sese inuicē videbuntur possibile esse, & possibile non esse: idem enim possibile esse & non esse, non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi. possibile esse, & possibile nō esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. opponuntur enim neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. Similiter autē & eius quæ est, necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, nō necessariū esse. eius verò quæ est, necessarium non esse, ea quæ est non necessarium non esse, & eius quæ est, impossibile esse, non est ea quæ est, impossibile nō esse, sed hæc, nō impossibile esse eius verò quæ impossibile nō esse ea quæ est, non impossibile non esse. Vniuersaliter verò 5.

(quem

(quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere. quemadmodum subiecta: negationem verò & affirmationem hæc facientē ad esse non esse opponere, & has oportet putare esse oppositas dictiones, possibile & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium: verum, non verum.

Consequentiæ verò secundum rationem fiunt,
6. *tùm ita ponuntur, illam enim, quæ est, possibile*
esse, sequitur ea, quæ est, cōtigit esse: & hæc conuertitur illi, & nō impossibile esse, & non necessarium esse: illam verò quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea que est, non necesse non esse, & non impossibile non esse: illam autem quæ est, non possibile esse, & non contingent esse: ea quæ est, impossibile esse, & necesse non esse, illam verò quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est, impossibile non esse, & necessarium esse, consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciatio modalium consequentiæ secundum alios.

Ordo I.	*Ordo III.*
Antecedentes.	Antecedentes.
Possibile esse.	*Non possibile esse.*
Contingens esse.	*Non contingens esse.*
Sequentes.	Sequentes.
Non impossibile esse.	*Impossibile esse.*
Non necessarium esse.	*Necessarium non esse.*
Ordo II.	*Ordo IIII.*
Antecedentes.	Antecedentes.
Possibile non esse.	*Non possibile esse*
Contingens non esse.	*Non contingens non esse.*
Sequentes.	Sequentes.
Non impossibile non esse.	*Impossibile non esse.*
Non necessarium non esse.	*Necessarium esse.*

7. H*AEC igitur impossibile, & nō impossibile, eam quæ contingens & possibile, & non contingens, & non possibile sequuntur quidem contradictoriæ, sed cōuersim. eam enim quæ est possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est non impossibile esse: negationem verò affirmatio, nam illam, non possibile esse, ea quæ est, impossibile esse. affirmatio enim est impossibile esse: non impossibile verò negatio.*

8. *Necessarium verò quemadmodum se habet, considerandum est. Manifestum est* enim, quod*
*a l. autem. *nō eodem modo se habet, sed cōtrariæ sequuntur*
contradictoriæ autem sunt extra: nō enim est negatio eius, quæ est necesse nō esse, ea quæ est, non necesse esse: contingit enim veras esse vtrasq; in eodem, quod enim est necessarium non esse, nō est necessarium esse,

9. *Causa autem huius est, cur non sequitur necessarium similiter cæteris; quoniam contraria, impossibile esse, necessariò redditur idem valens, nam quod impossibile esse, necesse hoc, non quidem esse; sed potiùs nō esse, quod verò impossibile non esse, hoc necessariū esse, quare si illa similiter sequuntur possibile, & nō possibile: hæc ecōtrario: quoniam non significant idē necessariū & impossibile, sed quēadmodū dictū est conuersim.*

An certè impossibile est sic poni contradictio- 10.
nes necessarij, nam quod necessarium esse, possibile esse. nam si non, negatio consequetur: necesse enim est aut affirmare aut negare, quare si non possibile esse, impossibile esse. igitur impossibile esse, quòd necesse esse: quod est inconueniens. At verò illā quæ est, possibile esse, nō impossibile esse sequitur: hanc verò, ea quæ est, non necessarium esse: quare contingit quod necessarium esse, non necessarium esse: quod est inconueniens.

At verò neque necessarium esse, sequitur 11.
eam quæ est possibile esse, neque ea, quæ est necessarium non esse. illi enim vtraque contingit accidere, harum autem vtralibet vera fuerit,

fuerit, non erunt illa vera: simul enim possibile esse, & non esse, si verò necesse esse vel nō esse, nō erit vtrumque possibile, relinquitur ergo non necessarium nō esse, sequi eam quae est, possibile esse. haec enim vera est et de necesse esse. haec enim fit cōtradictio eius, quae sequitur illam, quae est, non possibile esse. illam enim sequitur eam quae est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur & hae contradictiones secundùm praedictum modum: & nihil impossibile contingit sic positis.

Enunciationum modalium consequentiae secundum Aristotelem.

Ordo I.
Amabimus.
Antecedentes.
Possibile esse.
Contingens esse.
Sequentes.
Non impossibile esse.
Non necessarium non esse.

Ordo II.
Edentuli.
Antecedentes.
Possibile non esse.
Contingens non esse.
Sequentes.
Non impossibile non esse.
Non necessarium esse.

Subcontrariae.
Subcontrariae.
Contra.
Contra.
dictoriae.
dictoriae.
Subalternae.
Subalternae.

Ordo III.
Purpurea.
Antecedentes
Non possibile non esse.
Non contingens non esse.
Sequentes.
Imbossibile non esse.
Necessarium esse

Ordo IIII.
Iliace.
Antecedentes.
Non possibile esse.
Non contingens esse.
Sequentes.
Impossibile esse.
Necessarium non esse.

Contrariae.
Contrariae.
Contra.
Contra.
dictoriae.
dictoriae.

12. Dubitatio. *Dubitabit autē aliquis, si illam quae est, necessarium esse, ea quae est possibile esse sequitur. Nā non sequitur, contradictio sequetur, quae est, non possibile esse, & si, quis hanc non esse dicat cōtra dictionē, necesse est dicere possibile nō esse: quae vtraq; falsae sunt de necesse esse.* At verò rursus idem videtur esse possibile incidi & nō incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse. hoc autem falsum est.*

*a. l. addit, quare ad necessarium esse possibile esse sequitur.

13. *Manifestū est autem quod non omne possibile vel esse, vel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus non sit verum, primum quidem in ijs, quae nō secundum rationem possunt, vt ignis calefactiuus est, & habet vim irrationalē. Quae igitur secundum rationē potestates sunt, eadem plurium etiam contrariorū sunt. irrationales verò non omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignem non est possibile calefacere & nō: neque quaecunque alia semper agunt. alia verò possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere. sed hoc huius gratia dictū est: quoniā non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neq; quaecunq; secundū eandē speciē dicūtur.*

Quaedam verò potestates aequiuocae sunt, possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidē, quoniam verum est, quod in actu est: vt possibile ambulare, quoniam ambulat iam. & omnino possibile esse, quoniam iam est in actu, quod dicitur esse possibile, illud verò, quoniā actu esse posset: vt possibile ambulare, quoniam ambulare posset: & haec quidem in solis mobilib. est potestas, illa vero & in immobilibus. vtrunque verò verum est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatiuū. Sic igitur 14.

gitur possibile non est, verùm de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniam * *partem vniuersale loquitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse: sed non omne.*

*a.I. ad particulare.

Et est quidem fortasse principium, quod necessarium est, & quod non necessarium est, omniũ vel esse, vel non esse, & alia, veluti horum consequentia considerare oportet. 15

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo. I.
A purpure.
Necessarium esse.
Non possibile non esse
Non contingens non esse.
Impossibile non esse.

Ordo. II.
Li edentu.
Non necessarium esse.
Possibile non esse.
Contingens non esse.
Non impossibile non esse.

Ordo III.
Ceilia.
Necessarium non esse.
Non possibile esse.
Non Contingens esse.
Impossibile esse.

Ordo IIII.
Mus Amabi.
Non necessarium non esse.
Possibile esse.
Contingens esse.
Non impossibile esse.

16. *Manifestũ est autem ex ijs, quæ dicta sunt, quòd id, quod ex necessitate est, secundum actũ est. quare si propria sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt.*

Et hæc quidem sine potestate actus sunt, vt primæ substantiæ, alia verò cum potestate, quæ natura quidem priora sunt, tempore verò posteriora. alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solùm.

1. *His verò determinatis perspiciendum est, &c.*

Tertia pars huius 2. peri hermenias libri.

ISTA est huius libri tertia principalis pars, in qua de enunciationibus modalibus disserit, id est, de enunciationibus quæ aliquem habent modum ex his, possibile contingens, impossibile, necesse. ratione quorum enunciationes nouũ habent oppositionis modum præter reliquas.

Eius summa.

Diuisio capitis in tres partes.

Atq; hoc Caput in tres partes principales est diuisum. In prima de harum oppositione disserit in secunda de earum mutua consequentia. In tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Prima Capitis pars.

Circa primum quærit: an oppositiones in his sunt sumẽdæ (ab eo, quod est esse vel non esse) id est: an illę sint contradictoriæ, quarum vna dicit rem esse, altera rem non esse: & ex vna parte probat ita esse, quia in alijs omnibus enunciationum oppositionibus ita fit, vt patet, si discurramus per omnes; primum his, quæ sunt de secundo adiacente: homo est, opposita nõ est: non homo est, sed in qua ipsum est negatur; homo non est; similiter de tertio adiacente: est albus homo, negatio est: nõ est albus homo; non autem illa: est non albus homo: nam si ista esset, duæ contradictoriæ veræ esse possent, quę tamen non possunt, sed si negatio vera est, affirmatio falsa est, & contra: & si negatio falsa, affirmatio vera est. at istæ si sunt oppositę, est albus homo, est non albus homo, sequitur quod esset verum dicere de ligno, quòd est nõ albus homo, quæ tamen falsa est. quod tamen sit vera patet, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo, de ligno; ergo non est illa eius negatio; sed hæc in qua negatur. Est, non est albus homo, idem fit in alijs verbis, quæ quamuis non sunt ipsum, Est, tamen se habent ad ipsius modum: vt, homo ambulat, negatio non est, nõ homo ambulat: sed, homo non ambulat, simili ergo ratione huius negatio possibile esse, erit possibile non esse, in qua ipsum est, negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse, & non esse, &c.

Et

Ex opposita parte argumentatur Aristoteles; si oppositio huiusmodi sumatur in his, sequitur, duas contradictorias esse veras simul; hoc autem impossibile est: ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse & non esse in his. Illa maior patet, nam idem potest esse, & non esse ambulare & non ambulare incidi & non incidi, quia non omnia semper actu sunt, id est, non omnia semper habēt operationē, sed aliquando sunt, & operātur, postea nō sunt, nec operantur: propterea idem & potest esse, & potest non esse. ecce quo pacto duæ oppositæ simul veræ de eodem existunt.

3. *Contingit enim, ex his autem idem affirmare, &c.*

Ex his concludit Aristot. vel asserendū esse, duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse, vel non esse sumendam, esse in istis; at minus inconueniens est hoc asserere, quam docere, duas oppositas simul veras; propterea hoc erit dicendum, oppositionem in istis, non secundū esse, vel non esse consistere, sed secundum modum ipsum. Vnde huius, possibile esse, negatio non erit, possibile non esse sed nō possibile esse: & huius, contingens esse hæc, non contingens esse. & vniuersaliter obserua, vt semper verbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes: & sic oppositionem certam in omnibus facies; vt in exemplis poteris comperire.

4. *Fiunt autem quemadmodum in illis esse, &c.*

Duplex discrimen inter alia pronunciata & hæc modalia.

Comparat. Aristo, has modales ad reliquas enunciationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est: in illis ipsum Est, habebat locum principalis oppositionis & prædicati, nomina verò erant subiectum: vt, homo est albus, ipsum. Est hic

1. est forma; homo & albus, sunt, respectu eius, subiecta. At hic in modalibus ipsum Esse, vel non Esse, habet locum subiecti, ipse verò modus est prædicatum: vt, possibile est esse: possibile est non esse.

2. Alterum est: illic, veritas, vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur, vt, homo est. homo non est, & harum veritas vel falsitas à verbo dependet, id est, quando res ita se habet, sicut verbū ipsum enunciat. At hic, non à verbo sed à modo dependet, vt, possibile est esse, huius veritas non ab eo, quod res est vel non est, vt verbum notat, petenda est, sed à modo, nēpè ab eo, quod esse potest, quamuis actu non sit.

In quo vnum docemur maximè necessarium pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solum tempus per verbum importatum, sed ipsam modi qualitatem, nec respicere solum, an ita siti vt verbum enunciat vel modus est considerandus. Si quis enim dicat: Petrus impossibiliter currit, quamuis nō currat, est falsa, quia modus denotat sic non currere, vt non possit non currere

Nota, vnde Modalium veritas vel falsitas colligenda.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt, nēpè ad veritatem enunciationis, de possibili, requiri, non quòd res sit, sed quòd possit esse; sicut ad falsitatē, non quod res non sit, sed quod non possit non esse. Et alias similiter constituunt regulas pro alijs, quæ ex modorum significatione cuilibet aduertenti parum notæ esse possunt, & olim diximus in introduxione.

Eius verò quæ est possibile non esse, negatio est, &c. 5.

Prosequitur Aristot. exempla proponere harum oppositarum, quæ secundū modi negationem constituuntur: & superiùs posuit exempla, quando esse est affirmatū, modò ponit quando esse est negatum.

Nota. Sedes oppositionea.

Et, vt verbo vno dicam, aduerte oppositionem consistere in negatione ipsius modi, inuariato manente ipso infinitiui verbi, si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera, si affirmatum verò, simili modo. V g huius, possibile est esse, est negatio non possibile est esse: & huius possibile est non esse hæc, non possibile est non esse. & huius impossibile est esse, hæc, non impossibile est esse. huius autem, impossibile est non esse, hæc, non impossibile est non esse. idem in alijs est faciendum. Atq; hæc est prima pars huius capitis, in qua harum oppositio continetur.

In secunda parte continentur harum consequentiæ Et quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, non admodum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quantum pro huius partis intelligentia

Pars secūda Capitis de eo sequenti & Modalis

ligentia sufficiat, vt auditores has enunciationes memoria tenere valeant.

1. Fundam. Quatuor esse harum enunciationum, secundùm modos quatuor.

Erit igitur primò aduertendum, quatuor esse enunciationes secũdum modos quatuor, hoc ordine constituta: vt prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necessario, in singulis autem ex his duæ sunt partes, altera verbum infinitiui, vt possibile est currere, contingens est esse; quod habet locum subiecti, & dicitur communiter dictum, altera pars est ipse modus cũ verbo.

Ordo modalium quadruplex.

Secundùm quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: Primus earum, in quibus tam modus, quàm dictum, sunt affirmata: vt, possibile est currere, contingens est ambulare & reliqua.

1. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictum negatur: vt, possibile est non currere, contingit non ambulare: impossibile est non viuere: necessarium est non moueri.

2. Tertius ordo earum, in quibus negatur modus, sed affirmatur dictum: vt, non possibile est currere, & similia.

3. Quartus earum, in quibus negatur vtrunque: vt, non possibile est non currere.

4. Ex quo fit, vt singuli modi faciant quatuor enunciationes hoc ordine, vt in prima totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus, affirmato dicto, in quarta negetur vtrunq;, vt facilè est cuilibet in tabula has describere ordine hoc modo: possibile, contingens, impossibile, necesse.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de impossibili habet alias tres sibi respondentes, vnã de contingenti, alteram de impossibili, tertiã de necessario.

Nota in omni ordine sunt quatuor æquiualentes.

Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiualentes V.g. in ordine primo enunciationum de possibili, scilicet, quando totum est affirmatum vt possibile est currere: respondet ei altera de contingenti, scilicet contingens est currere: alia de impossibili, nempe non impossibile est currere, vltima de necessitate, non necesse est non currere. Idem fit in alijs ordinibus.

3. Fundam. Sed vt optimè sciatur, quæ quibus æquiualeant, in singulis ordinibus oportebit dictiones quasdam antiquorum explicare. Aduerte igitur tertiò, esse quatuor has dictiones, Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, in quibus omnes hæ æquiualentes continentur: circa quas aduerte: primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tertias de impossibili. Quartas de necessario. Præterea sunt quatuor vocales: A, designat modalem totam affirmatiuã E designat negatiuam de dicto, affirmatiuam de modo I. negatiuam de modo, affirmatiuam de dicto. V, negatiuam de vtroque.

Explicantur modalium ordinibus apposita fictitia nomina.

Quid A, in illis dictionibus? Quid E? Quid I? Quid V?

In his ergo dictionibus faciliè cõperies omnes equipollentes, si obserues quæ syllaba correspondet cui modali & qualis litera fuerit talem facies modalem. V.g in Amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A erit tota affirmata: possibile est currere Secunda est de contingenti, & quia est A, erit etiam tota affirmata: vt, cõtingens est currere. Tertia est de impossibili, & quia est I, erit negata de modo; sed affirmata de dicto: non impossibile est currere. Quarta est pro necessario, & quia est, V, erit tota negatiua: non necesse est non currere. Hæ igitur quatuor sunt æquiualentes, eadem arte tu poteris inuenire in alijs, & in tabula describere, quæ quia latè à me iam sunt in introductione disputata, prætereunda sunt, non quod necessaria nõ sint; sunt enim maximè; sed quia faciliè ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamentum Si velis oppositiones omnes harũ cognoscere: scias eas, quæ in prima & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter quæ sunt in secunda, & quarta, & tertia: quarta sunt contraria prima & secunda subcontraria, quamuis Aristoteles præcipuè hic contradictorias considerat. His suppositis ad textus explanationem accedamus. 4 Fundam.

Consequentiæ verò secundum rationem fiunt, cùm ita ponuntur. &c. 6.

Hic Arist harum modalium consequentias secundũ antiquorum opinionem ponit, & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimen ab his quas Arist assignat & nos supra assignauimus, inuenies quòd in primo ordine loco huius, non necessarium est non esse, habet, non necessarium est esse, sicut non

Amabimus. iuxta antiquos amabitis.

nō impossibile est esse: ponunt enim has, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis. Præterea in secundo ordine sicut nos dicimus: non necessarium est esse, dicunt, non necessariū est nō esse, & dicerēt Edentulus. permutāt namque quartum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt cum Aristotele & his, quæ supra diximus.

Edētuli, iuxta eosdem Edentulus.

7. *Hæ igitur impossibile, & non impossibile eā quæ est, &c.*

Ostendit Arist. in quolibet ordine tres primas benè ab Antiquis assignatas.

Approbat Arist. aliqua, quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos possibile enim, contingens, impossibile se mutuò sequuntur contradictoriè, ita, vt non possibile, & non contingens inferant impossibile, & ecōtra, & non impossibile inferat possibile, & contingens & econtrà, dicto inuariato manente in omnibus, contradictione facta sola in modis.

8. *Necessariū vero quemadmodū se habet, &c.*

Illæ de necessario nō sunt ab Antiquis benè assignatæ.

Circa necessarium verò non benè Antiqui censerunt, & vt intelligas istū textum, recordare illius, quod diximus: primum, & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum & quartum: duos verò vltimos, tertium & quartum esse contrarios. Cùm igitur isti Antiqui in tertio & quarto benè assignauerint modales, sequitur vt in contrariis de necessario, non errauerint; imò rectè assignabant. quarta enim de Ilhace, est, necessariū non esse quarta de Purpurea, est, necessarium esse, quæ contraria sunt; possunt enim ambo esse falsa simul autem vera esse nequeunt. At in primo & secundo ordine errabāt circa quartas de necessario: propterea non assignabant veras contradictorias, nam primus ordo contradicit tertio secundus quarto, in tertio autē quarta de Ilhace est, necessariū non esse, in primo ordine, quia dicebāt Amabitis, est ista, nō necessarium est esse, & sic construebant has contradictorias: necessarium est non esse: & nō necessariū est esse. Similiter in secundo constituebant has contradictorias: non necessarium est nō esse, & necessarium est esse, in Purpurea & Edentulus, quæ contradictoriæ veræ non sunt.

Hoc igitur est, quod dicit Aristoteles [circa necessarium contrariæ sequuntur] id est, benè sunt assignatæ [at cōtradictoriæ sunt extra] id est, non sunt veræ contradictoriæ, & hoc in enunciationibus de necessario. aliæ enim benè assignantur: & hoc est, quod dicit, illius necesse est non esse, quæ est in Ilhace, non est contradictoria hæc, quam isti assignant, non necesse est esse, dicentes, Amabitis, & probat non esse oppositas, quia ambæ veræ simul esse possunt. vt patet, nam Chimæram necesse est non esse, & eandem non est necesse esse. & hoc est, quod dicit [quod enim necessarium est non esse, nō est necessarium esse] vt exemplo patet, non igitur sunt contradictoriæ.

Causa autem huius est, quòd non sequitur similiter in cæteris, &c. 9.

Dicet aliquis: cur, sicut dicimus, possibile est esse, contingens est esse, nō impossibile est esse, vbi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus non necessarium est esse vt in omnib. quatuor consequentibus remaneat dictum eodē modo? Causam huius docet quia sicut ipsi modi possibile, & impossibile, quia idem non significant, modo opposito se consequuntur: vt impossibile, & non possibile: similiter possibile, & non impossibile; ita impossibile & necessarium idem dicunt, sed opposito modo, secundum istum nā quod est impossibile esse est necessarium non esse, & quod est necessarium esse, est impossibile nō esse Cùm ergo secundùm dictum opposito modo se sequātur, non potest eodem modo esse in vtraq.: vnde istæ non æquiualent: non impossibile est esse: non necessarium est esse, sed non esse, vt dicit inferiùs, sicut nec illę æquipollent, possibile est esse. impossibile est esse, sed. non impossibile est esse.

Dubium.

Ad illud Aristoteles.

At certe impossibile est sic poni contradictiones de necessario, &c. 10.

Argumento probat non sic ponendam cōtradictionem de necessario, ac si dicat: non istæ sunt æquiualentes: possibile est esse, contingens esse, non impossibile est esse, cum hac, non necesse est esse. Argumentum est huiusmodi. Quod necessariū est esse, possibile est esse, quod possibile est esse, nō impossibile est esse quod non impossibile est esse per se, nō necessarium est esse:

esse: ergo de primo ad vltimum, quod necessarium est esse, nō necessarium est esse; quod absurdum est, & implicat. Dices tu, non valet, quod necesse est esse, possibile est esse? Probat, quia si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse, necessarium erit non possibile, quod si non possibile, ergo impossibile. erit ergo necessarium impossibile, quod fieri vllo modo nequit: non ergo æquiualent; non impossibile esse, & possibile esse, cum hac: non necessarium esse,

11. *At vero neque necessarium esse sequitur eam &c.*

Obiectio. Dicet quis: si non sequitur; illa, non necessarium est esse: vt dicunt antiqui sequetur vna ex his, aut necessarium est esse, vt dictio sit Amabitas vel illa, necessarium est non esse, vt dictio sit Amabites? Respōdet nullo pacto vllam ex his constare cum ea, quæ est. possibile est esse, nam possibile esse; simul vera est cum hac, possibile non esse; vt supra docuimus; at necessarium esse non admittit illā, possibile non esse: similiter necessarium non esse nō admittit illam possibile est esse, ergo nulla ex his sequitur eam, quæ est, possibile esse. A sufficienti ergo partium diuisione colligit hāc esse illi consequentē: non necesse non esse, & ita dictio non erit Amabitis, nec Amabitas nec Amabites, sed Amabimus, & ita est vera contradictio cum illa, quæ est in illa: scilicet necesse est non esse, hæc nō necesse non esse. Dices, quare non loquitur de secundo ordine in quo etiam errabant Antiqui? dico, quia cùm duo vltimi rectè assignati sint, & hic primus sumat illam, quæ est in secundo, relinquit manifestum nullam aliā ponendam in secundo, nisi eam quæ erat in primo quia nulla restat, & erit illa non necesse est esse, vt dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

Non amabitas vel amabites, sed amabimus.

Obiectio.

Solutio.

Non Edentulus, sed Edentuli.

12. *Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, &c.*

Tertia pars Capitis. Quæstio: An ad necesse esse sequatur possibile esse.

Constitutis ordinibus modalium secundum consequentias & oppositiones, sequitur tertia pars principalis capitis, in qua Arist. dubium mouet circa id, quod paulò superiùs dictum est, nempe valere hanc consequentiam; est necessarium, ergo est possibile. Dubium igitur est an valeat, necessarium est esse, ergo possibile est esse? & ex altera parte videtur sequi. nam si non valet necessarium est esse, ergo possibile est esse; ergo sequitur vel non possibile est esse, vel possibile est non esse, vt suprà diximus. quæ vtraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quod non sequatur, probatur: quia, quod possibile esse, potest esse & non esse; quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi; at quod necessarium est esse, non potest non esse: ergo necessarium non est possibile. Solutio Aristot. consistit in hoc, non omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, vnde superius est ad necessarium, & sicut non valet: homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo; quia homo non est omne animal; ita non valet, necessarium quod est, possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse. Ergo necessarium potest esse, & non esse. Sed hanc solutionem oportet latiùs explicemus ipsum textum interpretantes.

Prob.

Contra.

Pro solutione dubij.

Manifestum autem quoniam non omne possibile, &c. 13.

Docet nō omne possibile esse ad opposita, scilicet ad esse & non esse, ambulare & non ambulare; aliquod enim possibile est solùm ad vnum, vel esse vel operari.

Pro cuius explicatione aduerte. Potentia, vt habetur 5 Meta. ca 12. non est aliud quam principium operationis, vel esse illud enim principium, quo operamur, siue agentes, siue patientes dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solam operationem, siue tendat ad esse potentia enim ambulandi est ad operandum, at potentia vt sit ignis vel rosa, vel animal, est potentia ad esse.

Nota 1. Quid sit potentia?

Duplex est autem potentia, vt habetur 9. Metaph. altera irrationalis, altera rationalis, illa est rationalis, secundùm quam operamur ex electione voluntatis, vt ipsa voluntas est potentia rationalis quia libere secundum eam operamur: similiter intellectus est potentia rationalis, secundum quem hoc vel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia, operatur non ex se, sed a voluntate imperata.

Nota 2. Potentia actiua alia est irrationalis alia rationalis.

Potentia irrationalis est, quæ non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem; vt potentia ignis ad calc.

Potentia irrationalis duplex.

calefaciendum, visus ad videndum. Hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiua ad patiendum: vt, lignum habet passiuam potentiam, vt comburatur. rationales autem potentiæ actiuæ sunt.

Nota 3. Discrimen inter has potentias.

Est autem considerandum vnum discrimen inter has potentias. Rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita; non quòd simul recipiant, vel agant opposita. sed quòd ipsæ sint principia ad operandum, non magis hoc oppositum, quàm illud. V. g. voluntas est potentia indifferens non magis ad volendum hoc, quàm ad nolendum: intellectus ad assentiendum vel dissentiendum. Similiter in passiuis irrationalibus lignũ est in potentia non magis ad calorem recipiendum, quàm ad frigiditatem: & materia secundum se non est in potentia magis vt sit hoc, quàm illud, vel aliud: At potentia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud nõ faciat, nec possit illud non facere: vt ignis est in potentia ad calefaciendum, ita, vt per se non possit frigefacere; imò nec non calefacere. nam non calefacere, aliquãdo non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Volũtas est potentia indifferens. & quomodo. Quomodo item Intellectus?

Nota 4. Quot modis potentia dicitur, totidẽ & possibile dicitur.

Aduerte preterea, cum tot modis dicatur potẽtia totidẽ dicitur possibile, quod à potentia dicitur: possibile enim & secũdùm potẽtiam rationalem & secundùm irrationalẽ tam actiuam quàm passiuam: & sicut non omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunque possibile.

Expositio textus.

His suppositis accedamus ad textûs explanationem [Manifestum inquit, est, nõ omne possibile esse vel ambulare] id est, operari, (esse ad opposita) nempè, vt possit operari, & non operari. vt possit hoc vel illo modo operari. est enim aliquod possibile, quod ad vnum est, & huiusmodi est id, quod secundùm potentiam irrationalem dicitur possibile; vt. ignis potest calefacere, sed ex se non potest non calefacere vel frigefacere, nec omnis potẽtia irrationalis est huiusmodi, sed ea, quæ actiua est, nam passiua oppositorum & susceptiua, sicut & potentiæ rationales, quæ contrariorum modorum potentiæ sunt: voluntate enim & intellectu multos actus contrarios operamur circa varia opposita.

Concludit: Non igitur omnis potestas suscipit opposita; nec solum de potestate in communi loquẽdo, imò in eadem specie potestatis. scilicet irrationalis, inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum, qualis est actiua.

Vnum verbum hic considera circa verba ista Aristotelis [Ignem non est possibile calefacere, & non. neque quæcunque alia semper agunt] duas hic insinuat potẽtias irrationales actiuas, altera quæ semper ex se determinatur ad agẽdum, nec ex se potest non agere. tamen ab extrinseco impeditur, vt ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis non calefacit: Altera, quæ nunquam deficit, vt potẽtia secundùm quàm cælum mouetur, nec natura iter impediri potest & ab vtraque potentia dicitur possibile.

Duplex est potentia irrationalis actiua.

1.

2.

14.

Quædam verò potestates æquiuocæ sunt. &c.

Iterũ diuiditur potẽtia.

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguit: est enim nomen non simpliciter, id est, non vniuocè dictum. & hæc dictio comprehendit omnes potentias, quę dictæ superius sunt. Quædam est potentia includens actûs priuationem secundùm quam ea, quæ in potentia sunt, actum nondum habent, sed actûs principium, dicitur enim posse ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundùm quam id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse: quæ potentia aliquando nõ aliud dicit, quàm non repugnantiam ad actum, vt idem sit, qui currit potest currere, & dicere, qui currit, non habet repugnantiam, nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Quæ sit potentia Logica?

Est autem discrimen inter has: prior enim est in rebus mobilibus & corporeis, quæ aliquando sunt actu, aliquando non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non. At posterior est etiam in necessarijs, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Discrimen inter iam enumeratas potentias.

Possibile ergo vtranq; comprehendit, ac propterea est superius ad necessarium, & conuenit ei, sicut vniuersale conuenit

Transit à potentia ad possibile.

nit parti, scilicet inferiori, ideò infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiore superius.

15. *Et est quidem fortasse principium, &c.*

Alia Modalium consequentia. Alium ordinem consequentiarum modalium perfectiorem ponit, & quia prius erat præter communem, ideo (fortasse,) dixit non dubitationis, sed modestiæ causa, ordo est, vt incipiamus à necessario ad possibile, contingens, impossibile; quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Huius ordinis schema. Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto, affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. Modorum autem hic erit ordo, Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile,

Et vt rectiùs hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras in quibus omnes æquiualentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in aliis: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæ sunt: Argutulæ. Vestigia. Sine metu. Mutabatis. Circa quas aduerte primam tertiæ, secundam quartæ, contradicere & vlteriùs primam, & secundam esse contrarias, tertiam, & quartam subcōtrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has. NOTA.

16. *Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c.*

Nota. Hunc ordinem consequentiarum, rerū vniuersi ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat In vniuerso enim tres rerum naturas cōperimus; quædam sunt semper actu, ita, vt nunquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantiæ. Vocat autem hic primas substantias; non vt in prædicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deū, & Intelligentias, & hæ sunt secundum Aristo. naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & illæ habent actum sine potentia; id est, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt, nihil illis defuit, nec deerit: propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet quæ est, cum priuatione; & his assimilatur necessarium; qui modus significat, quod semper est. Tres rerum naturæ in vniuerso. Prima. Huic hoc loci assimilatur Necessa. Seccunda.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cum potentia, id est, ita sunt, quòd non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si comparentur secundùm id, quod actu sunt, & id, quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem esse, & natura priorem, id est nobiliorem potentia; quia res perfectiori modo existit, quando est, quàm quando esse potest at potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quàm sunt & fuerunt, quales sunt naturæ iste corruptibiles, & in his inuenitur possibile propriè. & contingens. Huic assimilatur possibile & contingens. Tertia.

Aliæ sunt naturę, quę nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, vt si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuum, nō dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist. non peruenient ad actum consummatum, in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire possunt. Huic assimilatur Impossibile.

Cùm igitur harum rerum iste sit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ secundo, vltimo verò illa postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundē obseruabunt ordinē, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus. Illum rerum ordinem exactiùs prosequi Metaphysici est. Satis sit ista circa explanationem attigisse. Hæc de textùs interpretatione.

QVÆSTIO.

Quid sit Modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

In quib. præcedentis Capitis consistat explicatio? Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate. Hæc autem faciliùs percipientur, si quid sit Modus, examinauerimus: Quid sit Modus.

Circa quod antiqui & moderni Græci, ac La-

ac Latini laborarunt non parùm: inter Latinos S. Thom. tractat. de enunc. cap. 11. inquit, modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum enunciationis, vel totam enunciationem determinans: dicimus enim homo doctè disputat, illud (doctæ, prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta. At quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat, dicens, modum esse enunciationis compositionem determinantem. Duo enim in verbo consideramus. Alterum est eius significatio; id est, res, quam significat, vt disputo, disputationem significat & lego, lectionem. Alterum est verbi compositio, quod est ipsius formale.

Sententia S. Thomæ.

Duo in dictione consideramus.

1.

2.

Quotuplex Modus.

Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determināt, verbi significationē, vt doctè disputat: velociter currit: alij determinant verbi compositionem, vt Petrū currere est possibile, id est, ista compositio est possibilis: Petrus currit; tale autem sunt isti modi præsentes.

Nota.
Obiectio.
Responsio Thomæ.

Quod si obijcias esse plures modos, nēpè verum, falsum: respondet S. Tho istos nihil addere ad simplices enunciationes, idem enim est dicere: Petrus currit. & Petrum currere est verum, propterea non habent peculiarem difficultatem: ideo hic prætermittuntur.

Alberti.

Alber. tract. 2. cap. 1 dicit, illos modos verum falsum differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Multiplicatio horum Modorum secundùm aliquos.

Alij plures etiam Modos multiplicant, etiam compositionem determinantes, vt scibile, optabile, sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

Græci alijs verbis, quamuis eundē facientibus sensum, Modum definiunt.

Modus iuxta Ammō, & Psellum, &c.

Ammon. & Psel. Modus est vox significans qualiter prædicatum subiecto insit. Quæ definitio est etiam Auerro. at Græcè hanc definitionem communem pluribus modis faciunt dicuntq; Arist. hic solùm præcipuos considerasse.

1. Fundam.
Attributū tribus modis se habet ad subiectū.

At circa hoc aduertendum est primò: triplex est enunciationis materia; vt superiùs diximus; materia enim est habitudo prædicati ad subiectum; tripliciter autem prędicatum se habet ad subiectum, vnde est triplex materia. Primò prædicatum aliquot ita inest subiecto, vt non possit non inesse: vt, homo est animal. & talis est materia necessaria. Alterum non inest, sed nec potest inesse: vt, homo est lapis: & talis est materia remota, seu impossibilis. Aliud non inest, sed potest inesse: vel inest. sed potest non inesse: vt, Petrus currit; & talis est materia contingens.

Illatio definitiua.

Est igitur modus vox significatiua, enunciationis materiam explicans, vt patet in illis modis assignatis & ita sumitur in præsenti. Cùm autem triplex sit materia, triplex erit modus rei, Necessarium, Impossibile, Contingens nam possibile, vt docet Boet. sola voce differt à contingenti, & quia possibile componitur; dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

Cur modus triplex?

2. Fundam. duplicē esse compositionem modalis enunciationis.

Aduerte secundò: duplex est compositio in modali enunciatione: altera est dicti, vt hæc compositio, Sortem currere, altera est modalis totius, vt Sortem currere est possibile, quando audis Modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto; vt notant Albert. tractat. 2. cap. 1 & Alex. qui dicit enim, Sortem currere est possibile, determinat compositionem illam, Sortem currere, non autem totam ipsam modalem; nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria.

Præterea, quando dicimus Modum explicare materiam, intellige cum Ammo. & Psello Modum non esse materiam; materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat Modus materiā illam: & aliquando explicat materiam quæ non est: vt qui dicit Petrū currere est necessarium, sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda nō sunt, & componimus, quæ componenda non sunt: vt quando dicimus: homo non est animal: leo est rationalis.

Antecedentium Doctrina.

Ex his omnibus facilè colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sint plures quam hæ, quas Aristoteles enarrat, & quantum ab alijs omnibus differant.

Modalium triplex quātitas.

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem, duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte

Modi

Modi. est enim in modalibus duplex subiectum: alterum ipsius dicti, quod Albert. vocat subiectum locutionis, vt in hac, Sortem currere est possibile: Sortes est subiectum locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum enunciationis.

Et iuxta hæc duo subiecta insurgit duplex quātitas secundum quid. altera ex dicto, & secundùm hanc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis; quædam indefinita, quædam singularis; vt nunciationes simplices.

At secundùm subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrum semper modalis est singularis quia illud integrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cùm non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipuè à Modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquiualentes, & duo particulares, possibile contingens, & æquiualentes, & secundùm hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dubium. Dices: quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? Dico, quia necesse est

Solutio. quod omni tempore inest, impossibile quod nullo tempore: propterea vniuersalitatē temporis claudunt; reliqui duo aliquando vel non aliquādo: propterea temporis particularitatem habent.

Præterea necesse vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter. Idem enim est dicere: homo necessario est animal. &, omnis homo necessariò est animal. & homo impossibiliter est leo: & nullus homo est leo relinqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant latæ iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ Enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. IIII.

1\. Sectio 5. secundum Græcos. *VTrùm autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, quæ dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est: aut omnis homo iustus est, ei quæ est: omnis homo iniustus est: vt, est Callias iustus, non est Callias iustus, Callias iniustus est, vtra harum contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequuntur ea, quæ sunt in intellectu, illic autem contraria est opinio contrarij, vt, quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in ijs quæ sunt in voce, affirmationibus necesse est similiter sese habere, quòd si neque illic contrarij opinio contraria: est nec affirmatio affirmationi erit contraria sed ea, quæ dicta est, negatio, quare considerandum est, quæ opinio falsa opinioni veræ contraria est, vtrum negationis, an ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo, est quædam opinio vera boni quòd bonum est: alia autem quòd non bonum, est falsa: alia verò, quòd malum: vtra harum contraria veræ? & si est vna, secundum quamnam contraria.* Idē in principio primi huius.

2\. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eò quòd contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem fortassè opinio est etiam vera, siue plures, siue vna sit, sunt autem ista contraria, sed nō eò, quòd contrariorum sint, contraria sunt, sed magis eò, quòd contrariæ.*

3\. *Si ergo est boni quidem quod est bonum opinio, alia autem quòd non bonum est: est autem aliquid aliud quod non est, neque esse potest: aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcumque esse quod non est opinantur, neque quæcumque non esse quod est, infinitæ enim vtraq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est: & quæ non esse quod est.*

4\. *Sed in quibuscunque fallacia est. hæ autem sunt ex his ex quibus sunt generationes, ex oppositis verò generationes. quare etiam fallaciæ.*

5\. *Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidem secundùm se: illud verò secundum accidens (accidit enim & non malum esse) magis autem in vnoquoque vera est, quæ secundum se est etiam falsa, siquidem & vera: ergo ea quæ est, quod non est bonum quod bonum, est eius quæ secundùm se, falsa est: illa verò quæ est, quod malum est, eius quæ secundum accidens. quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij. Falsus est autem maximè circa singula, qui contrariam habet opinionem, cōtraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Si igitur harum contraria est altera: magis verò negationis est*

est contraria : manifestum est, quòd hæc erit contraria. Illa verò quæ est, quod malum est, quod bonum est, implicita est. etenim quod non bonum est, necesse est fortè ipsum eundem opinari.

6. *Ampliùs, si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur bene esse dictum. Aut enim vbique ea quæ est contradictionis, aut nusquam. quibus verò non sunt contraria, de illis quidem falsa, quæ est verè opposita: vt qui hominem non putat esse hominem, falsus est: si igitur hæ contrariæ sunt, etiam & aliæ quæ sunt contradictionis.*

7. *Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonum est, & non boni, quod non bonum est, & præter has boni quod non bonum est, & non boni quod bonum est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonum verè opinioni quæ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quòd malum est,* si aliquando fuerit vera, nunquam autem vera veræ contraria est: est enim quoddam non bonum malum. quare contingit simul esse veras. At verò nec illa quæ est quod non malum: vera enim & hæc: simul enim & hæc erunt. Relinquitur igitur ei, quæ est non boni, quod non *bonum est, contraria ea, quæ est non boni, quod bonum est. falsa enim hæc, quare & ea quæ est boni, quod bonum est.*

*a. l. simul enim aliquando.

*a. l. nõ bonum verè contraria ea quæ est non boni, quod bonum falsa. falsa enim hæc.

Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem. vniuersalis enim negatio contraria erit, vt opinioni quæ opinatur quòd omne quod est bonum,
8. *bonum est, ea qua est, quod nihil eorum quæ bona sunt, bonum est. nam ea quæ est boni, quod bonum si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opinatur quod quicquid bonum est, quod bonum est: hoc autem nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est, similiter autem & in non bono.*

9. *Quare si in opinione sic se habet: & sunt hæ, quæ sunt in voce affirmationes & negationes, notæ earum quæ sunt in anima: manifestum est quòd affirmationi contraria quidem negatio est, quæ de eodem vniuersaliter: vt ei quæ est quòd omne bonum, bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea quæ est, quòd nullum, vel nullus: contradictoria autem quæ est, quòd non omne, *aut non omnis. Manifestum est autem, quod & veram veræ non contingit esse contrariam, neq; opinionem, neq; contradictionem, contrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundem: simul autem non contingit idem inesse contraria.*

*a. l. & qđ

VTrum autem contraria est affirmatio negationi, &c. 1. Capitis, qđ vltima huius libri Pars est, Summa.

Hæc est quarta & vltima pars huius libri, in qua Arist. dubium vnum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimârunt, inter quos est Porphyr. & dubius est Ammon. At quia reliqui antiqui Græci. & Latini hoc tanquam Aristot. recipiunt, non erit inutile illud exponere.

Quæstio igitur huiusmodi est. Vtrùm affirmationi opponatur magis negatio contraria, an affirmatio de prædicato cõtrario? Verbi gratia, huic affirmationi omnis homo est iustus, vtra est magis opposita, vel hæc: nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? Et huic: Sortes est iustus, vtra magis opponitur: Sortes non est iustus. an hæc. Sortes est iniustus: vbi prædicatum est contrarium [Nam si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea] Proponit viam secundum quam ista quæstio determinanda est: nempe, vt ea, quæ in mente sunt, consideremus: voces enim non aliud sunt. quàm signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est, quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quæ est secundùm negationem, an quæ est secundùm contrarium: Voces enim eodem modo opponentur.

Quæstio circa cõtrarietatem enunciationum.

Vnde petenda huius Quæstionis determinatio?

Vnde sit quæstio huiusmodi. Aliquis habet hãc opinionem; bonum est bonum, veram: habet aliam falsam; bonum non bonum; & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto quæ opinio harum duarum illi opposita est? Et nota ista verba Aristotelis: (Si est vna, secundùm quam contraria) potest esse vnus sensus, in vna harum duarum est contraria, vtra erit. siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis. Et hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

Quæstionis alia atq; explanis formatio.

Aliter interpretatur Ammõ. & Boëtius; notantq; vnum, quod nos supra explicuimus Capite de oppositis. Duplex est contrarium. Quoddam habet medium quando non est necesse, vt alterum extremorũ proprio insit subiecto; vt album & nigrũ: nõ enim est necesse vt corpus vel sit albũ, vel sit nigrum: potest enim esse rubrum.

Nota. Duplex est contrariũ.

Ta-

Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent; quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto: vt par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidũ, necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum, vel ægrum. In contrarijs habentibus medium negationis vnius contrarij, non est eadem cum affirmatione alterius contrarij: vt, non est idem, non est album, &, est nigrum; at in alijs vna est re. idem enim re est: non est par, &, est impar: non est sanum, &, est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprij subiecti, alias enim non idem sunt, nam Chrimæra non est calida, non tamen propterea est frigida: respectu ergo subiecti susceptiui vtriusq; contrarij oportet intelligere.

Hoc supposito est clarus sensus Aristotelis: dicit enim an; bonum non est bonũ, opponatur huic: bonum est bonum: an ista, bonum est malum? [quod si vera sit] id est, si aliquando idem re sit, vt in contrarijs medio carentibus fit, respectu proprij subiecti; hinc, veram assumemus, tanquam oppositam, negationem an affirmationẽ? & hic est sensus etiam bonus.

Nota, Quid nomine opinionis hic intelligatur. In ista quęstione aduerte, quòd vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui enunciationi; & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima, cap. 3. imaginari, inquit, possumus cùm volumus: opinari autem, id est, iudicare, non; quamuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c.*

Excludit responsionem, quam aliquis ei poterat dare, nempè contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias: opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt? Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionum: qùod dupliciter probat. Primò, quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundò, quòd si nõ est eadem, sed plures sunt, possunt ambæ veræ esse; vt opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quòd malum est: hæ opiniones, vel vna sunt, vel siue vna siue plures sint, veræ simul sunt: vtrunq; autem repugnat opinionibus contrarijs.

Nota 1. Hoc est ergo vnum aliud, nempè quòd opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt, non tamen propterea quòd contrariorum sint; oportet ergo in inuestigandis opinionibus cõtrarijs, quomodo contrariæ se habeant, inuestigare.

Nota 2. Quomodo eadẽ sit opinio contrariorum. Aduerte, quando Aristoteles dicit, eandem opinionem esse contrariorũ, vt, quòd bonum est bonum, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actuali; hoc enim fieri non potest, cùm alio actu iudicem, bonum esse bonũ, & alio diuerso numero actu, malum esse malũ; sed de eadem opinione, intellige habituali. id est, eodem habitu vtrumq; cognoscitur.

Alia respõ. Vel, quod melius est, intellige de iudicio actuali, & tunc sit sensus, quod est vna opinio specie: contraria autem non sunt vnius speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrariç, scilicet, quòd bonum est bonum, & quod malum est malum.

3. *Si ergo est boni quidem, quoniam bonum est, &c.*

In quo consistat oppositio, de qua hæc quæstio. Incipit Aristoteles determinare hãc quęstionem, docetq; oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati, de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum. Et primò probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem. Vnũ vni tantùm opponitur, sed infinita essent opposita, quæ illo opponuntur modo, nẽpe, affirmando opposita, vel negando propria alicuius; ergo non hoc modo est sumenda oppositio. Minor probatur: sit hæc opinio, bonum est bonum: si eius opposita sunt, quæ affirmant id, quod bono non cõuenit, vel remouent, quæ cõueniunt; sunt hæc innumera. nam dici potest: bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile. Similiter remouendo propria: bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius, per affirmationẽ oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

4. *Sed in quibus fallacia est, hæ autem sunt, &c.*

Ostendit secundũ quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prædicati de

eodem subiecto. hoc autem dicit his verbis[in his consistit oppositio, in quibus fallacia. fallacia verò in his est, in quibus generationes: generationes verò ex oppositis fiunt, secundum idem.]

Nota 1. Generatio quid sit? Item quid Corruptio?

Pro quorum verborum intelligentia est aduertendum, quod generatio est mutatio alicuius, ex non esse, ad esse, quando fit aliquid, quod non erat antè, tunc generari dicitur. Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet, quando aliquid, quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse. Vnde termini generationis & mutationis primi, sunt ens & non ens. Generatio incipit a non ente, & terminatur in ens Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempè inter ens, & non ens.

Nota 2. Vera cognitio similis est Generationi. Et Corruptioni assimulatur Error. In quo sita sit vera cognitio? Item in quo falsa?

Aduerte secundò, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet his mutationibus: vera siquidem cognitio rei assimilatur generationi: sicut enim generatio procedit ex eo, quod non erat, ad id, quod est: ita vera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id, quod cognitum est. Et sicut corruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua verè res cognoscenda erat, recessus in illam cognitionē, qua rem aliter, quàm est, cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit vera cognitio? dicam, in eo, quod res, vt est, cognoscitur. Si petas, in quo error & deceptio? dicam ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quòd non est. Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua. Oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Huius doctrinæ fundamentū.

Hæc doctrina in hoc consistit: vt quemadmodū generatio in hoc consistit, quod aliquid fiat ex eo, quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis re; & deceptio in eo, quod intelligat, quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum: ita & oppositio in hoc, quod idem neget de eodem, de quo affirmatum erat.

Et Nota subtilitatem.

Et est subtilis non solùm doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis, quòd oppositio sit secundum affirmationem & negationem, eiusdem de eodem.

Si ergò quod bonum est, & bonum & non malum est. 5.

Triplex probatio Cōclusionis in Aristotele. Prima.

Tribus rationibus probat conclusionem illam Primò illa sunt magis opposita, quæ magis secundùm se repugnant in veritate, & falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum, & alterum est magis verum: sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem; ergo ea sunt magis opposita. maiorem probat: quia contraria maximè distant. minorem ostendit ista oppositio: bonum est bonum, est magis vera quam hæc: bonum non est malum; ergo & ista magis falsa: bonum non est bonum, quàm hæc: bonum est malum, & ita illæ duæ opponuntur: bonum est bonum: &, bonum non est bonum: & aliæ duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quòd illa sit magis vera, quia secundùm se est vera; id est immediatè, & sine causa Si enim dicat quis: quare bonum est bonum, non est causa, at illa: bonum non est malum, est secundùm accidens, id est, mediata, quia causam habet. propterea enim, bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponetur: bonum non est bonum: non autem illa, quæ implicita est, id est: bonum est malum. Istam vocat implicitam, quia includit illam tanquam priorem; bonum non est bonum. Attende rationem hanc, quæ subtilis est.

Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c. 6.

Secunda.

Idem probat secunda ratione, quæ talis est. Inueniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter, quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas: ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis: quandoquidem oppositio est eiusdem rationis. Antecedens patet in his, in quibus non est contrarium: vt, homo est homo: hic enim non aliter contradicimus, quàm per negationem eiusdem falsam, scilicet: homo nō est homo: ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est Quòd si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec in illis: quod si in istis, saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis; cum etiam possimus illic negare & affirmare.

Ampliùs

7. *Ampliùs similiter se habet opinio boni, &c.*

Tertia. Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles. Argumentum autem est huiusmodi. Ista; bonum est bonum, & ista: non bonum non est bonum, sunt veræ & de subiecto opposito, penes finitum, & infinitum; hæ autem falsæ: bonum non est bonum, &, non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, vnde harum duarum, & illarum æqua est ratio. sed huic: non bonum non est bonum, opponitur illa: non bonum est bonum, ergo & illi: bonum est bonum: altera, bonum non est bonum: quòd autem illi, non bonum non est bonum, opponatur illa: bonum est bonum, patet; quia non opponi potest ista: non bonum est malum, nec ista: non bonum non est malum; nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur, & vt hoc inconueniens appareat, sume in vniuersali: omne non bonum non est bonum, quæ vera est, si ista est contradictoria: non bonum est malum, est vera cum illa, si ista: non bonum nō est malum, etiam est vera; aliquod enim non bonum non est malum. sunt enim, quæ nec sunt bona, nec mala moraliter loquendo; lapis enim nec est bonus, nec malus, id est, nec iustus nec iniustus; neutra ergo illi opponitur, sed ista, non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est, & falsa, ergo & illa ita opponentur, bonum non est bonum, & bonum est bonum. est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono; sicut affirmatio, & negatio de bono. & illa opponuntur secundùm affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

Manifestum ergo, quoniam nihil interest, &c. 8.

Concludit Arist. oppositionem omnem secundum affirmationem, & negationem esse primo sumendam, tam in contrarijs, quàm in contradictorijs, vt enim opinioni: omne bonum est bonum, opponitur opinio contradictoriæ, quæ dicit: non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contrariæ, quæ dicit: nullum bonum est bonum; vtraq; enim negatio est eiusdem, siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in opinione sic se habet, &c. 9.

Determinata quæstione oppositarum opinionum facilè concludit, quid de voce dicendum sit: si enim vox est nota eorum, quæ sunt in intellectu, in intellectu autem oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem & negationem sunt, in hoc etiam eodem enunciationum vocalium consistit oppositio. & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ & contradictoriæ possunt enunciari: vt de Petro, quòd est albus, & quòd non est albus, quòd sedet, & non sedet, sed simul, id est, pro eodem tempore id omninò repugnat, vt suprà diximus.

Hic est finis Capitis, & totius libri de Interpretatione Aristotelis: si aliqua prætermissa sunt, eò factum est, quia suis locis copiosè, & exactè tradentur Deo fauente: Cui sit gloria in sempiternum. Amen.

Finis Libri secundi Peri Hermenias.

niti parti, scilicet inferiori, ideò infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiore superius.

15. *Et est quidem fortesse principium, &c.*

Alia Modalium consequentia. Alium ordinem consequentiarum modalium perfectiorem ponit, & quia proprius erat præter communem, ideo (fortasse,) dixit non dubitationis, sed modestiæ causa, ordo est, vt incipiamus à necessario ad possibile, contingens, impossibile; quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Huius ordinis schema. Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto, affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. Modorum autem hic erit ordo, Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile.

Et vt rectiùs hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras in quibus omnes æquiualentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in aliis: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæ sunt: Argutulæ. Vestigia. Sine metu. Mutabatis. Circa quas aduerte primam tertiæ, secundam quartæ, contradicere & vlteriùs primam, & secundam esse contrarias, tertiam, & quartam subcōtrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has. NOTA.

16. *Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c.*

Nota. Hunc ordinem consequentiarum, rerū vniuersi ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat In vniuerso enim tres rerum naturas cōperimus; quædam sunt semper actu, ita, vt nunquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantiæ. Vocat autem hic primas substantias; non vt in prædicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deū, & Intelligentias, & hæ sunt secundum Aristo. naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & illæ habent actum sine potentia; id est, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt, nihil illis defuit, nec deerit: propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet quæ est, cum priuatione; & his assimilatur necessarium; qui modus significat, quod semper est.

Tres rerum naturæ in vniuerso. Prima.

Huic hoc loci assimilatur Necessa. Seccunda.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cum potentia, id est, ita sunt, quòd non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si comparentur secundùm id, qnod actu sunt, & id, quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem esse, & natura priorem, id est nobiliorem potentia; quia res perfectiori modo existit, quando est, quàm quando esse potest at potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quàm sunt & fuerunt, quales sunt naturæ iste corruptibiles, & in his inuenitur possibile propriè. & contingens.

Huic assimilatur possibile & contingens. Tertia.

Aliæ sunt naturę, quę nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, vt si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuum, nō dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist. non peruenient ad actum consummatum, in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire possunt.

Huic assimilatur Impossibile.

Cùm igitur harum rerum iste sit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ secundo, vltimo verò ista postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundē obseruabunt ordinē, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus. Istum rerum ordinem exactiùs prosequi Metaphysici est. Satis sit ista circa explanationem attigisse. Hæc de textùs interpretatione.

QVAESTIO.

Quid sit Modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

In quib. præcedentis Capitis consistat explicatio?

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate Hæc autem faciliùs percipientur, si quid sit Modus, examinauerimus:

Quid sit Modus.

Circa quod antiqui & moderni Græci, ac La-

ac Latini laborarunt non parùm: inter Latinos S.Thom.tractat.de enunc.cap.11. inquit, modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum enunciationis, vel totam enunciationem determinans: dicimus enim homo doctè disputat, illud (doctæ, prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta. At quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat, dicens, modum esse enunciationis compositionem determinantem. Duo enim in verbo consideramus. Alterum est eius significatio; id est, res, quam significat, vt disputo, disputationem significat & lego, lectionem. Alterum est verbi compositio, quod est ipsius formale.

Sententia S. Thomæ.

Duo in dictione consideramus.

1.

2.

Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determināt, verbi significationē, vt doctè disputat: velociter currit: alij determinant verbi compositionem vt Petrū currere est possibile, id est, ista compositio est possibilis Petrus currit; tale autem sunt isti modi præsentes.

Quotuplex Modus.

Quod si obijcias esse plures modos, nēpè verum, falsum, respondet S. Tho istos nihil addere ad simplices enunciationes, idem enim est dicere: Petrus currit. & Petrum currere est verum, propterea non habent peculiarem difficultatem: ideo hic prætermittuntur.

Nota. Obiectio. Responsio Thomæ.

Albert. tract. 2. cap. 1. dicit, illos modos verum falsum differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Alberti.

Alij plures etiam Modos multiplicant, etiam compositionem determinantes, vt scibile, optabile, sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

Multiplicatio horum Modorum secundùm aliquos.

Græci alijs verbis, quamuis eundē facientibus sensum, Modum definiunt.

Ammon. & Psel. Modus est vox significans qualiter prædicatum subiecto insit. Quæ definitio est etiam Auerro. at Græcè hanc definitionem communem pluribus modis faciunt dicuntq; Arist. hic solùm præcipuos considerasse.

Modus iuxta Ammō, & Psellum, &c.

At circa hoc aduertendum est primò: triplex est enunciationis materia, vt superiùs diximus; materia enim est habitudo prædicati ad subiectum; tripliciter autem prędicatum se habet ad subiectum, vnde est triplex materia. Primò prædicatum aliquod ita inest subiecto, vt non possit non inesse: vt, homo est animal, & talis est materia necessaria. Alterum non inest, sed nec potest inesse: vt, homo est lapis: & talis est materia remota, seu impossibilis. Aliud non inest, sed potest inesse: vel inest, sed potest non inesse: vt, Petrus currit; & talis est materia contingens.

1. Fundam. Attributū tribus modis se habet ad subiectū.

Est igitur modus vox significatiua, enunciationis materiam explicans, vt patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cùm autem triplex sit materia, triplex erit modus rei, Necessarium, Impossibile, Contingens nam possibile, vt docet Boet. sola voce differt à contingenti, & quia possibile componitur; dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

Illatio definitiua.

Cur modus triplex?

Aduerte secundò duplex est compositio in modali enunciatione: altera est dicti, vt hæc compositio, Sortem currere, altera est modalis totius, vt Sortem currere est possibile, quando audis Modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto; vt notant Albert. tractat. 2. cap. 1. & Alex. qui dicit enim, Sortem currere est possibile, determinat compositionem illam, Sortem currere, non autem totam ipsam modalem; nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria.

2. Fundam. duplicē esse compositionem modalis enunciationis.

Præterea, quando dicimus Modum explicare materiam. intellige cum Ammo. & Psello Modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat Modus materiā illam: & aliquando explicat materiam quæ non est: vt qui dicit Petrū currere est necessarium, sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda nō sunt, & componimus, quæ componenda non sunt: vt quando dicimus: homo non est animal: leo est rationalis.

Ex his omnibus facilè colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sunt plures quam hæ, quas Aristoteles enarrat, & quantum ab alijs omnibus differant.

Antecedentium Doctrina.

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem: duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte Modi

Modalium triplex quātitas.

Modi. est enim in modalibus duplex subiectum: alterum ipsius dicti, quod Albert. vocat subiectum locutionis, vt in hac, Sortem currere est possibile; Sortes est subiectum locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum enunciationis.

Et iuxta hæc duo subiecta insurgit duplex quātitas secundum quid. altera ex dicto, & secundùm hanc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis; quædam indefinita, quædam singularis; vt nunciationes simplices.

At secundùm subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrum semper modalis est singularis quia illud integrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cùm non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipuè à Modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquiualentes, & duo particulares, possibile contingens, & æquiualentes, & secundùm hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dubium. Dices: quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? Dico, quia necesse est

Solutio. quod omni tempore inest, impossibile quod nullo tempore: propterea vniuersalitatē temporis claudunt; reliqui duo aliquando vel non aliquādo: propterea temporis particularitatem habent.

Præterea necesse vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter. Idem enim est dicere: homo necessario est animal. &, omnis homo necessariò est animal: & homo impossibiliter est leo: & nullus homo est leo relinqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant latæ iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ Enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. IIII.

1. Sectio 5. secundum Græcos. *VTrùm autem contraria est affirmatio negationi an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, quæ dicis, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est: aut omnis homo iustus est, ei quæ est: omnis homo iniustus est: vt, est Callias iustus, non est Callias iustus, Callias iniustus est, vtra harum contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequuntur ea, quæ sunt in intellectu, illic autem contraria est opinio contrarij, vt, quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in ijs quæ sunt in voce affirmationibus necesse est similiter sese habere. quòd si neque illic contrarij opinio contraria: est nec affirmatio affirmationi erit contraria sed ea, quæ dicta est, negatio, quare considerandum est, quæ opinio falsa opinioni veræ contraria est, vtrum negationis, an ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo, est quædam opinio vera boni quòd bonum est: alia autem quod non bonum, est falsa: alia verò, quòd malum: vtra harum contraria veræ? & si est vna, secundum quamnam contraria.* Idē in principio primi huius.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eò quòd contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem fortassè opinio est etiam vera, siue plures, siue vna sit, sunt autem ista contraria, sed nō eò, quòd contrariorum sint, contraria sunt, sed magis eò, quòd contrariæ.*

3. *Si ergo est boni quidem quod est bonum opinio, alia autem quòd non bonum est: est autem aliquid aliud quod non est, neque esse potest: aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinantur, neque quæ nunque non esse quod est, infinitæ enim vtraq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est: & quæ non esse quod est.*

4. *Sed in quibuscunque fallacia est. hæ autem sunt ex his ex quibus sunt generationes, ex oppositis verò generationes. quare etiam fallaciæ.*

5. *Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidem secundùm se: illud verò secundum accidens (accidit enim & non malum esse) magis autem in vnoquoque vera est, quæ secundum se est etiam falsa, siquidem & vera: ergo ea quæ est, quod non est bonum quod bonum, est eius quæ secundùm se, falsa est: illa verò quæ est, quod malum est, eius quæ secundum accidens. quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij. Falsus est autem maximè circa singula, qui contrariam habet opinionem, cō raria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Si igitur harum contraria est altera: magis verò negationis est*

est contraria : manifestum est, quòd hæc erit contraria. Illa verò quæ est, quod malum est, quod bonum est, implicita est. etenim quod non bonum est, necesse est fortè ipsum eundem opinari.

6. *Ampliùs, si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur bene esse dictum. Aut enim vbique ea quæ est contradictionis, aut nusquam, quibus verò non sunt contraria, de illis quidem falsa, quæ est verè opposita: vt qui hominem non putat esse hominem, falsus est: si igitur hæ contrariæ sunt, etiam & aliæ quæ sunt contradictionis.*

7. *Ampliùs, similiter se habet opinio boni quod bonum est, & non boni, quod non bonum est, & præter has boni quòd non bonum est, & non boni quod bonum est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonum veræ opinioni quæ est contraria: Non enim ea quæ dicit, quòd malum est,* si aliquando fuerit vera, nunquam autem vera veræ contraria est : est enim quoddam non bonum malum. quare contingit simul esse veras. At verò nec illa quæ est quod non malum: vera enim & hæc: simul enim & hæc erunt. Relinquitur igitur ei, quæ est non boni, quod non *bonum est, contraria ea. quæ est non boni, quod bonum est. falsa enim hæc, quare & ea quæ est boni, quod bonum est.*

*a. l. simul enim aliquando.

*a. l. nō bonum verè contraria ea quæ est non boni, quod bonum falsa. falsa enim hæc.

Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem. vniuersalis enim negatio contraria erit, vt opi-

8. *nioni quæ opinatur quod omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eorum quæ bona sunt, bonum est. nam ea quæ est boni, quod bonum si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opinatur quod quicquid bonum est, quod bonum est: hoc autem nihil differt ab eo quod est, quòd omne quod est bonum, bonum est, similiter autem & in non bono.*

9. *Quare si in opinione sic se habet : & sunt hæ, quæ sunt in voce affirmationes & negationes, notæ earum quæ sunt in anima: manifestum est quod affirmationi contraria quidem negatio est, quæ de eodem vniuersaliter: vt ei quæ est quod omne bonum bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea quæ est, quòd nullum, vel nullus: contradictoria autem quæ est, quòd non omne, *aut non omnis. Manifestum est autem, quod & veram veræ non contingit esse contrariam, neq; opinionem, neq; contradictionem, contrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundem: simul autem non contingit idem inesse contraria.*

*a. l. & qđ.

VTrum autem contraria est affirmatio negationi, &c. — 1. Capitis, qđ vltima huius libri Pars est, Summa.

Hæc est quarta & vltima pars huius libri, in qua Arist. dubium vnum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimârunt, inter quos est Porphyr. & dubius est Ammon. At quia reliqui antiqui Græci. & Latini hoc tanquam Aristot. recipiunt, non erit inutile illud exponere.

Quæstio circa cōtrarietatem enunciationum.

Quæstio igitur huiusmodi est. Vtrùm affirmationi opponatur magis negatio contraria, an affirmatio de prædicato cōtrario? Verbi gratia, huic affirmationi omnis homo est iustus, vtra est magis opposita, vel hæc: nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? Et huic: Sortes est iustus, vtra magis opponitur: Sortes non est iustus. an hæc. Sortes est iniustus: vbi prædicatum est contrarium [Nam si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea] Proponit viam secundum quam ista quæstio determinanda est; nempe, vt ea, quæ in mente sunt, consideremus: voces enim non aliud sunt. quàm signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est, quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quæ est secundùm negationem, an quæ est secundùm contrarium: Voces enim eodem modo opponentur.

Vnde petenda huius Quæstionis determinatio?

Quæstionis alia atq; exéplaris formatio.

Vnde sit quæstio huiusmodi. Aliquis habet hāc opinionem; bonum est bonum; veram: habet aliam falsam; bonum non bonum; & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto quæ opinio harum duarum illi opposita est? Et nota ista verba Aristotelis: (Si est vna, secundùm quam contraria) potest esse vnus sensus in vna harum duarum est contraria, vtra erit. siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis. Et hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

Nota. Duplex est contrariū.

Aliter interpretatur Ammō. & Boëtius; notantq; vnum, quod nos supra explicuimus Capite de oppositis. Duplex est contrarium. Quoddam habet medium quando non est necesse, vt alterum extremorū proprio insit subiecto; vt album & nigrū nō enim est necesse vt corpus vel sit albū, vel sit nigrum : potest enim esse rubrum.

Ta-

Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent; quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto: vt par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidū, necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum, vel ægrum. In contrarijs habentibus medium negationis vnius contrarij, non est eadem cum affirmatione alterius contrarij: vt, non est idem, non est album, &, est nigrum; at in alijs vna est re. idem enim re est: non est par, &, est impar: non est sanum, &, est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprij subiecti, alias enim non idem sunt, nam Chrimæra non est calida, non tamen propterea est frigida: respectu ergo subiecti susceptiui vtriusq; contrarij oportet intelligere.

Hoc supposito est clarus sensus Aristotelis: dicit enim: an; bonum non est bonū, opponatur huic: bonum est bonum: an ista, bonum est malum? [quod si vera sit] id est, si aliquando idem re sit, vt in contrarijs medio carentibus fit, respectu proprij subiecti; hinc, vtram assumemus, tanquam oppositam, negationem an affirmationē? & hic est sensus etiam bonus.

Nota, Quid nomine opinionis hic intelligatur. In ista quęstione aduerte, quòd vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui enunciationi; & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima, cap. 3. imaginari, inquit, possumus cùm volumus: opinari autem, id est, iudicare, non; quamuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c.*

Excludit responsionem, quam aliquis ei poterat dare, nempè contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias: opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt? Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionum: quòd dupliciter probat. Primò, quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundò, quòd si nō est eadem, sed plures sunt, possunt ambæ veræ esse; vt opinio de bono, quòd bonum est, & opinio de malo, quòd malum est: hæ opiniones, vel vna sunt, vel siue vna siue plures sint, veræ simul sunt: vtrunq; autem repugnat opinionibus contrarijs.

Nota 1. Hoc est ergo vnum aliud, nempè quòd opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt, non tamen propterea quòd contrariorum sint; oportet ergo in inuestigandis opinionibus cōtrarijs, quomodo contrariæ se habeant, inuestigare.

Aduerte, quando Aristoteles dicit, eandem opinionem esse contrariorū, vt, quòd bonum est bonum, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actuali; hoc enim fieri non potest, cùm alio actu iudicem, bonum esse bonū, & alio diuerso numero actu, malum esse malū; sed de eadem opinione, intellige habituali. id est, eodem habitu vtrumq; cognoscitur. Nota 2. Quomodo eadē sit opinio contrariorum.

Vel, quod melius est, intellige de iudicio actuali, & tunc sit sensus, quod est vna opinio specie: contraria autem non sunt vnius speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrarię, scilicet, quòd bonum est bonum, & quòd malum est malum. Alia respō.

Si ergo est boni quidem, quoniam bonum est, &c. 3.

Incipit Aristoteles determinare hāc quęstionem, docetq; oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati, de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum. Et primò probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem. Vnū vni tantùm opponitur, sed infinita essent opposita, quæ illo opponuntur modo, nēpe, affirmando opposita, vel negando propria alicuius; ergo non hoc modo est sumenda oppositio. Minor probatur: sit hæc opinio, bonum est bonum: si eius opposita sunt, quæ affirmant id, quod bono non cōuenit, vel remouent, quæ cōueniunt; sunt hæc innumera. nam dici potest: bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile Similiter remouendo propria: bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum. si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius, per affirmationē oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto. In quo consistat oppositio, de qua hæc quæstio.

Sed in quibus fallacia est, hæ autem sunt, &c. 4.

Ostendit secundū quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prædicati de

 eodem

eodem subiecto. hoc autem dicit his verbis[in his consistit oppositio, in quibus fallacia. fallacia verò in his est, in quibus generationes: generationes verò ex oppositis fiunt, secundum idem.]

Nota 1. Generatio quid sit? Item quid Corruptio?

Pro quorum verborum intelligentia est aduertendum, quod generatio est mutatio alicuius, ex non esse, ad esse, quando fit aliquid, quod non erat antè, tunc generari dicitur. Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet, quando aliquid, quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse. Vnde termini generationis & mutationis primi, sunt ens & non ens. Generatio incipit à non ente, & terminatur in ens Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempè inter ens, & non ens.

Nota 2. Vera cognitio similis est Generationi. Et Corruptioni assimulatur Error. In quo sita sit vera cognitio? Item in quo falsa?

Aduerte secundò, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet his mutationibus: vera siquidem cognitio rei assimilatur generationi: sicut enim generatio procedit ex eo, quod non erat, ad id, quod est: ita vera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id, quod cognitum est. Et sicut corruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua verè res cognoscenda erat, recessus in illam cognitionē, qua rem aliter, quàm est, cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit vera cognitio? dicam, in eo, quod res, vt est, cognoscitur. Si petas, in quo error & deceptio? dicam ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quòd non est. Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua. Oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Huius doctrinæ fundamentū.

Hæc doctrina in hoc consistit: vt quemadmodū generatio in hoc consistit, quod aliquid fiat ex eo, quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis res & deceptio in eo, quod intelligat, quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum: ita & oppositio in hoc, quod idem neget de eodem, de quo affirmatum erat.

Et Nota subtilitatem.

Et est subtilis non solum doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis, quòd oppositio sit secundum affirmationem & negationem, eiusdem de eodem.

Si ergò quod bonum est, & bonum & non malum est. 5.

Triplex probatio Cōclusionis in Aristotele. Prima.

Tribus rationibus probat conclusionem illam Primò illa sunt magis opposita, quæ magis secundùm se repugnant in veritate, & falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum, & alterum est magis verum: sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem; ergo ea sunt magis opposita. maiorem probat: quia contraria maximè distant. minorem ostendit ista oppositio: bonum est bonum, est magis vera quàm hæc: bonum non est malum; ergo & ista magis falsa: bonum non est bonum, quàm hæc: bonum est malum, & ita illæ duæ opponuntur: bonum est bonum: &, bonum non est bonum: & aliæ duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quòd illa sit magis vera, quia secundùm se est vera; id est immediate, & sine causa Si enim dicat quis: quare bonum est bonum, non est causa, at illa: bonum non est malum, est secundùm accidens, id est, mediata, quia causam habet. propterea enim, bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponuntur: bonum non est bonum: non autem illa, quæ implicita est, id est: bonum est malum. Istam vocat implicitam, quia includit illam tanquam priorem; bonum non est bonum. Attende rationem hanc, quæ subtilis est.

Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c. 6.

Secunda.

Idem probat secunda ratione, quæ talis est Inueniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter, quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas: ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis: quandoquidem oppositio est eiusdem rationis. Antecedens patet in his, in quibus non est contrarium: vt, homo est homo: hic enim non aliter contradicimus, quàm per negationem eiusdem falsam, scilicet: homo nō est homo: ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est Quòd si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec in illis: quod si in istis, saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis; cum etiam possimus illic negare & affirmare.

Amplius

7. *Ampliùs similiter se habet opinio boni, &c.*

Tertia. Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles. Argumentum autem est huiusmodi. Ista; bonum est bonum, & ista: non bonum non est bonum, sunt veræ & de subiecto opposito, penes finitum, & infinitum; hæ autem falsæ: bonum non est bonum, &, non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, vnde harum duarum, & illarum æqua est ratio. sed huic: non bonum non est bonum, opponitur illa: non bonum est bonum, ergo & illi: bonum est bonum: altera, bonum non est bonum: quòd autem illi, non bonum non est bonum, opponatur illa: bonum est bonum, patet; quia non opponi potest ista: non bonum est malum, nec ista: non bonum non est malum; nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur; & vt hoc inconueniens appareat, sume in vniuersali: omne non bonum non est bonum, quæ vera est, si ista est contradictoria: non bonum est malum, est vera cum illa, si ista: non bonum nō est malum, etiam est vera; aliquod enim non bonum non est malum. sunt enim, quæ nec; sunt bona, nec mala moraliter loquendo; lapis enim nec est bonus, nec malus, id est, nec iustus nec iniustus; neutra ergo illi opponitur, sed ista, non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est, & falsa, ergo & illa ita opponentur, bonum non est bonum, & bonum est bonum. est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono; sicut affirmatio, & negatio de bono. & illa opponuntur secundùm affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

Manifestum ergo, quoniam nihil interest, &c 8.

Concludit Arist. oppositionem omnem secundum affirmationem, & negationem esse primò sumendam, tam in contrarijs, quàm in contradictorijs, vt enim opinioni: omne bonum est bonum, opponitur opinio contradictoriæ, quæ dicit: non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contrariæ, quæ dicit: nullum bonum est bonum; vtraq; enim negatio est eiusdem, siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in opinione sic se habet, &c. 9.

Determinata quæstione oppositarum opinionum facilè concludit, quid de voce dicendum sit: si enim vox est nota eorum, quæ sunt in intellectu, in intellectu autem oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem & negationem sunt, in hoc etiam eodem enunciationum vocalium consistit oppositio. & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ & contradictoriæ possunt enunciari: vt de Petro, quòd est albus, & quòd non est albus, quòd sedet, & non sedet, sed simul, id est, pro eodem tempore id omninò repugnat, vt suprà diximus.

Hic est finis Capitis, & totius libri de Interpretatione Aristotelis: si aliqua prætermissa sunt, eò factum est, quia suis locis copiosè, & exactè traduntur Deo fauente: Cui sit gloria in sempiternum. Amen.

Finis Libri secundi Peri Hermenias.

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De Subiecto, Inscriptione, Ordine, Procedendi modo, & Diuisione horum librorum.

Dignitas qualis sit librorum de posteriori Analysi.

Osteriorum libri & dignitate, & vtilitate reliquas omnes Logicæ partes antecellunt; hi enim sunt, qui alijs tum scientijs, tum artibus, magnum vsum exhibent, & à quibus & vniuersalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur, adeò, vt Arist. Themistio visus fuerit consultò in his, ob eorum sublimitatem, obscuritatem affectasse.

Quinque in his prolegomenis præmittenda.

Antequam autem ad contexum descendamus, non abs re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior erit processus. Primum est libri Obiectum: alterum Inscriptio: tertium Ordo: quartum Procedendi modus: postremum Diuisio. Ex his enim reliqua, quæ præmitti solent, manifesta fient.

QVAESTIO I.

Prolegomenorum de Subiecto Libr. Posteriorum Analyticorum.

1. Fundam: Logica in quẽ vsum sit reperta.

Circa primum aduertendum est, Logicam; vt sæpè diximus, in hunc vsum fuisse inuentam: vt modum aperiret, quem intellectus noster obseruat in rerum veritatibus cognoscendis & indagandis. vt enim artes docent modum quo res operamur, ita & Logica modum quo intelligimus. Duplex autem est rerum veritas, altera, quæ per seipsam, postquam intellectui obijcitur, nota fit, nec intellectum erga eam errare cõtingit, quales sunt veritates eorum, quæ principia dicuntur: vt, omne totum est maius sua parte. Quodlibet est, vel non est, & similia, de quibus Aristoteles in 2. Metaphy. in principio dixit: à ianuis quis aberrat? hæc autem non opus habent Logica, sunt enim per se manifesta, nec aliter intellectus ea cognoscit, quàm sensus, puta, visus, suum obiectum præsens, vt bene dixit Linconi. 1. Posterior. ca. 9 & Egid. 2. Poster. cap. vltimo.

Duplex est rerum veritas.

3 Principiorum per se ipsam.

2. Conclusionis per discursum.

Altera veritas rerum est, quæ non statim per se intellectui est manifesta, nisi vtamur aliquo discursu & ratiocinatione, quâ talem veritatem per aliam notiorem deducamus. quales sunt eæ veritates, quæ de conclusionibus habentur, non enim sine discursu tales cognosci possunt: hæc autem Logica indigent, quæ talem modũ, nempè discursum & ratiocinationem ostendat, explicet, & doceat. Atque hic est vsus & necessitas Logicæ. Licet enim modum cognoscendi etiam simplicia tradat; quod factum est in prædicamentis; tamen ea omnia in compositam, & discursiuam cognitionem ordinantur.

2. Fundam. Veritatem discursu comparatã esse duplicem.

Scientia.

Est præterea aduertendum, veritatem hanc, quæ discursu habetur, esse in duplici differentia: quædam est, cuius cognitio dicitur scientia, quædam verò cuius cognitio dicitur opinio seu clarius: quasdam res opinione, quasdam scientia discurrentes cognoscimus. ea sciuntur, quæ sic se habent sicut cognoscuntur; nec aliter se habere possunt, quàm vt intelliguntur. Verbi gratia, scimus hominem esse risibilem, quia reuera ita est, nec aliter esse potest, quin homo sit risibilis, & nobis manifestum est ita id esse; propterea scientia, cognitio vera, necessaria, & clara dicitur. De

Et opinionis. his verò quæ opinamur; quæ sic se habere non constat, sed coniectura & probabilitate quadam cognoscuntur, quare aliter se habere possunt, quàm opinamur; & ideò opinio incerta, obscura, mutabilis cognitio dicitur.

Duplex hęc cognitio duplici acquiritur discursu, prior Demonstratione, posterior syllogismo Topico. Iuxta has duas cognitiones duplex est in nobis discursus, & is, quo scientiã consequimur, qui Demonstratio dicitur, & is, quo opinionem, qui syllogismus Topicus nuncupatur. Vnde fit, vt Logica maximè in hac vtraque parte versetur, nempè in Demonstratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici solet; harum altera his libris continetur, nempè Demonstratio, altera verò libris Topicorum.

1. Conclus. Demonstratio, horum librorum est obiectũ. Est igitur horum librorum Obiectum & materia circa quam versantur, Demonstratio, nempè syllogismus; quo scientiam rerum consequimur. Quæ sententia est communis omnium Græcorum, & ferè omnium Latinorum; imò ipsius Aristotelis, qui 1. Prior. ca. 4 proposuit obiectum Analyticæ partis ipsam Demonstrationẽ, præmittendo tamen cognitionem syllogismi in communi, tanquam vniuersalioris, ex obiecto autem apparet quanta sit vtilitas huius partis Logicæ; à qua, velut ab instrumento necessario scientiæ reliquæ dependent. NOTA.

Opinio cõtraria, & eius rationes. At circa hoc fuit Auerrois sententia in hoc prologo, non in his libris Demonstrationem solam per se, sed etiam definitionẽ considerari: propterea Demonstratio obiectum non erit, cùm non omnia, quæ in hac parte considerantur, complectatur.

Qui hanc opin. receperint. Hanc sententiã receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt.

Contrariæ opinionis 1. Ratio. Prima. Ad Logicam spectat tractare per se de definitione (est enim instrumentum cognoscendi, qua consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest) sed nulla pars Lógicæ est, quę definitionem considerat, nisi ista: ergo ad hanc partem pertinet. Probant minorem: quia si ad aliquã partem aliam spectaret, maximè ad 6. Topicorum, sed ad eam non pertinet, cùm Topicus ibi non definitionem construat, sed constructam examinet; vt notat Alex. ibidem in principio.

2. Secunda. Etiamsi non esset Demonstratio, adhuc definitio esset, & à Logico considerаretur: ergo definitio non propter Demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

3. Præterea. Nobilior est definitio ipsa Demonstratione: ergo non ipsius causa debet à Logico considerari, sed potius Demonstratio propter definitionem. Antecedens patet, ex Arist. 7. Meta. text. 4. Nobilius, inquit, est scire quid sit homo? quàm, qualis sit? Sed illud habetur per definitionem, hoc autem per Demonstrationem: ergo potius instrumentum est definitio quàm Demonstratio.

Ob hæc igitur asserunt horum librorum tam Demonstrationem, quàm definitionem esse obiectum. Hæc sententia non est recipienda, multis ex causis. Primò, quia est contra communem omnium Græcorum & Latinorum opinionem. Secundò, est etiam contra Aristot. nam 1. Priorum, cap. 4 proponit, se intendere de Demonstratione disserere, priùs autem de syllogismo, tanquam de superiori, quo loco definitio non per se, sed cum Demonstratione sumpta ponitur, alias enim antè syllogismum esset tractanda, cùm syllogismus non sit definitione superior. Tertio, sententia ista est contra rationem. Primò, sicut totius scientiæ vnicum est commune obiectum, ita partium scientiæ vnicum est per se particulare obiectum: sed libri hi vna pars Logicæ sunt, ergo vnicum est eorum per se obiectum. non ergo definitio simul & Demonstratio per se considerantur, præsertim cum maximè differant. definitio enim est instrumentum simplicium, Demonstratio compositorum; definitione quid res sit? Demonstratione, qualis, & propter quid sit? scimus. Hoc argumento coguntur isti ponere obiectum horum librorum modum sciendi: contemplantes autem talium instrumentorum diuersitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum. Sed confutatur hoc argumento. Vel illud est purè æquiuocum, vel analogum: si purè æquiuocum, ergo iam non datur vnum obiectum, cùm in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si verò est analogum, ergo vnum significatum est propter alterum. Quarto rationes huius sententiæ inualidissimæ sunt.

Cõfutatio huius opinionis. 1. 2. 3. 4. Differt definitio à Demõstratione.

Ad primum respondetur cum Eustrat. Prolo-

Ad primū.

Prolog. 2 Post definitionem hic non considerari secundum se, sed vt est causa vna, qua probamus passionem inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hic considerantur. Ad maiorem autem argumenti, Eustrat admittit Metaphysicum per se considerare definitionem, sed mihi hoc non satisfacit: nam Metaphysicus eam cōsiderat, vt dicit rei substantiam, non vt est cognitionis instrumentum; hoc enim Logicum est, vt dixit Auer. 7. Meta. com. 42. Propterea neganda est maior. Logicus enim non per se, & immediatè definitionem considerat, sed vt ad Demonstrationem pertinet quod optimè dixit Egid. in Proœmio 1. Priorum: vt enim intellectus operationes simplices, non sunt propter se, sed ad compositas ordinantur; ita & definitio, quæ simplicium est, non propter se, sed ad argumentationem ordinanda est. Nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exactè in Logica vt enim Physicus exactè de forma & materia dicit, & de anima, & reliquis; licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret; ita & Logicus de definitione.

Definitio vt à Metaphysico, & vt a Logico conside retur.

Albert tract. 1. suæ Logicæ, cap. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, non extare. Vnde posset optimè dici, quòd quamuis Logicus de definitione per se ageret, tamē talis tractatus omnibus libris, de argumentatione, anteponendus esset, cùm sit simplex; esset enim immediatè post prædicamenta.

Ad secundum.

Ad secundum respondetur facilè, si Demonstratio esset ablata, maneret definitio: sed Logica esset manca, nec haberet eam rationem, quam modò habet, cùm eius finis mutetur.

Ad tertiū.

Ad tertium, negatur, definitionem esse potiorem: nec ille textus quicquam contra nos probat; illic enim, inquit, nobilius esse scire, quid res sit: quàm solùm qualis sit? at Demonstratio non solùm ostendit qualis res sit? sed propter quid etiam talis sit. In hoc autem includitur, quid sit? & hæc est maxima cognitio; nempè scire res per suas causas, quod Demonstrationis est. imò si textus consideretur, est contra eos, nam subdit Arist. rationem, quare sit melius scire quid; Quia, inquit, qui scit quid, facilè sciet quale: ac si dicat, qui scit definire, scit demonstrare.

Hactenus de subiecto: nunc de Inscriptione horum librorum dicamus.

QVAESTIO II.

De Inscript. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio.

Inscriptio huius libri Græce est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων, id est, Resolutoriorum posteriorum. In cuius gratiam prius quid resolutio sit? explicemus; circa quam vehementer Neoterici digladiantur.

Quid Resolutio.

Resolutio igitur, vt Alexand. & Philoponus 1. Priorum in principio asserunt, non est aliud, quàm regressus quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu à quibus pendet. V.g. est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Resolutio alia est realis, alia rationis.

Est autem hæc resolutio duplex, quædā realis, quædam rationis Realis est, quæ in ipsis fit rebus, actione in ipsis realiter existente; vt, quando verè mixtum in elementa resoluitur: quando totum in particulas secatur. Resolutio rationis est, quę ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione; vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit, talisque resolutio rationis dicitur.

Resolutio rationis duplex, Mathematica & Logica.

*H*æc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica Mathematica est, qua propositam conclusionem in proprias causas, per quas demonstretur, reducimus; vt nihil aliud sit talis resolutio, quàm inquisitio & perscrutatio quædam causarum illius conclusionis. Sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet Aristot. 3. Ethicorum, cap. 3 Ex quo patet, hanc resolutionem non esse Demonstrationem; Demonstratio enim per causam effectum monstrat: resolutio verò, posito effectu, causam indagat: resolutio tamen ipsi Demonstrationi deseruit; vt docet Eustrat. in Prolog. 2. Post. talis resolutio Mathematica dicitur, non quòd solus Mathematicus ea vtatur; cùm & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua redigere; sed quòd Mathematici frequentius & clariùs id efficiant.

Resolutio Demōstrationi deseruit.

QVAESTIO III.
Quid Resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio alia est particularis, alia vniuersalis.

Logica resolutio, quamuis multiplex sit, vt 1. Prior. diximus, tamen quantũ ad rem spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis. Vniuersalis est, qua conclusionem aliquam in figuras quadã, & modos, quibus est syllogizãda, redigimus; ab his enim, tanquã a principijs illationis, depẽdet: similiter eadẽ resolutione reliquas argumentationis species in syllogismũ, in cuius vi innituntur, resoluimus, & ipsum etiã syllogismum in duas propositiones & in tres terminos reducimus. Resolutio verò particularis est, qua propositam conclusionẽ, figurã & modo iam suppositis, in præmissas, & principia quędam necessaria, & quæ ipsius causam important, reducimus; quæ quidem resolutio maxime deseruit Mathematicæ resolutioni. hęc enim in causam resoluit effectum, Logica verò particularis præmissas necessarias secundum causam disponit & quærit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam, qua conclusio ex præmissis infertur, & probationem etiã, qua conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur. Vnde dupliciter resoluimus conclusionem, & in principia inferẽdi; nẽpe in figuras, & modos (quę resolutio, à Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter) & in principia probantia, non vtcũq; sed necessariò, & per causã (quæ resolutio à Latinis dicitur materiæ, a Gręcis particularis) illa resolutio prior est, cùm sit formę, & communior; hæc posterior, cùm sit materiæ, & particularis. Vnde fit vt pars Logicę, qua cõmunis resolutio traditur, liber Priorũ dicatur; pars verò qua particularis continetur, liber Posteriorũ.

Quid vniuersalis?

Quid particularis?

Duo considerantur in syllogismo.

Conclusio duobus modis resoluitur.

Conclusio quæst.

Hæc igitur est inscriptionis huius ratio: De resolutione Posteriori, id est, de modo inquirẽdi principia necessaria, & præmissas, quæ causę sunt per quas conclusio est demonstranda, ac in eas resoluenda.

Nota, cur à resolutione hæ Logicæ partes denominẽtur.

Hic autem oportebit vnum adnotare, has partes Logicæ resolutiuas dici, non quòd ipsę resoluẽdo procedant, sed quòd resoluere doceant, iuxta duos hos resolutionis modos: cùm autem resolutio non fiat nisi composito, vel eo, quod resoluendum est præcedente, hinc fit vt istæ partes Logicę ostendant, quod est resoluendum, nempe conclusionem aut syllogismum, & ea, in quæ ista sunt resoluenda.

QVAESTIO IIII.
An hi libri aliqua ex parte sint compositiui?

Aliorum sententia.

Dubitatur: An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui: Respondent Philop. & Bura. 1. Priorum, in his aliquid compositionis contineri. Nam in libris Priorum docemur, syllogismum componere: in libris verò Posteriorum Demonstrationem. Tamen quia potior est resolutio & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur.

Propria opinio.

Mihi aliter videtur dicẽdum; nempè hos libros docere conclusionem propositam, in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur; & conclusionem etiam in præmissas necessarias resoluere, quod est demõstrare Et quia hæc tradi non potuerunt, quin prius, quid syllogismus? quid Demonstratio? esset, explicaretur, propterea ista in his continentur. hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio facienda est. Fatendum est tamen, cùm ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resoluere & componere, sed illud prius.

QVAESTIO V.
De diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerũt: qua ratione hæc pars Logicæ Analytica, iudicatiua dicatur: Topica verò inuentiua?

1. Aliorum sententia.

Ad quod aliqui responderunt, non tam verè, quàm subtiliter, nempè Topicam argumentari ex signis quibusdam, Analyticam verò à causis: & quia signa ad inuentionem causæ ad resolutionem spectare videntur, inde ad Topica inuentio, ad Analytica resolutio & iudicium, spectat. sed hoc postea præterquam quod leue est, non satisfacit, nam pars prior Analytica, cùm non per causam syllogizet, non esset iudicatiua, quod falsum est.

Refellitur ea sententia.

2. Sententia

Alij respõdent in Topica & Analytica esse

esse inuentionem & iudicium; liber enim Priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & Posteriorum liber docet etiam inuenire medium, nempè causas, & præmissas, & de eisdem iudicare, an ita sint? & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint? iudicare: Tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare quàm inuenire, iudicatiua dicitur. est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandæ vnum est medium; quia non nisi necessarium demonstramus; non enim vtraque pars contradictionis demonstratur: at istud innumeras habet leges & conditiones; propterea inuentio est facilis, quia est vnius; iudicium difficile, quia multa debet habere. at in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facilè examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet vtranq; contradictionis partem probabiliter ostendere; ac propterea à principaliori inuentiua dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

Sententia hæc caret fundamento.

3. Senten.

Alij respondent aliter, Topicum & Analyticum esse inuentiuum. nam præmissas vterque quærit ad conclusiones probandas: interest tamen inter vtrunque: nam Demonstrator solum verum probat, & à falso separat; at Topicus verum à falso nō discernit, cùm solum probabile consideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest: ideò alter Iudicatiuus, quasi discretiuus veri à falso dicitur, alter solum Inuentiuus manet.

Propria Auctoris opinio.

1. Fundam.

Dicendum est meo iudicio, primò, duas esse argumentationis partes, alteram habentem se, vt materiam, nempè propositiones ipsas & terminos rerum significatiuos, alteram vt formam; dispositionem nempè secundùm figuram & modum. Vnde qui argumentationem aliquam componere vult, opus habet quærere hęc duo, & formam, & materiam aliquam, quęcunque sit.

2. Fundam. Inuenire & Iudicare quid sint?

Secundò, inuenire non esse aliud, quàm occultum siue ignotum inquisitione aliqua manifestum & notum facere, vt exemplo eorum, qui inueniunt aliquid, cōprobari potest: iudicare verò est assensu, vel dissensu rem sic vel aliter se habere cognoscere. V. g. inuenimus rem, dum vario discursu tandem in eius cognitionem deuenimus: iudicamus, dum talem, qualem quærebamus, consideramus.

3. Fundam. Quibus opus habeat in genere inuentionis & iudicij, Argumentationis ignarus.

Tertiò ignoranti argumentationē opus esse priùs duplici inuentione, similiter duplici iudicio, oportet enim materiam inuenire ex qua confici debet argumentatio, similiter de ea iudicare, an talis sit, qualem quærebat; oportet præterea formam, qua eam disponat inuenire, &, an talis forma sit? iudicare. his enim omnibus absoluitur argumentatio, atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationē docet dico aliqua, quia materia non est negotij Logici; non enim res considerat, sed formam argumentandi ipsis applicat.

4. Fūdam. Qualis inuētio, qualeque iudicium ad Logicum pertineat.

Quartò, inuenire argumentādi formas, non esse ipsius Logicæ artis, cùm sit ante ipsam: nam id est inuenire Logicam, sed artis est, ipsas formas inuentas docere, probare, & declarare, & rebus applicare: quod totum ad iudicium pertinet. Propterea liber Priorum formæ iudicatiuus dicitur. Similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum, seu habituum, qui res considerant, munus est: ea tamen secundùm propositiones ordinare, & an tales sint? quales petuntur, dignoscere, hoc est iudicare, & ad Logicum spectat.

5. Fundam. Materia habitui Logico subiecta est triplex.

Quintò, materiam hanc esse triplicem, necessariam, probabilem, apparentem: in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium Omissa apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum præsentem: Topicam, seu probabilem ad libros Topicorum referri certum est. cum autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiæ necessariæ, inde liber Posteriorum iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc, Logico, præter ipsum iudicium, accedit. Dices eodem modo liber Topicorum iudicatiuus dicitur, cùm inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessarium, vt diximus? Respond. esse valdè diuersam rationem.

Obiectio.

Reiectio.

Hoc idem Alb. c. 1. huius libri & lib. 1. Meta, cap. 5.

Vltimò; ergo maximè aduertendum, quòd *Logicus*, vt Logicus purus est, nullā rem contemplatur, sed tantum res alio habitu cognitas ordinat secundum formam argumentationis, aut diuisionis, aut defi-

nitio-

nitionis, aut enunciationis, aut alterius similis. Quapropter antiqui Stoici, & Plato Logicam a reliquis scientijs non separabant, sed coniunctam eis addiscebant, vt dicit Philop. 1. Priorum, in principio. hinc est, quòd Dialecticum scientem, ac Metaphysicum vocabant, vt videre est apud Plot. 1. Ennead. lib. c. 4 At Peripatetici eã separarunt, ac priùs ipsam puram addiscebant, postea scientias, vt docet Arist. 2. Metaph. ca. 3. Stultum est, inquit, simul scientiam, & modum sciendi discere.

Id refert Origen. super Cant. hom. 1.

Responsio ad quæst.

Cùm igitur res quædam sint necessariæ, quarum scientiæ sunt: quædam probabiles, quarum sunt opiniones, quæ solo intellectu absque habitu sæpè producuntur; Logica à rerum necessariarum cognitione fuit seiuncta omninò, ac illarum cognitio fuit scientijs reseruata: At à cognitione probabiliũ non fuit prorsus abiuncta: imò cùm illa sub nullo habitu comprehendãtur, relicta fuerunt Dialecticæ. hinc est quòd sæpè clamat Aristoteles, Dialecticam considerare quid in vnaquaque re sit probabile, non quòd talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit, quòd Topicus Maximas habet reales; quibus vtitur, sed vt probabiles sunt Ex hoc apparet inuentionem probabilium Logicam esse, ac ob id liber Topicorum inuentiuus dicitur: non sic de necessario, in quo solùm Logicus iudicio vtitur: & hoc est admodum memoriæ mandandum, est enim ianua multarum veritatum, quæ in Logica occurrunt.

Dialectica vt dicatur considerate quid in quaq; re sit probabile. Lib. Topic. vt ad inuẽtionem, hi verò ad iudicium dicantur pertinere.

QVAESTIO VI.

De Ordine horum librorum.

Ex his quæ proposuimus superius, tertium erat Ordo: quo nempè loco hic liber sit addiscendus; sermo enim est de ordine doctrinæ, hic autem doctrinę ordo triplex esse potest, vt constat ex Aristotele varijs in locis.

Triplex Ordo doctrinæ.

1. Primus est secundùm necessariũ, id est, quando vnum in doctrina priùs altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi non potest: quo pacto multi ex grauioribus Aristot. interpretibus, primo de Anima, docent cognitionem & scientiam de anima præcedere scientiam de animalibus. quia animalia absque animæ cognitione cognosci nequeunt.

2. Alter est ordo secundùm notius, quando id præmittitur, quod est notius, licet ex eius cognitione alterum non dependeat: quo pacto liber Meteor. præmittitur libris de Anima, quia mixta illa meteora logica notiora sunt.

3. Tertius est secundùm dignius, quando id præmittitur, quod dignius est: quo pacto Aristoteles 2. de Anima anteposuit visum reliquis sensibus, quia dignior erat & nobilior.

Hoc igitur supposito, petimus, quo ordine liber hic alijs sit anteponendus, vel postponendus? Et nulli dubium est librum Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatem, & quia notior est. Cuius rei ab Auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet.

Libri Priorũ cur hos ordine doctrinæ præcedant.

1. Ratio. Prima est: Notiora sunt priùs tradenda minùs notis, sed syllogismus in communi notior est demonstratiuo, quia est vniuersalior, vniuersaliora autem notiora nobis sunt; ergo liber Prior. qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hæc ratio est etiam ipsius Aristot. 1. Priorum, cap 4.

2. Ratio. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones priùs de proprio & immediato subiecto demonstrentur, quàm de mediato: ergo subiectum immediatũ priùs est tradendum. Declaro antecedens; mobile est passio quædam primò corpori naturali inhærens, mediatè verò & secundariò elemento, cœlo alijsque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessariò priùs de corpore naturali, quàm de hoc vel illo corpore demonstranda est: sequitur ergo, vt necessariò antecedat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum: inferre, est passio tradenda de Demonstratione, hæc autem immediatè competit syllogismo; priùs ergo de syllogismo est ostendenda; ob idq; syllogismi doctrina antecedit.

3. Ratio. Tertia ratio est: Quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem multoties inutiliter repeteretur, nam in Demonstrationis doctrina oportebit explicare ea, quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio, quã Arist. 1 de Partibus, c. 1. ostendit communia particularibus esse priùs tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus.

Dubium.

Dubium tamen est de libris Topicorũ & Elenchorum, an huic sint anteponendi? Philopo. & Auic. (quorum etiam meminit Auer. in hoc Prologo) asserunt, librum Topicorum immediatè sequi libiũ Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem prior ratio Philoponi: quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, priùs rationibus probabilibus, quàm demonstratiuis præparatur: ergo cognitio & doctrina probabilium, quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam. Antecedens est notissimum; est enim his mos communis, & præsertim Aristotelis, qui priùs veritatem rei probabiliter & dialecticè exagitat, quàm demonstratiuè conuincat. Altera est ratio Auicen. communiora sunt præmittenda, sed probabile est superiùs necessario, quod vocat intelligibile: (nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessariũ.) præmittenda ergo est doctrina probabilium.

Sententia Philoponi.

Probatur sententia Philoponi.

1. Ratio.

2. Ratio Auicennæ.

Circa Librum Elenchorum Philop. docet esse postponendum libris Posterioiũ, quia sunt de syllogismo deceptorio, priùs autem oportet docere veritatis instrumenta, quàm erroris.

Refellitur sententia Philoponi de ordine Posterioiũ & Topicorum.

Hæc opinio nõ est recipienda; imò asserendum est cum Alex. 1. Elench. cap. 4. & Alber. hoc libro, tracta 1 cap. 1. & S. Thom. atq; etiam Auerr in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediatè coniungi cum libris Priorum. Et profectò non debet quis dubitare, hoc esse de mente ipsius Aristot. vt diximus 1. Prior. cap. 4. vbi se velle Demonstrationem tractare proposuit, à syllogismo tamen incepturum, quia communior erat: post syllogismi igitur cognitionem immediatè Demonstrationis doctrina sequitur.

Ratio qua probatur authoris sententia.

Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur, qua non solum dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum, probatur: Imperfectum non cognoscitur, nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus est imperfectum quid, Demonstratio verò perfectum, ergo huius cognitio anteponenda est. Maior est certa; quia in imperfecto est aliqua priuatio, quæ sine positiuo cognosci nequit: nullus enim, quid cæcitas? quid tenebræ? quid mors? cognoscet, nisi, visum, lumen, & vitam prænoscat. Minor ostenditur ex effectibus ipsorum. Nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis: Demonstratiuus verò scientiam: at opinio est quędam scientia imperfecta; est enim cognitio incerta & obscura.

Potest etiam minor aliter explicari, & probari. Propterea aduerte cum Alberto & S. Thoma, in Prologo, tres esse rationis & intellectus processus. Primus quo ex necessarijs & semper veris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse: & hic processus est perfectissimus, cùm cognitionem discursiuam perfectissimam generet; nempè scientiam; talis est Demonstratio. Alter est processus ab isto deficiens & imperfectus, quo intellectus non ex necessarijs & semper veris, sed ex his quæ maiori ex parte vera sunt, infert conclusionem, non semper veram, sed quæ aliter se habere possit, & talis est processus Topicus. Tertius est, qui non ex necessarijs, aut probabilibus, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem: & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem, sicut secundum opinionem. Cùm igitur hi duo processus sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto, ob idque eius cognitio anteponi debet, eademque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum.

Ratio confirmatur.

Tres sunt rationis processus.

1.

2.

3.

Ad argumentum primum Philoponi respondet Auerr. in præsenti, concedendo, prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quàm Demonstratione ostendamus: negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina; imò prius oportet docere necessaria, quorum sunt Demonstrationes, quàm probabilia.

Soluitur 1. Philop.

Ad secundum Auicennæ, etiam respondet Auerroes dupliciter: primò admittendo, necessaria esse probabilia; non tamen sequitur vt doctrina probabilium sit præmittenda: quia in Logica non considerantur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria, quæ sunt diuersæ inter se, nec aliorum regulæ in aliquo cum alio-

Soluitur 2. Auicen.

rum

rum regulis communicant, & sic soluitur primò argumentum. Alteram etiam affert solutionem: nempè negando, omnia necessaria esse probabilia; hoc enim falsum est, cùm multa sint necessaria, quæ non sunt probabilia: vt diximus lib. 1. Topicorum.

QVAESTIO VII.

De modo Procedendi.

Sequitur modus procedendi. Hic autem facilis est, nempe definitiuus, diuisiuus, inductiuus, & syllogisticus. eiusmodi enim instrumentis Demonstrationis naturam manifestat.

Dubium. Sed dubium est vnum, à quo vix aliqui se possunt expedire: num Demonstratione vtatur circa ipsam Demonstrationem: non enim fieri posse videtur antequam cognita sit Demonstratio; posse quenquam vti Demonstratione? ob idque aliqui id negant, inter quos fuit Paulus Venetus. quod profectò est clarissimè contra Aristotelem, qui cap. 2. huius libri, Demonstratione probauit, Demonstrationem cõstare ex veris & primis, &c. quia facit scire: vnde à fine materiam probauit, quòd est demonstrare: & hoc idem etiam sæpè facit. Propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigandis his, quæ ad Demonstrationem exiguntur, vti etiam Demonstratione.

1. Opinio. Pauli Veneti.

Solutio.

Atque vt hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominem solo intellectu absque alio habitu & scientia sæpè syllogizare, & discurrere, & demonstrare, & rationibus ac Demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret: quod docuit Aristot. 1. Rhetor. ad Theodect. cap. 1 perfectè verò cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfectè facere, Logicæ artis est, nec peruentum fuit ad eorum cognitionem, nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitis, quod doctè dixerunt Philop. & Alber. 1. Priorum, cap 2. docentes in artibus & scientijs præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam Demonstrationis, cùm iam Demonstrationem cognouerit, poterit circa eam Demonstratione vti: qui verò discit, talem Demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exactè naturam illius, quousque Demonstrationem in vniuersum didicerit.

Hominem sine habitu vllo & scientia sæpè discursus facere.

Solutio explicatior prioris Dubij.

Quòd si obijcias: quomodo Demonstratio probat Demonstrationem, nam seipsam probaret? Dico, Demonstratio quâ probat, sumitur vt instrumentum probandi, Demonstratio quæ probatur, tanquam obiectum commune omnibus Demonstrationibus: non repugnat autem vt idem probet seipsum, diuersa ratione sumptum, scilicet vt instrumentum est, & vt sub eo, quod probatur, continetur. Quo pacto definitio definitionis seipsam definit.

Replica.

Respõsio.

De Diuisione.

Superest vt de Diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber. In priori sunt ea, quæ ad Demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori verò, quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est. Et sufficiat ista generaliter diuisisse, quæ postea particulariùs sunt enarranda.

Nota. In duas principales partes sequens Poster. diuiditur liber.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PERIPATETICOR. PRINCIPIS, POSTERIORVM RESOLVTORIORVM

LIBER PRIMVS.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

Summa Libri.

De Demonstrationis essentia, conditionibusque ad eam requisitis, De differentia Demonstrationum, quòd, seu quia, & propter quid Quæ figura aptior sit Demonstrationi? De ignorantiæ speciebus, quæ in scientijs accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De Demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De varijs demum Theorematibus ad Demonstrationem conferentibus.

Omnem doctrinam, omnemqúe disciplinam intellectiuam ex praexistenti fieri cognitione. Quot sunt pracognitionum modi, quaq́; ea, qua pracognoscuntur. Dubitationum solutio circa hanc propositionem contingentium.

CAPVT PRIMVM.

*Verbum hoc διανοητικὴ, quod discursiua interpretatũ est, alij pressius syllogistica, alij latiùs intellectiualis, ratiocinatiua, cogitatiua, hic & alibi vertunt.

*a. l. perficiuntur.

*λόγους. orationes aliqui versunt.

1

*MNIS doctrina, & omnis disciplina * discursiua ex præexistente fit cognitione.*

2. *Manifestum autem hoc speculantibus in omnibus. Mathematicæ namq; scientiarum per hunc modum* accedunt, & aliarum vnaquæque artium. Consimiliter autem & circa* rationes, & quæ per syllogismos, & quæ per inductionem. ambæ enim per ea, quæ præcognoscuntur, faciunt doctrinam: illæ quidem accipientes, tanquam à cognoscentibus, istæ verò monstrantes vniuersale per id quod manifestum sit singulare. Itidem & Rhetoricæ persuadent. aut enim per exempla, quod est inductio: aut per enthymema, quod est syllogismus.*

3. *Bifariam autem necessarium est præcognoscere: alia nanque quòd sunt præsuscipere necessarium: alia verò quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo, vt quod quidem omne aut asserere, aut negare, verum, quòd est: triangulum verò, quòd hoc significat: vnitatem autem ambo, & quid significat, & quòd est non enim consimiliter horum vnumquodque manifestum nobis est.*

4. *Est autem cognoscere, alia quidem priùs cognoscentem, quorundam verò & simul accipientem cognitionem: vt quæcunque sunt sub vniuersalibus, quorum habet cognitionem. quòd enim omne triangulum habet duobus rectis æquales, præsciuit: quòd autem hoc, quod est in semicirculo, triangulum est, * simul inducens, cognouit. Quorundam enim in hunc modum disciplina est, &, non per medium, extremum cognoscitur: quæcunque iam singularia sunt, & non de subiecto aliquo.*

*a. l. simul dicens cognouit. Ita vt iunctim hæc verba legantur, hoc modo legit Ioan. Gram. illo Thc. 8. Auct.

5. *Antè verò, quàm inductum sit, aut acceptus fuerit syllogismus, modo quidem aliquo fortasse dicendum est scire, modo autem alio non.*

6. *Quod enim non sciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quod duos rectos habet simpliciter? sed manifestum quòd ita quidem scit,*

quo-

quoniam vniuersaliter scit, simpliciter autem non scit.

7. *Si verò non, quæ in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil addiscet, aut quæ nouit.*

Vide 2. Prio. ca. 26. 8. *Non enim iam veluti quidam nituntur soluere, dicendum. an ne nosti omnem binarium; quòd par est: aut non? asserente autem, attulerunt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parem Soluunt enim, non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quem sciunt, quod binarius. Atqui sciunt quidem, cuius demonstrationem habent, & cuius acceperunt: acceperunt autem non de omni, de quo vtique noscant, quòd triangulum, aut quòd numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo: nulla enim propositio accipitur talis, quòd quem tu nosti numerum, aut quam tu nosti rectilineam; sed de omni. Cæterùm nihil, puto, vetat, quòd addiscat aliquis, est sic scire, est autẽ sic ignorare. absurdum enim, non si nouit quodam modo quod addiscit, sed si ita, vt in quantum addiscit, & sic.*

1. *Omnis doctrina, & omnis disciplina, &cæt.*

ARistoteles optimus artifex ea omnia, quæ de qualibet re proposita peti solent, de Demonstratione tradit. Quærimus enim primò, an res sit? deinde, quid sit? tertiò, qualis sit? postremò, quare talis sit? his enim scientia absoluitur Atque hæc quatuor de Demonstratione docet, quia multi negarunt Demonstrationem esse, negantes scientiam haberi de rebus, cùm caducæ & mutabiles sint: (Demõstrationẽ esse, cur pleriq; negarint.)
1. quales fuerunt Heraclitus, Democritus,
2. & alij. Alij asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud, quàm recordationem & *reminiscentiam eorum, quæ anima sciebat: qualis fuit Plato; vt quidam asserunt. Hos remouet errores, docens & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideoque Demonstrationem esse, propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione; atque postea intendit inferre ex ista, vt notat Philop. Demonstrationem, quæ doctrina est, fieri ex præexistenti cognitione.

(* ἀναμνήσεως)

(Sciẽtia est, & de nouo fit, ac propterea Demonstratio est.)

De sensu Propositionis.

Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebratissimæ propositionis. Quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunque cognitionem intellectus, propterea enim additur illud verbũ, [intellectiua] ad excludendas cognitiones sensuum. Cognitio autem intellectus duplex est, altera simplex seu incomplexa; in qua non est verum vel falsum, quam Auerroes in præsenti vocat secundum viam formationis: Altera est cognitio composita & complexa, in qua inest verum aut falsum, quam vocat Auerroes secundùm viam verificationis: Hæ autem cognitiones sic se habent, vt nunquam sit composita, quin simplex præcedat, simplex tamen esse potest, vt nulla alia simplex, aut composita præcedat in intellectu: non tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus: cùm non contingat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione. Quo supposito, secundùm horum sententiam sensus propositionis est: omnis cognitio intellectus fit antecedente cognitione sensus. (Prima opinio recentiorum.) (Cognitio intellectus simplex & complexa.)

Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentem Aristotelis esse, non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum. (Improbatur. 1. Opinio.)

Aliorum fuit opinio, asserentium per doctrinam & disciplinam intellectiuam, esse intelligendam cognitionem complexam veritatis. Hæc autem duplex est: quædam prima & immediata, quæ ex alterius veritatis cognitione non dependet; qualis est cognitio principiorum per se notorum: Altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur: & hæc vtraq; veritas semper præsupponit aliquam cognitionem: non enim quis, totum maius esse parte, intelliget, quin priùs quid totum? quid pars sit? cognoscat: & tunc dicunt illud verbum, [intellectiua] adhi ad excludendas cognitiones sensuu, quæ etiam doctrinæ dicuntur, vt patet in multis brutis, quæ discunt, & doctrinam aliquam capiunt. (Secunda sententia Themistij, Philop. &c.)

Probatur 2. sententia ex parte.

Hæc sententia non est spernenda; est enim Themist. Philopon. S. Thomæ, & doctrina vera est, & conformis Arist. sed quæ non videtur admodum ad mentem Aristotelis. Nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, vt patebit, nihilominus tamen est sententia probabilissima.

Tertia sententia Alb. & aliorum mentem Arist. exprimens maximè.

Alia est sententia quæ maximè mentem Aristotelis exprimit, nempè per doctrinā & disciplinam intellectiuam intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbū [Intellectiua] Græcè significat, & tunc est sensus omnis cognitio, vel omnis assensus, qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempè præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur. Hæc est expositio Auerrois, Albert. Linconien. Apollin. Pauli, & Egidij, & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

NOTA.

Nota 1. Doctrinā & disciplinam eandē rei esse cognitionē.

Circa verba autem notare oportet cum Philopono, & alijs, per doctrinam & disciplinam eandem rei cognitionem intelligi: nam eadem cognitio vt à magistro procedit, doctrina dicitur, vt verò a discipulo recipitur, disciplina: attende autem ex Linconien. non solùm doctrinam seu disciplinam dici, quam à Magistro viua voce quis accipit, sed etiam quam ex scripturis vel proprio labore inueniendo consequitur.

Nota 2. quid per cognitionē intelligendum.

Aduerte præterea per Cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alexan. sed quid superius, nempè cognitionem tam discursiuam, quàm non discursiuam, inuentam, aut a Magistro traditam, intellectiuam, aut sensitiuam, vt sit sensus: doctrinam, id est, iudicium conclusionis haberi ex præexistenti cognitione, siue hęc sit alio discursu habita, siue immediatè cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus.

Nota 3. quid, Ex, hoc loco?

Aduerte præterea, cùm illa præpositio [ex] dicat habitudinem termini, aut partium, aut materiæ, aut causæ efficientis, hic causam efficientem denotat: vt sit sensus, cognitio, seu assensus præmissarum, facit doctrinam seu assensum ipsius conclusionis. Atque hæc est huius propositionis explicatio.

Manifestum autem hoc speculantibus, &c. 2.

Inductione propositionem probat in omnibus artibus & disciplinis quæ ratione vtuntur: Nec hæc probatio est per exempla, vt quidam ex recentioribus asserunt, sed est inductio, vt docet Auerr. Philop. Themist. & alij.

1. Inductio igitur, est primò in mathematicis artibus, hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedenti cognitione principiorum: & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

2. Secundò, inductio fit in alijs artibus, & per eas intelligit Themist. artes operatiuas: licet id nō placeat Auerroi, sed tamen verum dicit Themist. his enim non contingit veritatem discursu consequi, nisi ex præexistenti cognitione, quamuis Themist. explicet de veritate non discursiua secundùm suam interpretationem, vt diximus.

Refellitur sententia Auerr.

3. Tertiò, in orationibus Dialecticis, id est, in ratiocinationibus probabilibus, quæ sunt syllogismi, & inductiones, in quibus fit doctrina, id est, conclusionis cognitio ex præcedenti cognitione; nam in syllogismo dialectico accipimus præmissas tanquam notas & datas, in inductione verò ex singularium cognitione doctrinam vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam dialecticus, de quo hic fit sermo, non solum vnam partem contradictionis, sicut Demonstrator, sed vtranque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

NOTA.

4. Vltimò, inductio fit in discursibus Rhetoricis, quæ sunt enthymema & exemplum, in quibus non fit doctrina consequentis, nisi ex præcognitione antecedentis.

Vocat autem Enthymema Syllogismum, & Exemplum inductionem, vt notat Themist. quia enthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum imperfecta inductio.

Enthymema cur syllogismū & exemplum inductionem appellet. Themistij sententia.

Sed non mihi admodum hoc placet. nā licet

Refutatio sententiæ Themistij.

licet Enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cùm syllogismo perficiatur, tamen exemplum, cùm non ad Inductionem, sed ad Syllogismum reducatur, & in ipso perficiatur, nō dicetur imperfecta inductio. Exemplum enim per singulare probat singulare, at inductio per singulare vniuersale.

Sententia authoris.

Propterea mihi videtur sensus Aristotelis esse, Enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum Syllogismus; & Exemplum, quod apud Dialecticum Inductio: & hoc solùm intendit Aristoteles, dum vocat enthymema, & exemplum, inductionem, & syllogismum.

3. *Dupliciter autem præcognoscere oportet, quædam enim, &c.*

Postquam Arist omnem doctrinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, nunc ea, quæ ante Demonstrationem præcognoscere oportet, ac modos, quibus præcognoscantur, tradit.

Nota 1. de præcognitionibus aliqua.

Pro quorum Intelligentia, aduertendū est, ea dici præcognita, quorum cognitio est necessaria ipsi Demonstrationi: adeò vt Demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere; non tamen in ipsa Demonstratione, sed extra cognoscuntur: modus autem cognitionis, quo hæc præcognoscere necesse est, præcognitio dicitur; vt modo clariùs explicabitur: concurrunt enim ad Demonstrationem tria, quæstio quæ demonstranda proponitur: vt, an animus sit immortalis? propositiones, ex quibus est demonstranda quæstio: nempè: omnis actus immixtus materiæ est immortalis; omnis animus est actus immixtus materiæ: ex his enim sequitur, animus ergo est immortalis, tandem principia quorum virtuti & robori innituntur & probant, hæ propositiones: nempè Impossibile est duo contradictoria esse simul vera; ex huius enim veritate prouenit, vt illæ duæ propositiones illam quæstionem probent, aliter enim illis concessis, negaret conclusionem aliquis, nisi sequeretur; negata conclusione animum esse actum immixtum, & non esse actum immixtum, quod fieri non potest; & talia principia Demonstrationis dicuntur Dignitates, quarum vsus clariùs & frequentius in mathematicis perspicitur.

Tria ad demonstrationem cōcurrere, & quænā illa.
1.
2.
3.

Quæ Demōstrationis principia vocentur dignitates?

Est secundò aduertendum, non omnia hæc tria Demonstrationem componere & constituere, sed duo priora; quæstio enim mutata forma fit conclusio, nam sub forma dubitandi, quæstio est, sub forma verò assertionis illata, est conclusio. Præterea ipsæ propositiones intrinsecæ Demonstrationem componunt tanquam præmissæ, at Dignitates extra Demonstrationis compositionem manent, non enim eam formaliter componunt.

Nota 2. Quæstio mutata forma fit Conclusio.
N O T A.

Expositio.

His duobus suppositis, Aristot. docet eum qui aliquam Demonstrationem facit, aut ea conuincitur, præcognoscere debere tria, duo ex parte quæstionis, vnum ex parte propositionum. In quæstione enim sunt partes duæ, prædicatum, quod à Latinis passio, à Græcis quæsitum, seu interrogatum dicitur, quod demonstrandū de altera parte proponitur, quam Latini subiectum, Græci datum vocant: vt in superiori quæstione; an animus sit immortalis, immortale, quæsitum, animus verò datum dicitur.

Ex parte quæstionis duo esse præcognoscenda.

In hac ergo quæstione de Dato, duo præcognoscere necesse est, nempè quid animus significet? &, an sit? nisi enim hæc duo iam de animo præcognouerimus; nequaquam ad Demonstrationem accedemus. nam quæstio hęc de illo supponit: est enim sensus, supposito cognosci, quid animus significet, & animum esse, petitur an sit immortalis: hoc enim est demonstrandū.

De subiecto cur q̄d sit & quod sit præcognoscatur?

De quæsito verò vnum præcognoscere oportet, nempè quid significet? vt quid per immortale significetur: nam quod immortale sit, hoc ipsum in Demōstratione cognoscitur, dum de subiecto demōstratur.

De quęsito solū quid sit, non autem quod sit præcognosci.

Ex parte autem præmissarum vnum oportet præcognoscere, nempè dignitates, quæ extra Demonstrationem sunt, his enim non præcognitis, non fit Demonstratio Opus autem est de his præcognoscere an sint? id est, veras esse. nam sicut An sit? de re simplici, petit, an ens sit? ita de complexo An sit? petit, an verum sit? Patet igitur: tria esse præcognita, datum, seu subiectum, quæsitum, & dignitatem: duas autem esse præcognitiones, an sit: & quid significet?

Dignitates an veræ sint ob prę missas debent præcognosci.

Expositio verborum textus.

His suppositis ad textus verba accedamus, in quibus notare oportet per vnitatē

Intel-

intelligi subiectum seu datum, per triangulum, quæsitum seu passionem, per verum est, affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans hæc ad vnam & eandem Demonstrationem pertinere, vnitas enim & triangulus non ad eandem Demonstrationem pertinent, sed ad diuersas, vt notat Philop. Alber. & alij: nam triangulus est primum quæsitum in Geometria, & vnitas primum datum in Arithmeca, Dignitas verò illa omnibus est communis Demonstrationibus.

Dubium. Dubitabis: nónne maiorem & minorem oportet præcognoscere, cùm conclusionis doctrina, non nisi ex propositionum præcognitione fieri possit, quare ergo dignitatem solam præcognoscendam docet?

Solutio 1. Aliqui sub dignitate etiam ipsas propositiones intelligendas dicunt, quod tamen non est ad Aristotelis mentem in hoc textu.

Solutio altera, & verior. Propterea diligenter aduerte; hic intendit Arist. ea præcognita manifestare, quæ in ipsa Demonstratione non cognoscuntur, sed antè; cùm in ea non reperiantur; cùm autem duo sint quæ Demonstrationem præcedant, ad ipsam tamen necessaria; nempè dignitas, & quæstio; (hæc enim formaliter non faciunt Demonstrationem, licet sint necessaria) hæc oportet præcognoscere: reliqua enim sicut propositiones, & conclusio, vt conclusio est, in ipsa Demōstratione cognoscuntur: Ob id igitur talia præcognita assignauit.

Est autem cognoscere alia quidem.

Istum textum magnæ difficultatis esse varia & multiplex grauissimorum interpretum expositio comprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur: ex his enim vtilitatem decerpemus, licet ad mentem Aristot. hæ omnes expositiones non sint.

1 Expositio Latinorum. Latini ferè omnes hunc textum ita explicant; vt velit Aristoteles explicare, & docere, quo ordine maior & minor ante conclusionem præcognoscantur. In præcedenti enim textu (vt diximus in dubio præcedenti) ipsi existimant, Aristotelem inter principia præcognita maiorem & minorem cum dignitatibus annumerasse; nunc verò inter has duas præcognitiones ordinem assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione continetur; quarum altera maior, multo tempore antè cognosci potest, quàm conclusio: potest enim quis antè scire, omnem triangulum habere tres angulos, quàm sciat, hunc, in particulari, triangulum habere tres angulos: altera, minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur; non enim stat, quenquam scire hunc esse triangulum, quæ minor est, quàm simul sciat habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ erat conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen natura ipsi minorem cognosci, cùm sit causa conclusionis.

Consequẽs ex hac Expositione. Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquam hic traditum: Cognita maiori & minori, simul tempore cognoscitur conclusio. Et hoc dictum limitant, docentes esse intelligendum, supposita cognitione consequentiæ bonæ: nisi enim bonam esse cōsequentiam cognoscamus, non opus est simul cognoscere conclusionem. Et ita interpretantur Aristotelem, cùm dicit, singularia cognoscimus inducentes, id est, illa singularia, quæ in minori cognoscuntur, quæ sunt vltima, id est, minores extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes & inferentes cōclusionem cognoscimus. Ita exponunt S. Thomas, Egid. Lincon. Paul. Appolli. & alij cum his.

Improbat 1. Expositionem tanquam extra mentē Aristotelis datam. Hæc quidem doctrina vera est, sed, pace eorum dicam, extra mentem & textum Aristotelis. Nam id quod de maiori dicũt, etiam de minori dici potest; vt enim minori cum maiori cognita, statim cognoscitur conclusio; ita maiori cum minori posita, cognoscitur conclusio. Quòd si dicas: maiori per se absque minori cognita non cognoscitur conclusio: ita etiam dicam, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & vtranque per se priùs tempore cognoscere possumus, quàm ipsam conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Arist. limitauit ad singularia, quæ non dicuntur de subiecto? Præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, vt consideranti patere potest.

2. exposit. Philoponi. Philoponus aliter locum interpretatur, vt Aristoteles velit in hoc textu ostende-

ſtendere, inuentionem etiam fieri ex præexiſtente cognitione; cùm ſuperius probatum fuerit de doctrina & diſciplina. Quantùm autem ex ipſo Philopono conijci poteſt, per doctrinam intelligit ipſe cognitionem concluſionis, quæ per aliud medium habetur: ſiue à nobis inuentum, ſiue ab alio acceptum: per inuentionem autem intelligit cognitionem ſingularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuerſali prius cognito: vt, qui ſciuit, omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perſpecto aliquo triangulo per ſenſum, ſtatim eum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoſcit. Et talis cognitio inuentio dicitur. Et de hac dicit Ariſtoteles in preſenti, quod fit ex preexiſtente cognitione, nempe ex ipſo vniuerſali prius cognito, & non per medium aliquod ſed ex ipſo ſenſu illud ſingulare eſſe oſtendente. At quia eſt alius modus, qui videtur eſſe in præexiſtente cognitione, nempe cùm prius aliquid cognouimus, & rurſus illud, obliuione intercedente, cognoſcimus, quæ recordatio dicitur: hunc modum Ariſtoteles in principio textus poſuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoſcendi ex præexiſtente. Tamen, vt vult Philoponus, iſta non eſt cognitio, ſed recordatio

Recordatio.

Improbat 2. expoſitionem tanquam obſcuram, & à litera diuerſam.

Iſta eſt ſententia Philoponi, quãuis admodum obſcurè ipſe loquatur, nec videtur admodum literæ conſona. nam Ariſtoteles non loquitur de cognitione illa, qua cognoſcimus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quã ipſe Philopon. Inuentionem vocat, ſed de hac cognitione ſenſus, qua hunc triangulum eſſe abſque medio percipitur.

3. expoſitio Themiſtij.

Themiſtius verò, quem ſequitur Auer. multò aliter exponere videtur; interpretatur enim, Ariſtotel. velle excipere duas cognitiones, quæ videntur ex præexiſtente cognitione fieri, & non fiunt. Altera eſt, quæ eſt per recordationem, ſeu reminiſcentiam, cùm idem eodem modo, quo antè cognouimus; obliti tamen fuimus; rurſus cognoſcimus: atque hæc non propriè fit ex præcedenti, cùm ſit eadem cum præcedenti, id eſt, eiuſdem rei, eodem modo cognitæ. Et hoc eſt, quod dicit Ariſtoteles: eſt quædam cognoſcere prius cognoſcentem, id eſt, quædã cognoſcimus, quæ ante cognouimus. Altera cognitio eſt ſingularium, quorum vniuerſale cognouimus: hæc enim videntur ex præexiſtenti fieri cognitione, ſed non fiunt: nam qui ſcit, omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſi poſtea videat triangulum hunc, tunc cognoſcit, eum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſed non totum ex præexiſtente cognitione vniuerſalis: ſed hunc triangulum eſſe abſque præcedenti cognitione, ſolo ſenſu percipit; ſed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoſcit. Proinde ſtatim docet Ariſtoteles, quo pacto etiam illam concluſionem ſingularem partim antè cognoſcamus, in verbis, quæ in textu ſequuntur. Iſta eſt expoſitio Themiſtii, quam obſcurè ſatis tradit Auerroes, nec mihi diſplicet: maximè enim videtur textui, & ſenſui congruere; quamuis illa priora verba non ſint exactè declarata, vt inferius videbimus.

Admittitur expoſitio hæc.

4 expoſitio Alb.

Albertus capite quarto aliter videtur exponere: dicit enim, hic Ariſtotelem velle oſtendere, quo modo concluſiones vniuerſales & ſingulares cognoſcamus. ac de vniuerſalibus primò dicit, eas cognoſci, alia prius cognoſcendo, id eſt, earum cognitio procedit per præmiſſas, quæ habeant medium proprium ipſarum: ſicut quando hominem riſibilem per animal rationale, aut per medium proprium hominis probamus: at ſingulares non poſſunt per medium propriũ probari, ſed ſolùm per applicationem communis & vniuerſalis, quod ſenſu fit: vt, probamus hunc triangulum habere tres angulos equales duobus rectis, non proprio medio, ſed ſolùm applicando vniuerſale, id eſt, cognoſcendo illum eſſe triangulum. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles dicit, abſq; medio cognoſci, id eſt, ſine medio Demonſtratiuo, ſicut concluſio vniuerſalis. Hæc ſentit Albertus.

5. expoſitio Authoris.

His propoſitis, exiſtimo Ariſtotelem ſic eſſe exponendum, vt velit oſtendere ea, quæ in doctrina aliqua diſcurſiua continẽtur, dupliciter cognoſci. Docuerat enim antè ipſam Demonſtrationem præcedere cognitionem dignitatum Dati, & Quęſiti: ſupereſt vt oſtendat quo modo aſſentiamur his, quæ in ipſa Demonſtratione, ſeu

doctrina discursiua continentur. *Ac* docet aliqua esse, quibus non assentimus, nisi per aliquam rationem præcedentem; vt quando præmissas sumimus vniuersales, & quę præcedente indigent probatione; qualis est maior in hoc discursu: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iste est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis. & hoc est, quod dicit, est cognoscere, id est, aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes, id est, propter præcedentem alium discursum. At verò aliqua sunt in discursu, quæ non aliás cognouimus, nec discursu præcedenti, sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouimus. & hęc sunt singularia, quia sub vniuersali maiori subsumimus: nō enim, sicut ipsa maior, per discursum cognoscūtur, sed sine medio, solo sensu, vt quod iste sit triangulus: non enim loquitur de conclusione, sed de minoribus, sub vniuersali sumptis. Et ista expositio iudicio meo est valdè notanda, maximè enim Aristot. explicat: quòd si hæc non placet, placeat expositio Themistij posita.

5. *Antequam autem sit inducere, &c.*

Cùm, præmissæ quomodo cognoscantur in discursu, proximè docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet, ipsam conclusionem, antequam inducta & illata sit, quodammodo esse cognitam, & quodammodo non Verba textus sunt notanda, dicit: *Antequam sit inductum, aut acceptus syllogismus*: nā cùm iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, quod vocat inductum, vt quando sub illa vniuersali additur: iste est triangulus, siue vniuersalis, quod vocat acceptus sit syllogismus, vt in vera Demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfectè scitur: at antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamen vniuersales ac maiores propositiones constitutæ sunt, tunc partim scimus, & etiam partim, & aliquo modo, ignoramus.

6. *Quod enim nesciuit si est simpliciter.*

Incipit declarare, quomodo talem conclusionē aliquo modo sciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa singulari, dicens, ignoramus illam singularē in particulari, cùm nesciamus illum esse triangulum: at scimus vniuersaliter, dum scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos: similiter de alijs conclusionibus, quas in pręmissis scimus in virtute, non autem in propria forma & actu: quousque inferantur. Hæc est explicatio iuxta textum, quæ communiter habetur: & profectò auderem dicere ista verba sub interrogatione legenda sic: [Quod enim nesciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quod duos habeat rectos simpliciter:] ac si dicat, nos in illa vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam conclusionem singularem. nam de quo ignoramus, an sit: quomodo perfectè scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? ac si dicat, non scimus perfectè hunc triangulum habere tres angulos, quousque illum triangulum esse sciamus, ac ob id concludit, in illa vniuersali maiori, conclusionem non actu & in propria forma cognosci, sed vniuersaliter, & in potentia Et hic locus est notandus, quē doctè quidem Buran. sub interrogatione interpretatus est.

Si verò non Menonis ambiguitas. 7.

Ex modo, quo partim sciamus conclusionem, antequam sit inducta, & partim nesciam*, soluit duos cauillos, vt declarat Themist. & communiter omnes Alter est Menonis apud Platonem, in dialogo sic inscripto: hic enim probabat, non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem, tali argumento: nam qui inuestigat, vel scit id, quod inuestigat: & tunc non est inuenire nec discere; cū iam id cognoscat: si verò non scit, frustrà quęrit, cùm, etiamsi illi occurrat, non deprehensurus sit.

Ad hoc autem respondendum est, nos quærere & inuenire ea, quæ sciueramus & cognoueramus; in vniuersali tamen & in virtute; ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus. nec est absurdum nec impossibile, quenquam discere id, quod cognoscebat, sed cognoscebat in vniuersali, discit autem in particulari: incōueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea disceret.

Vbi aduerte, discrimen esse inter Platonem & Aristotelē. Plato enim dicebat, non sciri quicquam de nouo, sed scire esse reminisci. Aristoteles verò etiam docet, prorsus conclusionem non sciri de nouo, Nota.

sed

sed eius cognitio in virtute præcessit. est autem inter hæc duo magnum discrimen. nam reminiscentia est cognitio illius, quod antè eodem modo, & sub eadem forma cognouimus, obliuio tamen intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis seu virtualis, quæ præcessit, secundum Arist. non est, quæ postea redit, sed primò rem in suo principio & in vniuersali scimus, postea eam in particulari discimus.

2. *Non enim sicut quidam conantur, &c.*

Hic est alter cauillus, vt suprà diximus, secundum Themist. qui est Sophistarum, volentium probare nos non scire: quia si sciremus, tunc esset scientia huius: omnis dualitas est numerus par, quod concedendum est: tunc autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parem: hæc, quæ est abscondita, & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem. quod est falsum: nam cùm nescias esse dualitatem, non scias esse parem? Reijcit solutionem quorundam. aliqui enim conuicti sophismate respondebant, se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam, quam scirent esse dualitatē. Aristoteles hoc reprehendit, ac dicit absq; vlla limitatione fatendum esse, omnem dualitatem sciri esse numerum parem: cuius ratio est pulchra. nam quando Demõstratio illius fit, absque vlla limitatione fit, nec præmissæ, quibus demonstratur, limitantur ad has vel illas dualitates, sed ad omnes: oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distinctè & particulariter esse parem, quousque sciamus illam esse dualitatem, scimus tamen eam in communi & vniuersali.

Alij ferè omnes hunc cauillum posteriorem cum eo, qui Menonis est, coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet continuari. nam aliqui respondebant ad prius argumentum, nos scire ea, quæ ignorabamus, aduersus quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio nam si scis omnem dualitatem esse parem, etiam scies, hanc, quæ est in manu mea, esse parem, quæ est conclusio, & tunc respondebant aliqui, quod superius diximus. Hæc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

De ijs, quæ in expositione textûs dicta sunt.

Vt magis quæ dicta sunt elucidentur, vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare. Ac est arg. primum. Multæ sunt scientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexistenti fiunt cognitione: ergo illa prima propositio est falsa. probatur antecedens: Angelorum scientia est doctrina, & tamen non est ex præexistenti cognitione. nam à Deo simul cum omnibus scientijs naturalibus creati sunt: præterea multa homines discunt, quæ ignorabant, & non ex præexistenti cognitione & iudicio 1. Argum. contra textum.

Secundò, contra id, quod dicitur, oportere de subiecto seu dato præcognoscere quid est. Aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis: si dicas de quid est rei, videtur expressè contra textum, in quo sermo est de definitione nominis: si verò dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Arist. nam in Demonstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso. 2. Argum.

Tertiò, contra id, quod dicitur de quæsitu seu passione, de qua supponimus quid significet, non tamen quia est. videtur hoc falsum: nam cognoscentes passiones conuenire, & esse in suis subiectis, mouemur ad quærendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionum, quas experiebantur, cœperunt philosophari; ergo ante Demonstrationem oportet præcognoscere passionē esse, sicut de subiecto. 3. Argum.

Quartò, non est idem, quia est subiectũ, & quia est dignitas. nam alterũ est incomplexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quàm duæ: imò quæstio an sit? seu quia est, solùm est de simplici, de complexo enim est qualis res sit? 4. Argum.

Quintò, non existente subiecto est de eo Demonstratio & scientia, ergo non debet de eo præcognosci an sit? probatur antecedens: nam propositiones quarũ est scientia, sunt sempiternæ veritatis, quæ semper sunt veræ, etiamsi extrema non supponāt. 5. Argum.

6. Argum. Sextò, non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita, ergo non cognoscit simul maiorem & minorem cum conclusione. nam si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltem non poterit centum, tunc demus quod intelligat simul omnia, quæ potest, demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est, quod assentiet maiori & minori, quia potest, sed non conclusioni, quia vltrà iam non potest.

7. Argum. Septimò, nullus est defectus illius syllogismi Sophistarum, ergo responsio Arist. nulla est. probatur antecedens: nam benè sequitur, scio omnem dualitatem esse parem, ista occulta est dualitas, ergo illā scio esse parem, etiam in particulari: non apparet, quis sit huius defectus. Hæc videntur magis examinanda in præsenti.

Solutio 1. argum. Pro solutione primi notandum, superiorem esse cognitionem, doctrinâ ac disciplina discursiua: nam doctrina discursiua solum significat cognitionem & iudicium rei, quod aliquo discursu habetur; vnde non omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cùm iudicium principiorum per se notorum non sit doctrina. non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratiocinio illis assentimur: at cognitio significat quodcunque iudicium, siue sine discursu, siue cum discursu habeatur: siue sit in intellectu, siue sit in sensu, quale est iudiciū singularium. Et tunc est sensus: Omne iudicium ex discursu aliquo procedens fit ex præexistente cognitione, id est, iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitū, siue absque vllo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu: nam multorum vniuersalium iudicium intellectus fit ex præexistenti iudicio singularis, quod est in sensu. ex his soluitur argumentum primum: scientia enim Angelorum non ex discursu aliquo habita, sed a Deo solo infusa est, præterea etiam ipsi absq; discursu res intuentur; propterea non dicitur doctrina discursiua, de qua solum dictum est, ex præexistente fieri cognitione.

Cognitionem doctrinâ ac disciplinâ discursiuâ latius patere.

Angelorū scientiam a solo Deo esse, non vero discursu comparari.

Hoc idem dicimus de illis veritatibus alijs & iudicijs, quæ absque discursu fiunt, quamuis multoties latet occultus discursus, & præexistens iudicium. Cum enim credo alterius dicto, latet iudicium antecedens: viris cordatis esse credendum: & hoc frequenter accidit in his, quæ auctoritate dicentis, ratione alia non interueniente recipiuntur.

Solutio 2. argumen. Caieta. Ad secundum Caietanus contendit per quid est, intelligendam esse definitionem substantialem subiecti; hanc enim oportet præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in Demonstratione propter quid; quæ procedit per causam: nam in Demonstratione, quia, quâ per effectum rem demonstramus, non est opus definitione subiecti, ac ob id non opus est præcognoscere. Hæc sententia Caietani est contra omnes ferè expositores, Græcos & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expresse loquitur de definitione nominis. Reijcitur.

Nota differentiā inter definitionem nominis & rei. Oportet in hac re aduertere multum interesse inter definitionem nominis & definitionem substantialem rei. nam definitio rei explicat rei ipsius naturam, resoluendo in omnes partes essentiæ: vnde per talem definitionem rem cognoscimus cognitione & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentiæ eius. at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem significatam, indicando quæ res sit quam significat, non autem rem ipsam ita explicat, vt naturam & essentiam distinctè manifestet, sed solum confusè eam dicit, quatenus intelligitur esse quædam res ab alijs distincta & separata, quomodo rudes recipiunt res ipsas vocabulis expressas. 3.

Discrimen definitionis nominis & rei.

1. Discrimē vnius rei plures esse posse definitiones nominis, non autem rei. Ex quo fit primum discrimen, quòd vnius vocis possunt esse plures definitiones nominis, modis varijs explicantes rem vnam, quam vox significat, at definitio rei vna est, cùm vnicum sit genus proximum & differentia, per quæ res definitur.

2. Accidentium definitiones rei non esse perfectas, nominis verò esse perfectas. Est secundum discrimen: accidentia nō habent perfectas definitiones rei. cùm enim eorum essentia sit imperfecta & à substantia dependens, non definitur absque substantia: quam definitionem Arislot. 7. Metaph c.5. vocat per additamentum: substantia est, quæ perfectā definitionē habet, cū non definiatur per aliquid extra genus suum: definitio verò nominis tam substantiæ, quàm accidentis, perfecta est, cum nomi-

nominum accidentis, & substantiæ significatio perfecta sit & propria.

3. Definitionem nominis earum etiam esse rerum quæ finguntur.

Tertiò differunt: nam voces, significantes res veras & naturales, definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest vocibus significantibus rerũ figmenta & impossibilia: vt, Chimæra, Infinitum, Vacuum.

4. Complexa nõ habere definitionẽ rei, posse tamen habere nominis.

Postremò differunt: nam complexa non definiuntur definitione rei: vt, homo albus, cùm non faciant vnam essentiam per se, at definiuntur definitione nominis. nã si vestis significaret id, quod hoc totum: homo albus, posset definiri, vt dicitur 7. Metaph. cap. 4.

Ad 2. argu. author.

His suppositis, circa harum definitionum declarationem, dico primò, in omni Demonstratione, quæcumq; sit, oportere præcognoscere de subiecto, quid significet: & hæc est mens Arist. in præsenti, vbi generaliter loquebatur.

1. 2. In demonstratione propter quid semper præcognoscitur quid sit subiectum.

Dico secundò contra Caietanum; multæ sunt Demonstrationes, potissimum propter quid, in quibus non opus est præcognoscere, quid sit subiectum: & hoc profectò patet. nam Astrologi demonstrant Lunam eclipsari per suã causam, & nesciunt, quæ sit natura cælorum & lunæ demonstrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum: non ergo oportet præcognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere.

3. Dico tertio, neque in ipsa Demonstratione, quæ fit aliquando per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda. nam quamuis ante conclusionem præcognoscenda sit, non tamẽ ante totam Demonstrationem. imò in ipsa cognoscitur Demonstratione, cùm sit medium: Aristoteles autem loquitur de his, quæ extra Demonstrationem præcognoscuntur, ex quibus infertur:

Solutio tertij.

hic de definitione nominis, non de definitione rei Aristotelem loqui.

1. Fundam. Doctrinã aliam inuẽtione, aliã acquisitione haberi, & quomodo inter se distinguantur.

Ad tertium, oportet distinguere, scientiam, seu doctrinam, esse in duplici differentia: quædam est, quam inuentione consequimur; cùm nimirum per nos ipsos speculantes ex aliquibus notioribus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus; quomodo scientiarum Inuentores sunt adepti scientiam & cognitionem rerum: quædam est scientia, quæ acquisitione habetur, quando ab alterius dictis, vel scriptis, eorum quæ ignorabat aliquis, cognitionem consequitur: hæ duæ scietiæ, nempè inuenta & acquisita, non differunt ex parte obiectorum, & eorum, quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi. nam scientia, quam habuit primus inuentor huius: triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea, quam nos habemus, cùm sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos à magistro recipimus. sicut eadem est via quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans, sed per se peragere intendens: vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequendi; ita inuenire est difficillimum & multis expositum erroribus.

2. Fundam. In inuẽtione scientiarum à nobis notioribus tantũ nos ordiri, cùm autem addiscimus, quandoq; etiam à natura notiorib'.

Est præterea aduertendum, aliam viam obseruare eum, qui inuenit, aliam eum, qui discit: qui inuenit semper à sibi notioribus incipit, & ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora, siue posteriora: at qui addiscit, incipit frequenter etiam à notioribus natura & prioribus, licet ei sint ignota, cum sit doctor, qui ea sibi manifesta faciat; neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora naturâ per priora cognoscat. hoc enim est scire, rem per causam cognoscere.

3 Fundam. Causas in Mathematicis nobis esse notiores, effect' autem in Physica.

Est præterea aduertendum, discrimen esse inter res Mathematicas, & res Physicas seu Metaphysicas: in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus; notius enim nobis est, lineas omnes à centris æqualium circulorum esse æquales, quàm super datam lineam æquilaterum triangulum constituere; illud tamen est huius causa: at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippè sensibiles ferè sunt, similiter in Mathematicis, quæ partim sunt Physicæ, vt in Astrologia, notiùs enim est eclipsim esse, quàm interpositionem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit, vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus & passiones, in inueniendo tamen aliquando præcedunt effectus, vt in naturalibus: aliquando causæ, vt in Mathematicis.

Responsio author. His suppositis dico primò, in sententia acquisita, cùm causam primò cognoscamus, ac per eam probemus effectum, seu passionem inesse subiecto, non opus esse præcognoscere, effectum esse. Dico secundò in inuentione Mathematica non etiam opus esse, præcognoscere effectum esse, cùm is per causam, quæ primò cognoscitur, demonstretur. Dico tertiò in inuentione naturali effectum esse præcognosci, cũ per eum indagemus causam. Dico vltimò hoc non esse contra Aristot. qui docuit ad demonstrandum vniuersaliter non esse opus præcognoscere passionem esse, quòd si aliquando præcognoscitur, id est, in via inuentiua, non autem in via Demonstratiua, de qua loquimur. Præterea nõ ita perfectè & vniuersaliter præcognoscitur illum effectum seu passionẽ esse, sicut post Demonstrationem. quod probatur ex eo, quod postquam cognouimus illum esse per inuentionem, iterum per causam eundem demonstramus.

In inuentione scientiarũ quandoq; effectus, nonnunquam etiam causas præcedere.

3.

4.

Effectum seu passionẽ esse non ita perfectè antequam facta Demonstratione cognosci.

Solutio 4. Ad quartum respondetur, non dubium esse, non eandem esse præcognitionẽ rei, subiecti, & dignitatis. nam sicut aliud est, ens existens, aliud ens verum; vt dicitur 6. Metaphys. cap. 2. nec aliter, quàm analogicè conueniunt, ita alia quæstio & præcognitio vnius, alia alterius: at quia vnicũ est ens in vtrunque diuisum, licet analogum, vox tamen vna & conceptus idem, vnica est præcognitio, quia est vtriusque: sicut, quamuis substantia & accidens analogicè sub ente contineantur, tamen vna censetur quæstio, an sit de substantia & accidenti. Nec instantia valet: nam quãdo de aliquo subiecto accidens petimus, dicitur quæstio qualis sit? at quando de toto complexo per modum vnius sumpto quærimus, est quæstio simplex an sit? Dices quare ergo non petimus de dignitate quid sit? Respõdet Caiet. dupliciter: primò, quia non habent complexa definitionem rei: secundo, quia nec habent secundum se definitionem nominis; nam significatio cõplexi est significatio partium, non sua: sed neutra solutio placet. Non prior, quia, vt diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: non posterior, quia licet significatio complexi pendeat ex partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo compositionis & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico significationem dignitatum esse notissimam cuilibet etiam addiscenti scientiam, cùm vocabulorum illorum significatio sit communis & vulgaris. Propterea non curat Aristot. explicare per se hanc præcognitionem, sed cũ ea, quæ est, an sit: coniunxit: at significationes subiectorum & passionum non ita patent, cum sint particularia, & propterea in his separantur quæstio & præcognitio, an sit: & quid sit?

Quomodo vna sit præcognitio, quæ est subiecti & dignitatũ.

Dubium.

Solutio Caietani 1.

2.

Cõfutatio solutionũ.

Solutio authoris.

Solutio quinti. Ad quintum respondetur, præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere, non quod in præsenti modò existat, sed temporibus a natura statutis: quo pacto sciẽtia est de fulgure, vento, eclipsi, quæ dicuntur esse, quod suis temporibus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent veræ, etiamsi nullo tempore existant, alibi dicemus.

Solutio sexti. Ad sextum respondetur, sensum illius: maiori & minori cognitis simul cognoscitur cõclusio, esse, si quis assentit maiori & minori, tales assensus necessariò efficient assensum conclusionis absque vlla mora. Quod si petas, an, quando aduenit assensus conclusionis, maneant alij assensus? Respondeo pro præsenti manere, nec est inconueniens aliquibus simul varijs assensibus assentiri, cùm sint per modum vnius. Ad instantiam dico in illo casu, si quis assentit maiori & minori, etiam assentiret conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquem assensum ex alijs octo quos habebat.

Solutio septimi. Ad septimum respondetur Aristôt. non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in vniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari & in propria forma, tunc dicendum est variari appellationem verbi, cùm modo vniuersali, modo significationem particulari & singulari applicet. Alij dicunt maiorem esse modalem compositam, sub qua non licet singularia subsumere, cùm per suam de inesse regulanda sit immediate. Sed hæc de hoc capite sufficiant.

quid

Quid sit Scire, quid Demonstratio, & quæ conditiones ad eius Propositiones requirantur? Quid sit propositio? Immediatum principium, ac eorum species? Propositiones magis, quàm conclusionem, credendas esse.

CAPVT II.

1. *SCire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non Sophistico modo, qui est secundùm accidens, cùm causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.*

2. *Planum igitur, quod tale aliquid scire est. namque & non scientes & scientes: illi quidem existimant * ipsi sic se habere, scientes verò & habent.* *a.l.ipsum.

3. *Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus. Dicimus autem & per Demonstrationem cognoscere. Demonstrationem verò dico syllogismum scientialem: scientialem autem dico, secundùm quem eò quod ipsum habeamus, scimus.*

4. *Si itaque est ipsum scire, quale posuimus, necesse & Demonstratiuam scientiam ex veris esse, & primis, & immediatis, & notioribus & prioribus & causis conclusionis.*

5. *Si enim erunt & principia propria eius quod demonstratur: syllogismus enim erit & sine his, Demonstratio autem non erit, non enim faciat scientiam.*

6. *Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, vt quod diameter commensurabilis.*

7. *Ex primis autem indemõstrabilibus, quoniam non sciet non habens Demonstrationem ipsorum. scire enim quorum Demonstratio est, non secundùm accidens, habere Demonstrationem est.*

8. *Causas quoque, & notiora oportet esse, & priora, causas quidem, quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causæ, & præcognita, non solùm altero modo, eò quod intelligantur, sed & eò quod cognoscantur quòd sunt.*

Priora verò sunt, & notiora bifariam: non enim idem prius natura & ad nos prius, neq; notius naturâ & nobis notius. Dico autem ad nos quidem priora: & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter autem priora & notiora, quæ longius. Sunt autem longissimè quidem ipsa maximè vniuersalia, proximè verò ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.

*Ex primis autem est, quod ex principijs proprijs: idem * enim dico primum & principium.* 9. *a. l. idem. autem est.

Principium autem est Demonstrationis propositio immediata: Immediata verò, quæ non est alia prior. 10.

Propositio autem est enunciationis altera particula, vnum de vno. 11.

Dialectica quidem, quæ similiter accipit vtramuis: Demonstratiua verò, quæ determinatè alteram, quoniam veram. 12.

Enunciatio autem contradictionis vtrauis particula: Contradictio verò oppositio, cuius non est medium secundùm seipsam. Particula autem contradictionis: quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio: quæ verò aliquid ab aliquo, negatio. 13.

*Immediati verò principij syllogistici positionem quidem dico, quam non est monstrare, neq; necesse habere docendum quippiam: quam autem necesse est habere docendum quippiam, dignitatem: sunt enim quædam talia * hoc enim maximè in talibus consueuimus nomen dicere. Positionis verò, quæ quidem accipis vtramlibet particularum enunciationis, vt dico esse aliquid, aut non esse aliquid, suppositio: quæ verò sine hoc, definitio. definitio enim positio quidem est: ponit enim Arithmeticus vnitatem indiuisibilem esse secundùm quantum: suppositio autem non est: nam quid est vnitas, & esse vnitatem, non idem.* 14. * Aliqui cod. etiam antiqui addunt hæc verba: quæ è domo discens promit. sed in vnamquãque scientiam: & ita videntur legere Themist. & Io. Gram.

Quoniam autem oportet credere, & scire rem, eò quod talem habemus syllogismum, quem vocamus Demonstrationem: est autem hic eò quod hæc sunt, ex quibus est syllogismus necesse est non solùm præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, sed magis: semper enim propter quod est vnumquodque, illud magis est: vt propter quod amamus, illud amicum magis. 15.

Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa scimus; & credimus magis, quoniam per illa & posteriora. Vide 2. Met. tex. 4.

Fieri autem nõ potest, vt credat magis ijs quæ scit, quæ nõ est, neq; sciens, neq; melius dispositus 16.

quàm

*quàm si esset sciens. Accidet autem hoc, nisi aliquis præcognoscet per demonstrationem * credentium: magis enim necesse est credere principijs, aut omnibus, aut quibusdam, quàm conclusionis.*

*Alexand. exponit credentiũ pro creditorũ.

17. *Habiturum autem scientiam, quæ per demonstrationem, non solùm oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quàm ei quod monstratur: sed neque aliud ipsi credibilius esse, neque notius his: quæ sunt opposita principijs, ex quibus erit Syllogismus, qui est contrariæ deceptionis: si quidem oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse.*

Scire autem opinamur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, &c.

Capitis scopus.

Scopus & finis huius capitis est, in generali describere ea, ex quibus Demonstratio conficitur, & in quæ resoluenda sit, postquam in capite præcedenti statuit, esse Demonstrationem, cùm doctrina ex præcedenti cognitione fiat. Caput autem diuiditur in quinque partes, secundùm numerum eorum, quæ ad Demonstrationem sunt necessaria.

Eiusdem diuisio. Cur, quid scire sit ante demonstrationem tradiderit?

Ante omnia verò, quid scire sit? explicat, & meritò; cùm enim optima via construendi, & cognoscendi instrumẽta sit ipsum finem, in quẽ ordinãtur, cognoscere, iuxta finem nanq; media sumuntur: finis autem Demonstrationis sit scire, oportuit primò explicare quid ipsum sit, vt rectius Demonstratio, quę instrumentum est quo scimus, manifesta fieret.

Scire & demonstrationem tribus modis distingui.

Differunt enim Demonstratio, & scire, vt notat Philoponus, tripliciter: primò, scientia est ipsius Demonstrationis effect⁹ & finis: Demonstratio instrumentum est & modus quo scientiam rei consequimur.
1. 2. Secundò notius est quid scire sit; cùm omnes ferè id intelligant, quàm demõstrare; quod non omnes quid sit, percipiunt.
3. Tertiò, scire est vniuersalius, cùm etiam sine Demonstratione sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum, est etiam scientia per definitionem.

Describit igitur in principio Aristo. ipsum scire, nempè: Scire est rei cognoscere causam, per quam est, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere.

Vt scire dicamur tria ex sentẽtia Auerrois requiri.

Tria, secundùm Auerroem hic petũtur, vt scire dicamur, primò, vt rei causam cognoscamus, talem autem causam, vt sit causa in esse, & non solùm causa cognitionis, quomodo fumus posset dici causa ignis, quia per eum, ignem cognoscimus: hæc autem causa quæ necessaria est ad scientiam, debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur, propter quam res est. Secundò, vt talem causam effectui applicemus, id est, sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, nõ diceremur scire. tertiò, quod non contingit aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt, vt res, quæ scitur, aliter se habere nõ possit. nam scientia non est propositionum contingentium, sed necessariarum. Alij verò aliter, & bene, inter quos est Albertus, dicũt, hoc cadere supra necessitatem illationis, vt sit sensus: non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus, tũc enim scimus, cùm per talem causam scimus. Philop. melius exponit, nempè, non est contingere aliter se habere, id est, non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni causa, quin talis sit effectus. Hæc igitur necessaria sunt, vt scientiam consecuti dicamur.

Nota, Scire sophisticũ & scire modo sophistico, quomodo distinguantur?

Aduerte autem hoc dici simpliciter, id est, propriè & perfectè scire, & non modo sophistico. Notat Philopõ. & Themist. aliud esse scire sophisticum, aliud modo sophistico. scire sophisticum, est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio, quæ fallacia vocatur accidentis; quia ipsa est præcipua qua vtuntur Sophistæ, & ad quam reliquæ reduci possunt: & ita scire ipsum dicitur secundùm accidẽs; est autem hæc accidentis fallacia, propter vicinitatem accidentis cum subiecto, tribuere vni, quod non nisi alteri inest. vt si dicas: omne album est color, nix est alba, ergo nix est color: hoc est scire sophisticũ: At scire sophistico modo est, non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiamsi ratio sit probabilis, & non sophistica vnde per scire modo sophistico, siue secundùm accidens, intelligit quamcunq; cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Mani-

Manifestum igitur erit quoniam &c.

Definitiones nominum quomodo probentur.

Probat prædictam descriptionẽ ex communi modo loquendi omnium, si enim nominis definitiones & descriptiones, qualis hæc est, probari debēt. omnes enim tam ignari, quàm sapientes tunc opinantur se scire, cùm rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescunt, quousque causam teneant: licet differant ignari à sapientibus. ignari enim non veras causas habent, sed quas solùm opinantur esse causas: at sapientes habent causas, quas opinantur esse causas, & veræ sunt, vterque tamen se scire opinatur, cùm causam habet. Et nota verbum, Opinatur, est enim commune scienti, & nescienti; quia vterque opinatur se scire, cùm causam habet, licet per opinionem sapiens etiam verè sciat, rusticus verò non.

3. *Quare cùm simpliciter est scientia, hoc impossibile est, aliter se habere.*

Obiectum scientiæ, seu scibile quid sit?

Si expositionem Latinorum obseruamus, Aristoteles ipsum scibile seu obiectũ scientiæ definit, vt sit sensus: illud scitur, quod aliter se habere non potest, id est, ꝙ simpliciter est necessarium, omni tempore: vt, homo est risibilis, triangulus habet tres angulos; vel quod est necessarium ex suppositione causæ: vt, posita terræ interpositione necessaria est eclipsis, & tunc illud (Quare) non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerrois, vt ex probatione præcedenti velit Aristoteles inferre, non posse alio modo scientiã alicuius haberi, quàm prędicto, nempè per causam: & huic subnectit: Si quis alius est sciendi modus, posterius dicetur, qui nempè modus non sit per causam. Auerroes per hũc modum intelligit definitionem, secundùm quam incompletè scimus, de qua tractatutus est lib. 2. Posteriorum, sed melius mihi videntur exponere Themist. & Philopon. vt per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non fit per causam, sed ex seipsis cognoscuntur ipsa. Quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiam exponere, per hunc modum intelligi Demonstrationem, quia, nempè scientiam, quæ ab effectu sumitur, de qua 1. Poster. cap. 10. agitur.

Dicimus autem scire & per Demonstrationem. &c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes, existimârunt hanc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ, nempè, scire est per demõstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristot. Græcè enim non habetur, nisi [Per Demonstrationem cognoscimus] ac si vellet Arist. dicere: postquam, quid sit ipsum scire, explicui, volo te intelligere Demonstratione nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumẽtum & modum. Oportebat enim, vt ipsam Demonstrationem coniungeret cum suo fine, cùm Demonstrationis declarandæ causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare: quæ est ista Demonstratio per q̃ cognoscim⁹? Respondent esse syllogismũ scientificum, id est, quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem, scilicet: Demonstratio est syllogismus faciens scire, id est, per quem habemus causam rei veram, vt exponit Auerr. non causam cognitionis solam, aut causam fictam; vt per reliquos syllogismos fieri solet.

Dubium.

Solutio.

Si igitur est scire, vt posuimus. 4.

Hæc est secunda capitis particula, in qua Aristoteles ex ipso scire colligit, qualis sit demonstratiua scientia, quæ Demonstratione habetur, ac proinde quid sit ipsa Demõstratio. Dicit igitur: si tale est scire, quale dictum est, profectò demonstratiua scientia est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis: Vnde sumitur definitio materialis Demonstrationis a fine demõstrata: Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis cõclusionis. Aduerte hic per scientiam demõstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus Demonstrationis. Idem notat Albert. tracta. 2. cap. 2. & Linco. dicentes, Ex, posse sumi pro causa materiali & etiam effectiua. secundùm quod per Demõstrationem, ipsum syllogismum demonstratiuum possumus intelligere, aut per Demonstrationem ipsam scientiam Demonstratione acquisitam. Melius autem interpretabimur, si per eam intelligatur ipsa Demonstratio, quę scientiam efficit, & ipsius est via & modus: singulas

Secunda pars Capitis.

Definitio Demõstrationis materialis.

gulas huius partes postea Aristoteles discutere incipit.

5. *Sic enim principia erunt propria eius, &c.*

Græci & Latini exponunt, hic Aristot. satisfacere cuidam obiectioni. Nam vt sit scientia alicuius, debet ex causis proprijs, non ex generalibus & communibus procedere; non enim scit, nisi qui causam propriam tenet. Vnde non scit hominem respirare, qui ob id scit, quòd animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet; hęc enim est propria causa: oportebat igitur dicere, Demonstrationem procedere ex proprijs? ad hoc velut respondens dicit, si Demonstratio ex his quæ dicta sunt, procedit, etiam ex proprijs procedet, vera enim prima & cætera, erunt etiam propria. Auerroes aliter exponit, & melius, vt dicat Aristoteles: sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est, si vera sunt principia, & propositiones; similiter primæ, priores, notiores, & causæ erunt propriæ, id est, accommodatæ, & aptæ ad demonstrādum. Quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur, quamuis syllogizari possit. ac propterea subiunxit: syllogismus quidē erit, etiamsi non ex his procedat, non tamē Demonstratio. Nota ex Themist posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his verum inferre; sequitur enim: omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal; non tamen Demonstratio. Præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, non tamen Demonstrationem: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Præterea potest syllogismus ex causis non proprijs procedere, non tamen Demonstratio: vt, si Chyrurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cùm sit capacissima, non esset hoc Demonstrare. quia causa est Geometrica, non ipsius propria, potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

Nota 1. Syllogismum ex falsis verum posse colligere, non autem Demonstrationem.

Itē 2. eundem procedere posse ex effectibus, non autem Demonstrationem.

Item 3. ex causis non proprijs, nō autem Demonst.

6. *Vera quidem igitur oportet esse.*

Incipit singulas definitionis partes discutere, ac primò, quod procedat ex veris, ratio est: quia quod non est, non scitur, id est, vt dicit Philop. falsi non est scientia, vt, nō est scientia, Diametrum esse commensurabilem costæ, quia id falsum est. Dices, vnde sequitur? quia scientia est verorum, propterea demonstrationem ex veris procedere. nonne ex falso etiam infertur verum, vt superius diximus: dico, verum quidem ex præmissis falsis sequi, quantum ad vim illatiuā, & propter syllogismi dispositionem, sed non sequitur, quantum ad vim probatiuam, & tanquam ex causa; quia quod non est, quomodo potest esse causa, aut probare id, quod est? cum igitur in Demonstratione non solùm insit vis probatiua quæcunque præter illatiuam, sed etiam probatiua per causam rei, non poterit in ea verum, nisi ex vero procedere, & ita docet Aristoteles, libr. 2. Priorum, capit. 2. vbi hæc ipsemet fatetur de Demonstratione.

Verū quomodo ex falsis sequatur.

Ex primis autem & indemonstrabilibus. 7.

Partem aliam definitionis explicat, nempe, quod procedat, ex indemonstrabilibus. Sensus est: quoties aliquid demonstrandum proponitur, tales propositiones adducendę sunt, vt ipsę iam alia Demonstratione non egeant. quod si aliquando acciderit per propositiones demōstrabiles demonstrare, non erit perfecta Demonstratio, quousque hæ per indemonstrabilia tandem demonstrentur. & hoc est, quod dicit, quod nō sciet, qui ipsorū Demonstrationem non habet. sensus est, non quod ipsa demonstrentur, sed qui ipsorum Demonstrationem non habet, id est, qui per ea non demonstrat. Vbi aduerte hic non negare Aristot. eam esse Demonstrationē, quæ per demonstrabilia; vt malè putauit Auerr. probat, est enim ista Demonstratio, animum esse impassibilis substantiæ, quia est immortalis, licet demonstretur etiam esse immortalis, sed non erit ista perfecta Demonstratio, quousque illæ per vltimas demonstrentur, quæ iam amplius nō valeant demonstrari, quæ expositio est D.Thom. & Philop. & hoc patet ex Aristotele, 1. Topic. cap. 1. vbi dicit Demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his, quæ per prima & vera fidem sumpserunt. Quo in loco illam esse Demonstrationem fatetur, quæ ex demonstrabilibus procedit, cognitis tamen, & per indemonstrabilia demonstratis, Probat autem Aristoteles,

Demōstrationē ex demōstrabilibus propositionibus etiā componi.

stoteles, quòd opus sit per indemonstrabilia tandem demōstrare; virtualiter autem est hic supplendus discursus: non scitur conclusio nisi sciantur pręmissæ, sed præmissæ, cùm demonstrabiles sunt, non sciũtur nisi demonstrentur, nec illæ nisi per prima, & immediata, ergo non contingit sine his demonstrare perfectè. Minorem probat: quia scire demonstrabilia, est ipsorum habere Demōstrationem, ergo propositiones demonstrabiles sine Demonstratione non sciuntur. dixit autem scire, quæ Demonstrationem habent, nam quæ non demonstrari possunt, sicut ipsa prima, absque Demonstratione sciuntur.

Dubium I. Dubitabis: quare dixit prima & indemōstrabilia: Philoponus duas adfert solutiones, quas possumus ad vnam reuocare: quia nempe sunt aliqua prima, sed non indemonstrabilia; vt, animum esse immortalem, est prius, quàm esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Præterea aliquid est indemonstrabile, sed non est primum: nam vestem esse candidam, indemonstrabile est, cùm sit per accidens, & non est primum. Propterea Aristoteles vtrunque coniunxit. melius tamen est, si dicamus, per primum intelligi principium, vt ipse Aristoteles paulo inferius dicit, & tunc cum Buran. oportet legere absq; coniunctione, scilicet, ex primis indemonstrabilibus.

Solutio.

Dubium. Dubitabis, quid per ista prima indemonstrabilia oportet intelligere? Themist. Alber. & Philoponus, intelligunt dignitates ipsas, quæ proloquia, & prælata dicuntur; hæc enim sunt prima, ex quibus Demonstrationes procedunt, & in quibus sistunt & finiuntur, at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cum Auerroe intelligere ipsas propositiones, quæ in ipsa Demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cùm iam amplius non valeant demonstrari: & profecto videtur esse hæc mens Aristot. qui loquens de primis, dixit, non scire, nisi qui per hæc demonstrat, sed per dignitates non fit Demonstratio: sunt enim principia extrinseca, ergo non de his oportet intelligere. Præterea quia paulo post explicans quid per prima intelligat, dicit, principia propria, sed dignitates sunt communes pluribus demonstrationibus: ergo non de his loquitur in hoc verbo.

Solutio.

Causas quoque & notiora oportet esse, &c. 8.

Prosequitur probare reliquas definitionis partes, & quia duæ sequentes ex vltima pendebant, incipit eam probare, nempe quòd procedat ex causis: cùm enim Demonstratio faciat scire, & scire sit, rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere de causis: & ex hoc patet, quòd etiam procedat ex prioribus. nam causæ priores sunt effectu. Subdit, debere esse notiores non solùm altero modo, id est, quantum ad quid significant, sed etiam quantum ad quia sunt, vt exponunt Philoponus & Themist. non enim solùm propositiones oportet cognoscere, & apprehendere quid significent, sed etiam quod sunt veræ iudicare. in quo loco apparet id quod supra diximus contra Caietanum, complexa habere nominis definitionem, apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solùm quia sunt, oportet intelligere, vt superius dictum est.

Complexa habere etiã nominis definition.

Dubium. Solutio Philoponi. Dubitatur: cùm dictum fuerit Demonstrationem procedere ex primis, superfluũ videtur addere ex prioribus? Philoponus respondet, per priora hic intelligenda esse proxima, eæ enim sunt causæ priores, quæ proximæ sunt & propinquæ effectui. at hoc non videtur correspondere menti Aristotelis. nam in textu per hoc, quod propositiones sunt causæ, probat debere esse priores: quæ probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret, non enim sequitur, si est causa, quod sit proxima. Albertus respondet, & secundum expositionem Themist. etiam oportet dicere, quod non de eodem dicũtur illa duo, scilicet prima & priora sed prima dicuntur dignitates & proloquia, ex quibus procedit Demonstratio: at dicuntur priores propositiones, ex quibus tanquam præmissis Demonstratio cōficitur, & est bona solutio. Tamen secundum expositionem nostram dubium non est: nam per, primum, intelligebamus principium.

Reijcitur.

Alia Alb.

Quid hoc loci prima & priora?

Approbatur solutio hæc.

Priora autem & notiora dupliciter sunt.

Cùm propositiones priores, & notiores ostendisset; quia id multipliciter, euenire

nire potest, nempè, vt aliquid sit prius & notius; distinguit, sunt enim quædam notiora & priora naturâ; quædam notiora & priora nobis; non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur priora & notiora, naturâ sunt vniuersalia, quę à sensu remota sunt: priora verò & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Dubium 1. Primum: quomodo hic vniuersalia notiora natura asserit, cùm 1. Physic. ca. 1. vniuersalia nobis notiora doceat.

2. Præterea: quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum 1 Physic. cap 1. eadem esse tradat?

3. Præterea: qua ratione ista distinctio assignatur; non enim videtur quid ex ea colligi possit?

Multæ sunt scientiæ, tamen duæ mihi videntur dignæ vt proponantur, vt vna aut altera eligi possit: priùs tamen terminos, prius nobis & natura, intelligere oportebit.

1. Fundam. Naturã in omnib⁹ rebus quendam tenere ordinẽ. Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul omnibus dat Esse, sed ordinem quendam obseruat, vt quibusdam prius, quibusdam posterius det Esse, atque hic ordo naturæ dicitur: ita & noster intellectus non simul per se omnia cognoscit: sed quædã priùs, quædam posterius cognoscit. Atque cùm non eundem semper obseruet ordinem, quem natura, fit vt aliud sit prius natura, aliud nobis. Priora natura scit, quæ prius Esse sortita sunt, qualia immortalia respectu corruptibilium, causæ respectu effectuum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis. Priora verò nobis sunt, quæ occurrunt priùs nostræ cognitioni, sicut, sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totum partibus, & aliquãdo effectus causis. Hinc est quòd illa dicuntur notiora natura, id est, ex se priùs cognoscibilitatem sortita: cùm enim priùs habuerint Esse, inde cognoscibilitatem; si non esset defectus ex parte nostra, qui alligati sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

Quæ priora natura sint.

Quæ priora nobis?

1. Expositio Auerrois. Hoc igitur suppositio est prima expositio Auerr. per singularia oportere hic intelligere composita sensibilia, & quæ eis proxima sunt: at per vniuersalia ipsas causas, & causas causarum, quæ ob id vniuersales dicuntur, quia multos effectus producant; sicut materia, forma, primum ens: & ita interpretatur vniuersalia longinqua à sensu, nam causæ occultæ sunt, composita verò sensibilia proxima sensui, propter eorum accidentia, quæ sensu percipiuntur. Nec hic locus cõtradicit alteri 1. Physic. hic enim est sermo de vniuersalibus in prædicando, quæ nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, & possumus etiã secundum ipsius doctrinam respondere ad dubium secundum: quomodo 1. Physic. dicit eadem aliquãdo esse nobis nota, & natura, id enim intelligendum est de causis Mathematicis, quę notiores sunt effectibus, hic verò locus est de causis sensibilium, quæ ignotiores sunt nobis effectibus. quæ omnia capite præcedenti explicuimus. Excluditur contradictio.

2. Expositio D. Tho. verior. At S. Thom & Egid. cui videtur consonare etiam Themistius, aliter exponunt. Propterea aduerte per vniuersalia hic vniuersalia in prædicando intelligi, per singularia verò indiuidua sensibilia. possunt autem vniuersalia dupliciter comparari, aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod vnum est magis vniuersale altero: tunc dicitur primò, si vniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora. patet, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia nãque ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est, quod hoc loco Aristoteles voluit, vt verba manifestant. dicitur secundò, si vniuersalia inter se comparantur, tunc vniuersaliora nobis sunt notiora, & hoc docet 1. Physicorum.

Vniuersale duob⁹ modis posse spectari.

Ad 1. & 2. dubia. Ex hac expositione soluitur secundum dubium, & pariter primum. Respondetur enim, 1. Physic. dici aliquando eadem nobis & natura esse notiora simul, propter Mathematicas causas, vt diximus: hic autem dicuntur opponi relatiuè, nempè singularia & vniuersalia: aut per opponi possumus intelligere diuersa esse, & nõ eadẽ.

Ad tertium. Ad tertium dicitur, ad hoc Aristot. hęc distinxisse, vt ostenderet Demonstrationem non ex singularibus, quæ nobis notiora

tiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura, nempè ex vniuersalibus. nec hoc impedit, quo minus ex nobis & natura notis, possit Demonstratio procedere, cùm & vniuersalium quædam nobis nota sint. Hec expositio mihi magis placet.

9. *Ex primis autem est, quod ex principijs proprijs.*

Regreditur Aristot. vt verbum illud, [Primis] explicet ac declaret, diciturque per prima, intelligi principia: vbi nota, ad iùxisse propria, vt indicaret, non quæcunque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrandæ, quales sunt immediatæ præmissæ, vt diximus. At si per prima, dignitates intelligamus, tunc propterea additum, vt intelligamus dignitates esse communes multis Demonstrationibus, & non esse vsui singulis, nisi limitentur secundum terminos particularium Demonstrationum, vt dicitur 11. Metaphysic. cap. 3. & nos dicemus inferius. quam expositionem tetigit Auerroes.

10. *Est autem principium demonstrationis.*

Tertia pars Capitis.

Hæc est tertia capitis pars, in qua describit ferè omnia Demonstrationis principia, & quia, primum, id est, principium interpretabatur, definit quid principium sit, dicens, Principium est Demonstrationis propositio immediata, & iterum: immediata est, quã non est altera prior. Albert. distinguit immediatam propositionem, & respectu conclusionis, & respectu propositionum. Illa est immediata respectu cõclusionis, quę proximã causam cõtinet illius, ita vt non sit alia propinquior, sicut, immortalem esse animum, est proxima causa, quòd impassibilis. Ea autem est immediata respectu propositionũ, quæ causam dicit, quæ vlterius per alium antecedentẽ non potest demonstrari; sicut dignitates, & propositiones, quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat verò Alb. quomodo hic sumatur: sed dubium non est, quin modo posteriori. nempe pro ea, quæ indemonstrabilis est; hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio, nõ sat fuisse dixisse, est propositio immediata, sed addere oportuit Demonstrationis: nam sunt immediatæ aliæ, vt vestis est candida, quæ principium non est, quia ad Demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu videtur.

Propositionem duob⁹ modis dici immediatam.

Propositio est enunciationis altera pars 11.

Enũciationem, quęstionem, propositionẽ, conclusionem, inter se distingui.

Quia principium per propositionem descripserat, nunc propositionem describit: est autem propositio enunciationis altera pars, vnum de vno: Notat Auerr. & Philo. discrimen inter hæc tria, Enunciationem, Quæstionem, & propositionem, & addere possumus Conclusionem. Enunciatio dicitur oratio, rem verè aut falsò significans, nec alteri, quam rebus comparatur: at Quęstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur Conclusio: Propositio verò dicitur, vt est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur. vnde enũciatio superior est his: omnes enim verum vel falsum significãt, ac propterea hic dicitur propositio vna pars, id est, vna species enunciationis, additur vnum de vno scilicet significans, propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius, quàm enunciatio dicuntur, vt diximus in libro Peri hermenias

Dialectica quidem est similiter accipiens. 12.

Duas Propositionis species constituit, Dialecticam, id est, Topicam, & demonstratiuã. Dialectica est [accipiens similiter quamlibet,] scilicet partem enũciationis, ac si dicat, est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua, dicit [accipiẽs] quia Dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit à Respondente ꝓpositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur [accipiẽs] dicitur [similiter] quia Dialecticus non magis vnam partem, quàm alteram eligit, dummodò probabiles sint Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunq; propositionibus tam veris, quàm falsis, dummodo probabiles sint. Præterea probat quamcunq; partem quæstionis, dummodò sit probabilis. statim definitur propositio demonstratiua, nempe enunciatio quæ ad vnum est determinata, nẽpe ad verum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet, siue vera, siue falsa, sed quæ vera est & ne-

cessaria. vnde colligitur natura Demonstrationis, non enim ex quibuscunq; procedit, sed ex veris & necessarijs, nec probat quamcunque quæstionis partem, sed veram & necessariam.

II. *Enunciatio autem contradictionis quælibet.*

Enũciatio. Describit enunciationem, quam in descriptione propositionis sumpserat: est autem enunciatio contradictionis vtraque pars, id est, oratio, tam affirmatiua, quàm negatiua: non quod simul vtraque pars dicatur oratio, vt vult Paulus Venetus, sed quælibet per se. Explicat autem singulas partes, primum, cõtradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se. dicitur oppositio, quia in contradictione sunt duo extrema repugnãtia, sicut in alijs oppositis: dicitur, cuius nullum est medium; nam alia opposita habent medium in proprio subiecto: vt, album & nigrum habent fuscum aut in extraneo subiecto; nam lapis nõ est cæcus, nec videns, nec sanus, nec æger, at contradictoria nullum medium habent; nam de quolibet est verum, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his. dicitur, secundùm se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione: nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium non habent: at id non secundùm se, sed vt ad contradictoria reducuntur: at ipsa cõtradictoria secundum se medio vacant, statim partes cõtradictionis explicat. nempè affirmatio, quæ aliquid de aliquo enunciat; negatio verò, quæ aliquid ab aliquo diuidit.

14. *Immediati autem principij syllogistici.*

Quarta capitis pars. Hæc est quarta pars capitis, quá immediata principia Demonstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit. Est enim duplex principium, & quod non est demonstrare, nec est necesse præhabere docendum; & hoc positio dicitur, & etiam quod non est demonstrare. tamen est necesse præhabere docendum. In cuius gratiam aduerte, in Demonstratione non contineri ea omnia, quę ad generandam scientiã sunt necessaria, sed opus est, vt animus dispositus sit alijs etiam principijs, vt Demonstratio in eo scientiam faciat. Sunt autem hæc principia in duplici differentia: quædam, quæ absque vlla Demonstratione cognoscuntur, sed solùm lumen naturale ea docet esse vera, adeo vt si semel, q̃d significent, apprehendimus, statim illis acquiescamus. & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones; sine his enim non fit Demonstratio, ipsæ tamen absq; Demonstratione cognoscuntur.

Demõstrationem nõ omnia cõplecti, quæ ad generationem sciẽtiæ requiruntur.

Dices: quare necesse est vt hæc cognoscantur antequam scientiam doceamur? Respondeo cum Philop. quia sunt per se notę, & non opus est arte aut magistro exteriori, vt eis assentiamus, sed lumen intellectus nostri solùm est magister; ac ob id cum tali cognitione ad artes discendas accedimus. Et est optima responsio, possumus tamen respõdere aliter. propter quod aduertere oportet, has dignitates vt plurimùm confici in materia vniuersaliori, quàm sit ea, quam artes particulares tractant. nam: omne totum est maius parte, & similia, non solum rebus Geometricis, sed etiam alijs insunt, propterea non est illius artis hæc docere Dices, cuius igitur erunt artis? Respondet Arist. 11. Meta. c. 3. & 4. Meta. c. 3. id esse Metaphysici, qui communia tradit.

Dubium. Solutio. Alia Solutio. Nota.

Dices: ergo non poterimus accedere ad artes alias, quæ his indigent principijs sine Metaphysica? Dico, & nota: nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquibus earum absque vlla arte possimus assentiri: hoc tamen non efficit, vt illius artis esse definant: ita se habent hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent; licet sine Metaphysico habitu cognoscantur perfectè.

Obiectio. Dilutio.

Ex his fit manifesta definitio dignitatum, nempe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse pręhabere docẽdum. Alia sunt principia, ex quibus Demõstrationes procedunt, sunt tamen magis particularia, quæ positiones dicuntur, vt à puncto in punctum linea duci potest, in quolibet centro circulum describere. Hæc autem principia in tribus differunt à dignitatibus; dignitates enim nunquam demonstrari possunt, at positiones non demonstrãtur in alia scientia cuius sunt: possunt tamen in alia scientia demonstrari. Præterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari

Positiones à dignitatibus tribus modis differre.
1.
2.

peculiari illius artis: ac propter hæc duo, definit eas Arist. sic principia, quæ nō demōstrantur, nec est necesse præhabere docendum. nam propria ars quælibet declarat. Præterea dignitates nulla via oportet probare, at positione probantur, licet non

3. Positiones vt dicantur probari? Demonstratione, inductione tamen aliqua, & exemplo manifestantur, cum non statim ex terminorum apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Aristoteles manifestat, ex quibus Demonstratio procedit.

Statim positionem subdiuidit in eam, quæ propositio est, &, rem esse, aut non esse, significat; & hæc suppositio dicitur: & eam, quæ non significat, rem esse, aut non esse; & hæc definitio est, definitio enim nō est propositio, est tamen positio: nam in scientijs ponuntur definitiones subiectorum, & eorum, de quibus tractant tanquam principia. Nam in Geometria ponuntur definitiones lineæ, puncti, superficiei, & aliorum. In Arithmetica ponitur definitio vnitatis, scilicet, quod est indiuisibile secundum quantitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse præmissas Demonstrationis cuiuslibet, quæ supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquæ communes in scientijs supponuntur ad scientiam multarum Demonstrationum.

Inter suppositiones esse præmissas cuiuslibet Demonstrationis.

Hic est dubium quomodo Arist. definitionem vocat positionem, cùm positio sit principium, & principium propositio: at definitio non sit propositio? Themist. dubium hoc proposuit, sed alijs discutiendum reliquit; forsan quia existimauit Aristotelem in hoc dormitasse. Albertus respondet docendo, nō omnem positionem esse propositionem: sed non respondet ad Arist. qui positionem principiū dixit, principium verò per propositionem definiuit. S Thomas respondet, definitionem quidem secundum se nō esse propositionem, sed eâ cognita facilè esse propositionem constituere. Philopon. respondet, sumendam definitionem applicatam cum definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio propositio dicitur. At quia Aristot. dixit, non significare esse, aut non esse, explicat, talem propositionem definitionis non prædicare aliud Esse prædicati de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur nō significare esse vel non esse. Auerroes tandem admittit definitionem sumendā cum definito, quod in propositione fit, sed dicitur nō significare hāc propositionē esse aut nō esse, id est, existere, quia reuera istæ definitiones, quæ positiones dicūtur, sunt nominis, definitiones vero nominum, etiamsi cum definito propositionem faciāt, nō ponunt rem esse, aut nō esse, sed significationem manifestant: hoc intellige, frequentius ita esse, nam etiam definitiones rei positiones dicuntur: quælibet enim scientia definitionem sui subiecti non demōstrat, sed supponit Et ita tollitur omnis contradictio.

Dubium à Themist. allatum.

Solutio Albert.

Solutio D.Thom.

Solutio Philoponi.

Auerrois.

Diffinitio quomodo non significet esse vel non esse.

15. *Quoniam autem oportet credere.*

Pars Quarta & vltima.

Hæc est vltima capitis pars, in qua Arist. probat id, quod superius dixit, nempè propositiones esse notiores conclusione. Et probat primò cognosci, postea cognosci magis, & tandem cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud gen⁹ cognitionis melius, quàm scientiā. Argumentum autem huiusmodi est: Quia Demonstrationem tenemus & cognoscimus, scimus rem, sed Demonstratio est propositiones ipsæ: ergo quia tales propositiones cognoscimus, & rem & conclusionem scimus. Secundò: His, propter quæ alijs credimus, magis credimus: sed propter propositiones; vt probatum est; conclusioni credimus: ergo præmissis magis credimus. maior patet: propter quod enim vnumquodque tale est, illud magis est.

Hic aduerte, Aristotelem dixisse, quòd oportet omnibus, aut quibusdam propositionibus magis assentire, quia, vt notat Philop. aliquando accidit propositiones esse demonstrabiles iterum, & tunc est scientia illarum, sicut & conclusionis; cū per aliud cognoscantur. quamuis, vt bene dixit Albertus, quatenus per illas propositiones etiamsi demonstrabiles alijs assentimur, magis eis assentimur.

Nota.

16. *Non potest autem credere magis quæ non scit.*

Hic Arist. probat propositionum cognitionē, aut esse scientiam, aut aliā meliorē cognitionē, quàm scientiā: & hæc litera est corrupta, cū non sit ita Græcè: oportet

enim

Restituit literam. enim sic legere:[fieri non potest, vt credat magis quæ scit] sensus est: non potest quis magis assentire propositionibus, quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quàm conclusioni, quam scit. Cùm igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quam scit, præmissarum profectò habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatib. & alijs principijs.

Nota. Principiorum quando sit scientia, & quando intellectus.

Aduerte tunc principiorum haberi scientiam, cùm demonstrabilia sunt, & per causam cognoscuntur: cùm verò indemonstrabilia sunt, illarum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior, quàm scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempè, assentire magis ijs, quę nescimus, quàm ijs, quæ scimus sequi; nisi quis propositionũ ipsarum habet talem cognitionem, quam diximus. Sunt autem verba: [nisi aliquis præcognouerit per Demõstrationem credentium] id est, nisi quis ex illis, quæ per Demonstrationem credunt, præcognouerit, id est, propositiones sic cognouerit. at melior est sensus, si sic interpretemur: nisi aliquis cognoscat ea, per quæ in Demonstratione credimus, nempè propositiones; nam licet ille genitiuus, Credentium, sit græcè, tamen significat fidem facere, nempe πιστευόντων.

17. *Debentem autem habere scientiam.*

Concludit, eum, qui scit, nõ solùm propositiones habere notiores cõclusione, sed præter propositiones nihil debere habere notiùs, quàm oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus cõtrarius Demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantiæ) esse falsas, quã qui scientiam habet, non potest mutari aliqua ratione opposita Demonstrationi. Et hæc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

Circa ea, quæ secundo Capite continentur.

Impugnatur textus primò. Aduersùs ea, quæ in textu docemur, occurrunt aliquot difficultates & argumẽta, primò contra definitionem ipsius scire: Nam cùm definitio per genus & differentiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet; ac ob id non videtur esse bona.

2. Secundo, tunc, inquit, scimus, cùm causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus. Angeli perfectè sciunt, & tamen non per causas cognoscunt; cùm nõ sint discursiui, nec ex cognitione causarũ ad effectuum cognitionem procedant, sed simul vtrumque cognoscant.

3. Tertiò, contra id, quod dicunt, per Demonstrationem nos scire: Demonstratio non ostendit, medium esse causam cõclusionis, sed solùm procedit ex causa; at ad scientiam non sat est cognoscere causam, sed quòd illius est causa: ergo per Demonstrationem non scimus.

4. Quartò, multæ sunt Demonstrationes potissimæ, quæ ex causis non procedunt: ergo videtur diminuta definitio probatur antecedens: nam de Deo demonstramus esse infinitum, quia est actus purus, & vnum attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid, quod sit causa aut effectus.

5. Quintò, si Demonstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt sępè ignota nobis, ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo esset instrumentum scientiæ nostræ; non enim quis ex ignoto ad notius procedit.

6. Sextò, non videtur esse vlla propositio immediata, ergo non benè per immediatam propositionem definit principium: probatur antecedens, si enim aliqua esset, maximè ea, in qua definitio de suo definito prædicatur, sed hæc non est; cùm possit demonstrari per aliam definitionem: finalem enim per materialem demonstramus, & contrà.

7. Septimò, assensus pręmissarum est causa necessaria assensus cõclusionis, sed causa necessaria non impedita producit effectum sibi æqualẽ; ignis enim ignẽ æqualem producit; ergo assensus conclusionis erit æqualis assensui præmissarum.

8. Octauò, illa Maxima: propter ꝙ vnum quodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur. patet antecedens, non enim sequitur: ego deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat: nec

nec, homo inebriatur propter vinū, ergo vinum magis inebriatur Hæc sunt præcipua dubia.

1. Fundam. scire dupliciter sumitur. Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, vno modo communissimè, pro quacunque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus, dicimur scire. Altero modo sumitur strictius: pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur compræhensio.

4. Gradus scire secundo modo sumpti. Huius secundæ scientiæ quatuor sunt gradus, vt notat Alber. tract. 2. c. 1. & Lincon. super hoc caput; primus est scientiæ impropriè dictæ, pro quacunque clara & euidenti cognitione rerum contingentiū.
1. dicimus enim, scio hominem currere, dum video; scio etiam quæ sensu dignosco: sed illa, licet euidens sit, propriè tamen non est scientia, cum nec sit per causam, nec res sint stabiles.

2. Secundus gradus scientiæ est proprius, pro cognitione rerum, quæ plerunq; sunt per suam causam: vt, scimus in hyeme pluuias esse, tonitrua in autumno; licet id aliquando deficiat: ac propterea non est eorum perfectissima scientia.

3. Tertius gradus est magis propriè scientiæ, pro cognitione rerum simpliciter necessariarum, quæ semper ita se habent: qualia sunt principia immediata; & per se nota: non tamen hæc scientia est per causam cùm illa non habeant causam.

4. Nota, de quo hic agat Scire. Vltimus gradus est scientiæ propriissimæ, pro cognitione rei simpliciter necessaria per suam causam: & hoc scire est, quod præsertim hic consideratur, & describitur quamuis etiam latius definiri possumus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariæ, aut quæ plerunque est per suam causam.

2 Fundam Tres esse rationes, per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando res causas habet. Est secundò aduertendum ex Egid. tres esse rationes, per quas scientia perfecta rei debebat esse per causam, quando talis res causas habet. Prima est ex parte rerū, quæ sciuntur. Cùm enim scientia sit perfecta cognitio. Esse ipsarum rerum, Esse autem rerum à suis causis pendeat & procedat, ob id scientiā causas rerum cognoscimus; aliter enim Esse earū perfectè non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus, qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at res à suis dependent causis, ideò & intellectus noster in sua perfecta cognitione à causis dependet, & ad causas cognoscendas inclinatur. Tertia est ex parte obiecti intellectus, quod est verū ipsum transcendentale; sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas: ergo intellectus hoc verum perfectè non cognoscet, nisi ex causis.

1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio.

3. Fundam. Definitionem hanc scientiæ nō rei, sed nominis esse. Est tertiò aduertendum, hanc scientiæ definitionem esse nominis, vt omnes fatentur, non tamen adeò est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intelligere. definitio enim rei hæc est. Scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex proprijs causis rei genita. Cognitio, loco generis est, Vera, ad excludendos errores; Certa, ad excludendam opinionem, quæ est incerta; Euidens, ad excludendam fidem; quæ cùm sit vera & certa, est obscura; Ex causis, ad excludendam cognitionē principiorum; quæ vera, certa & euidens est, sed non per causam. Hæc omnia in illa definitione Aristotelis sunt. nam dicitur cognoscere per causam, &, quod res est, in quo manifestatur veritas; &, non est aliter se habere, certitudo, &, quod illius est causa, claritas & euidentia. Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionib[9] nominum genera & differentias: talis autem est hæc definitio: at quia simul explicat rem, ideò virtualiter genus habet & differentiam, vt diximus.

Ex dictis soluitur Argumentū primum.

Ad 2. Aliud scire, aliud per Demōstrationem scire. Ad secundum respondetur; & est maximè notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solū dicit hoc, vt rē & causam rei cognoscamus applicando, at scire per Demonstrationē, est, non solum rē & causam cognoscere, sed ita, vt per cognitionem causæ venerimus in cognitionem effectus. Vnde scire per Demonstrationem, superaddit modū sciendi. qui est per discursum & Demonstrationem, qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamen ratio scientiæ in cognitione rei & causę consistit: & hęc est in Angelis, licet non per talem modum, nempe discurrendo, ob idque Angeli habēt perfectè scietias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuum cognitionē deuenerint, sicut nos: nam hoc est modus sciendi, nō scire, nempe ipsum

discurrere. Et sic soluitur argumentum secundum, & nota solutionem.

Ad 3. solutio aliorū.

Ad tertium, aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & cōclusione, vt dicamus: omne animal rationale est risibile; quia est animal rationale; omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. Sed ista opinio non consonat Arist. nullus enim in scientijs talium Demōstrationum est vsus, & talis opinio procedit ex eo, quòd Demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experimur nō esse opus tali additione. Propterea dico, Demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, & ex ipsa tamen cognitione causæ, statim cognoscimus, illam esse illius effectus, & non posse aliter se habere: habet enim hoc causa, vt ipsius cognitio perfecta, simul etiam claudat applicationem ad effectum: non ergo opus est addere, cùm in ipsa cognitione principiorum comprehendatur, & per hoc soluitur argumentum.

Quæ ab Arist. remotior.

Solutio vera.

Ad 4.

Ad quartum respondetur, admittendo illas esse Demonstrationes, & eiusmodi sępe fiunt in Metaphysica: tamē per causam non solùm oportet intelligere causas illas quatuor Physicas, sed rationes & cōcept⁹ quosdam obiectiuos, qui se habēt per modū causarum, ex qua soluitur argumentū.

Ad 5. ex Themistio

Ad quintum, Themistius hoc 1. lib. cap. 4. dicit, Demonstrationem procedere ex notioribus naturâ, nec se submittere ad mensuram ingenij nostri, sed rectam tenere naturæ viam. Sed ista sententia non videtur soluere dubiū. Propterea dico semper Demonstrationem procedere ex notioribus naturâ; cùm ex causis procedat: similiter procedit ex notioribus nobis. nam in Philosophia, in qua causæ sunt ignotæ nobis, effectus verò notiores, non demonstramus effectus per causas, nisi cùm causæ notiores sunt effectibus: sunt enim effectus quidā per se noti, alij verò occulti; ꝑ effectus per se notos, causas indagam⁹, per quas indagatas & notas, alios effectus nobis occultos, demōstramus. Et hoc est valde notandū: vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota, vel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

Reijcitur solutio Themistij.

Solutio vera.

Demōstrationem ex natura & nobis notioribus semper progredi.

Notandū valdè.

Instantia.

Dices: quòd cùm per eosdem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, videtur inutilis regressus, & quod causa non sit notior, cum ab eodē effectu sumpserit cognitionem? Auerroes has Demonstrationes dicebat ostendere propter quid ipsius effectus, sed non esse ipsius, cùm primo sit cognitus esse, 2. cæli, com. 35. & 8. Physi. comment. 65.

Respondet Auerroes.

Respondet Author & melius

At tu aduerte admodum, licet effectu indagamus causam, tamē per causam illū eundem effectū multò perfectius cognoscimus: ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illū cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Præterea, licet ab effectu incepimus causam indagare, tamen illi inuentæ firmius adhæremus, & illius cognitio multo maiorē claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem: vnde notior est effectu, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta. vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causæ cognitionē perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectā cognitionem regressi sumus: & hoc nota.

Effectum ꝑ causam meli⁹ & perfecti⁹ cognosci, licet idē in causæ cognitionē nos duxerit.

Cognitionum gyr⁹.

Ad 6. Propositionem immediatam esse duplicem.

Ad sextum respondeo, duplicem esse propositionem immediatam: alteram simpliciter, quæ nullo modo potest demonstrari, quales sunt dignitates, & per se nota: alteram secundùm quid, quæ in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur; tales sunt definitiones, quæ per causas assignantur. nam licet propositiones earū, per diuersum genus causæ demonstrentur, tamen secundùm idē genus non demonstrantur.

Ad 7. Nota. Præmissis magis quā conclusioni quando assentiamur.

Ad septimum respondeo, semper verum esse, magis assentiri præmissis, quàm conclusioni, cùm conclusio non nisi ex præmissis cognoscitur: nam si conclusionem non solùm ex præmissis, sed etiam alia via, experientia nempè, aut fide teneremus, magis conclusioni, quàm præmissis assentiremur. Cùm verò propter solas pręmissas credimus, clarior est assensus præmissarum, quamuis non possit semper distingui iste claritatis excessus. nec argumentum conuincit: nam quando causa est

est vniuoca, & eiusdem speciei, effectum æqualem producit, at quando est diuersæ speciei, non producit æqualem. Sicut Sol non producit Solem: cùm igitur cognitio principiorum sit alterius speciei; est enim sine medio absque causa, cognitio verò conclusionis per medium, & causam, præmissæ similem effectum non producunt in æqualitate.

Ad 8. Limitatur: Propter quid vnũquodque 4. modis.

Ad octauum omissis aliorum sententijs, ista propositio: *Propter vnumquodque tale, & illud magis*: quadrupliciter est limitanda. Primò, quando idem prædicatum inest vtrique vni propter alterum: vnde non valet: deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat; non enim vtrique deambulare inest: & ita declarat
1. Philop. Secundò, vt tale prædicatum susci
2. piat magis & minus; aliter enim non valebit: vnde non sequitur: ego sum risibilis, quia homo est risibilis: ergo homo est magis risibilis. nec valet: Petrus est homo propter patrẽ suum: ergo pater est magis
3. homo: & ita limitat Albertus. Tertiò, vt sit in rebus positiuis, nam in effectibus priuatiuis non valet; non enim sequitur: Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deũ.
4. Ita limitant Doctores Louanienses. Quartò, vt sint diuersa prædicata, aliter non valet; vt video propter oculos, ergo oculi magis vident, non sequitur: nam non aliud est videre meum, & oculorum.

At profectò, si rectè perpendamus, sub prima limitatione reliquæ clauduntur. quando enim aliquod prædicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cum igitur credamus præmissis, & conclusioni, huic autem propter præmissas, magis credimus præmissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autem aduertendum, cognitio-

Scientia. nem conclusionis dici scientiam, præmissarum verò immediatarum, & dignitatũ

Intellect⁹. intellectum, non vt potentiam significat, sed vt cognitionem quãdam talium principiorum, & habitum significat. 6 Ethicorum capit. 6. at cognitio conclusionis si-

Sapientia. mul & præmissarum sapientia, vt dicitur libr. 1. mag. mor. capit. 35. quamuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat; qualis Theologia supernaturalis, & 1 Metaphysica inter naturales, vt dicitur, 1. Metaph. capite 2. Et hæc pro capitis disputatione sufficiant.

Opinionum confutatio, & eorum qui omninò Demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium Demonstrationem esse ponunt.

CAPVT III.

*Nonnullis quidem igitur, eò quòd oportet * prima scire, non videtur scientia esse: quibusdam verò esse quidem, verùm omnium demonstrationes esse, quorum neutrum, neque verum, neque necessarium.* 1. * a. l. Principia.

2. *Qui quidem enim supponunt non esse omninò scire, hi in infinitum existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per priora, quorum non sunt prima: rectè dicentes. impossibile namque infinita pertransire. Si verò stant, ac sunt principia, hæc esse ignota: cùm demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solùm. si verò non est prima scire, neque quæ ex his esse scire simpliciter, neque propriè, sed ex suppositione, si illa sunt.*

3. *Alij autem ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim esse solùm, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibere. * contingere enim circulo fieri demonstrationem & ex ijs, quæ ad se inuicem.* * a l. cõtingit n. circulariter omnia demonstrare.

4. *Nos verò dicimus, neque omnem scientiam demonstratiuam esse, sed eam, quæ immediatorum est, indemonstrabilem. Quodque hoc sit necessarium, manifestum. si enim necesse quidem scire priora, & ex quibus demonstratio stant autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse.*

5. *Hæc igitur ita dicimus, & non solùm scientiam, sed principium scientiæ esse: quoddam dicimus, quo te minos cognoscimus.*

6. *Circuloque quod impossibile demonstrare simpliciter, planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus. impossibile enim est eadem eisdem simul priora & posteriora esse. Nisi altero modo, vt alia quidem ad nos, alia verò simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si verò sic, non esset vtique simpliciter scire benè definitũ, sed dupliciter: aut non simpliciter alte-*

altera demonstratio, quæ fit ex nobis notioribus.

7. *Accidit autem dicentibus circulo Demonstrationem esse, non solum quod nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, quàm quod hoc est, si hoc est. sic autem omnia facile monstrare. Manifestum autem, quod hoc contingit tribus terminis positis, per multos nanque, aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos autem aut duos. Quando enim A existente, ex necessitate sit B, hoc autem ipsum C: A existente, erit C. si itaque A existente, necesse est B esse: hoc autem existente ipsum A. hoc enim erat circulo. Ponatur A in quo C dicere igitur, B existente, A esse, est ipsum C esse dicere, hoc autem quoniam A existente, ipsum C est: C autem ipsi A idem. Quare contingit dicere circulo asserentes esse Demonstrationem, nihil alterum, quàm quod A existente A est. sic autem facile * est omnia monstrare.*

*a. l. esset.

8. *Verùm neque hoc possibile, præterquam in ijs, quæcunque se * inuicem consequuntur: quemadmodum propria. Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque positione vna posita. ex duabus autem positionibus primis & minimis contingit siquidem & syllogizare. Si igitur & A sequatur ex ipso B, & C: & hæc ex se inuicem & ex ipso A sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura * quemadmodum monstratum fuit in ijs, quæ de syllogismo. monstratum autem est, quod in alijs figuris, aut non fit syllogismus, aut non de * acceptis. Quæ verò non contra prædicantur, nullo modo est monstrare circulo, quare, quoniam pauca talia in Demonstrationibus manifestum quod vanumque, & impossibile est dicere ex ijs quæ ad se inuicem Demonstrationem esse, & propter hoc omnium contingere esse Demonstrationem.*

*a. l. non nisi in conuertibilib.

*a. l. vt in libro priorū ostensū est.

*a. l. ex his quæ sumpta sunt.

1. *Quibusdam autem igitur, &c.*

Intentio Arist in hoc Capit.

ARist. in hoc capite euellit duos errores quorundam, procedentes ex his, quæ dixerat in vltima parte capitis; nempè principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per Demōstrationem, asserebant nō posse scientiam esse. Alij idem arbitrātes, esse quidem existimabant scientiam, sed circulum esse in Demonstrationibus, nempè per conclusionem, præmissas, & per præmissas conclusionem, demonstrari. Vtrumque autem, inquit Arist scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est verum, nec necessarium: id est, non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini exponunt. at melius possumus dicere, non est necessarium, id est, non necessario sequitur ex eo, quod principia sciamus.

Dubium Philoponi

Dubitat Philop. cùm quæstio, quid sit? postponenda sit quæstioni, an sit? qui fiat, vt Arist. definita Demonstratione, modò disputet, an sit? nempè contra priores, qui scientiam & Demonstrationem de medio auferebant.

1. Respōsio quorundā.

Respondent, quæstionem quid nomen significet? anteponendam quæstioni, an sit? quando nomen obscurum est, quod fecit Arist 4. Physi. vbi primò q. d. vacuū? id est, quid significet, postea, an sit: disputauit: secus esset de definitione, quid res sit? hæc est enim postponenda. Hęc sententia mihi non placet, supponit enim definitionem nominis esse eam, quæ data est de Demonstratione, quod tamen est falsum: est enim definitio rei, & per materiā, & etiam altera, quæ datur per finem: cùm pręsertim nullibi aliam Demonstrationis definitionem habeamus.

Reijcitur responsio.

2. Respōsio Linconica

Lincon. Respō. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessariò ad artem, errores repellere, est tamen id de artis perfectione. sed hoc dictū non tollit difficultatem.

Et hæc insufficiens.

Tertia & apta solutio.

Alij, & bene, dicūt quæstionem, an sit? aliquando postponi quæstioni, quid sit? sed per accidens; nempe cum dubia, an sit res? oriuntur ex ipsa definitione rei, vt accidit in præsenti nā isti auferebant Demōstrationem, propterea quod ex præmissis notioribus deberet procedere: & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubium alienum videatur ab instituto ipso Aristotelis. Nam hic non de Demonstratione videtur tractari, sed de scientia, quā isti auferebant de medio, quamuis crediderint non esse scientiam de Demonstratione, ideoque simul Demonstrationem aufer-

Quæstionē an sit, quæstioni quid sit? quandoque postponi.

Aptior Authoris.

auferrent: de scientia tamen sermo est, quæ in capite præcedenti, definitione nominis definita est, vt diximus, & forsan hoc voluit significare Philoponus.

2. *Ponentes autem non esse, &c.*

Motiuum erroris.

Incipit in particulari vtrumq; errorem explicare. Illi enim, qui scientiam negabant, sic argumentabantur: non scimus cõclusionem, nisi sciamus præmissas, sed scire nõ possumus præmissas, nisi alia Demonstratione, ergo non scitur conclusio nisi demonstratis præmissis. Iterum: hæ præmissæ non sciuntur, nisi sciantur aliæ præmissæ, per quas demonstrantur, hæ autem iterum per Demonstrationem sciuntur: sic consequenter procedimus in infinitum, nec ad vltimas peruenire est, quæ sciantur, cùm iterum Demonstratione opus sit: ergo nõ erit scientia posteriorum conclusionum, nisi tantum ex suppositione, nempè supposito, quòd præmissæ sciantur: tamen re vera non est absoluta scientia, cùm in processu infinito non detur vltimum. In quo bene profectò dicunt, nempè quod in processu non sit vltimum, & quod nisi sciantur priora, non scientur posteriora.

3. *Hi autem de eo, quod est scire.*

Motiuum secundi erroris.

Alij scire esse fatebantur: tamem eundẽ errorem tenentes, nihil sciri nisi Demonstratione affirmabant, ac propterea contingere circulum in Demõstratione, nempè quòd sit peruenire ad vltimas præmissas, & non in infinitum procedere: hæ tamen vltimæ iterum circulo per priores conclusiones demonstrabantur. & sic erat scientia, & per Demonstrationem, sed circularem.

4. *Nos autem dicemus, neque omnem scientiam.*

Exclusio errorum.

Reijcit Arist communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi Demõstratione, ac dicit, non omnem scientiam esse per Demonstrationem, sed esse scientiam indemõstrabilem. Ac si diceret, non omnia quæ scimus, per Demonstrationẽ scimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quæ scimus quidem, sed non alia Demonstratione. Et hoc patet, nam in discursibus conclusionem cognoscimus, præmissis cognitis, sed dantur præmissæ & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent: vt patet de dignitatibus, & multis alijs propositionibus: ergo talium cognitio & scientia erit, & non per Demonstrationem vllam aliam.

De hoc igitur sic dicimus. 5.

Repetit suam in hoc sententiam, dicens [de hoc sic dicimus] id est, de hoc nos ita sentimus, non solùm esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus. Sensus horũ verborum secundum plerosque Latinos est, esse quendam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum & dignitatum, quæ cognoscũtur ex sola terminorum apprehensione, absque vlla Demonstratione: atque tales dignitates vocantur principium scientiæ. Philo per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intellectus noster illustratus, cognoscit terminos, id est, intelligẽtias, quæ sũt vltima in cognitione. At melius mihi videtur locum intelligere Themistius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & prædicatum propositionum; vt sit sensus, non solùm est scientia, sed est intellectus & potẽtia, principium scientiæ, quo solo intellectu absque Demonstratione, quid extrema significent, intelligimus, & ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu.

Quis hunc locum omnium optimè intelligat?

Nota tamen ex Albert. tractat. 2. cap. 6. quemadmodum visibilia sunt in duplici differentia, quædam, quæ non proprio lumine videntur, sed externo indigent: sicut colores corporum opacorum, quæ nõ nisi Solis, aut alterius luminosi extrinseci videntur: quædam verò alia proprio lumine videntur sicut luminosa ipsa; & aliqui vermes, & lapides; Ita propositiones sunt duplices, quædam quæ non statim cognoscuntur veræ, quantumcunque, quid subiectum, quid prædicatum sit apprehẽdatur; sicut multæ propositiones, quæ probatione indigent: quædam vero sunt, quę statim simul atque subiectum & prædicatum apprehendimus, eas absque vllo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates, & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Aristoteles, dũ dicit, intellectu so-

Notãdum vt visibilia sic etiam propositiones esse in duplici differentia.

Propositionum enim aliæ per se notæ sunt, aliæ verò non.

lo apprehendēte terminos cognosci. cùm primùm enim, quid totum: quid pars? significet, apprehensum est, statim, Totum maius esse parte, dignoscitur.

Duplex propositio per se nota secundùm S. Thom.

S. Thomas distinguit duplicem propositionem per se notam, existimat enim idem esse immediatam propositionem, & per se notam. Est autem quædam immediata, quę caret medio, quo demonstretur, & termini illius sunt omnibus noti: vt, omne totum est maius parte, & similes, & has vocat per se notas secūdum naturam, & secundum nos; quædam vero sunt quidem immediatæ, non tamen res illæ sunt omnibus notæ; sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secundum naturam tantùm: vtraque tamen propositio est per se nota & de his est sermo in præsenti.

1. secūdum nos & naturam.

2 secūdum naturam tantùm.

Sententia Authoris.

Mihi magis videtur Aristotelem sensisse de principijs per se notis secundùm nos & naturam in præsenti textu, vt Græci exponunt: ita vt non omnis immediata sit per se nota, sunt enim immediatæ aliquæ, nempè multæ Demonstrationum ꝓpositiones, quæ inductione colliguntur, vt docet 2. Poster. cap. vltimo, & dicuntur principia scientiarum, vt dicitur 1. Meta. capit. 1 quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

6. *Circulo autem quod impossibile sit, &c.*

Tripliciter probat Aristot. non contingere circulariter demōstrare simpliciter.

1. Probatio.

Triplici argumento probat Arist circulùm non posse fieri in Demōstrationibus. Primum est Ex eo, quod Demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autem esset circulus, sequeretur, quòd idem esset prius & posterius, noti' & ignotius; quòd fieri non potest: & patet. Nam præmissæ hæ sunt priores, & notiores conclusione, si iterum per conclusionem eandem, præmissas demonstrat: ergo iam conclusio erit prior & notior, cùm facta sit præmissa Demonstrationis: erūt igitur præmissę notiores, & ignotiores, priores & posteriores illa conclusione. Quòd si dicas, non est ab

Excluditur obiecto.

surdum, fieri.n potest, vt aliquid sit prius naturâ & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione: nā singularia nobis notiora, & priora sunt, per q̄ probamus vniuersale, quod notius est, & prius naturâ Aduersus hoc instat Aristot. nā si in circulo procedimus ex notioribus solùm nobis, iam non est Demonstratio, nec faciet scientiam; vera enim Demonstratio ex notiorib' naturâ procedit, quod si isti, qui circulo demonstrant, solum asserant in regressu procedere ad probandas præmissas ex nobis tantùm notioribus, hæc Demonstratio non est, nec scientiam facit simpliciter: nisi velint alium modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priora naturâ, quod falsum est. Demonstratio quæ ex nobis tantùm notioribus est, non est simpliciter Demonstratio. Et quamuis per modum interrogationis hæc verba Arist. proferantur, sunt tamen assertiuè intelligenda.

Accidit verò circulo demonstrare posse dicentibus, &c. 7.

Secunda probatio.

Hæc est secunda ratio, qua Arist. eundem repellit errorem. Nēpe si circulo contingeret vti, fieret, vt idem per idem demōstraremus; quod falsum est, esset autem tunc satis leue, cuncta demonstrare, scilicet: Hoc est, quia hoc est. Hoc autem probatur sumendo tres terminos, nihil enim refert in tribus, aut pluribus, aut paucioribus loqui; idem enim sequitur inconueniens ex circulo. Sint termini, A, B, C, tunc supponit Aristot. istum esse bonum argumentandi modum, quia A est, B est: & quia B est, C est: ergo de primo ad vltimū, quia A est, C est: nam si B sequitur ex A, quicquid sequitur ex B, sequitur ex A: & cuius est causa B, eius etiam est causa A, quod enim sequitur ex consequēti, sequitur etiam ex antecedente, & cuius est causa consequens, etiam est causa antecedēs, quod est causa consequentis. Tunc sumamus circulum in duobus terminis; quia A est, B est: per circulū valet regressus, quia B est, A est: argumentor igitur, quia A est, B est, & quia B est, A est: ergo de primo ad vltimum, quia A est, A est. Hoc significat illud, quod Arist. dicit, ponatur A loco ipsius C, id est, quemadmodū ex ipso B, inferebatur C: ita etiam infertur A: ergo sicut C inferebatur ex A, quia ex eo inferebatur B: ita & A. quod infertur ex B, infertur ex eodem A, ex quo ipsum B infertur: vnde ex seipso infertur, & tandem demonstrare continget idem per idem, quod falsum & absurdum est.

At ve-

At verò neque hoc possibile.

Tertia probatio.

Hoc est tertium argumentum, quo circulum in Demonstrationibus reijcit. Supponit vnum, quod dicit ostensum esse primo Prior. cap 22 ex vno termino, aut vna posita propositione nihil inferri necessariò: sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, id est, nō paucioribus Ex his aūt necessariò sequitur alterum: & probat: si quidē contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogism⁹, qui necessariò infert, ergo ex duabus propositionibus alterū potest inferri necessariò modò est argumentum. Si circulus est in demonstrādo, cùm Demonstratio sit syllogism⁹, op⁹ est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempè, A b c: sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia conuertibilia, conuerti igitur debent, A b c: adinuicem, tunc sic, ex tribus terminis conuertibilibus non fit syllogismus: nisi in primo modo primæ figuræ: ergo omnes Demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter nō esset circulus. Præterea, essent in terminis cōuertibilibus, aliàs nō posset circulariter syllogizari: Fit enim circulus, quando cum conclusione & conuertente maioris inferimus minorem, vel cùm eadē conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem: vniuersales aūt propositiones affirmatiuæ non possunt vniuersaliter cōuerti, nisi quādo termini sunt æquales, & conuertibiles Ex his cōcludit, argumentum vanū esse, asserere, omnium esse Demonstrationes, & circulum in omnibus cōtingere, cùm non id fit, nisi in vno modo primæ figuræ, & id in conuertibilibus, multò verò plura sint, quæ demonstrantur.

Nota cur in secunda figura non fiat circulus.

Hic oportet notare verba illa, quòd in secunda & tertia figura non est circulus, aut non est de acceptis; explicant D Tho. & ferè omnes, ob id in his duabus figuris, non esse circulū, quia cùm in secunda vna præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, conclusio verò negatiua, si volumus circulo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In tertia verò, cùm conclusio sit particularis, præmissæ verò, aut vniuersales ambæ aut vna particularis, non poterit syllogizari circulo, nisi particularis, non vniuersalis.

Item cur non in tertia.

aliàs enim esset argumētari in primis particularibus, aut inferre conclusionem vniuersalem ex præmissa particulari. Propterea in his figuris non est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur; nempè negatiua in secunda figura particularis verò in tertia, propterea addit Aristoteles, si circulus fit, non de acceptis fit. Exponunt ergo: non de acceptis omnibus, id est, licet circulus fiat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter. Quamuis possimus exponere: licet in secunda aliquando vtraque circulariter syllogizetur, hoc fit mutando negatiuam in propositionem hypotheticam, vt dixit libro secundo Prior. ca. 6. & illic declarauimus: sed hic circulus non est, cùm non sit in eisdem propositionibus, sed mutatis: propterea dixit, si circulus fit, non de acceptis fit. Hæc est huius capitis expositio.

QVAESTIO I.

De regressu Demonstratiuo.

Dubitatur: an sit regressus in Demōstratione? Circa quod oportet aduertere, regressum vocari illū syllogismū, quo ꝓbamus conclusionē, quā ante ipsius præmissas probaueramus, vt, si quis per interpositionem terræ probat Eclypsim, per quam cognouimus ipsam interpositionem. Talis regressus etiam dicitur syllogismus circularis. Difficultas autem non est, an in eodem genere causæ fiat iste regressus? ita vt præmissæ sint tales causæ cōclusionis, qualis est conclusio præmissarum; hoc enim fieri non potest; & hoc impugnat Aristoteles. Nec est difficultas an in diuersis generibus causarum possit esse circulus, & regressus syllogizando, cùm id manifestum sit: nam Demonstrationē ex veris, primis, &c. esse probamus, quia facit scire, & econtra facere scire, quia ex veris, &c. constat, ostendimus syllogizando. Nec etiam est difficultas: an syllogismi circulus fiat inter causam & effectum: cum sit etiam manifestum, causam per effectum, & iterum eundem effectum per causam eandem syllogizari aliquando posse. Sed difficultas est: an tum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probatio, & per talem regressum probemus, & cognoscamus.

Explicatur titul⁹ quid videlicet sit Regressus.

Quæstionis status quis?

Ratio dubitandi.

Ratio dubitandi potissima hæc est, Quia

Ad Quęstionē respō Auerroistarum.

cum premissę huius regressus sint probatæ prius per talem conclusionem, no possunt esse ipsa notiores, & tunc syllogismus inutilis erit, cùm non ex notioribus procedat

Secundùm has quotuplex Demōstratio.

Ad hanc difficultatem respondent iuniores, distinguentes duplicem Demonstrationem propter quid, ex Auer. 2. cœli com 31. & 8 Phys. com 65. Alteram, quę est causæ & Esse, id est, per quam ostendimus causam effectus, & simul probamus effectum esse; vtpote, cum a causis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus; & hæc est potissima Demonstratio: Alteram, quæ solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse, & talis est Demōstratio tantum causæ, quæ fit, cùm effectū primò cognouimus, ac per eum indagamus causam, & sic admittunt regressum fieri à causa ad effectum cognitum prius quantum ad Esse: sed regressus ostendit causam secundum quam ignotus erat effectus.

Alia ex D. Tho sentētia responsio, & verior.

At quamuis ista sententia non sit spernenda, aliter mihi videtur posse responderi, & magis ad mentem Aristo. ex sententia potissimum D. Tho. 2. cœli, 59. vbi elegantissimè etiam defendit Alexandrum aduersus Simp. & explicat totam vim regressus demonstratiui. Dico igitur, omnē Demonstrationem probare effectum esse, & simul illius ostēdere causam, quod absque vlla distinctione concessit Themist. 2. Post c. 2. propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existētia effectûs cognoscatur ante causam, id fit imperfectè & particulariter, at postquam Demonstratio accedit, eum vniuersaliter cognoscimus, & certius & clarius, quod docuit expresse A rist. 1. Post c. 24 vbi dicit, etiāsi videremus triangulū habere tres angulos, adhuc Demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus vniuersaliter, nisi Demōstratione: propterea semper Demōstratio effectum esse probat, licet cū discrimine. nam aliquando præcessit aliqua cognitio imperfecta effectus

Quomodo effectus cognoscatur ante causā.

Obiectio.

Dices, si illa cognitio effectûs fuit imperfecta, & particularis, cū per eam peruenerimus in causam, etiam cognitio causæ erit imperfecta?

Dilutio.

Dico, non ita esse; nam illa cognitio effectus fuit via ad causam inueniendam: tamen ex ipsa causa inuenta, & alijs intellectus speculationib' perfectius cognoscimus causam, adeo vt per eam regrediantur ad effectum vniuersaliter cognoscendum, quod ignotum erat ante causam. Et hoc de regressu sentio.

NOTA.

Demonstrationis propositiones veras esse veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni, quid per se, quid Vniuersale?

CAPVT IIII.

1\. *QVoniam autem impoßibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium vtique fuerit scibile, quod est secundùm demonstratiuam scientiam demonstratiua autem est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessarijs igitur syllogismus est demonstratio. * Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt.*

* a l. ostendendum.

2\. *Primùm autem determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid vniuersale.*

3\. *De omni quidem igitur hoc dico, quod sit vtique, non in aliquo quidem, in aliquo autem non: neque aliquando quidem, aliquando autem non. vt si de omni homine animal, si verum hunc dicere hominem, verum & animal, & si nunc alterum, & alterum. & si in omni linea punctum similiter. Signum autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando non.*

4\. *Per se autem, quæcunque & insunt in eo quod quid est: vt triangulo linea, & lineæ punctum, substantia namque ipsorum ex his est & in * oratione dicente, quid est, insunt. Et quibuscunque inexistentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ & circulare, & impar & par numero, & primum & compositum, & æquilaterum, & altera parte longius: & omnibus his insunt in oratione quid est dicente, ibi quidem linea, hic autem numerus. Consimiliter autem & in alijs talia singulis per se dico.*

* λόγῳ alij leg. ratione & etiam infetius.

5\. *Quæcunque autem neutro modo insunt, acci-*

cidentia: vt musicum, aut album animali.

6. *Amplius, quòd nō de subiecto dicitur aliō: in quo. vt ambulans alterum quid existens, ambulans, est & album. substantia verò, & quæcunque hoc aliquid significant, nō alterum quid existentia sunt, quod sunt quæ quidem igitur nō de subiecto per se dico: quæ autem de subiecto, accidentia.*

7. *Amplius autem alio modo, quod quidem propter ipsum inest vnicuique, per se: quod verò non propter ipsum accidens. quemadmodū si ambulante fulgurauit, accidens: non enim propter ambulare fulgurauit, sed cōtingit, dicimus, hoc si autem propter ipsum, per se, vt si quid ingulatum interijt, & secundum ingulationem *quoniam propter ingulari, sed non accidit ingulatum interire.*

*a.l. propter hoc enim quòd interficiebatur interijt, & non per accidēs.

8. *Quæ igitur dicuntur in simplicibus scibilibus per se sic, vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis. & per ipsa sunt, & ex necessitate. non enim contingit non inesse. aut simpliciter, aut opposita. vt lineæ rectum, aut curuum & numero impar aut par. est enim cōtrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, vt par, & impar in numeris, in quantum sequitur. quare si necesse asserere, aut negare, necesse, & per se inesse. Quod igitur de omni, & per se, determinatum sit hunc in modum.*

9. *Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum, quod ipsum, Manifestum igitur quod quæcunq; vniuersalia, ex necessitate insunt rebus.*

10. *Per se autem & secundum quod ipsum idem vt per se lineæ inest punctum, & rectum: etenim secundum quod linea, & triangulo secundum quod triangulum, duo recti: etenim per se triangulum duobus rectis æquale.*

11. *Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo mōstretur. vt duos rectos habere neq; figuræ est vniuersale, quamuis est monstrare de figura, quod duos rectos habet. sed non de qualibet figura, neq; vtitur qualibet figura mōstrans. quadrangulum enim figura quidem est, non habet autem duobus rectis æquales, *æquicrus verò habet quidem quandoque duobus rectis æquales, sed nō primò, sed triangulum prius. Quod igitur quodlibet primum mōstratur duos rectos habens, aut quodcunque aliud, huic primò inest vniuersale & demonstratio per se de hoc vniuersaliter est, de alijs verò quodam modo nō per se: neque de æquicrure non est vniuersaliter, sed amplius.*

*Isosceles.

12. *Quoniam autem impossibile est, &c.*

Cùm Demonstrationem ex veris docuisset esse, nunc, vt dicit Themist. ex quibus veris procedat explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessarijs Demonstratio est: At quia adhuc necessariū multiplex est, quale debeat esse hoc capite explicat: ideoque explicat, quid sit, dici de omni: quid per se: quid vniuersaliter: hæc enim ad necessarij cognitionem opus sunt. Probat autem ante omnia, Demonstrationem esse ex propositionibus necessarijs. quia id, quod demonstratur, & Demōstratione scitur, est necessarium: at necessarium non demonstratur nisi ex necessarijs quamuis sillogizari possit, vt dicitur. 2. Prior. cap. 2.

Intentio Aristo. in hoc Capite.

Cur Demōstratio potissimū sit ex propositionibus aliter se nō posse habentibus.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto: quod scitur, aliter se habere non potest: ergo quod demonstratiuè scitur est necessarium: nam id necessarium est, quod aliter se habere non potest. Et argumentum est à superiori ad inferius, ex parte subiecti nā scire superius est ad sciri per Demōstrationem: ex parte verò prædicati, a definitione ad definitum. nam non posse aliter se habere, est definitio necessarij: tunc vlterius procedit argumentum: Quod scitur demonstratiuè, est necessarium & tale est, quod per Demonstrationem fit, ergo Demonstratio est ex necessarijs. infert, oportere accipere, ex quibus & qualibus sint Demonstrationes: dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quæstionem, circa quam est Demonstratio nam omnia necessaria sunt, primò tamen se tria illa, quæ diximus, proponit explicaturum.

Aliter se nō posse habere, Definitio necessarij.

De omni quidem igitur hoc dico. 2.

Explicat id prædicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti, & omni tempore, vt risibile dicitur de omni homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore: & hoc negatiuè explicat dicendo, quando prædicatum non

Quid sit prædicatum De omni.

sic inest, vt quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdam non: vel aliquando insit. aliquando non. sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus: omnis homo est animal: & omni lineæ inest punctum. probat autem tale esse dici de omni, nam cùm instantias ferimus. id est, cùm redarguere volumus, propositiones non de omni dici, dupliciter instamus: aut si non de omnibus dicitur prædicatum, aut si de omni tempore: signum igitur est, vtrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Probatio definitionis à signo.

Nota Themist. cap. 9. & D. Thomas, aliud esse dici de omni, in libris Priorum, quod ad syllogizandum requiritur; quod vocant aliqui prioristicum: aliud dici de omni, in libris posteriorum, quod ad Demonstrationem quæritur, quod vocant posterioristicum, in illo enim solùm vniuersalitas in inferiorib. subiecti sic op⁹ est, in hoc verò vlteriùs op⁹ est vniuersalitate temporis Sed profectò declaratione indiget Themist. Nam ad syllogizandum tantùm non opus est, quod prædicatum insit omnibus inferioribus subiecti, cùm etiam ex falsis syllogizetur, sed sat est, quod vniuersaliter enuncietur. vnde tale dici de omni consistit in eo quod vniuersaliter præ dicatum denotatur inesse subiecto: at in libro isto quod enunciectur opus est & etiã, quòd verè insit, & omni tempore: sicut in libro: Topicorum requiritur, quòd probabiliter insit, in libro vero Elenchorũ, quòd apparenter. & hoc nota Dices non ne etiã est, dici de nullo, in hoc libro: dico, esse quidem, nempè, quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamẽ quia ex affirmatione facilè colligitur, vel quia affirmatiuum est præcipuum, & frequentius, illud prætermissum est.

Dici de omni duplex: prioristicũ & posterioristicum.

Cur dici de nullo prætermissum sit?

8\. *Per se autem sunt, quæcunq; sunt in eo.*

Explicat modò, quid per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit. Primus est, in prædicata quę sunt de definitione quidditatiua subiectorum, per se prædicantur de ipsis: vt linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata. similiter punctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta. Ita que ad istum modum pertinent omnia prædicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum, aut partes definitionum, vt genera, differentiæ, & horum partes. Nota autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo, includere de omni, vt sit sensus: illa dicuntur per se, quæ cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti; nec oportet hic sentire cũ Paulo Veneto, qui non solum propositiones has; sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, vt animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identicas, & disparatas reducunt: quæ omnia sunt præter mentem Aristotelis, qui solum de proprijs propositionibus & naturalibus prædicationibus, quales ad Demonstrationẽ sunt aptæ, loquitur.

De modis prædicandi per se. Primus.

Ad hũc modum quæ prædicata pertineant.

4\. *Et quibuscunque eorum quæ insunt.*

Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis, vt de eorũ definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorũ subiectorũ, quæ per se inesse dicuntur. Notant hic Philopo. & Themist. & benè quòd primus modus est prædicãdi per se, iste inhærendi per se: propterea dicunt, ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notant enim ijdem auctores hunc modum non includere necessariò, dici de omni: nam potest accidens dici per se, quãuis non omni insit, vt simum inest naso & grammaticum homini. Huiusmodi Arist. ponit quatuor exempla. primũ de curuo & recto; hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiũtur. nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur à medio, curuum est linea cuius extrema egrediuntur à medio. Alterum exemplum est de pari & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est; tertium de primo, & composito, hæc enim insunt etiam numero.

Secundus.

Quæ differentia inter primum & hunc secundum.

Nõ necessariò hic modus includit dici de omni.

Sed dubitabis, quid per hæc intelligere oportet. Philop. & Albert. per numerum primum intelligunt, eum, qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum verò intelligũt quemcunq. alium numerum. At meliùs cum Alexand. quem hic refellit Philop. & cum D. Thom. dicamus: numerus primus est, qui sola vnitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quinarius, & alij: compositus verò est, qui alio numero mẽsuratur

Dubium. Expositio Philop. & Alberti.

Expositio vera Alexand. & D. Thomæ.

suratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Explicat quartum exemplum Arist. secundum Philopon.

Quartum exemplum est, æquilaterum & altera parte longius. Hæc Alexan dicit esse passiones figuræ, Philopon⁹ vero melius attēdens, Aristotelem in his exemplis, non alia subiecta ponere quam lineam & numerum, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit, nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docēt Arithmetici. Quamuis possimus pro Alexandro dicere, quòd illa sunt quidem in numeris, sed vt numeri faciunt figuras: vel quod non ascribantur numero, sed lineæ. nam hæc per lineam definiuntur: æquilaterum enim est habens lineas æquales omnes: altera parte longius habens inæquales lineas & ita figuræ competūt, quę ex linęis fit. Auerroes sumens ista duo in vniuersali, dicit, esse passiones habentes latera, sed constat Aristotelem non hæc duo in vniuersali, sed vt numeris insunt, considerasse. & bene dicit Philoponus.

Reijcitur explicatio Auer.

5. *Quæcunque verò neutraliter sunt.*

Explicatio Themistij.

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediatè inesse alicui subiecto, vt color per se, id est, immediatè, inest superficiei, mediatè verò, & per accidens substantiæ, quem modum Aristoteles assignauit 5. Metaphysi. ca. 18. Sed profectò ista expositio nō quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, album nempè & musicum insunt animali, hæc autem non immediatè inhærent. Propterea cum Philopono D. Thoma, & reliquis dicamus, vt velit Aristoteles docere reliqua prædicata quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non per se, sed per accidens dici. quo pacto album & musicum per accidens animali insunt: nō enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumpsit hominem, nam iam musicum per se illi inesset, cùm homo sit definitione musici.

Reijcitur hæc explicatio.

Alia, cum Philopono D. Thoma & melior.

6. *Amplius quod non de subiecto, &c.*

Tertius. explicatio Themist. D. Thomæ & communis.

Tertius modus, vt explicat Themist. D. Thomas & Philop. quos cæteri sequuntur. & per se extendit: vt illa dicuntur per se, quæ per se existunt, quod Themist. & Philopo. putant solùm conuenire primis substantijs; hæc enim per se existunt, secundæ enim & accidentia in primis existunt, licet cum discrimine: nam secundæ substantiæ sunt de natura primarum non autem accidentia.

Expositio Philoponi secundum quã hic modus etiam secundis substantijs conuenit.

Aliter etiam exponit Philop. vt secundæ substantiæ dicantur etiam per se, hoc modo tertio: quia non dicuntur de subiecto, id est, non sunt in subiecto: vult enim, vt per. dici de subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est hic, illa dici per se, quæ substantiæ sunt, siue primæ siue secundæ, cùm neutra inhęreat: nec oportet mutare verbum Arist. nam non dixit quæcunque de subiecto dicuntur sed, quæ de subiecto alio id est, diuerso dicuntur, & quòd verum subiectum sit, quod etiam secundis inest substantijs, quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album ambulans; ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit & bene Alber. Mag hoc tract 2. ca. 9. Et sic notus est tertius modus.

Resolutio Authoris.

7. *Amplius autem alio modo quod quidem propter ipsum, &c.*

Quartus.

Quartus modus, vt bene notant Græci, & D. Thom. cū cæteris, non est prædicandi sed est inter causam potiùs & effectum, licet etiam fiant prædicationes. Primus enim modus fuit per se prædicandi, secundus per se inhærendi tertius per se essendi, quartus per se causandi; vt accuratiùs cæteris explicat D. Thomas. Ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsam est: vt. Interire, secundum iugulationem, est per se effectus iugulati: dicit, Interire secundum iugulationem, vt verbum sumatur pro morte illa, quæ ex tali causa sequitur. Similiter domificium est per se effectus domificatoris, at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur: vt ambulanti accidit coruscatio, non enim quia ambulauit, coruscauit: Similiter accidit fodienti vineam inuenire thesaurum. Hoc igitur est per se quarto modo quod propriè ad causam & effectum refertur. Et hoc est de modis per se. A quo nota cum Philopono & Themistio & D. Thoma ad initium lectionis 9. non omne de omni esse per se: nam cygnus est albus, coruus est niger de omni quidem

Collatio horum quatuor modorum.

Nota. Non omne de omni esse per se.

quidem sunt, non tamen prædicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cùm nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, vt patet, omni tamē & semper insunt. Aduerte, etiam alios esse modos dicendi per se vt patet ex 5. Metaphy. cap. 18. Tamen isti qui hoc locò explicati sunt, videntur magis pertinere ad negotiū præsens; quamuis non omnes ad Demonstrationem apti sint: tertius enim non est prędicandi, propterea non est ad Demonstrationem.

2. *Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus, &c.*

Quibus modis per se vtimur in Demonstratione? Secundum ferè omnium sententiam, hic Arist. explicat, qui modi sint ad Demonstrationem apti; quamuis non omnes æqualiter exponāt. S. Thom. & alij ex Latinis de secundo intelligunt: hic enim est conclusio, quæ dicitur simpliciter, nempè in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hanc vtimur quarto modo, nempè in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus: vt ad demonstrandum, hominem esse risibilem, sumimus, animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alij, & si ea colligamus, in quibus penè omnes alij conueniunt (vt interim omitamus peculiaria dissidia Themist. Philopon & Auerro) hæc illorum est sententia: velle Aristo duos modos enarrare, primum, & secundum; horum enim est vsus ad demonstrandum, & litera illis videtur fauere. quam aliqui sic vertunt: [Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic vt insint prædicatis aut illa insint subiectis] id est, hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt. Quamuis hæc verba non sint ita expressa in Græco sermone. Boetius vertit ad literam sic: [Sicut esse prædicatis aut inesse] illi enim duo infinitiui, esse & inesse, sunt Græci eiusdem verbi, sed alter est actiuus, alter passiuus: ac si diceret. Quæ sic sunt per se, vt existant in prædicatis, id est, sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, vt ita loquar, vt existant à prędicatis id est, prædicata sint de eorum definitione, qui modus est primus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuus passiuus. Ex hoc patet hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Expositio D. Thomæ.

Cōcors sententia.

Huius loci versiones aliquæ.

Dubitabis fortè de quarta: nam vtimur eo in Demonstratione, vt si dicas: appetēti vindictā sanguis ebulit circa cor, iratus vindictam appetit, ergo irato ebullit sanguis &c. maior enim est in quarto modo, nam effectus prędicatur de causa propria? Respondit Philop. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatē: propterea vtilis est Demonstrationi quæ causa procedit, sed non componit ipsam. Quod si dicas: fiunt prædictiones secundum ipsum, ergo demonstrationem componit. posset dici, illas prædicationes esse iam in primo aut secundo modo; nam ille non est prædicandi.

Dubium an quartus modus per se inseruiat Demonstrationi?

Sententia ex Philop.

Replica.

Dilutio.

At quamuis ista sit expositio communis, & non spernenda, possemus Aristotel. interpretari, vt velit hic ostendere. quando hi duo modi, nempè primus & secundus ad Demonstrationem simpliciter apti sint: id autem fieri quando sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate; nō enim semper primus est propter ipsum: vt quando genus & differentia remota prædicantur, vt homo est sensibilis, homo est substātia; non enim his ad simpliciter demonstrandum vtimur. Similiter non semper secundus est ex necessitate: vt, nasus est simus, linea est curua; tunc autem ad Demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt. At quia dubium videbatur, quando secūdus modus ex necessitate sit? id explicat dicendo, quando tales passiones cum oppositione prædicamus: vt, linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar: sic enim hæc ex necessitate sunt; & probat. nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria respectu proprij subiecti, quæ necessario sub disiunctione affirmantur. Nota literam par aut impar in numeris secundum quod sequitur, Græcè enim est: [par, quod non impar.] vt sit sensus, in numeris idem est dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar: vt ergo impar, vel non impar necessario de numero prædicantur, ita etiam par & impar. Sic igitur explicatum est, quid de omni, quid per se, sit.

Expositio Authoris, primus & secundus modus per se, quando ad Demonstrationem conducant.

Vni-

9. *Vniuersale autem dico, &c.*

Quid sit prædicatum vniuersale.

Explicat tertium, nempè Vniuersale. Tunc autem est vniuersale, cùm non solùm de omni, & de per se, sed etiam secundum quod ipsum est. Id autem inest alicui secundum quod ipsum est, cùm illi primò inest, & immediatè: vt, risibile inest homini, & habere duos rectos, triangulo; est enim per se, homo est sensibilis, sed non secundum, quod ipsum, quia non vt homo, sed vt animal, est sensibilis: tale igitur vniuersale est necessarium, id est, hoc est necessarium, quo in Demonstratione vtimur; non enim quodcunque necessarium ad Demonstrationem aptum est, sed quod est vniuersale.

10. *Per se autem & secundum quod ipsum, &c.*

Quod vniuersale est per se.

Soluitur cōtradictio in Aristot.

Modò id, quod per se est, secūdum quod ipsum asserit esse: in quo apparet contradictio, quia videtur discrimē inter ista assignasse; imò differunt, vt notat Teoph. aliquid enim est per se, quod non est secundū quod ipsum & vniuersale, vt diximus: & ita est; sed respondet Philop. non idem prosus esse per se, & secundum, quod ipsum: habent enim se, vt superiùs & inferiùs, vt notat S. Tho. omne enim secundū, quòd ipsum, est per se & non econtrà. Hic autem voluit. Arist. dicere in aliquibus idem esse per se & secundum quod ipsum: quamuis possumus dicere idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad vniuersale requiratur aliud, nempè quòd insit primò, quod postea subiungit.

11. *Vniuersale autem est tunc, &c.*

Vniuersale illi primo debet competere cui est vniuersale.

Explicat, quid Vniuersale sit exactè: nēpè cùm aliquid primò inest, vt habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum, quod ipsum, cùm non omni insit: similiter inest Isosceli, sed non primò, cùm non soli: triangulo autem inest primò, & vniuersaliter & vnius est Demonstratio, tanquam vniuersalis, quia potissima est Demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur. vt notat Philop. reliquæ non sunt potissimę Demōstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAESTIO. I.

Quomodo accidentia definiantur per subiectum?

VNum oportet hic adnotare circa modum secundum quo accidentia per sua subiecta definiuntur. Accidentia sunt in duplici differentia: quędam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra vnam speciem semper conclusa: sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædam alia subiectum commune cōsequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt: vt color, quantitas, albedo; omnia autem accidentia à subiecto, aut vno, aut altero modo, dependent. Vt enim nunquàm per se existunt, nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absq; dependentia à subiecto: illa, quæ à subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia: quædam ipsam naturam specificam secundum se consequuntur, vt risibile disciplinabile, hominis naturam secundum se respiciunt: quædam naturam illam quidem specificam consequuntur, sed non absolutè, nisi vt dispositione aliqua determinatur: vt simitas sequitur nasum, non absolutè, sed cum quadam dispositione.

Accidentis esse duplicia.

Hinc oritur latum discrimen inter ista: quæ enim sequuntur naturam secundum se vniuersaliter ei insunt. vt risibile homini: quæ verò naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his in quibus natura sic est disposita. vt simitas, cęcitas, crispitudo. Præterea quę sequūtur naturam secundum se, simplices passiones sunt vt risibile disciplinabile quæ verò naturam dispositam. multæ sunt, & sub disiunctione de natura vniuersaliter prædicantur, quia varię sunt dispositiones; vt nasi passiones sunt simitas, aquilinitas, & reliquæ quarum singulæ non vniuersaliter de naso prædicantur, nisi simul cum disiunctione: tamen, reuera singulæ habent suam determinatam dispositionē in subiecto illo distinctam ab alijs, quæ simul cū illa specie posset dici adæquatum subiectū illius: Cûm tamen non inueniatur nomē, sumimus pro proprio subiecto speciē communem. & hoc docet Auer. hic dicens par

Discrimen inter accidentia specifica.

per numerum definire non est per subiectum propriū, sed per * genus definire subiecti, similiter impar. Nam adæquatum subiectum est ille numerus, qui solùm pares aut solùm impares continet, quod nō est nominatum. Hoc autem, quod dictum est de his, quæ consequuntur speciem, dicendum prorsus de his, quæ genus consequuntur: quædam enim naturam ipsius communem respiciunt, & hæc vniuersaliter insunt, & simplicia sunt, vt quantitas corpus ipsum sequitur, color mixtum, & reliqua: quædam non genus absolutè, sed cum dispositione, & hæc varia sunt, secūdum varias dispositiones, vt Albedo sequitur quidem corpus taliter dispositū, nigredo, & reliqua similia, quamuis autē multa sunt, dispositiones tamen habet proximas determinatas singula.

Nota hic discrimen inter communia & propria accidentia.

Est autem discrimen inter hæc communia, & illa propria, & particularia; hæc enim cùm vni tamen insint speciei, semper propria dicuntur: illa verò quamuis reuera, respectu suorum subiectorum etiā propria sint, tamen quia multis insunt, communia dicuntur. Ex quibus fit vnum notandum, quoties hęc tam propria, quā communia, de suo subiectu prædicamus, dicuntur per se: per se enim dicitur, corpus est quantum: mixtum est coloratum; sicut: homo est risibilis, &, corpus est albū, sicut nasus est simus: at communia, respectu aliorum subiectorum non per se dicuntur, non enim per se dicitur: nix est alba: coruus est niger. Sequitur etiam pręterea, vt si exactè velimus, vtraque accidentia definire, per sua subiecta definienda sint, vt enim simum per nasum, ita & album per corpus. Licet hic sit notandum discrimen: cùm enim in concreto ista definiuntur, per subiectum in concreto loco generis definiuntur, & simus est nasus curuus, cùm verò in abstracto; per subiectum in obliquo loco differentiæ definiri oportet, vt simitas est nasi curuitas: quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

Accidentia si exactè definienda sint, per sua subiecta debere definiri.

Quot modis circa prædicatum Vniuersale Primum errare contingat: quoque modo ipsum verè cognoscamus.

CAPVT V.

*Oportet autem non latere, quod plerumque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primū vniuersale. secundū, quod videtur monstrari vniuersale primum. Decipimur autem hoc deceptione, quando vel nihil sit accipere superius præter * singulare.*

* Aliqui codd. singulare, aùt singularia, sed fortè ea verba, aut singularia, addita fuère.

2. *Vel sit quidem, sed innominatum sit in rebus specifice differentibus.*

3. *Vel contingat esse, vt in parte totum, in quo monstratur * iis enim quæ sunt in parte, inerit quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamē non erit huius primi vniuersaliter demōstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demonstrationem, quando sit primi vniuersaliter.*

* a. l. parti nanq; Demonstratio competit.

4. *Si quis igitur monstrauerit, quòd rectæ non coincidūt, videbitur vtiq; huius esse demonstratio, * eò quòd in omnibus est rectis, non est autē: siquidem non, quoniam sic æquales sit hoc: sed secundum quod quomodocunque æquales.*

* Aliqui co. ad dropriè.

5. *Et si triangulum non esse aliud, quàm * æquicrus. secundum quod æquicrus videretur vtique inesse. Et proportionale, quod * et alternatim, secundum, quod numeri, & secundum, quod lineæ, & secundum, quod solida, & secundū, quod tempora. quemadmodū & monstrabatur aliquando seorsum contingens, vtique de omnibus vnica demonstratione monstrari. sed quia nō sunt nominatum quiddā omnia hæc vt, numeri longitudines, tempora, solida, & specie differunt à se inuicem, seorsum accipiebatur: nunc autem vniuersaliter monstratur. nō enim secundum, quod lineæ, aut secundum, quod numeri inerat: sed secundū, quod hoc, quod vniuersale supponunt esse.*

* Isosceles.
* Multi co. non habent illud, &c.

6. *Propter hoc neque si aliquis monstrauerit singulum triangulum demonstratione, aut vna aut altera quod duos rectos habet vnum quodq; * æquilaterum seorsum, & * gradatum, & æquicrus: nondum nouit triangulum, quod duobus rectis, nisi sophistico modo neque vniuersaliter triangulum, neque si nullum est præter hæc triangulum*

* Isopleurum.
* Scalenon.

gulum alterum, non enim secundum, quod triangulū nouit, neq, omne triangulum, nisi secundum numerum, secundum speciem autem omne: & si nullum est, quod non nouit.

7. *Quomodo igitur non nouit vniuersaliter, & quādo nouit simpliciter? Manifestum quod si idē esset triangulo esse & æquilatero, aut vnicuiq; aut omnibus, si autem non idem sed alterum inest autem secundū quod triangulum, non nouit.*

8. *Vtrùm autem secundum, quod triangulum aut secundū quod æquicrurum inest, & quādo secūdum hoc est primò, & vniuersaliter, cuius est demonstratio? Planum, quòd quando ablatis inerit primo, quemadmodum æquicruri, æneo, triangulo inerunt duo recti, sed & quod sit æneū, ablato, & quòd æquicrure, sed nō figura aut termino: sed comprimus. Quo igitur primò? si quidē triangulo, secundum hoc inest & alijs, & huius vniuersaliter est demonstratio.*

1. *Oportet autem non latere, &c.*

Cùm potissimam demonstrationem vniuersalis esse ostēdisset, nempè cùm passionem de primo subiecto demonstramus, nunc, quando in hoc erremus, ostendit. Nam accidit aliquando existimare nos demonstrasse vniuersale, & tamen non demonstrauimus Quod tripliciter docet accidere. Primo, quando est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi vnum aut alterum indiuiduum, tunc de tali indiuiduo demonstrantes existimamus vniuersaliter demonstrasse, & non demonstramus. V.g. si quis demonstraret, Lunam eclypsari, nempè, Hanc, quæ vna est, existimans hanc esse primum subiectum, cùm vnica sit; deciperetur. cùm id illi, non vt Hæc est sed vt Luna est, & secundum speciem insit. De errorib. circa assignationem vniuersalis. 1. Error. Exemplum 1. erroris iuxta authorem.

2. *Aut si sit quidem, sed innominatum sit, &c.*

Hic est secundus error. cùm nempè aliqua passio inest multis speciebus, propter aliquod commune, quod tamen innominatum est, tunc demonstrantes de illis, vniuersaliter credimus demonstrasse, sed nō ita est, nisi de illo primo demonstretur. V.g progredi inest equo, homini, & multis, non propter specificas rationes, nec quia animalia sunt; cum non omne animal progrediatur, inest tamen propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquam de primis, demonstraret, deciperetur. 2. error. Exemplum 2. erroris.

Aut contingat esse sicut in parte totum, &c. 3.

Tertius error est: cùm demonstramus de aliquo toto, quòd verè est, vt in parte, id est, quod est inferius illo, de quo demōstrandum est, existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. V.g. si quis de viuente sensibili demonstraret, quod augetur, crederet se vniuersaliter demonstrasse quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat; nam id, nempè viuens sensibile, est pars scilicet in modo respectu eius, de quo primò demonstratur, nempè viuentis, cui primò inest augeri. Et nota, admodū hanc esse deceptionem, quando totū sumimus cum parte, quæ vocatur pars in modo, & demonstantes de illa parte existimamus demonstrasse primo. 3. Error. Exemplum 3. Erroris. NOTA.

Si ergo aliquis monstrabit, quòd rectè non coincidunt. 4.

Exempla eorum quæ dixit, proponit, incipit autem à tertio errore. Si quis demonstraret, nunquā concurrere, de lineis rectis æquè distantibus, crederet vniuersaliter demonstrasse, sed nō demonstrat nā licet omnibus rectis æquæ distantibus insit, non tamen quia rectæ sunt, sed simpliciter, quia æquè distantes, siue rectæ, siue obliquæ, vt notat Philop. siue etiam tortuosę sint. Et nota istum errorem: est enim declaratio nostra licet exemplū Philoponi etiam partim declaret. Circa literam nota illud verbum [Nisi quidem] esse legendum pro. Si quidem non, vt sit litera absque parenthesi huiusmodi: [Si quidem nō quoniam sic æquales, fiat hoc, sed quia quomodo libet æquales] & sic sensus est manifestus. Exempla errorum secūdum Arist. & Primo tertij.

Etsi triangulus non esse alius: 5.

Exemplū primi erroris ponit. Si nullus esset triangulus, nisi Isosceles, tunc de illo demonstrantes, habere tres angulos æquales duobus rectis, existimaremus vniuersaliter demonstrasse, & non id est, cū non vt Exemplum 1. erroris.

Iso-

Isosceles est, talis passio ei insit, sed vt triangulus est.

Exemplum 2. erroris. Secundi autem erroris exemplum est. Si quis demonstret, proportionatim commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tempore, vniuersaliter videtur demonstrasse; quia nō est nominatum aliud commune, propter quod talis passio eis accidat, tamen reuerà non est Demonstratio vniuersalis. non enim lineæ, vt linea est, nec numero, vt numerus est, id eis inest.

Commutata proportio quæ dicatur. Hic aduerte commutatam propositionem eam dici, qua sicut se habet primum ad secundum, ita tertium ad quartum, ita se habet primum ad tertium, sicut secundū ad quartum. V.g. sicut se habent duo ad quatuor, ita sex ad duodecim: ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte, illa verba: [nunc autem vniuersale monstratur,] non mutāda esse, vt pro [Nunc] legamus, Non, sed sic debent legi & tunc notat Philopon quod [Nunc] non dicit tempus; sed sensus: nunc, id est, quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus. Quamuis possimus dicere, sensum esse: nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus, licet non ita sit.

6. *Propter hoc nec si aliquis, &c.*

Nota. Nota hic, quòd quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demōstremus passionem, adhuc vniuersaliter nō cognoscimus, quousque de primo demonstremus. Vt si de omnibus speciebus trianguli, seorsum demonstraremus illā passionem, adhuc secundum speciem non cognosceremus, omnem, id est nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus: & sic non esset Demonstratio vniuersalis.

7. *Quando ergo non nouit vniuersaliter, &c.*

Philop. vult Aristotelem hic exponere, quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus vniuersaliter, & quando non. & dicit quando superius nō est aliud prorsus; quàm inferiora tunc demonstrantes de inferioribus, vniuersaliter demonstramus, quod in æquiuocis accidit, quando verò superius est aliud quid, vt in vniuocis, non sufficit demonstrare de inferioribus. Sed mihi videtur Aristot. probare, quòd ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora scit, sed sophistico modo: quia si idem esset triangulum esse, Isoscelem, & reliquas esse, tunc qui de omnibus inferioribus demonstrat, vniuersaliter demonstraret: at cùm id non sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum; ob id non demonstrat simpliciter & vniuersaliter, qui de inferioribus demonstrat.

8. *Vtrùm autem secundùm quod est triangulum.*

Documentum ad cognoscendū terminum cui primum passio competat. Ponit regulam cognoscendi, quādo est subiectum primum, & duas partes habet: alteram, quando semotis aliquibus à re, adhuc passio illi inest, talia semota non erāt illius passionis subiecta prima: vt si triangulo æreo inest habere tres angulos, semoto æreo, adhuc manet passio, etiam semoto æquicrure, non ergo erant hæc subiecta prima: alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud quo primo semoto proximè aufertur passio, est subiectum primum, V.g. ablatum animali, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primò risibile. sed ablato homine: homo igitur est subiectum primum. Similiter, ablata figura, aufertur, habere tres angulos, sed non primò, sed quia aufertur triangulus: triangulus igitur subiectum illius primum, & vniuersaliter: id est, primum subiectum, & vniuersale, quo primùm ablato aufertur passio.

Quomodo intelligenda illa ablatio. Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum, intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinādas, qua vsus est capite de ad aliquid nota literam, quo igitur primo, id est, quo ablato, aufertur primò habere tres angulos? Respon. triangulo nempè ablato aufertur illa passio, id est triangulus est primum, & secundum cum inest talis passio alijs inferioribus ipsius.

Dubium. An omne vniuersale, quod demōstratur sit De omni? Dubitatur hoc loco: nam sæpe demonstramus vniuersale, & illud non est de omni, cùm non omni tempore sit: Luna enim deficit in hyeme sunt pluuiæ, & similes affectiones demonstrantur, quæ tamen non sunt De omni, cùm non omni tempore: Aliqui illas, vt aptitudinem dicunt, sumendas esse docent. quod falsum est, cū non secundum aptitudines demonstrentur.

Respōsio certa per triplicem eorum, quæ semper esse dicuntur, distinctionem.

tur secundùm actum. Propterea dicendū, aliqua semper esse & euenire, tripliciter contingere: quædam enim dicuntur semper esse, quia incessanter sunt, & continuò: vt, hominem esse risibilem: quædam, quia temporibus à natura determinatis nunquam deficiunt; vt, Lunam deficere, Solē oriri, & occidere: quædam, quæ temporibus certis & statutis plerunque eueniunt: vt, pluuias esse in hyeme, & similia: horū omnium est scientia & Demonstratio, vt docet Arist. 1. Poster. c. 7. & 24. licet non in æquali gradu: & similiter sunt de omni, id est, semper eueniunt, aut sunt, modo tamē quo diximus. Et hoc est ad mentem Peripateticorum.

Demonstrationem esse ex ijs, quæ sunt Per se, ac Necessarij.

Cap. VI.

1. *SI igitur est Demonstratiua scientia ex necessarijs principijs: quod enim scitur, non potest aliter se habere: per se verò inexistentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: alijs autem quæ de ipsis prædicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse: manifestū quòd ex talibus quibusdam fit vtique demonstratiuus syllogismus: omne enim aut sic inest, aut secundùm accidens: accidentia verò non sunt necessaria.*

2. *Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quod demonstratio necessarium est: & si demonstratum est, non potest aliter se habere. Ex necessarijs igitur oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizasse: ex necessarijs verò non est nisi demonstrantem hoc enim iam proprium demonstrationis est.*

3. *Signum autem, quòd demonstratio ex necessarijs: quoniam & instantias ita ferimus ad eos, qui existimant demonstrare, quod non necesse, si existimemus, aut omninò contingere aliter, aut sermonis vtique gratia.*

4. *Planum autem ex his, & quòd fatui sunt, qui se existimant rectè principia accipere, si probabilis sit propositio, & vera: veluti sophistæ, * quod scire est scientiam habere. non enim * quod probabile, aut non, principium est: sed * primum ipsius generis, circa quod monstratur, & verum non omne proprium.*

*a.l. quoniam.
*a.l. eò q
*a.l. eò q primum.

5. *Quòd autem ex necessarijs oportet esse syllogismum, manifestum & ex his. Si enim qui non habet rationem, eius quod est propter quid, existente demonstratione non est sciens. esse autem posset, vt A de C ex necessitate esset: B verò medium per quod demonstratum est, non ex necessitate: non scinit propter quid, non enim est hoc propter medium: hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.*

6. *Præterea, si aliquis non scinit nunc, habens rationem, & saluus, saluare, non oblitus, neque * priùs scinerat corrumpi autem posset medium si non est necessarium: quare habebit quidem rationem saluam, * salua re. non autem scinit: neque igitur priùs scinerat. si verò non est corruptum, contingit autem corrumpi, quod accidit, esset vtique possibile & contingens. sed est impossibile ita se habentem scire.*

*alij cod. ad igitur.
*a.l. saluus.

7. *Quandoquidem igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium non necessarium esse, propter quod mōstratum est. est enim necessariū & non ex necessarijs syllogizatum esse. quemadmodum & verum non ex veris. Quando autem medium ex necessitate, & conclusio ex necessitate: quemadmodum & ex veris verum semper: sit enim A de B ex necessitate: & hoc de C: necessarium igitur & A ipsi C inesse quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium potest esse. si enim A ipsi C non ex necessitate inesse: ipsi autem B ex necessitate: & hoc ipsi C ex necessitate: & A igitur ipsi C ex necessitate inerit, sed non suppositum fuerat.*

8. *Quoniam igitur quod scitur demonstratiuè, oportet ex necessitate inesse, manifestum, quòd & per medium necessarium oportet habere demonstrationem aut non sciet, neque propter quid, neque quòd necesse est illud esse sed vel existimabis non sciens, si suspicitur tanquam necessarium, quod non necessarium: aut neque existimabit. similiter, & si quod sciat per media, ac si propter quid, & per immediata.*

9. *Accidentium verò non per se, quo modo determinata sunt per se, non est scientia demonstratiua, non enim ex necessitate monstrare conclusionem accidens nanque contingit non inesse. de tali enim dico accidente.*

10. *Atqui dubitare fortassè quispiam posset. cuius causa hæc oportet interrogare de his si non necesse*

cesse

ceste est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogans quaecunque, postea dicat conclusionem.

n *Oportet autem interrogare non tanquam necessarium sit per interrogata, sed quoniam dicere necessarium illa dicenti, & verè dicere, si verè sint inexistentia.*

1. *SI igitur est demonstratiua scientia ex necessarijs, &c.*

Intentio Aristot. in hoc capite quòd Demonstratio sit ex propositionibus necessarijs & per se.

Iuxta Græcorum, & Arabum expositionem, Arist. probat Demonstrationem cõstare ex his, quæ sunt per se: sumit autem pro medio, quod ex necessarijs procedat: & in eo probando caput totum explet. Sequendo igitur Themistij expositionem, facit hoc argumentum. Quę sunt per se, sunt necessaria, Demonstratio procedit ex necessarijs, ergo ex his, quę sunt per se. Arist. minorẽ primo loco ponit & probat: quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere: ergo procedit ex necessarijs; & ita Demonstratio est ex necessarijs. maiorem probat: Quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum, sed hæc vtraque sunt necessaria; quamuis enim aliquæ passiones per se non prædicentur necessariò, tamen si cum oppositis sumantur, necessariò prædicantur, vt diximus. At posset quis obijcere, vt notat Themist. illum syllogismum esse nullum, cùm in secũda figura ex puris affirmatiuis procedat: ostendit illam maiorem esse exclusiuã, nempe, tantùm per se sunt necessaria, & tunc est bona consequentia: nam æquiualet huic: omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura, probat autem sic: Quæ dicuntur, aut per se, aut per accidens dicuntur. at quæ per accidens sunt, necessaria non sunt, sola ergo per se necessaria sunt, quod superius dixit: quæ neutro modo insunt, accidentia sunt. & sic est clarus contextus.

Alb. cap. 15. mouet dubium & respon. In terminis conuertibilibus liceret quod idem est.

Dubium.

Dubitat Themist. cap. 14. nam aliquod per accidens necessarium videtur, vt cygnus est albus, coruus est niger? Respon. Themist. duplex necessariũ: Alterum simpliciter, quod omnibus, quibus inest, necessariò inest: qualia sunt per se: Alterũ secundũ quid, quod non omnibus, quibus inest, necessariò inest, qualis albedo, multis enim inest, quibus non necessariò inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, cũ solum secundum quid necessaria sint.

Solutio. Duplex est necessarium.

Aduerte, S. Tho. Egid. Caiet. & alios aliter rationem hanc inducere, nempè, vt velit Arist. probare, Demonstrationem procedere ex necessarijs, & sumere pro medio, quòd procedat ex his, quæ sunt per se. tamen melius est, vt sequamur expositionẽ prædictam Græcorum; quamuis Philop. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticam & necessariam, quamuis non reducatur ad formam syllogisticam. nõ enim, vt inquit ipse, omnis consequentia necessaria ad syllogismũ reduci potest. At aptior videtur expositio Themist. quam prius proposuimus, licet etiam possimus interpretari secundum expositionem Philoponi. Nota.

Aut igitur sic dicendum, &c.

2. Probat Aristot. Demonstrat. procedere ex necessarijs.

Incipit probare, Demonstrationem ex necessarijs procedere; & inquit [Aut id sic dicendum.] id est, aut id simpliciter absq; vlla ratione alia fatendum est, aut ad eius probationem supponendum esse principium hoc, scilicet, Demonstrationem, id est, conclusionem Demonstrationis esse necessariam, &, quod demonstratur non posse aliter se habere. Ex quo habetur primum argumentum: Conclusio est necessaria, ergo procedit ex necessarijs, & probatur consequentia ex differentia, quæ est intra demonstrantem, & non demonstrantem: qui enim non demonstrat, ex veris nõ necessarijs potest colligere; vt si dicas: omne ambulans est animal, omnis homo ambulat, ergo omnis homo est animal: at qui demonstrat, ex necessarijs procedit, imò hoc Demonstrationi est proprium, & nota illud verbum literæ [sed aut] quo frequentius Boetius vtitur pro dictione exceptiua, nisi, vel, præter. 1. Ratio.

Signum autem est, quod Demonstratio ex necessarijs. 3.

Hoc est secundum argumentum ex signo: omnes enim, qui contra aliquam Demonstrationem instant, &, non esse Demonstrationem probare contendunt, sic procedunt probantes quoniam non sit necesse, id est, quòd non ex necessarijs sit, siue reuera id ita esse opinentur, siue gratia orationis tantũ & disputationis id velint 2. Ratio.

sint probare, hoc medium assumunt, quod non sit ex necessarijs.

4 *Manifestum autem ex his est.*

Infert, eos esse stultos, qui existimant, demōstrasse, dum ex veris & probabilibus procedant; cùm non probabilia sint Demōstrationis principia, sed propria & prima generi, id est, subiecto, de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: non autem omne verum aut probabile est proprium huiusmodi & necessarium.

Circa literam aduerte primò, illa verba. [Quoniam scire scientiam est habere] non eodē modo exponi. Nam S. Th. Egid. & alij ea accipiunt, ita vt sint ratio stultitiæ illorum, qui ex probabilibus procedentes demonstrasse se existimant. vt sit sensus: [Quoniam scire scientiam est habere,] id est, scire & demonstrare est scientiam habere, scientia autem est eorum, quæ aliter se habere non possunt.

Nota 1. Expositio Thom. & Egidij.

At Philop. Auerr. & Lincon. illa intelligunt ita, vt sint quædam propositio vulgatæ Demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat. ea enim erat: scire est scientiā habere, qui habet aliquid, scit q͂d illud sit, ergo qui scit, scit quid scientia sit. Hæc. n. Demonstratio non est, tantùm enim probabile illud est: qui habet aliquid, scit quid illud sit, non est autem necessarium. hæc expositio est magis literalis.

Expositio Philop. Auerr. & Lincon et magis literalis.

Aduerte præterea, ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, vel communes, vel proprias. Communes sunt, quæ nō per particularia principia subiecti illius procedunt, sed per communia, etiam alijs subiectis conuenientia, vt si velis probare hominem esse risibilem per communia, sic dices: omne ꝓprium inest suo subiecto: risibile est proprium homini, ergo risibile inest homini: est ratio communis, quæ multis subiectis inest: per eam enim quælibet propria possent probari. Similiter si velis probare iustitiā esse bonā, dices sic: à quo remouetur vnum contrarium immediatum, illi inest alterū, à iustitia remouetur malum, ergo est bona: ratio communis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt, quæ ex peculiarib. subiecti principijs procedunt: vt si hominē esse risibilē probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, quia est habitus tribuens cuique quod suum est.

Nota 2. Rationes ad cōclusionis probationem adductas, tum communes tū posse esse proprias.

Attende igitur, Demonstrationem semper ex proprijs procedere, ob id dicitur: nō omne verum propriū est, nec Demonstrationi aptum: sunt enim cōmunia vera, probabilia, & aliquando necessaria, nō tamen ex eis Demonstratio fit, sed ex proprijs.

Nota 3. Omne verū non esse proprium aut aptum Demōstrationi.

Quod autem ex necessarijs, &c. 5.

3. Ratio. Tertium argumentum huiusmodi est: Syllogismus, quo existente, non scimus, nō est Demonstratio: sed per eū, qui ex necessarijs non procedit, non scimus, ergo non est Demonstratio. probatur minor: quia non cognoscim⁹ propter quid & causam cōclusionis necessariæ. & ostenditur: sit conclusio, omne C est A: necessariæ sint præmissæ, omne B est A: omne C est B: cōtingentes, poterit medium corrumpi manente conclusione, cùm sit necessaria, & medium contingens, non est igitur illud causa: nam si causa esset, illo ablato, auferretur conclusio, at conclusio non tollitur, non ergo tale medium est propter quid cōclusionis. vnde concluditur, quòd non est Demonstratio conclusionis necessariȩ, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis nescit. 6.

4. Ratio. Quartum argumentū est: Supponatur, quòd verū est, quatuor esse causas, propter quarum singulas ignoremus cōclusionē aliquam quam sciuimus: Prima quia ipse homo moritur, & amittit scientiam illā, saltem eo modo, quo sciebat: Altera quādo res ipsa mutatur, & non se habet sicut se habebat: Tertia quādo obliuiscimur illius: Quarta quando perit ratio qua illam cognoscebamus: at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rē scimus, & non scire, est argumentum, aliquid ex his deesse: tūc argumentor: Habeat aliquis Demonstrationē, quod homo sit risibilis, per mediū contingens, quia omnis homo ambulat, si iste scit: pone casum, vt non ambulet, tunc peto an sciat? clarū est, quòd non, cùm nō sit medium: tunc est argumentum: manet iste viuus, manet res eadē, scilicet, homo est risibilis, neque est oblitus, & ratio perseuerat, quia syllogismus adhuc est, & non scit cū his, ergo profectò ratio deest, quæ cū sit eadē, sicut per eam modò non scit, nec per eam ante sciebat, etiam medio non

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariũ posse colligi ex non necessariis, non autem demonstrari.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessarijs inferri potest. hoc intellige non de Demõstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si pręmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A: & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cum conclusio non est necessaria, pręmissæ non erunt necessarię. hoc probat ex secundo principio: detur enim cõclusio non necessaria: C est A, præmissæ verò: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessarijs, dicitq;, cum id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessarijs Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognosceret. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tũc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire. ac si in his dicat: adeò verum esse Demonstrationem ex necessarijs procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata, & propter quid. Ad uerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus.

Quid Demõstratio quia: Quid Demonst. propter quid?

Accidentium autem, &c. 9.

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse sub quo verbo etiã inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorũ: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10.

Obiectio.

Obijcit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nõ sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quã si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessarium ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

Oportet autem interrogare. 11.

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessa-

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respõdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nõ est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum.

Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedũt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum.

Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nõ esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum.

Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiã sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nõ est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum.

Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum.

Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus; necessaria cõclusio colligitur partim causã tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probãt, sed non dant causam, quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illa, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt.

Nec existimes idem esse signum & effectum; superiùs enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariũ posse colligi ex non necessariis, non autem demonstrari. Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessariis inferri potest. hoc intellige non de Demõstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si premissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A: & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cùm conclusio non est necessaria, premissæ non erunt necessariæ. hoc probat ex secundo principio: detur enim cõclusio non necessaria: C est A, præmissæ verò: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessariis, dicitq́; cùm id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessariis Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognosceet. quare conclusio non erit necessaria; nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tũc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire ac si in his dicat: adeò verum est Demonstrationem ex necessariis procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessariis opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessariis procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est; mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus. Quid Demõstratio quia: Quid Demonst. propter quid?

Accidentium autem, &c. 9.

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse; sub quo verbo etiã inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorũ: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10.

Obijcit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nõ sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quã si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessariũ ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria. Obiectio.

Oportet autem interrogare. 11.

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessarium

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respõdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nõ est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum.

Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedũt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum.

Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nõ esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum.

Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiã sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nõ est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum.

Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum.

Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus; necessaria cõclusio colligitur partim causã tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probãt, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia Similiter sunt illa, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt.

Nec existimes idem esse signum & effectum; superiùs enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariũ posse colligi ex non necessarijs, non autem demonstrari.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessarijs inferri potest. hoc intellige non de Demõstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si præmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cùm conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariæ. hoc probat ex secundo principio: detur enim cõclusio non necessaria: C est A, præmissæ verò: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessarijs, dicitq;, cùm id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessarijs Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognosceret. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tũc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire. ac si in his dicat: adeò verum esse Demonstrationem ex necessarijs procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus.

Quid Demõstratio quia? Quid Demonst. propter quid?

9. *Accidentium autem, &c.*

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse, sub quo verbo etiã inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorũ: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

10. *Et tamen ambiget fortasse, &c.*

Obiectio.

Obijcit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nõ sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quã si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessariũ ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

11. *Oportet autem interrogare.*

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessarium

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respōdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nō est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum.

Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedūt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex caussis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum.

Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nō esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum.

Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiā sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nō est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum.

Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum.

Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse: probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus necessaria cōclusio colligitur partim causā tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quā est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probāt, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt.

Nec existimes idem esse signum & effectum; superiùs enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariũ posse colligi ex non necessarijs, non autem demonstrari.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessarijs inferri potest. hoc intellige non de Demõstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si premissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cùm conclusio non est necessaria, premissæ non erunt necessariæ. hoc probat ex secundo principio: detur enim cõclusio non necessaria: C est A, præmissæ vero: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessarijs, dicitq;, cum id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessarijs Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognoscet. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tũc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire ac si in his dicat: adeò verum esse Demonstrationem ex necessarijs procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est; mediata, siue per immediata, & propter quid. Ad uerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus.

Quid Demõstratio quia: Quid Demonst. propter quid?

9. *Accidentium autem, &c.*

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse sub quo verbo etiã inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorũ: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

10. *Et tamen ambiget fortasse, &c.*

Obiectio.

Obijcit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nõ sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quã si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessariũ ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludam⁹, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

11. *Oportet autem interrogare.*

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessa-

rium

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respõdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nõ est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum.

Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedũt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum.

Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nõ esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum.

Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiã sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nõ est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum.

Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum.

Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus, nedum simul probant necessaria cõclusio colligitur partim causã tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probãt, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illa, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt.

Nec existimes idem esse signum & effectum; superius enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariū posse colligi ex non necessarijs, non autem demonstrari.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessarijs inferri potest. hoc intellige non de Demōstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si præmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A: & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cùm conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariæ. hoc probat ex secundo principio: detur enim cōclusio non necessaria: C est A, præmissæ verò: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessarijs, dicitq;, cum id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessarijs Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognosceret. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tūc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nō sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire ac si in his dicat: adeò verum esse Demonstrationem ex necessarijs procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est; mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus. Quid Demōstratio quia: Quid Demonst. propter quid?

Accidentium autem, &c. 9.

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne etremus, vt notat Themist. Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse, sub quo verbo etiā inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorū: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10. Obiectio.

Obijcit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nō sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quā si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessariū ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

Oportet autem interrogare. 11.

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessarium

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respõdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nõ est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capito sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum. Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedũt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum. Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nõ esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum. Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiã sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nõ est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum. Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum. Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus; nedam necessaria cõclusio colligitur partim causã tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probãt, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia Similiter sunt illa, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt. Nec existimes idem esse signum & effectum; superius enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit? potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

7. *Cùm igitur conclusio quidem, &c.*

Necessariũ posse colligi ex non necessarijs, non autem demonstrari.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessarijs inferri potest. hoc intellige non de Demõstratione, sed de syllogismo, quò ad illationem. Secundum principium. Si præmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessariò est A: & omne C necessariò est B: etiam omne C necessariò erit A. Tertium. Cum conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariæ. hoc probat ex secundo principio: detur enim cõclusio non necessaria: C est A, præmissæ verò: B est A, C est B, necessariæ, tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quòd est impossibile.

8. *Quoniam igitur si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessarijs, dicitq;, cùm id, quod demonstratiuè scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessarijs Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognoscet. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tũc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet; quia non sunt necessariæ, si verò nõ sunt necessariæ, nec existimat esse necessarias; tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire ac si in his dicat: adeò verum esse Demonstrationem ex necessarijs procedere, vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessarijs opinetur se demonstrare. quòd si non opinetur ex necessarijs procedere, non opinabitur se scire, quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet. & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per Demonstrationem quia intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferius dicemus. Quid Demõstratio quia? Quid Demonst. propter quid?

Accidentium autem, &c. 9.

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur; qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet. solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non inesse, sub quo verbo etiã inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorũ: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse, &c. 10.

Objicit his quæ dixit de accidentibus: si enim necessaria nõ sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cùm nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quã si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est quæuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videtur superflua, si nihil necessariũ ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa hæc oportet interrogare de his] id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludam[9], & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria. Obiectio.

Oportet autem interrogare. 11.

Respondet, circa accidentia nos vti interrogatione: non vt quicquam necessarium

rium concludatur, sed vt necessariò concludamus, & ex datis & concessis à Respõdente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea nõ est inutile interrogare. in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessariò, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem: hæc enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

Necessitatem aliam esse consequentiæ, aliam consequentis.

QVAESTIO I.

Circa Caput sextum.

Contra Textum 1. Argum.

Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessarijs procedere. Contra hoc argumentor. Nam sunt syllogismi ex necessarijs procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quæ ex effectibus procedũt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quòd senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit. Hæc omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant: non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum.

Secundò, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cùm hoc possit nõ esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet, si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est; ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum.

Tertiò, ex illis quatuor, quæ ad scientiã sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis rationem habet, oblitus nõ est, non ergo oportet addere, quòd rationem habeat. & obliuio non sit, imò vlterius, videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis, quæ scire possit.

4. Argum.

Quartò, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum.

Quintò, sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo.

1. Fundam. Rationes quibus necessaria cõclusio colligitur partim causã tradere, cur sit conclusio necessaria, partim verò non tradere.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quædam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quã est necessaria, & istæ sunt potissimæ Demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probãt, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illa, quæ ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ à signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, signum & effectus differunt.

Nec existimes idem esse signum & effectum; superius enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiæ, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quòd arbor floruit; quæ nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

2. Fundam. Duplex signum.

Aduerte secundò ex Aristot. 1. Rhet. ad Theod. c. 2. duplex esse signum, quoddam necessarium, & insolubile, quod Græcè dicitur τεκμήριον: quoddã probabile, & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen.

Quid signũ necessariũ?

Illud insolubile & necessariũ est, quod semper infert signatum, & nec deficere contingit, vt, cineres, & fumus, sunt signa necessaria ignis: & arteriam moueri inordinatè, signum aduersæ valetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere, in Rhetor. ad Alex. c. de signo.

Quid signũ non necessarium?

Illud necessarium non est, sed probabile, quod non indicat necessariò rem: vt esse pallidũ, est signum probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessarium. & hoc dicit inducere opinionem, in Rhetor. ad Alexan.

Signo necessario quomodo res contingens necessario quandoque probetur, quomodo aliquando res necessaria.

Ex hoc signo clarum est fieri Topica argumenta: at ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, vestigium, & indicium vocant, argumenta trahimus dupliciter, vno modo, probantes rem contingentem, necessariò tamen, quoties sub tali signo contingentia subsumimus: vt, is habet febrim cui arteria inordinate mouetur, sed mouetur Socrati, ergo habet febrim. Conclusionem contingentem necessariò, ex signo probamus, quia cu minori non necessaria coniungimus: quomodo Rhetorici vtuntur etiam necessariis, licet Quint. lib. 5. talia signa necessaria ab arte probabiliũ sine ratione reiecerit, & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessarijs procedunt, cũ non omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo conclusionem necessariam probamus, cùm etiam sub eis subsumimus necessarium, vt, quod orbiculariter illuminatur, rotundum est, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda. totum est necessarium. & de syllogismo à signo loquimur dicentes, probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

3. Fundam. Dubium esse circa syllogismos q non per causam propriè Conclusionem necessariã probant. Sententia Philop.

Aduerte tertiò, dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriam conclusionem necessariam probant, Demonstrationes sint: si enim non sunt, quomodo ex necessarijs procedunt, si autem Demonstrationes, quomodo non ex proprijs causis probant? Philop. 1. Post. cap. 3. com. 15. vocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessarijs & effectibus procedunt, Demonstrationes coniecturales, quasi nõ perfecte Demonstrationes.

Alexan.

Alexan. 1. Top. ca. 1. dicit, tales syllogismos posse dici Demonstrationes, cùm ex necessarijs sint, posse autem dici topicos, quatenus Dialecticus ex his, aut ex probabilibus procedit: sunt enim loca Dialectica etiam necessaria, vt à definitione, à definito, à proprio, genere, & cæt. sed his Dialecticus tanquam probabilibus vtitur.

Sententia Authoris atque ad primum Argum. Solutio.

Mihi in hoc videtur dicendum, omnes illos syllogismos, præter eum, qui à propria causa procedit, esse imperfectas Demonstrationes, quas omnes vocat Aristot. quia, seu quod est, quasi declarantes & probantes rem esse necessariam, non ostensa propria causa. Et in hoc loco, cùm dicit Demonstrationi esse proprium ex necessarijs procedere, compræhendit vtranque, tam quia, quàm propter quid. & hoc patet. nam paulò inferius dicit, medium contingens non posse esse conclusionis necessariæ, nec in ratione quia, nec propter quid. Et sic soluitur argumentum primum.

Ad 2. solutio Egidij triplex.

Ad secundum laborat Egidius respondendo, adducit tres solutiones: prima, quòd vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cùm iam transierit. 1.
Dicit secundò, quod vulnus per accidens est causa mortis: quia non intendit corruptionem, sed generare formã cadaueris, & hæc non est necessaria. 2.
Tertiò dicit, quod non est necessarium, quod equus sit semper mortuus, quia potest redire, non idem numero, sed idem specie, cùm ex illius materia possit alius generari equus. 3.

Solutio Authoris. Contingẽs efficere rẽ necessariã, sed non vt sit res necessaria.

Sed profectò in re facili non opus erat cumulare tot solutiones. Dico igitur, aliud esse caussam rei, quæ est necessaria: aliud esse causam, quod sit necessaria: contingẽs facit rem, quæ est necessaria: vulnus enim fecit, equum esse mortuum, quod necessarium est, postquam factum est, sed non est causa quod sit necessarium. nam ab alijs causis prouenit quòd id necessarium sit, nempè quia idem numero corruptũ non potest materiam eandem informare, vel quia idem tempus non potest restitui.

Per accidens, Contingens est causa necessarij.

Per accidens ergo est contingens causa necessarij, non per se: cùm ergo in Demonstratione, non per accidens causas, sed per se, indagemus, nunquam contingens necessarium

rium demonstrat. Et sic soluitur argumentum secundum.

Ad 3 ex Philop. Ad tertiam respondet Philop. solùm tria annumerasse, nempè, rationem, quod res sit, & subiectum sit, illud aliud sub his includitur, & est probabile At alij illud, nempè, non esse oblitum, distinguunt ab alijs, Ex Egidio. & tunc respondet Egidius, quòd potest quis habere rationem conclusionis, & oblitus esse conclusionis, cũ non illam rationem applicat conclusioni, licet verum sit, si rationem applicatam habet, non posse oblitum esse. Vtraq; expositio est bona, & textui quadrat.

Ad aliam partẽ arg. Animam rationalẽ nõn esse mortalem. Scientia quo sensu interire dicatur, homine eo, qui habuit, mortuo. Ad aliam partem dico: non esse colligendum ex hoc textu, secundùm mentem Aristotelis, animam rationalem esse mortalem, quod falsum est, vt euidenter ex alijs locis Aristotelis, suo loco deducemus, vtq; docent Theoph. Themist. Simpl Philop Ammon. & præstantissimi quique Arist interpretes: solùm enim voluit dicere, quod quando homo moritur, licet maneat eadem scientia in anima, tamen iam est alius modus cognoscendi, quia non intelligit abstrahendo à phantasmate; sicut quando erat in corpore; vel quòd iam illa scientia non est hominis, cùm homo sit compositum, quod moritur: scientia verò quantum ad substantiam, & cognitionẽ, manet in anima, modo cognoscendi mutato.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quòd dupliciter se habet, per quia syllogizamus: vno modo, quantum ad illationem, & sic ex falso verum inferimus, quod dicitur 2 Prior. Altero modo quantum ad probationem, & sic nullum falsum verum probat, nec contingens necessarium. & hoc est, quod hic dicitur.

Ad 5. ex Philop. Ad quintum Philop. in præsenti duas adhibet solutiones; altera est, quòd coruus potest separari à nigredine per intellectũ, Nõ exacta solutio hæc. non autem homo à risibilitate. Sed hæc solutio non est exacta. nam sicut de natura hominis risibilitas: † vtrunque ergo subiectum potest ab accidenti separari.

Ad idẽ ex Themist. Adhuc dubia solutio. Altera solutio est etiam Themist. ca. 14. quòd albedo de se non est necessaria, & dicitur posse separari, quia non omnib', quibus inest, necessariò inest, & inseparabiliter. Sed adhuc dubia est solutio: quia saltem respectu corui est necessaria, & de illo nigredo demonstrari posset

3. Ex Egid. Egidius dicit, aliter se habere passionem, aliter ipsum accidens inseparabile; nam subiectum accidentis huius potest absque eo intelligi, & cum opposito coniũgi sine implicatione: possumus enim coruum album imaginari, nec erit repugnantia destruens naturam: at hominem absque risibilitate possumus intelligere, & cum opposito risibilitatis minimè, quia esset implicatio: & ita interpretatur, quomodo tale accidens contingat non esse, & nos supra Porphyrium ita sensimus.

4. Ex Alb. & conueniẽtissima. At ad mentem præsentem Aristotelis æstimo esse dicendum cum Albert. tracta. 2. c. 15 illa dici necessaria, quæ vel sunt de essentia subiectorum, vel sub esta sunt de natura ipsorum; qualia non sunt ista inseparabilia Quòd si petas rationem horum? dicam, quia aliter non possunt de subiecto demonstrari. nam si albedinem de cygno demonstras, non nisi per aliquid albedinis demonstrabis, tunc cùm hoc etiam sit in cygno, & non sit eius natura, quomodo de cygno demonstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? nota ergo, quare non sit Demonstratio eorum, quæ inseparabiliter insunt, nisi per se insint. Atque hæc de Quæstione hac satis sint.

Demonstrationem ex Proprijs constare oportere, quia est ex ijs, & de ijs, quæ sunt per se: neque licere ex alio genere Transcendentem monstrare.

CAPVT VII.

1. Auerr. in media expositione in explanatione horum textuum vsq; ad 66. seriẽ Aristo. variat, quod ansam præbet dubitandi.

QVoniam autem ex necessitate insunt circa vnumquodque genus, quæcunque per se insunt & secundum, quod vnumquodq; s, manifestum quod de ijs quæ per se sunt, sunt scientiales demonstrationes, & ex talibus sunt.

2. *Accidentia enim non sunt necessaria. Quare non necesse est, conclusionem scire propter quid est, neque si semper esset, non per se autem: veluti per signa syllogismi. quod enim per se, non per se sciẽ neque propter quid. propter quid autem scire, est per causam scire. Propter ipsum igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse,*

Non

3. *Non igitur est ex alio genere transcendentem monstrare, vt geometricum Arithmetica. Tria enim sunt, quæ sunt in demonstrationibus: vnum quidem, quæ demonstratur, ipsa conclusio: hoc autem est, quod inest generi alicui per se. vnum autem, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus tertium, genus ipsum subiectum, cuius passiones & per se accidentia declarat demonstratio. Ex quibus quidem igitur demonstratio, contingit eadem esse: quorum autem genus alterum, quemadmodum Arithmeticæ & Geometriæ, non est Arithmeticam demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus: nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem vt contingit in quibusdam, posterius dicitur: Arithmetica verò demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & alia consimiliter.*

4. *Quare aut simpliciter necesse est, idem esse genus, aut aliquo modo. si debet demõstratio transcendere: taliter verò, quod impossibile, manifestum, ex eodem enim genere necesse est extrema & media esse, nanque si non per se, accidentia erunt.*

5. *Propter hoc Geometriæ non licet monstrare, quod contrariorum vna est scientia, sed neque quòd duo cubi cubus: neque alij scientiæ, quod alterius.*

6. *Nisi quæcunque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero: vt, Perspectiua ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmeticen.*

7. *Neque si quid inest lineis, non secundùm quod lineæ, & secundùm quod ex principijs proprijs. vt si recta pulcherrima linearum, aut si in contrarium se habet ipsi circumferentiæ, non enim secundùm quod proprium genus ipsorum est, sed secundùm quod commune aliquod.*

In alijs Codicibus hic demum incipit Caput 7. præcedẽtiaque continuantur cum capite sexto.

8. *Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quib. est syllogismus, quòd necesse & cõclusionem perpetuam esse huiusmodi demonstrationis, & vt simpliciter dicam demonstrationum.*

9. *Non est igitur demonstratio corruptibilium neq; scientia simpliciter, sed ita, sicut secundùm accidens: quoniam non * vniuersalis ipsius est, sed aliquando, & quodam modo.*

*a.l vtiliter.

10. *Quando autem sit, * necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilẽ, corruptibile quidẽ, quoniã & cõclusio, existente: * nõ vniuersalem aũt, quoniam hoc quidem erit, illud verò non erit in quibus est. quare non est syllogizare vniuersaliter, sed quod nunc.*

*alij co. ad talis.

*a.l co. ad propositionem.

11. *Consimiliter autem se habet & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens: aut conclusio quædam demonstrationis.*

12. *Eorum verò, quæ sæpè fiunt, demonstrationes, & scientiæ, vt Lunæ defectus, manifestum, quod secundùm quod quidem tales sunt, semper sunt: secundùm quod verò non semper, secundùm partem sunt: quemadmodum autem defectus, consimiliter alijs.*

*Co. Argy. non habet hæc verba.

13. *Quoniam autem manifestũ quod vnumquodque demonstrare non est, nisi ex vniuscuiusque principijs, si quod monstratur insit secundũ quod illud, nõ est scire hoc. Etsi ex veris, & indemonstrabilibus monstratum sit & immediatis. Est enim sic monstrare, quemadmodum Bryso quadraturam, secundùm commune enim monstrãt tales rationes, quod & alteri inerit. quocirca & in alijs coaptabũtur rationes nõ cognatis. Igitur non secundùm quod illud scit, sed secundum accidẽs, neque enim coaptari posset demonstratio & in aliud genus.*

Secundum alios hic incipit caput 8.

14. *Vnumquodq; autem scimus non secundũ accidens, quando secundum illud cognoscimus, secundùm quod inest ex principijs illius, secundũ quod illud. vt duobus rectis æquales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex principijs huius.*

15. *Quare si per se & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse, si verò nõ, sed quemadmodum Harmonicæ per Arithmeticam. Talia autem monstrantur quidem similiter, differunt verò, ipsum enim quod, alterius scientiæ, subiectum namque genus alterum: ipsum verò propter quid superioris, cuius per se passiones sunt.*

16. *Quare & ex his manifestum, quod non est demonstrare vnumquodque simpliciter, nisi ex vniuscuiusque principijs.*

17. *Sed horum principia habent commune. Si verò manifestum est hoc, manifestum & quòd non est vniuscuiusq; propria principia demonstrare. erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum domina omnium.*

18. *Et nanque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim scivit, tum ex*

non

non causatis sciat causis. quare si magis sciuit, & maximè. & si scientia illa esset, & magis, & maximè

19. *Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi vt dictum est geometricæ in perspectiuas, aut mechanicas, & arithmeticæ in harmonicas.*

20. *Difficile autem est cognoscere, si sciuit, aut non. difficile est enim cognoscere, si ex vniuscuiusque principijs scimus, aut non: quod est scire, existimamus autem, si habeamus ex veris quibusdam syllogismum, & primis scire. hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.*

1. *Quoniam autem ex necessarijs, &c.*

Summa capitis. Hoc capite duo præcepta Demonstrationis traduntur: alterum, Demonstrationem ex proprijs principijs subiecti procedere: alterum, esse incorruptibiliũ, & eorum, quæ mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis, Demõstrationem esse ex his, quæ per se sunt: vel quia id interruptum erat probando ex necessarijs esse, vel quia, vt notat Philop. adiungit aliud, quod prius non dixerat, nempè, Demonstrationem esse ex necessarijs, proprijs, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit Demonstratio. vnde enthymema facit: Quæ sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secundùm quod tale est: id est, propriè & peculiariter; ergo Demonstratio est ex his, quæ per se sunt. Addẽda est maior: ex talibus enim necessarijs Demonstratio fit, sicut superius dixerat.

2. *Accidentia enim non necessaria sunt, &c.*

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cũ non sint necessaria. hoc autem iam superius declaratum est. imò, inquit, etiamsi per ea, quæ semper insunt, procedat, nisi sint per se, non demõstrat, nec scit causam, & propter quid, sed quod est per se: id est, conclusionem necessariam non scit per se, id est per causam. quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt: hi enim non sunt per causam, nec demonstrant; quia non ex per se procedunt.

Obiectio. Dices: quomodo fit hoc? nónne ista est à signo, & effectu: omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale: tamen ex his, quæ per se sunt, procedit: hoc enim de signis necessarijs oportet intelligere, vt superius declarauimus?

Solutio. Dico Arist. loqui generaliter, & de eo quod euenit communiter, vt talia signa necessariò inferant, sed non per propositiones vtrasque necessarias, & per se: plurimum enim minores non sunt per se, vt si dicas: cui inordinatè mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinatè mouetur: ergo febri laborat, ac propterea dicit Arist. non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe, vt vtraque propositio sit per se, & ob id optimè concludit: oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est, per se, inesse. ac si dicat: vtraque propositio debet esse per se in demonstratione, quòd si aliquando id in signo accidit, id rarò, & per accidens est, nec talis est propria Demonstratio, cùm nõ ex causis procedat.

Non ergo est ex alio genere, &c. 5.

Præceptũ notandum quod nõsit transeundum de genere in genus. Proponit primum præceptum: nempè non licet demonstranti transire genera & subiecta: id est, non possumus passiones vnius generis de alio demonstrare, nec Demonstratione vnius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex proprijs cuiusque principijs, proprias passiones probare.

Nota 3 sũt in Demonstrationib. Dignitates, Subiectũ, Passio. Sunt autem tria in Demonstrationibus, dignitates & principia, quæ sunt fundamenta Demonstrationum, est subiectum genus, de quo demonstramus: est passio quam vocant conclusionem, tanquam conclusam & probatam de genere. Inter hæc tria nihil prohibet dignitates esse easdem in diuersis scientijs: nam illa vulgata principia per se nota communia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiones particulares sunt cuiq; scientiæ, sicut & subiecta. Vt enim numerus & magnitudo diuersa sunt, ita etiam & quæ ijs accidunt. si enim eadem essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent. Hinc fit, vt arithmeticam Demonstrationem non sit conuenire, id est, applicare in accidentia magnitudinibus, id est, ad probandas passiones magnitudinum: vt sit ratio hæc: scientiæ, quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, non ergo passiones vnius subiecti per principia alterius

scientiæ, quæ circa aliud subiectum est, probari possunt: at quia id aliquando licet, nempe cùm scientiæ sunt subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurum.

Dubium. Dices: quare in demonstratione non annumerauit præmissas? Dico hic per ipsam

Solutio. Demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solùm numerat ea quæ extra Demonstrationes sunt, nẽpe subiectũ, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia Demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in ca. 1.

4. *Quare autem simpliciter necesse est, &c.*

In quibus contingat de genere in genus descendere. Ostendit, scientiam vnam non demonstrare passiones alterius, nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo idem: dicit hoc, quia quando subiectum vnum sub alio continetur, passiones superioris poterimus demonstrare de inferiori; vt passiones trianguli de Isoscele, passiones de homine, quæ sunt animalis; quando verò subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit. probat. Quia cùm Demonstratio ex his, quæ per se sunt, procedat, medium, subiectum, & passio debent ad inuicẽ conuerti, & propria esse, aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare: non enim essent tunc per se.

5. *Propter hoc Geometræ non est demonstrare, &c.*

Corollariũ Exemplo manifestat, vnam scientiam, quæ sunt alterius, non demonstrare. Geometra enim non demonstrat, contrariorum eandem esse disciplinam: non enim talis conclusio ex his quæ Geometra docet, conficitur. est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, vt notat Philop. circa omnia vagantur. intellige tamen non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est: Geometra etiam non demonstrat, quòd duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geometriæ, quæ plana & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philop & notat,

Quomodo verũ: Duo cubi sunt vn' cubus: quòd Aristoteles intelligit per hoc, quod duo cubi sunt vnus cubus, id quod est duplare cubum, vt sit sensus, Geometria non demonstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus; duplare verò cubum, est dare cubum alium, in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet. & Philop ponit Demonstrationem Apollonij circa huiusmodi duplationem: at pace eius, alius est sensus Aristot. quem egregiè docet Albert. cap. 16.

Cubus.

Duplare cubũ quid sit?

Nota de solidis numerorum. Quod vt intelligas, aduerte, quod sicut Geometræ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habẽt numeros cubicos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per seipsum resultant: vt ter tria ter, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes. est autem discrimen inter hos & illos cubos, quod cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctus; vt si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterum, resultat cubus, vt octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quæ etiã sunt cubus. Hinc patet, quod subtiliter posuit Aristot. exemplum in eo, quod proprium est Arithmetico: in quo insinuat, non solùm, quando prorsus non attinent res vnius scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, vt in priori exemplo, sed etiam quando videtur eadem, sed non est eadem, veritas; Geometra enim de cubo etiam tractat, sed nõ ei inest id quod cubo arithmetico inest.

Sed aut quæcunque se habent ad inuicem. 6.

Ostendit, aliquando licere vni scientiæ probare, quę sunt alterius, quando nimirum vnius obiectum subalterius obiecto est, quas vocant scientias subalternas: sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa literam, particulam, [sed aut,] loco acceptiuæ, Nisi. Scientiæ subalternę.

Nota, Quid requiratur ad subalternationem. Aduerte ex doctrina communi, tria requiri, vt duæ scientiæ sint subalternæ. Primum est, quod subiectum vnius, sit sub subiecto alterius: vnde Geometria nõ subalternatur Arithmeticæ, quia earum subiecta non sic se habent, vt vnum sub altero sit; est enim vna de numero, altera de magnitudine. 1.

2. Alterum est, quod vnum subiectum sic sit

sit inferius altero, vt non sit inferius quid ditatiuè, sicut species respectu generis, tunc enim non essent duæ scientiæ. nam eadem est scientia generis, & speciei, vt animalis, & hominis, 4 Metap. tex. 4. sed debet esse inferius accidentaliter, per aliquã differentiam materialem: vt se habet linea visualis, de qua est Perspectiua, & linea in communi, de qua Geometria est: & numerus sonorus, de quo est Musica, & numerus, de quo Arithmetica; sunt enim inferiora accidentaliter.

6. Tertium, quòd scientia, quæ est de vniuersali, quæ dicitur subalternans, probet principia particularis, quæ dicitur subalternata: ita, vt cõclusiones vniuersalis sint principia particularis scientiæ, vt patet, nam Musicus dicit, sextam esse consonantiam imperfectam. non probat, Arithmeticus id probat: quia est proportio superpartiens. Chirurgus dicit vulnera circularia difficiliùs curari. non probat, sed Geometra: quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientijs docet Arist. posse fieri transitum. Sed hæc latiùs in fine expositionis capitis examinabuntur.

NOTA.

7. *Neque si aliquid insit lineis, &c.*

Docet, non solùm scientiam vnam probare non posse conclusiones alterius, sed quamq; scientiam limitem habere ex eo, quod tales passiones considerare debeat, quæ suo subiecto insunt, secundum eius principia propria, quæ verò insunt, sed nõ secundùm principia propria, alijs scientijs relinquenda sunt. Verbi gratia, scientia de homine considerabit ea, quæ homini insunt secundùm principia propria, vt homo est, vt quòd sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ verò communiter insunt, relinquet, vt quòd coloratus, quòd quantus. similiter de lineis speculabitur Geometra, quòd figuras componant, quod faciant angulos, quòd verò recta sit pulcherrima, aut cõtraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & non lineis, vt lineæ sunt, insunt. quæ doctrina est Aristot. 4. Meta cap. 1. & lib. 11 cap. 6. ex his habes, scientias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & propriè, considerare, & per media & rationes eis peculiares: hoc enim est ex proprijs procedere.

Manifestum autem est, si fuerint, &c. 8.

Hic continetur alterũ præceptum principale Demonstrationis, nempè Demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus: quod patet. Quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundùm quod ipsum. Nota literam, cùm dixisset huiusmodi Demonstrationem, nempè, quæ procedit ex vniuersalibus esse ex perpetuis, videbatur indicare, aliam esse Demonstrationem, propterea corrigit dicendo, vt melius dicã simpliciter Demonstrationis, quasi nulla sit alia vera Demonstratio, nisi quę ex vniuersalibus procedit. Aduerte, non esse aliud, dicere Demonstrationem esse perpetuorum, quàm quòd veritates, quæ in Demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec vllo tempore succedet, & accidet quòd non habeat. similiter de alijs veritatibus, quæ sub scientia sunt & Demonstratione.

Demonstratio ex perpetuis esse debet.

Nota.

Non ergo Demonstratio corruptibilium, &c. 9.

Docet, non solùm propositiones esse incorruptibiles, sed quod nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientia & Demonstrationes sunt. nã corruptibilium non est scientia, nec Demonstratio, nisi sicut secundùm accidens, & non vniuersalis. hoc dixit, vt notat Philop. & Themistius propter singularia. horum enim est Demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur, ac idcircò dixit, vt notat Philop. sicut secundùm accidens, sed talis non est Demonstratio propria & per se, cùm non sit vniuersalis, sed aliquando, & sic, id est, pro tempore certo; dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter Petrus est animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter Demonstratio & scientia.

Cùm autem ita sit, &c. 10.

Ostendit, cùm conclusio corruptibilis est, vnam saltem præmissam esse corruptibilem. nam si esset vtraque necessaria, conclusio non esset corruptibilis: similiter non erit vniuersalis: nam si corruptibilis, hoc

hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus est: ac si dicat, si propositio corruptibilis est, non erit vniuersalis, quia singularia, in quibus verificatur, quædam erunt, quædã non erunt: vt patet in hac: homo est ambulans, vel vnum singulare, vel multa, ex quibus est illa demonstratio, aliquo tempore erunt, aliquo tempore non erunt, nõ erunt ergo vniuersalia: hæc enim omni tempore sunt.

11. *Similiter se habet de definitione, &c.*

Idem quod de Demonstratione dixerat; nempè non esse corruptibilium, & de definitione tradit: non enim est definitio, nisi perpetuorum, & probat: Demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra Demonstrationem, cùm aut sit conclusio, aut principium Demonstrationis, aut sit ipsa Demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota, vsum definitionis in arte Posteriorum non esse extra Demonstrationem, vt superiùs diximus.

Nota.

1. Expositio Auerrois.

Triplex est definitio.

1.

2.

3.

Hæc verba dupliciter exponuntur, vno modo ab Auerroe 1. animæ, com. 12. dicit, triplicem esse definitionem: altera est passionis, vt risibile est aptum ad risum: altera subiecti, vt homo est animal rationale: tertia est ex vtroque congregata, vt animal rationale, aptum ad risum: illa, quæ est passionis, dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium: vt omne animal rationale est aptum ad risum, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est aptus ad risum. tota verò ex vtraque aggregatio dicitur Demonstratio differens positione, quia reuera omnia, ex quibus Demonstratio conficitur, continet: solum deest figura, & modus.

2. Expositio melior Philop. Them. & S. Thom.

Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Themist. B. Thomæ, est enim triplex definitio, vt docet Arist. 1. animæ, c. 1 altera materialis, vt, iram sanguinis efferuescentiam circa cor, definit, altera formalis, ad quam finalis etiam reducitur, vt, ira est appetitus vindictæ; tertia ex vtroq; composita, vt, ira est efferuescentia sanguinis circa cor, ob appetitum vindictæ. Dicunt igitur quòd cùm materia sit infima causa, potiùs demonstratur per formalem, vel finalem, & ita conclusionis locum obtinet, illa verò principij at vtraque est Demonstratio positione differens, non solũ quia deest figura syllogismi, sed vt notant Græci, quia quod erat in conclusione, & vltimum in Demonstratione: scilicet materia: est primum in definitione: dicitur enim: ira est efferuescentia sanguinis in corde ob appetitum vindictæ. Et ista est expositio melior priori.

Eorum autem, quæ sæpè fiunt, &c. 12.

Vt Themistius, Philop. & alij dicunt, & benè: respondet Arist. cuidam obiectioni, non enim Demonstratio perpetuorum videtur esse, cum demonstremus, Lunam deficere, & similia, quæ non semper sunt? respondet, hæc eo modo, quoad Demonstrationem pertinent, semper esse: demonstrant enim ad causas relata: & sic nunquã deficiunt, vt exponunt Græci & Albert. quamuis ista vel illa, in singulari, non sint semper, sed secundùm partem; nempè singularia, quæ transeunt, & talium singularium non est per se Demonstratio, vt notat Philop. est enim Demonstratio per se ipsius vniuersalis.

Obiectio in textu.

Solutio ibidem.

Quoniam autem manifestum est, &c. 13.

Regreditur, vt ostendat ex proprijs vniuscuiusque principijs esse demonstrandũ, eò quòd ex per se oporteat demonstrare: adeò, vt quamuis ex veris indemonstrabilibusque procedamus, si non ex proprijs, sed ex communibus procedimus, non sit scire per se & simpliciter, sed secundũ accidens. Quomodo Brison procedebat demonstrando circuli quadraturam. Argumẽtabatur enim: quod: ũq; datur & maius & minus, ei datur æquale, sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus: vt patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratum æquale circulo. hoc non est scire simpliciter, sed per accidens. nam medium maius, & minus, est quid cõmune multis, debebat autem probare ex principijs proprijs quadrati.

Brison circuli quadraturam demõstrare intendens.

Ita interpretes declarant Brisonis rationem, cuius nihil dixit Aristoteles: propterea mihi dubium est, an illa fuerit? cùm non solùm ex communibus, sed ex falsis procedat. At Aristoteles ex veris & immediatis videtur dicere processisse. dico, ex falsis, nam illud principium: quo datur maius,

Nota de syllogismo Brisonis.

maius & minus, datur ei æquale: est falsum, vt docet Campanus. nam angulo semicirculi datur rectilineus maior, nepè rectus, & obtusus, & datur minor, scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis: Similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis. Sed satis nobis sit, Brisonem ex communibus processisse principijs, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue vlla alia ipsius ratio. impertinens enim hoc est.

14. *Vnum quod autem scimus non secundùm accidens.*

Explicat quando non secundū accidens scimus: & dicit tunc id esse, cùm scimus passionem ex principijs proprijs & proximis, per quæ, illi subiecto, de quo demonstratur, inest, vt tunc scimus risibilem hominem, cùm per illa principia scimus, per quæ proximè inest homini; vt per animal rationale, similiter triangulum habere tres angulos scimus, non per accidens, cùm ex proprijs principijs trianguli, propter quæ ei inest, scimus. Vnde tunc per accidens scimus, cùm per aliquod accidens extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamen, & non per proprium cognoscimus.

15. *Quare si per se & illud inest.*

Iste locus est magnæ obscuritatis, quāuis variè ab interpretibus exponatur, adducam tamen expositionem nostram, quę mihi magis ad mentem Aristotelis, & secundùm veritatem consona videtur.

Nota 1. duplices passiones de subiecto posse probari.

Aduerte igitur primò, duplices passiones posse probari de aliquo subiecto: quasdam proprias, quæ soli insunt & secundū quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile: quasdam communes, quæ ratione superiorum ei insunt, vt quòd homo sit sensitiuus, quod vegetatiuus, quòd corruptibilis: quamuis harum passionum nō sit Demonstratio vniuersalis, sicut primarum. Quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto, cuius est passio: vt enim passio soli inest, ita & illius principium soli inerit: cū verò demonstramus passiones superiores, etiam principium superius sumemus: nam sicut passio non soli inest, ita nec principium: sunt enim syngenea, vnde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus verò vegetatiuum, per corpus animatum.

Nota 2. passiones sub alternātis scientię nullas de subiecto subalternatæ docet.

Aduerte secundò maximè, multas passiones subiecti subalternantis considerari de subiecto subalternatæ: vt de diatessaro dicit Musicus, est proportio sesquitertia, & hoc prædicatum arithmeticum est. Perspectiuus similiter dicit, conum visiuum esse angulum minorem recto, & tamen prædicatum geometricum est: & huiusmodi sunt multa. ex quo fit, cùm istæ passiones non insint inferiori subiecto, nisi per superius, vt per id debeant demonstrari: vnde medium superioris erit sicut & passio, quamuis veritas conclusionis sit subalternatæ: quod Arist. vocat, quia pertinere ad subalternatam, propter quid verò ad subalternantem.

Expositio textus.

Hoc supposito, veniamus ad literam, docet, adeò verum esse, vt per ea principia, per quæ inest passio subiecto, debeat probari, vt si illud, nempè passio, per se inest, id est, proximè & soli subiecto suo inest, cui inest, per medium etiam in eadem proximitate debeat demonstrari: si verò non ita per se insit, sed sicut Musica ad Arithmeticam, id est, tanquam passio superioris inferiori inhæret, tunc per principium superius passionis illius debet demonstrari. Quamuis differant Demonstrationes hæ communes à proprijs, propriæ enim ad eandem scientiam pertinent integræ, at hæ communes non sic, sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio. at ipsum quia, id est, conclusionis veritas, remota causa, erit inferioris & subalternatæ.

Quare ex his manifestum est, &c. 16.

Quomodo contingat simpliciter demōstrare.

Concludit, simpliciter demonstrare nō contingere aliter quàm ex proprijs principiis: non enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, communem communi: illius tamen proprio principio, passionem demonstrabis; quamuis, vt diximus, non sit Demonstratio vniuersalis illa, quæ passionem communem, etiam per suum principium, concludit: est tamen Demonstratio, & ea licet vti in subalternatis sæpe.

17. *Sed horum principia habent communia &c.*

Philop. D. Tho. Auerr. & alij, hæc verba in hunc sensum exponunt: vt cum dixisset, Demonstrationem perfectam ex proprijs procedere principijs, velit docere, hæc principia propria, habere communia alia principia, per quæ nulla scientiarum particularium demonstrat. cuius ratio est: quia ex communibus, non ex proprijs procederet, quod fieri non potest: hæc autem communia sunt alterius scientiæ, dominæ & reginæ omnium aliarum.

Dubium. Quæ sint principia proxima, quæ communia, itē quæ scientia reliquarum omnium domina?

Dubitabis: quæ sunt ista principia propria, quæ sunt ista communia, quæ est ista scientia domina omnium? Dico, duplicia principia distingui posse: quædam Essendi, quædā cognoscendi: Essendi sunt illa, quæ dant Esse rei, vt materia, & forma, & illæ causæ dant esse corpori cognoscendi, sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hæc autem vtraq; sunt in duplici differentia: quædam propria, quædam communia: propria Essendi sunt principia proxima, quæ dant esse rei, vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis: & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis: principia verò cognitionis propria, sunt dignitates cuilibet scientiæ appropriatæ. dicit enim Geometra: si ab æqualibus lineis æquales lineas demas, cæteræ quæ remanent, sunt æquales &c. & similiter de alijs principijs. Similiter Arithmeticus habet eadem determinata ad numerum. communia verò principia Essendi sunt partes essentiales, & causæ communes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quæ sunt in essentia multarum rerum, & ab his dependent particularia. cognitionis autem communia sunt illæ dignitates nulli materiæ peculiari contractæ: vt, si ab æqualibus æqualia demas, &c. omne totum est maius parte: quodlibet est, vel non est; quorum veritati innititur veritas particularium, sicut esse propriorum principiorū essendi dependet ex communibus. Propterea igitur Arist. dixit, principia propria habere communia principia, intellige de principijs Essendi cum Auerroe, & simul de principijs cognoscendi cum Philop. nam de omnibus his principijs id dictum veritatem habet, hæc autem scientia, quæ communia omnia considerat, tam essendi, quā cognoscendi, Metaphysica est, vt docet Arist. 4. Meta. c. 1. & lib. 11. c. 3.

Et vnumque sit magis ex superioribus, &c. 18.

Probat, scientiam hanc esse dominam: scientia est, quæ ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quæ adhuc ex superioribus & minus causatis est, ergo & maximè scientia, quæ ex supremis & non causatis principijs est: talis est ista Metaphysica, quæ omnium communia principia considerat, ergo domina est, & maximè scientia.

Scientiarū domina Metaphysica.

Sed demonstratio non conuenit, &c. 19.

Reijcitur expositio Auerrois. Dubium in textu. Solutio.

Auerroes hic docet, Arist. concludere: sed melius videtur dicendum, quod respondeat dubitationi. Posset enim quis dicere & petere: num hæc scientia domina per communia demonstret propria scientiarum: Respondet, id non esse: nunquam enim est transitus ab vna scientia in alteram, nisi per modum subalternationis; vt paulo superiùs dixit; & illic declarauimus, quod non est in his principijs, cùm sint eadem, contracta tamen, vt postea declarabitur.

Difficile autem est cognoscere, &c. 20.

Difficultatem, in indagandis proprijs cuiusque principijs, proponit, quod quidem scire est, cùm non nisi per propria sciamus: nos autem ex veris & primis procedentes, existimamus demonstrasse, cùm hæc non sufficiant, sed debeant esse principia propria, & syngenea. Notat Philopon. difficilè esse propria inuenire principia, quia particulares rerum naturæ sunt admodum occultæ, ac idcircò earum principia propria, per quæ demonstrare oportet, difficile cognoscuntur. Atque hæc de Capitis expositione.

Nota ex Philopono cur propria inuenire principia difficile.

QVAESTIO I. circa Cap. VII.

1. Dubium, circa subalternationū cōditiones.

Oportet vt ea, quæ hoc capite dicta sunt, illustremus. ac primum dubium sit de illis tribus conditionibus, quas secundùm communem opinionem ad subalternationem scientiarum necessarias assignauimus. Prima enim, quod subiectum vnius, sit sub subiecto alterius, videtur contra Arist. c. 10. huius

ius libri, vbi docet scientiam vnam tradere propter quid alicuius, ac proinde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsius superius: vt patet de Geometria, quę reddit propter quid Medico, quare vulnera circularia difficilius curentur? & tamen Medicinæ subiectum: nempe corpus humanum, non est sub Geometriæ obiecto, puta, magnitudine.

Dubij secūdum membrum.

Præterea, contra secundam: quod sit inferius accidentaliter: est argumentum. Si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accidens, sed de toto per accidens non est scientia, 6 Meta. ca. 2. nec definitio, 7 Metap. c. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

Dubij tertium membrum.

Contra tertiam est argumentum. Si cōclusio subalternantis est principium subalternatæ; tunc peto: vel talis conclusio est ex terminis ipsius subalternatæ, vel non. si non, igitur non erit principium illius; si verò est, ergo non poterit probari per medium superioris scientiæ; nam tunc esset superius, & passio non posset de eo vniuersaliter prædicari. V.g. dicit Medicus: vulnus circulare difficilius curatur: si mediū est geometricum, nempe circuli partes maximè distant, non poteris Demonstrationē facere; nam dices: cuius circuli partes maximè distant, difficilius sanatur, circularis vulneris partes maximè distant: tūc illa maior est falsa; quia difficilius sanari non inest circulo in communi, quem solū sumit Geometra.

Ad primū Dubium, Primò.

Ad hanc difficultatem dico primò: Si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquo modo eius subiectum sub subiecto alterius contineri dico autē aliquo modo; quia simpliciter non est opus. V.g. simpliciter obiectum Medicinæ non est sub Geometria, vt dicit Arist. tamen illud obiectum, cuius propter quid dat Geometra, est aliquo modo sub Geometria, nempe, vulnus circulare. Similiter Astrologia accipit à Geometria propter quid, propterea cælum, de quo Astrologia est, aliquo modo sub Geometria est, vt habet figuram & dimensionem. & vniuersaliter, nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subiecto: cū autem subalternata de suo subiecto totali accipiet propter quid, erit illud sub subiecto alterius; non enim scientia est simpliciter subalterna alteri ex eo, quòd alicuius particularis subiecti conclusionis aliquando ab ea accipiat propter quid, cùm subiectum commune & totale non sit sub altero, & hoc docuit illic Arist. nempe posse scientiam, propter quid tradere alicuius conclusionis alterius, quāuis enim huius commune subiectum sit sub altero, tamen illud particulare sub eo erit, à quo sumit propter quid.

Secundo. Nota 1. Scientias in cōmuni distingui diuerso modo cognoscēdi ipsius intellectus.

Dico secundò: meritò scientiam subalternatam habere subiectum cum illa differentia materiali & accidentali. pro cuius declaratione aduerte, scientias in communi primò distingui penes diuersum modum cognoscendi intellectus; modus autem cognoscendi intellectus est per abstractionem à materia, res enim abstrahendo intelligimus.

Triplex materia: Signata. Sensibilis. Intelligibilis.

Materia verò triplex est: quædam, quæ dicitur singularis & signata, hæc autem sunt proprietates & conditiones indiuiduorum singularium: quædā est materia, quæ dicitur sensibilis, hęc autem est subiectum cum accidentib. sensibilib. & cū motu, & mutatione, in quibus versantur hæ inferiores substantiæ: non enim sunt nisi cum his inuolutæ dispositionibus: tertia materia est, quæ dicitur intelligibilis, quæ sunt quantitates & dimensiones.

Nota 2. Vt triplex materia, ita triplex intellectus abstractio & intelligendi modus.

Secundò nota: cùm triplex sit materia, triplex est etiam intellectus abstractio, & triplex intelligendi modus, quędam enim intellectus intelligit abstrahendo à materia singulari, non tamen à materia sensibili; vt quando substantias has corruptibiles consideramus, in communi quidē, sed quatenus his substāt mutationibus, & qualitatibus sensibilibus: consideramus enim hominem, leonem, animal, non puram substantiam, sed motibus & mutationibus subiectam: quędam alia intelligimus non solum à singulari, sed etiam à materia sensibili abstrahentes, vt res mathematicas; triangulum enim consideramus abstractum à materia sensibili: non enim in ære, aut ferro, aut ligno consideramus, sed in communi abstractū ab his omnibus subiectis quæ dicuntur materia sensibilis: quædā alia intelligimus ab omni materia abstrahen-

1.

2.

strahentes, vt quando ens, substantiam, Intelligentiam, ac Deum consideramus.

Nota 3. A triplici abstract. triplex scientia speculatiua.

Tertiò nota, iuxta tres abstractiones tria esse scientiarum speculatiuarum genera. Primū, est Philosophia naturalis, quæ considerat res abstractas a materia singulari, sed non a materia sensibili. Alterum est Mathematica pura, id est, Geometria & Arithmetica, quæ res tractant abstractas à materia sensibili, sed non ab intelligibili; nam triangulos & figuras in quantitate, quæ materia intelligibilis est, contemplatur. Tertium genus est Metaphysica, quæ res ab omni materia separatas speculatur. Vide igitur tria genera scientiarum, secundum diuersum intelligendi & abstrahendi modum sumptum. Sunt præter hæc quædam scientiæ; quæ cùm de re, quæ abstrahi poterat à materia sensibili, tractent, non abstrahunt ab ab ea, vt Perspectiua de linea visiua, Musica de numero sonoro, hæc enim vtraque, & similes, de quantitate tractant, & non abstracta à materia sensibili, sed limitata ad visum, vel sonum: cum tamen lineæ & numeri abstrahi ab his possent. tales dicuntur scientiæ mediæ inter Philosophiam ac puram Mathematicam, ac subalternari vtrique, quamuis præcipuè Mathematicæ.

Scientiæ mediæ.

Quid addat subiectum subalternātis.

Ex quo elicere potes, cuius gratia hæc dicta sint. nimirum vt intelligeremus, quare scientiæ subalternatæ addant in subiecto differentiā materialem: hoc autem est, quia scientię inter se genere non distinguuntur, nisi varius sit modus abstrahendi à materia. Cùm igitur subalternans sit abstractior, oportet vt subalternata sit de subiecto contractiori: & hoc diligenter nota.

Ad 2.

Per quod respondetur ad secundum: non enim perspectiuus habet pro obiecto totū hoc, lineam visualem; esset enim totum per accidens: sed lineam vt est in visuali materia: ac si dicas non speculatur quascunque lineas, sed eas, quę in tali materia sunt, idem de aliis huiusmodi.

Ad 3. Duo genera passionū in scientia subalternata.

Dico circa tertium, passiones in duplici differentia reperiri in scientia subalternata, quasdam communes, quæ insunt subiecto illius, non primò, sed à superiori deriuatæ, vt dum dicimus, conus est minor recto, diatessarum est proportio sesquitertia: hæc enim prædicata superioris scientiæ sunt. quædam aliæ passiones sunt propriæ subiecto inferioris, tamen non potest per medium proprium suum probare, vt dicit medicus, vulnera circularia difficilius sanari: tota conclusio medica est, sed medium est Geometræ, quando ergo passiones sunt communes, tunc per medium superioris scientiæ probantur, vt diximus in textu: at cùm sunt peculiares, tunc per medium superioris probantur, contractum tamen ad illud subiectum. vt Medicus non sumet medium commune: latera circuli maximè distant, sed: latera vulneris circularis: & dicet: vulnus cuius latera maximè distant, difficile sanatur, vulnus circulare est vulnus laterum maximè distantium: ergo tale vulnus difficilius sanatur. Per hæc possunt intelligi reliqua. & sic patet solutio argumenti tertij: & est notanda doctrina: non enim intelligere oportet, quod omnia principia subalternatæ debeant demonstrari in subalternante, cùm oppositum experientia doceat: sed ad sensum expositum.

NOTA.

2. Dubium.

Alterum dubium est circa caput: videtur enim, quod vna scientia etiam non subalterna demonstret conclusionem alterius. Nam Philosophus demonstrat rotundum cœlum, similiter Astrologus, & diametrum esse asymetrum probat Arithmeticus: quia aliter numerus par esset æqualis numero impari. Dico, quod sicut vna res varijs rationibus ad diuersa prædicamenta, & ad diuersas scientias spectare potest, ita etiam eadem conclusio, & quæque scientia suis medijs eam demonstrabit. Vnde Philosophus ostendit rotunditatem cœli per motum: Mathematicus verò per æquidistantiam à centro. Ad illud, de diametro, dico, cùm res arithmeticæ, & geometricæ ex parte conueniant, cùm Arithmeticus figuras etiam in numeris, speculetur, aliquando propter communionem subiectorum, & rerum, quas tractant, etiam media sibi communicant: nec hoc est contra id, quod Aristoteles docet.

Responsio ad Dubiū.

Vnam rem varijs modis pertinere & ad diuersas categorias & ad diuersas scientias.

3. Dubium.

Tertium dubium est de Metaphysica: an probet scientiarum principia: ex hoc enim loco sumitur illud vulgare dictum: Nulla scientia particularis sua probat principia, sed Metaphysicæ hoc munus est? Dico pro præsenti, multæ scientiæ particulares sumuntur à Metaphysica: ex parte enim subiectorum indigent Metaphysica stabiliente

Responsio Quomodo se habeat Metaph.

ea ad principia scientiarum. Mente ens, substantiam, accidens, quæ nisi essent, subiecta reliqua fuerent. Secundò indigent illius passionibus: sæpè enim de vno, de multis, de identitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus scientiæ tractant, quæ Metaphysica sunt. Tertiò indigent, quia nullæ propositiones vllam vim probatiuam haberent, nisi in virtute principij: quodlibet est, vel non est; vt alibi diximus. Quartò indigent, quia veritates dignitatum peculiarium in virtute vniuersalium nituntur; vt diximus in textu: & hoc sensu Metaphysica dicitur probare principia aliarum scientiarum, quæ dum sua probat, simul alia probat: vt, qui omne animal sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit, non in propria forma: ita dum Metaphysicus stabilit suas communes dignitates & principia, stabilit inferiora, sed non in propria forma particulari ea demonstrat; imò nec sua semper demonstrat, nempè, quæ per se nota sint, sed à cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialecticè, & ad impossibile reducendo, inuehitur, vt dicit Simplic. 1. Physic. Atque satis de Quæstione hac.

Metaphysica sua principia probando, aliarum etiam scientiarū principia probat.

Demonstratiuarum scientiarum Principia nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæq; ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua Demonstrationem ingredientia.

CAPVT VIII.

1. *Dico autem principia in vnoquoque genere hæc, quæ quod sunt, non contingit monstrare.*

2. *Quid igitur significant & prima, & quæ ex his accipitur, quod autem sunt, principia quidem necesse est accipere, alia verò monstrare. vt quid vnitas, aut quid rectum, aut triangulum. esse autem vnitatem accipere, & magnitudinem, altera verò monstrare.*

3. *Sunt autem, quibus vtuntur in demonstratiuis scientijs, alia quidem propria vniuscuiusque scientiæ, alia verò communia. communia autem secundùm proportionem: quoniam vt ile vtique, quantum in eo, quod sub scientiam est genere, propria quidem, quemadmodum lineam esse talem, & rectum: communia verò, vt si ab æqualibus æqualia auferantur, quòd æqualia sunt reliqua; sufficiens autem est vnumquodque horum, quantum est in genere: idem enim faciet, & si non de omnibus acceperit, sed in magnitudinibus solùm, Arithmetico autem in numeris.*

*Sunt autem propria quidem, ea quæ accipiuntur esse, circa quæ scientia speculatur, inexistentia per se. veluti vnitates Arithmetica, Geometria verò puncta, & lineas: hæc enim accipiunt esse, & hoc esse. horū autem passiones per se, quid quidem, significat vnaquæque accipiunt: veluti Arithmetica quidem, quid impar, aut par, aut quadrangulum, aut cubus: Geometria verò quid *irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quòd autem sunt, monstrant & per communia, & ex demonstratis, & Astrologia consimiliter.* 4. *a.l. proportionale.

Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcunque esse ponuntur. hæc autem sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua: & communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primò demonstrant: tertium passiones, quarum quid significat vnaquæque accipit. 5.

Nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædam horum dispicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestum, quòd est: non enim similiter planum, quòd numerus est, & quòd frigidum & calidum, & passiones non accipere, quid significant. si sint plana: quemadmodum neque communia non accipit, quid significant: hoc, quod est, æqualia ab æqualibus demere, quoniam notum: sed nihilominus natura tria hæc sunt, circa quod mōstrat, & quæ monstrat, & ex quibus. 6. 7.

Ab hoc 7. textu vsq; ad 13. in alijs codicibus, etiam huius versionis, durat cap. 10. atque tractatur in eo potissimum differentia inter dignitates, suppositiones, petitiones atq; definitiones &c.

Non est autem suppositio, neque petitio, quod necesse est esse propter ipsum, & videri necesse. non enim ad extrinsecam rationem demonstratio, sed ad eam, quæ in anima: quoniam neque syllogismus: semper enim est instare ad extrinsecam rationem, sed ad extrinsecam rationem non semper.

8. *Quæcunque igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrans, hæc quidem si apparentia discenti accipiat, supponit, & sunt non simpliciter suppositio, sed ad illum solū, si verò, aut nulli inexistente opinione, aut & contraria inexistente, accipiat idem, petit. Et hoc differunt suppositio & petitio: est enim petitio, quod subcontrarium est addiscentis opinioni: aut quodaliquis demonstrabile existēs accipiat, & vtatur nō monstrans.*

Termini quidem igitur non sunt suppositiones, neque enim esse aut non esse dicunt, sed in propositionibus suppositiones, termino autem solùm intelligere oportet, hoc autem non est suppositio: nisi & ipsum audire suppositionem aliquis esse dicat, sed quibuscunque existentibus, eò quòd illa sunt, fit conclusio.

10. *Neque Geometra falsa supponit, quemadmodum quidam esse ruere dicentes, quòd non oportet falsa vti. Geometram verò mentiri, dicentem pedalem non pedalem, aut rectam descriptam, nō rectam existentem Geometra verò nihil concludit, eò quòd hæc est linea, quam ipse locutus est, sed quæ per hoc ostenduntur.*

11. *Præterea petitio & suppositio omnis, aut vt totum, aut vt in parte: definitiones verò neutrum horum.*

12. *Formas quidem igitur esse, aut vnum aliquid præter multa, non necesse. si demonstratio erit. esse quidem igitur vnum de multis, verum dicere, necesse est. non enim erit vniuersale, nisi hoc sit. si autē vniuersale non sit, medium erit: quare neque demonstratio oportet igitur aliquid vnum & idem in pluribus esse, non æquiuocè.*

13. *Non contingere autem simul asserere & negare, nulla accipit demonstratio, nisi oporteat monstrare & conclusionem sic. Monstratur autem accipientibus primùm de medio, quod verum, negare autem non verum. Medium autem nihil differt esse, & non esse accipere: consimiliter autem & tertium. si enim datum est, de quo hominem verum dicere, si & non hominem verū, sed si solum hominem animal esse, totum, non animal autem: non erit enim verum dicere Calliam, si & non Calliam, tamen animal, non animal autem non. Causa autem, quoniam primum non solùm de medio dicitur, sed & de alio, eò quòd est in pluribus, quare neque si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt.*

Ab hoc 13. textu vsq; ad 15. habetur in alijs codicibus cap. 11. tractans de contradictionis principio.

14. *Omne autem asserere aut negare demonstratio ad impossibile accipit: & hæc neque semper vniuersaliter, sed quantùm sufficiens est, sufficiens autem est in genere. dico autem in genere, vt circa quod genus demonstrationes fert: quemadmodum dictum est prius*

15. *Communicant autem omnes scientiæ sibi inuicem secundùm communia. Communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neq; quod monstrant.*

In alijs incipit hic c. 3.

16. *Et Dialectica omnibus, & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia: vt quòd omne asserere, aut negare: aut quòd æqualia ab æqualibus: aut talium nonnulla.*

Dialectica verò non est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius vnius. non enim interrogaret, demonstrantem enim non est interrogare, eò quòd oppositis existentibus non monstrabit idem, monstratum est autem hoc in ijs, quæ de syllogismo. 17.

Dico autem principia in vtroque genere, &c. 1.

De principijs Demonstrationum, quæ necessaria per se, aut propria docuerat esse, sermo est in hoc capite: quod in tres partes diuiditur: in prima, principia ipsa distinguit, ac quo conueniant, quoue differant, & inter se, & à principiatis ostendit: in secunda, communia principia ab alijs quibusdam separat principijs in particulari: in tertia, quomodo quodam communi principio vtamur in demonstratione mōstrat. Repetit autem aliqua, quæ in proœmio dixerat, quia illic ænigmaticè, vt inquit Philoponus, loquutus fuerat; vel quia illic non per se, sed vt doctrinam, ex præexistenti fieri cognitione, probaret, illa dixerat: nunc verò per se hæc docet.

Summa capitis. Eiusdem diuisio. Quid agatur in prima capitis parte? Quid in secunda? Quid in tertia?

Proponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempè, quæ non demonstrantur esse. vbi aduerte, non esse legendum, sicut aliqui legunt, scilicet [principia sunt, quæ cùm sint, non demonstrantur esse] id est, sunt vera, & inde monstrabilia, iste enim non est Aristotelis sensus: legendum enim est, quod sunt, non demonstratur, id est, principia sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse. est autem hæc pulchra regula principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & Demonstratione, ea scilicet esse principia, quæ talis scientia seu talis Demonstratio non probat esse, sed supponit. V.g. supponit Geometra esse lineas, signa, id est, puncta: Arithmeticus vnitates, numeros, hæc dicuntur principia. Similiter in qualibet peculiari Demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autem non solùm de simplicibus principiis, sed etiā de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & præmissæ in Demonstrationibus singulis: hæc enim omnia, vt non demonstrantur in

Prima pars capitis. Quæ sint principia in sciētijs? Obserua castigatiorem lectionem.

N O T A.

tur in scientia illa, vera esse dicuntur principia scientiæ. vt verò præmissæ in illa Demonstratione cuius sunt, non demonstrantur, illius principia dicuntur & vniuersaliter, quod est in scientia, aut Demonstratione, ita vt illic non demonstretur esse, sed supponatur, id est, principium, siue simplex, siue complexum sit.

2. *Quid quidem igitur significent, &c.*

Quid per Principia hic intelligendum? item quid per principiata.

Assignat id, quo principia, & ea, quorum principia sunt, conueniant. Oportet autem per principia hic non solùm complexa, sed etiam simplicia, vti diximus, intelligere: per ea verò, quę ex principijs sunt, seu per principiata, etiam complexa, quæ conclusiones sunt, & incomplexa seu simplicia, quæ sunt passiones & quæsita. Est ergo conuenientia inter hæc, quòd de omnibus oportet in Demonstrationibus, & in scientijs, supponere, quod significent: hoc enim non demonstratur in scientijs, nec de principijs, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principijs omnibus, propterea oportet supponere, quòd sint, si simplicia, quod existant, si complexa, quòd vera sint: at de principiatis id demonstramus. nam conclusionem veram esse demonstramus: similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Aristoteles ponit exempla in simplicibus principijs, & principiatis solùm, nempè in subiectis, vt vnitate, & magnitudine; in passionibus, vt in recto, & triangulo.

3. *Sunt autem quibus vtuntur in demonstratiuis, &c.*

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria: communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt: vt, si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia; hoc enim pluribus inest scientijs: propria verò, quę ex his, quæ in scientia tali sunt, constant: vt, linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est, cuius extrema non exeunt à medio, hæc enim Geometrica sunt. Posses dubitare, cùm scientia ex proprijs procedat, quomodo principia habet communia? respondetur non vti scientias his communibus, vt communia sunt, sed vnaquæque scientia & Demonstratio ea limitat ad suã materiam, ad quam eis indiget. vt Geometra dicit: si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas: Arithmeticus ad numeros cõtrahit, & singulæ Demonstrationes suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est vis illorum principiorum, cùm semper sint vera & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum analogiam; quia ex eis vnaquæque scientia accipit pro sua materia.

Dubium.

Solutio.

Sunt autem propria quidem, & hæc, &c. 4.

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat, nempè subiectũ, de quo accipimus, quod sit & quid significet: & hoc est, quod dicit: esse & esse hoc, atque de tali subiecto demõstramus passiones, quæ ei per se insunt. & de his, quid significent, supponimus. Posses dubitare: quare modò separatè de simplici & incomplexo principio loquitur? Dico, & hoc est aduertendum, hoc esse discrimen inter complexum & simplex principium. complexum enim in commune & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primò propria complexa cum simplicibus non coniunxit, sed cum communibus, postea simplicia adiunxit. exempla ponit horum, quæ nota sunt: irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non communicat in parte aliquota, vt diameter costæ. quæ passio Geometrica est: inflecti verò dicitur eadem linea, quando ab vno puncto resilit, sicut pila: concurrere dicuntur duæ lineæ, quæ coniunguntur in puncto.

Dubium.

Solutio cum assignatione discriminis principij simplicis & complexi.

Nota explicationẽ phrasium textus.

Omnis enim demonstratiua scientia, &c. 5.

Ostendit sufficienter de istis determinasse, cùm non sit aliquid in Demonstratione præter passionem, & subiectũ, quod principium est simplex, & dignitates principia complexa. Dices, quid de conclusione? Dico, sub subiecto, & passione comprehenditur. Dices, quid de præmissis? Dico, sub dignitatibus esse: nam dignitates licet sub communi forma Demonstrationem non componant, tamen limitatæ & contractæ propositiones, & præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dices: nónne etiam ex propositionibus, quæ dignitates non sunt, demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea, quæ demonstrata sunt, demõstrant alia: Dico, ita esse, & hoc est, quod in

Dubium.

Solutio.

in præcedentibus verbis dixerat Arist. demonstrant per communia, & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus perfectã habet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat propterea dixit, ex dignitatibus esse Demonstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt Demonstrationes, sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

6. *Quasdam tamen scientias nihil prohibet, &c.*

Soluitur dubium ab Arist. Posset quis dubitare: an semper illa supponere necesse sit? Respondet Aristo. non opus esse semper. nam quando subiectum esse notum est, vt calidum esse, frigidum esse: non opus est supponere; sicut quando obscurum est; vt numerum esse. similiter de passione: cùm enim nota est significatio, non opus est supponere, sicut nec de principijs illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significent: hoc enim notum est: quæ verò nota non sunt, supponuntur, quòd supra etiam nos diximus de principijs, & dignitatibus concludit: siue supponãtur ista, siue non, semper illa tria in Demonstratione esse, Dignitates, Passionem, Subiectum.

7. *Non est autem suppositio.*

Secunda capitis pars. Hæc est capitis secunda pars: in qua discrimen inter ista quatuor principia ponitur, Dignitatem, Suppositionem, Petitionem, Definitionem. Dignitas est principiũ necessarium, non solùm in se, sed quod etiam omnibus videtur, & cognoscitur necessarium; vt, quodlibet est, vel non est, & similia. hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscuntur per se, absque alio medio. Posses obijcere: non est omnibus manifestum, quandoquidem negari potest? respondet Aristo. verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secũdum quem Demonstrationes & syllogismos mensurare oportet. nam rationes exteriores potest quis pro libito negare voce, sed interiores non pro libito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interiùs necessariò concessa, quæ Albertus in præsenti item comparat visibilibus, quæ suo lumine videntur; vt superiùs etiam diximus ex ipsomet.

Discrimen inter quatuor genera principiorum.

Excluditur subiectio contra dignitatum notitiam.

Nota.

8. *Quæcunque ergo demonstrabilia.*

Suppositiones & petitiones. Suppositiones & petitiones declarat: hæc enim sunt demonstrabilia principia; quæ cùm demonstrari possint, non demonstrãtur ab aliquo, sed sine Demonstratione accipiuntur esse vera, differunt tamen: si enim ista discenti, id est, ei, cui fit Demonstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius, suppositiones, quod sæpè accidit in argumentando; recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione, quæ probari poterant, quia illi notæ sunt: Si verò discenti non sunt nota, vel quia non est vnius opinionis: id est, quia non scit illa; vel quia contrariè opinatur, & illa existimat non esse, tunc dicuntur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, vt modò admittat ea, vt Demonstratio procedat, & postea probabuntur. in quo apparet differentia horum duorum, à dignitatibus, & inter se. A dignitatibus quidem, quia sunt dignitates indemonstrabiles, & omnibus per se notæ, hæc verò demonstrabilia, & non omnibus nota: Inter se verò: nam suppositiones videntur discenti, petitiones verò non videntur. vtraq; tamen recipiuntur esse absque demonstratione, cùm demonstrari queant.

Suppositiones & petitiones quomodo a dignitatibus distinguantur: Item quomodo inter se?

Termini igitur non sunt suppositiones, &c. 9.

Definitio aliud est principiũ in Demonstratione. quod quid sit notum est, ob id, quid non sit potiùs explicat. non est igitur suppositio, nec petitio, quod duplici ratione probat: altera est, quia suppositiones significant esse, vel non esse, non autem definitiones. cuius ratio est: nam suppositiones in propositionibus sunt, id est, suppositiones sunt propositiones, termini verò & definitiones solum intelliguntur, cùm in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre, vel audire, sunt propositiones, quia simplices cognitiones sunt. Philoponus illa verba [suppositiones in propositionibus sunt] exponit in hũc sensum, quòd definitiones sumptæ in propositionibus, nempè de definitis enunciatæ, sunt suppositiones: vt, homo est animal rationale: triangulus est figura tribus lineis terminata: & est expositio etiam bona. mihi tamẽ videtur prior melior. Concludit Aristoteles suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eò quod ipsæ sunt, id est, sunt pro-

Definitio, quartum principiũ.

propositiones, per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam notatu digna.

1. Notabile. Sunt hic aliquot notanda: primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub vnico genere comprahendi, nempè sub Positione, cuius meminit ca. 2. superiori: nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus ipsum. nec hoc absurdum videri debet.

2. Notab. Suppositiones & petitiones partim demõstratiuas, partim dialecticas esse. Est etiam notandum, suppositiones & petitiones esse in duplici differentia: quædam sunt demonstratiuæ, quædam dialecticæ. Demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in præsenti. vnde malè docuit Philopon petitiones posse esse falsas, cùm hic dicat Aristo. esse demonstrabiles: quædam verò dialecticæ: petunt enim & supponunt etiam hi, qui probabiliter disputant, atque hæ possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

3 Notab. Suppositiones & petitiones, & in scientijs & in ipsis particularibus Demõstrationib. reperiri. Tertiò notandum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in Demonstratione peculiari. in scientia suppositiones, & petitiones, sunt propositiones, quæ cùm demonstrabiles sint, saltem in alia scientia supponuntur, vel vt notæ discenti, vel vt petitæ, deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ: sicut à puncto in punctum lineam ducere, & simile, in Demonstratione verò quaelibet, præmissæ, quæ in ea non demonstrãtur, dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa Demonstratione; si enim sunt notæ respondenti, suppositiones; si verò non, petitiones.

4. Notab. Suppositiones & petitiones non sẽper à priori esse demonstrabiles. Tandem notandum est, cùm Aristo. dicit, suppositiones & petitiones esse demõstrabiles, non intelligi, semper esse demonstrabiles demonstrationes propter quid; sunt enim aliquæ suppositiones immediatæ, vt quando definitiones de definitis sumimus, sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel nõ sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltem à posteriori indigeant: & tamen absque tali probatione proponuntur.

10. *Neque autem Geometra falsa supponit, &c.*

Dubium. Posset quis dubitare, an supponere liceat falsa, vt quidam existimant Geometras falsa supponere in suis Demonstrationibus: supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsan est tripedalis, & lineam rectam, quę curua est, & similia: respondetur, non licere: nam Geometræ non vtuntur illis suppositionibus, vt ex illis demonstrent, sed vt ostendant, veras lineas, & veras rectas, & veras quantitates, per quas demonstrãt: non ergo vtuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant. Solutio.

11. *Amplius petitio & suppositio, &c.*

Hoc est alterum argumentum, quo, suppositionem non esse ipsam definitionem, probat, suppositio enim & petitio est vniuersalis, & in parte, id est, particularis: at definitio nec vniuersalis, nec particularis dicitur; non enim est propositio, cuius proprium est, vniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

12. *Species quidem igitur esse, &c.*

Dubium. Cùm multa de vniuersalibus locutus sit, dubium esse posset; an, cùm Demonstrationes & definitiones sint vniuersaliũ, opus sit, species, id est, ideas ipsas vniuersales separatas ponere; vnũ enim motiuum Platonis ideas constituentis hoc fuit, nempè quia scientiæ & definitiones, quæ vniuersalium sunt, non aliter essent? Respondet Aristoteles, non opus esse ob Demonstrationes, & scientias, ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de multis vniuocè prædicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de vniuersalibus alibi diximus, ob id hic his supersedebimus, vide quæstionem procæmij super Porphyrium. Solutio.

13. *Non contingere autem idem simul, &c.*

Tertia pars capitis. Nota in textu obscuritatem. Locus hic summæ obscuritatis est ob defectum verborum Arist. propterea rem & sensum potiùs, quàm orationem, omnes Græci, Latini, & Arabes explanant. in sensu autem non plenè omnes conueniunt. quorum expositiones & sensus enarrare, prolixum, & inutile esset; sumam ex his omnibus, quæ mihi magis veritati videntur conformia, & literæ Aristo. consonantia: addam autem, quæ videntur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Principia vniuersalissima duo esse. Duo igitur sunt principia vniuersalissima, quorum veritati innituntur reliqua: alterum negatiuum, scilicet, de nullo est

 verum

N O T A.

verum affirmare, & negare: alterum affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare vel negare, verum est. his duobus, sicut & reliquis, Demonstrationes vtuntur limitatis, & coarctatis ad peculiarem materiã: quod quidem quando, & quomodo fiat, in præsenti docet Arist. quæ est tertia pars capitis; de his enim magis videtur dubium, cùm generalissima sint, quàm de alijs. Incipit autem à negatiuo, & dicit, tunc tale principium in Demonstrationem ingredi, cùm talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempe de subiecto conclusionis enunciamus aliquod prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, vt si dicas: Callias est animal, & non est animal.

Quando liceat negatiuũ principium in Demõstratione sumere?

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in Demonstratione etiam sumi tale principium contractum. sumitur autem sic sumendo duos terminos contradictorios, altero affirmato, altero negato & remoto, vt in illa conclusione eadem apparet: sic autem in Demonstratione sumi debet ecce quando liceat tale principium in Demonstratione sumere: sed quomodo, & quo loco in Demonstratione eo vtendum, docet. sunt enim tres termini in Demonstratione, maius extremum, nempè prædicatum maioris, minus extremum, subiectum minoris, medium, scilicet subiectum maioris, & prædicatum minoris. Tale principium non in medio, non in minori extremo, quod dicitur tertium, sed in primo, id est, maiori extremo constituendum est; & dices: omnis homo est animal, & non est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est, non animal.

Dictũ principiũ quomodo & quo in loco sumendum.

Dices: quare nõ in medio, & tertio sumi debet? Huic respondet Arist. quia est inutile prorsus ad talem conclusionem inferendam: nam etiamsi oppositum medij sumeres absq; negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio. nam etiamsi dicas, omnis homo, &, non omnis homo, est animal, & non est non animal, dum modo Callias sit homo tantùm, sequitur; Callias est animal, & non est non animal: similiter de tertio, etiamsi enim non Callias sit homo, dummodò Callias sit homo, sequitur eadem conclusio.

Dubium.
Solutio.

Dices tu: quare de medio & opposito medij enunciamus maius extremum, non autem de medio enunciamus primum, & oppositum primi; dicit enim homo, & non homo animal, at homo non dicitur animal, & non animal: Respondeo, quia maius extremum est superius medio: non intelligas semper id esse in Demonstratione, nempè quòd sit superius; sed hoc est argumentum, non posse tale principium esse necessarium in medio: quia si necessariũ esset, semper esset, at cùm primum est superiùs, non licet: argumentum igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio. Hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valdè notandum.

Dubium aliud.

Solutio.

Literam igitur ipsam exponamus [non contingere autem simul]: id est, istud principium: De nullo est verum affirmare, & negare: nullam Demonstrationem ingreditur, nisi cùm opus est demonstrare conclusionem, sic, id est, per illud principium quod sit, cùm id in conclusione est, tunc autem in Demonstratione accipi sic debet, accipientibus primum, id est, maius extremum de medio in maiori, quod verum, negare autem non verum, id est, affirmãdo ipsum primum, & negando negationem primi, quæ falsa erat, non enim dicebatur: homo est animal, & non animal; hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal & non animal, & remouere contradictorium primi, est dicere, quod negare primum, non est verum

Expositio textus.

Medium autem nihil differt esse, &c.

Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio & minori extremo possumus oppositum medij sumere, etiam oppositum minoris extremi; dicitur enim, homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo, non igitur principium est necessarium, cùm oppositum verè liceat sumere.

Nam si datum est, &c.

Ostendit id exemplo, quomodo sit inutile cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam: dicens, [si datum est, de quo hominem verum est dicere,] id est, si detur quòd Callias sit homo, & non hominem verum, id est, licet verũ sit quod non homo est animal, & non animal, dummodo detur, sed si solum hominem,

minem, totum nempè hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim verũ, id est, sequitur conclusio: Callias est animal, & non non animal, vt sit sensus, dummodo homo sit animal, & nõ non animal, & Callias sit homo, sequitur, quod Callias sit animal, & non non animal, siue etiã non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem, quoniam primum, &c.

Reddit rationem cur id liceat in medio, nempè sumere ipsum, & oppositum: quia nempè maius extremum superius est, & contingit esse, cùm enim conuertibile est, id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet verè sumere, sed semper negando oppositum, vti diximus, postea concludit, nihil differre ad conclusionem, duo opposita in medio sumere, & in tertio: non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa litteram.

Quædam notatu digna.

1. Nota. Oppositũ medij non debere sumi in vtraque propositione.

Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius. Primum: quando dicit Arist. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo, est animal, non intelligas, quòd in vtraq; propositione id licet, nam minor erit falsa, vt notat Auerr. scilicet: Callias est homo, & non homo, sed sensus est: Si in medio tale principium sumendũ esset, nunquam medium, & oppositum sumere liceret: at in maiori id fit, non ergo in medio est ponendum id principium.

2. Nota. Oppositũ medij solũ in maiori sumitur.

Aduerte secundò Nõ, solum in maiori oppositum medij sumi posse; imò, vt notat Philop. aliter sumi est impossibile, cum primum est superius est enim falsum dicere: homo & non non homo est animal, & nõ est non animal, cùm multa, quæ sunt non homo, licet non omnia, sint animalia.

3. Nota. Principiũ generale hoc, solum in prædicato, non sub iecto conclusionis locum habet.

Aduerte maximè tertiò, quare Aristot. non ponat principiũ hoc in subiecto conclusionis, sed solum in prædicato. dicimus enim etiam: homo, & non non homo est risibilis: dico, cùm in subiecto est, non potest poni in Demonstratione; nam esset consequentia mala, nec esset bona forma, cùm detur antecedens verum & consequens falsum, vt patet in hac: omne animal rationale est sensitiuum: omnis homo & non non homo est animal rationale, non valet, ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4. Nota. Demõstrationes, quę cum generali illo sumuntur principio, non esse inutiles.

Aduerte quartò cum Philop. tales Demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur, non esse inutiles: quamuis id videatur S. Thom. sunt enim, vt dicit Philop. multa, quæ apparent secundum opposita prædicata: vt elementa esse corruptibilia, & non corruptibilia; quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundùm totum, similiter cælum esse in loco, & non esse in loco; quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare, posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas demonstrare conclusiones.

5. Nota. Multæ demonstrationes fieri possunt similes Aristotelicę in præsenti.

Aduerte quintò, quamuis istud exemplum Arist. non sit Demonstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamen possunt fieri multæ huiusmodi Demonstrationes, vt si dicas: omnis actus habens esse in se, est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus. ergo anima est immortalis, & non nõ immortalis & sic etiam in alijs fit.

6. Nota. Contradictionem terminorũ simpliciũ esse imperfectam.

Aduerte sextò, cum Philop. cùm audis contradictionem inter terminos, puta, homo, non homo animal, non animal, non intelligas cõtradictionem perfectam, hæc enim non nisi in propositionibus est, sed est quædã imperfecta cõtradictio, quę dicitur secundũ finitos, & infinitos terminos.

Commune autem affirmare, &c.

14. Expositio Themist. & Philop.

Themistius & Philo. volunt, vt postquã Arist. probauit Demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modò probet etiam deseruire Demonstrationi ad impossibile. D. Tho. vero, & alij hoc ad principium affirmatiuum referunt, vt diximus in principio: & quamuis vtrumq; sit verum & probabile, magis videtur consonare literæ sententia D. Thomæ Est ergo sensus, quod hoc principium, de quolibet est verum affirmare, aut negare, deseruit Demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius Demonstrationis, sicut etiam dictum est de alijs principijs communibus.

Expositio verior D. Thom.

Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile.

Propter quod aduerte ex lib. Prio c. 22. & 23. esse duplicem syllogismũ ostensiuũ, & ad impossibile, probamus enim aliquã conclusionem dupliciter: vno modo, illam veram ex veris concludendo, vt qui hominé esse

esse risibilem probaret sic: omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis; ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus & probatio dicitur ostensiua: altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo, suum contradictorium esse falsum; cũ enim contradictoriorum hoc, aut illud, sit verum, si falsum ostenditur vnum, probatur alterum verum. talis syllogismus & probatio, dicitur ad impossibile Demonstratio.

Demõstratio ad impossibile quomodo fiat?

Fit autem hoc modo: sumendo primum contradictorium conclusionis probandæ, putà: nullus homo est risibilis; si probanda est, homo est risibilis, secundò ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt cùm sit illa bona consequentia, & conclusio falsa; necessarium fit, aliquam præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ contradictoria, nam altera coassumpta erat vera, sumitur enim sic: nullus homo est risibilis; omne rationale est risibile, ergo nullus homo est rationalis, in CESARE, conclusio est falsa, ergo altera præmissa. non minor, quia est manifesta, ergo maior, quę est contradictoria prioris: tunc tertio vtatur principio contracto sic: aut omnem hominem non esse risibilem, aut, aliquem esse risibilem, verum est: sed nullum hominem esse risibilem, non est verum, ergo hominem risibilem esse, verum est, in quo tertio processu vtor hoc principio affirmatiuo contracto. & hæc est mens Aristotelis.

15. *Communicant autem omnes scientiæ, &c.*

In quibus principijs omnes sciẽtiæ communicent?

Concludit, scientias omnes communicare in istis principijs communibus, vt dictum est: non tamen in his, ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, id est, non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus, ex quibus proximè demonstrant, nec in conclusione, quam demonstrant.

Nota 1. Tria genera communiũ principiorum.

Vbi aduerte communia principia esse in triplici differentia: quædam sunt communissima omnibus scientijs, & omnibus Demonstrationibus; qualia sunt illa duo

1. prædicta, in his vis omnis probatiuę & il-
2. latiua nititur, vt dictum est: quædam sunt communia multis quidem scientijs, sed non omnibus nec vniuersis Demonstrationibus: qualia sunt illa Mathematica; omne totum est maius parte, & similia: quędam vni scientiæ propria, sed communia multis illis scientiæ Demonstrationibus; vt in Philosophia naturali: motus est: in morali: omnes appetunt bonum. Huiusmodi sunt multa in singulis artibus Ma- 3.
thematicis. in præsenti sermo est de communissimis; in his enim solum omnes scientiæ conueniunt, in reliquis multæ; aut vnius scientiæ variæ Demonstrationes, sed non omnes.

Nota 2. Quomodo principia cõmunia probent aliquam cõclusionẽ?

Aduerte præterea, hæc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, vel cum alijs sumantur propositionibus. non enim semper formaliter sunt in Demonstratione, sed virtualiter: vt, non semper illa priora duo & reliqua in Demonstratione sunt secundùm se, licet virtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo. Vt enim causæ naturales, quædam sunt vniuersales, varijs effectibus procreandis promptę; vt Sol, Cœli, Intelligentiæ; nihil tamen producunt eorum, nisi adiunctæ particularibus causis: Sol enim cum leone producit leonem, & cum equo equum: Ita similiter illa principia communia, non enim ipsa sola, nec particularia sola, sed simul vtraque probant: ac ob id dicuntur communia secundùm analogiam & proportionem: quia sicut in hac scientia cum principijs huius producunt hanc conclusionem, ita etiam in alia scientia & Demonstratione producunt cum alijs particularibus principijs aliam conclusionem. ob id dicuntur principia analoga & proportionalia respectu variarum conclusionum particularium, quæ in varijs scientijs & Demonstrationibus sunt. & hoc est maximè notandum.

Et Dialectica quidem de omnibus, &c. 16.

Aduerte discrimen inter Dialecticam seu Topicam & Metaphysicã.

Duas scientias ex cõmunibus procedere docet, Dialecticã, & Metaphysicam, sed discrimen est inter vtranq;. Metaphysica communia per communia probat, ac propterea Demonstratione vtitur, nam multa probat de ente per causas etiam communes; & sic ex communibus procedere, non est contra id, quod dictum est: solùm hoc est traditum, quòd propria non licet per communia procedendo demõstrare, & sic

Dia-

Dialectica procedit, ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratiocinatur, hic enim de Dialectica, pro Topica sermo est. Vt, Dialecticus probat, amorem esse in concupiscibili, per commune: quia, vbi est vnum contrarium, ibi est alterum, odium verò est in concupiscibili, ergo & amor: sic igitur procedit ex communibus, sed non demonstrat.

Dubium. Dices: quomodo dicit, quòd Metaphysicus communia illa principia demonstret, cùm sint immediata? Respondet S. Thom. quem sequitur Egid. quòd non à priori demonstret: sed contra negantes conatur ostendere, & declarare, & aliqua via probare. Præterea, quia de illis demonstrat passiones; scilicet quod sint immediata, quòd sint per se nota, & alia. vnum fateor, quod mihi videtur, multa principia per se nota, habere causam; quis enim negare poterit non esse causam, quòd totum sit maius parte, & multorum aliorum: sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non per causam, propterea immediata dicuntur. Metaphysici tamen est per tales causas, si quãdo occurrunt, probare, & hoc est quod dixit sub forma dubitandi [si qua tentat monstrare communia] quia non id facit, nisi contra negantes ea, quod rarò occurrit. sed hoc in secundum librum Metaphysicæ reseruetur.

Solutio ex D.Thom.

Principia per se nota habere quandoq; causam.

13. *Sed Dialectica non est sic definitorum, &c.*

Discrimen est Dialecticæ ab alijs scientijs, quòd non est vnius generis definiti, sicut aliæ scientiæ sunt: aliqui dicunt, quod quia est de argumentatione: quæ aptatur omnibus rebus: sed meliùs est, quòd non sit generis vnius: id est, Topica non habet rem certam, & materiam, circa quam probabiliter disputet, sed circa quamcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur. Præterea, differt ab alijs scientijs, etiam à Metaphysica, quod scientiæ vnam partem determinent contradictionis, quam demonstrant, non enim contradictorii simul demonstrari valent: at Dialectica vtitur vtraque parte contradictionis, & vtranque probat Topicè, ac ob id interrogatione vtitur, quæ fit de parte contradictionis vtraq;, quia vtranq; * expositus est, probare; de qua interrogatione dictum est in libro, de syllogismo primo Priorum, cap. primo. Atque hæc de capite octauo.

prompt.

Quæ interrogationes scientiarum sint propriæ, & quæ non sint scientiales. Mathematicarum scientiarum commendatio. Et quo pacto syllogismus ampliari possit, assumendo & in directum, & in latus.

CAPVT IX.

SI verò idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis: propositiones autem secundùm vnamquamque scientiam, ex quibus syllogismus secundum vnamquamq; scientiam: erit vtique aliqua interrogatio scientialis, ex quibus qui secundum vnamquamque, proprius fit syllogismus. 1.

Planum igitur, quod non omnis interrogatio Geometrica fuerit, neque medicinalis: similiter autem & in alijs: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus Geometria est: aut ex ijsdem monstratur Geometria, quemadmodum Perspectiva: consimiliter autem & in alijs, & de his, quidem & rationem subijciendum ex Geometricis principijs, & conclusionibus. 2.

De principijs verò rationem non subijciendum Geometræ, in quantum Geometra: consimiliter autem & in alijs scientijs. 3.

Neque igitur omnem interrogationem vnusquisque scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de vnoquoque: sed quæ secundùm scientiam determinata sunt: si autem disputabit cum Geometra, in quantum Geometra, si. manifestum quod bene, & si ex his aliquid monstret: si autem nõn, non bene. Planum autem, quòd neque redarguit Geometram, nisi secundùm accidens.* 4.

*alij legũt ad omne.

Quare non erit in non Geometricis de Geometria disputandum: latebit enim pravè disputans: consimiliter autem & in alijs scientijs se habet. 5.

6. *Quoniam autem sunt Geometricæ interrogationes, * sunt ne igitur & non Geometricæ: & iuxta vnamquamque scientiam, quæ secundum ignorantiam* qualem nam Geometricæ sunt? Et vnum secundum ignorantiam syllogismus, qui ex oppositis syllogismus aut paralogismus.*

* al. sunt sanè & non Geometricæ
* a. l. aliquam Geometricæ sunt.

7. *Secundum Geometriam verò, aut ex alia arte. Vt musica est interrogatio non Geometrica de Geometria. coalternas verò coincidere existimare geometrica quodam modo, & non geometrica alio modo.*

8. *Duplex enim hoc, quemadmodum * irrhytmicum: & alterum quidem non geometricum, eò quòd non habet, quemadmodum irrhytmicum: alterum verò, eò quòd malè habet & ignorantia hæc, & quæ ex talibus principijs contraria.*

τὸ ἄῤῥυθμον absq; rhythmo & forma.

9. *In Mathematicis verò non est similiter paralogismus, quoniam medium est semper, quod duplex de hoc enim omni, & hoc rursus de alio dicitur omni: quod autem prædicatur, non dicitur omne.*

10. *Hæc autem sunt ac si intellectione viderentur. In rationibus verò latet nunquid omnis circulus figura? si verò descripserit, planum, quid autem carmina circulus? manifestum, quod non sunt.*

Vide Elenchorũ c.9.

11. *Non oportet autem instantiam in ipsum ferre, si sit propositio inductiua, quemadmodum enim neque propositio est, quæ non est in pluribus. non enim erit in omnibus: ex vniuersalibus autem syllogismus: planum quod neque instantia eædem enim propositiones, & instantiæ. quam enim fert instantiam, hæc fieri potest propositio, aut demonstratiua, aut dialectica.*

Vide pro hoc Arist. 2. Topic. non longè à principio ibi. Amplius problema propositioni facientem sibi ipsi instare.

12. *Contingit autem quosdam non syllogisticè dicere, eò quòd ex vtrisq; consequentia accipiũt: quemadmodum & Caneus facit quòd ignis in multiplicata proportione: etenim ignis celeriter gignitur, vt ait: & hæc est proportio sic autem non est syllogismus, nisi celerrimam proportio sequatur multiplex: & ignem celerrima in motu proportio.*

13. *Aliquando quidem igitur non contingit syllogizare ex acceptis: nonnunquam verò contingit, sed non videtur.*

14. *Si autem impossibile esset ex falso verum monstrare, facile vtrique esset resoluere: conuerteretur enim ex necessitate. Sit enim A, ens: hoc autem existente, hæc sunt, quæ noui, quòd sunt, vt B: ex his itaque monstrabo quod illud est. Conuertuntur autem magis quæ sunt in Mathematicis, quoniam nullum accidens accipiunt, (sed & hoc differunt ab ijs quæ sunt in disputationibus) sed definitiones.*

*Augentur autem non per media, sed eò quod assumunt. Vt A de B: hoc autem de C: rursus hoc de D: & hoc in infinitum. Et in latus: * vt A & de C, & de E: vt est numerus quantus, vel & infinitus, hoc in quo A: impar numerus, quantus in quo B: numerus impar, in quo C: est igitur A de C, & est par quantus numerus, in quo D: par verò numerus, in quo E: est igitur A, de E.*

* cod. mul. le vt A, de E, sed malè. & idcolo i. Gram. dicit legendum esse, vt A de B, & de D.

Si autem idem est interrogatio syllogistica, &c.

1. Argumentum Capitis.

Cùm & conclusiones, & propositiones, & principia propria esse in Demonstratione qualibet, & scientia, docuisset, nunc etiam interrogationes, responsiones, ac alia propria esse docet. Atque in tres partes caput est diuisum: In prima, interrogationes, responsiones, disputationes proprias esse in scientijs traditur: In secunda esse etiam proprias interrogationes secundum ignorantiam: In tertia verò de defectibus in syllogismis scientiarum disserit. Proponit igitur hanc Conclusionem. Interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet. & affert hanc probationem: Propositiones ex quibus syllogismi scientiarum fiunt, sunt propriæ in qualibet scientia, sed interrogationes syllogisticæ sunt propositiones, ergo interrogationes sunt propriæ in qualibet scientia. minorem in principio, suo more, ponit.

Diuisio in 3 partes. 1. 2. 3.

Circa hæc dubitabis primò: quomodo hic interrogationes in scientia & Demonstratione ponat, cùm in fine capitis præcedentis hoc Dialecticæ proprium esse dixerit? Respondet S. Thom. quem sequuntur Egid. & alij Philosophi, Demonstratorem & Dialecticum interrogare, sed cum magna differentia: nam Dialecticus interrogat conclusionem, & propositiones, ex quibus syllogizat. Demonstrator verò solam interrogat conclusionem, propositiones accipit, cuius rationem dat Egid. Dialecticus enim cùm ex omnibus procedat, potest non solum conclusionem, sed etiam propositiones negatas probare: at Demonstrator conclusionem, quidē negatam demonstrabit, sed non propositiones, ideò eas nõ interrogat, sicut Dialecticus. Est etiam altera differentia. nam Dialecticus conclusionem interrogat, paratus, quamcunque contradictionis partem probare, at Demõstrator partem veram & necessariam probat

1. Dubium.

Solutio ex D. Thom.

Quàm differenter rogêt Demõstrator & Topicus. 1. 2.

bat: sic ergo ad dubium respondent. At quia hæc solutio non videtur consona Aristot. (nam hic loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones, & non de conclusionibus) respondetur, etiã esse interrogationes propositionũ, sed demonstrabilium, quæ sunt conclusiones, & postea sumuntur ad alias probandas tanquam propositiones. hæc solutio non mihi placet, cùm absolutè Arist. interrogationes vocet propositiones. Propterea dico, etiam Demonstratorem interrogare propositiones, non vt indifferenter sumat consensum respondentis, sed vt euidentiam, & certitudinem etiam à Respondente venetur: sæpè enim interrogamus etiam necessaria, vt simul acquiescere Respondentẽ faciamus: qua via sæpè vtitur Plato. quòd si acciderit, Respondentem non concedere, licet non demonstremus eas, tamen declaramus exemplo, inductione, aut ad incommodum ducentes: de his igitur interrogationibus Demõstrationis est hic sermo, quæ aliæ sunt à Dialecticis, & sic soluitur dubium. Dialecticus enim de vtraque parte contradictionis petit, quia vtraque vtitur: non Demonstrator sic facit.

2. Solutio.

Tertia atq; Authoris Solutio.

Demõstratorem propositiones suas interrogare.

2. Dubium. Dubitabis præterea: quid per interrogationem syllogisticam intelligatur? Dico

Solutio. non intelligi syllogisticam, id est, Dialecticam, vt vult Philop. sed intelligitur ea interrogatio, quę propositionem petit, cui respondere possumus, ita esse, vel non esse. sunt enim multæ aliæ interrogationes, vt, vnde venis: cur ferrum trahitur à Magnete? hæ enim non sunt syllogisticæ: etiam dicitur interrogatio syllogistica, id est, ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quæstionem, quæ est interrogatio conclusionis.

3. Dubium. Dubitatur præterea: quomodo interrogationes propositiones dicantur: non enim

Solutio. nim ex eis syllogismus conficitur? Respõdet S. Thomas & Albert. tract. 3. cap. 4. dici propositiones secundum substantiam; eadem enim est res propositio & interrogatio, modo solo differunt.

4. Dubium. Tandem dubitabis: quid per propositionem contradictionis intelligere oporteat? Dico, propositionem, quæ est vna pars contradictionis, qualis est demonstratiua.

Manifestum itaque quod non omnis, &c.

Infert, non omnem interrogationem esse Geometricam, aut Medicinalem, id est, non omnis interrogationes, quæ in particularibus scientijs sunt, sunt illarum propriæ, sed hæ duæ sunt propriæ Geometrię: altera, quæ sit propositionum, ex quibus conclusiones geometricæ probantur: altera propositionum, ex quibus in Perspectiua conclusiones probantur. & vniuersaliter duæ interrogationes scientiæ cuilibet familiares, eæ ex quibus ipsius conclusiones probãtur, & eæ, ex quibus, quæ in subalterna sunt, etiam probantur, nota literam, [aut quod ex eisdem mõstratur, &c.] id est, aut eæ interrogationes etiam sunt geometricæ, ex quibus eisdem, monstratur aliquid, vt visibilia, id est, monstrantur quæ sunt perspectiua.

Nota duplices interrogationes scientijs familiares.

Et de ijs quidem & rationem ponere, &c. 3.

Hæc sunt verba continua præcedentibus. sensus est: de his etiam, scilicet, perspectiuis principijs reddenda est ratio Geometræ, ac ideo talium propositionum interrogationes, per quas perspectiua probãtur, sunt geometricæ. Idem etiam in alijs subalternis dicendum est: at suamet principia nulla scientia probat, nec ipsorum propter quid reddit, non enim Geometra, vt Geometra, sua principia probat, sicut probat subalternatæ principia. Dico, vt Geometra, quia secundum aliam artem accidere potest principia alicuius scientiæ probare, vt notum est.

Nulla scientia sua principia demonstrat.

Neque omne est vtique vnum, &c. 4.

Infert secundò, cum sint propriæ interrogationes in qualibet scientia, non esse interrogandum quemlibet scientẽ quamcunque rem: non enim Geometram omnia interrogabis, nec Arithmeticum, sed quæ propria illius sunt, nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuilibet interrogationi respondere: immò in disputatione nullus aliquem artificem redarguit, nisi ex principijs illius artis redarguat: qui enim Geometram de re Physica conuincit, per accidens, non vt Geometram conuincit. Oportet ergo & ex proprijs dispu-

putare, & redarguere, non extraneis illius artis.

5. *Quare non utique erit in non Geometricis.*

Concludit, non esse disputandum in Geometria de non Geometricis principijs & rebus, [latebit enim prauè disputans,] id est, in illa arte non poterit cognosci an prauè disputet; cùm non ex illius principijs procedat. Vel secundum Themist. in non Geometricis, id est, cum ignaris Geometriæ, non est geometricè disputandum, quia non poterit ab illis percipi, quando prauè disputetur. Vel aliter: ne disputetur in Geometria non Geometricè, quia si sic disputatur, est praua disputatio, & non apparet, cum disputatio in Geometria fiat.

Varia interpretatio quorundã verborum textus.

6. *Quoniam autem sunt Geometricæ, &c.*

Secunda pars Capitis.

Hæc est secunda pars capitis, in qua tres quæstiones proponit: prima est, vtrum sicut sunt in scientia, puta Geometria, interrogationes geometricæ, ita etiam sint ageometricæ. Altera quæstio est (quia vt postea dicturus est, sunt duæ interrogationes ageometricæ, seu amusicæ, vt ita dicam, & secundum quamlibet scientiam: vna est secundum ignorantiam negationis: altera est secundum ignorantiam malæ & prauæ dispositionis) dubitat, secundum quam harum ignorantiam, interrogationes factæ in scientia, magis vicinæ sint & proximæ illi scientiæ? vnde sic lege literam Boetij [ex his interrogationibus, quæ secundum ignorantiam fiunt in Geometria, qualis est Geometrica, & secundum vnamquamq; scientiam?] id est, ita petitur in alijs scientijs. Tertia quæstio est, cùm duplex sit vitium in syllogismo facto in scientijs, & secundum formam; qualis est paralogismus, & secundum materiam, qualis est is, qui ex oppositis scientiæ procedit, vter ex his magis dicatur syllogismus ignorantiæ in illa scientia & arte: Hæ sunt quæstiones tres.

1. Quæstio. 2. 3.

7. *Secundum Geometriam. &c.*

Soluit duas priores quæstiones, distinguendo duas ageometricas quæstiones, seu potius interrogationes, altera est, quæ fit in Geometria de re musica; si enim Geometram interroges ea, quæ aliarum sunt scientiarum, interrogationes ageometricæ sunt: altera est, quæ fit in Geometria de opposito eius, quod in geometria est: vt si interroges, an parallelæ concurrant? hæc ageometrica est interrogatio; non sicut prior. nam prior de materia extranea à Geometria erat: hæc de eadem materia, sed de opposito principio idem poteris cuilibet scientiæ adaptare: in omni enim hæ duæ fiunt interrogationes à scientia alienæ: & in hoc respondetur ad primam quæstionem: sunt enim ageometricæ quæstiones. postea has duas comparat, & eam quæ ex oppositis est, magis ad Geometriam accedere docet, cùm ferè in materia eadem sit, quamuis non sit prorsus Geometrica, cùm ex oppositis sit. & ex hoc soluitur secunda quæstio. Nota literam textus sic legendam [interrogatio non geometrica] id est, ageometrica est. [aut secundum Geometricam] putà, quæ ex eadem materia, sed opposito modo, [aut ex alia arte,] vt ex Musica est, vti diximus.

Responsio ad primã quæstionem.

Ad 2.

Ordinatio textus.

8. *Dupliciter autem hoc est, vt irrhythmicum, &c.*

Ex vocabulo, ageometricum nempè, sumit rationem distinctionis prædictæ: nam ageometricum vno modo dicitur purè negatiuè, quod nullo modo ad Geometriam pertinet, quales sunt illæ interrogationes aliarum scientiarum, quæ in Geometria fiunt: altero modo priuatiuè, quod aliquo modo ad Geometriam pertinet, sed opposito modo sumptum, & ponit exemplum arithmeticum: inconsonans etenim duobus his modis dici potest, sicut ageometricum, & quod non habet prorsus consonantiam, quod vocat in non habendo, & quod malam habet consonantiam, quod vocat in prauè habendo vbi nota duplicem ignorantiam: altera est puræ negationis, quæ est in non habendo prorsus illam scientiam: altera est prauæ dispositionis, quæ est oppositum scientiæ existimare, illæ interrogationes ageometricæ, quæ sunt ex alijs scientijs, dicuntur secundum ignorantiam negationis: quæ verò sunt ex oppositis, sunt prauæ dispositionis, vt petebamus in secunda quæstione ignorantia, quę est ex talibus principijs, id est, ignorantia prauæ dispositionis, ista est contraria scientiæ: ex quo patet solutio tertiæ quæ

Dupliciter accipitur non geometricum. 1. 2.

Ignorantiam esse duplicem. 1. 2.

Solutio 3. quæstio.

quęstionis, magis enim ignorat scientiam, qui in materia, quàm qui in forma syllogismi deficit.

In doctrinis autem non est similiter. &c.

9. Tertia capitis pars.

Tertia capitis pars hæc est. Quamuis autē Caietanus, & alij, velint hic tertiæ quæstioni responderi: melius est cum Philop. dicere iam responsum esse; vt diximus; hic autem vult Arist. discrimen inter syllogismos scientiarum precipue Mathematicarum, quas doctrinas vocat, & inter syllogismos dialecticos assignare. Ac primum circa defectus, qui in syllogismi forma accidunt: quorum primus eorum, qui in dictione sunt, est æquiuocatio, hanc in scientiarum rationibus non euenire ostendit; quia medium, inquit, est duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipso omni in maiori aliud dicitur: vt autem explicaret, quòd vniuersalitas non est prædicato, sed subiecto addenda; non enim homo est omne animal; propterea adiunxit, quod prædicatur, non dicitur omne, quod idem dixerat lib. de interpretatione.

Dubium. Dices: quod vocat medium duplex? Auerroes respondet, per medium duplex, intelligi, quòd medium sit vnum, & voce, & re significata. in æquiuocatione enim medium simpliciter est vnum, nempè voce sola.

expositio Auerrois

Expositio Philop. Sed meliùs Philop. per medium duplex intelligit, quod idem medium bis sumatur & in maiori, & in minori, & de omni, quod in æquiuoco nō est; cum pro vno in maiori, pro altero in minori, sumatur. hoc autē frequentius accidit in dialecticis; quàm in demonstratiuis: cuius rationem assignat Philop. nam quælibet scientia determinatas res continet, & determinata vocabula ad illas res, ideo animus scientis minus est vagus in rerum apprehensione, quam dialecticus, qui circa omnia vagatur: propterea ei ęquiuocationes accidunt, cùm plura sub vno vocabulo coniugit. V. g. Geometra per circulum quandam figuram concipit, quia eam considerat. Poeta vero quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio. Dialecticus verò, qui circa vtrunque disputat, vtrunque appræhendit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philoponi:

Tertia alia. Quamuis possemus etiam dicere, per medium duplex, voluisse dicere, scilicet, quòd in maiori & in minori bis de omni sumatur: rarò autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpè altera præmissa particularis est.

expositio Authoris.

Hæc autem sunt, vt est videre. 10.

Potest dici, postquam Aristo proposuit medium dupliciter sumi de omni in Demonstratione, hic prosequi rationem explicando differentiam à syllogismo dialectico, vt totum sit vna ratio; quod mihi magis placet: vel quòd sit noua ratio, scilicet: quæ sunt in scientijs, sunt perspicua & præsentia intellectui, sicut quæ videntur: at Dialectica, cùm orationes, & sermones consideret, nō ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio; nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem & intellectum. V. g si circulus describeretur, clarum est, quod non esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulum talem concederet, sic Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus vtitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientijs fit æquiuocatio. Vide de hoc eodem ipsum Arist. 1 Elench cap. 9. vbi id ipsum latiùs docet, & eodem exemplo vsus est.

Aequiuocatio magis ad nomen fit quàm ad rem.

Non oportet autem instantiam. 11.

Hunc locum adeò difficilem existimauit Philop. vt alios interpretes expectaret: adducit tamen quandam expositionem, quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Tho. & alij, vt velit Arist. docere modum, quo in Demōstrationibus instamus, diuersum ab eo, quo in dialecticis instamus. instantia enim debet in scientijs esse vniuersalis, vt si fiat ille paralogismus: omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmen est figura: si volumus instare minori, per vniuersalem, instantia fiet, probādo, nullum carmen esse circulum; non per singularia, sic: omnis circulus est figura, nullum carmen est figura, ergo nullum carmen est circulus quod autem instantia debeat esse vniuersalis, probat Arist. quia instantia fit propositio post ea, siue dialectica, siue demonstratiua, ad faciendum syllogismum: sed si instantia esset ex singularibus, non esset in pluribus nec vniuersalis, ideò nec apta ad syllogismum ex vniuersalibus.

Quanta huius loci perplexitas?

1 Expositio.

Nota, de Instantia.

Hoc est, quod Philopono displicet: nam instãtia semper est conclusio illata contra Respondentis dicta, non ergo est propositio? ad hoc tamen videtur tacitè respondere S. Thom. quòd, licet instantia sit primò conclusio, tamen sumitur postea tanquã propositio ad inferendum aliud oppositum Respondenti, & hoc idem dicebant illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum. V. g sumatur illa instantia praecedens: nullum carmen est circulus: quae erat conclusio; & sic dicatur: nullum carmẽ est circulus, circulus est figura, ergo nullum carmen est figura. ecce enim intuli oppositum conclusionis prioris paralogismi: Sed profectò hoc exemplum est reprehendendum, & miror cur Philop dissimulauerit est enim in prima figura ex minori negatiua. Possent quidem alia exempla poni.

Dubium.

Sed dubium est, nam c. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit, vnde videtur posse instari particulariter in scientijs? Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instari in scientijs: aut ad destruendum tantùm falsam Demonstrationem: aut non solùm ad destruendum, sed etiam ad construendam oppositam Demonstrationem, & tunc instantias vniuersales ponimus, quippè cùm ex eis futura sit Demonstratio, quod non opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum, & hoc est, quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientijs, aliter in dialecticis. V. g. dicat quis: nulla virt⁹ est qualitas, omnis iustitia est virtus: ergo nulla iustitia est qualitas; sic insto maiori: omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas. Iterum per hanc demonstro oppositum alterius conclusionis, sic: omnis virtus est qualitas: omnis iustitia est virtus, ergo omnis iustitia est qualitas hoc autem saepè accidit.

Solutio. Dupliciter nos instare in sciẽtijs.

12. *Contingit autem quosdam, &c.*

Defectum tradit, qui aliquando accidit in scientijs, nempè sumere medium consequens, & superius vtraq; extremitate; tunc enim est vitium in secunda figura ex puris affirmatiuis quomodo argumentabatur Caeneus Philosophus, volens demonstrare ignem in multiplicata analogia fieri, & sumebat pro medio, quid superiùs, nempè celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit. aduerte circa hanc rationem, ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quod semper maior fit ignis, quàm erat materia, ex qua factus erit, vt experientia monstrat: ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod verò celeriter generetur, est, quòd paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Quid sit ignẽ in multiplicata analogia fieri?

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat, exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem, in quo reprehendit Alexandrum, qui superparticularem intelligebat Dices, quare multiplex proportio citò generatur, respõdet Philop. quia statim per numeri duplationem fit, vt patet, 1. 2. 4 8. 16. 32. quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio, & multiplex ad priores. Sed pace Philop. citiùs fit multiplex, quàm sic: non solùm enim per duplationem, sed per generationem cuiusq; numeri, sunt enim multiplices ad vnitatem, vt patet, 1. 2. 3. 4. 5. 6. Caeneus igitur medium commune sumebat; oportebat enim conuersa maiori dicere quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur. ergo, &c. Sed tunc maior esset falsa. nam aliqua celeriter generantur, & non in multiplicata analogia, vt cùm aër citò fit aqua, quia erat aliás maximè dispositus, & tamẽ aqua in minori proportione fit, quia est densior aëre; non igitur bene demonstrauit Caeneus.

Quid multiplicata analogia?

Quia ex decem pugillis aëris vix vnius nascitur aquae.

Aliquando quidem igitur non contingit, &c. 13.

Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari; intellige cùm sint termini conuertibiles: aliquando non licere, cùm non sunt conuertibiles: quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non videatur: id est, sit imperfectus quousque per conuersionem in primam figuram restituatur: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo risibilis: conuersa vniuersaliter maiori, fit prima figura. in hoc vult ostendere Arist. vt D. Thom. & alij dicunt, hunc defectum raro committi in Demonstrationibus praecipuis,

Quando liceat argumentari ex duabus affirmatiuis in secunda figura.

cipuis, in quibus semper ferè termini sunt conuertibiles; non enim syllogismus, qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit, vitiosus est, cùm termini conuertibiles sumuntur.

14. *Si autem esset impoßibile.*

Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Aristot. assignat ante Demonstrationem & syllogismum dialecticum: nempè faciliorem esse resolutionem in Demonstratione, quam in syllogismo dialectico. Est autem resolutio, vt notat Themist. cap. 26. & Philop. vera conclusione proposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est, exquisitio & inuentio. Est autem discrimē inter conclusionem veram dialecticam & demonstratiuam, quòd dialectica, cum ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sint multa, & vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis, syllogizari potest: ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. At conclusio demonstratiua ex veris tantum, non quibuscunq; sed necessarijs colligitur, hæc autem determinata sunt, propterea est facilior resolutio in Demonstratione.

Quid resolutio?

Discrimen inter conclusionem Topicā & Demōstratiuam.

Difficilis resolutio in syllogismo dialectico.

Eadem facilior in Demōstratione.

Hoc igitur est, quod dicit Aristot. si verum non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facilè esset resoluere. nam tunc conuerterentur conclusio & propositiones: intellige, quo ad veritatem, ita vt si propositiones veræ, etiam conclusio vera, & si conclusio vera, etiam propositiones essent, vt si A est, nempè conclusio, B, nempè præmissæ, etiam sunt, & contra. quòd si conuertuntur, facilè erit per conclusionem præmissas indagare & resoluere. at cùm non ita sit, imò verum ex falso sequi possit, non erit talis conuersio, quod in dialecticis fit: ideò resolutio conclusionum in propositiones veras est difficilis. In Mathematicis verò Demonstrationibus cùm non per accidentia fiāt propositiones, sed per definitiones, & ea, quæ per se sunt, non est resolutio difficilis. V. g. quod homo sit animal, potest dialecticè probari. quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones veræ essent, adhuc facilius esset talem conclusionem resoluere. at potest conclusio esse vera, & illa omnia ex quibus syllogizari potest falsa, propterea difficile est eam in propositiones suas probatiuas resoluere: at in Demonstratione, cùm ex veritate conclusionis sequatur etiam veritas propositionum, non est ea difficultas in resolutione circa propositiones, cùm determinatæ sint & veræ.

In Mathematicis Resolutio nō est difficilis.

Augentur autem non per media, &c. 15.

Confirmat indeterminationem propositionum in dialectica, ex diuerso augmento Demonstrationū. Est enim triplex augmentum: primum in post sumendo, cum per conclusionem probatam, iterum aliā, & per hanc aliam probamus, & hoc augmētum etiam est in Demonstratione, vt patet in Euclide. per vnam enim probatam aliā demonstramus: alterum augmentum, est in sumendo ad latus, cùm aliquam superiorem passionem de varijs inferioribus per media varia demonstramus: vt sensibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Arist. est, numerus infinitus, id est, in communi, qui vocetur A, demonstretur de impari, id est, de ternario, qui dicitur C, per imparem quantum, id est, imparem in communi, qui sit B: dices igitur: omnis impar est numerus, ternarius est impar, ergo ternarius est numerus. iterū idem A † nempè numerus demonstretur de pari, nempè quaternario, qui sit E, per parem quantum, id est, in communi, qui sit D: dices: omnis par est numerus, quaternarius est par, ergo est numerus: & sic etiam augentur demonstrationes: tertium augmentum est per media varia demonstrando eandem conclusionem, & hoc non fit in Demonstrationibus, nam vnius effectus vnum est principale medium, in dialectica id fit, vt diximus, ideo difficilis est resolutio.

Triplex augmentum. 1.

2.

3.

Dices: nonne etiam per varias causas augentur Demonstrationes, cum vnum multis causis demonstrari possit: Dico, verum esse, at in eodem genere non multiplicantur Demonstrationes: cùm autem Mathematicæ scientiæ fere per vnicum genus causæ demonstrent, non contingit in talibus Demonstrationibus multiplicari media. Et hoc tantùm intendit in præsenti.

Dubium.

Solutio.

De

De Demonstrationum Quòd, & Propter quid speciebus ac differentijs.

Caput X.

1. *QVod verò differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hoc dupliciter. Vno quidem modo si non per immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia verò ipsius propter quid secundum primam causam. Alio autem, si per immediata quidem, sed non per causam, sed notius eorum, quæ conuertantur. nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse. quod est non causa, quare erit per hoc demonstratio.*

2. *Vt quòd Planetæ propè, per id, quòd non scintillant. Sit in quo C planetæ: in quo B, non scintillare, in quo A, prope esse. verum itaque B de C dicere: planetæ enim non scintillant. sed & A de B: quod enim non scintillant, propè est. hoc autem acceptum sit per inductionem, aut per sensum, necesse igitur A inesse ipsi C quare demonstratum fuit, quòd planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod, est. non enim propter non scintillare, propè sunt, sed propterea, quia propè sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid demonstratio. Vt sit C, planetæ: in quo B, propè esse: A, non scintillare. inest itaque & B ipsi C:* quare & ipsi C, A: & A ipsi B, non scintillare. & est syllogismus ipsius propter quid: accepta enim est prima causa.*

* a.l. & A ipsi B. non scintillare, quare & ipsi C A.

3. *Rursus quemadmodum Lunam monstrant, quòd sphærica, per augmenta. si enim quod ita augetur est sphæricum: augetur autem Luna: planum, quòd sphærica. sic igitur ipsius quòd factus fuit syllogismus. Econuerso autem posito medio ipsius propter quid. non enim propter augmenta est sphærica: sed quia est sphærica, accipit augmenta talia. Luna, in quo C: sphærica, in quo B. augmentum in quo A.*

4. *In quibus autem media non conuertuntur. & est notius, quod non est causa ipsum quidem quòd monstratur, ipsum autem propter quid non.*

Ampliùs, in quibus medium extra ponitur. 5. *etenim in his ipsius quòd, & non ipsius propter quid, est demonstratio, non enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries: quoniam non animal. si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi. vt si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse. quemadmodum si hoc, quod est, incommensurabilia esse calida & frigida, eius, quod est, non sanum esse: hoc quod est commensurabilia esse, eius quod est sanum esse. consimiliter autem & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In ijs autem, quæ sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est. non enim omne respirat animal.*

Syllogismus autem fit talis causa in media figura: vt sit A, animal: in quo B, respirare, in quo C, paries. A, igitur inest omni B: omne enim respirans, est animal: ipsi autem C nulli: quare neque B C nulli: non itaque respirat paries. 6.

Assimilantur autem tales causæ ijs, quæ secundum excessum dicuntur hoc autem est plus distans dicere medium. 7.

Vt illud Anacharsidis, quòd in Schytis non sunt tibicines: neque enim vites. 8.

Secundùm quidem igitur eandem scientiam, & secundum mediorum positionem illæ differentiæ sunt eius, qui est ipsius quòd, ad eum, qui est ipsius propter quid, syllogismum. 9.

Alio autem modo differt ipsum propter quid ab ipso quod eo quod per aliam scientiam vtrunque speculatur, talia autem sunt quæcunque sic se habent inuicem, vt sit alterum sub altero: vt Perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmoniaca ad Arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam. 10.

Ferè autem vniuocæ sunt nonnullæ istarum scientiarum, vt Astrologia & quæ Mathematica, & quæ nautica, atque Harmoniaca, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum. 11.

Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire, ipsum vero propter quid Mathematicorum. hi nanque habent causarum demonstrationes, & plerunque non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciunt, quia non aduertunt. 12.

Sunt autem hæc, quæcunque cùm alterum quid sint secundum substantiam, vtuntur 13.

spe-

formis: disciplinæ nanque circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo geometrica sunt, sed non in quantum geometrica, de subiecto.

14. *Se habet autem & ad Perspectiuam, vt hæc ad Geometriam. alia ad hanc, vt quod est de Iride Ipsum enim quod, Naturalis est scire: ipsum verò propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum * mathema.*

* disciplinam.

15. *Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent, vt Medicina ad Geometriam: quod enim vlcera orbicularia tardius sanantur, Medici est scire: propter quid verò, Geometriæ.*

1. SEd quia differt & propter quid.

Duplex genus demõstrationis, quia, & propter quid.

Duplex genus Demonstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum scientiarum: altera enim Demonstratio, Quia est, quæ facit scientiam, quæ dicitur quia est: altera Demonstratio propter quid, quæ scientiam potissimam facit per causam. Est autem caput in duas diuisum partes: in priori ostendit, quomodo hæ duæ Demonstrationes se habeant in eadem scientia, in posteriori, quomodo sint in diuersis. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas Demonstrationes: scire enim propter quid, est per causam primam cognoscere: at scire quia, dupliciter contingit: vno modo cùm propter causam, sed non primam, cognoscimus; altero modo, cùm immediatum effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest, vt effectus, licet cum causa conuertatur, sit notior nobis, & tunc per illum demonstrantes, facimus Demonstrationes quia.

Caput diuisũ in duas partes.

Differẽtia demonstrationis propter quid, à demonstratione quia.

2. *Vt quod prope sint planetæ, &c.*

Ponit duo exempla: alterum est, stellæ non scintillantes sunt propè nos, planetæ non scintillãt, ergo sunt propè nos. Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cùm sensu & inductione percipiatur: sensu, quia ipsos planetas non scintillare visu dignoscimus. inductione, quia in his omnibus, puta, argento, auro, plumbo, quæ propè nos sunt, non scintillare cõperimus. Poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic: Quæ sunt prope nos non scintillant, planetæ sunt propè nos, ergo planetę non scintillant; hic est per causam Demõstratio Nota per A, maius extremum, per B, medium, per C, minus extremum, intelligi in præsenti loco.

3. *Iterum sic Lunam demonstrant.*

Ponit secundum exemplum: quicquid circulariter illuminatur, est rotundum, Luna sic illuminatur, ergo est rotunda: est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumendo causam pro medio; quod est rotundum, sic illuminatur, Luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

4. *In quibus autem media non conuertuntur, & cæt.*

Docet, non semper Demonstrationem quia, fieri propter quid, cùm enim effectus notior est, sed cum causa non conuertitur, fit solum quia, non propter quid. vt omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est, ergo omnis leo animal. non dices tamen, omne animal progressiuum est; sunt enim multa animalia, quæ non sunt progressiua: in his tamen est Demonstratio quia; non propter quid.

5. *Amplius in quibus medium, &c.*

Assignat exemplum secundi generis demonstrationis quia est, nempe cum fit per causam mediatam, & dicit [in quibus medium extra ponitur] per medium extra poni intelligit Alexander, quod fit in secunda figura, in qua medium dicitur extra poni, vt dicitur 1. Priorum, cap. 5. quia fit superius, & prædicatum de vtraque extremitate. quia verò hæ Demonstrationes, quæ fiunt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideò dicit: [in quibus medium extra ponitur.] Etiam aliter exponit, quòd medium extra poni, sit, causam esse remotam, & distantem ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam.

1. Expositio.

2. Expositio.

Vtraque expositio bona est, prior partim est Alberti, c. 6. tract. 3. exemplum autem est hoc: si quis probaret parietem non respirare, quia non est animal, assignaret quidem causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota verò, non esse animal, nam si non est animal, nõ habebit pulmonem, non tamen est causa proxima. & probat Aristot. illam non esse causam proximam: nam si non animal esset proxima causa non respirandi, animal esset causa proxi-

Quæ causa propria nõ respirandi? Quæ remota?

proxima respirandi: in proximis enim causis, si affirmatio, est causa affirmationis, & negatio, est causa negationis: vt non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi, & econtrà. non sic autem est de animali: non enim animal est causa proxima & immediata respirandi, cùm multa sint animalia, quæ non respirent, vt pisces; ob id etiam non animal non est causa non respirandi. Nota exemplum Aristotelis, qui nõ sumpsit contrarium, nempè malè habendi, sed non sanandi: nam in causis etiam proximis non valet à negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus: nõ enim dices: si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dubium ex Philopono. Dubitat Philoponus: nam Aristoteles videtur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quod non licet, dicit enim: si non animal est causa nõ respirandi, animal est causa respirãdi? Solutio. Respondet hic Aristotel. non facere propositiones aut argumentationes: sed dicere de causis immediatis & proximis: quòd si est causa proxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus: & contra, si negatio est causa negationis, affirmatio etiam erit causa affirmationis. Causa proxima quænam sit? Dices: quid est causa proxima? Dico illã esse proximam, ex qua omni & sola, procedit effectus. Vnde, animal non est causa proxima progressiui motus, quia non omni animali inest: nec similiter non respirare, non est ab eo, quod est non esse animal, quia nõ soli nõ animali inest; multa enim animalia non respirant causa verò proxima, sola, & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est vera illa propositio Aristot. Nec impedit, quod effectus possit ab alia causa procedere, quando hæc est illi proximè subordinata: vnde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licet risibile ab admitatiuo proueniat, admiratiuum enim subordinatur animali rationali, tanquam causæ principali, à qua reliquæ procedunt.

6. *Syllogismus autem fit talis, &c.*

Ostendit, in qua figura similes sint Demonstrationes faciendæ, ac in secunda docet constitui debere, dices enim: omne respirãs est animal, nullus paries est animal, ergo null⁹ paries respirat per A, mediũ intelligit, per B, maius extremũ, per C, min⁹.

Dubium ex Philopono. Dubitat Philoponus, an possit in secunda figura fieri demõstratio propter quid? Solutio. Respondet, & bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurũ: clarius erit si sic dicatur: omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respirat.

Alterũ dubium Philoponi. Dubitat præterea: an in prima figura possint hæ Demonstrationes negatiuæ fieri? Solutio. Respondet subtiliter, quod non: quia cùm maius extremum concludatur negatiuè de minori, propter medium negatiuum, deberet medium negari de minori extremo. & fieret in prima figura minor negatiua: quòd non licet. Nõ enim dices: omne pulmonem habens respirat, paries non habet pulmonem, ergo non respirat. Solutio authoris. Dico hoc non esse dicendum: est enim falsum: possumus enim optimè in prima figura Demõstrationes facere per causas negatiuas, sumẽdo pro medio totam causæ negationem, sic; nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus respirat.

Comparantur autem huiusmodi, &c.

7. Expositio Philoponi. Philoponus & Themistius dicunt, hic Aristotelem comparare has causas remotas his, quæ dicuntur secundùm excessum, explicant autem ea dici secundùm excessum, quę nõ sunt necessaria, sed superflua. Ac si dicat: istæ causæ remotæ sunt superfluæ, cùm sine his demonstrare possimus. Expositio & melior Thomæ. sed reuera melius exponit S. Thomas, nẽpè superiora & cõmuniora dici secũdùm excessũ, & est sensus, has remotas causas dici, vt prædicata superiora; excedũt enim & superant effectus. Dices: qua ratione id docetur? Dico: quia reddit rationem, quare tales Demonstrationes, quia, sint in secunda figura. nempe cùm media, scilicet causę remotę, sint superiores effectibus, ac de illis prædicentur, cùm autem medium superius est, secundam facit figuram.

8. *Si enim illud est, quòd Anacharsides, &c.*

NOT. Vtitur alio exemplo eiusdem, ex Anacharside, qui cùm Scytha esset, & degeret Athenis, occurrentibus fæminis præ vino nimio saltantibus, quas vocat Aristoteles Auletrides, fuit interrogatus, an in Scythia essent similes? Respondit, non esse vites. hæc

hæc causa est remota: proxima enim erat ebrietas ex vino est autem Demonstratio sic facienda: vbi sunt auletrides, sunt vites, in Scythia non sunt vites, ergo in Scythia non sunt auletrides. Demōstratio est, quia: non enim est proxima causa, non esse vites, cùm esse vites non sit causa, quod sint, cùm etiam vbi vites non sunt, reperiuntur tales: vinum enim potest differri: vtitur similibus literis, sicut in priori exemplo.

9. *Secundùm igitur eandem scientiam, &c.*

Concludit, se dixisse de Demonstratione, quia, & propter quid, secundùm eandem scientiam, & secundùm mediorum positionem; id est, quomodo differant in medijs, & per quot media Demonstratio quia, procedat, quæ est prior pars capitis.

Dubium. An demōstratio quia, sit dicenda demōstratio? Solutio.

Dubitatur: an Demonstratio, quia, sit dicenda Demonstratio? Dico non esse potissimam Demonstrationem, qualis est definita superiùs, ac de qua locuti sumus hactenus; hæc enim soli propter quid, insunt: est tamen quædam Demonstratio imperfecta, distincta specie ab ea, quæ est per causam primam: harum enim distinctio secundùm media sumi debet, hæc autē differunt specie in his Demonstrationibus.

Dubium 2.

Dubitatur secundo. nam videtur esse aliud genus Demonstrationis, puta à signo, similiter Demonstratio propter quid causæ, & propter quid simpliciter: vt superiùs diximus ex Auerr. præterea est ad impossibile Demonstratio, vt si ignis non esset attractiuus, non esset calidus, consequens est falsum, ergo & antecedens: Dico, sub Demonstratione, quia, non solum comprehendi Demonstrationem ab effectu, sed quamcunq; quæ per causam primam non procedit, siue sit ab effectu, siue à signo, siue à causa remota, siue quæ fit inter superiora & inferiora quidditatiuè: inferiora enim superiorum, & superiora inferiorum, sunt remota causa; cùm ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quæ sunt opus ad causam primam, vt diximus Dico secundo, non opus esse illam Demonstrationem propter quid, distinguere, quia omnis Demonstratio causæ ostendit causam & conclusionē esse, vt latè diximus superiùs. Dico tertiò, illas Demonstrationes reduci, vel ad quia, vel ad propter quid vnde illa reducitur ad hanc, propter quid omne calidum est attractiuum: ignis est calidus, ergo est attractiuus.

Solutio. 1.

2.

3.

Alio autem modo differt ipsum &c. 10.

In secunda parte docet, quia & propter quid, differre in diuersis scientijs. Non intelligas hic esse aliud genus Demonstrationis, quia, sed quod sit aliqua Demonstratio potissima propter quid, cuius causa & propositiones sint vnius scientiæ: conclusionis verò cognitio, quæ dicitur, quia, sit alterius scientiæ, quod accidit in subalternatis, vt diximùs latè superius, ponit exemplum Philop Perspectiuus enim dicit, res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori videntur angulo, putā A: ad minorem verò distantiam maiores apparere, quia sub maiori angulo videntur, puta B. at quare angulus B sit maior A, Geometræ est scire propter quid. Perspectiui verò quia ponit Aristo multa exempla subalternarum. Nota per Apparentiam, vt vult Philopon. intelligi Nauticam, quæ sub Astrologia est.

Pars 2. Ca. Vide de subalternatione Alb. tract. hoc 3 ca. 7.

Ferè quidem vniuocæ sunt nonnullæ, &c. 11.

Philopon. subalternantes & subalternatas scientias vult dici ferè vniuocas, quia vtræque sunt eiusdem rationis ferè, quia non absolutè & simpliciter. Sed crediderim, mentem Arist. esse, quod aliquæ subalternantes, & subalternatæ idem habent commune nomen, vt Musica dicitur ipsa Mathematica, vt speculatiua etiam Musica, dicitur hæc practica ei subalterna, quā vocat secundum auditum. Similiter Nautica dicitur Astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamen non in omnibus est inuenire. Nota subalternantes vocari Mathematicas, quarum est cognoscere propter quid, subalternas verò sensibiles, quippe quæ magis sensui accedant, cùm materiales sint, quarum est cognoscere quia, & conclusiones.

Sententia Philopon.

Authoris.

NOTA.

Hi enim habent demonstrationes causarum, &c. 12.

Ostendit subalternantes, ipsas causas cognoscere, non tamen quia: accidit enim frequenter, quod quis teneat causam, & effectum ignoret, cum causam non applicat & ponit exemplum: sæpè enim contingit propositionem aliquam vniuersalem

lem cognoscere, puta, omnem mulam esse sterilem, & ignorare, hãc, vel illam mulam esse sterilem, quia non aduertit, nec occurrunt cognitioni: ita fit in causis & effectibus potest ergo in subalternante cognosci propter quid, vt non cognoscatur effectus.

13. *Sunt autem hæc, quæcunque alterum, &c.*

Expositio Philoponi bona. Philopon. vult verba hæc dicta esse de subalternantibus & superioribus scientijs Mathematicis, vt sit sensus: hæ scientiæ, cũ substantiam ab alijs diuersam habeãt, cuius species, id est, figuras, lineas, quantitates considerent, tamen solis speciebus contentę sunt; abstrahunt enim à materia omni sensibili, quòd si ista, quæ Geometriæ & Mathematicæ puræ considerant, in substantia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectant, sed abstracta ab eo. est bona expositio.

Melior expositio D. Thomæ. At S Thõ. aliter exponit, & bene, vt priora verba sint pro inferiorib. scientijs: hæ enim cùm aliud quid sint à superioribus secundum substantiam & materiam speciebus tamen & figuris vtuntur, sicut superiores, sed contractis ad illam materiam, reliquæ verò eas à materia separant, licet in materia sint, propter quod vult has differre penes maiorem, vel minorem à materia abstractionem.

14. *Habet autem se ad Perspectiuam, &c.*

Docet, sicut Perspectiua ad Geometriam se habet, ita se habere scientiam de Iride ad Perspectiuã, cui subalterna est. scire enim quia, est scientia de Iride, quæ Physica dicitur, quia est in materia sensibili, vel quia sit pars Physicæ, vt aliqui volunt: at scire propter quid, est Perspectiui simpliciter, vel secundùm disciplinam, id est, vel Geometriæ, cui perspectiua subijcitur, vt bene explicat Egidius: nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15. *Multæ autem & non sub se inuicem, &c.*

Concludit, aliquando conclusionem vnius scientiæ probari in alia, quamuis tales scientiæ non sint subalternæ, vt patet. Medic° enim dicit: vulnera circularia difficilius sanari, Geometra dat causam: quia latera circuli maximè distant, non tamen Medicina subijcitur Geometrię. Huiusmodi sunt multa alia. Latè diximus de subalternatione cap. 7. superiori: similiter de alijs difficultatibus, quę hic poterant occurrere, in alijs capitibus disputatum est, ideò supersedebimus.

Primam figuram maximè scientiæ esse accommodatam.

CAPVT XI.

FIgurarum autem maximè scientialis est prima. Mathematicæ namque scientiæ per hãc demonstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria, & Perspectiua, & ferè, vt dixerim, quæcunque ipsius propter quid considerationem faciunt aut enim omninò, aut vt plurimum, & in plurimis per hanc figuram ipsius propter quid fit syllogismus quare & propter hoc erit vtique maxime scientialis. maximè nanque proprium ipsius scire est propter quid speculari. 1.

*Postea & ipsius quid est scientiam per solam hanc venari possibile, in media enim figura non fit * prædicatiuus syllogismus, ipsius verò, quid, est scientia affirmationis. in vltima autem fit quidem, sed non vniuersaliter: ipsius autem quid est, vniuersalium est: non enim homo aliquo modo est animal bipes.* 2. * a.l. affirmatiue.

Ampliùs hæc quidem illarum nihil indiget, illæ verò per hanc condensantur, & augentur, quousque ad immediata venerint. Manifestum itaque, quod ad sciendum maximè propriè est prima figura. 3.

Quemadmodum verò contingebat A inesse B, indiuiduè, ita & non inesse accidit, dico autem indiuiduè inesse, aut non inesse, eò quod non est ipsorum medium: sic enim non erit secundum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur aut A aut B in toto aliquo sit, aut & ambo, non contingit A ipsi B primò non inesse. 4.

Sit enim A in toto C: si igitur B non est in toto C, (contingit enim ipsum quidem A esse in aliquo toto: ipsum verò B non esse in hoc) syllogismus erit, quod A ipsi B non insit: si enim C, A quidem omni: ipsi verò B nulli: A nulli eorũ, quæ B. 5.

Consimiliter autem & si B in toto aliquo est, vt in D, ipsum nanque D omni B inest: 6.

est: ipsi autem A nulli ipsum B. quare ipsum A nulli eorum, quæ B, inerit per syllogismum.

7. *Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.*

8. *Quod autem contingit ipsum B non esse in quo toto est A, aut rursus A, in quo est B, manifestum ex coordinationibus, quæcunque non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, quæ sunt in A C D coordinatione, de nullo prædicatur eorum, quæ sunt in B E F: ipsum verò A in toto est H coordinato existenti: planum, quod B non erit in H. commutarentur enim coordinationes, consimiliter autem & si B in toto aliquo est.*

9. *Sin verò neutrum sit in toto ullo: non insit autem A ipsi B: necesse est indiuiduè non inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterũ ipsorum in toto aliquo esse.*

10. *Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quidem igitur in prima B, erit in toto aliquo: affirmatiuam nanque oportet, quo ad hoc propositionem fieri.*

11. *Si autem in media vtrùm contigerit ad vtraque enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus: ambabus verò negatiuis existentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit aliud alij non inesse indiuiduè. & quando contingit, & quomodo, diximus.*

1. F*igurarum autem faciens scire maximè, &c.*

Intẽtio Arist. & cõtinuatio textus. Cùm principia materialia Demonstrationis hucusque tradiderit: nempe propositiones: nunc de principio formali, hoc est, de Figura, per quam præcipuè Demonstrationes fiunt, sermonem facit, atq; hæc causa est communis huius continuationis textus: quamuis possemus forsan magis ad rem dicere: Quod cùm paulò ante Demonstrationes quia, in secunda figura fieri dixisset, nunc Demonstrationes propter quid, præcipuè in prima fieri velit ostendere. (Alio modo.)

Diuisio capitis. Caput autem in duas partes diuisum est, in priori probat, primam figuram maximè seruire Demonstrationibus, in posteriori loquitur de immediatis propositionibus negatiuis.

Conclusio capitis: & rationes conclusionis. Proponit igitur conclusionem hanc in principio: Figura, quæ maximè ante alias ad scientiam est apta, est prima. Quam tribus rationibus ostendit: prima est quasi quædam inductio: omnes enim Mathematicæ: vt Geometria, Arithmetica, Perspectiua, similiter reliquæ scientiæ, quæ per causas demonstrant, aut omninò, aut vt plurimum per primam figuram demonstrant: cùm igitur Demonstratio, quæ per causam procedit, sit nobilissima, & maximè scire faciat, atq; ista per primam figuram procedat; colligitur, primã figuram facere præcipuè scire. Nota quòd dicit, vt plurimum, quia non semper in prima figura fiunt. (1. Ratio.)

Dubiũ ex Egidio. Dubitat Egidius: quare Demonstratio quæ per propter quid est, fiat magis in prima figura: Respondet distinguendo: aut enim, per ipsum propter quid, probamus aliquid inesse, aut non inesse: si inesse, cùm sit affirmatio, & vniuersalis, nõ potest colligi in secunda, nec in tertia: si non inesse, potest colligi in secunda, etiam & in prima: vt nullum animal rationale est brutũ, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum: fit etiam in secũda: nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum, cùm igitur quæ fiunt per secundam, fiant per primam, nõ autem econtra, vt plurimum prima aptior est Demonstrationi. (Responsio.)

2. *Postea ipsius quod quid est.*

2. Ratio. Hæc est secunda ratio pro eadem conclusione: Maximè definitio vtilis est Demonstrationi, sed hanc non nisi per primã cõsequimur, ergo figura prima ante alias Demonstrationi conducit. Probat minorem: nã definitio de definito affirmatiuè, & vniuersaliter prædicari debet, si vniuersaliter, non poterit in tertia concludi, si affirmatiuè, non in secunda, quæ negatiuè concludit.

Dubium. Dices: quomodo definitio de definito demonstratur: non enim definitionis est Demonstratio? Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari: ostendimus enim differentiam diuidendo genus. dicit secundò, quod etiam probamus definitionem per ipsius definitionem, sic: omnis oratio explicans, quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat, quid sit homo, ergo ipsius est definitio. (Solutio Philoponi.)

Authoris. Alij aliter respondent. mihi videtur dicendum, non quidem hic dicere Arist. quod demonstretur, sed quòd ostendatur, vel ab effectu, vel à signo, vel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationem vtimur prima figura.

3. *Amplius hæc quidem illis, &c.*

3. Ratio. Tertia ratio est: Quia ista est figura nobilissima: non enim indiget alijs, at aliæ indigent ipsa: nam per eam densantur & augmentantur, donec ad immediata perueniant.

Dubium. Dices: quomodo reliquæ duæ densantur & augmentantur per primam? Respondet Philop. quòd densatio inest propriè materiæ, augmentum formæ; & cùm prædicatum sit forma, subiectũ materia, quoties prædicatum fit subiectum, est densatio: quoties verò subiectum prædicatum, est augmentatio. cùm secunda figura ad primam reducitur, prædicatum vnius præmissæ fit subiectum: nam medium erat in vtraque prædicatum, ob id per densationẽ secunda intendit in primam: at in tertia medium, quod erat subiectum in vtraque, fit in vna prædicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam, ita etiam exponit Egidius.

Soluitur ex Philop.

In quo vsu hic densatio iuxta Philoponum?

Itẽ in quo Augmentatio?

Aliter ex Themist. At Themist. aliter exponit. dicit enim densari & augmentari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & Demonstrationis, cùm sunt mediatæ, talis autem prosyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones: est enim, vt quædam coarctatio; dicitur etiam augmentatio propter multitudinem mediorum, modò enim per vnum, posteà hoc per aliud immediatius probamus. Est autem in prosyllogizatione hoc notandum, quod secunda figura non potest prosyllogizare suas vtrasque præmissas, cùm alterna sit affirmatiua, & non possit concludi in secunda: similiter nec tertia, cùm alterna sit vniuersalis. debent ergo à prima prosyllogizari. hæc enim & suas, & aliarum propositiones prosyllogizat quia quocunque modo concludit: propterea dicit Arist. reliquas densari, & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Prosyllogizatio.

3. Expositio. Hæc expositio est bona: quamuis possemus etiam dicere, quod per densari intelligat reductionem modorum aliarum figurarum ad primam, quatenus plures modi ad vnum primæ reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiam idem sit augmentari. nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempè qui erant in alijs figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur; ipsa verò prima immediata dicitur, cùm non sit opus ad alias reducere, nec per eas confirmare ipsam.

Sicut autem A esse in B, indiuiduè. 4.

Cùm de immediatis propositionibus modò sermonẽ fecisset, vt volunt Them. & Philop. nunc de immediatis tractat. ac primò docet, esse immediatas, non solùm affirmatiuas, sed etiam negatiuas propositiones, sicut etiam mediatas. vocat autem affirmatiuas immediatas, cùm prædicatum subiecto indiuisibiliter, id est, non per medium aliquod inest, negatiuas verò immediatas, cùm prædicatum subiecto non inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A, intelligi prædicatũ, per B, verò subiectum.

Vt autem discursum perfectum Aristotelis intelligas, aduerte, ipsum distinguere propositiones negatiuas, in quatuor genera, hoc ordine. primum cum prædicatum, puta A, est sub aliquo toto, id est, continetur sub aliquo genere, vel aliquo, quod de illo vniuersaliter prædicetur essentialiter, subiectum verò, puta B, non est sub aliquo toto: vt qualitas non est homo: alterum, cũ econtra subiectum est sub aliquo toto, non autem prædicatum: vt, nullus homo est qualitas: tertium, cum vtrumque est sub toto, vel diuerso: vt, homo non est albedo, vel eodem: vt, homo non est equus, sub animali: quartum, cùm neutrum est sub toto: vt, nulla substantia est quantitas. Intendit ergo Arist. tres priores esse mediatas propositiones, & demonstrabiles, quartam verò indemonstrabilem, & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se: singulas ergo explicemus. Quatuor genera propositionũ negatiuarum.

Sit enim A in toto C: 5.

Agit de primo genere, cùm prædicatum est sub toto, non autem subiectum, & intendit, talem propositionem posse demõstrari per tale totum, quod dicatur D, affirmatum de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totum prædicati 1. Genus cũ prædicatũ est sub toto, non autem subiectum.

dicati sit alienum à subiecto, & tunc faciam syllogismum in CAMESTRES ad illam conclusionem: nulla qualitas est homo, sic sumendo animal: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo.

6. *Similiter autem & si B in toto aliquo, &c.*

2. Genus. Ostendit secundum genus, cum subiectum est in toto, non autem prædicatum: vt nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiecti, quod sit D, putà animal negatum de prædicato, affirmatum de subiecto fiet Demonstratio in CESARE sic: nulla qualitas est animal, omnis homo est animal: ergo nullus homo est qualitas.

7. *Eodem autem modo, &c.*

3. Genus. Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter: aut enim per totum subiecti, aut per totum prædicati: vt, nullus homo est albedo. per totum prædicati sic: omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo null⁹ homo est albedo. per totum subiecti sic: nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo: Cùm vero extrema sub vno proximo genere sunt, vt, homo nō est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

8. *Quod autem contingit B non esse, &c.*

Cùm supposuisset in probatione, in toto prædicati non esse subiectum, & econtra, ostendit id posse fieri ex prædicamentis, quæ ad inuicem non commutantur, id est, non prædicantur: vt sit vnum prædicamentum subiecti A C D. sit aliud prædicati BEF: clarum est quòd si A sit in G, id est, in quodam genere sui prædicamēti, quòd in illo non erit B, cùm sit alterius coordinationis. Per tres literas vnum prædicamētum intelligit, plura enim in eo prædicata ordinantur.

9. *Si verò neutrum sit in toto, &c.*

4. Genus. Quartum genus, cùm nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum: vt, nulla substantia est qualitas, & vniuersaliter, quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc non est medium illud demonstrandi, cùm non habeant superiora, nec proprias definitiones. & probat. Nam si aliquod sit medium, oportet vt vniuersaliter prædicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt suprema, non ergo habent superius essentiale; ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur, vnde non est medium ad concludendum negatiuè, etiam si esset vniuocum, vt patet; nam de vno deberet negari.

Aut enim in prima figura aut media, &c. 10.

Ostendit, quod tale medium deberet de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiuè. nam aut talis Demonstratio fieret in prima figura, vel in secunda. omittit tertiam, quæ cum non concludat vniuersaliter, non est apta Demōstrationi, de qua est sermo: si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua medium de conclusionis subiecto affirmatur. nō ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius. Figura tertia cur non apta Demōstrationi in præsenti.

Si verò in media, &c. 11.

Nec in secunda fieri docet: nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad vtrumque contingit, id est, aut maior, aut minor erit affirmatiua, cùm ex vtraque negatiua non fiat syllogismus: cùm medium verò sit in vtraque prædicatum, prædicabitur affirmatiuè, de vno extremo illius, quod fieri non potest. cōcludit ergo esse mediatas, & immediatas propositiones negatiuas, & quādo sint, se iam docuisse. Atque hæc de hoc capite vndecimo, quod absoluit præceptiuam partem horū librorum.

Quot, quibusue modis syllogisticis, tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus Ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur?

CAPVT XII.

IGnorantia verò quæ non secundùm negationem, sed secundùm dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit. Hæc autem in primò quidem inexistentibus, aut non inexistentibus contingit dupliciter. aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse: aut quando per syllogismum accipiat suspicionem. Simplicis quidem igitur suspicionis simplex est deceptio, cius verò, quæ est per syllogismum, plures. 1.

Non

2. *Non insit enim A nulli eorum quæ B indiuiduè. si igitur syllogizet A inesse ipsi B, medium accipiens C, deceptus erit per syllogismum.*

3. *Contingit quidem igitur vtrasque propositiones esse falsas, contingit autem alteram solùm. Si enim neque A, nulli eorum quæ C, insit: neque C, nulli eorum quæ B: assumpta verò fuerit vtraque econuersò, ambæ falsæ erunt.*

4. *Euenit autem ita se habere C ad A & B, vt neque sub A sit, neque vniuersaliter in B. impossibile namque B esse in toto aliquo, dicebatur enim à primò ipsi non inesse. A verò non necesse omnibus entibus inesse vniuersaliter: quare ambæ falsæ.*

5. *Sed & alteram contingit veram accipere, non tamen vtram volueris, sed A C; C B. namque propositio semper falsa erit: eo quod ipsum B, in nullo sit: A C verò euenit.*

6. *Quemadmodum si A & ipsi C, & ipsi B insit indiuiduè: quando enim idem primò prædicetur de pluribus, neutrum in neutro erit.*

7. *Differt autem nihil, neque si non indiuiduè insit. Deceptio quidem igitur inexistendi & per hæc, & ita fit solùm: non enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ verò est non existendi, & in prima fit, & in media figura. Primum itaque dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.*

8. *Contingit quidem igitur vtrisque falsis existentibus, quemadmodum si A & ipsi C, & ipsi B insit indiuiduè. Si enim acceptum fuerit A quidem nulli C: C verò omni B: falsæ erunt propositiones.*

9. *Contingit autem & altera falsa existente, & hac vtrauis. Euenit enim A C, quidem veram esse, C B verò falsam. A C quidem veram: quoniam non omnibus entibus inest A.*

10. *C B verò falsam: quoniam impossibile est C inesse ipsi B, cui nulli inest A. non enim amplius vera erit A C propositio, simul autem si & ambæ sunt veræ, & conclusio erit vera.*

11. *Sed & C B contingit veram esse: altera existente falsa, quemadmodum si B & in C & in A est. necesse enim alterum sub altero esse. quare si acceperit, A nulli eorum, quæ C inesse, falsa erit propositio. Planum igitur quòd, altera falsa existente, & vtrisq; erat falsus syllogismus.*

In media autem figura, totas quidem esse propositiones ambas falsas, non contingit. quando enim A omni B insit, nihil erit accipere, quod alteri quidem omni, alteri verò nulli inerit. Oportet autem sic accipere propositiones, vt huic quidem insit, illi verò non insit: siquidem erit syllogismus. si igitur sic acceptæ falsæ, planum, quòd econtrariò econuersò se habebunt. hoc autem impossibile. 12.

In aliquo verò vtranque nihil prohibet falsam esse, quemadmodum si C & A, & B alicui insit. Si enim A quidem omni acceptum fuerit inesse: B verò nulli: falsæ quidem ambæ propositiones, non tamen totæ, sed in aliquo. Et econuersò quoque posito priuatiuo, consimiliter. 13.

Alteram verò falsam esse, & vtramuis contigit, quod enim inest A omni & B inest. Si igitur acceptum fuerit ipsum C inesse quidem toti A, toti verò B non inesse: C A quidem vera erit, B C autem falsa. 14.

Rursus quòd B quidem nulli inest, neque A omni inerit. si enim ipsi A, & ipsi B: sed non inerat. Si igitur acceptum fuerit C A quidem toti inesse, B verò nulli. B C quidem propositio vera, altera autem falsa. Consimiliter verò & transposito priuatiuo. quod enim nulli inest A, neque B nulli inerit. Si igitur acceptum fuerit C A quidem toti non inesse: A C quidem propositio vera erit, altera autem falsa. 15.

Et rursus quod omni B inest, accipere inesse nulli A, falsum, necesse enim, si B omni & A alicui inesse: Si igitur acceptum fuerit, C inesse quidem omni B nulli verò A: C B quidem vera erit, C A autem falsa. Planum igitur quod & ambabus existentibus falsis, & altera solum, erit syllogismus deceptionis in indiuiduis. 16.

Ignorantia autem non secundum negationem, &c. 1.

Conuenit, vt dicit Philop. scienti, non solùm scientiæ cognitionẽ tradere, sed etiam, quæ scientiæ opponatur, ignorantiã exponere Cùm igitur Arist. de scientia & modis, quibus eam consequimur tractauerit, nunc de ignorantia scientiæ opposita, ac quibus vijs eam imbibamus disserit. & q̃a sicut scientia erat de immediatis & mediatis propositionibus, ita etiã ignorantia: de

Intentio Aristot. ex Philopon.

de vtraque ignorantia differit, & quæ fit secundùm propositiones immediatas: & hoc in capite præsenti; & quæ fit secũdùm mediatas: & id in capite sequenti. Cùm autem immediatę sint in duplici differentia, affirmatiuæ, & negatiuæ, priùs de negatiuarum ignorantia, quę solum fit in prima figura, postea de affirmatiuarum etiam ignorantia, quæ fit in prima, & tandem de earundem affirmatiuarum ignorãtia, quæ fit in secunda, differit. tertia enim figura, cùm non concludat vniuersaliter, excluditur; hic enim de vniuersalibus & per se est sermo, & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantùm est sermo de vniuersalibus.

Duplex ignorantia. Proponit igitur, duplicem esse ignorantiam, & secundum negationem, & secundùm dispositionem. Illa est secundùm negationem, quæ est simplex negatio & carentia scientiæ, quam ignorantiam rustici, pueri, & ij, qui nihil didicerunt, habent: quæ non aliud est, quàm non habere rei cognitionem. Illa verò dicitur ignorantia secundùm dispositionem, cùm opinamur oppositum veritatis: vt qui opinaretur, hominem non esse risibilem, plantas non habere vitam, talis haberet ignorantiam dispositionis.

Ignorantia secundum negationem quæ?

Ignorantia secundùm dispositionem.

Ignorantiã dispositionis duobus modis contingere.

Adhuc ista ignorantia dupliciter contingit: Vno modo sine syllogismo, cùm nimirum vel authoritate aliqua, vel vana experientia, aut exemplo, aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum veritatis: vt qui Solem paruæ quantitatis propter visum iudicaret: aut, qui triangulum non æquiualere duobus rectis, cum tres angulos videat, existimaret: aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis. hi haberent ignorantiam dispositionis simplicem, & sine syllogismo: Altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum, cùm nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum veritatis, præsertim necessariæ; nam de hac est sermo. & talis definitur ab Aristot. sic: per syllogismum facta deceptio.

De qua ignorantia dispositionis sit hic sermo?

Discrimen inter hanc ignorantiã sine syllogismo & cum syllogismo.

Assignat autem discrimen inter vtranque. nam ignorantia sine syllogismo simplex est, id est, qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantùm in illo decipitur: at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur. nam syllogismus probans falsum, aut vnam aut vtranque præmissam habet falsam. Hic enim loquimur de syllogismo ignorantiæ opposito scientiæ præcedenti tantùm in materia, qui ex falsis probare intendit oppositum veritatis necessariæ & scientificæ.

Non fit enim A, in nullo B, &c. 2.

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis: quod quidem est, cùm opinamur oppositas vniuersales affirmatiuas veras per aliquod principium & medium falsum; quod in BARBARA fit. nam solum in hoc modo hoc vniuersaliter affirmatiuè concludimus. dicit igitur; non sit A in B, id est, sit aliqua negatiua immediata, putà: nulla substantia est quantitas; si aliquis per aliquod medium C, putà numerum, existimet omnem substantiam esse quantitatem: sic, omnis numerus est quantitas, omnis substantia est numerus, ergo omnis substantia est quantitas, decipitur in negatiuis immediatis.

Contingit igitur vtrasque propositiones, &c. 3.

Ostendit primò, quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuam falsam, posse vtranque præmissam esse falsam. & similiter posse vnam esse veram, & alteram falsam. quod autem vtraque posset esse falsa, patet. sumatur ista propositio cuius fit ignorantia: omne B est A, nempè omnis substantia est quantitas; si pro medio sumamus aliquid, de quo non sit A, supple quantitas, & ipsum nõ sit de B, nempè de substantia, & sit C, nempè color, tunc contrariè sumendo, id est, affirmando quantitatem de illo, de quo negabatur, & ipsum affirmando de substantia, de qua negabatur, vtraque præmissa erit falsa; sic: omnis color est quantitas, omnis substantia est color, ergo omnis substantia est quantitas. sensus est, quòd si illam probemus per medium, de quo vniuersaliter prædicatum non affirmetur, & quod de subiecto conclusionis etiam vniuersaliter non affirmetur, tunc vtraque propositio erit falsa, sicut conclusio.

Potest autem sic se habere, &c. 4.

Quòd autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit, probat.

Primùm: Quia illud medium C, non prædicatur vniuersaliter de subiecto conclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur; & de ipso prædicatum non prædicatur vniuersaliter in maiori; prædicatum enim erat vnum generalissimum, quod non de omnibus entibus affirmatur, ob id possum sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur verè.

5. *Sed & alteram contingit veram, &c.*

Probat, etiam posse in simili ignorantia vnam propositionem esse veram; sed hanc impossibile est, esse minorem, quæ semper erit falsa, quam vocat B C. maior potest esse vera, quam vocat A C, quòd minor non possit esse vera, declarat: quia in minori subijcitur subiectum conclusionis vniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris; est enim minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cùm subiectum conclusionis sit generalissimum, nihil verè de eo vniuersaliter affirmabitur. manebit igitur maior vera, minor verò falsa.

6. *Vt si A & in C & in B indiuisibiliter est, &c.*

Probat, maiorem posse veram esse, & minorem falsam. quod enim minor semper sit falsa, probatum est. & nota rationē, quæ obscura est. Demus illam conclusionem immediatam: nulla quantitas est substantia, nullum B est A. tunc A, nempè substantia immediatè, & indiuisibiliter negatur de B, quantitate: sub substantia iterum sumamus subiectum, de quo immediatè affirmetur, putà, corpus, dicatur C, hoc stante; impossibile est, quòd corpus C, affirmetur de quantitate, B. nam, vt egregiè dixit Philop. cùm vnum prædicatum de duobus prædicatur primò, & immediatè, siue de vtroq; negatiuè, siue de altero affirmatiuè, de altero negatiuè, siue de vtroque affirmatiuè, impossibile est, quòd illa duo affirmentur ad inuicem, vt ipse bene probat.

NOTA

Cùm igitur substantia de quantitate immediatè negetur, de aliquo verò affirmetur immediatè, putà, corpore, si quis ad probandam affirmatiuam falsam, omnem quantitatem esse substantiam, sumat pro medio in prima figura, illud immediatum affirmatiuum substantiæ, faciet maiorem veram, sed minorem falsam. nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdem prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alex. cùm A, putà, prædicatum, est indiuisibiliter in B, & in C, & immediatè de vtroque prædicatur; sed cum discrimine. nam de B, negatur immediatè, quod est subiectum conclusionis, de C verò affirmatur, quod est subiectum minoris.

Differt autem nihil, &c. 7.

Docet, quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem veram, minorem falsam esse, vt si dicas: omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota, illam priorem probationem esse necessariam, nempè, quando est necessarium, quod minor falsa, maior sit vera, ex ratione immediatæ prædicationis modò hæc probatio est duplex; nam maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Quæ verò est non inexistendi, &c.

Concludit, se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ fit per primam, hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiuè; oportet, vt de ignorantia affirmatiuæ immediatæ agat. quæ fit, cùm oppositam negatiuam vniuersalem existimamus veram per syllogismum, cùm autem talis syllogismus inferens negatiuam fiat in prima & secunda figura, prius de eo, qui in prima fit, tractat.

Contingit igitur vtrisque falsis, &c. 8.

Tractat modò de ignorantia immediatæ affirmatiuæ in prima figura, quæ est: Cùm negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter, quod fit in CELARENT, & tunc ex vtraq; falsa procedere possumus, & id modo probat. Sit affirmatiua immediata: omnis homo est animal: scilicet, omne B est A: ignorantia sit opposita: nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid, de quo etiam immediatè affirmatur animal, puta, C, leo, vtraque erit falsa maior, quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo, de quo immediatè affir-

tè affirmatur, minor etiam est falsa, quia affirmamus duo immediata eiusdem prædicati, quæ, vt diximus, affirmari nequeunt, vt si dicas: nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal.

9. *Contingit autem & altera falsa, &c.*

Probat etiam in eadem figura posse vnam tantùm propositionem esse falsam; siue hæc sit maior, siue sit minor: sed primò ostendit, cur maior, puta, A C, est vera, & minor B C, falsa Ratio autem, propter quam maior possit esse vera est: quia cùm prædicatum conclusionis ignoratæ non prædicetur de omnibus, si pro medio sumatur aliquid eorum, quibus non inest, erit maior vera, in qua negamus prædicatum de tali medio, vt si ad eandem conclusionem: nullus homo est animal; sumatur medium, lapis, & dicatur: nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal.

10. *Sed quæ est C B, falsa, &c.*

Quòd verò minor sit falsa, postquam maior est vera, probat: Quia cùm aliquod prædicatum de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam vniuersaliter, est impossibile, quòd illa duo affirmentur. V. g. si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter verè negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ, vt si des: nullus lapis est animal, & das, homo est lapis, aut lapis est homo, sequetur, homo non est animal, aut in FERIO, aut in FELAPTON, similiter si des: omnis homo est animal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in DATISI.

Hoc est igitur quod dicit: [si detur maior negatiua vera nullum C, est A] scilicet nullus lapis est animal, cùm animal de omni homine prædicetur, puta, A de omni B, non poterit C de B, id est, lapis de homine affirmari vniuersaliter: aliter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicendo: omnis homo est animal, lapis est homo: ergo lapis est animal, contra eam maiorem: nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram, propter quam oportet esse minorem falsam: quia cùm maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa: nam ex vtraque vera, non fit conclusio falsa; at conclusio est falsa, cùm sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo, stante maiore vera, necessariò minor est falsa; forma enim syllogismi bona esse supponitur.

Sed & eam, quæ est C B, contingit veram esse, &c. 11.

Probat modò, minorem C B, posse esse veram maiori falsa existente, quod fiet cùm medius terminus, puta, C, fuerit sub prædicato, & superiùs subiecto; tunc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum verò de subiecto affirmare in minori, erit verum. V. g. si per syllogismum ignoretur ista: nullum animal est viuens, per hoc medium, corpus, tunc maiori falsa, minor vera erit: vt nullum corpus est animal, omne viuens est corpus, ergo nullum viuens est animal quando dicit, si B sit in C & in A, sensus est, si subiectum conclusionis sit in C, id est, in medio, & in A, id est, prædicato conclusionis, tunc vniuersaliter negare in maiori A de C, falsum erit, sed verum affirmare in minori C de B. Ecce quomodo decipi contingat in prima figura, circa affirmatiuas immediatas, & ex vtraque propositione falsa, & ex vna falsa, altera vera existente.

Sed in media figura, &c. 12.

Transit ad ostendendum, in secunda figura, quando in affirmatiuis decipiamur, inferendo negatiuas oppositas. Et primò Affirmati- docet, non posse vtrasque propositiones ua seu necesse in totum falsas, vocat vniuersales, gatiua pro- tam affirmatiuas, quàm negatiuas: in to positio, tum falsas, quæ secundum nullum sin- quæ dica- gulare veritatem habent: vt, nullus ho tur in totũ mo est animal, omnis homo est lapis: in falsa, quæ parte verò falsæ dicuntur, quæ secundum in parte. aliqua singularia veræ sunt: vt, omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura cùm conclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ, non posse vtrasque propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Nota de medio in secunda figura.

Propterea aduerte, quòd in secunda figura medium sit in vtraque præmissa prædicatum, ac ob id de vno extremo conclusionis debet affirmari in vna, de altero verò negari: aliquando tamen maior est affirmatiua, vt in CAMESTRES, aliquando verò minor, vt in CESARE. Loquamur ergo de priori, vt vtraq; huius propositio sit in totum falsa, medium debet nulli prædicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere: sic enim fiet, vt maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis prædicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto conclusionis negamus, oppositum fit in CESARE, nam medium debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit vtraque in totum falsa.

Dicit igitur Aristoteles, fieri non posse, vt tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua vniuersalis immediata: vt, omnis homo est animal; nam tunc contraria negatiua esset vera, vt patet, si des enim in CAMESTRES aliquid, quod de nullo animali, & de omni homine prædicatur; argumentabor sic ex ipsis: nullum animal est, putà, D, omnis homo est D, ergo nullus homo est animal, propositiones per se veræ; ergo conclusio similiter. si des in CESARE aliquid quod de omni animali, & nullo homine verè dicatur, argumentabor in CAMESTRES ex datis: omne animal est D, nullus homo est D. ergo nullus homo est animal: non igitur cùm infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest vtraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modò id Aristot. nam si vtraque est falsa in totum in CAMESTRES, ex contrarijs, quæ erunt veræ, inferam in CESARE, conclusionem eandem falsam esse veram, ex vtraque etiam falsa in CESARE, inferam ex contrarijs verisque veris in CAMESTRES conclusionem illam falsam esse veram. V. g. fiat syllogismus: omne animal est D, nullus homo est D, ergo nullus homo est animal, si das propositiones vtrasque falsas in totum, ergo contrariæ erunt veræ: sumam illas in CESARE, & probabo veram conclusionem falsam, sic: nullum animal est D, omnis homo est D, ergo nullus homo est animal. Si propositiones veræ, conclusio erit vera: idem de CESARE, non ergo decipi possumus ex vtraq; propositione in totum falsa in secunda figura.

In aliquo autem vtranque, &c. 13.

Ostendit posse aliquando esse vtranque propositionem in parte falsam, vt si sumas medium particulariter competens vtrique extremo, tunc negare de altero vniuersaliter, de altero verò affirmare, erit in parte falsum. vt si ignoraretur: nullum animal esse viuens, per Brutum, sic: omne viuens est brutum, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est viuens, esset in parte vtraque falsa. idem fit econuersò posito priuatiuo, id est, priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in CESARE, sicut in CAMESTRES.

Alteram autem falsam, &c. 14.

Cùm probasset ex vtraq; falsa in parte, non tamen in toto, posse aliquem decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcunq; sit: at quia sunt duo modi, CAMESTRES, & CESARE, ostendit quando in CAMESTRES ex vna vera, altera falsa decipiamur, postea in CESARE, ac primum, quando in CAMESTRES maiori vera, minori falsa, deinde econtrà. dicit igitur: sume superius prædicato, quod dicitur A, nam hoc etiam superius erit subiecto B, & pone pro medio, & sit C: tunc fiet maior vera, & minor falsa: vt si ignorantia est huius: nullus homo est animal, per viuens sic; omne animal est viuens, nullus homo est viuens, ergo nullus homo est animal.

Iterum quod in B nullo est, &c. 15.

Quòd si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minori vera, sic: omne animal est brutum, nullus homo est brutum: ergo nullus homo est animal.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. 16.

Hoc etiam fieri in CESARE docet, sed prius cùm maior est vera: vt si medium sumas extraneum vtrique extremo, sic: nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal, quòd si medium omni subiecto insit,

N O T A. insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor vera, vt si dicas: nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal aduerte has literas in hoc capite, per C, medium, per B, minus, per A, maius extremum intelligi. per A C, maiorem, per C B, verò minorem. Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraque falsa & ex altera tantùm.

De ignorantia in mediatis propositionibus.

CAPVT XIII.

1. *IN his verò, quæ insunt non indiuiduè, aut non insunt, quando quidem per proprium medium efficiatur falsi syllogismus, non possunt ambæ falsæ esse propositiones, sed ea solùm, quæ est ad maius extremum. Dico autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus*

2. *Insit enim A ipsi B, per medium C: quoniam igitur necesse est, C B, affirmatiuam accipi, cùm fit syllogismus: planum: quòd semper hæc erit vera, non enim conuertitur: A C verò falsa, hac enim conuersa contrarius fit syllogismus.*

3. *Consimiliter autem & si, ex alia coordinatione, acceptum fuerit medium, vt D licet in toto A sit, & de B omni prædicetur: necesse enim D B equidem propositionem manere, alteram verò conuerti. quare hæc quidem semper vera, illa autem semper falsa. & quasi talis deceptio eadem est ei, quæ est per proprium medium.*

4. *Si verò non per proprium medium efficiatur syllogismus: quando sub A quidem fit medium: ipsi verò B nulli insit: necesse est falsas esse ambas. accipiendæ namque sunt econtrariò, quàm se habent propositiones, si debet syllogismus fieri, sic autem acceptis, ambæ efficiuntur falsæ, quemadmodum, si A quidem toti D insit: D verò nulli eorum, quæ B: his enim conuersis syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ.*

5. *Quando verò medium non fit sub A, vt D, A, D quidem vera erit, D B autem falsa: nam A D quidem vera, quoniam non erat in A ipsum D: D B autem falsa, quoniam si esset vera, & conclusio vera esset: sed erat falsa.*

Sed cùm per mediam figuram efficitur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cùm enim fit B sub A, nihil contingit, huic quidem omni, illi verò nulli inesse, quemadmodum dictum est & prius. 6.

Alteram autem euenit, & vtramlibet Si enim C, & A & B insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A inesse, ipsi verò B non inesse: A C quidem vera erit, altera autem falsa. Rursus si acceptum fuerit C ipsi quidem B inesse, A verò nulli: B C quidem vera erit, altera autem falsa. 7.

Si igitur priuatiuus fit deceptionis syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio. Sin autem affirmatiuus, quando quidem per proprium medium, impossibile ambas esse falsas, necesse est enim C B manere, si quidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius, quare C A semper erit falsa. hæc enim est, quæ conuertitur. Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipiatur medium, quemadmodum dictum est, & in priuatiua deceptione. necesse enim D B quidem manere, A D autem conuerti, & deceptio eadem est ei, quæ prius. Quando autem non per proprium: si D quidem sit sub A, hæc quidem erit vera, altera autem falsa: euenit enim A pluribus inesse, quæ non sunt sub se inuicem. 8.

Si verò non fit D sub A. planum quidem, quòd hæc semper erit falsa, affirmatiua namq; accipitur, D B verò contingit & veram esse, & falsam, nihil enim prohibet, A quidem nulli D inesse, D verò ipsi B omni: vt animal scientiæ, scientiam autem Musicæ. Neque rursus, si neque A nulli eorum, quæ D, neque D nulli eorum, quæ B. Manifestum igitur, quòd non existenti medio sub A, & ambas euenit falsas esse, & vtram volueris. 9.

Quot igitur modis, & per quæ euenit fieri deceptiones, quæ secundum syllogismum. & in immediatis, & in ijs, quæ per demonstrationem, manifestum.

In ijs autem, quæ non indiuisibiliter, &c. 1.

Postquam de immediatorum ignorantia tradidit, nunc de mediatis disserit: ac primò de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit, cùm oppositas negatiuas opinamur per syllogismum. Possumus autem ignorare has dupliciter: aut per proprium medium, aut per mediū Intentio Aristot. in hoc capite.

Medium Proprium quodnam sit?

non proprium, vocatur mediũ proprium, id, quo talis affirmatiua vera demonstratur: vt animal rationale demonstrat hominem esse risibilem. Cùm igitur per tale medium decipimur, id est, illud assumimus ad probandam oppositam negatiuã, est ignorantia per proprium medium; vt si dicat quis: nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Idem contingit in negatiuis mediatis: est enim proprium medium, quod demonstramus non esse: vt per animal rationale demõstramus nullum hominem esse hinnibilem. Cùm igitur de illo probamus oppositum, sic: omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis; est similiter ignorantia per medium propriũ. tale medium dicit Arist. esse id, per quod fit syllogismus contradictionis, id est, syllogismus probans oppositam conclusionem veram: cùm verò non per tale medium contingit ignorantia, dicitur medium non proprium.

Dicit igitur Aristoteles, quòd quoties in mediatis decipimur per medium proprium; non contingit propositionem vtramq; falsam esse, sed minor est vera; quæ autem est versus maius extremum, id est, maior, falsa. Ratio autem hæc est: quia est eadem minor in syllogismo ignorantiæ, & in syllogismo contradictionis & veritatis: in vtroque enim est affirmatiua, cùm sit in prima figura, maior verò non est eadem; sed conuersa, id est, mutata in contrariam negatiuam, sicut conclusio: vt patet, si dicas: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, est syllogismus veritatis: iste verò ignorantiæ; nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis, hoc literis explicat solum in affirmatiuis, per A, maius extremum, per B, minus, per C, medium intelligit: conuerti verò vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiuam: & quòd minor sit vera, probat: nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantiæ, manente minore, fit contrarius syllogismus verus,

Similiter autem est & si ex alia, &c. 2.

Ostendit, quòd, quamuis non sit medium proprium, per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione; nempè sit medium quo quocunque modo conclusionis illius veritas probetur; si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadem, quæ erat in syllogismo vero: sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam. vt si per risibile decipiamur, opinantes, hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuum, tamen quia per id probatur verè, hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium. idem de alijs medijs veritatis.

Si verò non per proprium medium, &c. 3.

Manifestat, quando non est medium proprium, posse vtrasque propositiones esse falsas, vt si medium sit, de quo omni prædicatum dicitur: & quod de nullo subiecto dicatur, tunc enim, cùm contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ: nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio; de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari, de quo verè negabatur. Sic enim syllogismus primæ figuræ CELARENT. V. g. sit conclusio: nullus homo est sensibilis, nullum B, est A, sumatur medium D, irrationale, fiat syllogismus talis: nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraque est propositio falsa.

Cùm verò non sit sub A medium. 4.

Probat etiam posse maiorem esse veram, & minorem falsam, vt si sub maiori extremo sumamus medium, cui non inest ipsum, tunc maior erit vera A D, quia est negatiua, minor verò D B, falsa, quia cùm conclusio sit falsa, & maior vera, necessariò minor erit falsa, vt si sub sensibili sumatur planta, sic: nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis. præmisit non absque ratione posse etiam maiorem falsam, minorem veram esse, vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic: nullum animal

animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sentibilis; quia istud medium est proprium. fieri autem non potest, quòd cũ medium non est proprium, possit minor esse vera; est enim affirmatiua; medium autem non proprium nequit verè affirmari de subiecto, esset enim simile proprio, vt diximus.

5 *Sed per mediam figuram, &c.*

Nunc de ignorantia earundem mediatarum affirmatiuarum in secunda figura tractat, ac dicit, idem prorsus quod superiùs dixit de immediatis, non posse vtramque propositionem in totum falsam esse. Quia cùm prædicatum verè insit subiecto, non poterit medium inueniri, quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero vniuersaliter negetur, quod necessarium est, vt vtraque sit falsa. relege superiorem locum de immediatis; namque illic latè declaratum & probatum est hoc.

6. *Altera verò potest esse falsa, &c.*

Sed vnam falsam, alteram veram, siue maior siue minor sit, esse posse, ostendit. nam si sumatur medium competens vtrique extremo, tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, vt in CAMESTRES; erit prior vera, posterior falsa, sic: omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si verò idem econtra fiat in CESARE, vt sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic: nullum sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit, se iam de ignorantia affirmatiuarum, quæ per syllogismum negatiuum fit, dixisse, tam in prima, quàm in secunda figura.

7. *Si verò sit affirmatiuus, &c.*

Nunc de ignorantia negatiuarum tractat, quæ fit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id, quod in principio de affirmatiuis, cùm fit ignorantia per medium proprium, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eædem quæ erant in syllogismo vero, hæ verò sunt contrariæ, vt si hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus sic: omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis. vtitur eisdem dictis literis. idem docet cùm medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est priùs.

Cùm verò fit non per proprium, &c. 8

Ostendit modo, quando non per medium proprium fit, posse maiorem veram, minorem verò falsam esse: vt si sub maiore extremo sumatur aliquid, cui ipsum inest; potest enim vnum de pluribus prædicari, de vno affirmatiuè, de altero negatiuè: ob id talia duo non poterunt affirmari ad inuicem verè, vt si sub A, hinnibili sumas D, equum, sic; omnis equus est hinnibilis, omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior vera, minor falsa erit.

Si verò non sit D sub A, &c. 9

Cùm autem medium, puta, D; non est sub A, id est, maiori extremo, semper sic maior est falsa, cùm sit affirmatiua, non enim ista ignorantia prouenit, nisi in BARBARA; hic enim concluditur vniuersalis affirmatiua, at minor, tali medio existenti, potest aliquando vera, aliquando falsa esse, quæ dicitur C D: nam cùm D, id est, medium, omni subiecto inerit, minor erit vera, potest enim esse, quòd illud maius extremum competat nulli modo, quod competit omni subiecto, sicut animal nulli scientiæ competit, scientia verò omni Musica inest: si verò tale medium nulli insit subiecto, sicut ipsi nulli inest prædicatum, vtraque falsa erit, ex quibus concludit, se iam de ignorantijs tam mediatorum, quàm immediatorum tractasse.

De ignorantia puræ negationis.

CAP. XIIII

Planum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere. 1

Siquidem addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demonstratio ex vniuersalibus, inductio verò ex ijs, quæ secundum partem. impossibile autem vniuersalia speculari, nisi per inductionem. 2

Quoniam

3. *Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere.*

4. *Quod insunt vnicuique generi nonnulla etsi non separabilia sunt, secundum quod tale * hoc vnumquodque.*

* a. l. quale hoc.

5. *Inducere autem non habentes sensum, impossibile. singularium namque sensus est. non enim contingit accipere ipsorum scientiam. neque enim ex vniuersalibus sine inductione, neque per inductionem sine sensu.*

1. *Manifestum est autem &c.*

Intentio Arist. De ignorantia puræ negationis tractat, quæ est non sciri quod scire poterat. docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc: Cōclusio. Deficiente aliquo sensu, necessariò deerit aliqua scientia, quam non poterit ille, cui sensus deest, accipere.

1. Nota. Nota hic loqui de defectu à natiuitate. cùm enim aliquis sensu vsus est, quem postea amisit, poterit habere scientiam eorū, quæ tali sensu percipiuntur, potest enim factus cæcus, si primùm vidit, scientiam de coloribus consequi, non tamen qui à natiuitate visu priuatus est.

2. Nota. Nota similiter, quòd dicit, aliquem scientiam defecturam, quia ex defectu vnius sensus solùm deerit scientia illorum, quæ tali sensu percipiuntur. cæcus enim scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non alijs.

3. Nota. Nota similiter quod dicit [quam impossibile est accipere] quia non priuabitur ille scientia, quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit: hoc enim est falsum; cùm enim scientiam habemus semel, licet postea sensus destruatur, non idcircò scientia destruitur, sed priuatur scientia ad hunc sensum, quòd nunquam illam acquiret, propterea dicit, [quam impossibile est accipere.]

2. *Siquidem discimus aut per inductionem, &c.*

Conclusionis probatio. Prædictam conclusionem probat tali ratione: scientia aut inductione; aut Demonstratione accipitur: sed inductio & Demonstratio pendent à sensu, ergo hoc deficiente perit inductio ac Demōstratio, ac proinde scientia minor probatur. nam inductio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi, Demonstratio verò ex vniuersalibus quidem primo, sed cùm vniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet Demonstratio à sensu.

Nota, propositiones sciētiarum alias esse mediatas, alias immediatas. Hic aduerte, propositiones, quæ in scientia sunt, esse in duplici differentia, quædam immediatæ, quæ causam non habēt, vel in illa scientia saltem causa earum nō consideratur, & via cognoscendi has, est per sensum & inductionem, vt docet 2. Post. cap. vltimo, quædam sunt mediatæ, quæ causam habent, & earum cognitio est per Demonstrationem: vnde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas verò inductione percipimus: vt, experientia ostendit, ignem esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Nota de quib' principijs hic sit sermo. Aduerte etiam cum Auer. quòd Arist. hic non loquitur de vniuersalibus principijs illis, quæ sunt communissima, sed de principijs & propositionibus, quę sunt ex subiectis peculiaribus sensu propriè percepti. hæc enim sunt quæ inductione colliguntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demonstramus.

Quoniam & quæ ex abstractione, &c. 3.

Philo. & S. Tho cō- munes dignitates inductione colligi putant. Ostendit Arist. hæc vniuersalia propria sensibiliū inductione cognosci, & est probatio à minori: vniuersalia enim mathematica, quæ minùs videntur indigere sensu & inductione, cùm sint abstracta, indigent inductione, ergo & vniuersalia sensibilia, quæ minùs abstracta sunt, magisque sensui proxima. antecedens patet: nam à puncto in punctum lineam ducere, super quodlibet centrum quantumcunq; occupando spacium circulum describere, & similia, hæc singularium inductione nota fiunt.

Quia sunt in vnoquoque genere. 4.

Quamuis locus hic aliter ab alijs exponatur, existimo sensum esse, vt velit ostēdere tam in sensibilibus, quàm in Mathematicis esse vniuersalia, quæ inductione cognoscantur, quamuis non omnia. sunt enim alia, quæ Demonstratione immediatè cognoscuntur, sed hæc ex alijs pendent, quæ inductione probantur, cùm non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientijs cōliderantur; vniuersalia enim mathe-

mathematica realiter in sensibilibus sunt, ob id dicit, in vnoquoque genere, nempè sensibilium, & mathematicorum, esse quędam, quæ nimirū inductione cognoscuntur, quamuis hæc non sint separabilia, id est, cum hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi vnumquodque est, id est: sicut in scientijs talia considerantur.

5. *Inducere autem non habentes, &c.*

Verba hæc copulantur illis; impossibile est vniuersalia speculari, nisi per inductionem: inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientiâ, sed sensu percipiuntur: ergo sensu destructo singulare non percipitur, nec fit inductio, nec vniuersale cognoscitur, nec demonstratio procedit.

An deficiente sensu, deficiat scientia illius subiecti?

Dubium 1. Dubitatur primò: an sit in vniuersum verum, quod deficiente sensu, deficiat scientia, quæ est in intellectu? Solutio. Dico, nihil intellectum cognoscere, quod aliquo modo non fuerit sub sensu, non tamen eodem modo omnia sub sensu sunt: ideo etiam non eodem modo ab intellectu cognoscuntur: aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & talia sunt entia realiter separata, Deus Opt. Max. & Intelligentiæ, quæ nullo sensu percipiuntur, nisi per extrinsecos suos effectus: aliqua sensui substant secundum similia: vt cum vidimus vnam vrbem, per eam, quas non vidimus, intelligimus: alia secundum partes, vt, cum viso auro per se, & monte, statim montem aureum imaginamur: alia secundum se, vel ea quæ sunt in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ, quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quòd intellectus intelligat ea, quorum nihil percipit aliquo sensu. Vnde si omnes sensus alicui deficerent à natiuitate; quod fieri non potest; nihil intellectus intelligeret; non tamen eodem modo, vt diximus, intellectus intelligit ea, quæ sensu percipiuntur: nam quæ quarto, aut tertio modo, & aliquando secundo, cognoscuntur, intellectione confusa & commutatiua, intelligi non dicuntur, qualiter prima cognoscuntur, sed distincta & propria notitia. propterea res immateriales obscurè in hac vita cognoscimus.

Intellectū nihil intelligere, quod non fuerit aliquo modo in sensu: & quàm sit varijs modis aliquid in sensu.

Sensibus à natiuitate omnibus sublatis, intellectū nihil percepturum.

Dubitatur: an in præsenti ita amplius sit sensus Aristot. dico limitatè magis hic loqui Aristot. solum enim est sermo de his, quæ secundum se, vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo, quorum est cognitio intellectus distincta, hæc enim illo sensu deficiente non scientur: hoc loquitur de principijs communissimis, quamuis ista dependeant à sensu, non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempè res ipsas, necessariū sit apprehendere, de quibus dicemus 2. Poster. cap. 18. Alterū dubium.

Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio: & hos in infinitum, tam in propositionibus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

EST autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quòd A inest ipsi, & eò quod inest ipsi B, & hoc ipsi C: priuatiuus autem alteram quidem propositionem habens, quòd aliud quid alij inest, alteram verò, quòd non inest. Manifestum igitur, quòd principia, & quæ dicuntur suppositiones, hæ sunt: accipientem enim hæc ita necesse est monstrare, vt quòd A inest ipsi C per B Rursus verò quod A ipsi B per aliud medium, & quod B ipsi C consimiliter. 1.

Secundùm opinionem igitur syllogizantibus, & solùm dialecticè, planum quod hoc solùm considerandum, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus, quare & si est aliquid in veritate eorum, quæ sunt A, B, medium: videtur autem non esse qui per hoc syllogizauit, syllogizatus est dialecticè. Ad veritatem autem ex ijs, quæ sunt, oportet considerare, se habet autem sic. 2.

Quoniam est quòd ipsum quidem de alio prædicatur non secundùm accidens, dico autem secundùm accidens, vt album aliquando illud dicimus esse hominem, non similiter dicentes & hominem album hic quidem enim non alterum aliquid existens album est, album verò quoniam accidit homini esse albo, sunt itaque non- 3.

nulla talia, vt per se prædicentur.

4. *Sit igitur C tale, quòd ipsum quidem non amplius insit alij, huic autem B primo, & non sit aliud intermedium, & rursus * E ipsi ipsum F, consimiliter & hoc ipsi B: an igitur hoc inesse est stare, aut contingit in infinitum ire?*

* Argyrop. legit, D ipsi B, E ipsi D, & F itidem ipsi competat F.

Et rursum si de A quidem nihil prædicatur per se, A verò ipsi H, inest primò, intermedio autem nulli priori, & H ipsi G, & hoc ipsi B, an & hoc stare necesse est, aut & hoc contingit in infinitum ire? Differt autem hoc à priori tantùm, quoniam hoc quidem est, an contingit incipienti à tali, quod nulli inest alteri: sed aliud illi præsum in infinitum ire: alterum verò incipientem à tali, quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil prædicatur. deorsum considerare, si contingit in infinitum ire.

5.

6. *Ampliùs, media an contingit infinita esse, determinatis extremis. dico autem veluti si A ipsi C inest, medium verò ipsorum B, ipsius verò B & A altera: horum autem altera, an & hæc in infinitum contingit ire, aut impossibile? est autem hoc considerare idem: & si Demonstrationes in infinitum vadunt: & si est demonstratio cuiusque, aut ad se inuicem terminantur.*

7. *Consimiliter autem dico & in priuatiuis syllogismis ac propositionibus, vt A inest B nulli, aut primò: aut erit aliquid medium, cui priori non inest, veluti si ipsi C quid B inest omni: & rursum alij adhuc priori hoc, vt si ipsi A quod C omni inest in his etenim aut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant.*

8. *In ijs verò, quæ conuertuntur, non similiter se habet: non est enim in ijs, quæ retrouersum prædicantur de quo primò prædicatur, aut vltimò: omnia enim ad omnia hæc consimiliter se habent. siue sunt infinita, quæ de ipso prædicantur: siue vtraq; sunt quæ dubitantur infinita, præterquam quod si non similiter contingit conuerti: sed hoc quidem, vt accidens, illud verò vt prædicamentum*

1. *Est autem omnis syllogismus per tres terminos, &c.*

Tres Suppositiones. 1 Suppositio.

Aristoteles de immediatis propositionibus sermonem facere intendit, ac in præsenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quæstiones. Prima suppositio est ex libris Priorum: Omnis syllogismus & prosyllogismus, affirmatiuus vel negatiuus, ex tribus terminis solum conficitur; ex eo qui probatur, de quo probatur, per quem probatur, tales q; propositiones ex his confectæ in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. Dicit ergo: est omnis syllogismus per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A est in C ad est, affirmatiuus, qui potest probare, quod A, maius extremum, est in G, minori, per medium B, de quo A prædicetur in maiori, & ipsum prædicetur de B, in minori, quod est in BARBARA vel DARII. Et nota modum Aristotelis: simul enim, dicit, affirmatiuum constare ex tribus terminis, & ipsum explicando probat, postea subiungit negatiuum, quem ex vna affirmatiua, & altera negatiua constare docet. & has propositiones ex his terminis dicit vocari suppositiones & principia in illo syllogismo, cum eas accipientes, id est, nō probantes, per eas alias demonstremus. tandem addit tertium, quod A sit in B, & B in C, in a 1d. ttat prosyllogismus maioris & minoris, in quibus etiam solum tres esse terminos constat. Atque hæc est suppositio prima.

Secundum igitur opinionem syllogizantibus, &c. 2.

2. Supposit. Altera suppositio est: Demonstratorem à Dialectico differre: Dialecticus enim solum ex probabilibus procedens, non curat an aliquæ propositiones sint reuera immediatæ, sed, si recipiantur vt immediatæ, licet mediatæ sint, eis vt maximè probabilibus vtitur: non sic Demonstrator. quærit enim non solùm immediatas in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se reuera habent. hoc docet vt intelligas nos quæsituros immediatas propositiones secundum rem & non secundum opinionem solam; aliter enim non demonstratur.

Quoniam autem est eo quod ipsum quidem, &c. 3.

3. Supposit. Tertia suppositio est: Quædam prædicari secundum se, quædam secundum accidens: vocat secundū accidens, quando aliquid non secundum se prædicatur, sed secundum alterum; vt quando dicimus: album est lignum; non enim dicere volumus, quòd ipsum album secundum se sit, lignum, sed cui accidit album esse, lignum est: at quando dicimus: lignum est album,

ipsum

ipsum lignum secundùm se, non secundùm alterum dicimus album. Has vocat secundum se prædicationes, quando prædicatum inest subiecto secundū se, id est, non secundum alterum, quod subiecto substet: illas verò secundū accidens, cùm prædicatum, non secundum se subiecto, sed secundum alterum, inest, quod fit cū de accidenti subiectum prædicamus, & hoc multum conducit ad probandum postea non esse processum in infinitum in his prædicationibus.

Nota 1. quid hoc loco secundum se dicatur prædicari? Nota, non hic vocari secundum se prędicari, quod per se inest primo aut secundo modo, sed quod non subiecto inest secundum aliud, cui subiectum ipsum subsit: oppositum vocatur secundum accidens.

Nota 2. Nota verba aliter, inquit, dicimus album hominem, aliter hominem esse album: & secundam prædicationem declarat cùm enim non sit alterum aliquod, album est; id est, cū homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo, quod sit album: sed ipse secundum se, id est, non secundum aliud subiectum. primum verò declarat: albū enim dicitur homo, quia id quod substat albo, homo est. concludit aliquas esse prædicationes secundum se.

4. *Si igitur C huiusmodi, &c.*

1. Quæstio. Quæstiones tres proponit. prima est: an, dato aliquo subiecto vltimo, quod non de alio prædicetur, possint de hoc infinita prædicata ordine prædicari: vt de ipso aliquid primò dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud superius, & possit sic in infinitū procedi? an sit finitus talium prædicatorum numerus? & nota istam literam, quæ corrupta est, est enim litera sic legēda, sicut legit Argyrop. Sit itaq; C tale, vt ipsum quidem nulli competat rei. B autem huic cōpetat primò, vt nō sit inter ipsum medium vllum, & rursus D ipsi B, & E ipsi D, & F identidem ipsi competat E. per has enim literas ordo prædicatorum significatur de illo subiecto vltimo C.

Restituit literam.

5. *Et iterum si de A quidem, &c.*

2. Quæstio. Altera quæstio est: an, dato aliquo supremo prædicato, de quo nihil superius prædicetur, possint sub illo infinita subiecta secundum ordinem subiici, vt sit A supremum prædicatum, at sub A F ita, vt A ipsi immediatè competat, & postea hoc in alio, & hoc in alio, & sit processus in infinitum. Ponit autem differentiam inter vtramq; quęstionem, prior enim est: an, dato vltimo subiecto, numerus prædicatorum sursum in infinitum ascendat? altera verò est: an, dato supremo prædicato, ab hoc incipiendo numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat?

6. *Amplius, media nunquid.*

3. Quæstio. Tertia quæstio est: an, determinatis extremis, id est, dato subiecto vltimo & prædicato supremo, possint inter hæc media infinita sumi: hoc clarius explicans dicit, hoc quęrere, esse quærere, an Demonstrationes in infinitum procedāt, & omnium sit Demonstratio, vel non sit, sed omnia ad inuicem concludantur; id est, sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum quàm mediorum?

7. *Similiter autem dico, &c.*

Hoc idem ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nempè quod non sit in B, quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum?

8. *Sed in conuertibilibus, &c.*

Hanc tertiam quæstionem non habere locum in terminis conuertibilibus ostendit, quia in his non datur vltimum & supremum. nam omnia adinuicem prædicantur, &, quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnib. prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusque dubitati & extremi, verum est, quòd differūt tales prædicationes: nam directè passiones de subiecto, indirectè verò subiectum de passionibus prædicatur, vnde quamuis veræ, non tamen ęquæ sunt tales in istis prędicationes.

Quòd, extremis finitis existentibus, media non possint esse infinita.

CAPVT XVI.

1. *QVòd igitur intermedia non contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum. dico autē sursum quod in magis vniuersale, deorsum verò, quod in id quod secundū partem. si enim A prædicante de F, infinita*

 sunt

sunt intermedia, in quibus est B: planum quod contingere posset, vt & ab A deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum antequam enim in F deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F sursum infinita antequam ad A deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A & F impossibile, infinita esse media.

2 *Neque enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsorum A B C contigua inuicem, vt non sit medium, alia verò non est accipere, nihil differt: quodcunque enim accepero eorum quæ B erit ad ad A aut ad F, aut infinita media aut non: à quo autem sint, primum infinita siue statim, siue non statim, nihil differt: quæ enim sunt post hæc, infinita sunt.*

1 *Quoniam igitur media non, &c.*

Philop hoc loco cō. 83. dicit, nostram cognitionem sursus procedere a particularibus ad vniuersalia, non vero è cōtrà, ab vniuersalibus ad particularia.

Tertiam questionem esse impossibilem ostendit, nempe quod, extremis finitis existentibus, media possint esse infinita. Primò autē explicat, quid processus sursum, quid deorsum sit. Processum sursum, vocat, cùm ex particularibus ad vniuersalia progressus fit, deorsum verò, cum econtrà ab vniuersalibus ad particularia proceditur. sursum ergo est vniuersale, deorsum vero particulare. argumentatur autem sic: si ab A, prædicato deorsum vsque ad C, sunt media infinita, ergo nunquam perueniri poterit ad ipsum C per B, id est, per talia media, cum infinitum pertransiri nō possit: non ergo erit vltimum ipsum C. Similiter si ab ipso C subiecto, vsque ad A, media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A: non ergo erit supremum: impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata; esset etiā, vt dicunt Themist. & Philop. sicut qui diceret, esse numerum finitum ab vnitate vsque ad denarium, tamen esse infinitos numeros intermedios. Quod si obijcias, in linea quadam finita, dari duo extrema puncta determinata, & tamē esse infinita intermedia puncta? respondent prædicti auctores, non esse parem rationem, nam illa intermedia puncta sunt in potentia, at verò prædicata debent esse actu, ob id infinita non sunt inter extrema determinata emenda literam, [vtique,] lege [vtique.]

Correctio literæ.

2 *Neque enim si aliquis, &c.*

Posset quis dicere, quod non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt contingentia, id est, contigua, inter quæ non est medium, quædam vero alia non esse immediata? Dicit Aristo. hoc nihil referre: nam cùm infinita media sint accipienda inter A & C, siue sint statim immediata, siue nō statim immediata, id est, nunquā ad extrema peruenietur; nō ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta: homo est risibilis. inter hæc enim duo extrema non possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorum singula non habeant medium, siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari; non enim ab homine in risibile, nec à risibili in hominem peruenire poterit, cum hæc prius transeunda sint.

Quòd si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

Planum autem & in priuatiua demonstratione, quod stabitur, si quidem in prædicatiua statur ad vtraque, sit enim non contingens, neque sursum ab vltimo in infinitum ire (dico autem vltimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi verò aliud, vt F:) neque à primo in vltimum. (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio, de illo verò nihil aliud) si vtique hæc sunt, & in negatione stabitur. 1

*Tripliciter nanque monstratur non existens: aut enim cui quidem ipsum C B inest omni, cui verò ipsum B, ipsum A nulli. Ipsius itaq; B C, & semper alterius distantiæ necesse est progredi ad immediata, prædicatiua nanq; est hæc distantia: alterum verò manifestum, quòd si alij non inest priori, vt ipsi D, hoc oportebit ipsi B omni inesse: & si rursus alij priori ipso D non inest, illud oportebit ipsi D omni inesse: quare quoniā, *quæ sursum est, via stat, & quæ deorsum stabit, & erit aliquid primo, cui non inest.* 2

* al. quæ deorsum est via stat, & quæ sursum stabit.

Rursus si B quidem omni A: ipsi verò C nulli: ipsum A eorum quæ C nulli inest. Rursus hoc si oportet monstrare, planum, quòd aut per superiorem modum monstrabitur, aut per hunc, aut

aut tertium. Primus igitur dictus fuit: secundus verò monstrabitur. Sic autem vtique monstraret, vt quod D ipsi quidem B omni insit, si verò C nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C non inerit, aliud ipsi D inest, quod ipsi C non inest igitur quoniam inesse semper superiori stat stabit & non inesse

4. *Tertius verò modus fuerat, si A quidem B omni inest, ipsum verò C non inest, non omni inest C, cui A Rursus verò hoc, aut per superius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidem itaq; modo statur, sin autem sic, iterum accipietur B inesse ipsi E, cui ipsum C, non omni inest, & hoc rursus consimiliter Quoniam autem suppositum est stari & deorsum, planum quod stabit, & C non inexistens.*

5. *Manifestum autem quod, & si non vna via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando autem ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur: finitæ enim sunt viæ: finita autem finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatione si quidem & in eo, quod est inesse, statur, manifestum.*

Planum autem & in priuatiua demonstratione, &c.

Intentio Arist. Arist. miro profectò ingenio in hoc capite probare intendit, quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum, & deorsum, quòd erit impossibile, Demonstrationes negatiuas in infinitum procedere: & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur [sit igitur contingens] id est, supponatur, ita esse, quòd nec ab vltimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec à primo deorsum descendatur. Explicat autem, per vltimum intelligi subiectũ. quod de nullo prędicatur, per primum verò, prædicatum, de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiã in negatiũis non erit Demonstrationum infinitus processus, quod ingeniosissimè ostendet.

Tripliciter autem monstratur non esse, &c.

In 1. figura non posse Demõstrationem negatiuam in infinitum abire. In triplici figura potest negatiua demõstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua, nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatiuorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia, sit demonstranda: homo non est qualitas: demonstrabitur per, animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet: nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum, si maior demonstranda erit per aliquod, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens, hoc etiam competet homini, scilicet, viuens: sic nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullum animal est qualitas. iterum, si maior demõstranda est, erit per superius viuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile, sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Arist. & facit in prima figura syllogismum, nullum B est A, omne C est B, ergo nullum C est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ Demonstrationes. nam si maior negatiua est probanda, erit per D. quod etiam sit in C, & illud per aliud simile, sed deorsum, id est, in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim vltima indemonstrabilis.

Item si B quidem in omni A, &c. 5.

In secunda figura. Hoc idem in secunda figura probat, & ratio hæc est: in secunda figura non demõstratur negatiua nisi per medium, quod de vna extremitate affirmetur: quod si altera negatiua est demonstranda, erit per medium quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo. sed in his affirmatiuis prædicatis numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendus erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda: nulla qualitas est homo, in CAMESTRES, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo;

homo, iterum si minor est demonstranda, erit per aliquid quod affirmetur de animali, & perinde de homine, vtpotè viuens hoc modo; omne animal est viuens, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal. idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorum de vna extremitate, ergo & numerus mediorum negatiuarum demonstrandarum.

Proponit igitur *Arist.* syllogismum in CAMESTRES: omne A est B, nullum C est B, ergo nullum C est A. sumit minorē dicens: aut est demonstranda per primam figuram: & sic probatum est, illas demonstrationes esse finitas: aut per tertiam, & idem postea probabitur: aut per se secundam; & sic probatur idem. si enim demonstrare oportet: nullum C est B, erit per D, quod affirmetur de B, ac perinde de A, & negetur de C: & si iterum alia minor est probanda: nullum C est D, erit per aliquid quod affirmetur de D, ac perinde de B & A, & negetur de C, & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum, quæ affirmantur de *A*: ergo etiam erit finitus demonstratiuorum eorum, quæ negantur de C.

Tertius autem modus, &c.

4. In tertia figura. Id ostendit in tertia figura, in qua medium est subiectum in vtraq; propositione. & ratio hæc est: negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum, ergo erit numerus Demonstrationum finitus: hęc enim figura sumit medium deorsum, id est, sub extremis; illę duę sursum, id est, extremum aliquod.

Verbi gratia, sit; substantia non est qualitas: concludenda in FELAPTON, sumendum est aliquid de quo affirmetur substantia, vt corpus, sic: nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia, ergo substantia non est qualitas, iterum, si maior in eadem figura particulariter est concludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione finit' est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo sistunt Demonstrationes negatiuorum.

Proponit ergo Aristot. Syllogismum in FELAPTON: nullum B est C, omne B est A: ergo non omne A est C. Tunc, si maior iterum demonstratur, aut erit per primā, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quòd etiam in hac; oportebit enim sumere E, quod sit sub B, ac perinde sub A: sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ orationes sub hac continentur; non enim potest premissa negatiua monstrari nisi per medium affirmatiuum de vna præmissa extremitate: sed ex suppositione, tam deorsum, quam sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ: ergo ex tali etiam suppositione est finitus numerus negatiuarum Demonstrationum.

Manifestum autem est, &c.

Vt sensus *Aristotel.* hic percipiatur, aduerte, propositiones negatiuas mediatas esse quasdam ratione subiecti, id est, quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducēntur. vt, nullus homo est qualitas; quasdam mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur: vt, nulla qualitas est homo; quasdem ex parte vtriusque: vt, homo non est lapis quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducuntur, vt factū est superius: quæ verò ex parte prædicati per CAMESTRES; quæ verò ex parte vtriusque, per vtranq; figuram; vt notū est; primò resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, postea ex parte alterius. 5. Nota 1. propositiones negatiuas esse mediatas, tū subiecti, tum attributi, tum vtriusque ratione.

Aduerte præterea: quasdā esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundā, reducuntur: quasdam ex parte inferiorum, & hæ per tertiā: quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. vnde potest esse, quod sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hęc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet: vt, animal non est color. Nota 2.

Posset quis dubitare: an talium sint infinitæ Demonstrationes? respondet Arist. quamuis non sit vna via tales demonstrādi, sed modò per primam, modò per secundā, modo per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt Demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum Dubium, Solutio.

gularum Demonstrationes finitæ: finita autem finitè sæpius sumpta finitum faciunt concludit, manifestum esse statum, id est, terminum esse in negatiuis, si inesse, id est, in affirmatiuis prædicationibus finis vtrinque est.

Quòd prædicationes affirmatinæ non possint in infinitum procedere, ostenditur primò per rationes logicas & communes.

CAPVT XVIII.

1. *QVòd autem in illis, logicè quidem speculantibus ita manifestum In ijs quidem igitur quæ in eo, quod quid est prædicantur, planum: sic enim est definire, aut si cognoscibile ipsum, quod quid erat esse, infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur.*

2. *Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere verè, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo: quando enim album esse dixero lignum, tunc dico, quod cui accidit vt sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neq; quod est album aliquid factum fuit lignum: quare non est nisi secundùm accidens: quando autem lignum album esse dixero, non quod alterum quid est album, illi vero contingit lignum esse. veluti quando musicum album esse dixero: tunc enim quod homo albus est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quin existens, quàm quod lignum, aut lignum quoddam.*

3. *Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare illo vero modo, aut nequaquam prædicare, aut prædicare quidem non simpliciter, secundum accidens autem prædicare: est autem, vt quidem album quod prædicatur, vt vero lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prædicatum prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.*

Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando, cùm vnum de vno prædicatum fuerit. 4.

Amplius substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prædicantur. quæcunque verò non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia: quemadmodum de homine album: non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, sed animal fortasse, quod quidem enim animal est, homo est. Quæcunque verò non substantiam significant, oportet de aliquo subiecto prædicare, & non esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est. 5.

6. *Species enim valeant. nanque & * teretismata sunt. & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.*

*Io. Gram. inquit τερετίσματα vocantur prçcantus Citharædorum, quos inarticulatè canunt, vt experiantur dissonantiam chordarũ si secundũ conuenientem melodiæ rationem extensç sunt: vel aliæ, per tractationes Cytharædorum inarticulatæ experiẽtiæ gratia, dissonantię chordarum factæ. * Argyro. addit: aut vt accidẽs.

7. *Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuò autem prædicari verè non contingit.*

8. *Aut enim vt substantia* prædicabitur, velnti si genus existens, aut differentia prædicati. Hæc autem monstrata sunt, quod non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, vt homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Callia in eo quod est quid, substantiam enim omnem est definire talem: infinita verò non est pertransire intelligentem. quare neque sursum neque deorsum infinita illam nanque non est definire, de qua infinita prædicantur.*

9. *Sic itaque genera inter se non retroversum prædicabuntur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est*

10. *Neque vtique qualis, aut aliorum nullum, si non secundùm accidens prædicatum fuerit, omnia enim hæc accidunt, & de substantijs prædicantur: sed certe neque su[rsum] in infinita erunt, de vnoquoque nanque prædicatur, quod vtique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando.*

11. *Suppositum autem fuit, vnum de vno prædicari:*

dicari: ipsa verò de ipsis, quæcunque non quid sunt, non prædicari, accidentia nanque sunt omnia: sed hæc quidem per se, illa autem secundum alterum modum: hæc autem omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens autem non esse subiectum aliquid, nihil enim taliu ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur, sed ipsum alijs. & alia quædam de alio. Neque sursum itaque vnum de vno, neque deorsum inesse dicetur. de quibus enim dicuntur accidentia, quæcunque insunt in substantia vniuscuiusque, hæc infinita non sunt, sursum autem & ipsa quoque accidentia vtraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primùm aliquid dicatur, & de hoc aliud, & hoc stare & esse aliquid, quod non ampliùs neque de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis his.

12. *Ampliùs autem alius* * *est, si de quibus priora aliqua prædicantur, est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio, neque meliùs euenit se habere ad ipsa, quàm scire, neque scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque meliùs nos habemus ad ipsa quàm scire, neque quòd per hæc notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter, & non ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias. si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio quare, si infinita non euenit pertransire. quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demonstrationem, si igitur neque meliùs nos habemus ad ipsa, quàm scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione. Logicè igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est.*

* alij codi. addunt, modus.

13. Secundò ostendit analyticè, esse statum in extremis.

RESolutoriè verò per hæc manifestum, breuiùs, quòd neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientijs, de quibus consideratio est, demonstratio nanque eorum est, quæcunque per se insunt rebus. per se verò dupliciter sunt quæcunque etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo quod quid est inexistentibus ipsis vt in numero impar, quod inest quidem numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest, horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri.

Iterum enim in impari aliud esset, cui inerat existenti, hoc autem si sit primum, numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neque sursum erunt infinita: sed necesse vtique omnia inesse ipsi primò, vt numero, & illis numerum: 14.
* *quare conuertentia erunt, sed non supertendentia.*

* a l. quare conuertibilia erunt, & non excedentia.

15. *Neque etiam, quæcunque in eo quod quid est insunt, neque hæc infinita sunt: neque enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent vtique quæ sursum: quare & deorsum si autem sic, & quæ in medio* * *duobus terminis, semper inerunt infinita.*

* a l. duorũ terminorũ fuerint vtiq; finita.

Si verò hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia inesse, & non omnium esse demonstrationem: quòd dicebamus quosdam dicere à principio: si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim vtrumuis horum, nihil aliud est, quàm esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles * *intrò nanque proijciendo terminum, sed non assumendo, demonstratur, quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret vtique horum terminorum infinita intermedia esse media: sed hoc impossibile, si stant prædicamenta sursum & deorsum. Quod autem stant, monstratum fuit logicè quidem priùs, resolutoriè verò nunc.* 16.

* a l. Id enim quod demonstratur non foris addito, sed interiecto termino demonstratur.

1.

Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

Cùm negatiuas Demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint, ostenderit, nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit. Ac primò præmittit tres suppositiones: secundò duas logicas rationes adducit ad id probandum, tertiò ratione demonstratiua idem probat.

Intentio Aristotelis in hoc capite.

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis prædicationibus, terminũ esse: [manifestũ est ijs qui logicè speculantur.] id est, per rationes logicas manifestum est. sunt enim hæc verba continuata cum fine præ-

præcedentis capitis. Ac primò vnum argumentum facit pro prædicationibus substantialibus, non posse procedere in infinitũ si definitiones sunt, sicut reuera sunt, & si scientia est rerum, sicut reuera est: quod si prædicata substãtialia infinita essent, nec definitiones, nec scientiæ rerum essent; non enim infinitum cognosci, nec definiri valet: definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset. Aristot. non probat, definitionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

2. *Vniuersaliter autem sic dicimus.*

Prima suppositio. Quia particulariter loqui videbatur, vniuersaliorem de omni prędicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est prædicatio accidentalis. prima, cùm accidens de accidente prædicamus: vt, album ambulat: altera cùm de accidente subiectum prædicamus: vt, magnum est lignum: tertia, cùm de subiecto accidens: vt, lignum est magnum: homo ambulat.

Sed diuersum esse docet, sic aut illo modo dicere, nimirum cùm de accidente subiectum, aut de subiecto accidens prædicatur. est autem discrimen: nam cùm dico: album esse lignum, dico quod id, cui accidit esse album, est lignum, sed non, quòd ipsum album secundùm se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat: lignum non de albo secundum se dicitur, sed secũdum id quòd albo substat & hoc probat: nam si lignum diceretur de albo secundum se, tũc album diceretur factũ esse lignum, sicut lignum; quia secundùm se albũ est, dicitur factum fuisse album, & subiectum quodq; dicitur factum esse tale: at non dicitur: album factum est lignum, non ergo secundum se album subijcitur ligno.

Nota. Nota verba: per quod album est: intelligitur vniuersaliter albũ: per quod album aliquod est: particulariter. vt sit sensus: nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cùm dico: lignum est album, non dico, quòd aliquid, cui lignum insit, sit album, sed ipsum secundũ se: nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquod album est, & album factum est. atque illo modo se habet prædicatio, cùm accidens de accidente prædicatur. non enim secundùm se subijcitur, sed secũdùm aliud. vt qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quòd ipsum album secundum se sit musicum.

3. *Si igitur oportet nomina ponere, &c.*

Vult Arist. quod duæ prædicationes; nimirum cùm accidens de accidente, aut subiectum de accidente prædicantur; aut non sint prædicationes, aut secundùm quid, id est, secũdùm accidens, sint prædicationes: reliquas verò esse secundum se, id est, simpliciter prædicationes; vt cùm albũ est prędicatũ, lignum verò subijcitur. at quia nomen prædicationis omnes comprahendebat, dicit, quòd si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola, quæ est secundùm se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia Demõstrationis, in qua non nisi secundum se prædicationes sunt, atque hæc est prima suppositio.

4. *Quare in eo, quod quid est &c.*

Secunda suppositio. Altera suppositio est: Prædicationes secundùm se, esse secundùm decem prædicamenta solùm; videlicet secũdum quantitatem, qualitatem, & c. cùm vnum de vno prædicamus, nam cùm plura simul de vno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad vnum tantùm prædicamentum spectat.

Categorias accidentiũ posse vno modo ad substãtiam comparari, altero ad ea quæ quæq; in se continet. Hic aduerte, quòd prædicamenta accidentium dupliciter possunt comparari: vno modo ad substantiam, de qua in concreto prędicantur, & sic faciunt prædicationes secundũ se: sed accidentales, id est, extra naturam subiecti: altero modo singula in seipsis; vt cùm genera & differentias accidentium de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prędicationes essentiales sicut cũ substãtiam de substãtia, prædicamus, at verò cùm inter se vnum prædicamentum de altero accidentis, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundùm accidens, vt dictum est, non secundùm se.

5. *Ampliùs substantiam quidem significantia, &c.*

Discrimen ponit inter prædicationes, in quibus substantiam de substantia, aut accidens de substantia, prædicamus, ambæ enim sunt secundùm se. est autem du-

Duplex discrimē inter Prædicata substantialia de substantijs, & accidentalia de substantijs.

plex discrimen: alterum, prędicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter: quædam quod subiectum est, putà, vniuersaliter, cùm nempè conuertuntur cum subiecto, vt differentiæ: quædam, quod aliquod esse est subiectum, id est, particulariter, vt genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod: At vero accidentia, nec quod subiectum est, nec quod aliquod subiectum est, id est, nec conuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti, vt album de homine.

1.

Nota

Et nota, quòd dicit, album de homine, vt indicet, accidentia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere, sicut cùm substantiam de substantia prædicamus aduerte quòd dicit, hominē esse, quod animal est, intellige tum, quod aliquod animal est; homo enim est particulare animal. dicit forsan, propter Ideas Platonis, quas nondum repræhendit. Alterū discrimen est: accidentia enim non secundùm se prædicantur, sed secundum ea, quę ipsis substant, vt dictum est: at substantiæ, cùm nihil illis substet, non secundùm aliud, sed secundùm se prædicantur.

2.

6. *Species enim valeant & genera, &c.*

Nota de Ideis.

Posset quis existimare, vt notant Themist & Philopon. accidentia secundùm se prædicari, cùm secundùm se sint abstracta; nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat? Respondet Arist. has Ideas esse quid fictitium & vanum, nec quicquam ad Demonstrationem facere; ex illis enim, quæ dictæ sunt, prædicationibus fiunt. ob id dicit, [species & genera] id est, Ideę [valeant] recedant & abijciantur, sunt enim monstra; & quamuis essent, inutiles ad Demonstrationes & prædicationes essent. Græcè dicitur τερέτισματα, quod nomen aliqui præcantus Musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliqui fidium attrectationes vertunt: alij significare dicunt cantus cicadarum. Boetius vertit monstra; alij portenta, sensum potiùs attendentes, quā vocabuli significationem. sensus enim est, esse quid fictum & vanum.

7. *Ampliùs si non est hoc huius qualitas, &c.*

3. suppositio.

Tertia suppositio est, in qua, secundùm Philop vult ostendere, cùm econtrà prædicamus substantiam de accidente, esse inordinatas, & innaturales prędicationes: & id peculiariter in vno prædicamēto Qualitatis ostendit. Quamuis possemus dicere cum Latinis, nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi, dicit igitur Arist cùm impossibile sit, duo ad inuicem sic se habere, quòd vnum alterius sit qualitas & forma, &, hoc vice versa, illius forma, non erunt æquæ prædicationes, quæ fiunt accidentis de substantia, & substantiæ de accidente: nam accidens est forma subiecti, non autem subiectum accidentis: prædicationes quidem erunt veræ, sed non æquales, nam illæ naturales, hę verò innaturales & indirectæ sunt. hoc etiam intellige in alijs prædicatis essentialibus generū & differentiarum; non enim est æqua prædicatio ipsorum & subiectorum de ipsis, ob eandem rationem.

An etiam sicut substantia prædicabitur, &c. 8.

Nota summam probationis Aristotelis.

Constitutis tribus suppositionibus, proponit argumentum pluribus verbis, quàm forsan opus esset. Breuiter autem hoc argumentum est, quo probat, nec, in prædicationibus per accidens, esse processum infinitum: Aut prædicationes istæ sunt secundùm substantiam, in quibus subiectū est genus, aut differentia prædicati: vt, animal est homo, rationale est homo: Aut sūt per accidens, in quibus substantia de accidentibus prædicatur, vel econtrà: Aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur. Sed omnes hæ sunt finitæ, tam sursum, quàm deorsum. & probatur: nam primæ sunt finitæ, cùm genera & differentiæ sint finita; vt enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt, (cùm aliàs non esset definitio) ita etiam sunt indirectæ eorundem prędicationes finitæ similiter secundæ: nam accidentia, quæ prædicantur de substantia, sunt finita, cùm sint nouem genera, & vnumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiam finitæ prædicationes substantiæ, de accidentibus. similiter tertiæ: nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundùm se, sed secundùm subiectum, cui insunt, vt dictum est, sed subiectum finitum est, nempè, substantia, cui finita insunt accidentia, ergo tales prædicationes erūt finitæ. Vnde

patet

patet, non solū per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt: hæc autem omni ex parte sunt finita. Hæc est ratio Aristo. breuiter collecta: ipsius verba explicemus.

Cum ostendisset, non æquè prædicari substantia de accidenti, & accidens de substantia, dicit, etiam, cùm substantiæ inter se prædicantur, hoc idem euenire, vt non sit æqualis prædicatio. vt cùm genus aut differentia subijciuntur prædicato, cuius genera sunt aut differentiæ. & quamuis interrogatoria sint verba, sensus tamen est affirmatiuus. postea adiungit talia, cùm sint in quid est, non esse infinita, aliàs nihil definiri aut intelligi posset. dicit autē non esse infinita sursum, vt dicamus: homo est bipes, & hoc, nempè bipes, est animal, & hoc, nempè animal, aliud quid: & sic consequenter similiter non esse infinita deorsum: vt animal de homine, homo de Callia, & sic consequenter; finitum est enim vtrumque extremum.

Interrogatoria verba; sensus tamen affirmatiuus.

Nō infinita sursum.

Non infinita deorsum.

9. *Si igitur genera non æqualiter, &c.*

Postquam ostendit, in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse æquales cum his, in quibus genera de speciebus prædicantur. & hoc probat de genere, & sensus clarus est, verba tamen obscurissima, sensus iste est: genus particulariter inest speciei, id est, aliquod animal inest homini, non tamen omne animal, at species vniuersaliter substat generi, non ergo erit æqualis prædicatio: nisi velis, quod idem sit, quod particulariter prædicatur, & quod vniuersaliter.

Dicit ergo [erit ipsum,] id est, genus erit vniuersaliter species, cùm dicitur: animal est homo [quod quidem] id est, quæ species [quod ipsum aliquid est,] id est, ipsum genus particulariter. Speciem autem vniuersaliter de genere non intelligas prædicari, sed idem est dicere, quod genus est vniuersaliter species, & quod genus vniuersaliter de specie prædicetur. Similiter idem est, quòd species sit genus particulariter, & quòd species de genere particulariter prædicetur. Atque hæc est prima pars argumenti, vt suprà declaraui.

Nota locutiones logicas.

10. *Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c.*

Secundam argumenti partem proponit: nempè, quod in prædicationibus secundū accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus, & primò ostendit; esse secundum accidens: nam accidentia potiùs de substantia, quàm de accidenti substantia, prædicantur. quod verò hæ finitæ sint, patet: nam accidentia non sunt nisi finita, nempè nouem genera, & singula in vnoquoq; genere finitas habent differētias & genera, vt probatū est.

Secunda pars rationis Arist.

11. *Suppositum autem fuit, vnum de vno prædicari, &c.*

Tertia argumenti pars hæc est: nempè, cùm accidentia ad inuicem prædicantur, quæ non sunt ordinata essentialiter, (nam de his dictum est in prima parte) talia non prædicantur, nisi quæ ad aliquid sunt, id est, nisi in concreto cum subiecto accipiantur, non enim albedo dulcedo, sed album dulce, dicitur. Cùm igitur hæc non nisi secundum subiectū prædicentur (sunt enim aliter accidentales; quàm cùm accidens de substantia prædicatur, vt dictum est) subiectum autem, nempè substantia, sit finitum, & accidentia, quæ ei insunt, finita sint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. Atq; hæc est ratio prior, qua probatur in affirmatiuis prædicationibus non esse infinitum processum.

Tertia pars rationis Aristotelis.

12. *Adhuc autem alius, si de quibus, &c.*

Posterior ratio est ad idem ostendendum, suppositis tribus. Primò, cùm aliqua conclusio est mediata, potest demonstrari. Secundò, talis conclusio non scietur, quousque demonstretur: non enim contingit scire mediata, nisi per Demonstrationem. Tertiò, nunquam scitur conclusio, quousq; sciamus præmissas, vel earum meliorem dispositionem habeamus: quā sit scientia; est enim intellectus principiorum, vt dictum est his suppositis est ratio Aristot. ista conclusio mediata potest sciri ac per Demonstrationem cognosci, sed nisi principia stent, impossibile est, talem conclusionem cognoscere: non ergo est processus infinitus. minor patet. quia nunquam sciemus præmissas demonstrabiles, nisi per alias, si ergo non ad vltimas simpliciter perueniatur, solùm erit scientia ex suppositione: & ita nunquam, quod simpliciter demonstrabile est, per Demonstratio-

Præmittuntur tria supposita.

Sequitur posterior ratio ipsa.

strationem simpliciter cognoscem⁹, quòd est impossibile. Has vtrasque rationes vocat Aristot. logicas, priorem quidem, quia communis est, nō solùm propositionibus per se, sed omnibus, posteriorē verò, quia, vt dicit Alexand. procedit ex suppositione, nempè supponit quod sit Demonstratio, vel forsan, quia non à priori & ex causis procedit.

Datarū rationum examen.

13. *Analyticè autem manifestum est, &c.*

Tertia pars capitis.

Hæc est tertia capitis pars, in qua Aristot. analyticam, id est, demonstratiuam rationem adducit ad idem probandum, qua se breuius id probaturum dicit. Ratio autem hæc est: Demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus nō est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat, distinguendo per se, in ea, quorum prędicata sunt de subiectorum definitione, & ea, quorum subiecta sunt de definitione prædicatorum; nempe, quæ sunt per se primo, aut secundo modo, & ponit exempla: impar enim inest numero per se, secundo modo, magnitudo verò & diuisibile insunt numero primo modo, sunt enim ipsius genera.

Philoponi prima expositio.

Postea dicit: [horum neutra contingit infinita esse] quæ verba dupliciter exponit Philopon primò, vt sit sensus: [horum neutra] nimirum, nec diuisibile, nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi. nam postea adiunxit, (neque vt Impar numero:) id est, nec etiam per se secundo modo infinita sunt. Altero modo etiam exponit, vt sit sensus, [horum neutra] id est, nec quæ per se primo modo, nec quæ secundo modo [infinita sunt,] & postea per repetitionem adiunxit, [nec impar numero:] quia de his quæ sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Secunda eiusdem expositio.

14. *Iterum enim si impari aliud insit, &c.*

1. Expositio.

Probat, quæ sunt per se secundo modo, non esse infinita, & aliquot Interpretes volunt, vt sic sit probatio: Si huic subiecto insunt passiones in infinitum, sequitur, vt sicut prima immediatè inest subiecto, & per ipsum definitur, ita secunda inerit immediatè primæ, & per ipsam definietur, & consequenter per subiectum, & pari modo tertia secundæ, & quarta tertiæ; & sic erit processus in infinitum in prædicatis definitiuis, quod impossibile est, vt probatum est, semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debent.

Hæc explicatio non placet Philopono, & meritò. nam cùm non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt, definiantur, sed econtrariò sequentes passiones, per antecedentes, hæ autem semper finitæ sint à subiecto incipientes, nunquam dabitur passio, cuius quidditatiua prædicata procedant in infinitum.

Proinde aliter exponit, quo etiam modo exponit Themist. quod si passiones in infinitum procederent, cùm actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto vno infinitæ passiones, quo dato, sequitur non esse scientiam, cùm scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur, infinita autem cognosci non valent. Aduerte literam, inquit, (cùm impar insit numero, si aliud etiam per se inest impari, cui existenti per se impari ipsum impar inerat,) id est, erat de definitione ipsius. vt sit sensus: si aliquid insit impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanquam eius, quod ipsi per se inest, vt passio, primùm, vt vult Philoponus: concludit, quòd erit etiam in numero: nam numero inest passio, & quæ insunt passioni, insunt subiecto, ac propterea ista sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erunt in vno infinita, quod impossibile est, quamuis ista conuertibilia sint.

Expositio alia Philoponi & Themistij, & melior.

15. *Neque tamen quæcunque sunt in eo, &c.*

Quòd verò, quæ sunt per se primo modo, infinita non sint, probat: quia non esset alias definire, vt superius est dictum: vnde concluditur, quòd nullo modo erunt infinita, nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata contingit infinita intermedia sumere.

16. *Si verò hoc manifestum, &c.*

Duo hoc loci corollaria in Aristotele.

Ex his omnibus concludit duo Aristoteles, alterum, esse principia Demonstrationum vltima & immediata; alterum, quod non omniū est Demonstratio; quod in prin-

1.

2.

in principio, nempe capite 3. aliquos asserere, dictum est. asserere autem omnium esse Demonstrationem, est, asserere nihil esse sine medio, sed omnia mediata: & hoc ostendit: nam non demonstramus assumendo, id est, per medium superius extremitatibus, sed intus mittendo, id est, per medium intra ipsas extremitates, vt, homo est risibilis, demonstratur per animal rationale, medium inter hominem & risibile, & sic ostenditur omnis affirmatiua: si igitur omnia mediata monstrabilia sunt, nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectum nempe & prædicatum, media sunt infinita, quod impossibile est, cum prædicationes * terminentur superius & inferius, vt hactenus probatum est.

*terminēt.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint?

CAPVT XIX.

1. *Monstratis autem his, manifestum, quod si aliquid idem duobus insit, vt A, & ipsi C, & ipsi D, cùm non prædicetur alterum de altero, aut nullo modo, aut non de omni; quod non semper secundum commune aliquid inerit, vt æquicruri, & gradato hoc, quod est, duobus rectis æquales habere secundum commune aliquod inest: secundùm quòd enim figura quædam inest: & non secundùm quòd alterum. hoc autem non semper ita se habet sit enim B, secundum quod A ipsi C D inest, planum igitur erit, quod & B ipsi C & D secundum aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti vtique inciderent termini: sed impossibile secūdum igitur commune aliquid inesse, non necessarium est semper idem pluribus siquidem erunt * mediata internalla.*

*a. l. immediata, a. l. infinita.

2. *In eodem tamen genere, & ex iisdem indiuiduis necesse est terminos esse. siquidem ipsum commune erit ex iis, quæ per se insunt non enim erat ex alio genere in aliud transcendere, quæ monstrantur.*

3. *Manifestum autem, & quod quando A insit B, siquidem est aliquid mediū, est monstrare quòd A inest B, & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatè namque propositiones elementa sunt: aut omnes, aut vniuersales: si autem non est aliquod medium, non amplius est demonstratio: sed in principio via est hæc. Consimiliter autem & si A, ipsi B non inest, si quidem est aut medium aut prius, cui non inest, est demonstratio. si autem nō, non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini. Horum namque propositiones principia demonstrationis sunt & quemadmodum nonnulla principia sunt indemonstrabilia, quòd est illud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est illud hoc, neq; inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid, illa autem non esse aliquid, erunt principia.*

4. *Quando autem oportet sit monstrare, accipiendum est quod de B. prædicatur primo sit C, & de hoc consimiliter A, & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipitur * ipsum A in demonstrando, sed semper medium condensatur: quousque indiuisibilia fiant et vnum. Est autem vnum, quando immediatum factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in aliis principiis simplex, hoc autem non idem vbique sed in pondere quidem mina, in cantu verò * diesis illud autem in alio consimiliter, in syllogismo ipsum vnum est propositio immediata: in demonstratione veri ac scientia intellectus.*

*a. l. ipsius A, non meminit.

*diesis, est primus sensibilis sonus vel Semitonium.

5. *In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit.*

6. *In priuatiuis verò, vbi quidem quod oportet inesse, nihil extra hoc cadit, vt si A ipsi B per C non inest: si enim omni quidem B C inest, A verò ipsum C nulli, rursus si opus fuerit, quòd A C nulli inest, medium accipiendum est ipsius A & C, & ita semper progredietur.*

7. *Si autem oportuerit monstrare: quod D ipsi E non inest, eò quod C D quidem omni inest, E verò nulli, aut non omni. nunquam cadet extra E hoc autem est, cui non oportet inesse. * In tertio autem modo, neque à quo oportet, neque quod oportet priuare, nunquam extra ibit.*

*a. l. At in negatiuis tertiæ figuræ extra neutrum extremorum ibit.

Monstratis autem his, &c.

1. Primum dictum. Ex his quæ hactenus discussa sunt, Arist. cap. isto aliquot infert dicta, quorum primum est: Cum aliquod commune inest duobus vel pluribus, quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non vniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium inest.

V. g. habere tres angulos æquales duobus rectis, inest quidem Isosceli, & Isopleuro per

ro per aliud commune, nempe vt figura quædam, scilicet triangulus, sunt, & triangulus sine alio medio inest illis. id probat ex his, quæ dicta sunt: nam insit A commune in C & D, per aliud commune B, si hoc per aliud illis insit, & iterum hoc per aliud in infinitum, inter duo extrema, putà A & C D, erunt infinita media, quod impossibile esse, probatum est: dabitur igitur aliquid commune, quod insit immediatè pluribus.

2. *In eodem tamen genere, & ex iisdem.*

Ne quis existimaret, mediate commune omni inesse; quia nũquam deest medium, propositionem syllogizandi quamcunque, dicit, se de medijs veris & proprijs loqui, quæ sunt eiusdem generis cum atomis, id est, extremis, nã Demonstratio non transcendit genera, sed ex proprijs procedit, vt dictum est: non autem commune semper per medium proprium inest; de hoc enim est sermo.

3. *Manifestum est autem, &c.*

Secundum dictum. Ponit secundum dictum: Cùm aliqua propositio medium habet, erit quidẽ Demonstratio: & etiam, quot sunt media sursum, tot erunt propositiones, per quas fiet Demonstrationes. nam ex singulis medijs compositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrandum binæ: atque tales propositiones immediatæ dicuntur principia & elementa Demonstrationum. Dicit autem quòd non omnes immediatæ dicuntur elementa, sed vniuersales: nam singulares, quibus inductione immediatas propositiones probamus, licet immediatæ etiam sint, non dicuntur elementa Demonstrationum. Vel forsan dixit hoc, quòd non quæcunque præmissæ dicuntur elementa & immediatæ, sed vniuersales, id est, dignitates communes, in quas vltima fit Demonstrationum reductio. hoc idem in negatiuis docet esse. cùm verò propositio medium non habet, iam ampliùs non fit Demonstratio; vnde concludit, tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media: & tot sunt propositiones, nam ex illis fiunt propositiones, quæ principia sunt: & sicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propositio, ita & in negatiuis, & sic erit principium negatiuum vltimum, sicut etiam est affirmatiuum.

Principia & elementa Demonstrationũ.

4. *Cùm igitur indigeat monstrare aliquid, &c.*

Tertium dictum. Tertium dictum est: Cum aliquid affirmatiuum in prima figura concludi debet, oportet medium sumere, quòd sit super minus extremum, & inferius maiori, nunquam tamen superius erit maiori extremo. dico autem, quòd sit super minùs extremum immediatè, & sic oportet procedere, quousque ad immediata perueniatur, quod vocatur densari, vt superiùs dictum est.

V.g. si debet probari: omnis homo est substantia: sumatur proximum homini, animal: & iterum, si debet probari: animal est substantia: sumatur viuens, proximum animali. & sic consequenter. non autem sumatur aliquid extra, id est, superius maiori extremo, nec remotum à minori, non enim per corpus probabitur omnis homo est substantia, sed per proxima, donec densando perueniamus ad corpus immediatum substantiæ.

Hoc est igitur, quòd dicit, [cùm monstrandum est aliquid, sumatur primum] id est, proximum B, id est, subiecto, [non autem quid extra] id est, superius maiori, vel remotum minori [quamuis esse ipsius A demonstretur] id est, quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximum subiecto sumere ad id demonstrandum, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod est propositio immediata. nam in vnoquoque genere semper datur vnum, quod sit primum & summum eorum, quæ sunt in illo genere. nam semper quæ sub aliquo communi sunt genere, ab vno debent dependere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ perfectionis. vnde sicut in mensuris ad vnam vltimam peruenitur, puta, Minam, & in Musica ad Diesim, id est, semitonium minus, & non est vlterior progressus, sic in Demonstratiua scientia ad intellectum, quæ est cognitio principiorum, & in syllogistico discursu Demonstrationem, ad vltimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est. vnde concludit [quòd in *coostensiuis] id est, affirmatiuis syllogismis, [eius quod est,] id est, conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiã est negatiuus, ob id addit, [eius quod est,]

Quæ sub aliquo communi sunt genere, ab aliquo primo dependere, siue in esse, siue in cognitione, siue ordine suæ perfectionis.

* monstratiuis.

Nihil cadit extra. vt limitet ad affirmatiuos) [nihil cadit extra,] id est, medium non est superius vtraque extremitate, vt dictum est.

5 *Sed in priuatiuis, vbi &c.*

Quartum dictum. Quartum dictum est: In negatiuis syllogismis tam primæ, quàm secundæ figuræ in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, id est, superius ipso nam medium debet affirmari vniuersaliter de extremo in vna propositione: vt si, A negari de B, probandum est per C, tunc B non erit superius C; nam affirmatur C de B in minori, in prima figura: de C verò negatur A.

6. *Iterum si indigeat, quod, &c.*

Hoc idem docet fieri in prosyllogizanda maiori: nullum C est A: sumendum enim est mediũ superius C, id minori prosyllogismi, & sic in alijs prosyllogismis negatiuis fieri debet.

7. *Si verò indigeat monstrare, &c.*

Hoc idem ostendit in secunda figura, vt si monstrare oportet, nullum E, esse D, in CAMESTRES vel BAROCO, tunc sumere oportet medium; quod de omni D prædicetur affirmatiuè in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo verò E, si fuerit in CAMESTRES, vel de aliquo non, si in BAROCO: minor enim vnius est vniuersalis, alterius verò particularis, sed vtraque negatiua, cui medium oportet non inesse. NOTA. semper ergo in affirmatiua primæ & secũdæ figuræ propositione nunquam extremum erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius vlla extremitate: nam debet vtrique subijci: in prima ergo medium non erit extra maius extremum. in secunda vnum extremum non erit extra medium, putà, in affirmatiua propositione, in tertia verò medium non erit extra extremum vtrunque, cùm vtriq; subijciatur.

Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem.

Cap. XX.

1. *CVm verò sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa verò secundùm partem, & hæc quidem prædicatiua illa vero priuatiua, dubitatur, vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & deducente ad impoßibile demonstratione. Primùm igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc autẽ cùm declarauerimus, & de ea, quæ monstrare dicitur, & ea, quæ ad impoßibile, dicemus.*

2. *Videretur igitur fortaßè aliquibus ita considerantibus, eam secundùm partem eße meliorem: si enim secundùm quam magis scimus demonstrationem, melior est demonstratio (hæc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque cùm ipsum sciamus secundùm se, quàm quando secundùm aliud, vt musicum Coriscum, quando quòd Coriscus musicus est, quàm quando, quòd homo musicus est: similiter autem & in alijs. Vniuersalis autem, quòd aliud, non quod ipsum contingit, monstrat: vt quòd æquicrus, non quòd æquicrus, sed quòd triangulus, quæ verò secundùm partem, quod ipsum, monstrat. si igitur melior quidem, quæ secundùm ipsum, talis autem quæ secundùm partem: vniuersale magis & melior vtique quæ secundùm partem est demonstratio erit.*

3. *Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia, demonstratio verò opinionem facit esse aliquid hoc, secundùm quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli præter quosdam, & figuræ præter quasdam, & numeri præter quosdam numeros: melior autem, quæ est de ente, quàm quæ de non ente.*

4. *Et propter quam non decipietur, quàm propter quam decipietur: vniuersalis autem est talis, (procedentes enim monstrant quemadmodum de proportionato, vt quod vtique sit aliquid tale, erit proportionatum) quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum, sed præter hæc aliquid.*

5. *Si igitur vniuersalis quidem magis hæc, de ente autem minus, quàm particularis, & facit opinionem falsam: peior vtique esset vniuersalis, quàm particularis.*

6. *Et primùm quidem nihil magis in vniuersali, quàm in particulari altera ratio est: si enim quod duobus rectis inest, non in quantum æquicrus, sed in quantum triangulus, noscens, quod æquicrus minus nouit in quantum ipsum, quàm qui nouit, quod triangulus: & omnino si non quidem secundùm quod sit triangulus postea monstrat, non erit vtique demonstratio: sin autem nouit vnumquodque, in quantum vnumquodque inest, magis nouit si itaque triangulus in plus est,*

est, & eadem ratio, & non secundum æquinocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus in quantum æquicrus, sed æquicrus in quantum triangulus habet tales angulos, quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundum quod inest, quàm qui secundùm partem: melior itaque vniuersalis, quam particularis.

7. *Amplius si quidem esset aliqua ratio, & non æquinocatio, vniuersale vtique nihil minus esset quibusdam particularibus: sed & magis, quanto incorruptibilia in illis sunt, quæ vero particularia corruptibilia magis.*

8. *Præterea, nulla necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hæc, quod vnum significat nihil magis, quàm in alijs, quæcunque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est, non demonstratio causa, sed qui audit.*

9. *Amplius si demonstratio quidem est syllogismus monstratiuus causæ, & ipsius propter quid, vniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est, vniuersale autem primum, causa igitur vniuersale est, quare & demonstratio melior: magis enim causæ, & ipsius propter quid est.*

10. *Præterea, vsque ad hoc quærimus propter quid, & tunc opinamur scire, quando non sit aliquid aliud quàm hoc aut factum, aut existens: finis enim & terminus ipsum extremum iam sic est. Vt, cuius gratia venit: vt accipiat argentum: hoc autem? vt reddat, cui debet: hoc autem? ne iniustitiam committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud, neque alterius causa propter hoc, sicut finē dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maximè propter quid venit, si autē similiter se habet in omnibus causis, et ijs, quæ sunt propter quid, in ijs verò, quæcunque sunt causæ sic: sicut enim causa, sic nouimus maximè, & in alijs igitur tunc maximè scimus, quando non ampliùs insit hoc, quoniam est aliud: quando igitur cognoscimus, quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniam æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniam triangulus: & hoc? quoniam figura rectilinea, si autem hoc non ampliùs propter aliud erit, tunc maximè scimus, & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.*

Ampliùs, quæcunque magis particularia sunt, in infinita incidunt, vniuersale verò in simplex & terminum: sunt autem in quantum infinita quidem non scibilia: in quantum autem finiuntur, scibilia in quantum igitur vniuersalia magis scibilia quàm in quantum particularia: demonstrabilia igitur magis, quæ vniuersalia sunt, demonstrabilium vero magis, magis est demonstratio, simul enim magis, quæ ad aliquid existunt: melior itaque est vniuersalis, quoniam & magis est demonstratio. 11.

Amplius, si eligibilior sit illa, secundùm quam hoc & aliud, quàm illa, secundum quam hoc solum nouit: qui vero vniuersalem habet, nouit & quòd secundùm partem, hic autem vniuersale non nouit: quare & sic vtique eligibilior erit. 12.

Amplius autem sic: vniuersale enim magis scire est eo, quod monstratur per mediū, quod est proximius principio, valde autem proximum est immediatum, hoc vero principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus, certior est demonstratio, est autem talis, quæ vniuersalior, melior vtique esset vniuersalis. veluti si oporteret demonstrare A de D, per media, in quibus B C: superius itaque B est. quare quæ per hoc vniuersalior est. Sed ex ijs, quæ dicta sunt, nonnulla logica sunt. 13.

Maximè autem manifestum, quòd vniuersalis est potior: quoniam propositionum priorem quidem habentes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentiā: vt si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrurem, quod duobus rectis est potentiā, etsi non nouit æquicrurem, quòd triangulus sit: qui verò hanc habet propositionem vniuersalem, nullo modo nouit, neque potentia, neque actu. 14.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quòd igitur vniuersalis melior ea, quæ secundum partem, tot nobis dicta sint. 15.

Cùm autem sit omnis Demonstratio, &c. 1.

Compara-tio Demō-strationū. Tres quæstio. in tex.

Demonstrationes ex ipsius principijs pertractatis, modò ipsas Demonstrationes inter se comparat. ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est: an De-

1. Demonstratio vniuersalis præstantior sit
2. particulari? Altera: an Demonstratio affir
3. matiua, quæ vocatur categorica, seu predicatiua, sic etiam pręstantior negatiua. Tertia: an ostensiua Demonstratio pręstet ei, quæ ad impossibile demōstret: Prima quæstio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur: in priori sunt tres rationes Dialecticæ, ꝓ parte negatiua quęstionis, & earum responsiones & dissolutiones: in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam veram determinantes. Aliæ quæstiones sequentibus capitibus determinantur.

Quę harum quæstionū in hoc pertractetur capite? Eiusdem diuisio.

2. *Videbitur igitur fortaßis vtique quibusdam &c.*

Prima ratio dialectica.

Hæc est prima ratio dialectica, quâ probat, potiorem esse Demonstrationem particularem vniuersali. Demonstratio, secūdùm quam magis scimus, est potior Demōstratione, secundùm quam minus scimus, sed secundū particularem magis scimus, quàm secundum vniuersalem, ergo particularis est potior. maior probatur: (Quia hæc est virtus Demōstrationis:) id est, hęc est vis & natura Demonstrationis, vt per eam sciamus: erit ergo illa potior, secundū quam magis scimus. minor probatur. Vnumquodque magis scitur cùm secundùm se, quàm secundùm aliud, scitur, sed quæ quis per vniuersalem Demonstrationē cognoscit, secundùm aliud, quæ verò per particularem, secūdum se, vnumquodque scit, ergo per particularem magis scitur.

Maior explicatur & probatur exemplo. sit ista propositio: Corisc⁹ est musicus, clarum est, quòd per talem magis cognoscimus musicum Coriscum, quia per se & immediatè cognoscimus, quàm per hāc: homo est musicus. minor probatur: fiat Demonstratio vniuersalis de Isoscele, qui habet tres angulos, æquales duobus rectis, talis erit de triangulo in cōmuni, cuius talis passio primò inest. fiat altera particularis de ipso Isoscele, qui habet similiter tres angulos duobus rectis æquales, tunc erit per ipsum Isoscelem, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Isoscelem habere tales angulos, cùm de ipso in particulari scit, quàm cū de ipso in vniuersali scit: ergo magis scimus per Demonstrationem particularem.

Hic aduerte, vt dicit Albertus hoc tract. cap. 1. primò per vniuersalem Demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto vniuersali & communi demonstramus. Per particularem verò eā, in qua de aliquo subiecto singulari, vel minus communi demonstramus idem. non enim vocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur: vniuersalis verò, quia vniuersaliter, sed secundū subiectum vniuersale, aut singulare, vel minus commune. Nota præterea, quòd ista ratio procedit, sumendo rem particularem aliquā, & probādo, eam melius cognosci, cùm per proprium cōceptum particularem cognoscitur, quàm cùm per vniuersalem. & ex hoc probabiliter infert, particularem Demonstrationem esse potiorem. & ita textus indicat, & bene aduertit Themistius, ca. 46.

Quid sit demonstratio vniuersalis? Quid item particularis?

Et in hoc decipitur Philoponus. miror enim quātum aberret à sensu Arist. & qui eum sequuntur atque ex isto errore asseruit exemplum Aristot. de triangulo, esse falsum, nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiēdus, expositio enim data, est purus Aristotelis sensus.

Cassatur expositio Philoponi.

Amplius, si vniuersale quidem non est, &c. 3.

Hic secundam, & tertiā rationem connectit, quarum vis hæc est: quòd Demonstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minùs esse habet, quàm particulare, cùm vniuersalia non per se existāt: ob id igitur erit potior particularis Demonstratio: præterea: Demonstratio vniuersalis magis facit errare, quàm particularis: nam quę de vniuersali aliquo demōstrat, de eo separatim à singularibus demonstrat, quòd cùm nō sit, faciet opinionem falsam. Hanc vtranque rationem copulauit, quia ex eo, quòd vniuersale non est per se, vt dicitur in prima ratione, vnde prouenit error, quòd existimetur separatum, vt bene aduertit Philoponus.

Secunda & tertia ratio.

In textu verò rationes sic sunt ordinandæ. prior est hæc: potior est Demōstratio, quæ est de subiecto, quòd est, quam de subiecto, quòd non est. minor ponitur inferiùs, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) vt sit ista Demōstratio: vniuersalis est de eo, quòd non est, particularis de eo quòd est, concluditur in fine, ergo potior est particula-

Distributio textus.

nempè in textu 4.

cularis maior probatur: quia omnis Demonstratio opinione ... est, id est, probat circa aliquod, quod sit, & circa naturā in rebus existentem. minor vero prior in principio textus, (vniuersale nō est præter singularia,) quod exemplo manifestat, vt triangulus, figura, numerus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & non probat.

4. *Et propter quam non errabitur.*

Ratio posterior est: potior illa est Demonstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea, secundum quam decipi euenit. sed vniuersalis est huiusmodi secundum quam decipimur, non autē particularis, ergo hæc est potior. minorem probat, quam qui d. proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto a lineis, numeris, solidis, id est, corporibus, plano, id est, superficie, demonstrat, vt patet: & tamen reuera nō est separatum. hoc exemplum declarauimus cap. 5. est enim idem illic, & potest poni quodcunq; aliud exemplum; cum enim de homine demonstramus, non de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his Demonstratio fit.

5. *Si igitur vniuersalis magis hæc est, &c.*

Conclusio. Hic conclusionem ex vtraque ratione simul infert, dicēs: si vniuersalis est huiusmodi, nimirum, secundum quā magis erratur; & si vniuersalis est de eo, quod min' est, magis quā particularis, profecto indignior erit vniuersalis, & potior particularis. Nota valde has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus, nec Interpretes rationes in forma ponunt.

6. *Et primum quidem nihil magis.*

Soluuntur rationes Ad 1. Soluit prædictas rationes, & primò ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philoponus, pace ipsius. Ratio prior probabat de Isoscele: magis cognosci, habere tres angulos equales duobus rectis, quando de eo demonstratur, quam cum de triangulo: quia per triangulum confusè, & per aliud, cognoscitur Isosceles: dicit modo, quod minus cognoscit, qui de Isoscele secundum se demonstrat, habere tres angulos, quam qui de triangulo demonstrat, habere tres angulos. minus, inquam, cognoscit de ipso Isoscele: quia qui de Isoscele secundum se cognoscit, habere tres angulos, non secundum ipsum cognoscit. nā hæc affectio seu passio ipsi primo nō inest, qui vero de triangulo cognoscit, secundum seipsum cognoscit. Vnde, melius est, cognoscere & demonstrare de eo, cui secundum se inest passio: cum vero hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutionis collectio. Solutio igitur breuiter est: sicut, qui de triāgulo cognoscit, habere tres angulos, non cognoscit de Isoscele secūdum se; vt ratio probat: Ita profecto qui de Isoscele, habere tres angulos, cognoscit, minus secundum se cognoscit; cum id non illi secundum se inest: cum autem potior Demonstratio sit, quæ id, quod inest secundū se alicui, de eo demonstret, erit talis Demōstratio vniuersalis.

Atque hoc est, quod dicit litera nempè, (prima ratio non magis est pro Demonstratione vniuersali, quam particulari,) id est: sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit. vnde nihil probat ratio, quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Emendatio literæ. Litera, quæ sequitur est sic emendenda. (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isosceles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quòd Isosceles habet tres angulos, minus in quā tum ipsum cognoscit; quam cognoscens quod triangulus) Sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui de ipso Demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc probat, dicens: aut omnino talis passio nō inest triangulo, vt talis est, id est, vniuersali, vt vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo Demostratio, quia secundum se illi inest & tunc melius demonstramus, cum secundum se subiecto inhærentia demonstramus.

Postea concludit: cùm illud cui primò talis passio inest, nempè triangulus, sit vniuersalior & superior Isoscele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & vnionem ... & hoc patet: nam non solu Isosceli illa passio inest, sed etiam aliis triangulis, ac ideo si primo triangulo

angulo

angulo secundum se inest, erit potior Demonstratio ipsius vniuersalis, quàm particularis.

7. Soluitur secũda ratio.

Amplius siquidem sit quædam.

Respondet secundæ rationi. non propterea minus esse vniuersale, quia non sit extra singularia, imò magis esse cùm singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit: si detur vna ratio communis à multis participata, nõ sicut in æquiuocis: in quibus nihil; nisi nomẽ commune est, in vniuocis verò ratio communis vltra nomen datur: talis ratio magis erit quàm ipsa singularia, & eo magis, quò incorruptibiliora sunt ipsis. Aduerte, vniuersalia non corrumpi nisi per accidens. quod est dicere: quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturæ hæ communes in alijs, & alijs indiuiduis cõseruatæ: sicut manet idem Tyberis, licet aquæ aquis succedant. corrumpuntur per accidens, quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas cõmunes. Sed hoc ex professo examinare, metaphysicũ est. est ergo solutio: quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

Vniuersalia per accidens tantũ corrũpi. vide Phil. dubitantem de corruptibilitate horum vniuersalium.

8. Soluitur tertia ratio.

Amplius nulla necessitas est, &c.

Respondet tertiæ rationi non propterea, quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare, ilsa esse, separata: sicut cùm de accidentibus secundum se demonstramus, non ob id extra substantiam esse opus est cognoscere. quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis, quàm Demonstratio. non enim quæ in scientijs separata considerantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

9. Vniuersalis Demonstratio particulari præferenda. 1. Ratio.

Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat, vniuersale demonstrationem particulari esse præferendam, quorum primũ est: Demonstratio est syllogismus per causam, & propter quid rei probatiu̾, sed vniuersale magis est causa, quàm particulare, ergo Demonstratio vniuersalis, est potior. minorem probat: illud, cui aliquid, puta passio, per se & primò inest, ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primò inest passio, vt, habere tres angulos, triangulo vniuersali, risibile homini, ergo ipsius Demonstratio erit magis per causam & potior.

10. 2. Ratio.

Amplius vsque ad hoc quærimus propter quid &cæt.

Hoc est secundum argumentum: tunc maximè scimus, cùm ad primam causam peruenimus: cuius iã nõ est causa alia: sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale: & sic est potior Demõstratio. maiorem explicat exemplo causæ finalis: vt si quis mercator venerit pro argento ꝓ pecunia aliqua, vt soluat debitũ, tunc aduentus causa est, vt recipiat argentum, huius verò vt soluat debitum, huius, vt iustè agat. quæ est prima causa, cuius nõ est alia, & qui per causam talem scit, maximè aduentum scit. pari modo res se habere in alijs causarum generibus docet.

Nota statũ in causis.

Et nota literam, dicit: (eius, quod fit, aut factum est) id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Nota 2.

Nota etiam, quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nã in alijs tunc maximè scimus, cum non est amplius, quod quæramus. primùm enim dicit propter finales causas, posterius verò propter alia genera causarum, vt explicat Philop. quòd verò vniuersale sit prima causa, quæ erat minor, probat exemplo: habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis, inest Isosceli, sed quia triangulo: & triangulo, quia figura recti linea: huic verò nõ secundum aliud, at illud est vniuersale: figura enim recti linea communis est, cui primò inest angulos externos habere æquales quatuor rectis.

Nota 3.

Exẽplum, vniuersale esse primã causam.

Esset simile exemplum: sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimo. Dices, nonne inest per definitionẽ, non ergo immediatè? dico Arist. loqui de immediatione subiectorum, & sic non est aliud superius, ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti.

Exemplũ aliud.

Dubium.

Solutio.

11. 3. Ratio.

Amplius quanto cunque vti que magis, &c.

Tertium Argumentum est de magis demonstrabili & magis scibili potior est Demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quàm particulare, ergo illius potior est demõstratio: maiorẽ pro-

probat: nam quæ ad aliquid sunt, sic comparantur, vt cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum: minorem probat: infinitum non est scibile, ergo quò aliqua magis accedunt ad infinitum, minus scibilia sunt: sed particularia magis accedunt ad infinitũ, vniuersale verò recedit: nam vniuersale vnum est, particularia multa, quod supra dicebat Porphyrius: vniuersale esse magis collectiuũ, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vnam colligit naturam: particularia verò diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale: multitudo enim cognitionem impedit, ac consequenter erit magis demonstrabile, & ipsius Demonstratio potior.

Particulare vt accedat ad infinitũ, vniuersale verò recedat?

12. *Amplius si magis eligenda, &c.*

4. Ratio. Quartum argumentum proponit: illa est Demõstratio melior, quâ plura cognoscimus, sed Demonstratione vniuersali cognoscimus plura, quàm particulari, ergo illa est potior. minor probatur: nãqui vniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia: nõ autem qui particulare cognoscit, vniuersale cognoscit: vniuersale enim omnia singularia comprehendit, at singula inferiora nõ ipsum vniuersale totum continent. Hic fit comparatio inter cognitionem vniuersalis & singulorum inferiorum: nam Demonstratio particularis nõ fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

13. *Amplius autem sic, vniuersale enim magis &cæt.*

5. Ratio. Quintum argumentum est: potissima Demonstratio est, quæ est per primum principium ergo illa erit potior, quæ magis accedit ad primum principium, sed vniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius Demonstratio est potior. V. g. sit hæc propositio demonstrãda: homo est substantia, puta, D est A: erunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C, vt animal, viuens, quædam magis vniuersalia B, vt corpus, tũc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt propius ipsi immediato, vt magis viuens, quã animal, & corpus, quàm viuẽs, ergo potior est Demonstratio vniuersalis, quippe quæ magis accedit immediato.

Ex his argumentis dicit, aliquot esse logica, non quod suasibilia tantùm sint, vt notat Philop. & S. Thom. sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ Demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio, sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco: plura bona sunt eligibiliora paucioribus; vt habetur tertio Ethicorum, ac proinde logica dicũtur, id est, communia.

Nota duas rationes logicas, & quæ ex probabilibus, & quæ ex communibus, licet necessarijs.

Maximè autem manifestum est, &c. 14.

Sextum argumentum est: qui propositionem vniuersalem cognoscit, etiam particulares illius scit: potentiâ tamen: vt superius dictum est: vt qui triangulum scit habere tres angulos, potentiâ etiã scit Isoscelem habere tres angulos: licet non aduertat, hunc esse Isoscelem: at qui particularẽ cognoscit, nec potentiâ, nec actu cognoscit vniuersalem: cùm particularis non contineat vniuersalem, ergo potior est Demonstratio vniuersalis. Dices: nonne hæc ratio erat quarta: Dico non esse hanc, & illam candem. nam quarta erat de ipso vniuersali simplici: qui enim ipsum cognoscit, inferiora cognoscit: hæc verò est de vniuersali complexo, puta, de vniuersali propositione. 6. Ratio.

Obiectio.

Solutio.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c. 15.

Septimum & vltimum argumentũ est: vniuersalis intellectu, singularis sensu perficitur, ergo potior est vniuersalis: cũ cognitio intellectus sit præstantior. 7. Ratio.

Attende hic, quòd dicit: particularis Demonstratio sensu perficitur, id est, in sensum desinit: nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem, nẽpè cum prædicatum non est sensibile: vt, iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. ratione enim prædicatum cognoscitur, sed sensus subiectum singulare discernit: at vniuersalis propositio secundũ vtrunq; extremum, cum vniuersale sit, intellectu cognoscitur: præterea singularis desinit in sensum, quia à prædicato ratione percepto in subiectũ sensu cognitum, tanquam in vltimum, tenditur. Nota 1.

Attende præterea, rationes has procedere, cum passionem communem de subiecto communi, vel de singulis per se inferioribus, demonstramus: hæc enim erat Nota 2.

quæstio

quæstio. vtra ex his Demonstratio potior esset?

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse: atque ad scientiam magis idoneam.

CAPVT XXI.

1. *QVòd autem monstratiua sit dignior priuatiua, hinc manifestum. sit enim hæc demonstratio melior (alijs ijsdem existētibus) quæ est ex paucioribus petitionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. si enim notæ similiter sunt, celerius cognoscere per hos ineris: hoc autē eligibilius est.*

2. *Ratio autem propositionis, quòd melior, quæ ex minoribus, vniuersaliter hæc est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B C D, quòd A ipsi E inest: quæ verò per* * *F G, quod A ipsi D. Consimiliter itaque se habet, quòd A ipsi D inest, & A ipsi E. quod A inest ipsi D prius & notius est, quàm quod A ipsi E, per hoc enim illud demonstratur. credibilius autem est id, quod est per quod, igitur demonstratio quæ per pauciora, est melior, alijs eisdem existentibus.*

*a.l.B C.

3. *Ambæ igitur & per terminos tres & propositiones alias monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa vero & esse et non esse aliquid, per plura igitur, quare & prior est.*

4. *Præterea, quoniam monstratum fuit, quod impossibile est, vt vtrisque existentibus priuatiuis propositionibus fiat syllogismus, sed hanc quidem oportet talem esse, illam verò, quod inest. Amplius, ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas enim (aucta demonstratione) necessarium est fieri plures, priuatiuas verò impossibile est plures esse vnà in omni syllogismo. Sit enim nulli inexistens ipsum A, in quot ipsum B, C verò omni inexistens ipsum B. si verò oporteat rursus augere vtrasque propositiones, medium inijciendum, ipsius quidem A B sit D, ipsius verò B C, E: E quidem igitur manifestum, quod est prædicatiuum, D verò de B quidem prædicatiuum, ad A verò vt priuatiuum ponitur: D enim de omni B, A autem nulli oportet eorum quæ D, inesse: fit igitur vna priuatiua propositio, quæ est A D. Idem verò modo & in alijs syllogismis. semper enim medium prædicatiuorum terminorum prædicatiuum in vtraque, priuatiui autem in altero priuatiuum necessarium est esse: quare hæc vna talis sit propositio, aliæ vero prædicatiuæ.*

5. *Si igitur notius per quod monstratur & credibilius: monstratur autem priuatiua quidē per prædicatiuam, hoc autem per illam non monstratur: prior igitur & notior existēs: & credibilior melior vtique erit.*

6. *Amplius, si principium syllogismi est vniuersalis propositio immediata: est autem in monstratiua quidem affirmatiua, in priuatiua verò negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter namque affirmationem negatio nota: Et prior affirmatio, quēadmodum & ipsum esse ipso non esse: quare melius principiū monstratiuæ quam priuatiuæ, quæ vero melioribus principijs vtitur, melior est. Amplius principalior, sine enim monstrante non est priuatiua.*

QVod autem monstratiua sit dignior, &c.

Absoluit modò secundam quæstionem: nimirum, affirmatiuam Demonstrationem esse digniorem priuatiua. & facit primum argumentum tale. Demonstratio, quæ paucioribus medijs indiget: vt ad immediata reducatur principia, dignior est ea, quæ pluribus, cæteris tamen omnibus paribus: sed affirmatiua indiget paucioribus, quàm negatiua: ergo illâ est dignior. Nota quòd dicit: cæteris paribus, nepe quòd vtraque sit ex veris, & necessarijs, & per se. nam, quæ procedit ex paucioribus, non fit ex his, aut fit ex causis remotis, aut effectibus, non erit dignior. similiter quòd vtraque sumat æquales terminos: nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus medijs indigebit negatiua. debet igitur esse sors æqualis proportionaliter vtriusque in reliquis omnibus. & hoc aduerte.

1. Demonstrationem affirmatiuam negatiua esse potiorem prima ratio

Nota I.

2.

Probat maiorem dupliciter. primò in particulari, cum sunt æque notæ vtræque propositiones, vel nobis, vel naturâ, vel simpliciter, vt dicit Alb. vocat autem has positiones, vel suppositiones, vel propositiones, id est, dignitates, vt ostēdat varieta-

tem Demonstrationem, non enim omnes eisdem vtuntur principijs.

Probat igitur: Dignius est, citius cognoscere, quam tardius, sed cùm propositiones omnes sunt æquè notæ, cuius cognoscimus cùm pauciora sunt media, quàm cū plura: ergo dignius est: cognoscere per eas, quæ paucioribus indigēt medijs. nam, vt dicit Philop. cùm actus potissimus intellectus sit simplex. quo rem absque discursu cognoscit, quò magis ad ipsum acceditur, eo actus est perfectior. cuius adhuc rationem adducit Lincon. illud enim est optimum, quod nullo indiget, vt Deus est, reliqua, quò paucioribus indigent. perfectiora, & meliora sunt. vnde Aristot. 2. cæli, capit. 12. dicit eleganter: quantò res perfectiores sunt, tātò paucioribus actionibus suum bonum consequuntur: vnde, inquit, Deo absque vlla actione bonum inest: est enim ipsum bonum, & felicitas: illis verò qui propinqui sunt ipsi, per vnam: alijs remotis, per plures. Videmus etiam hoc in natura euenire: semper enim natura res in suam perfectionem inclinat per pauciores actiones in quantum potest: vnde elementa recta in sua loca tendunt, quia linea recta est breuissima. Hęc intellige semper, cæteris paribus est enim melius, per plures actiones maius consequi bonum, quam paucioribus minus. Colligitur ergo, perfectius esse paucioribus medijs indigere, quàm pluribus, cū cætera paria sunt, & propositiones æquè notæ.

Linea recta est breuissima.

N O T A. 2.

Ratio autem propositionis, quòd melior sit, &c.

Alia probatio vniuersalis eiusdē maioris.

Vniuersaliter probat modò illam maiorē, non limitando, quod propositiones sint similiter notæ: imo probat, notiores esse & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc est: sumatur propositio: homo est substantia, quæ demonstratur per tria media, primò, per, animal est substātia, secundo ista, viuens est substātia, tertiò hæc per, corpus est substantia: tunc clarum est, quod potior est secunda Demostratio scilicet: omne viuens est substantia, omne animal est viuens, ergo omne animal est substantia. quam prima, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substātia, quia secunda certior est prima, cùm enim præmissæ secundæ sunt certiores, & priores conclusione, erunt etiam certiores principijs primæ: nam conclusio secundæ præmissæ est primæ, ob eandē rationem, tertia melior est secunda: vt notum est.

Sumatur præterea alia propositio: numerus est diuisibilis, quæ, duo media habet, scilicet: quantitas discreta est diuisibilis, & quantitas est diuisibilis, tunc petositā assimilatur tertiæ, an secundæ. notum est, quòd secundæ: cùm duobus indigeat medijs, sed illa est certior & præstantior. ergo & hæc: est igitur præstātior quæ paucioribus indiget medijs. hæc ratio est valde notanda, quam attigit Philoponus, sed non plenè. Arist. verò solum vnam partē priorem posuit.

Dicit ergo (si similiter media cognita sint) id est, ex eadem coordinatione: tunc priora notiora sunt, & probat exemplo. sic: omne E est A. scilicet: omnis homo est substantia, per tertia media, BCD, nempè Animal, Viuens, Corpus. sit iterum secunda propositio: omne D est A. nempè: omne animal est substantia, per B C, nempè per Viuens, Corpus, quæ propositio similiter se habet, id est, ex eadem coordinatione est.

Quamuis aliqui textus habeant F G media, vt sit diuersa propositio, vt suprà diximus: sed melius est sequi nostrum textum.

Diuersa huius loci literarū positio.

Tunc, inquit, melior erit & prior Demōstratio DA. quam AE: quia ista per illam probatur. Hic est addēda altera pars argumenti, vt diximus: ex quo concludit vniuersaliter, D demonstrationem ex paucioribus certiorem & digniorem esse, cæteris parib⁹, vt diximus & præterea, ne illa, quæ ex pluribus medijs est, sit experientiā etiā cognita, vel aliunde certitudo & dignitas adueniat: putà, ex materia, vel alia via.

Nota, Quæ eliciuntur ex hucusq; dictis in capite præcedenti textus.

Ex his habes primò, quòd Demonstrationes passionum, quæ magis accedunt subiecto, sunt potiores illis, quæ magis recedunt. nam posteriores præsupponunt priores habes etiam, Demonstrationes subalternantium scientiarum esse potiores illis subalternatis, quarum principia per illas probantur. ob candem rationem. & tandem potiores eas esse, quæ magis ad

pes

per se nota & immediata principia accedunt.

3. *Vtraque quidem per terminos tres, &c.*

Probatio minoris primi syllogismi: nempe quòd negatiua demonstratio pluribus indigeat medijs, quàm affirmatiua

Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit, nunc vero probat minorem, quod negatiua Demonstratio pluribus indigeat medijs, quã affirmatiua, quia negatiua indiget propositionibus affirmatiuis & negatiuis, vt demonstretur. at affirmatiua solis affirmatiuis, quamuis nõ plures termini sint in vna, quam in alia. In omni enim Demonstratione sunt tres, notant Philop. & Albert. & fere alij omnes, non esse intelligendũ quod plura media numero habeat negatiua, quã affirmatiua cum vtraque æquana habere possit, sed plura specie: nam aliud est ad concludendam affirmatiuam præmissam, aliud specie ad negatiuam; at in affirmatiua media sunt eiusdem rationis, nempe ad concludendas vtrasque præmissas, quæ affirmatiuæ sunt.

Dubium magnum.

Dices: Maiori non videtur correspondere minor, cum maior sit de pluralitate mediorum, etiam numero, vt probatum est in affirmatiuis illis omnibus: dubium vero hoc est magnum, & ego miror Interpretes, quomodo locum hunc confusum reliquerint.

Solutio.

Apollin. mouet dubium, sed non soluit. dico, sequens expositionem Alberti, isto cap. 3. esse aduertendum, quòd negatiua propositio pluribus medijs, etiã numero, indiget, quam affirmatiua; vt patet, si sumamus similiter propositione: sit affirmatiua distans a generalissimo per duo media, scilicet: omne animal est substantia, per viuens, & corpus; sumamus eandem negatiuam de alio generalissimo, scilicet: nullum animal est qualitas, tunc inuenies tria media, Viuens, Corpus, Substãtia minus enim distat omne subiectum a suo affirmatiuo immediato, quam a suo negatiuo, cuius ratio est pulchra: quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, at a negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, a quibus tale negatiuum prædicatum remouetur, & ista huius loci declaratio est.

Negatiuam propositionem plura numero habere media, per quæ probetur ipsa affirmatiuã.

Subiectum propius ab attributo abesse affirmatiuo quã negatiuo.

4. *Amplius quoniam extensum est, &c.*

Secunda ratio, quod nempe Demonstratio affirmatiua negatiua sit potior.

Nouum aliud argumentum hic possumus componere, sicut componit Themist. cap. 41. quod tale sit: priuatiua demonstratio indiget affirmatiua, affirmatiua autem non indiget negatiua, ergo illa est potior, antecedes patet: nã impossibile est, quod negatiua sit vtraque præmissa, sed vna saltem debet esse affirmatiua, vt vtraque propositio potest esse affirmatiua, tunc vlterius, in augmentata demonstratione, id est, in prosyllogizatione demonstratiua, demonstrantes negatiuam præmissam ex vna tantum negatiua propositione, altera vero affirmatiua demonstrabimus, at præmissam affirmatiuam ex vtraque affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iste est sensus illius: priuatiuas in omni syllogismo plures vnã esse nõ posse: oportet enim alteram præmissam esse affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse contingit.

Exemplo comprobat: sit Demonstratio: nullum B est A; omne C est B, ergo nullum C est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D, de quo negetur A sed quod affirmetur de B. sic: nullu D, est A: omne B est D, ergo nullum B est A. at si oportet minorem demõstrare, sumendum est medium affirmatiuum de vtroque, puta E. omne E est B, omne C est E, ergo omne C est B. & sic fit in alijs syllogismis: vnde concluditur, præmissam negatiuam ex vna, affirmatiuam vero ex vtraq; affirmatiua demonstrari. indiget ergo negatiua Demonstratio affirmatiua, non econtra, ergo hæc est potior.

5. *Si igitur notius est per quod demonstratur, &c.*

Conclusio totius argumenti.

Hæc est conclusio totius argumenti: vnde patet non bene exposuisse Philoponũ, qui non rationem, sed corollarium præcedentia verba esse affirmauit; imo aliter interpretatur, quam dictum est. sed quæ diximus certiora sunt.

6. *Amplius si principium syllogismi.*

Tertia ratio ad idem.

Tertium argumentum ad idem probãdum, hoc est: quarum principia immediata sunt potiora, & Demonstrationes sunt potiores, sed principia affirmatiuæ Demõstrationis sunt potiora principijs negatiuæ, ergo illa potior est. minor probatur,

principium negatiuæ est immediata affirmatiua, principium affirmatiuę est immediata negatiua, affirmatio verò prior est negatione, sicut esse prius est, quàm non esse: vnde concludit, repetendo secundam rationem, esse affirmatiuam digniorem.

Obiectio. Dices: quomodo esse prius est non esse, cùm prius res non fuerit, quàm sit? Dico

Dilutio. Esse vt dicatur prius ipso non esse. in particulari sumēdo, prius est, hanc rem non esse, quàm esse, tamen communiter & à toto genere semper ens præcessit naturâ non ens. nam si nihil esset, nihil fieri posset, propeerea Deus ab æterno est.

Alia obiectio. Dices: quomodo affirmatio dicitur prior negatione, cùm vtraque sit species?

Vide solut. In li. de interp. hoc soluimus libro de interpretatione, vbi etiam hunc locum explicuimus, illic vide latè.

Demonstrationem ostensiuam illa, quæ ducit ad incommodum, potiorem esse.

CAPVT XXII.

1 *QVoniam verò prædicatiua priuatiua melior est, planum quòd et ad impoßibile ducente, oportet autem scire, quæ est differentia ipsarum.*

Sit itaque A in existens nulli B, ipsi verò C omni ipsum B: necesse vtique eorū, quæ C, nulli inesse ipsum A. Sic igitur acceptis, ostensiua vtique priuatiua esset demonstratio, quòd A ipsi C non inest. quæ verò ad impoßibile ita se habet, si oporteat monstrare quod A ipsi B non inest, accipiendū est, A inesse ipsi B, & B ipsi C. quare contingit A, ipsi C inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quòd impoßibile. non igitur potest A ipsi B inesse, si igitur B ipsi C. confessum est inesse, A ipsi B ipsi B impoßibile est inesse.

Termini igitur consimiliter ordinantur. Dif-
3 *fert autem vtra sit notior propositio priuatiua, vtrùm quòd A ipsi B non inest, an, quòd A ipsi C: cùm igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impoßibile fit demonstratio. cùm autem in syllogismo sit, demonstratiua est.*

4 *Natura autem prior est, quòd A ipsi B, quàm quod A ipsi C inest, priora enim sunt conclusione ex quibus est conclusio, est autem A ipsi C non inesse conclusio, A verò ipsi B, ex quo est conclusio.*

Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hæc est cōclusio, illa verò ex quibus sunt, sed hoc quidem est, ex quo syllogismus est, qui vtique sic se habet. vt aut totius ad partem, aut partis ad totum, habeat rationem: sed A C & A B propositiones non se habent ita inter se. 5

Si igitur quæ ex notoribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quòd non sit aliquid, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter vtique erit priuatiua demonstratio ea, quæ est ad impoßibile. quare & quæ hac melior prædicatiua, est manifestum, quod & ea, quæ ad impoßibile, est melior. 6

ET ad impoßibile ducēte: oportet autem scire, &c. 1

Determinat quæstionem tertiam; nempè, ostensiuam esse potiorem ea quæ ad impossibile ducit. sunt autem hæc verba continua cum illis capitis præcedentis, vt oratio sit (quod quidem prædicatiua dignior priuatiua manifestum est; & ad impossibile ducente) sensus est, cùm prædicatiua sit potior negatiua, hæc verò sit potior ducente ad impossibile, & iam prædicatiua, erit potior ista, & ita omnis ostensiua, tam prædicatiua, quàm negatiua, erit potior ducente ad impossibile. Antè tamen quàm probetur, differentiam vtriusque constituit

Continuatio hęc cum præcedenti ca. ostendit ostensiuam eá, quæ ad impossibile ducit esse potiorem.

Diximus autem latè, 2. prior. cap. 14. ostensiuam Demonstrationem esse, cùm aliquam propositionem siue affirmatiuā siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsarū inferendo.

Collatio harum demōstrationum; Quid demōstratio ostēsiua?

At Demonstratio ad impossibile est, cū propositionem aliquam non per se, at suā oppositam falsam ostendendo, veram esse probamus. Modus aūt probandi est, sumēdo oppositam probandæ cum aliqua præmissa alia manifestè vera, & inferendo cōclusionem falsam, in bona consequentia, vt inde colligatur talis præmissa falsa, cū falsum ex falsa sequatur, ac tandē illa prima ꝓpositio vera. V.g. sit ista probāda ad impossibile: nullus homo est irrationalis, sumam eius oppositā cum præmissa clarè vera, sic: omnis homo est irrationalis, ōne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationale: cō

Quid demonstratio ad impossibile?

sequentia est bona, conclusio falsa: ergo & aliqua præmissa; non minor, ergo maior, ergo eius opposita negatiua erat vera, cùm non cōtingat in materia necessaria contrarias simul esse falsas, aut simul veras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Aristoteles verò vtitur negatiua tantū; quia vult solùm probare modò, negatiuā ostensiuam esse potiorem ducenti ad impossibile; nam inde probatur, quod etiam affirmatiua sit ea potior, cùm sit potior, quàm negatiua.

2. *Si igitur A in nullo B, &c.*

Exemplum ponit ostensiuæ negatiuæ tale: nullum B est A, omne C est B, ergo nullum C est A. At verò non sic est ad impossibile, vt patet hoc exemplo si velit aliquis demonstrare illam propositionem, quæ erat maior syllogismi ostensiui, nempe nullum B est A, ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam: omne B est A, & aliam clarè veram, scilicet: omne C est B, inferatur: ergo omne C est A: quæ sit falsa: nam cùm hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota, ergo maior, omne B est A: erat ergo opposita vera, nullum B est A.

1. Nota.

Vbi aduerte, quod oportet illam propositionem, quæ coassumitur cum opposita probandæ, esse notam; vel quia manifestè vera, vel quia data à Respōdente, aliàs nō demonstrabitur ad impossibile, nam Respondens dicet non oppositū probandæ, sed coassumptā esse falsam. aduerte etiā, quod hic non sumit contradictoriam oppositā, quamuis id velit Philopo. nō enim esset Demonstratio, cū propositiones non essent de omni, sed sumit contrariā, quia in materia necessaria, particularis, vel indefinita æquiualet vniuersali, & si vna est vera, altera falsa, sicut in contradictorijs, & contra si vna falsa, altera vera est.

Nota. Cur Demōstratio ad impossibile cōtrariam, non autem contradicētē accipiat propositionis probandæ.

3. *Terminis igitur similiter ordinantur, &c.*

Similitudo inter vtranque Demōstrationē.

Similitudinem inter vtranque Demonstrationem assignat, nempè ordinatione terminorum. Sicut enim tres termini secundùm figuram in ostēsiua ordinantur, ita in Demonstratione ad impossibile sūt tres termini secundùm figuram aliquam dispositi; quamuis nō eodem modo vtraque conclusionem probet; vt dictum est; sed differunt hæ Demonstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Propter quod aduerte quòd in syllogismo illo ostensiuo est vna præmissa negatiua, puta, maior: nullum B est A, in qua maius extremum de medio prædicatur, in syllogismo verò ad impossibile est etiā vna negatiua, puta, opposita conclusionis falsæ illatæ, ex cuius veritate colligimus conclusionem falsam. vt si dicas: omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationale, at nullum rationale est irrationale, ergo cōclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur, quomodo in hac Demōstratione est illa negatiua: nullum rationale est irrationale, quæ est ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C, esse A.

Nota. In syllogismo ostensiuo, negatiuo, & syllogismo ad impossibile ducente esse præmissam negatiuam.

Dicit modo Aristot. cùm talis negatiua est notior, quàm negatiua maior ostensiui, possumus per hāc probare ad impossibile illam maiorē; at cùm maior est notior, manebit Demōstratio ostensiua, non ad impossibile. V. g. si quis velit probare ad impossibile: nullus homo est irrationalis, si dicet: omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est irrationale, sed nullū animal rationale, est irrationale, ergo cōclusio falsa, & aliqua præmissa. ista est bona Demonstratio, quia notius est, nullum animal rationale esse irrationale, quàm nullum hominem esse irrationalē, propter expressam repugnantiam. quòd si non esset notior hæc negatiua, non possemus aliā probare; quia vtranque admittere nollet quis, sed falsam concederet.

Sensus clarus est. Sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cum opposita probandæ debet esse clarè vera, ne ei falsitas conclusionis attribuatur, ita & conclusio clarè falsa, & eius opposita manifestè vera, ne aliquis etiā conclusionem dicat esse veram, & oppositam falsam. in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior, quàm negatiua præmissa Demōstrationis ostensiuæ. Aduerte igitur li-

Aduerte literam.

tur literā: dicit enim quòd differt, in quo æqualis sit notior priuatiua, id est, vtra negatiua sit notior: an quæ est syllogismi ostensiui maior, putà illa: nullum B est A: an quæ est opposita conclusioni, ex qua est syllogismus ad impossibile; putà: nullum C est A: si hæc enim, quæ conclusio dicitur, notior est, fiet syllogismus ad impossibile, cùm vero ea, quæ in syllogismo ostēsiuo erat, notior est, fit tantum ille ostensiuus, & non ad impossibile, propter rationem quam dedimus.

4. *Natura autem prior est, &c.*

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, naturâ tamen prior est illa maior ostensiui; nempè prior est: nullum B est A, quæ erat maior, quā: nullū C est A, quæ erat in syllogismo ad impossibile, quod probat. quia hæc est cōclusio syllogismi illius ostensiui, cuius maior probatur, putà: nullum B est A, omne C est B: ergo nullum C est A. conclusio autem posterior est naturâ, propositionibus in vera Demonstratione.

Nota hic Aristotelis artificium.

Et nota artificium Aristotelis, quod aliqui non intelligentes vitio dederunt; vt meminit Philop. hi enim eum reprehendebant; quia in syllogismo ad impossibile non probatur maior ostensiui, sed eadem conclusio. & non aduertunt quòd Aristoteles non probat illam, vt maiorem, sed, vt quandam propositionē: vt alia sit, quæ probatur ostensiuè alia quæ ad impossibile. sed illam in syllogismo & Demonstratione sumpsit, vt melius ostenderet, negatiuam in syllogismo ad impossibile esse illam posteriorem natura, cum ex illa ostensiuè propter quid demonstretur.

Malè à quibusdam hic reprehenditus Arist.

Quādo Demonstratio ad impossibile vtatur negatiua natura posteriori.

Nec oportet te intelligere, semper Demonstrationem ad impossibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cum illa, ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in Demonstratione propter quid.

Obiectio. Solutio.

Dices: nonne, si illa non esset in Demōstratione propter quid, tunc negatiua Demonstrationis ad impossibile esset prior? Dico, esset quidem, sed hic de Demonstratione potissima, quæ per causam est, loquimur.

5. *Non enim si contingit remoueri, &c.*

Dubium.

Posset quis dubitare: quomodo, si per illam conclusionem negatiuam ad impossibile probamus maiorem illā negatiuam possit esse, quòd illa sit prior; ex qua enim probamus, posterior erit: Respondet, non idcirco, quod ex illa cōclusione negatiua remoueamus oppositam prædictæ maioris, maior habebit rationem conclusionis illatæ ex illis, tanquam ex causis & præmissis; hoc enim fieret, si talis maior esset sub illa negatiua sumpta, sicut pars sub toto, id est, sicut, particulare sub vniuersali; at non sic sumitur: nullum B est A, sub illa: nullum C est A, sed potius contra; vt dictum est. Solutio.

6. *Si igitur ex dignioribus, &c.*

Probatio Conclusionis.

Argumentum colligit, quo intentam conclusionem probat: potior est Demonstratio, quæ ex prioribus, & certioribus naturâ procedit, quā ea, quæ non sic se habet: at negatiua ostensiua est ex prioribus & credibilioribus naturâ, quàm quæ ducit ad impossibile, vt notum est; ergo erit præstantior illa: affirmatiua verò est potior negatiua, ergo etiam potior ducenti ad impossibile: est ergo omnis ostensiua potior.

Quæ scientia certior ac prior sit, quæ vna, quæue diuersæ inter se sciētiæ sint? Et quòd eiusdem plures esse Demonstrationes possint.

CAPVT XXIII.

Scientia autem est certior & prior scientia, quæ ipsius quod, & propter quid est eadem, seu non ea, quæ seorsum ipsius quod ab ea, quæ propter quid. & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, vt Arithmetica Harmonicæ: & quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, vt Arithmetica Geometriæ. 1.

Dico autem ex appositione, vt vnitas est substantia sine positione, punctus vero substantia cū positione, hoc autem ex appositione. 2.

Vna autem scientia est, quæ est vnius generis quæcunque ex primis componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se. 3.

Altera vero scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex iisdem, neque alteræ ex alteris sunt, huius autem signum, cùm ad indemonstrabilia venerit. Oportet enim ipsa in eodē genere 4.

genere esse cum his, quæ demonstrantur: signum autem & huius, cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata.

Plures autem demonstrationes esse einsdem euenit, non solùm ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (vt eorum, quæ A B, C & D & E) sed & ex altera.

6. *Vt sit A transmutari, in quo autem D moueri, ipsum verò B lætari, & rursus E quiescere. Verum est igitur & D de B, & A de D, prædicari: nam quod lætatur, mouetur, & quod mouetur transmutatur: rursus A de E & E de B verum prædicari: quare per altera media, & non ex eadem coordinatione syllogismus est, non tamen, vt neutrum, de neutro dicatur mediorũ: necesse est enim eidem alicui ambo inesse.*

7. *Considerandum autem est & per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum.*

1. *Certior autem est scientia, &c.*

Intentio Aristotelis. Nunc tandem de ipso effectu Demonstrationis, nempè de sciẽtia disserit, ac tria theoremata in cap. præsenti ponit notatu digna, quorum primum est. Vna scientia dicitur certior & prior aliâ tripliciter. Primò: Illa certior est, quæ, quia & propter quid, simul docet, id est, quæ veritatem, & eius causam docet, quàm ea, quæ solùm quia, id est, veritatem, docet, sed extra propter quid, id est, sine causa, vel ab effectu, vel à signo, vel à causa remota.

Primũ Theorema. Tripliciter vna sciẽtia certior & prior alia. 1.

2. Secundò: Scientia certior est, quæ non est de subiecto, quàm quæ est de subiecto. notat Philop. non debere vocari scientiã, quæ non est de subiecto, singularem, sicut in cap. de substantia; sed vocat scientiam non esse de subiecto, quæ tractat de re abstracta à subiecto. subiectum vocat materiam sensibilem, vt notant S. Thom. Alb. Egid. & Auer. vnde sciẽtia, quæ abstrahit à materia sensibili certior est illa quæ cõsiderat res in materia sensibili; vt Geometria, quam Perspectiua, & Arithmetica, quam Musica, notior est, nam Geometria, & Arithmetica sunt magis abstractæ. Similiter Metaphysica, & Mathematica certiores, quàm Physica sunt, quippè quæ à materia sensibili abstrahant. Huius certitudinis Auerroes reddit rationem: nam quãtò res est materialior, tantò magis exposita est prædicatis per accidens, quæ impediunt scientiam; vt triangulus in materia sensibili, id est, æneus, vel terreus, est albus, calidus, & similia per accidens, à quibus liberatur abstrahens à materia huiusmodi.

Scientia abstrahens à materia sẽsibili certior est ea, quæ nõ abstrahit.

Huius certitudinis ratio iuxta Auerroem.

Tertiò: Scientia, quæ ex additione est, minus est certa, quam ea, quæ nõ est ex additione; vt Arithmetica certior est quàm Geometria, nam principium Arithmeticæ, puta, Vnitas, est sine positione, at principium Geometriæ, nempè, punctũ, dicit positionem. Positio autem est ordo partium in ordine ad locum, quam positionem habet continuum permanẽs, de quo agit Geometria, non autem discretum, de quo est Arithmetica. Quare ista certior. nõ enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex situ & loco oriuntur. Dices: nõne iste modus certitudinis est idem qui præcedens? Respondet Egid. & bene, non esse eundẽ: nam illic consideratur abstractio à materia sensibili, hic alia abstractio a cõtinuo & positione.

Dubium.

Solutio.

2. *Dico autem ex additione, vt vnitas, &c.*

Explicat & probat, quòd Geometria sit ex additione ad Arithmeticam, per principia ipsarum: nam principium Geometriæ est punctum, hoc autem est substãtia posita, id est, habens positionem (non intelligas, quòd punctum secundum se positionem habeat, cùm non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur:) vnitas verò est substantia sine positione, ergo propterea abstractior est, & minus ex additione.

Geometria est ex additione ad Arithmeticã.

Punctum quomodo habeat positionem.

Dubitat Philop. nam videtur quòd vnitas sit ex additione: nam illud quod dicitur, sine additione, additum est? Respondet, nõ esse id adiunctum aliquod: sed tantùm dicere negationem positionis, negatio autem non est additio realis.

Dubium.

Solutio.

Dubitabis: quomodo punctum & vnitas dicantur substantia, cùm accidentia sint? Respondet Philoponus, id secundum Pythagoricos dictum esse; existimabant enim, lineas, puncta, superficies, & cætera, esse rerum substantias, de quo disputat

Dubium.

Solutio.

putat, Metaphysic. capit. 5. & etiam secundum eos vocat substantias. 5. Metaphysic. cap 8. At S. Thomas id secundum Platonicos dictum esse censet. Vtraque opinio & S. Thomæ & Philop. vera est. nam tam Platonici, quàm Pythagorici fuerunt huius sententiæ vt habetur 1 Metaphy. tex. 24.

Vtraque bona.

3. Alberti. Alteri aut, exponunt, vt per substantiam intelligamus naturam tam substantiæ, quam accidentis; vt sumitur 1. capit. Antepræd. & ita exponit Albertus.

4. Auerrois. 5. Egidij. Alij, per substantiam idem quod indiuisibile, intelligunt. inter hos est Auerr. Alij per substantiam, intelligunt veram substantiam, sed hæc dicuntur substãtia, quia eis ablatis, substantia destruitur. ita exponit Egid quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maximè placet.

Nota, certitudinẽ sciẽtiarum duplici ex causa sumi. Circa has certitudines tres, aduerte ex Albert. & S. Thom. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia: vno modo ex parte rei: altero modo ex parte modi cognitionis: ex parte rei, quantò res est immaterialior & simplicior, tantò eius cognitio est certior: vt dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cum materia lib. multa per accidens insint: ex parte verò modi, cum res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, prior tamen est

Non idem hic dignitas & certitudo hæc priori Nec decipiaris, existimãs idem esse, dignitatem & certitudinem. nam dignitas potius à rei nobilitate, quam ab immaterialitate, vel a modo cognoscendi sumitur: cũ igitur hæc duplex sit certitudo, prior, duobus vltimis modis, continetur, posterior verò in prima; vt explicatũ est.

2\. *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, &c.*

2. Theorema de vnitate & diuersitate scientiarum. Secundum Theorema cõstituit, de vnitate & diuersitate scientiarum. loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ Alber autem, S. Thom. Egid. & alij nonnulli sic exponere videtur, vt Aristoteles

1. Expositio D. Tom. Albert. Egid. & aliorum. velit quatuor ostendere, quæ sub vna scientia continentur; quorum primum est, vnicum commune obiectum comprehendens omnia, quæ sub tali scientia sunt, sicut est Corpus naturale in Physica, Ens in

Quatuor ad vnam scientiam requiruntur. Metaphysica, & tale vocant genus scientiæ, hoc autem debet esse vnum, vel vniuocum, vel saltem analogum: analogia enim non impedit scientiam, vt expressè docet Aristoteles 4. Metaphysic. ca. 2. alte-

Analogia non impedit scientiã. rum est, principia scientiæ. sunt enim in qualibet scientia propositiones per se notæ, & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius Demonstrationes; vt superius est dictum. tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto: vt Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horũ species considerat, vt docet Arist. 4. Metaphysic. cap. 2. Species, inquit, & species specierum vnius scientiæ genere est considerare: per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes vna scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animalium, & plantarum, & reliquorum corporum naturaliũ similiter. quartum est, passiones subiecti & inferiorum subiecti, & partium eorum, vt notum est in qualibet scientia. 2. 3. 4.

Sic illi exponũt, & sine dubio doctrina est verissima, maximeque notanda; quamuis non ita videatur textui respondere. NOTA

2. Expositio Philoponi. Theoremata vnius generis quæ. Philopo. aliter literam hanc interpretatur, vt sit sensus: vna scientia dicitur, quæ versatur circa vnum genus theorematũ, id est, conclusionem demonstrabilium; sunt autẽ theoremata vnius generis, quæ constant ex eisdem principijs illius generis, sicut Geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis, ex triangulis, ex figuris, vel ex alijs, quæ sub genere Geometriæ continentur, puta Continuo. Similiter omnia sunt ex eisdem principijs & dignitatibus illius subiecti. Præterea sunt vnius generis partes & passiones horum, nempe principiorum, vel theorematum; partes principiorum sunt partes integrãtes, vel essentiales subiectorum, vt partes circulorum, quadratorum corporũ, passiones principiorum, vt passiones lineæ, quæ sunt principia figurarum, scilicet, frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiam possumus partes theorematum: aliquando enim multæ veritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius. vt demon-

demonstrat Euclides, angulos æquicruris, qui sunt ad basim, esse æquales, &, qui sunt extra basim, esse æquales etiam, sunt ista duo, quorum singula dicuntur partes, etiã intelligere possumus passiones theorematum, quæ sunt illæ, quæ ad veritatem demonstratam consequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempè, angulos extra basim æquicruris esse maiores ijs, qui sunt intra basim, sunt etiã alia multa quæ ex varijs theorematis demonstratis sequuntur.

Bona expositio hæc Philopon. Tertia Authoris.

Ita exponit Philoponus & bene, quãuis breuius forsan possumus Aristo interpretari, vt sit sensus: scientia vna est, quæ est vnius generis, id est, quæ de ijs, quæ sunt eiusdẽ generis, tractat. explicat autẽ, quæ dicantur eiusdem generis, & dicit, ea esse quæ ex eisdem principijs fiunt, vt homo, leo, planta, & mixta, ac elementa eiusdem generis dicuntur, cum ex eisdem principijs fiant, sunt enim ex materia & forma. subdit passiones horum, quæ ex eisdem principijs fiunt, nempè ex principijs Subiecti scientiæ, esse eiusdem etiam generis, vt in vna scientia sit obiectum; eius principia, & passiones, & ea quæ eisdẽ principijs constant. per partes autem idem quod per passiones, intelligit. & sic patet sensus literæ.

4.

Altera autem scientia est ab altera, &c.

De diuersitate scientiarum, secunda parte secundi Theorematis.

Diuersitatem scientiarum modò constituit, dicens, scientias esse diuersas, quæ tractant de rebus, quæ non fiunt ex eisdem principijs, nec principia vnius fiunt ex principijs alterius; sicut Physica & Mathematica, habent enim principia diuersa: illa enim quæ tractat de ijs, quorum principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis, & equi, sunt ex eisdem primis, vt ex materia & forma, non faciunt diuersas scientias: similiter ea, quorum principia vnius fiunt ex aliis, vt hominis principia ex principijs generis animalis, non faciunt diuersam scientiam. quamuis ista possemus intelligere de principijs complexis & cognitionis, sed idem est sensus.

Huius diuersitatis duo signa.

Ponit autem duo signa: alterum vt resoluamus res in vltima principia sua, & sic cognoscemus, an ex eisdem principijs res sint, vt equum in materiam & formam, figuram in lineas; quæ cum diuersa sint principia, ad diuersas pertinebunt scientias: alterum signum est ad cognoscendũ ipsum principium, an sit diuersum? nempè cùm non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipso principiato; sunt enim principia & ea, quæ ex principijs fiunt eiusdem generis. hæc etiã intellige de principijs complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c. 5.

Tertium Theorem.

Hoc est tertium theorema, in quo, quantum mihi videtur, rationem reddere videtur, quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatem? docetque, vnius rei plures posse esse Demonstrationes, non solùm ex vno ordine, sed etiam ex diuerso. in quo manifestat posse de eadem re varias esse scietias, ac proinde melius per principia diuersitatem earum assignari.

Vnius rei plures posse esse Demonstrationes.

Dicit ergo (Plures possunt esse demonstrationes vnius, non solùm accipiendo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diuerso,) In primis per eundem ordinem, intelligit eiusdem generis coordinationẽ: vt, omne B est A, potest demonstrari per C, & per D & per E. nempe: homo est substantia, per animal, viuens, corpus: per media diuersi ordinis intelligit media non ad inuicẽ ordinata, sicut Themist. dicit, bipes, & rationale, per quæ demonstratur animal.

Mediũ non continuum quidnam hoc loco dicatur? Item quid mediũ continuum?

Sed dices: quid per medium non continuum intelligit: aliqui intelligunt mediũ mediate, sicut viuens inest homini: aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuum dicunt: at cum in eodem syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur continua: vt, omne corpus est substantia, &, omne viuens corpus, &, omne animal viuens, & omnis homo animal. ergo omnis homo est substantia.

Aliter Author.

Sed iudicio meo per non continuum *medio in eodem ordine intelligit mediatum, *supremo in affirmando, vt sit sensus, ad probandum, omnem hominẽ esse substantiam, plura media ordinata inueniemus, sed mediata. vnicum est enim im-

 medi-

mediatum, nempè corpus ipsum.

6. *Vt sit A transmutari, & in quo autem D moueri, &c.*

Ponit exemplum Demonstrationis per plura media diuersi ordinis. sit conclusio: omne lętans transmutatur, omne B est A, sint duo media, mouens D, & quiescens, E: tunc dicet: omne D est A, omne B est D, ergo omne B est A. id est: omne quod mouetur, transmutatur, omne lætans mouetur, ergo omne lætans transmutatur, similiter etiam dicetur: omne E est A, omne B est E, ergo omne B est A. id est, omne quiescens transmutatur.

Dubium. Dubitatur: quomodo quiescens transmutatur, & quomodo lætans dicetur quiescere & transmutari? Sunt ad hoc innumeræ solutiones: tamen quæ mihi magis

Solutio ad rem facere videtur, est, vt hic sumantur aptitudinaliter ista; vt sit sensus: quòd lætans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quiescat ac moueatur, ac ob eã causam est mutabile. loquitur enim de lætitia sensibili, similiter iste est sensus illius maioris, quiescẽs mutatur, id est, est mutabile, nulli enim quies inest, cui non insit & motus & mutatio aptitudine: est enim idem oppositorum subiectum.

7. *Non tamen est neutrum de neutro, &c.*

Cùm media diuersi ordinis eiusdem esse docuisset, ostendit, non esse adeo diuersa media; quin prædicentur de inuicẽ, nam eidem alicui insunt, inter se ergo prędicantur; quãuis non essentialiter; vt quiescens mouetur, id est: cui quies inest, mo-

Varia lectio. tus inest. aliqui legunt, quòd non prædicẽtur. sed existimo melius legi, sicut expositum est. Tandem concludit, posse etiam in alijs figurarum modis per plura vnum demonstrari.

QVAESTIONES

Circa Caput 23.

1. Argum. Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite. Est autem argumentum primum: si vna scientia esset, quæ vnius est generis, sequeretur, quòd vnica esset scientia de substantia, quæ vnum genus est, consequens autem est falsum. nam alia scientia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de Angelis; quæ tamẽ omnia sub vno substantiæ genere continentur.

Secundò: si eiusdem scientiæ esset, considerare genus & ipsius species, sequeretur quòd Metaphysica, quæ de substantia tractat, & de alijs generibus, omnes species rerum consideraret, nullaque scientia reliqua esset; quod falsum est. 2. Argum.

Tertiò: si scientiæ diuersæ diuersa haberent principia, ergo non essent eadem principia communia multis scientijs, hoc verò falsum est; nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientijs communes. 3. Argum.

Quartò: si vna conclusio potest multa habere media, ergo augentur Demonstrationes ex parte mediorum; cuius oppositum docuit Aristot. cap. 9 superiori, vt dictum est. 4. Argum.

Hæc sunt quæ præcipuè explicare oportet in cap. isto.

Circa argumentum primum oportet aliquot præmittere fundamenta & conclusiones. Primum sit: triplicem esse vnitatem in scientijs, sicut in alijs accidentib. est enim vnitas numerica, specifica, & generica. Scietiæ distinguuntur numero penes subiecta, quibus inhærẽt: vt enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitatem subiectorũ, ita alia Dialectica huius, alia illius: similiter de alijs scientijs, de hac autem vnitate non est sermo in præsenti, sed de vnitate specifica & generica, & hæc ab obiectis, id est, à rebus, de quibus scientiæ tractant, sumitur. sunt enim diuersæ scientiæ secũdum diuersitatem rerum; de quibus sunt. cuius rationem dat sanctus Thomas; scire enim, est quædam operatio animæ in res, vt igitur motus sumunt speciem à terminis, ad quos sunt, ita scientiæ ab obiectis. Ad primũ. Triplex vnitas, numerica, specifica, generica

Sit secundam fundamentum: aliter se habet res seu obiectum, quod scitur ad intellectum, aliter res quæ sentitur ad sensum. res enim sentitur secundũ quòd est, nẽpè singularis, in loco præsens, & cum alijs cõditionibus at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersali a conditionibus materialibus. vnde, vt scientia sit, opus est, vt sit aliqua res, quę cognoscatur, & sit quædam necessaria conditio, nẽpe quòd 2. Fundam. Res alio modo se ad sensum, alio ad intellectum habere.

pè quòd abstracta à materia, sicut ignis nō comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima; ex quo fit, vt, qui dicit, aliquid esse scibile, dicat, non solùm rem, cuius scientia est, sed etiam conditionem, quæ est abstractio, quam Caietanus vocat rationem formalem sub qua. nō est igitur diuersitas scientiarum tantùm in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione: & hoc est, quod dicunt Metaphysici, scientias distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, id est, secundum abstractionem variam. res enim constituitur in genere scibili per abstractionem, potestque esse vt sit vnum genus entis, & diuersa genera scibilia, sicut corpus & Angelus vnius generis sūt in genere rei: tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est Angelus quā corpus: similiter potest esse, quod sint duo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, vt planta, & animal: differentia ergo varians & cōstituens sciētias est abstractio.

NOTA.

Abstractio est differentia constituens sciētias.

Sit tertium fundamentum: materiam esse triplicem, quandam singularem, nempè, conditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quandam sensibilem, scilicet qualitates elementares, & quæ ex his proueniunt, cū quibus substantiæ corporeæ commixtæ inueniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempè magnitudo, in qua figuræ Geometricæ fiunt.

3. Fundam. Triplex materia, singularis, sensibilis, intelligibilis.

Secundum hanc materiam triplicem, quinque gradus abstractionum sumi possunt: primus à materia singulari, sed non sensibili, rerū, quæ abstrahi non possunt à materia sensibili; quales sunt substātiæ illæ naturales, non enim absq; qualitatib. sensibilibus possunt consistere, secūdum quā abstractionem sumitur Physica.

5. gradus abstractionum. Primus.

Secundus, est à materia singulari, sed nō sensibili, earum tamen rerum, quæ à sensibili abstrahi poterant, vt Perspectiua & Musica, & similes; hæc enim nō abstrahūt à sensibili materia: non sicut Physica, nam illæ sunt de rebus, quæ possent a sensibili abstrahi, hæc verò non.

Secundus.

Tertius est à materia sensibili, sed non intelligibili, qualis Geometria; considerat etiam figuras non subiectas qualitatibus, tamen in magnitudine, quæ est materia intelligibilis.

Tertius.

Quartus est, vt ait Ægid. ab intelligibili secundum rationem, sed nō realiter; talis est Arithmetica, quæ tractat de numero abstrahendo à magnitudine secundum rationem; quamuis realiter numerus sit in corporibus.

Quartus.

Quintus, est à materia intelligibili secū dum rem, sicut Metaphysica, quæ agit de his, quæ realiter non habēt quantitatem, nempè, de Intelligentijs, & de Deo, quamuis non secundum omnem partem Metaphysica realiter abstrahat, cùm tractet de communibus etiam rebus sensibilibus. Hi igitur sunt varij abstractionū gradus notandi, secundum quos scientiarum diuersitas sumenda est.

Quintus.

Est igitur prior Conclusio: Diuersitas generica sciētiarum sumitur ex diuersitate rerum, & simul diuersitate abstractionum, id est, scientiæ dicuntur genere diuersæ, quæ cùm de diuersis rebus sint, varias habēt abstractiones. Vnde Perspectiua, & Geometria dicuntur non diuersæ genere, licet varia sit abstractio, quia sunt de eadē re in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguuntur; variè enim abstrahunt.

1. Conclus. Diuersitatē genericā sciētiarum sumi ex diuersitate rerum & abstractionū.

Posterior conclusio: Sciētiæ distinguūtur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione: vel de eadem re, sub diuersa abstractione. sicut scientia de plantis, & de animalib. sunt variæ species, quia sunt res distinctę sub eadem abstractione, similiter Perspectiua & Geometria differunt specie, quia variè eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caietano, qui credit scientiam de triangulo tantùm numero differre à sciētia quadranguli. imò differūt scientiæ illarū specie, sicut Demōstrationes: si enim multæ de illis essent, sicut sunt de plantis & animalibus; ita essent duo habitus specifici & scientiæ, sicut sunt scientia plantæ & scientia animalis.

2. Conclus. Scientias specie distingui, quę de rebus diuersis eadē abstractione, vel eadē de re aduersa abstractione tractāt.

Per ista est facilis solutio argumenti primi. non enim scientiarū distinctio, vel vnitas a genere secundū rem tantùm sumenda est, sed à genere scibili, quod est secundū abstractionē: in substantia autem varię abstractiones continentur, & ob id varia scibilium genera, & hæc sunt obseruanda.

Ad

Ad secund. Ad secundum dicitur, scientiam generis considerare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abstractione: quando verò mutatur abstractio, cessat iã scientia: species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solum considerandæ sunt.

Ad tertium Ad tertium facilis est responsio: non enim hic de illis cõmunissimis principiis sermo est, sed de communibus, quæ tamẽ sunt in materia propria illius scientiæ, variæ autem res scibiles, varia habent principia propria.

Ad quartũ. Ad quartum dico, in diuersis generibus causarum posse vnius plures esse Demonstrationes; vt notum est, similiter in codẽ genere causæ, sed mediatæ: vt, hominem esse substantiam, & per animal, & per viuens demonstramus, & hoc dicitur in præsenti: sed in codẽ genere causæ per plura media immediata, impossibile est idẽ demõstrare, & hoc dicitur ca. 9. nec est contradictio. Hic tamen considerare vnum est, candẽ rem ad varias scientias pertinere, sed non sub eadem abstractione: vnde Physicus de figura tractat sicut Geometra, sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo a sensibili. propterea vnus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat. vnde reuera formaliter de eodẽ non sunt plures scientiæ: sed naturaliter tamẽ clarius percipitur distinctio in ipsis principiis, idcirco Arist. scientiarum diuersitatẽ ab illis sumpsit. Hæc de præsẽti quæstione.

N
O
T
A

Eorum, quæ fortuna eueniunt, quæq; in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

CAPVT XXIV.

1\. *Eius verò quod à fortuna, non est scientia per demonstrationem: neq; enim vt necessarium, neq; tamen vt plurimum est, quod est à fortuna, sed quod præter hæc fit: Demõstratio verò est alterutrum horum: omnis enim syllogismus aut per necessarias, aut per eas, quæ vt plurimum, propositiones concluditur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & conclusio necessaria, si verò vt plurimum, & conclusio talis. Quare si id quod est à fortuna, neque vt plurimum est, neque necessarium, non esset vtiq; ipsius demonstratio.*

Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid & alicubi & nunc: vniuersale vero, quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc, neque enim esset vtique vniuersale quod enim semper & vbique, vniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes quidem vniuersales sunt, hæc autem non est sentire, manifestum est, quod neque scire per sensum est. 2.

Sed planum quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus vtique demonstrationem, & non, quemadmodum dicunt nonnulli, sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia vero est in cognoscendo vniuersale. 3.

Quare & si supra Lunam essemus, & videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quod deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsius vniuersalis sed ex eo, quod speculamur hoc plerunque contingere, vniuersale vtiq; venati demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est. Vniuersale autem honorabile est, quoniam significat causam. quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus, & intellectione quorumcunque altera est causa: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quod impossibile est sentiendo, aliquid sciri demonstratiuorum, nisi quispiam sentire hoc dicat, scientiam habere per demonstrationem. 4.

*Sunt tamen nonnulla, quæ referuntur in sensus defectum in problematibus. quædam enim, si videremus, non vtique quæreremus, sed non tanquam scientes, eo quod videmus, sed vt habentes vniuersale ex eo quod videmus: quemadmodum si vitrum perforatum videremus, et lumen permeans, planum vtique esset, & propter quod * comburit, & ex eo plane, quia videremus fieri seorsum in vno quoque, intelligeremus simul, quod in omnibus sic est.* 5.

*a. l. illuminat.

Sed eius quod est à fortuna, &c. 1.

Hoc capite duo præcepta continentur, quo- Duo docu-

Duo documenta. Primum. quorum alterum est rerum, quæ fortuitò & casu contingunt, nō esse scientiam. cuius ratio est: quia non sunt necessaria; nec plerunque eueniūt, sed rarò. vt, quòd fodiens vineam inueniat thesaurū. Demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum, quæ semper sunt, aut eorum, quæ plerunque sunt; cùm non, nisi ex propositionibus necessarijs, aut plerunque, procedat: ac talis debeat esse cōclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

2. *Neque per sensum est scire, &c.*

Secundum. Alterum documentum est: per sensum non esse scientiam, id est, non dicitur scientia, per sensum, cognitio. ratio est: quia scientia est vniuersalium; at sentire est singularium, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur: vniuersale verò vbique & semper est, id est, non aliter se habet in vno loco & tempore, quàm in alio.

Nota. Sensus obiectum esse vniuersale, actionem tamen eius circa singulare modò versari. Nota, quòd dicit, (sensus est talis & nō huius talis: at sentire non est, nisi hoc aliquid.) sensus & intelligentia horum notāda est, nempè, sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui, habent pro obiecto ipsum vniuersale, putà, colorem visus, non hunc, nō illum, sed in communi: sonum auditus, & sic alij: at verò actus & operatio sensus non est, nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorem in singulari videmus, at intellectus nō solùm pro obiecto habet vniuersale, sed etiā vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo (quòd quamuis sensus) nempè ipsa potentia (tale aliquod), id est, aliquid in communi (respiceat) non hoc in singulari, (tamen eius actio) sentire nempè, (est circa hoc aliquid) id est singulare. scientia autem in operatione etiam consistit circa vniuersale: quare cognitio sensus non est scientia.

3. *Sed manifestum est, quoniam si esset, &c.*

Remouetur obiectio. Posset quis Aristoteli respondere: si per sensum cognoscimus effectū, seu rei passionem, forsan erit scientia; vt si triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, videremus? resqondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæreremus Demonstrationem; nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

4. *Vnum est si super Lunam essemus.*

Remouetur altera obiectio. Posset iterum quis dicere forsan: si causam & effectum sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super Lunā existentes terram obiectam, & eclipsim videremus? Respondet, nec sic per sensum sciri: non enim vniuersaliter cognoscimus, cùm sensus hanc eclipsim tantùm percipiat, non autem quòd vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. Vnde concludit, hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cùm sit cognitio per causam: similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus, quæ nō est per causam, dūmodo sit de re, quæ habet causam: nam cùm res est sine causa, sic ut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiamsi per causam non sit. Vnde concludit, per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per Demonstrationem; id est, nisi quis per vocem hāc, sentire, velit significare idem, quod habere scientiam per demonstrationem; & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

5. *Sunt tamen quædam reducta, &c.*

Quomodo aliquando in scientijs sit necessarius sensus. Ostendit in scientijs esse necessarium aliquando sensum, nempè in quibusdam problematis, quæ, si viderētur, sine dubio scirentur: non quòd ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quod per eum sæpè singularia percipientes, vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. Ostendit exemplo Antiquorum, existimantium, lumen esse corpus: cùm autem eis obijceretur: quomodo ingreditur per vitrum, cùm duo corpora se penetrare nō possunt? Respondebant, quia vitrum habet minutissima foramina. dicit modò Aristoteles, huius non est scientia, quòd ingreditur lumen, quia sunt foramina, & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tantum, sed quòd vniuersale ex eo colligerem⁹, cuius est scientia; nempè, omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

CAPVT XXV.

1. *EAdem verò principia omnium esse syllogismorum impossibile, primùm quidē logico considerantibus: hi quidē enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquam enim liceat verum ex falsis syllogizare, sed semel hoc fit: veluti si A de C verum, medium autem B falsum: neque enim A ipsi B inest, neque B ipsi C: sed si horum media accepta fuerint propositionum, falsæ erunt propositiones, eò quod omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris, altera autem sunt falsa & vera.*

Semel, id est, in primo sylogismo.

2. *Postea neque falsa ex iisdem sibiipsis: sunt enim falsa ad inuicem, & contraria & impossibilia simul esse, veluti iustitiam esse iniustitiam, aut timorem,* & hominem equum, aut bouem, & æquale, aut maius & minus:*

* al. l. addit audaciam.

3. *Expositis vero sic: neque enim verorum eadem principia omnium; altera enim multorum genere sunt principia, & neque conuenientia, quemadmodum vnitates punctis non conueniūt. Illæ enim non habent positionem, hæ autem habent.*

4. *Necesse autem est, aut in media conuenire, aut sursum, aut deorsum, aut hos quidem intro habere, illos autem extra terminorum.*

5. *Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua, ex quibus omnia monstrabuntur: (dico autem communia, veluti omne aut affirmare, aut negare) genera enim entium altera sunt, & hæc quidem quantitatibus, illa verò qualitatibus insunt sola, cum quibus monstrantur per communia.*

6. *Amplius, principia non multò pauciora sunt cōclusionibus: principia enim propositiones sunt,* propositiones vero aut ipsius assumpti termini, aut inecti sunt.*

* al. l. sunt cū additur terminus extremitatibus aut interponitur.

7. *Amplius, conclusiones sunt infinitæ, termini vero finiti.**

8. *Amplius, principia hæc quidem ex necessitate, illa vero contingentia. Sic igitur considerantibus impossibile eadem esse, aut pauca, infinitis existentibus conclusionibus.*

* a. l addit quare & in infinitū poterunt variari.

9. *Si verò aliter quodam modo dicat aliquis, quod hæc quidem Geometriæ, illa vero* ratiocinationum, illa autem Medicinæ: quid vtique esset, quod diceret aliud præterquam quod, sunt principia scientiarum? dicere autem eadem esse, ridiculum est, quoniam hæc sibiipsis eadem essent: sic enim omnia sunt eadem.*

* a l. Arithmeticæ.

Sed neque ex omnibus monstrari quodlibet, idem est quærere, omnium esse eadem principia. valdè enim fatuū est: neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neq; in resolutione possibile est: immediatæ namque propositiones principia sunt, altera autem conclusio assumpta fit propositione immediata. 10.

Si vero quispiam diceret, primas immediatas propositiones eadem esse principia, vna in vnoquoque genere est. 11.

Si vero neque ex omnibus, tanquam oporteat monstrari quodcunque, neque ita altero, tanquā sit vnaquæque scientia, altera derelinquitur, quod cognata sint principia omnium. sed ex his quidem hæc, ex illis autem illa. Manifestum autem & hoc est, quod non contingit, monstratum namq; sunt, quod alia principia generi sunt differentium genere. Principia autem duplicia sunt, ex quibus & circa quod: quæ quidem igitur ex quibus communia sunt, quæ autem circa quod, propria, vt numerus magnitudine.*

* a. l. magnitudo.

Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c. 1.

Intentio Aristotelis.

Cum scientiarum diuersitatem ex principiorum diuersitate prouenire docuisset, nūc principia diuersa esse scientiarum & Demonstrationum probat. ac cōmunius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logicè tractare se docet, vt ait Philoponus, ratione reddit, cur nō de proprijs, sed de communibus primo dicat. Sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est: impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia probat: syllogismi quidam sunt veri, nempe quorum conclusiones sunt veræ: quidam falsi, quorū conclusiones sunt falsæ: ergo nō possunt esse ex eisdem principijs; cum conclusio vera ex veris, falsa verò ex falsis, sequatur. Posset autem quis dicere: nōne etiā verum ex falsis sequitur? Respondet, verum id esse, sed non fit, nisi semel, hoc est, in syllogizādo, verū quidem ex falsis infertur: vt, omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A, id est, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. tamē si iterū velimus prosyllogizare præmissas, iam totū erit falsum, tā præmissæ

Sunt tres' conclusiones in Capite. Prima.

Obiectio.

Dilutio.

sæ tūc

Verum ex falso syllogizatur, sed nō prosyllogizatur.

& illæ, quæ iterū assumuntur, quàm conclusio, quæ infertur, quæ est pręmissa falsa prioris syllogismi. non igitur verū ex falso syllogizatur & prosyllogizatur: simul, sicut cōtingit, cùm ex veris procedit, tunc enim tam syllogismus, quam prosyllogismus ex veris sunt. nō igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

2. Secunda.

Posteaneque falsa ex eisdem sunt, &c.

Secunda Conclusio est: non omnium syllogismorum, etiam falsorum, eadem principia sunt. probatur: falsarum conclusionum multiplex est modus; quædā tantùm falsæ; quędam impossibile: & impossibilium, quædam, quia relatiuum de correlatiuo prædicatur, quædam, quia cōtrarium de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessariū: ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate cōclusionum, cùm proinde sint falsæ, quia principia sint falsa.

3. Tertia.

Expositis autem sic est, &c.

Tertia Conclusio, quam magis ad rem propositam, nempè de Demonstratione dicit, est: syllogismorum verorū impossibile est esse eadem principia, quam multipliciter probat: primò, sunt principia aliquorum prorsus diuersa in nullo conuenientia, ergo non sunt eadem principia. antecedens patet: vnitas enim est discreti, pūctum continui principium, quæ diuersa sunt, hoc enim positionem habet, illud verò non habet; vt dictum est.

4.

Necesse est autem aut in medio conuenire, &c.

Verior expositio Philopon. & D.Thomæ.

Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint; melius est secundum Philop. & S.Tho. quod sit confirmatio præcedentis, & probet, illa principia nō conuenire, qđ Philopo. vocat vnum de altero prædicari: quæ autem cōueniunt, vr ..., ex tribus modis, conueniunt, aut tanquam in medio, aut tanquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interius, in prima figura, aut exterius, in secūda & tertia. sensus est, qđ si conueniunt illa principia, punctum & linea, aut ex eo, quod vtruq; potest esse alicuius cōclusionis probandæ, aut maius extremū, vel minus, vel mediū in aliqua figura, sed hoc esse nō potest, cū nō eadem per illa probentur: non ergo eadem sunt

5.

Sed neque communium principiorum, &cat.

2. Ratio.

Secundum argumentum est: si ex eisdē omnia procederent, maximè ex illis generalissimis: Quodlibet est, vel nō est, & De nullo est verum affirmare simul & negare; sed ex his non possunt. nam hæc per se sola non sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediantibus proprijs cuiusque generis; vt dictum est; ergo non sunt omnium eadem principia.

6.

Amplius principia non multò, &c.

3. Ratio.

Tertium argumentum: tot sunt ferè principia quot cōclusiones, sed conclusiones sunt multæ & variæ, ergo & principia. antecedens patet nam principia sunt propositiones, propositiones autem sunt & fiunt assumpto termino medio, aut immisso, dicit assumptum propter secundā & tertiam figuram, in quibus medium est extra extremitates. dicit immissum, propter primam, in qua medium inter extremitates est.

Assumptū. Immissum.

Obiectio. Dilutio. Quas præmissas hic vocet propositiones Aristot.

Dices: quomodo dicit, quòd propositiones non sunt multò pauciores conclusionib. imò videntur plures? Dico, vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quæ iam conclusiones esse non possunt. hoc autem verum est. quòd si sumamus vnam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones, quam principia inueniemus: vt patet in hac: omnis homo est substantia; sunt enim sex, quæ demonstrari possunt, nempè homo est substātia, homo est corpus, homo est viuēs, animal est substātia, animal est corpus, viuens est substātia, sunt verò tantùm quatuor, quę non possunt demonstrari, scilicet homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus est substantia.

NOTA.

7.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c.

4. Ratio. Exempla huius rationis.

Quartum argumentum est; conclusiones sunt infinitæ, id est, innumeræ, nō tot quin plures, termini verò finiti: ergo principia non possunt esse eadem. vim huius argumēti exemplo intelliges: literæ finitę sunt, nempè viginti quatuor, tamē infinitæ dictiones ex illis fiunt, variæ & distinctæ; quod ex eo est, quia varijs modis tales literæ inter se connectuntur, aliter impossibile esset tot esse dictiones. Similiter elementa sunt quatuor, tamen mixta ex eis,

1.

2.

ſunt multiplicia, quia variè miſcentur; ita ſimiliter termini ſunt finiti, cũ finita ſint prædicamentorum genera, concluſiones verò abſque limite, ergo variè termini inter ſe ordinãtur & diſponuntur, & ita fiũt diſtinctæ præmiſſæ & propoſitiones quæ principia dicuntur.

8. *Amplius principia hæc quidem ex neceßitate, &c.*

Ratio. Hoc eſt quintum argumentum. ſunt enim principia varia inter ſe: quædã enim ſunt neceſsaria: quędam contingẽtia; nõ enim omne verum eſt eiuſdẽ rationis: ergo nõ ſunt eadem omnium principia. vnde concludit, non ſolum non eſse eadem omniũ principia, ſed infinita, id eſt, indeterminata, ſicut etiam concluſiones ſunt indefinitæ & indeterminatæ; vt dictum eſt.

Non omne verum eſt eiuſdẽ rationis.

9. *Si vero aliter quodammodo dicat quis. &c.*

Remouet vnam obiectionem. Excludit modum, quo aliquis poſset aſſerere, eadem eſse principia. poſset enim quis dicere, principia quidem alia eſse in Geometria, alia in Muſica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte: ſed hæc dici eadẽ; quia ſingula eodẽ modo ſe habẽt; & ſunt eadẽ ſuis concluſionibus? reſpondet hoc aſserere, eſse diuerſa principia ponere: nullus enim duo vocat idẽ, quia vnũquodq; ſit idem alicui, quia enim rationale eſt idẽ cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile, dicenda ſunt idem; aliter enim omnia poſsent dici eadem, nihilque eſset diuerſum.

10. *At verò neque quod eſt omnibus, &c.*

Remouet alteram. Excludit alium modum, quo quis poſſet eadẽ principia dicere; nempè, quia ex omnib. principijs quodlibet infertur, ita, vt quamuis multa ſint principia, tamẽ ex ſingulis quælibet infertur concluſio? Hoc dicit inſipienter dictum eſse. probat in doctrinis, id eſt, Mathematicis, ſecundũ Philoponum in primis experimur, non omnes concluſiones reſolui in eadem principia, ſimiliter in quibus ſcientiarũ Demonſtrationibus. & probatur ratione: nam ex propoſitione immediata ſequitur concluſio, ergo altera concluſio ex altera immediata & alio principio, vt notũ eſt. Si igitur quis principia immediatas vocet propoſitiones; vt verum eſt; erũt principia diuerſa ſecũdum diuerſitatem generum, in quorum ſingulis ſunt ſua immediata.

Nota.

Si vero neque ex omnibus, &c. 11.

Reſumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit, ex omnibus non demonſtrari quodlibet, vt dictum eſt; nec ex altero, id eſt, nec ex vno omnia, cùm ſint in vnaquaque ſcientia ſua principia. Relinquitur vnus modus identitatis, nempè quod dicant eadẽ, qua proxima & cognata, & eiuſdem generis, ſed hoc eſse non poteſt. nam diuerſorũ generum principia ſunt etiam genere diuerſa; ſunt enim principia in duplici differentia: quædam circa quæ, id eſt, ſubiecta, de quibus demonſtramus: quædã ex quibus nẽpè dignitates, quæ ſunt circa quæ, ſemper ſunt propria in quoq; genere ſcientiæ: quæ ſunt ex quibus, cõmunia eſse poſsunt, ſed ſecundum analogiam, vt diximus; & eorum non eſt vſus in ſcientia, niſi limitentur ad particularem illius ſcientiæ materiam; ſicut ſuprà explicatum eſt.

Duplicia principia.

Principia circa quæ.

Principia ex quibus.

Quod ſcientia & ſcibile ab opinione & opinabili diſcrepent.

CAPVT XXVI.

Scibile autem & ſcientia differunt ab opinabili & opinione: quoniam ſcientia quidẽ vniuerſalis & per neceſſaria: (neceſſarium vero non contingit aliter ſe habere) ſunt autem nonnulla vera quidem, & quæ contingunt aliter ſe habere. planum igitur, quod circa hæc quidem ſcientia non eſt, eſſent enim, impoßibilia aliter ſe habere, poßibilia aliter ſe habere. Verùm enimuero neque intellectus, (dico enim intellectum principium ſcientiæ.) neque ſcientiæ indemonſtrabilis: hoc autem eſt acceptio immediatæ propoſitionis. Verus autem eſt intellectus, & ſcientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur, opinionem eſſe circa verum quidem, vel falſum, contingens autem & aliter ſe habere. 1.

Hoc autem eſt acceptio immediatæ propoſitionis, & non neceſſariæ. Et confeſſum autem eſt ſic apparentibus, namque & opinio incertum & natura talis. 2.

Ad hæc autem nemo putat opinari, quando exiſtimet impoßibile aliter ſe habere, ſed ſcire, 3.

scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij verò scientia est.

4. * *Quomodo igitur est idem opinari & scire? & propter quid non erit opinio scientia, si quis ponit, omne, quod nouit, contingere opinari? consequitur hic enim quidem sciens, ille verò opinans per media. quousque ad immediata venerit. quare, si quidem ille nouit, & qui opinatur nouit, quemadmodum enim & quod opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.*

*a.l. quomodo igitur non est.

5. *An siquidem ita suspicabitur non contingentia aliter se habere, quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, nō opinabitur, sed sciet. si autem vera quidem esse, non tamen hæc vtique ipsis inesse secundum substantiam & secundum formam opinabitur, & non sciet verè ipsum quod & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quod solum opinabitur.*

6. *Eiusdem verò opinio, & scientia non omninò est, sed quemadmodum & falsa & vera eiusdē quodammodo sunt, ita & scientia et opinio eiusdem: etenim opinionem veram & falsam (vt nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda cō tingit erigi, & alia, & non opinari, quod opinatur falso.*

7. *Quoniam verò Idem pluribus modis dicitur, est quidem vt contingit, est autem vt non commensurabilem nanque esse diametrum * verò opinari absurdum est, sed quòd diameter, circa quam opiniones, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse vtique secundum rationem non est idem.*

*a.l. addit Costæ.

8. *Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem: hæc quidem enim sic animalis, vt non contingat non esse animal, illa vero vt contingat, veluti si hæc quidem quod hominis est, illa verè hominis quidem, non autem quòd hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idē.*

9. *Manifestum autem est ex his, quòd neque opinari simul idem & scire contingit, simul enim haberet posset suspicionem, quod aliter se habere, & non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidem enim vtrunq; esse contingit eiusdē, vt dictum est, in eodem autem non sic possibile est habere: habebit enim suspicionem simul, vt quod homo esset secundum quod animal: hoc enim esset non contingere esse non animal, & non secundū quòd animal, hoc enim esset sic contingere. Reliqua verò quomodo oporteat distribuere & in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.*

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c. 1.

Scientiam ab alijs habitibus tandem secernit, sed præsertim ab opinione: hæc enim dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur. ex parte eorum, quorum est scientia, & quorum est opinio; quæ dicuntur scibilia & opinabilia: & ex parte ipsarum credulitatum, quæ per ipsos habitus adueniunt. quorum enim est scientia, semper necesse est, ita se habere; quorum est opinio, non semper necesse est, ita se habere. Præterea, per scientiam cognoscimus rē, quæ non potest aliter se habere, & simul scimus, quòd non potest aliter se habere: per opinionem verò cognoscimus posse aliter se rem habere. Aduerte autem ex Themist. & Philop. quod hic loquitur de opinione vera; nam falsa nullam habet cum scientia similitudinem.

Intentio Aristot.

Discrimen scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur.

Opinionē veram non autē falsam eam scientia ab Arist. conferri.

Proponit igitur hanc conclusionem: sciētia & opinio, scibile & opinabile differunt, & probat prius discrimen ex parte scibilium & opinabiliū: scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia, at verò opinio nō est per necessaria, & necessariorum, ergo non est scientia. maior est nota. minor probatur, sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cùm aliter se possint habere: hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia indemōstrabili, quamuis istæ cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscuntur vera sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cū non sit alius habitus vniuersalium. Opinio igitur est eorum quæ aliter se habere possunt, & non necessaria sunt.

Conclusio. Scientia & opinio, scibile & opinabile differunt.

Opinio.

Explicat, quid per intellectum intelligat. principium, inquit, scientiæ: per scientiam vero, in demonstrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionum, & quamuis aliqui vtrunq; idem esse affirment, tamen id non consonat literę. propterea dico, per intellectum significari

Intellectū hoc loco a-

liud significante quã de notet scientia indemonstrabilis.

ficari cognitionem principiorum cômunium, quæ per se nota sunt, quæ ianuæ scientiarum dicuntur, 2. Metaph. per scientiã verò indemonstrabilem cognitionẽ propriatum propositionum immediatarum, quæ non per se notæ sunt, quæ omnia superius late exposita & declarata sunt.

Nota.

Nota, quòd inferius Arist. opinione cognosci vera contingentia, addit, etiã opinione falsum cognosci, non quia hic de opinione falsa dicere intenderet, sed ne quis erraret, existimãdo opinionẽ esse tãtũ verorũ; cùm tamen etiam falsorum sit.

2. *Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis & non necessariæ, &c.*

Prima ratio discriminis inter scientiam & opinionem.

Sicut in scientia propositiones necessariæ inueniuntur, quæ mediatæ sunt, & per alias probantur, & similiter propositiones immediatæ, quæ iam amplius demonstrari non possunt: ita inter probabiles; quarum est opinio; quædam mediatæ sunt; quæ ex alijs probãtur: quædam immediatæ, quæ sunt probabilissimæ nec iam amplius probabiliter probantur, vt diximus 1. Top. de mente Alex. est igitur Opinio non necessariorum, siue mediata, siue immediata sint; quamuis Arist. tantùm de opinione immediatorum in his verbis loquitur, quia de mediatis clarum erat probat autem, quod opinio sit contingentiũ, atque hoc dicit esse certum ex his, quæ communiter dicuntur; vocant enim opinionem incertam, & quæ tali opinione cognoscuntur, res incertas, quæ non firmam ac stabilem habent veritatẽ, est igitur opinio contingentium: quocirca non est scientia, nec ipsum opinabile est scibile.

3. *Adhuc autem nullus arbitratur, &c.*

2. Ratio discriminis ex parte credulitatis.

Alteram rationem ex parte credulitatis ponit, ad distinguendam scientiam ab opinione. Ratio est sumpta ex vsu cõmuni, sicut c. 2. sumpserat, quid esse scire: inquit, omnes cum aliquid cognoscunt, & simul aliter se habere non posse, intelligunt, se scire existimant: cum vero aliter se posse habere credunt, se opinari confitẽtur. ergo hæc est natura opinionis & sciẽtiæ, & sic ex parte credulitatis differũt, vt manifestum est.

4. *Quomodo est igitur non idem opinari, & scire, &c.*

Duo dubia.

Duo ex præcedentibus suborientia dubia proponit, quibus magis opinionis naturam manifestat. Alterum: an eiusdem sit opinio & scientia, vt videtur; quę enim quis scit, potest alius opinari: Alterũ, supposito, quod eiusdem sit opinio & scientia, videntur esse idem, cùm habeant idem obiectum? quòd si dicas non esse idem, quia qui opinatur, non cognoscit per causam. hoc reijcit Aristo. docens, etiam opinantem resoluere vsque ad immediatas causas; sicut enim per scientiam scimus effectum per causam; cùm causam effectus illius esse scimus, &c, non posse aliter se habere, ita per causam opinamur; cùm causam aliter se habere existimamus: videntur igitur eadem scientia & opinio? nota verbum, consequitur, significare resoluere; vt notat Philoponus.

Opinionis naturã magis manifestantia.
1.
2.

An si quis sic arbitrabitur non contingentia, &c. 5.

Secundum solutum.

Satisfacit posteriori dubitationi, tanquam priori, & interrogando affirmat, dicitque: si quis procedens per definitiones & Demonstrationes veras, existimauerit, illa non posse aliter se habere, non habebit opinionem, sed scientiam: si quis verò tantum vera esse, nõ tamen necessaria, & propositiones illas per se non esse existimauerit, tunc non scientiã, sed opinione habebit. si tales propositiones fuerint per causam immediatæ, erit opinio effectus & causæ, si vero non ita fuerint, erit opinio effectus, & quia tantum ex quibus habes differentiam ex parte credulitatis & existimationis. quamuis circa idem sint scientia, & opinio.

Eiusdem autem opinio, &c. 6.

Solutum primum.

Priorem quæstionem soluit, explicans, quomodo opinio dicatur eiusdem cuius est scientia: inquit autem, opinionem & scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio vera & falsa dicuntur eiusdem. docet autem opinionẽ veram & falsam non esse eiusdẽ simpliciter, sed aliquo modo alicuius eiusdem, vt refert, 4. Metaph. tex. 21. opinionem veram & falsam eiusdem rei omnino volebant esse; dicebant enim, veritatem esse in opinione nostra: vt, si cibus mihi videtur amarus, vere est amarus, licet sit dulcis; & vnum quodque tale verè esse, quale videtur. hi eandem opinionem faciebãt illius quod erat, & quod nõ erat: propterea mul-

multa

multa accidunt inconuenientia, & præter alia multa, hoc vnũ accidit, nempè, quod nõ erit opinio falsa, cùm id verum sit, quod videtur secundum eos.

7. *Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c.*

Cùm dixisset ita, esse eiusdem, scientiã & opinionem, sicut opinionem veram & opinionẽ falsam, explicat, quomodo vera & falsa sit eiusdem, & dicit, multipliciter dici eadem, & vno modo est verum, opinionem veram & falsam esse eiusdem, & altero modo nõ est verũ. V.g. quod diameter sit commensurabilis, nõ est verum opinari, sed opinio est falsa, quod verò non sit commensurabilis, est vera opinio? opinio igitur vera & falsa est eiusdẽ nempè subiecti, vtputà, de eodem diametro, non tamen est prorsus eiusdem rationis, id est, secundum idem prædicatum, nam vera dicit non esse commensurabilẽ, falsa verò dicit, esse commẽsurabilem: non igitur sunt prorsus eiusdem.

Opinio vera, & falsa quomodo eiusdem esse rei dicantur?

8. *Similiter autem & scientia & opinio eiusdem est, &c.*

Applicat similitudinem: opinio enim & scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamẽ eiusdem rationis: vt de animali eodem est opinio & sciẽtia, sed scientia dicit, quod non possit aliter se habere, opinio verò, quòd aliter se habere contingat, vt si de homine scientia dicat aliquid, nempè, esse risibilem, opinio verò, esse album, de quo vtraq; dicit, idem est, puta, homo, quod vtraque dicit, non idem est, sunt ergo de eodem subiecto, sed non secundum idem.

Opinio & sciẽtia quomodo eiusdẽ sint rei.

9. *Manifestum autem ex his est, &c.*

Infert, nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, id est, eandem propositionem. nam tunc existimaret simul idẽ posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est. in diuersis hominibus poterit id esse, vel secundum, diuersa prædicata, tamen in eode impossibile est eiusdem omnino: simul enim existimaret, hominem esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiã, quia non contingit non esse animal, esse nõ animal, per opinionem, quæ dicit, posse esse non animal vnde simul essent non posse esse non animal, & posse esse non animal. I iterum sic lege; opinionẽ haberet.) id est, assensum, quod homo esset secundum quod est animal, & secundum quod non est animal,) id est, quod esset animal, & non animal, hoc enim fuerit, non contingere, esse non animal per scientiã, hoc quidem contingere, scilicet, esse non animal per opinionem, & nota valdè hanc expositionem nostram.

Eiusdẽ propositionis no posse esse opinionẽ & scientiã, in eodem, in diuersis autem hominib. posse.

Tandem excusat se à tractandis alijs habitibus, quæ potius ad Physicam, & Moralem spectant: quales sunt Intellectus, qui est cognitio immediatorum, & Ratio, quæ est cognitio immediatorũ per discursum, sub qua sunt Scientia, Sapiẽtia, Ars & Prudentia. Scientia cognitio per causam. Sapientia, cognitio per causas supremas. Prudentia recta ratio agibilium. Ars recta ratio factibilium. de quibus, vide 6. Ethic. cap. 3.

Dubia quædam circa hoc Caput XXVI.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primũ est: an opinabile sit scibile? alterum: an, cuius sit scientia, possit esse opinio vera? tertium: an eiusdem possint in eodem simul esse scientia, & opinio?

Tria dubia.

Circa primum aduerte, scientiam hæc duo intrinsecè habere, & quòd sit clarus assensus, nempè ex rei notitijs proprijs genitus, & quòd non possit aliter se habere, sed sit necessaria, hoc autem, non posse aliter se habere, est triplex. primum, ex parte rei, quæ scitur. hæc enim non potest aliter se habere, quam sicut scitur. secũdum, ex parte cognoscentis, quòd qui scit, existimet rem aliter se habere non posse. tertiũ, ex parte medij & viæ sciendi, quod sit talis, vt secundum eam deceptio fieri nõ possit, vt cùm per Demonstrationem procedimus.

Circa primum. Scientiã cõplecti intrinsecè, & clarum assẽsũ, & quod se aliter habere non possit.

Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ, ita vt si aliquod desit, non sit scientia.

Triplex necessariũ inesse scientiæ.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest, cùm res non possit aliter se habere, & nos ita credimus, & medium sit firmissimum, nempe diuina auctoritas: hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Fidei Christianæ eandẽ triplicẽ necessitatẽ inesse, & cur à scientia differat.

Sed

Tribus modis accidere opinionē.

Sed Opinio erit, si aliquid horum desit: vnde si res non est necessaria, eius est opinio; dummodo sit obscura cognitio, cum enim res contingentes sensu percipimus, non fit opinio. Secundò, si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed, posse aliter se habere, eius est opinio. Tertiò, quāuis res sit necessaria, existimetur necessaria, sed tamen via cognoscendi non est certa; vt cùm id auctoritate humana, vel medio Topico habemus.

1. 2. 3.

Triplex est opinabile.

Vnde triplex est opinabile: opinabile secūdum se, nempè, quod aliter in se potest esse; & de hoc loquitur in principio & fine capitis, quod scilicet non est necessarium. Aliud est opinabile secundum existimationem, nempè quòd cùm sit necessarium, existimatur aliter se habere posse. Tertiū, ratione medii, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, via cognoscendi tamen non est necessaria. De secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubij Aristoteles.

1. 2. 3.

Opinio & sciētia quomodo non sint eiusdē rei proximè

Hoc supposito. Dico, opinabile primo modo non esse scibile, quia, vt in fine capitis dicitur, vnum est necessarium, alterum non necessarium. loquimur autem hic nō de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia: nam dictum est idem esse scibile & opinabile; sed de propositionibus, quarum proximè est opinio & scientia.

Opinionē & scientiā quandoque eiusdem, etiam esse propositionis.

Dico secundò, opinabile secundo modo, & tertio, posse esse scibile: potest enim esse quòd id, quod in nostra existimatione non est necessarium, vel ratione medij sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio quo modo ex principijs necessarijs nascatur, quomodo item ex probabilibus, & tandem solis terminis.

Opinio enim aliquando fit ex principijs necessarijs, cùm non est nota consequentia nobis; tunc enim rem necessariam, nō tanquam necessariam existimamus: aliquando ex principijs probabilibus procedit, aliquando immediatè, ex terminis: vt omnis mater diligit filium suum.

Circa secūdum dubiū.

Circa secundum dubium notum est, opinionem primo modo, & scientiam, non posse esse eiusdē: quia opinio primò modo, est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo veram, & sciētiam, esse posse eiusdē propositionis. quod enim quis vere scit, hoc alius medio topico verè opinari potest: at de opinione secundo modo est dubiū. propterea dico, quòd opinio secundo modo potest esse duplex: quædam, quâ rem opinamur positiue, existimantes nō esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est, quod sit vera de re scibili. nā si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio, quâ aliter se habere posse existimatur. & de hac loquitur Aristot. in solutione posteriori: quædam alia est, qua rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes; non posse aliter se habere, sed solum cognoscētes vt verā: & hæc opinio vera potest esse eiusdē conclusionis, cuius est scientia. & de tali opinione non loquitur Aristot. sed de priori, & hoc contemplare.

Circa tertiū dubium.

Circa tertium dubium, dico, scientiam & opinionem illo modo, quo diximus, nimirum secundum quam existimamus, rē posse aliter se habere; non posse esse ei idem in eodem homine: sicut nec opinio vera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse, vt dicit Aristoteles. Dico, secundùm quam tantum rem veram existimamus, non esse cum scientia in eo lem: nam per scientiam oportet existimare rē aliter se habere non posse. Dico tertiò, opinionem tertio modo non manere cum scientia: nam illa est obscura, scientia verò clara notitia. vnde quando ad conclusionem scitam media topica adducuntur, non generant illius opinionem, sed scientiam confirmant, & corroborant. Atque hæc de capite 26.

Media topica conclusionis scitæ non generare opinionem, sed scientiam confirmare.

DE SOLERTIA.

CAPVT XXVII.

1 *Solertia verò est bona quædam coniectatio in non prospecto tempore medij. veluti si quispiam videns, quod Luna splendorem semper habet ad solem, celeriter excogitauit propter quid hoc: quoniam propter id, quod splendescit à Sole: aut * dispu. antem cum diuite nouit, quoniam fæneratur, aut propter quid amici sunt: quoniam inimici eiusdem.*

* Argyrop. Ut si viso paupere diuitē adeunte hoc illū propter ea facere quod mutuo argentū accipit intellexerit.

2 *Omnes enim causas medias videns summas cognouit, splendidum esse ad solem sit. in quo A splendere à Sole, in quo B, Luna C, inest itaque Lunæ quidem ipsi C, ipsum B splendere a Sole: ipsi autem B ipsum A*

. d hoc

ad hoc esse splendidum, à quo splendet: quare & ipsi C inest ipsum A per B.

1. *Solertia autem est, &c.*

Solertia. quid sit? A Solertia scientiam distinguit, explicando, quid ipsa sit? [solertia est promptitudo, seu subtilitas inueniendi Medium & causam non perspecto tempore,] id est, citissimè; quoties enim aliquid offertur, citò inuenire Medium & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertiæ est, vnde tam in practicis, quàm speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primũ, si aliquis videns Lunam quãdo versùs Solem est, magis splendidam esse, statim conijciat, Lunam illuminari à Sole, Solertia est, quâ causa inuenitur.

Solertiam esse tum in speculatiuis rebus, tũ practicis.

1. Exemplũ.

2. Exemplũ.

Varia expositio.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur; quamuis omnis sensus sit verus. aliqui sic dicunt: si aliquis, viso paupere diuitem adeunte, conijciat id esse, vt accipiat mutuò pecunias, vt exponit Argyrop. alij sic: si aliquis, viso paupere cũ diuite disputante & altercante, cõijciat, id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigit, ita videtur Boetius exponere, & S. Thom. at meliùs est cum Themist. sic exponere, si, viso paupere cum numulario colloquente, conijciat, quòd diues ei fœneratur. parùm autem refert sic vel aliter exponere, cùm sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum: si quis, visis aliquibus simul amicis, conijcit alicuius esse inimicos, cùm amicus sit inimicus amici inimico. 3. Exemplũ.

Omnes enim causas medias, &c. 2.

Aliter à multis hic textus exponitur, quàm sit Arist. sensus Dicunt enim, quod solers cognoscit vltimas causas, intermedijs visis: qui sensus est valde obscurus, & nescio an falsus.

Propterea dico cum Philop. hunc esse sensum quòd solers per vltima, id est, per passiones & effectus, & subiecta cognoscit causam, quæ medium Demõstrationis est, quod exemplo ostendit: nam per splendorem versus Solem, quod est posterius, cognouit illuminari à Sole, quod est Medium: & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic. omne quod illuminatur à Sole, splendet versùs Solẽ, Luna illuminatur à Sole, ergo splendet versùs Solem. Hæc Demõstratio est & describitur litteris: omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A.

Per B illuminari à Sole, quod Medium est, intelligitur, per A, splendere versùs Solem, quod est maius extremum; Luna per C, quod est minus. sunt enim hæc duo extrema inter quæ est illud Medium.

Finis primi Libri Posteriorum.

SECVNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

Quod Ari. institutũ in hoc libro?

QVOD in hoc secundo libro Aristotelis institutum sit: nõ omnes eodẽ modo exponũt. Alexander enim sequens Theophrastũ, dicit, hic agi de altero modo sciendi, qui Definitio est, cùm enim duo sint modi sciendi, Demõstratio & Definitio & hucusq; de priori satis dictũ sit, nunc de Definitione differitur. Quã etiam sententiam sequuntur Auerr. & Linconien. & aliqui moderni; vt diximus in principio primi libri.

1. Senten. quæ alterũ modũ sciendi, definitionẽ videlicet, hic tradi docet

At Simplicius, Philopon. Eustrat. & Alber. hic de Medio Demonstrationis tractari asserunt Cùm enim, vt dicitur 1. Prior. cap. 28, nõ satis sit, structuram syllogismorum cognoscere, sed habere oporteat potestatem eos faciendi: quæ contingit per Medij inuentionem: ac Demonstratio qui- 2. Senten. docens de medio Demonstrationis hic agi.

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione.

Secundam sententiam sequitur Auctor.

dam syllogismus sit, oportuit, vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristoteles: sed facultatem etiam cõponendi. quod fit per Medij Demonstratiui inuentionem; hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimũ de definitione hic disseritur, sed per accidens, vt medium est. Atque hæc sententia est. quã nos superius sequuti sumus, & candẽ modò cõfirmamus.

Tertiã disputari hoc lib. non modò de medio, sed & principiorum demonstrationis tam cõplexo, qui incõplexo.

Sanctus Thomas; non de medio tantũ, sed de principio Demonstrationis, tam complexo, quam incomplexo, hic disputari affirmat. motus propter caput vltimũ, in quo de cõplexis est sermo sed ista sentẽtia non placet nobis: nam de principijs cõplexis satis dictum est. nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc sententia probabilis sit.

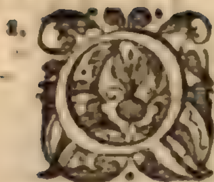
ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quattor Medij quæsitis, si est? quid est? quòd, seu quia est & propter quid. Quomodo quid est: monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat Definitionem esse per causam. de diuisione causarum, & quæ mutuò concurrant, & quæ non: & quomodo illarum possit esse Demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia Medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

1.
VAE quæruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunq; scimus.

Quærimus autem quatuor, quòd propter quid si est, quid est? cũ enim vtrùm hoc, aut hoc in sit? quærimus in numerum ponentes: velut vtrùm deficit Sol? aut non ipsum quod quærimus: Signum autem huius, cùm enim inuenimus quòd deficit, cessauimus. & si à principio sciremus quod deficit, nõ quæreremus vtrũ, cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quòd mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur? quærimus, hæc quidem ... Nonnulla verò alio modo quærimus. vt si est, aut non est centaurus, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est? quærimus, vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? quæ quidem igitur quærimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

Q*Væstiones æquales sunt numero, &c.* 1.

Intentio Aristotelis.

Magna scientiæ pars consistit in Medij cognitione.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit, omnem quæstionem, quæ fit, alicuius esse Medij: hoc est medium petere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partẽ consistere in Medij cognitione: cum quælibet quæstio Medij respõsione absoluatur. Præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quę scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus, vera præsertim necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Aduerte

2. Nota literam Graeca. Quaesita. Aduerte autem, quòd Graecè non habetur vocabulū, Quaestiones, sed ζητούμενα, id est, quaesita, nec est multum discriminis; quaesita enim dicuntur res ipsae, quas Quęstiones. quaerimus, & de quibus dubitamus: quaestiones verò dicuntur res eaedem secundùm formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatę & ordinatę talia quaesita, postquam iam cognita Inuenta. sunt dicuntur vel scita vel inuenta inuē ta quidem si proprio ingenio comperta: Scita. scita verò, siue proprio ingenio siue doctrinâ alterius comperta sint.

Nota 2. non omnia quae sciuntur quaeri. Aduerte praeterea ex Philop. quòd licet omnia quaesita sint scita non tamen omnia quae sciuntur quaeruntur. sed solùm, q̄ naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota & dignitates non quaeruntur, at verò sciuntur, ac ideò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quae nō sunt nobis naturaliter notae.

3. Nota, non simul quaeri & simul sciri. Aduerte etiam ex Philop. cū audis, tot esse, quę quęruntur quot ea, quae sciuntur, non existimes simul quaeri & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quae quaeruntur, quot ea, quae post quaestionem sciuntur; immò idem res est, quod quaeritur & scitur, quamuis ratione discrepent quaero enim: an Luna deficiat: & idem postea scio.

2. *Quaerimus autem quatuor, &c.*

Quis sit quęstionum numerus. Cùm posuisset, quaestiones tot esse, quot scientias; nunc clarius numerum quaestionum ponit, docetq; quatuor esse quaestiones, quas exemplis explicat.

Quaestio 1. Quia est. Prima est quia est, in numerum ponēs. id est cùm, qualis res sit petimus: vt an Luna deficiat: an terra moueatur: dicitur hęc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & praedicato, & Quaestio quia, cur dicatur in numerum ponere? per verbum est: vt, an Luna sit deficiens? addidit autem hoc, quòd in numerum ponat, ad differentiam illius, quae petit esse rei tantùm; vt dicemus.

Nota 1. Signum ad hanc manifestandam quaestionē. Adducit autem quoddam signum, ad manifestādam talem quaestionem petere qualis res sit: si enim vis cognoscere quod, qui petit: an Luna deficiat: talem rem petat. vtere signo hoc; nempè, si postquā responsum sibi fuerit, quaestio illa cesset. hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quaestionibus, illae enim quaestiones petunt, quib' scitis & cognitis: pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Quid vtentiùs in hoc signo notandum. In quo etiam signo patet, quomodo scientia absoluit quaestionem, & varia scientia variam quaestionem; cùm tot sint quaestiones genere quot ipsae scientiae.

Quaestio 2. Propter quid? Altera est quaestio, propter quid. haec enim sequitur primam: postquā enim qualis res sit: cognouimus, propter quid talis sit: quaerimus: vt propter quid Luna deficit: propter quid terra non mouetur?

Nōnulla autē alio & alio modo quaerimus, &c. 3.

Quaestio 3. An sit? Duabus quaestionibus, quae de cōplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis inquit, alias duas esse aliter se habētes: sunt enim de re & quaesito simplici: quarū Quaestio 4. Quid sit? altera est, an sit res? non dico an sit aliquid: vt an homo sit albus: vel calidus, sed an sit simpliciter? id est tantùm an sit: vt an Deus sit: an Centaurus sit: Similiter negatiuè, an non sit? Post hanc altera est q̄d sit: vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quaesita, quot scita & inuenta loquitur de inuentiua scientia, quę nobilior est: quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam.

Dubia quaedam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarratarum Quaestionum.

Circa haec dubitabis primò, de ordine harum quaestionum. nam prima omnium videtur an sit: postea quid sit. scientiae enim sic ordinantur. non enim quid sit: cognoscimus nisi cognouerimus, quòd sit: postea reliqua duo petimus.

Ad 1. Solut. Simplicii. Simplicius respondet, id esse factum? quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis cōposita quaestio, qualis res sit? Improbatur haec. quam, an sit? Sed haec ratio non videtur admodum conueniens: nam ob hanc causam sequeretur, quòd, à propter quid: debebat incipere.

Responsio Authoris. Propterea dico & est hoc notandum, quòd non de omnibus petimus, an sit: sed de rebus, quę sensibus non subduntur, quę enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint: vt dicitur 1. Poster. c. 8. quaestio igitur quae prima occurrit in sensibilibus ferè est,

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione.

dam syllogismus sit, oportuit, vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristoteles: sed facultatem etiam cōponendi. quod fit per Medij Demonstratiui inuentionem: hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimū de definitione hic disseritur; sed per accidens, vt medium est. Atque hæc sententia est. quā nos superius sequuti sumus, & eandē modò cōfirmamus.

Secundam sententiam sequitur Auctor.

Sanctus Thomas; non de medio tantū, sed de principio Demonstrationis, tam complexo, quam incomplexo, hic disputari affirmat. motus propter caput vltimū, in quo de cōplexis est sermo sed ista sentētia non placet nobis: nam de principijs cōplexis satis dictum est. nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc sententia probabilis sit.

Tertia disputari hoc lib. non modò de medio, sed & principiorum demonstrationis tam cōplexo, quā incōplexo.

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quattor Medij quæsitis, si est? quid est? quòd, seu quia est & propter quid? Quomodo quid est: monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat Definitionem esse per causam. de diuisione causarum, & quæ mutuò concurrant, & quæ non: & quomodo illarum possit esse Demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia Medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

1.

VAE quæruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunq; scimus.

Quærimus autem quatuor, quòd propter quid, si est, quid est? cū enim vtrùm hoc, aut hoc in sit? quærimus in numerum ponentes: velut vtrùm deficit Sol? aut non ipsum quod quærimus: Signum autem huius, cùm enim inuenimus quòd deficit, cessauimus. & si à principio sciremus quod deficit, nō quæreremus vtrū, cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quòd mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur? quærimus, hæc quidem sic. Nonnulla verò alio modo quærimus. vt si est, aut non est centaurus, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est? quærimus, vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? quæ quidem igitur quærimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

QVæstiones æquales sunt numero, &c. 1.

Intentio Aristotelis.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit, omnem quæstionem, quæ fit, alicuius esse Medij: hoc est medium petere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partē consistere in Medij cognitione: cum quælibet quæstio Medij respōsione absoluatur. Præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quę scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus, vera præsertim necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Magna sciētiæ pars consistit in Medij cognitione.

Aducite

1. Nota literam Græca. Quæsita. Aduerte autem, quòd Græcè non habetur vocabulū, Quæstiones, sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multum discriminis; quæsita enim dicuntur res ipsæ, quas Quęstiónes. quærimus, & de quibus dubitamus: quæstiones verò dicuntur res eædem secundùm formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatę & ordinatę talia quæsita, postquam iam cognita sunt dicuntur vel scita vel inuenta inuēta Inuenta. quidem si proprio ingenio comperta: Scita. scita verò, siue proprio ingenio siue doctrinâ alterius comperta sint.

Nota 2. non omnia quæ sciuntur quæri. Aduerte præterea ex Philop. quòd licet omnia quæsita sint scita non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur sed solùm, q̄ naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at verò sciuntur, ac ideò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ nō sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota, non simul quæri & simul sciri. Aduerte etiam ex Philop. cū audis, tot esse, quę quęruntur quot ea, quæ sciuntur, non existimes simul quæri & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quæ quæruntur, quot ea, quæ post quæstionem sciuntur; immò idem res est, quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent quæro enim; an Luna deficiat: & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

2. Quis sit quęstionum numerus. Cùm posuisset, quæstiones tot esse, quot scientias; nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetq; quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæstio 1. Quia est. Prima est quia est, in numerum ponēs. id est cùm, qualis res sit petimus? vt an Luna deficiat? an terra moueatur? dicitur hęc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato, & Quæstio quia, cur dicatur in numerum ponere? per verbum est: vt, an Luna sit deficiens? addidit autem hoc, quòd in numerum ponat, ad differentiam illius, quæ petit esse rei tantùm; vt dicemus.

Nota 1. Signum ad hanc manifestandam quæstionē. Adducit autem quoddam signum, ad manifestādam talem quæstionem petere qualis res sit: si enim vis cognoscere quod, qui petit: an Luna deficiat: talem rem petat. vtere signo hoc; nempè, si postquā responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset. hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quæstionibus, illæ enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis: pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Quid vlteriùs in hoc signo notandum. In quo etiam signo natat, quomodo scientia absoluit quæstionem, & varia scientia variam quæstionem; cùm tot sint quæstiones genere quot ipsæ scientiæ.

Quæstio 2. Propter quid? Altera est quæstio, propter quid hæc enim sequitur primam postquā enim qualis res sit: cognouimus, propter quid talis sit? quærimus: vt propter quid Luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Nonnulla autē alio & alio modo quærimus, &c. 3.

Quæstio 3. An sit. Duabus quæstionibus, quæ de cōplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis, inquit, alias duas esse aliter se habētes: sunt enim de re & quæsito simplici: quarū Quæstio 4. Quid sit? altera est, an sit res? non dico an sit aliquid: vt an homo sit albus? vel calidus, sed an sit simpliciter? id est tantùm an sit? vt an Deus sit? an Centaurus sit. Similiter negatiuè, an non sit? Post hanc altera est q̄d sit? vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quæsita, quot scita & inuenta loquitur de inuentiua scientia, quę nobilior est: quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam.

Dubia quædam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarratarum Quęstionum.

Circa hæc dubitabis primò, de ordine harum quæstionum. nam prima omnium videtur an sit postea quid sit. scientiæ enim sic ordinantur. non enim quid sit: cognoscimus nisi cognouerimus, quòd sit: postea reliqua duo petimus.

Ad 1. Solut. Simplicii. Simplicius respondet, id esse factum? quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis cōposita quæstio, qualis res sit? quam, an sit? Sed hæc ratio non videtur Improbatur hæc. admodum conueniens: nam ob hanc causam sequeretur, quòd, à propter quid: debebat incipere.

Responsio Authoris. Propterea dico & est hoc notandum, quòd non de omnibus petimus, an sit? sed de rebus, quę sensibus non subduntur, quę enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint? vt dicitur 1. Poster. c. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est.

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione.

dam syllogismus sit, oportuit, vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristoteles: sed facultatem etiam cōponendi. quod fit per Medij Demonstratiui inuentionem: hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimū de definitione hic discribitur, sed per accidens, vt medium est. At que hæc sententia est quā nos superius sequuti sumus, & eandē modò cōfirmamus.

Secundam sententiam sequitur Author.

Sanctus Thomas; non de medio tantū, sed de principio Demonstrationis, tam complexo, quam incomplexo, hic disputari affirmat. motus propter caput vltimū, in quo de cōplexis est sermo sed ista sententia non placet nobis: nam de principijs cōplexis satis dictum est. nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc sententia probabilis sit.

Tertiā disputari hoc lib. non modò de medio, sed & principiorum demonstrationis tam cōplexo, quā incōplexo.

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quattor Medij quæsitis, si est? quid est? quòd, seu quia est & propter quid. Quomodo quid est: monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat Definitionem esse per causam. de diuisione causarum, & quæ mutuò concurrant, & quæ non: & quomodo illarum possit esse Demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia Medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

1.

VAE quæruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunq; scimus.

Quærimus autem quatuor, quòd propter quid si est, quid est? cū enim vtrùm hoc, aut hoc in sit? quærimus in numerum ponentes: velut vtrùm deficit Sol? aut non ipsum quod quærimus: Signum autem huius, cùm enim inuenimus quòd deficit, cessauimus. & si à principio sciremus quod deficit, nō quæreremus vtrū, cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quod mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur? quærimus, hæc quidem sic. Nonnulla verò alio modo quærimus, vt si est, aut non est centaurus, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est? quærimus, vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? quæ quidem igitur quærimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

QVæstiones æquales sunt numero, &c. 1.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit, omnem quæstionem, quæ fit, alicuius esse Medij: hoc est medium petere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partē consistere in Medij cognitione: cum quælibet quæstio Medij respōsione absoluatur. Præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quę scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus, vera præsertim necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Intentio Aristotelis.

Magna sciētiæ pars consistit in Medij cognitione.

2. Nota literam Græca. Quæsita. Aduerte autem, quòd Græcè non habetur vocabulū, Quæstiones, sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multum discriminis; quæsita enim dicuntur res ipsæ, quas Quęstiones. quærimus, & de quibus dubitamus: quæstiones verò dicuntur res eædem secundùm formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatę & ordinatę talia quæsita, postquam iam cognita sunt dicuntur vel scita vel inuenta Inuenta. inuēta quidem si proprio ingenio comperta: Scita. scita verò, siue proprio ingenio siue doctrinâ alterius comperta sint.

Nota 2. non omnia quæ sciuntur quæri. Aduerte præterea ex Philop. quòd licet omnia quæsita sint scita non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur sed solùm, quę naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at verò sciuntur. ac ideò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ nō sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota, non simul quæri & simul sciri. Aduerte etiam ex Philop. cū audis, tot esse, quę quęruntur quot ea, quæ sciuntur, non existimes simul quæri & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quæ quæruntur, quot ea, quæ post quæstionem sciuntur; imò idem res est, quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent quæro enim: an Luna deficiat: & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

2. Quis sit quęstionum numerus. Cùm posuisset, quæstiones tot esse quot scientias; nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetq; quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæstio 1. Quia est. Prima est quia est, in numerum ponēs. id est cum, qualis res sit petimus? vt an Luna deficiat? an terra moueatur? dicitur hęc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato, & Quæstio quia, cur dicatur in numerum ponere? per verbum est: vt, an Luna sit deficiens? addidit autem hoc, quòd in numerum ponat, ad differentiam illius, quæ petit esse rei tantùm; vt dicemus.

Nota 1. Signum ad hanc manifestandam quæstionē. Adducit autem quoddam signum, ad manifestādam talem quæstionem petere qualis res sit? si enim vis cognoscere quod, qui petit: an Luna deficiat: talem rem petat. vtere signo hoc; nempè, si postquā responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset. hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quæstionibus, illæ enim quæstiones petunt, quib' scitis & cognitis: pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Quid vsus in hoc signo notandum. In quo etiam signo notat, quomodo scientia absoluit quæstionem, & varia scientia variam quæstionem; cùm tot sint quæstiones genere quot ipsæ scientiæ.

Quæstio 2. Propter quid? Altera est quæstio, propter quid? hæc enim sequitur primam postquā enim qualis res sit? cognouimus, propter quid talis sit? quærimus: vt propter quid Luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Nonnulla autē alio & alio modo quærimus, &c.

3. Duabus quæstionibus, quæ de cōplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis inquit, alias duas esse aliter se habētes: Quæstio 3. An sit sunt enim de re & quæsito simplici: quarū altera est, an sit res? non dico an sit aliquid: vt an homo sit albus? vel calidus, sed Quæstio 4. Quid sit? an sit simpliciter? id est tantùm an sit? vt an Deus sit? an Centaurus sit? Similiter negatiuè, an non sit? Post hanc altera est quid sit? vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quæsita, quot scita & inuenta loquitur de inuentiua scientia, quę nobilior est: quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam.

Dubia quædam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarratarum Quæstionum.

Circa hæc dubitabis primò, de ordine harum quæstionum. nam prima omnium videtur an sit: postea quid sit. scientiæ enim sic ordinantur. non enim quid sit? cognoscimus nisi cognouerimus, quòd sit? postea reliqua duo petimus.

Ad 1. Solut. Simplicij. Simplicius respondet, id esse factum? quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis cōposita quæstio, qualis res sit? Improbatur hæc. quam, an sit? Sed hæc ratio non videtur admodum conueniens: nam ob hanc causam sequeretur, quòd, à propter quid? debebat incipere.

Responsio Authoris. Propterea dico & est hoc notandum, quòd non de omnibus petimus, an sit? sed de rebus, quę sensibus non subduntur, quę enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint? vt dicitur 1. Poster. c. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est,

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione.

dam syllogismus fit, oportuit, vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristoteles: sed facultatem etiam cõponendi. quod fit per Medij Demonstratiui inuentionem: hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimũ de definitione hic disseritur; sed per accidens, vt medium est. At que hæc sententia est quã nos superius sequuti sumus, & eandẽ modò cõfirmamus.

Secundam sententiam sequitur Auctor.

Sanctus Thomas; non de medio tantũ, sed de principio Demonstrationis, tam complexo, quam incomplexo, hic disputari affirmat. motus propter caput vltimũ, in quo de cõplexis est sermo sed ista sententia non placet nobis: nam de principijs cõplexis satis dictum est. nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc sententia probabilis sit.

Tertià disputari hoc lib. non modò de medio, sed & principiorum demonstrationis tam cõplexo, quã incõplexo.

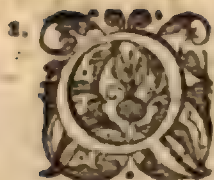
ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quattor Medij quæsitis, si est? quid est? quòd, seu quia est & propter quid. Quomodo quid est: monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat Definitionem esse per causam. de diuisione causarum, & quæ mutuò concurrant, & quæ non: & quomodo illarum possit esse Demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor queri solent, & hac omnia Medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

1\.

VAE queruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunq; scimus.

Quærimus autem quatuor, quòd propter quid, si est, quid est? cũ enim vtrùm hoc, aut hoc insit? quærimus in numerum ponentes: velut vtrùm deficit Sol? aut non ipsum quod quærimus: Signum autem huius, cùm enim inuenimus quòd deficit, cessamus. & si à principio sciremus quod deficit, nõ quæreremus vtrũ, cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quòd mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur? quærimus, hæc quidem ps. Nonnulla verò alio modo quærimus. vt si est, aut non est centaurus, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est? quærimus, vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? quæ quidem igitur quærimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

QVæstiones æquales sunt numero, &c. 1.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit, omnem quæstionem, quæ fit, alicuius esse Medij: hoc est medium petere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partẽ consistere in Medij cognitione: cum quælibet quæstio Medij respõsione absoluatur. Præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quę scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus, vera præsertim necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Intentio Aristotelis.

Magna sciẽtiæ pars consistit in Medij cognitione

Aduerte

2. Nota literam Græca. Quæsita.

Aduerte autem, quòd Græcè non habetur vocabulũ, Quæstiones, sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multum discriminis; quæsita enim dicuntur res ipsæ, quas quærimus, & de quibus dubitamus: quæstiones verò dicuntur res eædem secundùm formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatę & ordinatę talia quæsita, postquam iam cognita sunt dicuntur vel scita vel inuenta inuẽta quidem si proprio ingenio comperta: scita verò, siue proprio ingenio siue doctrinâ alterius comperta sint.

Quęstiones. Inuenta. Scita.

Nota 2. non omnia quæ sciuntur quæri.

Aduerte præterea ex Philop. quòd licet omnia quæsita sint scita non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur sed solùm, q̃ naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at verò sciuntur, ac ideò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ nõ sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota, non simul quæri & simul sciri.

Aduerte etiam ex Philop. cũ audis, tot esse, quę quęruntur quot ea, quæ sciuntur, non existimes simul quæri & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quæ quæruntur, quot ea, quæ post quæstionem sciuntur; immò idem res est, quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent quæro enim: an Luna deficiat: & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

2\.

Quis sit quęstionum numerus.

Cùm posuisset, quæstiones tot esse, quot scientias; nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetq; quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæstio 1. Quia est.

Prima est quia est, in numerum ponẽs. id est cum, qualis res sit petimus? vt an Luna deficiat? an terra moueatur? dicitur hęc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato, & per verbum est: vt, an Luna sit deficiens?

Quæstio quia, cur dicatur in numerum ponere?

addidit autem hoc, quòd in numerum ponat, ad differentiam illius, quæ petit esse rei tantùm; vt dicemus.

Nota 1. Signum ad hanc manifestandam quæstionẽ.

Adducit autem quoddam signum, ad manifestãdam talem quæstionem petere qualis res sit: si enim vis cognoscere quod, qui petit: an Luna deficiat: talem rem petat vtere signo hoc; nempè, si postquã responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quæstionibus, illæ enim quæstiones petunt, quib' scitis & cognitis: pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Quid vlteriùs in hoc signo notandum.

In quo etiam signo notat, quomodo scientia absoluit quæstionem, & varia scientia variam quæstionem; cùm tot sint quæstiones genere quot ipsæ scientiæ.

Quæstio 2. Propter quid.

Altera est quæstio, propter quid: hæc enim sequitur primam postquã enim qualis res sit? cognouimus, propter quid talis sit? quærimus: vt propter quid Luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Nõnulla autẽ alio & alio modo quærimus, &c. 3.

Quæstio 3. An sit

Duabus quæstionibus, quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis, inquit, alias duas esse aliter se habẽtes: sunt enim de re & quæsito simplici: quarũ altera est, an sit res? non dico an sit aliquid: vt an homo sit albus? vel calidus, sed an sit simpliciter? id est tantùm an sit? vt an Deus sit? an Centaurus sit? Similiter negatiuè, an non sit? Post hanc altera est q̃d sit: vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quæsita, quot scita & inuenta loquitur de inuentiua scientia, quę nobilior est: quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam.

Quæstio 4. Quid sit?

Dubia quædam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarratarum Quæstionum.

Circa hæc dubitabis primò, de ordine harum quæstionum. nam prima omnium videtur an sit: postea quid sit. sciẽtiæ enim sic ordinantur. non enim quid sit: cognoscimus nisi cognouerimus, quòd sit: postea reliqua duo petimus.

Ad 1. Solut. Simplicii.

Simplicius respondet, id esse factum? quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis cõposita quæstio, qualis res sit? quam, an sit? Sed hæc ratio non videtur admodum conueniens: nam ob hanc causam sequeretur, quòd, à propter quid: debebat incipere.

Improbatur hæc.

Responsio Authoris.

Propterea dico & est hoc notandum, quòd non de omnibus petimus, an sit? sed de rebus, quę sensibus non subduntur, quę enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint? vt dicitur 1. Poster. c. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est,

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione.

Secundam sententiam sequitur Auctor.

dam syllogismus sit, oportuit, vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristoteles: sed facultatem etiam componendi. quod fit per Medij Demonstratiui inuentionem: hocque in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & potissimũ de definitione hic disseritur, sed per accidens, vt medium est. At que hæc sententia est. quã nos superius sequuti sumus, & candẽ modò cõfirmamus.

Tertiã disputari hoc lib. non modò de medio, sed & principiorum demonstrationis tam cõplexo, quã incõplexo.

Sanctus Thomas; non de medio tantũ, sed de principio Demonstrationis, tam complexo, quam incomplexo, hic disputari affirmat. motus propter caput vltimũ, in quo de cõplexis est sermo. sed ista sententia non placet nobis: nam de principijs cõplexis satis dictum est. nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc sententia probabilis sit.

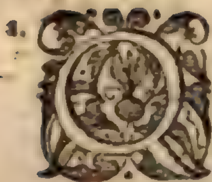
ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quattor Medij quæsitis, si est? quid est? quòd, seu quia est & propter quid. Quomodo quid est: monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat Definitionem esse per causam. de diuisione causarum, & quæ mutuò concurrant, & quæ non: & quomodo illarum possit esse Demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia Medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

1. *VAE quæruntur sunt æqualia numero ijs, quæcunq; scimus.*

Quærimus autem quatuor, quòd propter quid, si est, quid est? cũ enim vtrùm hoc, aut hoc sit? quærimus in numerum ponentes: velut vtrùm deficit Sol? aut non ipsum quod quærimus: Signum autem huius, cùm enim inuenimus quòd deficit, cessauimus. & si à principio sciremus quod deficit, nõ quæreremus vtrũ, cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quòd mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur? quærimus, hæc quidem sic. Nonnulla verò alio modo quærimus. vt si est, aut non est centaurus, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est? quærimus, vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? quæ quidem igitur quærimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

QVæstiones æquales sunt numero, &c. 1.

Intentio Aristotelis.

Magna scientiæ pars consistit in Medij cognitione.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit, omnem quæstionem, quæ fit, alicuius esse Medij: hoc est medium petere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partẽ consistere in Medij cognitione: cum quælibet quæstio Medij respõsione absoluatur. Præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quę scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus, vera præsertim necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Aducere

2. Nota literam Græca. Quæsita.

Aduerte autem, quòd Græcè non habetur vocabulũ, Quæstiones, sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multum discriminis; quæsita enim dicuntur res ipsæ, quas quærimus, & de quibus dubitamus: quæstiones verò dicuntur res eædem secundùm formam dubitationis & interrogationis, voce aut conceptu significatę & ordinatę talia quæsita, postquam iam cognita sunt dicuntur vel scita vel inuenta inuẽta quidem si proprio ingenio comperta: scita verò, siue proprio ingenio siue doctrinâ alterius comperta sint.

Quęstiones. Inuenta. Scita.

Nota 2. non omnia quæ sciuntur quæri.

Aduerte præterea ex Philop. quòd licet omnia quæsita sint scita non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur. sed solùm, q̃ naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at verò sciuntur. ac ideò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ nõ sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota, non simul quæri & simul sciri.

Aduerte etiam ex Philop. cũ audis, tot esse, quę quęruntur quot ea, quæ sciuntur, non existimes. simul quæri, & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quæ quæruntur, quot ea, quæ post quæstionem sciuntur; immò idem res est, quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent quæro enim: an Luna deficiat: & idem postea scio.

2. *Quærimus autem quatuor, &c.*

Quis sit quęstionum numerus.

Cùm posuisset, quæstiones tot esse, quot scientias; nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetq; quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæstio 1. Quia est.

Prima est quia est, in numerum ponẽs. id est cum, qualis res sit petimus? vt an Luna deficiat? an terra moueatur? dicitur hęc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato, & per verbum est: vt, an Luna sit deficiens? addidit autem hoc, quòd in numerum ponat, ad differentiam illius, quæ petit esse rei tantùm; vt dicemus.

Quæstio quia, cur dicatur in numerum ponere?

Adducit autem quoddam signum, ad manifestãdam talem quæstionem petere qualis res sit: si enim vis cognoscere quod, qui petit: an Luna deficiat: talem rem petat. vtere signo hoc; nempè, si postquã responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quæstionibus, illæ enim quæstiones petunt, quib⁹ scitis & cognitis: pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Nota 1. Signum ad hanc manifestandam quæstionẽ.

In quo etiam signo notat, quomodo scientia absoluit quæstionem, & varia scientia variam quæstionem; cùm tot sint quæstiones genere quot ipsæ scientiæ.

Quid vlterius in hoc signo notandum.

Altera est quæstio, propter quid. hæc enim sequitur primam: postquã enim qualis res sit? cognouimus, propter quid talis sit? quærimus: vt propter quid Luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Quæstio 2. Propter quid?

3. *Nõnulla autẽ alio & alio modo quærimus, &c.*

Duabus quæstionibus, quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis inquit, alias duas esse aliter se habẽtes: sunt enim de re & quæsito simplici: quarũ altera est, an sit res? non dico an sit aliquid: vt an homo sit albus? vel calidus, sed an sit simpliciter? id est tantùm an sit? vt an Deus sit? an Centaurus sit: Similiter negatiuè, an non sit? Post hanc altera est q̃d sit: vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quæsita, quot scita & inuenta loquitur de inuentiua scientia, quę nobilior est: quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam.

Quæstio 3. An sit?

Quæstio 4. Quid sit?

Dubia quadam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarratarum Quæstionum.

Circa hæc dubitabis primò, de ordine harum quæstionum. nam prima omnium videtur an sit postea quid sit. scientiæ enim sic ordinantur. non enim quid sit? cognoscimus nisi cognouerimus, quòd sit? postea reliqua duo petimus.

Simplicius respondet, id esse factum? quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis cõposita quæstio, qualis res sit? quam, an sit? Sed hæc ratio non videtur admodum conueniens: nam ob hanc causam sequeretur, quòd, à propter quid? debebat incipere.

Ad 1. Solut. Simplicii.

Improbatur hæc.

Propterea dico & est hoc notandum, quòd non de omnibus petimus, an sit? sed de rebus, quę sensibus non subduntur, quę enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint? vt dicitur 2. Poster. c. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est, qualis

Responsio Authoris.

qualis sit? & propter quid? cùm autem sensibilia primò à nobis cognoscantur; notior enim est nobis res sensu percepta; fit, vt quæstio prima non sit an sit: sed qualis sit? de illis enim non est quæstio an sit?

Aristoteles ergo voluit incipere à quæstionibus: quæ nobis occurrunt primò: de his enim, quę à sensu remota sunt, petim⁹, an sint? & hæc posteriùs cognoscuntur. & hoc indicat Arist. dicens: quædã alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis à sensu.

Dubium. Solutio. Dices; nonne quæstio, quid est? fit de sensibilibus? Dico fieri quidem: tamen, quia est simplex, & coniuncta cum an sit? postposita est, sicut an sit? Hinc habes quod si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent: vt prima an sit: secunda quid sit? tertia qualis? quarta propter quid sit?

Ordo quæstionũ quãdo de cadẽ re fiunt.

Secundum, de numero Quæstionum.

Dubitabis secũdo, de numero quæstionum. nam videntur esse plures, cùm sint quator genera problematum, 1. Topic.

Sufficientia harum quatuor quæstionũ ex Simplicio. Simplicius tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum: omnis quæstio aut fit essentiæ, aut causæ, si essentiæ, aut essentiæ simplicis, & est, an sit? aut compositæ, & est qualis res sit? si causæ, aut simplicis, & est quid est? aut compositę rei, & est propter quid:

Alia, ex Authore. Possumus nos etiam aliter dicere; nam in scientijs hæc sunt: aut subiecta, aut passiones, aut causæ de subiecto est. quid? de passione quale? de causa propter quid: & quia subiectum non habet quid: nec reliqua faciunt quale? aut propter quid? nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit?

Nota. Et aduerte, quod hic de quæstionibus rerum est sermo: nam ante omnia supponenda est vocabulorum significatio.

Soluitur Dubium. Ad dubium igitur respondetur, tantum has esse quæstiones. nam quamuis illa sint quator problematum genera, id est, secundum formam logicam considerando, secundùm quàm, aliud prędicatum est genus, aliud proprium: tamen secundũ rem. sub prima quæstione sunt. & ita respõdet Themistius hoc secundo capite, & item D. Thom. & Auerr. & Philoponus.

Tertium de diuersitate Quæstionum.

Solutio. Dubitabis de diuersitate harum? Dico esse duplex discrimen: alterum, duæ vltimæ sunt simplices, duæ priores compositæ: alterum, duæ, scilicet an est? & qualis est? sunt præsuppositæ & antecedẽtes; nam an est? est ante quid est? qualis est? ante protpter quid? reliquæ duæ consequentes: & præsupponentes, propter quid: præsupponit quale: & quid: præsupponit, an est: quamuis in eadem re tres præsupponant, an est: & compositę simplices.

Quòd omnis Quæstio sit Medij.

CAP. II.

1. Q*Værimus autem, cùm quærimus quòd, aut si est simpliciter, an est medium ipsius, aut non est? quando autem cognoscentes, aut quòd, aut si est, aut quòd in parte, aut simpliciter, rursus ipsum propter quid quærim⁹, aut quid est? & tunc quærimus quid est medium.*

2. *Dico autem quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si enim est aliquid, aut nõ est aliquid in talibus quærimus, simpliciter verò si est, aut non est Luna, aut nox.*

Contingit itaque in omnibus quæstionibus quærere, aut si est medium, aut quid est mediũ? causa enim est medium: in omnibus nanque hoc quæritur, anne deficit: anne est aliqua causa, aut non: post hæc non cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc: quærimus.

3. *Causa enim est* quòd sit non hoc, aut illud, sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se aut secundum accidens sunt, medium est. Dico autem simpliciter quidem subiectum, vt Lunam, aut Terram, aut Solem, aut Triangulum, ipsum verò quid defectum, æqualitatem, inæqualitatem, si in medio, aut non: in omnibus nanque his manifestum est, quod idem est quid est: & propter quid est:*

* a. l. tam essendi simpliciter quam quicquam eorum.

4. *Quid est defectus? priuatio luminis à Luna, propter terræ* obstructionẽ, propter quid est defectus aut propter quid deficit Luna? eò quòd deficit lumẽ terra obstructa. Quid est cõsonãtia: ratio numerorũ* in acuto & graui: propter quid cõsonat*

* a. l. interpositionem.

* a. l. inter acutum & graue.

acutum graui? eò quod rationem habent numerorum acutum & graue? nunquid est consonare acutum & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? cùm autem acceperimus, quod est, quæ igitur est ratio? quærimus.

3. *Quod autem est medij quæstio significant quorumcunque medium est sensibile: quærimus enim cùm non sensimus, veluti de eclipsi si est, aut non: si verò essemus supra Lunam, non vtique quæreremus, neque si sit, neque propter quid, sed simul vtique manifestum esset: ex eo enim quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus namque est, quod nunc obstruitur, manifestum enim est quod nunc deficit: ex hoc autem factum vtique fuit vniuersale.*

Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est? hoc verò simpliciter, & non existentium alicui, aut inexistentium, vt quod duo recti sunt, aut quòd maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medij quæstio, planum.

1. *QVærimus autem, cùm quærimus quia est, & cæt.*

Aristotelis intentio.

Numero quæstionum exposito omnem quæstionem Medij esse contendit. idque tripliciter ostendit: primò, inductione quadam per ipsas quæstiones; vt notat Simpl. nam in quæstione qualis res sit? ibi, quæ causa sit? petimus: in quæstione verò, an sit? simpliciter causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Quid vocet Arist. Medium? Nota 1.

Circa hoc aduerte, Medium vocari causam, per quam, aliquid alteri competere, vel non competere, probatur. hæc autem in omni quæstione petitur; sed nō eodem modo. Nam in quæstione, quid sit? peto causam, id est, naturam rei, quæ est in potentia Medium; vt notat benè Eustrat. qui enim petit naturam rei, petit Medium in potentia, ad probandum aliquid de ipsa re: vt, per definitionem hominis probamus de ipso risibile. vel, ad probandam ipsam rem de alio: vt, per definitionem eclipsis ipsam de Luna probamus. Dicitur autem Medium in potentia, quia, id quod petimus, non assumitur pro Medio ad probandum, ipsam rē esse. non enim, vt dicit Eustratius, per animal rationale demonstratur, hominem esse; cū non sit demonstratio: animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est: sed dicitur definitio Medium, quia potest assumi ad probādum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo.

Definitio cur Mediū dicatur in potentia?

In quæstione verò, propter quid? peto causam, quæ est Medium actu, nēpè, quæ assumitur ad probandum id, de quo petitur. tamen in vtraque, tam quid est? quam propter quid est? quæstione, petitur distinctè & formaliter causa; nō sic in alijs quæstionibus duabus: nam an sit? confusè petit causam, & similiter qualis res sit?

Quæstio quid & propter quid, formaliter quærere causam.

Pro quo aduerte secundò, quòd cū petitur, an res sit? non petitur aliud re, quàm per quid est? nam dicere an sit? & quid sit res, est asserere, esse aliquam naturam vnam ex his, quæ in prædicamētis sunt, sed confusè & vniuersaliter, cùm verò petitur, quid est? & petere, quæ res sit illa in particulari, & distinctè. vnde non differunt in quæsito, quantum ad rem, sed quantum ad rationem & modum, an sit? & quid sit?

Nota 2. Quæstionē an sit? & quid sit? idem re ipsa, diuerso autem modo quærere.

Idem dicendum de alijs duabus. petere enim, qualis sit? id est, an Sol deficiat? est petere an sit aliquod Medium? sed hoc virtualiter, & in confuso petitur, postea in particulari petitur, propter quod Mediū sit? nam reuera qui quærit, Medium petit, quo cognoscat, cùm quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine Medio non cognoscatur.

Quæstio, qualis res sit? & propter quid re conueniunt. modo autē distinguuntur.

Ex quibus fit? cùm, an sit? & quia sit realiter idem petāt, quod quid est: & propter quid est? atque hæ duæ petant causam & Medium, quod omnis quæstio est Medij & causæ virtualiter, aut formaliter.

Dico autem quia est, aut si est, & c. 2.

Præcedenter terminos explicat: qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter: quia est, in parte; quia est, simpliciter. Per an sit? in parte; vel quia est, in parte intelligit quæstionem compositā ex prædicato tertio adiacente: vt, an Luna deficiat? Per an sit simpliciter, vel quia est, simpliciter, intelligit simplicem quæstionem de secundo adiacente: vt, an Luna sit? an nox sit? ex quibus omnibus concludit intentum; omnē scilicet quæstionē esse Medij.

Quidam termini explicatur.

3 *Causa enim est medium, &c.*

Expositio Simplicij. Iuxta Eustratium & Simpl. & alios, idē iterum probat ratione syllogistica, quæ talis est: Causa quæritur in omni quæstione, Medium est causa, Medium ergo quæritur in omni quæstione, maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est? qui enim dicit, an Luna deficiat? petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cùm propter quid quærit. minorem probat: nam causa, quæ est ipsius esse non huius aut illius, sed simpliciter substantiæ, aut causa eorum, quæ sunt per se, vel secundùm accidens, Medium est sensus est; vt quidam volunt causa esse nō hoc vel hoc, sed simpliciter, id est, causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est, causa esse compositi: vt dictum est; ita exponit, Egid. & Phil. At verò Eustrat. sic exponit, causa subiecti, quod vocat substātiam, aut causa ipsius prædicati Mediū est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqua prædicata.

Egidij & Philoponi. Eustratij.

Authoris. Ista est communis loci explicatio, quāuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendū, non solùm Arist. intendere idem, quod in ratione præcedenti, sed ostendere, quod omnis quæstio est ipsius quid est. hoc autem probat; monstrando propter quid? quod in quæstione composita petitur, esse idem, quod quid est? nam quid est? passionis aut subiecti est ipsum propter quid? & medium.

Vnde quando quid? & propter quid? vocat idem, intellige; vt dicit Eustrat. esse idem subiecto, non ratione. Nam eadem definitio subiecti vel passionis, quæ dicitur quid est? etiam propter quid? sed est quid respectu solius ipsius, cuius definitio est, est propter quid, vt id cuius est definitio. sic ipsam de alio probamus. vel per eā de ipso aliquid probatur. atque ita dicit Philoponus.

4 *Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c.*

Exemplis explicat re idem esse, & quid? & propter quid? cū id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid? etiam in demonstratione. primum exemplū, si petas, quid est eclipsis? dicitur: est priuatio luminis ex obiectione terræ: si verò petas, ꝓpter quid Luna patiatur eclipsim? idem respondebitur: propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum: quid est consonantia? dicetur: proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant, respondebitur: per idem, quia rationalē habēt proportionem. Postea subiungit cùm quærimus vtrum graue & acutum consonent? ibi vtrùm proportionem numerorum habeant: quærimus, virtualiter tamē: nam cōcesso, quod cōsonent. statim distinctè quænam sit illa ratio & proportio? quærimus, cùm quærimus propter quid consonent? vt dictum est superiùs.

Quod autem sit medij quæstio, &c.

5 Tertiò probat omnem quæstionem esse Medij, ex sensu ipso, cùm res sensibiles sunt, ratio autem ista est: viso Medio, cessat omnis quæstio, ergo signum est, omnem quæstionem esse Medij, antecedens patet: si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit? quid sit? & reliqua: at si super Lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo cognitione Medij, cessat omnis quæstio, tunc enim videret priuationem luminis Lunæ ex obiectione terræ. & sic quid eclipsis? & quod Lunæ insit, & propter quid. cognosceret. At postea obijcere Aristoteli: nam sentire non est scire, vt dictum est lib. 1 ca. 24. respondet huic, verum esse, quòd sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale à singularis & ita talis sensatio non esset scietia, sed ex illa fieret scientia in intellectu.

Obiectio. Dilutio.

Sicut igitur diximus, &c.

6 Concludit, idem esse quid? & propter quid: siue sit in quæstione simplici, siue in composita; vt aliqui exponunt illa verba. at secundum Eustratium sensus est, idem esse quid & propter quid? siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passionis, cuius exempla ponit. Tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse Medij, vt explicatum est.

Dubium, de Quæstione, An est?

Dubitatur. quo modo demonstretur rem esse; vt Deum esse, Angelum esse naturali via: ratio dubij est. nam demonstratio supponit, suum subiectum esse non ergo

go demonstrare poterit rem esse? præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, peteretur principium, dum supponimus esse, quod probandum erat esse.

c. Fundam. An res sit? quæstionē non petere rei actualē essentiam sed aptitudinem.

In primis aduerte, quando petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiā, sed aptitudinē, ita, vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illis productiua. Circa dubiū verò Philoponus dicit, hic per definitionē probari rem esse: quam etiam opinionem sectantur doctores *Parisienses dicentes, sic, hominem esse, demonstrari: omne animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est. Eustrat. verò docet hanc rationem positam nullam esse, cùm principium petat.

**Doctores Parisienses.*

Quatuor genera Mediorum ad probandum, rem esse.

At verò diligenter aduerte, quatuor esse genera Mediorum, ad probandum, rem esse. primum effectus: sicut per visibiles effectus indagamus ea, quæ non videmus. Alterum, est causa finalis, per finem enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem, vt probamus cibum esse vbiq; animalibus, quia viuunt. Tertium est materialis causa. Quartū efficiens: vt probamus pluuias esse, quia vapores ascendentes sunt, quæ sunt earum materia. probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ est causa efficiens. At per formam rei non demonstratur. quia cùm sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium, dum eam sumimus ad probandum. cùm igitur à singulis causarum generibus singula sumantur definitionum genera, poterit Medium demonstrandæ rei esse dfinitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa, quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant, & in hoc bene dixit Eustratius.

Cur p formā demonstretur rem esse. Solutio Dubij.

Obiectio. Solutio.

Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur: dico, & aduerte, quod sicut quæstio, quid est? præsupponit an est? ita an est? præsupponit quid nomen significet, vt dicit Lincon.

Ante petitionem Medij vocabuli esse sumendam definitionem.

Ante omnia igitur, & antequam Medium aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli quam tenetur dare qui negat rem esse, & tunc poterimus syllogismo hypothetico probare sic: si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est, ergo tonitrua sunt. est enim primò petenda nominis significatio illius quam illam esse constet. Similiter qui petit, an Deus sit? interrogetur quid per Deum intelligat: dicet substantiam primam mouentem & gubernantem omnia; tunc: si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus similiter negatiuè, quid intelligitur per Vacuum? dicet, locus carens corpore: tunc si locus careret corpore, motus esset in instanti, sed hoc non est, ergo vacuum non est. & sic per omnia Media supradicta procedet demonstratio. potest etiam fieri demonstratio ostensiua: scilicet: fiunt ex vaporibus pluuiæ, sed sunt vapores, ergo & pluuiæ.

NOTA.

Quomodo in quæstione An sit; Complexa emergat, & cuius virtute.

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte, in qualibet quæstione an sit esse virtualiter vnam complexam de vno côcesso & de altero quæsito. vt si dicas, an Angelus sit? census est, an substātia immaterialis sit. datur substantia, & dubitatur an ei insit immateriale. an Vacuum sit? id est an locus carēs corpore sit? datur locus, petitur, an careat corpore? & vniuersaliter in quocunque semper est vnum datū, alterum non concessum sed quæsitū. Quoties ergo talis quæstio affirmatiua vel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes demonstrabimus rem esse. Et sic omnis demonstratio supponit subiectum esse: nam in quæstione an sit? demonstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij. Hęc multum obserua.

Quæstio an sit? quomodo demonstretur: Solutio Rationis Dubij.

Disceptatio quòd demōstratio & definitio non sint eiusdem.

Cap. III.

1. *Quomodo autem quod quid est mōstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, & quorum dicamus, cùm dubitauerimus primò de ipsis. Principium verò sit futurorum quod est conuenientissimum habitis sermonibus.*

2. *Dubitare enim quispiā posset, ânne est idē & secundùm idem definitione scire & demōstratione? an impossibile; definitio nāq; ipsius quid est, esse videtur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuū: syllogismi verò sunt, hi quidē priuatiui,*

tiui, illi autem vniuersales: velut quidem in secunda figura, priuatiui omnes, qui verò in tertia, non vniuersales.

3. *Postea neque prædicatiuorum omnium, qui sunt in prima figura, est definitio: vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio quoniam scire, est demonstratiuè demonstrationem habere: quare si in talibus est demonstratio, planum, quod non esset vtique ipsorũ & definitio: scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.*

4. *Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt, neque accidentium.*

5. *Amplius, si definitio substantiæ quædam cognitio est: talia manifestum quòd non sunt substãtiæ. Quòd igitur non est definitio omnis, cuius & demonstratio planum.*

6. *Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demonstratio, aut non? vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius enim in quantum vnum vna est scientia: quare siquidem scire demonstratiuum est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem namq; habens sine demonstratione sciet.*

7. *Amplius, principia demonstrationum sunt definitiones, quorũ non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorũ principia, & hoc in infinitum prodibit, aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles.*

8. *Sed an ne omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demonstratio, an impossibile sit? non enim est demonstratio cuius definitio, definitio namque ipsius quid est & substantiæ, definitiones verò apparent omnes supponẽtes & accipientes ipsum quid est, vt Mathematicæ quid vnitas & impar, & alia consimiliter. Amplius, omnis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, vt quòd est, aut non est, in definitione verò nihil alterum de altero prædicatur, quemadmodum neque animal de bipede, neque hoc de animali, neque vtique de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum. Amplius. alterum est quid est, & quod est monstrare, definitio namque quid est, significat demonstratio autem, quod aut est hoc de hoc, aut nõ est.*

Alterius verò altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius: (hoc autem dico, quoniam monstratum est æquicrus duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud vero totum est. hæc autem ad se inuicem non habent sic ipsum quod est, & quid est, non enim est alterius alterum pars. 9.

Manifestum igitur, quod neque cuius definitio, huius omnis demonstratio: neque cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omninò eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quòd neque definitio & demonstratio, neq; idem esse possunt, neque alterum in altero, subiecta etenim consimiliter vtiq; se haberent. Hæc itaq; hucusque dubitata sint. 10.

QVomodo autem quod quid est, &c. 1.

Cùm idem quid? & propter quid? esse docuisset, posset alicui videri, idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabile, cuius est propter quid; ob id ad hoc dissuadendum, hoc capite, id nõ esse, probat. atque sic Simplicius huius capitis reddit rationem. Quæ intentio Arist. & de quibus agat?

Quatuor igitur proponit tractanda in sequentibus. Primũ, quomodo quòd quid est, id est, ipsa rei natura ostendatur de re cuius est? Alterum quis modus inductio- Quatuor tranctanda in hoc capite.
nis, id est reductionis Definitionis ad de- 1.
monstrationem? Tertium, quid Definitio, 2.
an sit demonstratio, an aliud quid? Vlti- 3.
mum, quorum sit definitio? 4.

Dicit autem, sumendum esse principium, quod sit accommodatum rationibus habitis, exponit Philo. & Auer. per rationes habitas, ea, quæ proximè dicentur de Definitione, nempè tria: Prima ex his quatuor, nam incipit à quarto, vt dicit Simpl. per habitas etiam rationes, intelligit Philop. ea quæ dicta sunt, nempè quid? & propter quid esse eadem.

Dubitabit autem aliquis, &c. 2.

Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrum idẽ, & secundùm idem, quòd demonstratione cognoscitur, etiam Definitione cognoscatur: id est: an omne demonstrabile sit defi- An omne demonstrabile sit definibile?

nibu-

nibile: & dicit secundum idem: nam vt notant Themist. & Philop. de eodem subiecto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definitur demonstratur risibile, sed non secundum idem, nam homo secundum se definitur, at de eo passiones demonstrantur.

De eodē potest esse sub iecto defini tio & demō stratio.

Aristot. 1. argumentū in cōtrarium.

Incipit igitur argumentari, probando non esse idem, sic: definibile est vniuersale & affirmatiuum, at quod syllogizatur, non omne est vniuersale & affirmatiuū, nam in secunda figura nō affirmatiuum; in tertia non vniuersale cōcluditur: ergo non omne, quod est syllogizabile, est definibile. Aduerte, quod quid est, vocare vniuersale affirmatiuum, nō quod sit propositio secundum se, sed quòd cum eo, cuius est, quòd quid faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionem.

3. *Postea neque eorum, quæ est in prima.*

Obiectio in partem affir matiuam.

Posset quis obiicere, saltē demonstrabile affirmatiuum in prima figura, erit definibile; vt quòd omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: contra hoc replicat: nam demonstrabile scire, est eius habere scientiā, si ergo per definitionem scire etiam potest; cùm definitio possit esse sine demonstratione; erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationem; quod est inconueniens.

Confutatio

4. *Sufficit autem fides, &c.*

Secundo argumentatur ad idem.

Argumentum secundum est ex inductione: ea enim quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens, non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo; vt inducendo patet. vocat autem ea, quæ per se, aut per accidens insunt, propositiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

Propositionum nō est definitio, sed simplicium.

5. *Amplius, si definitio substantia est.*

Tertiò argumētatur ad idem.

Tertiò, idem probat: definitio est substantia, non autem demonstratio, ergo demonstrabile non est definibile. per substātiam non solùm intelligas id, quod non est accidens, sed quamcunq; simplicem essentiam & naturam, siue sit substantia, siue accidens; vt notat Philop. essentiam enim rei, definitione, eius verò passiones, demonstratione de ipsa cognoscimus.

NOTA.

6. *Quid autem cuius est definitio, &c.*

Proponit alteram quæstionē: an omne definibile sit demonstrabile, dato etiam, quod non omne demonstrabile est definibile: & probat, nō omne definibile esse demonstrabile, atque dicit, vnam rationē præcedentem esse etiam pro hac quæstione nempè, si definibile est demonstrabile, accideret, quod sine demonstratione haberemus scientiam demonstrabilis: hoc autem impossibile est; cùm vnius secundum quod vnum est vna sit scientia: nempè, aut per definitionem aut per demonstrationem. Dicit vnius, secundum vnum: quia, vt diximus, de vno possunt esse definitio, & demonstratio, & variæ scientiæ, secundum diuersa de illo considerata sed secundum idem, fieri non potest.

An omne definibile sit demonstrabile.

1. Ratio in contrarium

7. *Amplius principia demonstrationum &c.*

2. Ratio contra idem.

Altera ratio est talis, quæ in sensu caussali debet intelligi, vt bene exponit Themist. est sic: principiorum sunt definitiones sed non demonstrationes ergo non omne definibile est demonstrabile. sed aliquod erit primum & immediatum. antecedens, pro priori parte, patet: nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium demonstrationes: sunt autem subiecta demonstrationum principia, vt dicitur 1. Poster. cap. 25. pro posteriore parte probatur: nam alioqui Demonstrationes in infinitum procederent, si semper principia demonstrabilia essent.

Subiecta sūt Demonstrationum principia.

8. *Sed vtrum sit omnium, &c.*

Quæstio tertia est: an saltem alicuius definibilis sit demonstratio: & argumentatur quod non. Primò: omnis definitio est substantiæ, at demonstrationes supponunt quid est, & passiones demonstrant, non ergo vllū definibile est demonstrabile. Secundò: demonstratio demonstrat aliquid esse, vel non esse, quòd in prædicatione fit: at definitio hoc non ostendit; nō enim definitio vnam partem de altera prędicat, vt rationali de animali, nec de plano figuram. Hic attende ne decipiaris: nō negatur, quod partes definitionis adinuicem possunt prædicari, sed quòd in definitione nō prædicentur. nō enim contingit prædicari, nisi in propositione, at definitio non est propositio. Tertiò: idē probat e diuersitate quæstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibiliū: est autem alia quęstio q̄d, altera quia est, illa definitione, hæc de-

An alicuius definibilis sit demonstratio?

In cōtrariū.

1.

2.

Partes definitionis in ipsa definitione de se mutuo non prædicari.

3.

Nota.

demonstratione terminatur.

9. *Alterius autem altera, &c.*

Obiectio. Posset quis dicere: quãuis quid & quia non sunt idem, poterit tamen esse demõstratio vna vtriusque, & vna ostendendi via, sicut vna est demonstratio trianguli, quòd habeat tres angulos, similiter & isoscelis; ita pariter de composito quia, & de simplici quid est? respõdet id esse, cùm se

Solutio. habent sicut species & genus, quæ vocat partem & totum, non autem sic se habet id, cuius est definitio, & id, cuius est demonstratio.

Manifestum itaque, &c.

10. Concludit. Concludit tandẽ quæstiones, quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter, Nec definitionem esse demonstrationem, nec vnum alterius speciem cùm non sic se habeant definibilia & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est, de eo cuius est.

CAPVT. IIII.

1. *Ipsius verò quid est, estne syllogismus & demonstratio, aut non est, quemadmodum nunc ratio supposuit?*

Syllogismus enim aliquid de aliquo monstrat

2. *per medium, ipsum vero quid est, & proprium est, & in eo quod quid est prædicatur, hæc autem necesse est conuerti. Si enim A ipsi C proprium est, planum quod & ipsi B, & hoc ipsi C: quare omnia ad inuicem. Verumenimuero & si A in eo quod quid est, inest omni B, & vniuersaliter B de omni C, in eo quod quid est, dicitur, necesse & A in eo quod quid est de C dici, si vero non sic aliquis accipiet duplicans nõ necesse erit A de C prædicari in eo quod quid est, sed si A quidem de B in eo quod quid est, ipsum verò B non de quibuscunque in eo quòd quid est, ipsum autem quid est ambo eadem habebunt: erit igitur & B de C quod quid est.*

3. *Si itaque ipsum quid est, & ipsum quid erat esse, ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omninò si est monstrare, quid est homo? sit C, homo, A, verò quid est, siue animal bipes, siue aliud quid: si itaque syllogizabitur, necesse est A de B omni prædicari, huius autem erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid est homo. accipit igitur quòd oportet monstrare, nanque & B est, quid est homo. Oportet autem in duabus propositionibus & primis & immediatis considerare, maximè enim manifestum, quòd dicitur, fit:*

Qui igitur monstrant per id est, quòd conuertitur, quid est anima? aut quid homo? aut aliud quodcunque entium, quod ex principio est, petunt. quemadmodum, si aliquis existimat, & animam esse idem sibi ipsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum se ipsum mouentem. necesse est enim petere animam quod numerum esse ipsum seipsum mouentem sic, vt idem existire. Non enim si A sequitur B, & hoc C, erit A quòd quid erat esse ipsius C, sed verum erat dicere, erit solùm, neque si est A quòd quid est, & de B prædicatur omni, hoc enim, quod est animali esse, prædicatur de eo, quod est homini esse: verum enim est, omne homini esse animali esse, quemadmodum & omnem hominem animal esse, sed non sic vt vnum sit. Si igitur non sic acceperit, non syllogizabitur, quod A est ipsi C: quod quid erit esse, & substantia. si verò ita acceperit, prius erat accepiũ C, quod quid erat esse ipsum B, quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.* 4. *Al.l.e solũ.

Ipsum autem quid est, &c. 1.

In hoc capite incipit quæstionem primam, ex quatuor præcedentibus, discutere: quo modo, nempe quid est? possit ostẽdi de eo, cuius est quid est? intelligit autẽ per quid est naturam & essentiam rei, quæ definitione essentiali explicatur. Et dubitatur, qua via hoc quid est, ostendamus esse quid est talis rei: inquit autem, quòd rationis præcedentis capitis videntur supposuisse, hoc non posse ostendit, quia dictum est, definibile nullum esse demonstrabile. Intentio Aristotelis. Quid, per quid est, hic intelligatur.

Syllogismus enim aliquid, &c. 2.

Incipit probare, quòd syllogismo non possit monstrari: ac supponit primò, syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per Medium. Supponit primò.

Supponit secundò, quid est, esse propriũ rei, & eiusdem prædicatum quidditatiuum, proprium, ad differentiam generis, quidditatiuum, ad differentiam accidentis proprij; hæc enim duo insunt definitioni. Supponit secundò.

Tertiò

Supponit tertiò. Tertiò supponit, quòd cùm quid conuertatur cum eo, cuius est quid, debet syllogyzari per Medium etiam conuertibile, ita, vt omnes tres termini sint conuertibiles, cùm enim conclusio vniuersalis est ex conuertibilibus, & Medium erit pariter conuertibile, vt in literis explicat Aristot.

Supponit quartò. Supponit quartò, si debet concludi aliquid, tanquam quid est, de re, oportere vt vtraque præmissa sit secundum quid est; vt si A probandũ est, esse quid, de C oportet, vt A de B, & B de C, sit in quid est & dat huius rationem: nam, nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse, conclusionem esse in quid est, quasi dicat: poterim⁹ quidem concludere quid est per præmissas, quæ non sunt secundum quid est: sed tales non ostendent necessariò conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Dubium circa vltimũ Suppositũ. Circa hoc suppositum est dubium; an hoc sit intelligendum, quòd expresè ponatur illa reduplicatio in quid: dicendo; omne B est A. in quod quid est, omne C est B, etiam in quod quid: ergo omne C est A in quod quid? ita volunt multi, inter quos est Alb. Egid. & talem vocant syllogismum duplantem & quidem est probabilis opinio. mihi tamen magis placet in hoc Caiet. sententia, qui dicit, non fieri hanc duplicationẽ addendo illã particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessarijs immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est intelligendus Arist. nempè vt tales propositiones sumantur, quæ sint in ꝙ quid est.

1. Sententia Alb. Egidij & aliorum.

2. Sententia Caietani & Authoris.

Nota literã sic [sed si A de B, in eo quod quid est, non autem B in quocunq; in eo quod quid est] id est, si maior in quid non autem minor, adde tu, non sequetur conclusio in eo quod quid est; [ipsum autem quid est vtraque] id est, si vtraque est in eo quod quid est, non solùm maior, sed C B, minor, tunc conclusio erit in quid.

3. *Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.*

Concludit, ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, id est, in minori, vt dicit Themist. in qua mediũ de subiecto conclusionis prædicatur, quod medium cùm sit quid est ipsius subiecti, petitur principium; vnum enim est quid & essentia rei vnius, licet varijs possit vocibus explicari. ob id talis essentia, quæ erat probanda, petitur in minori. quod sit manifestum, si sumamus duas propositiones immediatas, id est in quibus quid est, semper prædicetur, & in minori, & in maiori.

Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæ enim nõ dicunt quid, sed propter quid rei tantùm. sermo autem est de quid est. & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur, vt dictum est, & hoc nota.

Nota Definitiones per externas causas datas non quid, sed propte quid rei tantum dicere.

4. *Per conuersionem igitur, &c.*

Reijcit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est, dicentes existimabãt se demonstrare posse quid est; nempẽ vnã per alteram, vt de anima sumebant esse id, quod à se vitam habet, similiter esse numerum seipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se, & quid animæ dicunt, & per vnam alteram probabant. Cõtra hos Arist. dicit, sic etiam peti principiũ; nam vnã illarum oportet petere in præmissis de subiecto; non enim sufficit, quod præmissæ sint essentiales, nam etiam genus essentiale est subiecto; sed debent esse, sicut definitio & definitum, quę vnum esse sunt. si verò non sic sint, non concludetur quid: si autẽ sint sic, petetur iam in præmissis quid vnum ipsius animæ? nota similiter hic agi de definitionibus, quæ dicunt quid.

Quòd viá Diuisionis non posit demonstrari quid est.

CAPVT V.

1. *VErum enim verò, neque per diuisiones via syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illam esse, cùm hæc sint, sed quemadmodum neque inducens demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus.* 2. Priorum cap. 21.

2. *Etenim si dixerit respondens, omne hominem animal, aut innominatum postea accipiat animal, non syllogizatum fuit, rursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticum, acci-*

accipiat pedestre, & hominem esse totum animal pedestre, non necesse est ex dictis, sed accipit & hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est.

3. *Non syllogisticus igitur vsus fit ita progredientibus, & ad ea, quæ contingit syllogizari: quod enim prohibet hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neque quod quid erat esse, significans?*

4. *Amplius quid prohibet, aut addere aliquid, aut auferre, aut supergredi substantias? hæc igitur prætermittantur quidem.*

5. *Contingit autem soluere, si quis accipiat ea, quæ sunt in ipso quid est, omnia & consequens diuisionem faciat petens primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium est, si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc autem necessarium; indiuiduum enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est, sed siquidem aliomodo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neq; enim inducens fortè demonstrat, sed tamen ostendit aliquid.*

6. *Syllogismum verò non dicit ex diuisione dicens definitionem. quemadmodum enim in conclusionibus, quæ sunt sine medijs, si quis dicat, quod his existentibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid. ita & in diuisiuis definitionibus. quid est homo. animal mortale, habens pedes, bipes sine pennis propter quid iuxta, vnamquamque appositionem? dicet enim & monstrabit diuisione sicut opinatur, quod omne, aut mortale, aut immortale est: talis autē oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur.*

1. *At verè neque per diuisionem, &c.*

Intentio Aristot non posse videlicet quid probari viâ diuisionis.

1. Argum.

Probat via diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est libro primo Priorum, cap. 32. quem librum vocat resolutionē circa figuras, eo, quòd illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur, Probat autem primò quod, per diuisionem quid est non ostendatur, sic in diuisione non sequitur necessariò conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere à Respondente præter præmissas, ergo non est via necessaria qualis debet esse ad probandum quid est; conclusio enim debet sequi ex præmissis necessariò, & non debet solùm habere veritatem ex concessione, sed ex præmissis quamuis Respondens nihil det.

Hic aduerte, in diuisione, de qua hic est sermo, esse duplicem processum: alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum, tanquam Medium, & coniunctum, ex partibus est maius extremum, & vna species minus. Nota, In diuisione in præsenti duplicem esse processum.

Verbi gratia: omne animal est rationale, vel irrationale. omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis. Alter processus est enthymematicus, in quo, ab vnius vel plurimum partium exclusione proceditur ad alterius affirmationem, nempè ex conclusione illata: omnis homo est rationalis, vel irrationalis; non irrationalis, ergo rationalis: & vterque iste processus diuisio vocatur in præsenti.

2. *Vtrùm homo est animal, aut inanimatum, &c.*

Probat in tali conclusionem intentam non sequi, & aduerte, quòd sunt duæ conclusiones: altera est ex prædicato complexo, scilicet omnis homo est rationalis, vel irrationalis; & hæc quidem necessariò sequitur ex præmissis: altera est: homo est rationalis, & hæc est intenta, & quæ est; in quid est, sed talis non sequitur ex præmissis, nisi accedente vlterius concessione Respondentis, quòd homo non sit irrationalis. Probat igitur Aristoteles, quod petat principium in tribus. Primò in genere, cùm enim genus sit pars ipsius quod est, probandi, petitur interrogando, an homo sit animal, necne: nam saltem supremum genus est petendum; cùm per diuisionem colligi nequeat. Secundò petit in differentia, quia præter illas præmissas petit sibi dari, hominem non esse irrationalem, similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, vt notat S.Tho qui suppponit, sic esse in reliquis singularibus, quæ non inducit, vel illa inducta esse omnia, ac ob id nō demōstrat. Tertiò, petit sibi dari hominem esse totum hoc: animal gressibile bipes: absq; vlla coniunctione interposita, hoc enim non probat, quamuis singulæ partes per se probarentur: quia verò exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parùm

Nota. In diuisione duplicem esse conclusionem.

hoc referre, cùm id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubitabis: quare definitio debet esse continua, & nõ interpolata? nota, eodem modo se habere compositum Metaphysicum, quod constituitur ex genere & differentia; & compositum physicum, quod componitur ex materia & forma: nam differentia est sicut forma, genus vt materia, forma autem vtitur materia, sine aliquo intermedio; quia materia est quoddã ens imperfectũ & incõsummatum, perficiendum & consummandum per formam: vnde sicut medietas lineæ alteri medietati absque medio copulatur, ita forma materiæ, & consequenter differentia generi ex quo fit, vt non dicamus: homo est animal & rationale, sed simul, animal rationale, quod totum tali diuisione nullo modo probatur, sed petitur.

Compositũ Metaphysicum & Physicũ pari ratione se habere.

3. *Non syllogisticus quidem igitur, &c.*

Concludit, diuisionem non concludere quid est, syllogizando; imò, inquit, nec ea, quæ alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur: vt quando aliquid accidentale concluditur, cùm semper petatur principium circa numerum partiũ diuisi, & impetendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Priorum, cap. 32.

Amplius quid prohibet, &c.

4. 4. Argum.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est, argumentum tale est: diuisioni accidunt aliqua, ex quibus nõ potest constare quid est, ergo non est via certa & necessaria ad probandam quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per vltimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio. non enim dices: homo est viuẽs rationale, vt dictum est sexto Topicorum; quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe, sensibile, aliquando fit non perueniendo vsq; ad vltimas differentias, & sic definitio nõ fiet propria definitio, vt si dicas: homo est viuens sensibile, non ergo est via apta diuisio ad quid est, ostendendum. Vis argumenti hæc est

Argumenti vis vbi sita?

Diuisio ipsa non ostendit, an differentiæ sint accidentales? an adæquatæ? an vltimę, nisi aliundè isto probentur, quæ tamen sunt necessaria, vt ostendatur quid est: nõ ergo est via apta ad id ostendendum, & probandum.

Contingit autem soluere, &c. 5.

Posset aliquis dicere, argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est adæquata, & descendendo vsque ad vltimam speciem; in tali enim diuisione quid est ostendetur: hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictum est in argumento primo: est tamen via quædam bona, pro manifestando quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid, nempè vniuersale, sed non syllogizandi viâ.

Excluditur ad hoc argumentum responsio.

Syllogismum autem non dicit ex diuisione, &c. 6.

Docet per diuisionem venantem definitionem non syllogizari, & probat sic: illud, de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem, cõtingit petere propter quid: vt, propter quid homo est animal rationale bipes? ergo non est syllogizata. maior patet in conclusionibus, quæ necessaria asserunt, sine aliquo Medio probante, quarum contingit petere propter quid. minor probatur; nam quamuis demus singulas definitionis partes; vt opinio illorum existimat, diuisione ostendi: tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio: non ergo definitionis est syllogismus.

Per diuisionem definire conãtem non syllogizari

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempè, hominem esse rationalem, aut irationalem, animal mortale, aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solùm, non verò irrationale, hoc verò petitur, non probatur: cùm adhuc possit quæri: quare homo tantùm rationalis est?

Expositio alia.

(··)

Disceptatio, quòd ipsum quid est, non monstretur definitione, neq; definitione contrarij, neq; alio quouis modo.

CAPVT VI.

SED anne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quòd quid erat esse, hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hæc autem in eo, quod quid est sola, & proprium omne: hoc enim est esse illi. An rursus accepit, quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare.

2. *Amplius, quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare; semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neque ipsum, quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc appositum esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non, hoc occurrendum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illum, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certè: hoc enim positum fuit nobis ipsum quod quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsum quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.*

3. *Et si ex suppositione monstret, veluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscunque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.*

Hinc etenim accipiens ipsum quod erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse. alterum tamen sit: in demonstrationibus. nanque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

4. *Ad vtrosque verò, & ad monstrantem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantem, eadem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal & pedestre: ex ijs enim, quæ accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset, & Musicus & Grãmaticus.*

3. *Sed vtrùm sit demonstrare, &c.*

Arist. intentio, duos excludere ostendendi modos. Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsenti duos excludit ostendendi modos: alter est per definitionem definitionis: alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probant alterius definitionem.

Mouetur dubium. Proponit igitur: an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis? nempè oratio, quæ soli inest, & in quid prædicatur, & fiat talis discursus: omnis oratio, quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi, ergo animal rationale est hominis definitio. Dicit, sic non demõstrare. Remouetur nam hoc modo etiam petitur principium: nam pro medio sumere oportet definitionem de definitio absq; probatione. Aliqui dicunt, principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione & nõ probantes. Aliqui dicunt, quòd in minori, quia petere, quod animal rationale insit homini soli, & in quid; est petere probandũ, quòd sit definitio. Melius dicamus, quod in vtraque petitur principium. NOTA.

Amplius, sicut nec in syllogismo, &c. 2.

Idem etiam probat alio Argumento: sic ut enim probantes aliquam conclusionẽ, nempè: homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota: aut aliquas particulares, quę dicuntur partes; ex quibus illud probamus: non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi: sed si aliquis syllogizatam cõclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus: ita, nec definitione definitionis oportet probare animal rationale; tanquam quid de homine, sed alio principio quòd si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contẽdimus, argumentum hoc est à simili.

Et si ex conditione monstret, &c. 3.

Alterum modum quid est probandi reijcit, nempè per definitionẽ vnius contrarij vt bonum & malum sunt cõtraria, mali natura & quid, est diuisibile, ergo boni natura & quid, est indiuisibile; contrarijs enim contraria insunt. sed hic petitur principium. nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices: nónne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? Obiectio. ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionis. Solutio.

ſtonis probandæ propoſitiones, ſed nõ eſt æqua ſors & æqualis ſcientia, ac cognitio præmiſſarum & concluſionis, nec per illã concluſionem iterum præmiſſæ eodẽ modo probari poſſunt: at contrariorum ęqua eſt ſcientia & cognitio & conuertuntur; nam eodem prorſus modo, quo vnũ per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur ob id in his petitur principium, tanquam in ſimili & pari, nõ autem in ſyllogiſmo.

6. *Ad vtraſque autem, & ſecundum. &c.*

Concludit, argumento communi, & via diuiſionis, & his vtriſq; modis, non poſſe quid eſt ſyllogizari, quia nulla via oſtendit, ꝙ homo ſit animal greſſibile bipes, & non greſſibile & bipes, ſicut dicitur Grammaticus & Muſicus: cùm autem hoc ſupponatur in his omnibus probãdi modis;

Nota. nullus eorum quid eſt ſyllogizat abſque principij petitione. Capite ſuperiori declarata eſt ratio huius continuationis.

Epilogo oſtendit, quid ſit non poſſe monſtrari.

CAPVT VII.

2. *Qvomodo igitur definiens monſtrabit ſubſtantiam, aut quid eſt? neque enim ſicut demonſtrans ex confeſſis eſſe manifeſtum faciet, quòd neceſſe eſt, illis exiſtentibus alterũ quid eſſe, demonſtratio enim hoc eſt, neque ſicut inducens per ſingularia cùm manifeſta ſint, quòd omne ſit eſt, eò quòd nihil aliter eſt: non enim quid eſt monſtrat, ſed quòd aut eſt, aut nõ eſt. quis igitur alius modus reliquus? non enim monſtrabit vtique ſenſu aut digito.*

2. *Ampliùs, quomodo monſtrabit quod quid eſt homo? neceſſe eſt enim ſcientem quòd quid eſt homo, aut aliud quodcunque ſcire, & quòd eſt: non ens enim nullus nouit quòd eſt, ſed quid quidem ſignificat oratio aut nomen, cùm dixero hircocernus, quid autem eſt hircocerum, impoſſibile eſt ſcire. Verumenimuerò, ſi monſtrabit quid eſt, & quòd eſt, & quomodo eadem ratione monſtrabit: definitio enim vnum quid ſignificat, & demonſtratio, quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt. Poſtea & per demonſtrationem dicimus neceſſarium eſſe monſtrare omne, quòd eſt, niſi ſubſtantia ſit, ipſum verò eſſe nulli eſt ſubſtantia: non enim genus eſt ipſum ens: demonſtratio igitur erit quòd eſt, quòd & nunc faciunt ſcientiæ. Quid enim ſignificat triangulum, accepit Geometra, quod autem eſt monſtrat: quid igitur monſtrabit definiens quid eſt, aut triangulum? ſciens igitur aliquis definitione quid eſt, ſi eſt non ſciet, ſed impoſſibile eſt.*

Manifeſtum autem & ſecundum modos definitionum, qui nunc ſunt, quod non monſtrant definientes, quòd eſt: nam etſi eſt ex medio æquale: ſed propter quid eſt ipſum definitum & propter quid hoc eſt circulus quæritur. eſſet enim & definitionem orichalci dicere eſſe ipſum. neque enim, quod poſſibile eſt eſſe quod dicitur, aſſignant definitiones, neque quod illud eſt, cuius dicunt eſſe definitionem, ſed ſemper licet dicere propter quid. 3.

Si igitur definiens monſtrat aut quid eſt, aut quid ſignificat nomen (ſi non eſt nullo modo ipſius quid eſt) eſſet vtique definitio oratio idem quod nomen ſignificans: ſed abſurdum. Primum quidem enim & non ſubſtantiarum eſſet vtique & non entium, ſignificare enim licet & non entia. Ampliùs, omnes orationes definitiones vtique eſſent: eſſet enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones vtique diſputaremus omnes, & Ilias definitio vtique eſſet. 4.

Ampliùs nulla ſcientia demonſtraret vtique, quod hoc nomen quid ſignificat. neque definitiones igitur hoc aſſignant. Ex his igitur neque definitio & ſyllogiſmus videtur idem ens, neque eiuſdem ſyllogiſmus & definitio. Adhæc autem, quod definitio nihil demonſtrat, neque monſtrat, neque ipſum quid eſt, neque definitione, neque demonſtratione eſt cognoſcere.

Qualiter igitur definiens, &c. 1.

Velut epilogum quendam præcedentiũ faciens probat adhuc, quid eſt, non poſſe vllo modo monſtrari. poſſet enim quis dicere, quid eſt oſtendi per definitionem, vt animal rationale indicat quid hominis: hoc intendit modo reprobare, oſtendẽdo, quòd ipſa definitio, quamuis dicat quid, non tamen oſtendit, cuius ſit illud quid. & hoc eſt inſtitutũ capitis præſentis. Probat igitur primò ſic: ſi definiens quid eſt de re oſtendit, aut id fit ex quibuſdam principijs poſitis aliquid neceſſariò inferendo, & ſic

Capitis ſumma.

Definitio quamuis dicat quid, nõ tamen oſtendit cuius ſit illud quid.

Probatur primò.

& sic non ; cùm iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus: aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eò quòd nullum singulare aliter se habet, sicut inductio, & sic non; quia tali via probatur tam affirmatio quàm negatio: at definitio negatio non est: imò nec affirmatio, cùm non sit propositio, aut demõstrat sensu, nempè opponendo & obijciẽdo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando & sic non; hoc enim singularium sensibilium est: nullus verò superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

2. *Ampliùs quomodo monstrabit, &c.*

Secundo. Secundò idem probat: quid est, non potest cognosci, quin cognoscatur quòd res est: sed definitio non potest ostendere de re quòd sit, ergo nec quid sit; aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscendo quòd esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docendo; quod nomen significet, posse cognosci antequam rem esse cognoscamus, at quid sit, siue an sit? præsupposito nequit cognosci. Minorẽ probat primò: definitio, sicut & demonstratio, vnũ demonstrat: at quid rei, & esse rei non vnum sunt: aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitione vtrunque simul innotescit.

Secundò, probat minorem: definitio rei explicat substantiam, demonstratio verò, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia; cùm non sit genus, nec sit differentia: non ergo definitione ostendi potest.

Tertiò, Exemplo. Tertiò, idem exemplo probat: nam demonstratio accipit quid est pro Medio, & rẽ esse probat: vt, quid sit triangulus? supposito, quòd sit, demonstrat: non ergo definitio id ostendit.

Nota. Nota, hic triangulum sumi, vt est passio & quæsitum, & aduerte istud argumentũ. nam ob id concludetur, nunquam cognosci definitionẽ, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitiones in talem mediam; vt dicemus.

Dubium. Dubitabis? quid sibi vult, aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. animæ, ca. 4. & 1. Met. cap. 5. ex hoc

Thomistæ. loco Thomistæ colligũt, essentiam, & existentiam realiter distingui. nã dicunt, per hominem, substantiam, per esse existentiã intelligi, sed hãc quæstionem determinare non est huius loci. sensus Arist. hic forsan est, alia est essentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia, per quàm existit forsan hic est verissimus Aristotelis sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, putà humanitatem, per ipsum verò hominem naturam in concreto. Solutio. Esse hominis. Homo.

Dices tu: in quo distinguũtur. homo & humanitas? Dico. quod secũdum rem homo, & humanitas idẽ dicunt; nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiam humanitas differunt tamen in modo significandi: nam humanitas dicit naturam per modum formæ abstractæ: sicut Albedo at homo naturam eandem per modum existentis per se; sicut album albedinem dicit, vt in aliquo receptam. Dubium. Solutio. Humanitatem & hominem ratione inter se distingui.

Hinc est quod homo propter significandi modum, includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllũ, cum sit substantia, tamen non excludit accidẽtia, ob hæc dicitur: Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cùm sit secundum modum formæ, excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur: Petrus est humanitas, nec: humanitas est alba. Homo cur de supposito dici possit, non autem humanitas.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia, nec existentiam actualem, humanitas verò excludat, compositius dicatur homo: quia habet hoc, nempe non excludere accidentia & existentiam actualem. ac propterea dicitur, aliud homo est, aliud hominis esse, putà, humanitas. non quod alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi dentur, quæ non concedentur humanitati, tanqam excludenti ea à se. Sed de his hactenus pro isto loco. Hominem esse compositiùs humanitate, dici.

Manifestum est & secundum nunc, modos, &c. 3.

Tertiò idem inductione per ipsos definitionum modos probat, quòd definitio non ostendat quid de re, & sumit defini- Tertiò, inductione.

finitionem aliquam concisis verbis; nempè figura, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsq; ad circunferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit, an circulus sit, siue esse possit: nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusuis, vt montis aurei? cùm adhuc de circulo possit quis petere an sit? & quid sit: non enim statim definitionibus propositis, quorum sint, scimus: ergo definitio non ostendit quid est, de ipsa re, cuius est.

4. *Si ergo definiens monstrabit, &c.*

Quartò. Quartò probat, definitionem adhuc nō ostendere quid est. si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis. non quid rei, vt probatum est, ergo quid nominis: sed hoc dici non potest. si enim definitiones non, nisi quid nominis; ostendunt, sequitur quòd definitiones essent non entiū. similiter quòd omnes orationes essent definitiones, & quòd orationibus loquētes, definitionibus loqueremur. Patet: nam singulis orationibus, vnicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cū quid significet, explicarent. Præterea sequitur, quòd nulla scientia faceret definitiones: nam non est scientiæ, vocabulorum significationes explicare, cùm ad placitū sint, scientiæ verò sint necessariorum.

NOTA. Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempè definitionem & demōstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem: & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem. Hæc enim omnia disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ: & hoc capite ostenditur, quid est, posse monstrari per aliud quid est.

1.

Nota, in alijs cod. caput, quod hic octauū, cōplecti vna serie nonū & decimu hoc loco diuncta.

CAPVT VIII.

ITerum autem considerandum quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio, & ipsius quid est: nunquid quodāmodo est demonstratio, & definitio, aut nullo modo. Quoniam autem est (vt diximus) idem scire quid est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius quod est aliqua causa, & hæc aut eadem, aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & contingit demōstrare, necesse est medium esse causam, & in prima figura monstrari: vniuersale namque est & prædicatiuum quod monstratur. Vnus igitur modus esset vtique, qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari. ipsorum namque quid est necesse esse mediū esse quid est, & propriorum proprium: quare hoc quidem mōstrabit, illud verò non monstrabit ipsorum quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus quod non sit vtique demonstratio, dictum est prius, sed est logicus syllogismus ipsius quid est.

Iterum autem speculandum est, &c. 1.

Cùm hactenus disputando processerit, & nihil resoluerit, nunc ad determinādā hæc accedit: ac primò quid definitio? &; an quid est, aliquo modo ostendi possit? docet. Propositio subsequentium Arist.

Intendit ergo in hoc capite vnum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogizari; nēpè per causam ipsius quid est. & aduerte, quod dictum est, per quid est, rei naturam intrinsecam intelligimus, per causam verò aliam à natura, efficientem, finalem, & materialem: per has autem ipsum quid ostēdimus, sed talis ostensio logica dicitur, non quod non sit demonstratiō; cùm per vnam causam aliā monstramus; sed quòd non sit demonstratio ostendens & probans, esse quid est. Intentio huius capitis. Nota. Ostensio logica.

Dicit igitur: Cùm scire rem esse, sit scire causam illius esse, sequitur quòd ratio rei, & definitio sit aliqua causa. hæc potest esse duplex: aut eadē cum ipsa rei essentia & natura, aut alia; qualis est, quæ fit per aliquā ex prædictis tribus causis, aut omnes eas, aut aliquas: nā multiplex est causalis definitio. Quòd si fuerit alia: aut erit demonstrabilis, id est, apta ad demonstrandum: nempè, quia est per se, & necessaria: aut indemonstrabilis; id est, inepta ad demonstrandum, vt si non sit per se, aut non necessaria, tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per talem causam quid est: & tunc omnia erunt propria, in quid ipsius rei, cùm sint causæ: si verò non fuerit apta causa, per

 eam

eam nihil demonstrabitur. Subdit tamen, quòd iste est vnus modus ostẽdendi quid est; sed Logicus; quia quod sit, quid rei nõ ostendit; vti diximus.

Quomodo quid est habeatur ex Demonstratione?

CAPVT IX.

1. *QVo autem modo contingit dicamus aggredientes rursus à principio. Quemadmodum enim propter quid quærimus habentes, quod nonnunquam vero & simul manifesta fiunt, sed non prius. vtique propter quid possibile est cognoscere, quàm quod manifestũ est, quòd consimiliter & ipsum quid erat esse non sine ipso quod est impoßibile: est enim scire quid est ignorantes si est.*

2. *Ipsum verò si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, vt tonitruum, quod sonus est quidam nubium, & defectum, quod est priuatio quædam luminis, & hominem, quòd animal quoddam est, & animam, quod est seipsum mouens. quæcunque igitur secundum accidens nouimus, quod sunt, necessarium est, nullo modo se habere ad ipsum quid est, neque enim quòd est scimus: quærere autem quid est, non habentes quod est, nihil quærere est. De quibuscunque autem habemus aliquid, facilius: quare, vt habem⁹ quod est, ita nos habemus & ad ipsum quid est.*

3. *Quorum habemus aliquid ipsius quid est, sit primum quidem sic, defectus in quo A, Luna in quo C, obstructio terræ in quo B: vtrum igitur deficit, aut non? quærere est: an B sit aut non? hoc autem nihil differt quærere, quàm si est ratio ipsius. & si sit: hoc, & illud dicimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrùm habendi duos rectos, aut non habendi? quando autem inuenerimus simul ipsum quid, & propter quid nouimus si per media sit: si autem non ipsum, quod nouimus, propter quid verò non.*

4. *Sit igitur Luna C, defectus A: in plenilunio vmbram non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B: si igitur ipsi C inest B: quod est, nõ posse vmbram facere. cùm nullus nostrũ in medio sit, huic autẽ ipsum A quod est deficere, quòd quidem deficit planum, propter quid autẽ, nondum, & quod quidem defectus est, nouimus, quid vero est, non nouimus.*

5. *Cùm autem planum fuerit, quòd A ipsi C inest, sed propter quid inest quærere ipsum B quidẽ est, vtrum obstructio, aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autẽ est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A, est enim defectus * obiectio terræ, quid est tonitrus: ignis extinctio in nube. propter quid tonat? eò quod extinguitur ignis in nube. sit nubes C, tonitrus A, extinctio ignis B: ipsi vtique C nubi inest B, extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem A sonus & est B vtique ratio ipsius A primi extremi: si vero rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & fit notũ, dictum est.*

* a.l. obstructio luminis.

6. *Quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neque demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per demonstrationem: quare neque sine demonstratione est cognoscere ipsũ quid est, cuius est causa alia, neque est demõstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus.*

7. *Quo autem modo contingat, dicemus.*

De intentione Arist. in hoc capite.

Antequam ad textus expositionem accedamus, intentionem Aristotelis in hoc capite explicemus.

1. Fundam. Quid & propter quid re idem esse ratione autẽ distincta.

Pro quo aduerte primò, quid & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa. nam definitio, quæ est quid vnius extremi, est medium & propter quid; ad probãdũ ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso: ac propterea differre ratione dicuntur; nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secũdum se, propter quid verò dicitur respectu eiusdem rei in compositione & prædicatione sumptæ. ex quo fit, vt quod quid est rei terminet, & absoluat duas quęstiones, & quid sit, & quia sit: nam definitio eclipsis est prius quid, & propter quid Lunæ insit.

2. Fundam. Subiectum & passionẽ in demonstratione diuersimodè se habere.

Aduerte secundò, aliter se habere passionem, quæ demonstratur inesse, & subiectum, de quo demõstratur. passio enim, cùm non aliud esse habeat, quàm subiecto inesse (accidentis enim esse est inesse) fit vt non cognoscatur esse, quin cognoscatur inesse, quo fit, vt, cùm quid est, non possit cognosci, nisi res cognoscatur esse,

non

nō cognoſcatur quid paſſionis, niſi ſimul cognoſcendo ipſius eſſe. hoc autem eſt in demonſtratione: non ergo contingit paſſionis & quæſiti quid eſt cognoſci, niſi in demonſtratione. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles hic intendit docere, quod non cognoſcitur quid ipſius paſſionis, niſi in ipſa demonſtratione: ac ob id dicit, quid & propter quid, eſſe idem; vt quemadmodum propter quid non cognoſcimus, niſi ſimul cum quia eſt, quod in demonſtratione fit, ita ipſum quid, quod idem eſt cū propter quid.

Paſſionis quid non cognoſci, niſi in ipſa demonſtratione.

Tertiò aduerte, de ſubiecto, aliam eſſe rationem: nam poteſt quidem cognoſci eſſe abſque paſſione; propterea, quod eius quid eſt, ſupponit tantum, quòd ſit, non autem quale ſit; ſicut in paſſione: ideò extra demonſtrationem cognoſcitur. non enim eius quid, eſt propter quid, niſi reſpectu paſſionis: ac propterea tale quid eſt, ex ſuppoſitione cognoſcitur, cùm non pendeat a paſſione.

3. Fundam. Subiectum poteſt cognoſci eſſe abſque paſſione, & per conſequens extra Demonſtrationem.

Quamuis etiam poſſumus dicere, quòd in ipſa demonſtratione cognoſcitur, eſſe quid eſt, dum per ipſum quid eſt, eius probamus paſſiones de eo: non enim alibi manifeſtatur & oſtenditur definitio, quòd ſit quid, niſi cùm medium in demonſtratione ſumitur. extra demonſtrationem enim tantùm definitio quid de re oſtendit ex ſuppoſitione. nota igitur Ariſtotelis ſcopum in capite.

Subiecti quid eſt, quomodo in demonſtratione cognoſcatur?

Ad textum.

Ad textum accedamus volens alterum modum tradere oſtendendi quid eſt, ſimilitudinem inter quid, & propter quid, vt talia ſu[illegible], ſupponit: ſimilitudo autem in his conſiſtit: ſicut propter quid, ſine quia eſt, haberi non poteſt, ita nec quid eſt, ſine an ſit? &, ſicut quia eſt ſine propter quid aliquando habetur, ita & an ſit? & ſicut propter quid: & quia ſimul, ita etiam quid [illegible]t? & an ſit? ſimul conſequimur hoc: ergo fundamentū proponit, vt cùm quid non poſſit cognoſci, niſi cognito, quod res ſit, nō cognoſcatur quid, niſi ſimul cum an ſit? quod in demonſtratione ſit.

Nota.

2.

Hoc autem ſi eſt aliquando quidem, &c.

An ſit res? dupliciter cognoſci poſſe.

Supponit etiam alterum, an ſit? abſque quid ſit, dupliciter cognoſci poſſe. vno modo, ſub conceptu aliquo accidentali, cognoſcēdo rem: vt qui ſcit Muſicos eſſe, ſcit homines eſſe, per accidens: altero modo, ſcimus rem eſſe, aliquid ipſius rei eſſentiale cognoſcentes: vt qui ſcit eſſe priuationem quandam luminis, ſcit eclipſim eſſe: & qui ſcit eſſe aliquid ſeipſum mouens, ſcit animas eſſe.

Hos modos comparat, dicens: qui ſcit ſecundum accidens rem eſſe, non eſt diſpoſitus ad cognoſcendum quid ſit, quia nondum cognouit an res illa ſit? at qui cognouit per ipſum quid, eſt magis diſpoſitus ad cognitionem perfectam ipſius quid rei; nam quò magis accedimus cognitioni an ſit? eò magis cognoſcimus quid ſit; & tunc perfectè ſcimus eſſe, cū ipſius quid cognoſcimus.

Ex quo ſuppoſito intendit colligere: tunc cognoſci quid paſſionis, cùm eſſe cognoſcimus ipſius, hoc autem fit in demōſtratione, ob id in demonſtratione cognoſcitur quid. ſicut & eſſe. hoc item fundamentum oſtendit, cognoſci optimè rem eſſe, per ipſum quid, & melius, quàm per aliud, vt exemplis oſtendit, & ex his duobus fundamentis intentum concludit. & nota hæc.

Quid paſſionis cognoſci cùm eius eſſe cognoſcitur.

Quorum igitur habemus aliquid, &c. 32

Oſtendit modò, quod ſcire rem eſſe tūc ſit, cùm quid cognoſcimus. & hoc exemplo deducit: fiat demonſtratio: interpoſitio terræ eſt eclipſis, Lunæ terra interponitur, ergo Luna eclipſatur. quærere, an Luna eclipſetur? eſt quærere an eclipſis ſit, & illud quærere, eſt rationem & cauſam, & quid petere, quibus poſitis, ponitur eclipſis, ergo ſcire eclipſim eſſe, eſt ſcire quid ipſius, quod in demonſtratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius ſenſus eſt; quāuis varie exponatur; cùm quærimus, an habeat [illegible]gulos rectos? vel non habeat? quæ ſunt partes contradictionis, idem ſit: in his enim rationem & quid, quærimus. ex quo infertur, quod cum rem eſſe per eius quid cognouimus, quod eſt ſcire verè rem eſſe, tūc propter quid ſimul ſciamus, quod in demonſtratione fit: at cùm per aliquod accides, non per cauſam mediam cognoſcimus, non ſcimus propter quid, nec quid, ſed tantùm quia, id eſt, per accidens: quod imperfectè eſt ſcire

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4. *Sit ergo Luna C, defectus A, &c.*

Exemplum est, cùm eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia si quis eclipsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbram nostri corporis, cùm nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale mediū disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat? Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumē a Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secūdum quam est opposita Soli: eclipsatur autem, cùm terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quò minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod vmbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc mediū eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Luna Eclipsata nō facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum.

5. *Cùm autem manifestum est, &c.*

Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quā quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit? an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit cōuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partē supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cùm cur sit, quæritur. Similiter cum propter quid sit tonitruus quæritur: quid sit? quæritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedocles, vel concussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

Opiniones variæ de Lunæ eclipsi.

[illegible] Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse. nam ob id supposuit, quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet posse a tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philoponus explicat alias causas earundum passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Obiectio.

Solutio.

6. *Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.*

Infert, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationē. cognoscitur quidem in demonstratione, cu sumitur pro medio, quo rem esse, probamus; quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur; non per demonstrationem, eò quod non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nō per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis, declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potissima.

EST communis & non facilis difficultas, quod sit mediū in potissima demonstratione: cū enim sint in quæstione duę partes, datum, nempe, subiectū: & quæsitum, nempe, prædicatum, & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione; constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, &, quæ iam resolui nequeunt, procedit.

Quò referēda hæc quæstio?

In qua difficultate duæ sunt præcipuæ sentētiæ oppositæ. prior est Alberti, Ægid. & alio-

1. sententia Alber. Egid. & aliorum. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum.

1. Ratio. Rationes huius sententiæ præcipuę sūt hæ. Prima: illa est potissima demonstratio, quę magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa. minor probatur: quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quam definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2. Ratio. Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimū, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & cōmunia. hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. Ratio. Tertia: definitio subiecti est idem re cū subiecto: vt animal rationale cū homine, ergo nō potest esse medium; nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respōdent definitionem puram passionis non esse mediū, sed simul cū causa extrinseca coniungendo: nō enim per priuationes luminis tantum eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

2. sententia D. Thomæ Caiet. & cōmunis. Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & communis, nempè, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis. pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1. Ratio pro vltima sententia. Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio vtitur, definitione subiecti, ergo hæc est potissima. Probatur minor: nā definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediatè & essentialiter. & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tūc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit, demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius capit. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt, habere tres angulos, de Isocele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa. adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2. Ratio pro eadem.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ autem competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quędā habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis, cum nube: quædam aliæ insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam cōsequuntur; sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione, sit prima Conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Conclus.

Secunda, Cùm proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per concussionem exhalationis Physicus probat tonitruum. & hoc probant ista capita Aristotelis. 2. Conclus.

Tertia: Passionum posteriori modo pręcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & priora ex 4. Physic. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ tex. 11. 3. Conclus.

Quarta Conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandū hoc: Geometra non probat expressè per definitionem trianguli, quod habeat tres 4. Conclus.

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4. *Sit ergo Luna C, defectus A, &c.*

Exemplum est, cùm eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia si quis eclipsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbram nostri corporis, cùm nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale mediũ disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat?

Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumẽ a Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secũdum quam est opposita Soli: eclipsatur autem, cum terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quò minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod vmbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc mediũ eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Luna Eclipsata nõ facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum.

5. *Cùm autem manifestum est, &c.*

Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quã quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit? an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit cõuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partẽ supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cùm cur sit, quæritur. Similiter cum propter quid sit tonitruus quæritur: quid sit: quæritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedocles, vel concussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

Opiniones variæ de Lunæ eclipsi.

Illatio. Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demõstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse. nam ob id supposuit, quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philoponus explicat alias causas earundum passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Obiectio. Solutio.

6. *Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.*

Infert, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationẽ. cognoscitur quidem in demonstratione, cũ sumitur pro medio, quo rem esse, probamus; quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur; non per demonstrationem, eò quòd non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nõ per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis, declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potißima.

EST communis & non facilis difficultas, quod sit mediũ in potissima demonstratione: cũ enim sint in quæstione duę partes, datum, nempè, subiectũ: & quæsitum, nempè, prædicatum, & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione; constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, &, quæ iam resolui nequeunt, procedit.

Quò referẽda hæc quæstio?

In qua difficultate duæ sunt præcipuæ sentẽtiæ oppositæ. prior est Alberti, Egid. & alio-

1.sententia Alber. Egid. & aliorum. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum.

1.Ratio. Rationes huius sententiæ præcipuę sũt hæ. Prima: illa est potissima demonstratio, quę magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa. minor probatur: quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quam definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2.Ratio. Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimũ, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & cõmunia. hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3.Ratio. Tertia: definitio subiecti est idem re cũ subiecto: vt animal rationale cũ homine, ergo nõ potest esse medium; nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respõdent definitionem puram passionis non esse mediũ, sed simul cũ causa extrinseca coniungendo: nõ enim per priuationes luminis tantum eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

2. sententia D.Thomæ Caiet. & cõmunis. Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & communis, nempe, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis. pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1.Ratio pro vltima sententia. Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio vtitur, definitione subiecti, ergo hæc est potissima. Probatur minor: nã definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediate & essentialiter. & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tũc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem. & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit, demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius capit. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt, habere tres angulos, de Isocele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa. adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2.Ratio pro eadem.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ autem competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quędã habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis, cum nube: quædam alia insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam cõsequuntur; sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione, sit prima Conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Conclus.

Secunda, Cùm proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per concussionem exhalationis Physicus probat tonitruum. & hoc probant ista capita Aristotelis. 2.Conclus.

Tertia: Passionum posteriori modo prę cipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & priora ex 4 Physic. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ tex. 11. 3.Conclus.

Quarta Conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandũ hoc: Geometra non probat expresè per definitionem trianguli; quod habeat tres 4. Conclus.

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4. *Sit ergo Luna C, defectus A, &c.*

Exemplum est, cùm eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia si quis eclipsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbram nostri corporis, cùm nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale mediũ disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat? Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumẽ a Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secũdum quam est opposita Soli: eclipsatur autem, cùm terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quò minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod vmbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc mediũ eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Luna Eclipsata nõ facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum.

Cùm autem manifestum est, &c.

5. Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quã quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit: an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit cõuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partẽ supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cùm cur sit, quæritur. Similiter cùm propter quid sit tonitruus quæritur: quid sit? quæritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedocles, vel concussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

Opiniones variæ de Lunæ eclipsi.

[illegible] Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demõstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse. nam ob id supposuit, quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philoponus explicat alias causas earundum passionum. sed hoc inferius examinabitur. Obiectio. Solutio.

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c. 6.

Infert, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationẽ. cognoscitur quidem in demonstratione, cù sumitur pro medio, quo rem esse, probamus; quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur; non per demonstrationem, eò quòd non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nõ per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis, declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potissima.

Est communis & non facilis difficultas, quod sit mediũ in potissima demonstratione: cũ enim sint in quæstione duę partes, datum, nempè, subiectũ: & quæsitum, nempe, prædicatum, & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione; constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, &, quæ iam resolui nequeunt, procedit.

Quò referẽda hæc quæstio?

In qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ. prior est Alberti, Ægid. & alio-

1. sententia Alber. Egid. & aliorum. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum.

1. Ratio. Rationes huius sententiæ præcipuę sūt hæ. Prima: illa est potissima demonstratio, quę magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa. minor probatur: quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quàm definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2. Ratio. Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimū, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & cōmunia. hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. Ratio. Tertia: definitio subiecti est idem re cū subiecto: vt animal rationale cū homine, ergo nō potest esse medium; nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respōdent definitionem puram passionis non esse mediū, sed simul cū causa extrinseca coniungendo: nō enim per priuationes luminis tantum eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

2. sententia D. Thomæ Caiet. & cōmunis. Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & communis, nempè, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis. pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1. Ratio pro vltima sententia. Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio vtitur, definitione subiecti, ergo hæc est potissima. Probatur minor: nā definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediate & essentialiter. & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tūc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem. & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit, demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius capit. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt, habere tres angulos, de Isocele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa. adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2. Ratio pro eadem.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ alicui competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quędā habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis, cum nube: quædam aliæ insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam cōsequuntur; sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione, sit prima Conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Conclus.

Secunda, Cùm proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per concussionem exhalationis Physicus probat tonitruum. & hoc probant ista capita Aristotelis. 2. Conclus.

Tertia: Passionum posteriori modo pręcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & priora ex 4 Physic. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ tex. 11. 3. Conclus.

Quarta Conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandū hoc: Geometra non probat expresse per definitionem trianguli, quod habeat tres angu- 4. Conclus.

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4. *Sit ergo Luna C, defectus A, &c.*

Exemplum est, cum eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia: si quis eclipsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbram nostri corporis, cùm nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale mediũ disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat? Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumẽ a Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secũdum quam est opposita Soli: eclipsatur autem, cùm terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quò minus illuminetur, ac ideò eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod vmbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc mediũ eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Luna Eclipsata nõ facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum.

5. *Cùm autem manifestum est, &c.*

Opiniones variæ de Lunæ eclipsi. Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quã quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit? an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit cõuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partẽ supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cùm cur sit, quæritur. Similiter cùm propter quid sit tonitruus quæritur: quid sit? quæritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedocles, vel concussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

[illegible] Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demõstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse. nam ob id supposuit, quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

Obiectio. At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philoponus explicat alias causas earundem passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Solutio.

6. *Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.*

Infert, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationẽ. cognoscitur quidem in demonstratione, cu sumitur pro medio, quo rem esse, probamus; quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur, non per demonstrationem, eò quòd non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nõ per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis, declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potissima.

Est communis & non facilis difficultas, quod sit mediũ in potissima demonstratione: cũ enim sint in quæstione duę partes, datum, nempè, subiectũ: & quæsitum, nempe, prædicatum, & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione; constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, &, quæ iam resolui nequeunt, procedit. Quò referẽda hæc quæstio?

In qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ. prior est Alberti, Ægid. & alio-

1.sententia Alber. Egid. & aliorum. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expressè docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum.

1.Ratio. Rationes huius sententiæ præcipuę sūt hæ. Prima: illa est potissima demonstratio, quę magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa. minor probatur: quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quam definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2.Ratio. Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimū, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & cōmunia. hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3.Ratio. Tertia: definitio subiecti est idem re cū subiecto: vt animal rationale cū homine, ergo nō potest esse medium; nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respōdent definitionem puram passionis non esse mediū, sed simul cū causa extrinseca coniungendo: nō enim per priuationes luminis tantum eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

2. sententia D. Thomæ Caiet. & cōmunis. Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & communis, nempè, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis. pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1.Ratio pro vltima sententia. Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio vtitur, definitione subiecti, ergo hæc est potissima. Probatur minor: nādefinitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediatè & essentialiter. & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tūc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem. & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit, demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius capit. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt, habere tres angulos, de Isocele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa. adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2. Ratio pro eadem.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ autem competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quędā habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis, cum nube: quædam aliæ insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam cōsequuntur; sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione, sit prima Conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Conclus.

Secunda, Cùm proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per concussionem exhalationis Physicus probat tonitruum. & hoc probant ista capita Aristotelis. 2. Conclus.

Tertia: Passionum posteriori modo pręcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & priora ex 4. Physic. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ tex. 11. 3. Conclus.

Quarta Conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandū hoc: Geometra non probat expressè per definitionem trianguli, quod habeat tres 4. Conclus.

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4. *Sit ergo Luna C, defectus A, &c.*

Exemplum est, cum eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia si quis eclipsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbrã nostri corporis, cum nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale mediũ disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, ostendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat? Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumẽ a Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secũdum quam est opposita Soli: eclipsatur autem, cum terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quò minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod vmbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere, & si per hoc mediũ eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Luna Eclipsata nõ facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum.

5. *Cùm autem manifestum est, &c.*

Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quã quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit? an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit cõuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partẽ supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cùm cui sit, quæritur. Similiter cum propter quid sit tonitruus quæritur? quid sit? quæritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedocles, vel concussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

Opiniones variæ de Lunæ eclipsi.

Tex. 01.

Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse. nam ob id supposuit, quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet posse a tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philoponus explicat alias causas earundem passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Obiectio.

Solutio.

6. *Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.*

Infert, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationẽ. cognoscitur quidem in demonstratione, cũ sumitur pro medio, quo rem esse, probamus; quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur; non per demonstrationem, eò quòd non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nõ per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis, declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potissima.

EST communis & non facilis difficultas, quod sit mediũ in potissima demonstratione: cũ enim sint in quæstione duæ partes, datum, nempè, subiectũ: & quæsitum, nempè, prædicatum, & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione; constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, &, quæ iam resolui nequeunt, procedit.

Quò referẽda hæc quæstio?

In qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ. prior est Alberti, Ægid. & alio-

1.sententia Alber. Egid. & aliorum. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristo. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Them. 2. Post. c. 30. & videtur sententia Græcorum.

1.Ratio. Rationes huius sententiæ præcipuę sūt hæ. Prima: illa est potissima demonstratio, quę magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa. minor probatur: quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quam definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2.Ratio. Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimū, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & cōmunia. hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principijs per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3.Ratio. Tertia: definitio subiecti est idem re cū subiecto: vt animal rationale cū homine, ergo nō potest esse medium; nam alias esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respodent definitionem puram passionis non esse mediū, sed simul cū causa extrinseca coniungendo: nō enim per priuationes luminis tantum eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

2. sententia D. Thomæ Caiet. & cōmunis. Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & communis, nempè, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis. pro qua sunt duæ præcipuæ rationes.

1.Ratio pro vltima sententia. Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio vtitur, definitione subiecti, ergo hæc est potissima. Probatur minor: nā definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediatè & essentialiter. & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tūc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit, demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius capit. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt, habere tres angulos, de Isocele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa. adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2. Ratio pro eadem.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ enim competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quędā habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis, cum nube: quædam alia insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam cōsequuntur; sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Nota passiones esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione, sit prima Conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Conclus.

Secunda, Cùm proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per concussionem exhalationis Physicus probat tonitruum. & hoc probant ista capita Aristotelis. 2. Conclus.

Tertia: Passionum posteriori modo pręcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Th. & priora ex 4 Physic. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ tex. 11. 3. Conclus.

Quarta Conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandū hoc: Geometra non probat expressè per definitionem trianguli; quod habeat tres 4. Conclus.

angulos æquales duob. rectis, sed per principia quædam, quibus manifestat talem naturam trianguli, vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum, & per lineas æquidistantes, quibus non aliud facit, quã talium linearum compositionem exprimat, ex qua colligitur talis passio. & hoc modo Geometra, ducit ad principia per se nota.

Soluitur quædam ratio pro Egidio.

Ex quo soluitur argumentum secundum propositum pro Egidio. & hæc est causa quare varijs modis aliquando fit demonstratio eiusdem; hoc autem non est, nisi quia natura alicuius naturæ varijs principijs notificari potest. Atq; hæc sunt quæ mihi in præsenti videntur dicenda esse.

Ad 1. Ad primum Egidij, & aliorum, respondeo, quòd propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectum proximam, sed quæ non habet aliam causam, per quam demonstrari de subiecto possit; ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima: talis autem non est cùm definitio passionis sumitur, cùm adhuc ipsa passionis definitio sit aliquando de subiecto demonstrabilis, nempè cùm ipsum subiectum causa est sola illius; vt dictum est.

Ad 2. Ad secundum iam responsum est in cõclusione quarta.

Ad 3. Ad tertium dico cum Eustra. & Philo. cap. 2. huius 2. lib. quod definitio differt à definito: nam definitio: animal rationale: formam dicit secundum Hos, homo verò compositum ex materia & forma; vt dictũ est superius, & si sustineamus, quòd etiam animal rationale continet materiã, quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis: nam definitio substantiæ dicit naturam. definitum dicit naturam cũ supposito, & hæc distinguuntur. Quid? quod non semper subiectum demonstrationis est substantia, sed accidens aliquando: & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & propterea: quia aliquando prædicatum est substantia, & tunc est idem argumentum contra eos.

Quomodo differunt definitio & definitum?

Hæc de quæstione.

De varijs modis Definitionum.

CAPVT X.

Est autem horum quidem altera quædam causa, illorum vero non est: quare planũ quod & ipsorum quid est, alia quidẽ immediata & principia sunt, quæ & esse & quid est supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit, etenim quid est vnitatem supponit, & quod est. Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodum diximus, ostendere non ipsum quod est demonstrantes. 1.

Definitio autem, quoniam est oratio ipsius quid est, manifestum est, quod aliqua quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis, vt quid significat quid est secundum quod triangulus, cum habentes quod est, quærimus propter quid est, difficile est autem ita accipere, quæ non nouimus quod sunt, causa verò dicta est prius difficultatis, quoniam neque si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidẽs. 2.

Oratio autem vna dupliciter est, hæc quidem coniunctione, vt Ilias, illa vero vnum de vno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionum, quæ dicta sunt. 3.

Alia autem est definitio oratio significans propter quid est: quare prior quidem significat quid est: monstrat autem non, posterior verò, manifestum est, quod erit tanquam demõstratio ipsius quid est positione differens à demõstratione. 4.

Differt enim dicere, propter quid tonat: & quid est tonitru? dicet enim hic quidem quoniã extinguitur ignis in nubibus, quid autem est tonitru? sonus ignis, qui extinguitur in nubibus, quare eadem oratio alio modo dicitur, et sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio. 5.

Amplius, definitio tonitrus, est sonus in nubibus. hoc autem ipsius quia est demonstrationis conclusio, immediatorum autem definitio positio est ipsius quid est indemonstrabilis. Et igitur definitio, vna quidem oratio ipsius quid est indemonstrabilis, vna verò syllogismus ipsius quid est casu differens a demonstratione, tertia autem demonstrationis ipsius quid est conclusio. Manife- 6.

nifestum igitur ex dictis, & quomodo est ipsum quid est demonstratio, & quomodo non est, & quorum non est. Amplius, autem definitio quot modis dicitur, & quomodo ipsum quid est monstratur, & quomodo non, & quorum est, & quorum non. Amplius autem ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdẽ esse, & quomodo non contingit.

1. *Est autem quorundam quædam causa, &c.*

Intentio Aristot.

Cùm definitionem in demonstratione non per demõstrationem ostendi docuisset, modò tractat, quæ definitiones sic ostendantur, quæ verò non.

Nota 1. Quatuor sunt genera causarũ.

Pro cuius exactiori intelligentia aduerte, quatuor esse causarũ genera: materia, ex qua res est: forma, secundum quam est: efficiẽs, a qua est: finis, cuius gratia res est. circa has causas nota primò, quòd non omnes habent omnes quatuor causas; immaterialia enim materia vocãt; res mathematicæ formam habent solam.

Nota 2. Nõ omnes causas esse de essentia rerum quarum sunt.

Nota secũdò, quod etiam in illis rebus, quæ has quatuor causas habent, non omnes sunt de illarum rerum essentia: nam efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multum de rerum essentia, sed sola forma.

Nota 3. Quis sit causarum inter ipsas ordo?

Nota tertio, has causas hoc ordine se habere, vt omnium primum locum teneat finis; secundum efficiens: tertium materia; vltimum forma: hæc enim est, quę vltimò producitur & habet esse, vnde aliarum est effectus. Idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis. forma dicitur quid rei, & definitio quæ secũdum talem formam datur, dicitur definitio quid: reliquæ caussæ, & quæ per eas definitiones dãtur, dicuntur propter quid.

Definitio per formã data per alias causas demonstratur.

Ex his fit, quod cum ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostendi & concludi per eas, & talis est definitio per solam formam, & hęc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur, licet non probetur, quod sit quid, vt dictum est: reliquæ in demonstratione ostẽduntur, & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes, dicuntur habere rationem formæ, ex his nota est Aristot. intentio.

Expositio literæ.

Accedamus ad literæ explicationem: constituit distinctionem rerũ, vt appareat quarum quid est probetur, quarum verò non, inquit: quædam habent causam, quædam non habẽt, vel absolutè, vel in illa scientia; vt notat S.Th. quę habẽt causam illorum quid est, & essentia habet causam, nẽpe aut materiam, aut finalem, aut efficientem; loquitur enim de his, quæ causam habent extra essentiam & formam, & per talem caussam ostendi possunt, quamuis nõ demonstretur esse quid est: quæ verò non habent causam quid est, non possunt ostẽdi, sed supponi, qualia sunt subiecta in scientijs & principia: eorum enim definitiones supponuntur, non demonstrantur. vt quid vnitas? quid punctum?

2. Quid sit definitio?

Definitio autem quoniam quidem, &c.

Illaturus ex prædicto fundamento esse aliquot definitiones, quæ probantur, aliquot, quæ supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo: definitio, inquit, est ratio ipsius quid: quædam est, quæ quid nomen significet, explicat, siue, quædam est definitio nomina ponẽs, id est, definiens, quod idem est, vt, quid significet triangulus? vel aliud quoduis nomen, & hanc habentes, quid rei quærimus, & vocat propter quid, quia, vti diximus, quid & propter quid, re idem sunt. at quia post nominis definitionẽ ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse, statim habere quid, cum nondum habeamus an sit? nisi per accidetia, quæ importantur in definitione nominis.

Definitio nominis.

3. Quot modis dicatur oratio vna?

Oratio autem vna est dupliciter, &c.

Quia hanc vnam esse definitionem dicturus erat, docet quot modis oratio dicatur vna? asserens dupliciter vnam dici, primò coniunctione: vt Petrus & Paulus, vel orationes aliæ secundum quas loquimur: secundò, quia vnum de vno explicat, non per accidens: id est, quia dicit aliquam naturã alicuius, sicut definitio vna est, quia vnam dicit alicuius naturam. Philop. & alij volunt, definitionem nominis dici vnã per coniunctionem, quia detur per accidentia rei. at videtur mihi posse dici, quòd sit etiam vna per se, quia reuera vnius nominis explicat significationem.

Alias verò terminus est, &c.

Definit. rei.

Alteram definitionem ponit, quæ rei est,

est nempe oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni. nempè, quæ dicit solum quid. nam definitio quid, id est, per solam formam significat ipsum quid, sed non ostendit, cum non sit ipsa Medium, sed potius ostendatur. At definitio propter quid ostēdit ipsum quid, & non differt à demonstratione, nisi sola terminorum dispositione, quod declarauimus satis in primo libro.

5. *Differt enim dicere propter quid, &c.*

Cùm definitionem propter quid demōstrationem positione differentem vocauerit, quam modò vocat continuam, nō autem definitionem quid, hoc explicat. nā differt dicere, propter quid tonat? &, quid est tonitrus? cùm enim dicitur, propter quid tonat? respondetur: quia extinguitur ignis in nubib. quæ videtur demōstratio continua, id est, non distincta illatione media: at si dicitur quid est tonitrus? quamuis idem dicatur, non eodem modo, scilicet, est sonus extinctionis ignis in nubibus.

6. *Amplius est terminus tonitrus, &c.*

Definitionem solam formalē tonitrus ponit; nempe, est sonus nubis, quam definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis; vt supra declarauimus, ex quibus colligit triplex definitionū genus, & quæ principium tantùm sint Demonstrationis, vt sunt definitiones eorum, quę nō habent causam: & quæ est conclusio demonstrationum, qualis est passionis definitionis formalis: & quæ est demōstratio positione differens; qualis quæ quid rei cum sua causa complectitur. Ex quibus vniuersalem epilogum colligit eorū, quæ dubitata sunt ca. 3 & nota epilogum eorū, quæ hactenus dicta sunt in textu.

Triplex esse genus definitionum.

1.

2.

3.

De causarum distinctione, & quæ mutuò concurrant, & quæ non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.

CAPVT XI.

1. *QVoniam autem scire putamus, quando scimus causam: causæ vero quatuor sint, vna quidem quid quid erat esse, vna autem, quibus existentibus necesse est hoc esse, altera verò, quæ aliquid primum mouit, quarta autem, cuius causa, omnes istæ per medium monstrantur, & hoc enim, quòd cùm sit hoc, necesse est esse, vna quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc vero est, quando vnum medium habeant: hoc igitur vno accepto, conclusionem necesse est esse.*

Manifestum autem & sic propter quid est rectus in semicirculó? aut quo existente, rectus est? sit vtique rectus in quo A, dimidium duorum rectorum, in quo B, qui est in semicirculo, in quo C. quod igitur A rectus insit ipsi C, ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A æquale est, hoc autem C ipsi B, duorum namque rectorum dimidium est: cùm igitur B sit dimidium duorum rectorum, A ipsi C inest, hoc autem erat in semicirculo rectum esse. 2.

Hoc verò idem est ipsi quod erat esse, eò quòd hoc significat oratio, verùm enimuerò & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media. 3.

Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus? quæ causa bellum inferendi Atheniensibus? quoniam in Sardes cum Eretriensibus irruerunt, hoc enim primo mouit. sic bellum, in quo A, priores irruisse B, Athenienses C. inest itaque B ipsi C, quod est prius irruisse Atheniensibus: A vero ipsi B. bellum inferunt enim ijs, qui prius iniurias affecère: inest igitur ipsi quidem B, A, quod est bellum inferre ijs, qui prius incæpère, hoc autem ipsi C Atheniensibus. prius enim cæpère, medium igitur & hic causæ est, quæ primo mouit. 4.

Quorumcunque autem causa, ipsum gratia cuius, vt propter quid ambulat? vt sanus fiat: propter quid domus est? vt conseruetur supellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid à prandio oportet deambulare, & gratia cuius nihil differt. 5.

** Sit deambulatio à prandio C, non supernatare cibaria, in quo B, sanari in quo A: insit igitur à prandio deambulare ei quod est facere nō supernatare cibaria ad os ventris, & hoc salubre, videtur enim inesse ipsi deābulare quod est C, ipsum B, quod est non supernatare cibaria: huic autē inest ipsum A salubre, quæ igitur est causa ipsi C, quod ipsum A, insit, quod est gratia cuius* 6.

* a.l. sit, non habet.

B quod

B quod est. nō supernatare, hoc autem est veluti illius ratio: A enim ita assignabitur propter quid autem B ipsi C inest, quoniam hoc est sanari ita se habere. Oportet autem transumere orationes & ita magis singula apparebunt.

7. *Generationes verò ecōuersò hic, & in causis secundùm motū: ibi enim medium oportet fieri primum, hic autem ipsum C extremum, vltimum verò ipsum cuius gratia.*

8. *Contingit autem idem, & cuius gratia esse, & ex necessitate, vt per lucernam ægredi lumē: ex necessitate enim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, siquidem lumē fit, eò quòd pertransijt, & gratia cuius? vt nō offendamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodum si tonat, cùm extinguitur ignis necesse est *stridere & strepere, vt Pythagoræi dicunt, minarum gratia ijs, qui sunt in tartaro, vt timeant.*

* σίζειν propriè est sonare, vt cū in aqua candens ferrum extinguitur.

9. *Plurima verò talia sunt, & maximè in ijs, quæ secundum naturam constituuntur, & consistunt, hæc enim alicuius gratia facit ipsa natura, illa verò ex necessitate: necessitas autem duplex, hæc quidem enim secundùm naturam & appetitū, illa autem vi, quæ præter appetitum est, quemadmodum lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.*

10. *In ijs verò quæ à discursu, nonnulla quidem nunquam à casu sunt, vt domus, aut statua, neque ex necessitate, sed alicuius gratia, quædam*

11. *verò & à fortuna, vt sanitas & salus: maximè autē, in quibuscunq; contingit & sic, & aliter, quando non à fortuna generatio fit: quare finis, quòd est bonum, gratia alicuius: Et fit aut natura, aut arte: à fortuna verò nihil gratia alicuius fit.*

In alijs huius versionis codicibus incipit hic caput nouū, quod cōplectitur 12. & 13. sub sequentia. quod tractat: Quo pacto differat ipsum propter quid in his quæ fiunt simul, aut nō simul per circulū, aut non per circulū, semper aut frequenter.

Eadem autem causa est ijs quæ fiunt, & factis & futuris, quæ est, & ijs quæ sunt: medium enim est causa, præterquam quod ijs quidem quæ sunt, quæ est, ijs verò, quæ fiunt, quæ fit, factis autem facta, & futuris futura, vt propter quid factus fuit defectus? quoniā facta fuit terra in medio, fit autē, quoniā fit, erit verò quoniam erit in medio, est autē quoniā est. Quid est crystallus? accipiatur vtiq;, quod est aqua congelata, aqua in quo C, congelatum in quo A, causa media in quo B, defectus calidi omninò: inest ita que B ipsi C, huic autem congelatū esse, quod est in quo A, fit autem C crystallus cùm fit B, factum est autem facto, erit autem futuro: sic igitur est causa & cuius causa simul fiunt, quando fiunt: & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consimiliter.

*Q*VONIAM *autem scire opinamur, &c.*

Tria Theoremata in hoc capite constituit, quorū primum est: Per quatuor causarum genera licere monstrare. Primò autem explicat singulas: sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. Formalem vocat quod quid. quæ ipsa est essentiæ præcipua pars: materialem verò, quā posita, necesse est aliquid esse. quamuis autē hoc possit dici de alijs causis, tamen in Physica proxima causa necessitatis, qua talis est effectus, est materia, vt alias declarabitur. efficiens est, q̄ mouet primò & à quo primò incipit operatio. finalis est cuius gratia res fit. Hæc sunt quatuor causarum genera: per quæ demonstrare licet.

1. Theorema. Quatuor genera causarum. 1. 2. 3. 4.

At quia nihil sequitur necessariò ex vno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur; in qua medium bis sumere oportet: quoties per causas hasce aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessariò:

Quomodo per causas demonstretur necessariò?

Manifestum est autem & sic, &c. 2.

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplū est huiusmodi: si quis velit demonstrare, angulū trianguli supra semicirculum descripti, esse rectùm, sumatque pro medio; quia est medietas duorum rectorum; per materiā monstrabit. nam medietas & partes habent rationem materiæ. fiet igitur sic demonstratio: omnis angulus qui est medietas duorum rectorum, vel æquiualentium duobus rectis, est rectus: omnis angulus in circunferentia trianguli supra semicirculum descripti, est medietas rectorum duorum, aut æquiualentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. vide Euclidem libro tertio Theorematum. Tertiò hic nota, nō esse propriè materiam in Geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes, respectu totius.

Exemplum Demonstrationis per materiam.

In Geometria non esse propriè materiam. sed intelligibilem.

Hoc autem idem est ei, &c.

Cur nō per causam formalem? Quantum possum coniicere, sensus huius loci est, vt velit, per idem medium cōcludi quid. & formam rei, per quam monstratur res, cùm non sit aliud re ipsa. Ac propterea non ponit exemplum causę formalis, quia potiùs ipsa cū re monstratur, quàm demonstret rem. Literam attende: cùm dixisset, per illud medium concludi, illum angulum esse rectum: dicit rectum, & ipsius quod quid est, idem esse; cùm definitio & nomen idem significet. causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius quòd quid. Potest etiam sic exponi: quod tale medium est quod quid rei; nam hoc significat illa definitio: medietas duorum rectorum, nimirùm ipsum rectum, talis autem definitio sumpta est pro medio, vt patet in demonstratione posita.

Aduerte literam. eius 1. expositio.

2.

4. *Hoc autem propter quid Medorum bellum, &c.*

Per causam efficientem. Ponit exemplum in efficienti causa: vt quare Athenienses bello vexantur à Medis: quia ipsi Athenienses primò iniusti fuerunt, & inuaserunt cum Eretrijs ipsorum Medorum amicos, nempè Sardes fiet igitur syllogismus: qui primò Medos inuadunt bello, à Medis bello vexantur: Athenienses primò Medos inuadūt, ergo Athenienses à Medis bello vexantur. hæc demonstratio est à causa efficienti.

5. *Quorumcunque verò causa &c.*

Per causam finalem. Exempla causæ finalis assignat duo, alterum est: sanari est finis deambulationis,
1. sic: qui vult sanari, deambulat: qui malè habet, vult sanari, ergo qui male habet, deambulat. Alterū est domus finis est. supel-
2. lectilia conseruare, si supellectilia conseruari debent, oportet domos esse, sed supellectilia conseruari debēt, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos, quibus causa finalis notatur, nempè, propter quid deambulemus, de cuius gratia deambulemus; vtrunque enim finem petit.

6. *Sic ambulare post cœnam, &c.*

Efficientem & finalem causam ad inuicem demonstrare. Ingeniosè vult Aristoteles ostendere, efficientem & finalem causam adinuicem se demonstrare, ac exemplum de efficiente ponit. sumit enim pro maiori extremo sanum, pro minori, deambulare, pro medio, cibos non manere in ore ventriculi, hoc est, digestos esse. & facit rationem per tale medium, quod est efficiens sanitatis, sic: cibos digeri sanum est, deambulare facit cibos digeri, ergo deambulare sanum est hæc demonstratio ab efficienti.

Dubium. Statim dubitat: nonne sanum esse, est causa finalis, vt qui deambulet, cibos digerat, & eius ratio? respondet ita esse, & si ter-

Solutio. minos conuertas, maius extremum in medium, fiet demonstratio à fine vt si probetur deambulans cibos digerere propter sanitatem. literæ textus per ista facilè intelligetur.

Generationes autem econtrariò, &c. 7.

Ostendit, in generatione causam efficientem & finalē aliter se habere: nam causa efficiens fit primū, & habet esse quàm effectus probādus, at in finali ipsum extremum C, nempè deambulare, fit primùm, & finis, nempè sanitas, vltimò habet esse. sensus est: efficiens primò fit ante effectū: at finis est vltimò productus: nā priùs est deambulare & cibos digeri quàm sit sanitas: quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

8.

Contigit autem idem & cuius gratia, &c.

Secundum Theorema. Eundem effectū ex duplici prouenire causa. Hoc est secundum Theorema: potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali, & materiali; nō solùm quantum ad esse sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, vtraque secundum opinionem aliorum; alterum huius effectus nimirum lumen diffundi per laternæ pellem, est causa finalis; ne offendamus pedes: causa verò materialis est, quia lumen est corpus partibilius in minutiores partes, quàm sint foramina & pori illius pellis sic enim sentiebant aliqui, lumen per pellem transfundi. at possumus aliud exemplum ponere ex Themistio: dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quod sunt ad scindendum, tanquam propter finem, similiter quia fiunt ex materia subtiliori, quàm ea, ex qua sunt molares obtusi ad conterendum cibum.

Nota exemplū ex Themistio.

Alterum exemplum ponit: sonus tonitrui fit ex extinctione ignis in nube: necessariò enim ignis extinctus in aqua sizit, id est, sonitum facit: finis autem tonitrui secundum Pythagoram, est, vt paueant q[ui] sunt in inferno, fit ergo vnus effectus ex pluribus causis.

Sizit. Finis tonitrui iuxta Pythagorā.

Plurima

9. *Plurima autem huiusmodi sunt.*

Cùm idem & à fine, & ex necessitate, id est, materia, vt Philop. dicit. fieri docuisset, inquit plurima esse huiusmodi, præsertim quæ natura constant, id est, entia naturalia, dicuntur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ, animalia, elemẽta, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas. s. materia.

Nota literã. Nota literam, illa duo verba [hæc, illa] sunt nominatiui casus cum natura, vt sit sensus: in his quæ natura constant, hæc natura est propter hoc. illa ex necessitate, id est: est quædam causa finis, est etiam causa materia.

Necessitas multiplex. At quia est necessitas multiplex distinguit: est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit à causa efficienti vt sagitta emissa, sursum tendit necessariò, & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei. & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum: vt cùm lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit: & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus, cùm sit necessitas per se.

10. *Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c.*

Postquàm docuit, causas illas reperiri in naturalibus docet, non id semper in his esse, quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, id est, in artificialib. artificialia enim

1. Artificialia. quædam nec ex necessitate fiunt, nec à fortuna, sed tantũ propter finem, vt domus, effigies. hæc enim solùm sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessariò proueniunt, sed tantùm propter finem. & hinc est, quòd non à fortuna proueniant, cùm non nisi ex intentione agentes fiant.

Quid à fortuna dicatur prouenire? Illud autem dicitur à fortuna prouenire, quod prẹter intentionem agentis particularis prouenit: vt si quis domo egressus negotiandi causa, liberatus est à morte, nẽpè, quia domus ruinam fecit. hoc illi à fortuna euenit. Dico autem agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis vniuersalis, nempè, Dei, qui omnia pręscit, & nihil ei à fortuna euenit. domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione,

NOTA.

2. Artificialia. Quædam alia artificiata à fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus: cuius rationẽ Arist. reddit, nempè quia ab alia causa prouenire possunt, quam ab arte sanitas enim etiam à natura. nauigatio etiã à vẽtis prouenit. cùm autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt à fortuna euenire, nempè cùm accidunt prẹter intentionem, non quòd à fortuna sit generatio rei, sed cùm ab illo principio præter intentionem venit, à fortuna dicitur.

In arte igitur finis est, qua parte ab arte res proueniunt, & in hoc cum natura conuenit. vtraque enim est propter finem, quę enim sunt à fortuna, non sunt propter finem, cùm non sint secundum causarum particularium intentionem.

11. *Eadem autem causa est & in his, &c.*

Tertium theorema. Tertium theorema est. In causis & effectibus quæ simul sunt; eodem modo variari causam quo effectus, quantùm ad temporum varietatem: vt, quare est eclipsis? quia est interpositio: quare fuit eclipsis? quia fuit interpositio? quare futura est? quia futura est interpositio, ponit exemplum aliud præteriti: quare glacies est? reducas ad complexum sumpta significatione nominis, vt suprà diximus, & nota hunc locum, reduces sic: quare aqua est congelata? quia ẹst exhalata, putà, quia partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest variari secundùm quàmlibet temporis differentiam.

Nota. Sic habet Argyropylus, sed aliæ versiones habent: crystallus, &c.

Cap. XIII.

1. *IN ijs verò, quæ non simul sunt, an ne sunt in cõtinuo tempore, quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse, ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futurã, & ipsi u fieri, si quid prius factum fuit.*

2. *Est vtique à posteriori facto syllogismus. principiũ autem & horũ ipsa facta, quare & in ijs, quæ sunt consimiliter, à priori verò non est, vt quoniam hoc factũ fuit, quia hoc posterius factũ fuit. & in futurum consimiliter.*

3. *Neque enim indefiniti neque definiti erit temporis: quare quoniam verum est dicere factũ fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse, posterius, in intermedio namque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.*

4. *Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse factorũ factum, & futurorum futurum, eorum quæ fiunt quod fit entiũ ens: id verò, quòd fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.*

5. *Considerandum autem quid est ipsum continuum, vt post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quod non est contiguũ facto, quod fit, neque enim factum facto: termini nanq; sunt & indiuidui. quemadmodum igitur neque puncta sunt sibi inuicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque vtique quod fit facto propter idem, nam quod fit, diuisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit, ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifestè in vniuersalibus. de Motu oportet dici de his.*

Quinto Physicorum ca. de continuo & cõtiguo, & alibi.

6. *De eo igitur quod est, quomodo, cùm generatio cõsequenter fit, se habeat medium quod est causa, in tantùm acceptũ sit: necesse est enim & in his mediũ & primum immediata esse. vt A factum fuit, quoniam C factum fuit, posterius autem C factum fuit: prius autem A, principium autem C eò quòd proximius ipsius nunc est, quod est principium temporis. C verò factum est, si D factũ est: cùm igitur D fit, necesse est A factũ esse, causa autẽ est C, cum enim D factũ est, necesse est C factum esse: C autẽ facto, necesse est prius A factũ fuisse. Ita verò accipienti mediũ, stabitur alicubi in immediatũ, an semper extra cadet propter infinitũ: non enim est contiguũ factũ facto, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est à medio & ab ipso nunc primò. Similiter autẽ & in ipso erit, si enim verũ est dicere, quod erit D, necesse prius verum dicere quòd A erit: huius autem causa ipsum C. si etenim D erit, priùs ipsum C erit si verò C erit priùs ipsum A erit similiter autẽ infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se. principiũ verò & in his immediatum accipiendum est.*

7. *Se habet autem sic in operibus. sic facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides, & factum fuisse hoc* propter quid: quoniam necesse est fundamentum factum fuisse. siquidem & domus facta fuit: si verò fundamentum est, priùs lapides factos fuisse, necesse est. Rursus si erit domus, etiam similiter priùs erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum priùs.*

*Nonnulli codices non habent illud propter q̃d

In his autem quæ non simul sunt, &c. 1.

Cùm in tertio theoremate præcedenti de causis & effectibus quæ simul sunt, locutus esset: nũc de causis & effectibus, quæ non simul sunt, sed successione procedũt, quærit: an talia licet simul non sint, saltẽ in continuo sint tempore, vt cum fundamenta, & muri, & domus fiunt, an sint cõtinuo tempore, sicut videtur nobis communiter, ita vt effectus facti sit altera causa priùs facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua præcendẽs, licet simul non sint omnia.

Intentio Aristotelis.

Est igitur à posteriori facto syllogismus, &c. 2.

Antequam quæstionem determinet, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens: in his, quæ facta sunt, procedendum à posteriori ad priùs factũ, & similiter in his, quæ futura sunt, à posteriùs futuro ad priùs, sic: facta est domus, ergo facta sunt fundamenta: futura est domus, ergo futura sunt fundamenta. non licet autem à prioribus procedere, ac propterea vocat syllogismum, non autem demonstrationem.

Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c. 3.

Probat, quòd non sit verum, dicere, quia prius est factũ posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum nempè quia hoc est factum, illud tali die, est factum, nec non signando tempus vllũ, sed infinitè & indeterminatè. neutro enim modo est verum dicere, quia prius factum est, nempè fundamenta, factum est posterius, puta, domus, quia sumendo tale tempus intermedium, erit quidem verum dicere, factum esse prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

Neq;

4. *Neque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.*

Non solùm à priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec à facto ad futurum, valere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt, domus erit: primò, quia medium, &
N quod per medium probatur, debent esse
O contemporanea & congenita; vt vtrunq;
T futurum, aut vtrunque præteritum, aut v-
A. trunque in esse aut in fieri: at factum esse & futurum non sunt simul cōgenita. præterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domum dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quód erit, cùm impediri possit, etsi fundamenta posita sint.

5. *Speculandum ergo quid est continuum. &c.*

Conatur modò responderi ad propositam quæstionem, de continuitate temporis effectus & causæ, quæ simul non sunt: ac dicit, quod oportet speculari, quid sit continuum: erit enim manifestum, quòd factum esse, nec cum fieri, nec cum alio factum esse, sit continuum: nam facta esse sunt, sicut puncta in linea, fieri verò sicut ipsa linea, vt igitur punctum non est continuum puncto; cùm indiuisibilia sint; nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non dabitur pars lineæ, ita immediata pūcto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cùm facto esse, nec cum fieri continuū est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Phisicorum, in quibus de Motu in vniuersali tractatur.

6. *De ea igitur quomodo cum eo, &c.*

Ostendit hæc solùm dicta esse vt ostendatur, quomodo in his, quæ consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipienda. nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, quomodo ista immediata sint; licet aliquid ex Philosophia misceatur: Quo autem modo sint immediata: docet, primò repetendo principium quod sit, hoc autem est vltimum, factum esse: per hoc enim probamus priùs, vt A, esse, nempe fundamenta, quia C est, nempè, quia muri facti sunt, & muros factos, quia D, nempè, domus est: semper autem vltimū dicitur principium, quia proximum est, ipsi Nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota: quod sicut in linea datur principium, incipiendo extrinsecè, nempè à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum: ita datur principium à facto esse: incipiendo, quod Nunc versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendo: ac ob id principiū primū debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedēdum. in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadem est ratio in futuro; ab eo enim, quod posterius est, principiū sumi debet, Nota simile

Hoc autem se sic in operibus, &c.

Docet, quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cùm fieri, tamen, ea quæ facta sunt, habere hanc immediationē, & in his non esse processum infinitum versus priora. nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt quod est vltimum, & lapides decisi sunt, quia fundamenta sunt. quod est mediū. datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. Hæc pro capite sufficiant; sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

Quoniam autem videmus in ijs, quæ fiunt circulo, generationem quandam esse, contingit hoc esse, si quidem sequantur se inuicem medium & extrema: in his enim ipsum conuertere est: monstratū verò est hoc in primis, quòd conuertuntur conclusiones, quòd autem circulo, hoc est, in operibus autem apparet sic: madefacta terra, necesse est vaporē fieri, hoc autē facto, nubem hoc autem facto, aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam esse terram. hoc autē erat, quod à principio, quare circulo circuiuit, vno enim ipsorum quocumque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum. 1. 1. Poster. cap. 3.

Sunt autem nonnulla quidem quæ fiunt vniuersaliter, namque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia verò semper quidem non vt plurimum autem, vt non omnis homo 2.

masculus barbam emittit, sed vt plurimùm. Talium itaque necesse est & medium vt plurimùm esse. Si enim A de B, vniuersaliter prædicatur, & hoc de C vniuersaliter, necesse est A de C semper & in omni prædicari: hoc enim est vniuersale & in omni & semper, sed supponebatur vt plurimum: necesse est igitur & mediū vt plurimū esse, quod est, in quo B erūt, igitur & eorū, quæ vt plurimùm, principia immediata, quæcumque vt plurimùm ita sunt, aut fiunt.

1. Qvoniam autem videmus in ijs, &c.

Intentio Aristotelis.

Cùm in his, quæ simul non sunt, causis & effectibus à posteriori argumentum sumendum esse docuisset: nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre à posteriori vel à priori incipere, hæc aūt sunt quę mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generātur adinuicem: & in his conclusiones præmissas. & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt; vt prius dictum est: nempè 2. Priorum, cap. 5.

Nam quæ ex inuicem generantur, ex se inuicē mōstrātur.

Verbi gratia, si terra madefacta est, vapores erunt, si vapores, erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta. vnde est circulus: & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapores etiā futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem veram prioris aut posterioris.

2. *Sunt autem quædam, quæ fiunt vniuersaliter, &c.*

Medium tale esse debere quale illud quod probatur.

Theorema quoddam constituit tale esse medium oportere quale id quod probatur. sunt enim quædam, quæ semper sunt aut fiunt sine defectu vt quod triangulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, & occidat: quædam, quæ fræquenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt, quòd vir barbā habeat, quòd pluuiæ sint in hyeme. Eorum igitur quæ semper sunt aut fiunt, & medium debet esse semper, in his verò quæ plerunq; & medium etiam plerunque. & probat, secundum nam si A dicitur B, semper, & B de C semper & A dicetur de C, semper, non ergo plerunq;, vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius plerunq;, erit ergo quod est plerunque sine medio, aut medinm debet esse etiam plerunque, vt dictum est.

Sub qua differentia mōstrantur ea, q̄ sunt semper, & ea q̄ sunt frequēter.

De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignota quo pacto venentur?

Cap. XIIII.

*Qvomodo igitur ipsum quid est in definitione assignatur, & quo modo demōstratio, aut definitio est ipsius, aut nō est, dictum est priùs. Quomodo autē oportet venari, quæ in eo quod quid est prædicātur, nunc dicamus Eorū igitur, quæ insunt semper vnicuiq; nonnulla extenduntur in plus, non tamē extra genus, dico autem in plus inesse quæcumque insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at verò & alij veluti est *impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum inest trinitati, sed & non *numero: sed & impar inest omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinarius enim est numerus, nihil autem extra numerum, & impar.* 1.

*a.l. quiddam.
*a.l. trinitati.

*Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousq; tot accepta fuerint primum, quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia verò non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substātiam rei: vt trinitati inest omnis numerus impar, primus vtroq; modo. & vt nō mensuretur numero, & vt non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas, numerus impar. primus, & ita primus: horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimū verò & dualitati, omnia autem * nulli.* 2.

*a.l. nullum nisi tria.

3. *Quoniam verò declaratum est nobis in superioribus, quòd necessaria quidem sunt, quæ in eo quòd quid est prædicantur, vniuersalia verò necessaria sunt, trinitati autem & cuilibet alij sic accipiuntur in eo, quod quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent vtiq; trinitas hæc. quòd aūt substantia sit, ex his planū est: necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, vt genus aliquid esse hoc, aut nominatū, aut innominatū: erit igitur in plùs quā trinitati inexistens. supponatur enim tale esse genus. vt insit secundū potentiā in plùs. si igitur nulli inest alij. quàm indiuiduis trinitatibus, hoc vtique esset trinitati esse. supponatur enim & hoc substantia vniuscuiusque esse, quæ est in indiuiduis vltima talis prædicatio: quare consimiliter & alij cuicūque sic*

quæ ita monstratorum eidem esse erit.

4. Oportet autem, quando totum aliquid negotietur quispiam diuidere genus in indiuidua specie prima, vt numerū in trinitatem & dualitatem: post ea sic illorum definitiones tentare accipere, vt rectæ lineæ & circuli, & recti anguli. post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrum quantorū aut qualium proprias passiones speculari per communia prima.

5. Accidentia namque ijs quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erūt plana, eo quod principium est omnium* definitionum ipsum simplex, & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs verò secundum illa.

*a.l. definitio & ipsum simplex.

6. Diuisiones autē, quæ sunt secundum differentias, vtiles sunt ad ita pertranseundum, vt tamē monstrant, dictum est in præcedentibus: vtiles verò essent ita solum ad syllogizandum: ipsum quid est. Atqui videretur vtiq;, nihil sed statim accipere omniis, ac si quispiam à principio acciperet absque diuisione.

7. Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur prædicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnū quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia homo, aut quodcunq; est, quod vnum fit, necessarium est diuidentem petere.

Ampliùs, vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionum accipiat, non incidat omne in hoc: vt, non omne animal aut integris, aut scissis pennis est, sed pennatum animal omne, huius enim differentia hæc, prima verò differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autē & aliorū vniuscuiusq;, & extrinsecorum generum, & eorum quæ sub ipso, vt auis, in quā omnis auis, & piscis, in quā omnis piscis: ita igitur procedenti est scire quoniam nihil derelictū fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.

8. Nihil autem oportet definientem & diuidētem omnia scire entia, quānis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad vnumquodque, non scientem vnumquodq;, sine autem differentijs non esse vnumquodq; scire: à quo vnum non differt, idem esse huic, à quo autem differt, alterum ab hoc. primum quidem igitur hoc falsum est: non enim secundum omnem differentiam alterū est: multæ autem differentiæ insunt ijsdem specie: sed non secundum substantiam, neque per se.

Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicantur alijs differentiæ, manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc, quorum non amplius est differētia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionem, si sint opposita, quorū non est medium, non est petitio, necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidē illius differētia erit. 9.

Ad construendam verò definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiātur quæ prædicantur in eo, quod quid est, & hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quòd hæc omnia sint. 10.

Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest. & per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit, hoc autem erit, cùm acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc autem accepto, iam in inferioribus idem modus est, secundum nanque aliorum primum erit, & tertium consequentium: ablato enim superiori, quod consequitur aliorū primum erit: cōsimiliter verò & in alijs. Quòd autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo, quòd accepit: & primum secundùm diuisionem, quoniam omne aut hoc, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam vltimi verò non ampliùs esse differentiam, aut & statim cùm vltima differentia à toto nō differre specie hoc: manifestum enim* quod neque plùs adiacet. 11.

*a.l. neque superfluum quicquam additū esse.

Omnia enim in eo, quod quid est accepta sunt horum, neq; defecit vllū: aut enim genus, aut differētia vtique esset, genus quidem igitur, & primum, & hoc quod cùm differentijs assumitur: differentiæ verò omnes habentur, non enim ampliùs sunt posteriora specie: nanque differret vtique 12.

vtique ipsum vltimum, hoc autem dictum est non deferre.

13. *Quærere verò oportet inspicientē ad similia & indifferentia: primū quid omne idē habet, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidem genere sunt cum illis: sunt autem ipsis quidem eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptū fuerit aliquid omnino idem, & in alijs consimiliter in acceptis omninò considerare. si idem quousq; ad vnam deuenerit rationem, hæc enim rei definitio: si verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quòd non esset vtiq; vnū aliquid quod quæritur, sed plura.*

14. *Vt dico. si quid est magnanimitas, quæremus cōsiderādū in quibusdā magnanimis quos scim⁹, quid habent vnum omnes in quantū tales: vt si Alcibiades magnanimus, aut Achilles, & Aiax, quid vnum omnes habent? non tollerare iniuriā affecti, ille enim bellauit, iste autē iratus est, hic verò interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate, si * vtique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idem habent, & nō impossibilitas circa fortunas, & non tolerantia cū iniuriantur, si verò nihil, duæ vtique species essent magnanimitatis.*

*a.l. vnum autem id ipsis, id est æquo animo & prospera & aduersa ferre.

15. *Semper autē est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans.*

1. *QVomodo quidem sit quod quid est. &c.*

Intentio Aristotelis.

Postquam, quomodo quod quid est finiatur, & qualiter in demonstratione ostendatur, ostensum est, proponit se dicturum, qua via definitionem venari possimus. Definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni, incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt vult Themistius & Philoponus.

Diuisio attributorum essentialiū.

Ante omnia verò diuisionem prædicatorum essentialem statuit: Quædam, inquit essentialiter prædicamus de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempè numerum, similiter prædicatur quantitas, excedit tamen: Quædam verò essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, non tamen genus, sicut impar, primū insunt ternario in plus. quia alijs etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cùm non nisi numeris insint. ita fit etiam in alijs speciebus.

Huiusmodi igitur accipienda sunt. &c. 2.

Methodus inuestigandi definitionem speciei.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiendam tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousque omnia simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedant speciem.

Verbi gratia, est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempè, quod est impar, quòd est primus vtrobique, & quamuis ista singula sint communia per se, (nā impar inest etiam quinario, primus vtrobiq; binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Nota. Numerum dupliciter primum dici.

Aduerte, dupliciter dici numerum primum: vno modo: quia sola vnitate mensuratur, & non numero aliquo, sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo, quia non componitur ex numeris, quomodo soli, binarius, & ternarius primi dicuntur. vnde vterque dicitur primus vtrobique, id est, quia nec mensuratur numero: nec componitur numeris. Si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum verò ternario soli, atq; hæc est via definiendi speciē, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficiliùs cognoscitur.

Quoniam autem ostensum à nobis. &c. 3.

Probat, prædictam orationem esse definitionē ipsius ternarij: & primò probat esse necessarium prædicatum, sic in quid prædicata prædicantur necessario, illa talia prædicantur in quid, vt notum est; ergo necessaria sunt. maior patet: quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. Idē dicendum in alijs omnibus à ternario, sed quòd sit substantia & definitio, probatur: illa ratio prædicatur in quid de ternario, ergo vel est genus vel definitio: non genus,

genus, quia competeret alijs à ternario, genus enim superius est; ergo est definitio, cùm definitio sit oratio, quæ in quid, & soli inest. Dices: quomodo illæ differentiæ
Dubium. Solutio. prædicantur in quid? Respondet Philoponus, differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid; definitio enim in quid prædicatur.

Mouetur quæstio: an vnicam vltimam habeat species specialissima differentiam conuertibilem? Hic est vna difficultas notanda: an vnius speciei specialissimæ vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem? Sanctus Thomas hoc loco, lect. 13. respondet, quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam conuertibilem cum ipsa: at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iuncta, quæ dicuntur essentialia; quia formam rei essentialem circumscribunt: non
1. Opinio D. Thomæ. autem circumscribimus per accidẽtia propria; quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Ratio huius opinionis. Ratio S. Thom est: quia cùm differentia sumatur à forma, sit autem vnica forma vltima in specie, erit etiam & differentia vltima. hoc idem docet Alb. tract de differentia, cap. 5 & in præsenti capite. & videtur hoc idem docere Aristoteles, 7. Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 43 vbi differentias vltimas cum specie conuerti docet: & primo de partibus animalium, ca. 1. esse species, inquit, quę vnica indigent differentia.

Simplicius, capite tertio antepraedicam. docet, Porphyrium differentias, vt in plurimùm definiuisse, hæ autem communes sunt. vbi insinuat non deesse vltimas dif-
2. Opinio Porphyrij. ferentias. At Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere, sed solum illud aggregatum ex multis cõmunibus; quem alij quoque sequuntur.

Huius opinionis ratio. Pro hac opinione esse videtur, quòd potest fieri, vt omnes gradus, qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur seorsum in varijs rebus, licet simul iuncti non nisi in illa re, & profecto hoc in homine constat: nã forma ipsi est principium vitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus: est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis: est etiam principium intelligendi, qui gradus est in Angelis; at simul intelligendo, non est nisi in homine, nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, ac ob id non inueniri in Angelis, Nota.
dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctum sensitiuo: vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempè intellectiuum cum sensitiuo. vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio: Substantia intellectiua, sensitiua.

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate: tamen non est negandum, posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cùm possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes; quamuis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilius, quam contrarium. Quæstionis decisio. Vltimas differẽtias simplices posse esse infimarũ specierum.

Congruum autem est, cùm totum, &c. 4.

Alteram constituit methodum, pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem. Methodus autem consistit in rebus. primum est, vt tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species: secundum, vt singulæ definiantur, & sumatur id, quod in eis in- 1.
uentum fuerit commune; hoc enim erit 2.
differentia illius tertium, vt prædicamen- 3.
tum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt & sic perfectam habebimus definitionem. Methodus pro genere subalterno definiẽdo: quæ consistit in trib.

Verbi gratia, volo definire lineam: diuidam eam in suas species, rectam & circularem, postea singulas definiam. Recta, est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. Circularis, est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum à quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. Sumam ab vtraque illud commune, nempè longitudinem sine latitudine, postea per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quantitatem, & continuam: & quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur: Linea est quantitas continua longa sine latitudine. atque hæc methodus est pro genere. Illustratur exemplo de linea per eiusdẽ diuisionem. Linea.

5. *Compositis enim ex atomis, &c.*

Vult Aristoteles ostendere, meritò ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierum. nam, cùm genera non sint nisi ex speciebus collecta, meritò per ea, quæ speciebus insunt, ad genus ascendimus; cùm in speciebus primò inueniantur & cognoscantur.

Litera textus. Litera autem sic est exponenda, secundùm Themist. & Philopon. quamuis aliter S. Thomas exponat: [conuenientia compositis ex atomis] id est, quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilib. speciebus componuntur, ex ipsarum specierum definitione erunt manifesta, propterea, quod omnium principium est definitio, [& quòd simplex] id est, generum & vniuersaliũ definitio simplicis speciei principium, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis competere cognoscuntur, [alijs verò,] nempè generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

6. *Sed diuisiones, quæ sunt secundum differentiam, &c.*

Diuisionis vtilitas ad inuestigationem definitionis. Vt Philoponus dicit, duas vtilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit: præmittit tamen, non demonstrari definitionem per diuisionem, vt dictum est priùs.

Prior vtilitas. Prior vtilitas, est ad ordinem inter partes definitionis; refert enim multum, dicere: homo est animal, mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat: nam semper partes præcedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur. propterea multum refert, vnam partem, aut alteram præponere, quamuis, vt dicit Aristot. hoc non demonstretur ex diuisione, sed accipiatur, tamen vtilis est ad hoc diuisio. nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores verò postponi.

7. *Ampliùs nihil relinquendum, &c.*

Altera vtilitas. Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione. relinquitur autem, cùm prætermittitur differentia proximè diuidens genus, signum autem cognoscendi, quando differentię non sint generi adæquatæ, hoc est: cùm enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximę: vt habere scissas pennas, & habere nõ scissas, sicut habent vespæ, muscæ, vespertiliones, non sunt differentiæ proximæ animalis; cùm non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas; hæ enim differentiæ auis sunt. atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentijs generis alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt: nempè superiorum, & eorum, quę sub illo sunt. atque ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definitiones.

Vnde colligendum, quod differentiæ generi nõ adæquatæ?

8. *Nihil autem oportet deficientem, &c.*

Exclusio erroris. Excludit errorem quendam, quem Themist. & Philop tribuunt Speusippo, nepoti Platonis. hic enim dicebat, non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia, à quibus differt: sine differentia verò non cognosci quicquam. nam à quo non differt, est idem cum eo: à quo verò differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia, nisi alijs omnibus cognitis, non cõtingit definire aut diuidere, nisi omnibus cognitis.

Motiuum erroris.

Hoc reijcit Aristoteles, ac primò illud fundamentum refutat: nempè, quod differt ab alio, alterum est ab eo. Hoc docet esse falsum: nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnũ dicitur alterum, id est, diuersum in substantia ab alio; cùm non omnis differentia sit essentialis. ex quo fit, vt ad cognoscendũ quid res sit, non sit opus, omnia cognoscere, cùm saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

9. *Postea cùm accipiantur omnia, &c.*

Respondet modò, non opus esse cognoscere omnia in particulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures: & definitum accipiatur in vna, satis erit, vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia, licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire, omne animal esse aut rationale, aut irrationale: & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab alijs omnibus animalibus differre. quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter, nempè esse irrationalia.

Obiectio. Responsionem nota. Quòd si dicas: vnde sciam, omne animal esse rationale, aut irrationale, forsan erit aliud? respondet Arist. non posse esse aliud,

aliud, quia differentiæ sunt immediatè oppositæ, ob id non petitur principiũ, quando nulla alia statuitur. quòd si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantùm rem definiendam esse sub oppositis differentijs.

10. *Ad probandum autem terminum per diuisiones. &c.*

Tertiò Diuisionem vtilem esse ad definitionis probationem.
In Diuisione tria oportet notare.

Post methodos definiendi traditas, vult docere, diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam; non quidem demonstratiuè, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare: primum est, vt non accipiantur in diuisione, nisi tantùm essentialia, & non accidentia aliqua: alterum, vt ordinatè accipiantur talia prædicata, vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter: tertium, vt sumantur omnia membra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsque ad illud, quod definiri debet.
1.
2.
3.

11. *Est autem vnum horum, &c.*

Quomodo obseruandum primum?

Ostendit modum, quo ista in diuisione obseruari possunt: primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, id est, per præcepta, quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Quomodo secũdum?

Obseruabitur secundum: si primum prædicatum fuerit primo loco; illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferũtur ex ipso: vt, viuens est primum, quàm animal; nam omne animal est viuens, non econtrà omne viuens animal. & idem obseruabitur in sequentibus: nam semper respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Quomodo tertium?

Obseruabitur verò tertium duplici signo. primo, ne intermedia prętermittantur, sumendo differentias adæquatas. quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis: nam, cũ adæquatæ sunt, exactè diuidunt genus vniuersaliter sumptum; vt diximus paulò superius in hoc capite secundo, vt diuisio procedat vsq; ad vltimum, quod cognoscetur. quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere: vel si sumamus, est idem cum ipso toto. vnde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutã esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere. vel si differentia sit, putà rationale, est conuertibilis, & idem cum homine, diuisiua verò differentia debet esse inferior.

Omnia enim in eo, quod quid est, &c. 12.

Probat modò, per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionem: nam omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum. similiter nihil erit diminutum; nam non deest genus, cùm acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

Quærere autem oportet intendentem, &c. 13.

Commentatorũ huius loci alia atq; alia expositio.
Thomæ, Albert. & Egidij.
Authoris cum Themistio & Philopo.

Non conuenit inter omnes Expositores quid Aristoteles hic intendat? S. Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem. Albert. verò & Egid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei. at potius mihi videtur dicendum cum Themist. & Philop. quòd Aristot. doceat modum separandi æquiuocum à genere; quia sæpè accidit, vt videantur genera, quæ tamen sunt ęquiuoca. traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Via, genus ab æquiuoco separandi, (de quo hic agitur) in quibus consistat?

Via autem hæc consistit in his: primò, illius propositi generis sumamus illa singularia, quæ censentur vnius speciei, & cõsideremus ea, in quibus sunt similia & indifferentia: secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia: tertiò, vt vtraq; comparemus, & videamus, an in aliquo cõmuni conueniant in illis similitudinibus reperto: si enim hoc est, erit huius communis definitio, si verò ratio non est vna cõmunis, est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.
1.
2.
3.

Exemplũ Authoris.

V.g. volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quænam, an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal? & inueniam esse sensibilia rationalia: postea sumam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod

4. *Neque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.*

Non solùm à priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec à facto ad futurum, valere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt, domus erit: primò quia medium, &
N quod per medium probatur, debent esse
O contemporanea & congenita; vt vtrunq;
T futurum, aut vtrunque præteritum, aut v-
A. trunque in esse aut in fieri: at factum esse & futurum non sunt simul cōgenita. præterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domum dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quód erit, cùm impediri possit, etsi fundamenta posita sint.

5. *Speculandum ergo quid est continuum. &c.*

Conatur modò responderi ad propositam quæstionem, de continuitate temporis effectus & causæ, quæ simul non sunt: ac dicit, quod oportet speculari, quid sit continuum: erit enim manifestum, quòd factum esse, nec cum fieri, nec cum alio factum esse, sit continuum: nam facta esse sunt, sicut puncta in linea, fieri verò sicut ipsa linea, vt igitur punctum non est continuum puncto; cùm indiuisibilia sint; nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non dabitur pars lineæ, ita immediata pūcto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cùm facto esse, nec cum fieri continuū est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Phisicorum, in quibus de Motu in vniuersali tractatur.

6. *De ea igitur quomodo cum eo, &c.*

Ostendit hæc solùm dicta esse vt ostendatur, quomodo in his, quæ consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipienda. nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, quomodo ista immediata sint; licet aliquid ex Philosophia misceatur: Quo autem modo sint immediata: docet, primò repetendo principium quod sit, hoc autem est vltimum, factum esse: per hoc enim probamus priùs, vt A, esse, nempe fundamenta, quia C est, nempè, quia muri facti sunt, & muros factos, quia D, nempè, domus est: semper autem vltimū dicitur principium, quia proximum est, ipsi Nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota: quod sicut in linea datur principium, incipiendo extrinsecè, nempè à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum: ita datur principium à facto esse: incipiendo, quod Nunc versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendo: ac ob id principiū primū debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedēdum. in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadem est ratio in futuro: ab eo enim, quod posterius est, principiū sumi debet, Nota simile

Hoc autem se sic in operibus, &c.

Docet, quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cùm fieri, tamen, ea quæ facta sunt, habere hanc immediationē, & in his non esse processum infinitum versus priora. nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt quod est vltimum, & lapides decisi sunt, quia fundamenta sunt. quod est mediū. datur igitur immediatio in rebus. licet non in tempore. Hæc pro capite sufficiant; sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

QVoniam autem videmus in ijs, quæ fiunt circulo, generationem quandam esse, contingit hoc esse. si quidem sequantur se inuicem medium & extrema: in his enim ipsum conuertere est: monstratū verò est hoc in primis, quòd conuertuntur conclusiones, quòd autem circulo, hoc est, in operibus autem apparet sic: made facta terra, necesse est vaporē fieri, hoc autē facto, nubem hoc autem facto, aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam esse terram. hoc autē erat, quod à principio, quare circulo circūiuit, vno enim ipsorum quocunque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum. 1. 1. Poster. cap. 3.

Sunt autem nonnulla quidem quæ fiunt vniuersaliter, namque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia verò semper quidem non vt plurimum autem, vt non omnis homo 2.

 mascu-

masculus barbam emittit, sed vt plurimùm. Talium itaque necesse est & medium vt plurimùm esse. Si enim A de B, vniuersaliter prædicatur, & hoc de C vniuersaliter, necesse est A de C semper & in omni prædicari; hoc enim est vniuersale & in omni & semper, sed supponebatur vt plurimum: necesse est igitur & mediũ vt plurimũ esse, quod est, in quo B erũt, igitur & eorũ, quæ vt plurimùm, principia immediata, quæcumque vt plurimùm ita sunt, aut fiunt.

1. Intentio Aristotelis. Q*Voniam autem videmus in ijs, &c.*

Cùm in his, quæ simul non sunt, causis & effectibus à posteriori argumentum sumendum esse docuisset: nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre à posteriori vel à priori incipere, hæc aũt sunt quę mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generãtur adinuicem: & in his conclusiones præmissas. & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt; vt prius dictum est: nempè 2. Priorum, cap. 5. Nam quæ ex inuicem generantur, ex se inuicē mõstrãtur.

Verbi gratia, si terra madefacta est, vapores erunt, si vapores, erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta. vnde est circulus: & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapores etiã futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem veram prioris aut posterioris.

2. Medium tale esse debere quale illud quod probatur. *Sunt autem quædam, quæ fiunt vniuersaliter, &c.*

Theorema quoddam constituit tale esse medium oportere quale id quod probatur. sunt enim quædam, quæ semper sunt aut fiunt sine defectu vt quod triangulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, & occidat: quædam, quæ fræquenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt, quòd vir barbã habeat, quòd pluuiæ sint in hyeme. Eorum igitur quæ semper sunt aut fiunt, & medium debet esse semper, in his verò quæ plerunq; & medium etiam plerunque. & probat, secundum nam si A dicitur B, semper, & B de C semper & A dicetur de C, semper, non ergo plerunq;, vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius: plerunq;, erit ergo quod est plerunque sine medio, aut medinm debet esse etiam plerunque, vt dictum est. Sub qua differentia mõstrantur ea, q̃ sunt semper, & ea q̃ sunt frequẽter.

De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignota quo pacto venentur?

Cap. XIIII.

Q*Vomodo igitur ipsum quid est in definitione assignatur, & quo modo demõstratio, aut definitio est ipsius, aut nõ est, dictum est priùs. Quomodo autẽ oportet venari, quæ in eo quod quid est prædicãtur, nunc dicamus Eorũ igitur, quæ insunt semper vnicuiq; nonnulla extenduntur in plus, non tamẽ extra genus, dico autem in plus inesse quæcumque insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at verò & alij velut est *impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum inest trinitati, sed & non *numero: sed & impar inest omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario in[est], sed non extra genus: quinarius enim est numerus, nihil autem extra numerum, & impar.* 1. *a. l. quiddam. *a. l. trinitati.

2. *Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousq; tot accepta fuerint primum, quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia verò non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substãtiam rei: vt trinitati inest omni numerus impar, primus vtroq; modo. & vt nõ mensuretur numero, & vt non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas, numerus impar. primus, & ita primus: horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimũ verò & dualitati, omnia autem * nulli.* *a. l. nullum nisi tria.

3. *Quoniam verò declaratum est nobis in superioribus, quòd necessaria quidem sunt, quæ in eo quòd quid est prædicantur, vniuersalia verò necessaria sunt, trinitati autem & cuilibet alij sic accipiuntur in eo, quod quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent vtiq; trinitas hæc. quod autẽ substantia sit, ex his planũ est: necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, vt genus aliquid esse hoc, aut nominatũ, aut innominatũ: erit igitur in plùs quã trinitati inexistens. supponatur enim tale esse genus, vt insit secundũ potentiã in plùs. si igitur nulli inest alij quàm indiuiduis trinitatibus, hoc vtique esset trinitati esse. supponatur enim & hoc substantia vniuscuiusque esse, quæ est in indiuiduis vltima talis prædicatio: quare consimiliter & alij cuicũque ita*

que ita monstratorum eidem esse erit.

4. Oportet autem, quando totum aliquid negotietur quispiam diuidere genus in indiuidua specie prima, vt numerũ in trinitatem & dualitatem: postea sic illorum definitiones tentare accipere, vt rectæ lineæ & circuli, & recti anguli. post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrum quantorũ aut qualium proprias passiones speculari per communia prima.

5. Accidentia namque ijs quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erũt plana, eo quod principium est omnium* definitionum ipsum simplex, & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs verò secundum illa.

*a.l. definitio & ipsum simplex.

6. Diuisiones autẽ, quæ sunt secundum differentias, vtiles sunt ad ita pertranseundum, vt tamẽ monstrant, dictum est in præcedentibus: vtiles verò essent ita solum ad syllogizandum: ipsum quid est. Atqui videretur vtiq; nihil sed statim accipere omnia, ac si quispiam à principio acciperet absque diuisione.

7. Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur prædicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnũ quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia homo, aut quodcunq; est, quod vnum fit, necessarium est diuidentem petere.

Ampliùs, vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionum accipiat, non incidat omne in hoc: vt, non omne animal aut integris, aut scissis pennis est, sed pennatum animal omne, huius enim differentia hæc, prima vero differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autẽ & aliorũ vniuscuiusq;, & extrinsecorum generum, & eorum quæ sub ipso, vt auis, in quã omnis auis, & piscis, in quã omnis piscis: ita igitur procedenti est scire quoniam nihil derelictũ fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.

8. Nihil autem oportet definientem & diuidẽtem omnia scire entia, quãuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad vnumquodque, non scientem vnumquodq; sine autem differentijs non esse vnumquodq; scire: à quo vnum non differt, idem esse huic, à quo autem differt, alterum ab hoc. primum quidem igitur hoc falsum est: non enim secundum omnem differentiam alterũ est: multæ autem differentiæ insunt ijsdem specie: sed non secundum substantiam, neque per se.

9. Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod queritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicantur alijs differentiæ, manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc, quorum non amplius est differẽtia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionem, si sint opposita, quorũ non est medium, non est petitio, necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidẽ illius differẽtia erit.

Ad construendam verò definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiãtur quæ prædicantur in eo, quod quid est, & hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quòd hæc omnia sint. 10.

Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit, hoc autem erit, cùm acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc autem accepto, iam in inferioribus idem modus est, secundum namque aliorum primum erit, & tertium consequentium: ablato enim superiori, quod consequitur aliorũ primum erit: cõsimiliter verò & in alijs. Quòd autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo, quòd accepit: & primùm secundùm diuisionem, quoniam omne aut hoc, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam vltimi verò non ampliùs esse differentiam, aut & statim cùm vltima differentia à toto nõ differre specie hoc: manifestum enim* quod neque plùs adiacet. 11.

*a.l. neque superfluum quicquam additũ esse.

Omnia enim in eo, quod quid est accepta sunt horum, neq; defecit vllũ: aut enim genus, aut differẽtia vtique esset, genus quidem igitur, & primum, & hoc quod cùm differentijs assumitur: differentiæ verò omnes habentur, non enim ampliùs sunt posteriora specie: namque differret vtique 12.

vtique ipsum vltimum, hoc autem dictum est non deferre.

13. *Quærere verò oportet inspicientē ad similia & indifferentia: primū quid omne idē habet, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidem genere sunt cum illis: sunt autem ipsis quidem eadem specie. ab illis autem altera: quando autem in his acceptū fuerit aliquid omninò idem, & in alijs consimiliter in acceptis omninò considerare. si idem quousq; ad vnam deuenerit rationem, hæc enim rei definitio: si verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quòd non esset vtiq; vnū aliquid quod quæritur, sed plura.*

14. *Vt dico. si quid est magnanimitas, quæremus cōsiderādū in quibusdā magnanimis quos scimus, quid habent vnum omnes in quantū tales: vt si Alcibiades magnanimus, aut Achilles, & Aiax, quid vnum omnes habent? non tollerare iniuriā affecti, ille enim bellauit, iste autē iratus est, hic verò interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate, si* vtique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idem habent, & nō impossibilitas circa fortunas, & non tolerantia cū iniuriantur, si verò nihil, duæ vtique species essent magnanimitatis.*

*a.l. vnum autem id ipsis, id est æquo animo & prospera & aduersa ferre.

15. *Semper autē est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans.*

1. *QVomodo quidem sit quod quid est. &c.*

Intentio Aristotelis.

Postquam, quomodo quod quid est finiatur, & qualiter in demonstratione ostendatur; ostensum est, proponit se dicturum, qua via definitionem venari possimus. Definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni, incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt vult Themistius & Philoponus.

Diuisio attributorum essentialiū.

Ante omnia verò diuisionem prędicatorum essentialem statuit: Quædam, inquit essentialiter prædicamus de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempè numerum, similiter prædicatur quantitas, excedit tamen: Quædam verò essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, non tamen genus, sicut impar, primū insunt ternario in plus. quia alijs etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cùm non nisi numeris insint. ita fit etiam in alijs speciebus.

2. *Huiusmodi igitur accipienda sunt. &c.*

Methodus inuestigandi definitionem speciei.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiendam tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousque omnia simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedant speciem.

Verbi gratia, est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempè, quod est impar, quòd est primus vtrobique, & quamuis ista singula sint communia per se, (nā impar inest etiam quinario, primus vtrobiq; binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Nota. Numerum dupliciter primum dici.

Aduerte, dupliciter dici numerum primum; vno modo: quia sola vnitate mensuratur, & non numero aliquo. sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo, quia non componitur ex numeris, quomodo soli, binarius, & ternarius primi dicuntur. vnde vterque dicitur primus vtrobique, id est, quia nec mensuratur numero: nec componitur numeris. Si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum verò ternario soli, atq; hæc est via definiendi speciē, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficiliùs cognoscitur.

3. *Quoniam autem ostensum à nobis. &c.*

Probat, prædictam orationem esse definitionē ipsius ternarij: & primò probat esse necessarium prædicatum, sic in quid prædicata prædicantur necessario, illa talia prædicantur in quid, vt notum est; ergo necessaria sunt. maior patet: quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. Idē dicendum in alijs omnibus à ternario. sed quòd sit substantia & definitio, probatur: illa ratio prædicatur in quid de ternario, ergo vel est genus vel definitio: non genus,

genus, quia competeret alijs à ternario, genus enim superius est; ergo est definitio, cùm definitio sit oratio, quæ in quid, & soli inest. Dices: quomodo illæ differentiæ prædicantur in quid? Respondet Philoponus, differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid; definitio enim in quid prædicatur.

Dubium.
Solutio.

Hic est vna difficultas notanda: an vnius speciei specialissimæ vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem? Sanctus Thomas hoc loco, lect. 13. respondet, quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam conuertibilem cum ipsa: at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia; quia formam rei essentialem circumscribunt: non autem circumscribimus per accidētia propria; quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Mouetur quæstio: an vnicam vltimam habeat species specialissima differentiam conuertibilem?
1. Opinio D. Thomę.

Ratio S. Thom. est: quia cùm differentia sumatur à forma, sit autem vnica forma vltima in specie, erit etiam & differentia vltima. hoc idem docet Alb. tract. de differentia, cap. 5 & in præsenti capite. & videtur hoc idem docere Aristoteles, 7. Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 43 vbi differentias vltimas cum specie conuerti docet: & primo de partibus animalium, ca. 1. esse species, inquit, quę vnica indigent differentia.

Ratio huius opinionis.

Simplicius, capite tertio anteprædicam. docet, Porphyrium differentias, vt in plurimùm definiuisse, hæ autem communes sunt. vbi insinuat non deesse vltimas differentias. At Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere, sed solum illud aggregatum ex multis cōmunibus; quem alij quoque sequuntur.

2. Opinio Porphyrij.

Pro hac opinione esse videtur, quòd potest fieri, vt omnes gradus, qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur seorsum in varijs rebus, licet simul iuncti non nisi in illa re, & profecto hoc in homine constat: nā forma ipsi est principium vitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus: est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis: est etiam principium intelligendi, qui gradus est in Angelis; at simul intelligendo, non est nisi in homine, nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, ac ob id non inueniri in Angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctum sensitiuo: vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempè intellectiuum cum sensitiuo. vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio: Substantia intellectiua, sensitiua.

Huius opinionis ratio.
Nota.

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate: tamen non est negandum, posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cùm possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes: quamuis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilius, quam contrarium.

Quæstionis decisio. Vltimas differētias simplices posse esse infimarū specierum.

Congruum autem est, cùm totum, &c.

4. Methodus pro genere subalterno definiēdo: quæ consistit in trib.

Alteram constituit methodum, pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem. Methodus autem consistit in rebus. primum est, vt tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species: secundum, vt singulæ definiantur, & sumatur id, quod in eis inuentum fuerit commune; hoc enim erit differentia illius. tertium, vt prædicamentum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt & sic perfectam habebimus definitionem.

1.
2.
3.

Verbi gratia, volo definire lineam: diuidam eam in suas species, rectam & circularem, postea singulas definiam. Recta, est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. Circularis, est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum à quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. Sumam ab vtraque illud commune, nempè longitudinem sine latitudine, postea per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quantitatem, & continuam: & quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur: Linea est quantitas continua longa sine latitudine. atque hæc methodus est pro genere.

Illustratur exemplo de linea per eiusdē diuisionem.
Linea.

5\. *Compositis enim ex atomis, &c.*

Vult Aristoteles ostendere, meritò ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierum. nam, cùm genera non sint nisi ex speciebus collecta, meritò per ea, quæ speciebus insunt, ad genus ascendimus; cùm in speciebus primò inueniantur & cognoscantur.

Litera textus. Litera autem sic est exponenda, secundùm Themist. & Philopon. quamuis aliter S. Thomas exponat: [conuenientia compositis ex atomis] id est, quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilib. speciebus componuntur, ex ipsarum specierum definitione erunt manifesta, propterea, quod omnium principium est definitio, [& quòd simplex] id est, generum & vniuersaliū definitio simplicis speciei principium, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis competere cognoscuntur, [alijs verò,] nempè generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

6\. *Sed diuisiones, quæ sunt secundum differentiam, &c.*

Diuisionis vtilitas ad inuestigationem definitionis. Vt Philoponus dicit, duas vtilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit: præmittit tamen, non demonstrari definitionem per diuisionem, vt dictum est priùs.

Prior vtilitas. Prior vtilitas, est ad ordinem inter partes definitionis; refert enim multum, dicere: homo est animal, mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat: nam semper partes precedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur. propterea multum refert, vnam partem, aut alteram preponere, quamuis, vt dicit Aristot. hoc non demonstretur ex diuisione, sed accipiatur, tamen vtilis est ad hoc diuisio. nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores verò postponi.

7\. *Ampliùs nihil relinquendum, &c.*

Altera vtilitas. Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione. relinquitur autem, cùm pretermittitur differentia proxime diuidens genus, signum autem cognoscendi, quando differentię non sint generi adæquatæ, hoc est: cùm enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximę: vt habere scissas pennas, & habere nō scissas, sicut habent vespæ, muscæ, vespertiliones, non sunt differentiæ proximæ animalis; cùm non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas; hæ enim differentiæ auis sunt. atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentijs generis alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt: nempè superiorum, & eorum, quę sub illo sunt. atque ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definitiones.

Vnde colligendum, quod differentiæ generi nō adæquatæ?

8\. *Nihil autem oportet deficientem, &c.*

Exclusio erroris. Excludit errorem quendam, quem Themist, & Philop tribuunt Speusippo, nepoti Platonis. hic enim dicebat, non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia, à quibus differt: sine differentia verò non cognosci quicquam. nam à quo non differt, est idem cum eo: à quo verò differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia, nisi alijs omnibus cognitis, non cōtingit definire aut diuidere, nisi omnibus cognitis. Motiuum erroris.

Hoc reijcit Aristoteles, ac primò illud fundamentum refutat: nempè, quod differt ab alio, alterum est ab eo. Hoc docet esse falsum: nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnū dicitur alterum, id est, diuersum in substantia ab alio; cùm non omnis differentia sit essentialis. ex quo fit, vt ad cognoscendū quid res sit, non sit opus, omnia cognoscere, cùm saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

9\. *Postea cùm accipiantur omnia, &c.*

Respondet modò, non opus esse cognoscere omnia in particulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures: & definitum accipiatur in vna, satis erit, vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia, licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire, omne animal esse aut rationale, aut irrationale: & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab alijs omnibus animalibus differre. quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter, nempè esse irrationalia.

Obiectio. Responsionem nota. Quod si dicas: vnde sciam, omne animal esse rationale, aut irrationale, forsan erit aliud? respondet Arist, non posse esse aliud,

aliud, quia differentiæ sunt immediatè oppositæ, ob id non petitur principiũ, quando nulla alia statuitur. quòd si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantùm rem definiendam esse sub oppositis differentijs.

10. *Ad probandum autem terminum per diuisiones. &c.*

Tertiò Diuisionem vtilem esse ad definitionis probationem. In Diuisione tria oportet notare.

Post methodos definiendi traditas, vult docere, diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam; non quidem demonstratiuè, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare: primum est, vt non accipiantur in diuisione, nisi tantùm essentialia, & non accidentia aliqua: alterum, vt ordinatè accipiantur talia prædicata, vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter: tertium, vt sumantur omnia membra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsque ad illud, quod definiri debet.

1.
2.
3.

11. *Est autem vnum horum, &c.*

Quomodo obseruandum primum?

Ostendit modum, quo ista in diuisione obseruari possunt: primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, id est, per præcepta, quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Quomodo secũdum?

Obseruabitur secundum: si primum prædicatum fuerit primo loco; illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferũtur ex ipso: vt, viuens est primum, quàm animal; nam omne animal est viuens, non econtrà omne viuens animal. & idem obseruabitur in sequentibus: nam semper respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Quomodo tertium?

Obseruabitur verò tertium duplici signo. primo, ne intermedia prætermittantur, sumendo differentias adæquatas. quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis: nam, cũ adæquatæ sunt, exactè diuidunt genus vniuersaliter sumptum; vt diximus paulò superiùs in hoc capite secundo, vt diuisio procedat vsq; ad vltimum, quod cognoscitur. quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere: vel si sumamus, est idem cum ipso toto. vnde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutã esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere. vel si differentia sit, putà rationale, est conuertibilis, & idem cum homine, diuisiua verò differentia debet esse inferior.

Omnia enim in eo, quod quid est, &c. 12.

Probat modò, per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionem: nam omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum. similiter nihil erit diminutum; nam non deest genus, cùm acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

Quærere autem oportet intendentem, &c. 13.

Commentatorũ huius loci alia atq; alia expositio.

Non conuenit inter omnes Expositores quid Aristoteles hic intendat? S. Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem. Albert verò & Egid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei. at potiùs mihi videtur dicendum cum Themist. & Philop quòd Aristot. doceat modum separandi æquiuocum à genere; quia sæpè accidit, vt videantur genera, quæ tamen sunt æquiuoca. traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Thomæ, Albert. & Egidij. Authoris cum Themistio & Philopo.

Via, genus ab æquiuoco separandi, (de quo hic agitur) in quibus consistat?

Via autem hæc consistit in his: primò, illius propositi generis sumamus illa singularia, quæ censentur vnius speciei, & cõsideremus ea, in quibus sunt similia & indifferentia: secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia: tertio, vt vtraq; comparemus, & videamus, an in aliquo cõmuni conueniant in illis similitudinibus reperto: si enim hoc est, erit huius communis definitio, si verò ratio non est vna cõmunis, est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

1.
2.
3.

Exemplũ Authoris.

V.g. volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quænam, an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal: & inueniam esse sensibilia rationalia: postea sumam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod si vtra-

si vtraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

Vt dico, si quid est magnanimitas, &c.

14. Aristotelis Exemplum proponit Arist. si velis, quid sit magnanimitas definire, prius considera eos, qui magnanimi dicũtur vnius speciei magnanimitatis, vt Achillem, Aiacē, Alcibiadem; hi magnanimi dicũtur, quia noluerunt pati iniuriam. Aiax enim occidit se, propterea, quòd arma Achillis fuerunt sibi denegata Achilles verò abstinuit se à bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone. Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationē à bello fuit reuocatus. omnes hi conueniunt in hoc, quòd vindictam sumebant illatæ iniuriæ.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum; hi enim magnanimi dicti sunt, quia æquo animo se haberent, tam in aduersis, quàm in prosperis.

Si verò fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune; vt volũt Græci, propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. S. Tho. vult, quod his aliquid sit cõmune, nempe, quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriam, vel nihil facere. & vtraque expositio conuenit textui.

N O T A.

15. *Semper est enim omnis definitio vniuersalis, & cæt.*

Definitiones esse solũ rerũ vniuersaliũ. Ne quis, cùm singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet, definitiones non esse singularium, sed vniuersalium solum & cõmunium. vt, Medicus non considerat sanitatē huius vel illius oculi, sed in communi, nempe oculi in vniuersali, aut in specie, puta, oculi cholerici, sanguinei, vel alterius, itaque definit.

Nota. Medicus quomodo respiciat vniuersale, & quomodo particulare. Aduerte, Medicum habere speculationē & praxim. quantum ad speculationem respicit vniuersale, quantum ad praxim & operationem, respicit singulare.

Tria quædã in singulari cõsiderari. Sunt autem in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & totum simul suppositum, natura est principium quo, actionis vel passionis: quia per eam fit actio vel passio: singularitas est cõditio necessaria actionis vel passionis; quia non est actio physica, quæ non sit in singulari, similiter passio. dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale: at totum suppositum est, quod agit vel patitur; agere enim vel pati suppositorum est. Agere vel pati suppositorũ est.

CAPVT XV.

*Facilius autem est singulare definire, quàm vniuersale. Quapropter oportet à singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus, quàm in indifferentibus. Quemadmodum autem in Demõstrationib. oportet esse ipsũ syllogizatũ fuisse, ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea, quæ singulariter dicuntur, sit in vnoquoque genere definire seorsum, vt simile non omne, sed quod in coloribus & figuris: & acutum, quod in voce. & ita in commune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si verò neque disputare oportet * translationibus, planum, quod neque definire, neque translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.*

* a.l. metaphoris.

Facilè autem est magis definire singulare, &c.

Ex præcedenti doctrina infert vnum. facilius esse definire singularia, id est, minus vniuersalia, quàm communia: vnde oportet ex definitione inferiorum ascendere ad superiora. Intentio Aristotelis Auctoritas

Quapropter oportet à singularibus, &c.

Probat primò: quia æquiuocatio impedit definitiones, hæc autem est frequentior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quàm in minus vniuersalibus, quæ non habent similitudinem cum æquiuocis.

Quemadmodum autem in demonstrationibus, &c.

Probat secundò: sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quæ incipit à particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit vnumquodque per se definire, nempe simile in coloribus, simile in figuris: similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic pau-

sic paulatim procedere; attende, ne æquiuocum definiamus.

Si verò neque disputare oportet metaphoris, &c.

Ex quo reijcit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est. vt enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum: si enim definitiones essent, essent etiam disputationes.

Notabile. Hic attende, quod hic non intendit docere, speciem prius definiri quàm genus, sed à toto genere loquendo, facilius est, & inferius, definire particularia, quàm communia, de quibus non constat esse genus. non hoc prohibet, quin incipientes à genere, ipsum prius definiamus.

Quo pacto problemata venentur, tum diuisione, tum etiam proportione.

CAPVT XVI.

1. *AD hoc autem, quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones & diuisiones, ita verò eligere supponentem genus commune omnium, vt si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animali insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: vt si hoc est auis, qualia omnem sequantur auem, & ita semper proximi: planum enim quod habebimus iam dicere, propter quid insunt consequentia ijs, quæ sunt sub communi, vt propter quid homini aut equo insunt: sit autem animal in quo A: B verò consequentia omne animal: in quibus autem C D E aliqua animalia: planum igitur propter quid B inest ipsi D, namque per A: consimiliter autem & alijs. Et semper in alijs eadem est ratio, nunc quidem igitur secundum tradita communia nomina dicimus.*

2. *Oportet autem non solum in his considerare, sed &, si aliud quid visum fuerit inexistens commune, excipientem, postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequuntur, vt cornua habentia habere Erinaceum, & non vtrinque dentata esse: rursus cornua habere quæ sequitur. planum enim propter quid illis inerit, quod dictum est: propter enim cornua habere inerit.*

3. *Amplius autem, alius modus est secundum proportionem eligere: vnum enim accipere non est idem: quod oportet vocare sepium, & spinam, & os, erunt autem consequentia & his, tanquam vna quædam natura tali existente.*

Eadem verò problemata sunt, hæc quidem eo, quòd idem medium habent, vt quoniam omnia contra resistentia. horum autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differentias, eò quòd aliorum aut aliter sunt, vt propter quid resonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata sunt genere: omnia enim sunt refractio, sed specie altera. Aliqua verò eo, quòd medium sub altero medio est, differunt problemata, vt propter quid Nylus decrescente mense magis fluit? quoniam hybernior decrescens est, & propter quid hybernior decrescens est: quoniam Luna deficit. hæc enim ita se habent inter se. 4. ἀντιπερίστασις Græcè dicitur, hoc est, contrarij stat⁹: vt propter quid in vere sunt niues, & autũno grandines, ac æstate puteales aquæ algidæ, hyeme calidæ?

Vt habeamus proposita eligere oportet, &c.

Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempe, consideratione communis & vniuersalis abstracti à particularibus, conducere ad determinanda, & multiplicanda problemata. & ponit tria theoremata circa hoc, quorum primum est: vt separatim consideremus vniuersalia & cõmunia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam postea per ipsum cõmune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonstrare. 1. Intentio Aristot. 3. Theoremata. 1. Theorema.

Vt, sumamus animal, &, quæ ei insunt secundũ se consideremus, nempe somnũ, vigiliam, sensum, motum localem, & alia: postea de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus. & sic faciendum est in quolibet alio vniuersali, vnde fit abstractio & decisio illius cõmunis. & considerantur, quæ ei insunt, postea fit decisio, vt eadem de inferioribus demonstremus. Exemplũ primi.

Oportet autem non solùm in his considerare, & cæt. 2.

Secundum Theorema est: non solùm oportere seligere ista cõmunia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia, etiamsi nominata non sint, & considerare ea, quæ eis insunt, postea de illorum inferioribus demonstrare. 2. Theorema.

Vt, considerare hoc commune, nempe habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nẽ- Exemplũ secundi.

Nota de animalibus cornutis. pè, non habere dentes superiores, & habere multos ventres: nam animalia, quæ cornua habent, materiam dentium superiorum in cornua conuertunt, & ob id multos habent ventres, vt cibos postea ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre: nam cùm dentes non habeant, non ita facilè possunt cibum cōterere. Per cornigerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc commune, intelligit genus innominatum. Albertus verò passionem aliquam communem, etiamsi non sit genus.

3. *Amplius alius modus est, &c.*

3. Theorema. Tertium theorema est: vt non solùm commune vniuocum sumamus, sed etiā analogum, cùm ea, quæ probanda sunt, analoga etiam sunt; vt, sepium, spina, & os nullum habent commune vniuocum, sed analogum: vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda; posteriùs enim per tale commune de singulis illa probantur.

4. *Eadem autem proposita, &c.*

Meritò, cùm multa problemata vnico medio docuerit determinari, ostendit, illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quæstiones, quæ per ἀντιπερίστασιν, probantur, eædem dicuntur: vt, quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hyeme? quare lucernæ viuadiores sint vigente frigore? quare fiant grandines in autumno: & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempe ἀντιπερίστασις, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata: vt, quare sic appareat iris? quare fiat imago in speculo? quare echo in aëre? omnium horum idem est medium genere, scilicet Repercussio, licet diuersa sit repercussio in alijs tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam: nam illud est vnius medium, & hoc postea est alterius medium, vt quare Nilus magis crescit in fine mensis lunaris? quia est tempus hyemalius finis mensis: iterum, quare est tempus hyemalius tunc? quia Luna deficit: illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendent, ordine tamen quodam.

Quomodo causa & effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ veneentur: & an vnius effectus plures sint causæ?

CAPVT XVII.

De causa verò & cuius causa dubitaret vtique aliquis, an quando est causarum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, aut deficiendi erit veluti, si huius est lata folia habere: ipsius verò deficere, est terram in medio esse, si enim non est, alia quædam erit causa ipsorum, siue causa est simul & tantum, vt si in medio terra est, deficit, aut si latifolium est, fluunt folia. 1.

Si vero sic, simul vtique essent, & monstrarentur per se inuicem, sit enim folio fluere in quo A: latifolium verò in quo B: vitis autem in quo C: si itaque ipsi B inest A: omne enim latifolium fluit folio, ipsi verò C inest B: omnis enim vitis est latifolia, ipsi C inest A. & omnis vitis fluit folio, causa verò B medium, sed & quoniam latifolia est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D quidem latifolium, E vero folio fluere, vitis autem in quo F: ipsi itaque F inest E folio: fluit enim omnis vitis: ipsi autem E D, omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur vitis est latifolium: causa autem est folio fluere. Si verò non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo, cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est, propter quid, quæ verò non per causam ipsius quod. quod terra quidem in medio est, nouit, propter quid autem, non: quoniam ipsum deficere non est causa, quòd sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione nanque ipsius deficere inest esse in medio: quare planum quod per hoc, illud cognoscitur; sed non hoc per illud. 2.

An contingit vnius plures esse causas? si enim est idem de pluribus primum prædicari: sit A ipsi B, 3.

si B, primo inexistens, & ipsi C alij primo, & hec ipsis D E. inerit igitur A ipsis D E, causa verò est ipsi quidem D B, ipsi verò E C: quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est, omne esse, quodcunque sit causa, sed causa quidem, non tamen omnis.

4. *Aut si semper vniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa vniuersale, vt folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet esse in his, & cuius causa, & conuerti vt propter quid arbores folio fluunt? si itaque propter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest non cuicunque, sed arbori, est folio fluere.*

5. *Vtrùm autem contingit non eandem causam esse eiusdem omnibus, sed alteram, aut non? an si quidem per se demonstretur & non per signum, aut accidens? non potest fieri: namque ratio extremi medium est, si verò non ita contingit. Est autem & cuius causa, & cui considerare secundum accidens, non tamen videntur problemata esse. si verò non, similiter habebunt medium, siquidem sunt æquinoca, æquiuocorum medium est: si verò vt in genere, similiter habebunt, vt propter quid & permutatim proportionale? alia enim causa est in lineis & numeris, & eadem vtique, in quantùm quidem lineæ, alia in quantùm verò habens augmentum tale, eadem, ita & in omnibus, huius autem similiter esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam alij: æquiuocum enim est simile in his: hic quidem fortasse proportionabiliter habere latera, & æquales angulos, in coloribus verò sensum vnum esse, aut aliud aliquid tale: que verò secundùm analogiam, eadem & medium habebunt secundùm analogiam.*

6. *Se habet autem sic consequi, causa sibi inuicem, & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipienti, cuius causa in plus est, vt extrinsecos æquales esse quatuor, in plus est, quàm triangulum, aut quadrangulum, omnibus verò æqualiter, quæcunque enim quatuor rectis æquales esse extrinsecos, & medium similiter: est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientiæ per definitionem fiunt: vt folio fluere, simul sequitur vitem & excedit, & ficum, & excedit, sed non omnes, sed æquale est: si igitur acceperis primum medium, ratio folio fluendi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt postea huius medium, quoniam succus congelatur, aut aliud aliquid tale, quid autem est folio fluere, congelari succum in contactu seminis.*

In figuris verò ita assignabis, quærentibus assecutionem causæ, & cuius causa sit A inexistens B omni B verò vnicuique eorum, quæ D, in plus autem: B vtique vniuersale esset ijs, quæ sunt D, hoc enim dico vniuersale, quod non conuertitur: primum verò vniuersale, cum quo vnumquodque quidem non conuertitur: omnia autem conuertuntur, & non excedunt: ipsum itaque D, causa est ipsius A ipsum B. oportet igitur A, in plus quàm B extendi: si verò non, quid magis causa erit hoc illius? si itaque omnibus E inest ipsum A, erunt aliquid, illa vnum omnia aliud à B: si enim non, quomodo erit dicere, quod cui inest E, ipsum A omni inest: cui verò A non omni ipsum E. propter quid enim non erit aliqua causa, vt insit omnibus D. sed nunquid & quæ sunt E erunt aliquid vnum? Considerare oportet hoc, & sit C.* 7.

*Al. l. sed nũquid, & ipsis E, siquidem & rũt aliquid vnum.

8. *Contingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non ijsdem specie. vt quòd longæua sint quadrupedia quædam, eò quia non habent bilem, volatilia verò eò, quod sicca sunt, aut alterum quid. Si vero ad indiuiduum non statim veniunt, non solum vnum est medium, sed & plura & causæ plures: vtrum verò causa mediorum, quod vniuersale primum, aut quod ad singulare, singularibus? planum itaque ea esse, quæ proxima sunt vnicuique cui sunt causa: primum enim sub vniuersali esse, hæc est causa* vt ipsi D inesse ipsum C: ipsum* A inesse, est causa: ipsi igitur D ipsum C, causa ipsius est A, ipsi vero C ipsum B, huic autem idem.*

*a. l. B.

* Argy. l. veluti, vt, A competat ipsi D, causa est ipsũ C: vt igitur A competat ipsi D, causa est ipsũ D, vt autem competat ipsi C, causa est ipsum B.

9. *De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vtrunque est: & quomodo fit, manifestum est simul verò & de scientia demonstratiua, idem enim est.*

1. *De causa autem, & cuius causa est, &c.*

Hoc caput nescio an à multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum. Dicam, quæ mihi videtur textui maximè quadrare. dubium proponit Aristot. nunquid, cùm effectus sit, causa sit, ita vt liceat ab effectu causam colligere, vt, si ecli psis sit, terra sit in medio; & si arbor defrõdescit, lata habeat folia, quod est causa: argumen-

Mouetur quoddam dubium in textu.

1 Pro parte affirmatiua. gumentatur à parte affirmatiua: nam si effectus est absque vlla causa, ergo habebit aliam causam, non enim contingit effectum esse sine vlla causa.

2. *Si verò causa sit, & causarum, &c.*

Pro parte negatiua. Argumẽtatur pro parte negatiua, quod non sint simul effectus & causa, aliter enim esset circulus à causa ad effectum, & econtrà: vt probare, vitem defrondescere, quia lata habet folia, & contrà, lata habere folia, quia defrondescit. Hoc argumentũ

Soluitur hoc. soluit dicendo, quòd iste circulus non est in causis: sed vna est demonstratio à causa, altera est ab effectu, & quia, & hoc non est vllum inconueniens; vt superius dixi mus. textus est apertus.

3. *An contingit vnius plures esse causas, &c.*

Argumentatur secundo, ad probandũ, quòd non valeat ab effectu ad causam: potest idem effectus à pluribus causis primis prouenire, vt vituperabile à superbia, & ab intemperantia, ergo iam non ab effectu licebit colligere causam; non enim licet dicere: est vituperabile, ergo propter superbiam; quia potest esse propter intemperantiam, nec licet dicere propter intemperantiam, quia potest esse propter superbiam.

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiuè, quia non probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solum tangit difficultatem. hoc ergo argumento probat, quod ex effectu non licet inferre causam omnem, sed disiunctiuè aliquam. ipse hoc literis explicat, vt A, putà, vituperabile, habet duas causas totales B, superbiam, & C, intemperantiam, & prædicatur vituperabile de D, nempè superbo, & de E, nempè intemperato: de illo per medium B, superbiam, de hoc per C, intemperantiam. igi-

Superior effectus, causa inferior. tur ex singulis medijs colliges effectum, non ex effectu singulas causas: quia est superior effectus, causa verò inferior.

4. *An si semper vniuersale, &c.*

Rursus contra hanc secundam rationẽ instat, quia videtur, quòd, quando problema, seu propositio probanda est, vniuersalis posterioristicè, causa est vniuersalis, & cuius est causa, id est, passio, est etiam vniuersalis. & ita omnes tres termini erunt conuertibiles. sensus est: si sumatur propriũ subiectũ & vniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

V. g. si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nempè, non de hac, vel illa planta, sed de illo communi omnibus his, quæ defrondescunt, tunc medium etiam erit æquale, nempè, quia humidum densatur & congelatur, non quodcunque, sed illarum plantarum talium, & tunc ista erũt conuertibilia. Et nota hic, quòd vera causa defrondescendi est, humidum congelari, non quod lata sint folia: hoc enim signum quoddam est, nec opus est hæc declarare, cum philosophica sint, satis est vt exempla intelligantur, prout sufficiunt præsenti instituto. Cur arbores defrondescant.

Vtrùm autem contingat, &c. 5.

Replicat contra hoc etiam, dubitando, videtur enim, quòd possit esse, quòd eiusdem effectus sint plures causæ, in diuersis subiectis, & non vna. V. g. longæuum inest ceruo & cornici, sed illi, quia caret felle, huic, quia siccum animal est. Longæuũ cerui & cornicis.

Iterum contra hoc dubitat: quia videtur, quòd quando passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc enim vnius possunt esse plura) tunc non possit esse, quòd vnius effectus plures sint causæ. & probat: nam mediũ est definitio passionis & maioris extremi. erit igitur ipsi æquale, si extremum vniuocum & medium. similiter, si vnum genus, & alterum etiam, si vnum analogum, etiam & alterum, vt commutari proportionaliter, & lineis, & numeris, & alijs simul analogicè inest, quia alia ratione inest lineæ, alia inest singulis; quamuis inter se similitudinẽ habeant: si quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

Similiter, simile inest coloribus, & figuris, est enim color colori, & figura figuræ similis, sed analogicè: nam colores alia ratione dicuntur similes, quia eodem modo mouent visum, alia ratione figuræ, quia latera habent æqualia; medium igitur huius similitudinis probãdæ erit analogum, sicut & extremum ipsum.

Se habet autem sic consequi, &c. 6.

Ex hac præcedenti doctrina determinat modò: cùm medium tale sumendum sit, nempe definitio extremi (vt omnes scientiæ sumunt) tunc omnia futura conuertibilia, nempè cuius est causa, id est, maius extremum, & cui est causa, id est, subiectũ, &

& ipsa causa, id est, medium: quòd si sub subiecto sumuntur inferiora, singula non conuertentur, tamē omnia simul, vel subiectum complectens illa, conuertentur cum extremo.

V.g. habere extrinsecos angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cum triangulo, aut cum singulis alijs, tamen cū omnibus conuertitur simul, & cum subiecto illa cōtinente. Similiter, defrondescere, & humidum seminis densari, conuertuntur cum omnibus simul inferioribus. vocat succum seminis, quia ex eodem humido, ex quo nutriuntur folia, etiam nutriuntur fructus & semina arborum.

Ex eodem succo nutriuntur folia & fructus.

Ex quo habet, quòd, quādo sumitur definitio passionis, licet id non semper fit, & proprium subiectum. cōuertuntur omnes termini demonstrationis, & causa cum effectu; quando verò non sumitur subiectū proprium, sed inferius nō conuertitur extremum cum inferioribus singulis, cum omnibus tamen simul conuertitur.

Nota. Quādo demonstrationis termini conuertantur, & quando non?

In figuris autem sic assignabis, &c.

7. Vult, consecutionem causæ & effectus petentibus per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare & ostendere, quòd potest aliquādo fieri, vt eiusdem effectus plures sint causæ, nec repugnare hoc modo syllogizandi.

Nota, quid sit vniuersale & vniuersale primum?

Aduerte, duos terminos in hoc textu, vniuersale, & vniuersale primum. Vniuersale dicitur id, quod non cum alijs cōuertitur: vt animal indiuiduis hominib' vniuersale est. cum omnibus enim simul non conuertitur. Vniuersale primum dicitur, quod, licet cum alio non conuertatur, tamen simul cum omnibus illis conuertitur: vt homo suis singulis indiuiduis vniuersale primum est.

Hoc supposito, sumit, sit A, putà viuens, in omni B, putà animali, & animal sit in D, putà in omnib' speciebus suis, singulis autem in plus, tunc A erit in plus, quam B, nempè animal, quia erat vniuersale ipsi; viuens enim non conuertitur cum animali, aliàs esset illius causa, id est, inferret animal, quod nō est. sumit autem hic causam in inferendo, vt vult Philoponus. si igitur A est in B, & B, in D, A erit in D, per ipsum D, id est, viuens de speciebus animalis, per ipsum animal, dicetur: vlterius si A, viuens est superius animali, erit in alijs, putà plantis, E, nempè ficubus, populis, & reliquis, si enim non esset in his, non esset superius A, inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B, putà ab animali, quod si ista sunt distincta à B, erit ergo A in eis per mediū aliquod, sicut inerat D per B, si ergo in est his plantis, putà E, per medium aliud C, putà, arborem, iam vnius effectus plures sunt. vnde in consequentia syllogistica vnum per multa concludi potest.

Contingit igitur eiusdem, &c.

8. Concludit posse vnum effectū per plures causas eiusdē generis intellige, demonstrari, sed non de eadem specie, vel de eodem subiecto, sed de diuersis: vt lōgæuum de ceruo; quia caret cholera: de cornice; quia est animal siccum.

Vnum effectum per plures causas demonstrari, & quomodo?

Si enim definitionē effectus proximam sumimus, effectus vniuersalis vnica est causa; vt longæui, esse bene proportionatos humores.

Longæui causa vniuersalis.

A, præter hanc causam communem, in singulis speciebus multiplicātur causæ, & quo magis species multiplicantur, etiā causæ. nam alia ratione est ceruus longæuus, alia cornix, & alia aliæ species, non tamen semper; nam aliquot species eandem causam possunt participare.

Eiusdem multiplicatæ causæ in speciebus singulis.

Dubium. Dices: vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis passionis, an ea, quæ est proxima subiectis singulis? respondit Aristoteles, eam esse, quæ est proxima cuiq; subiecto. Solutio.

Vide clarè, Demonstrationem non sistere, in definitione passionum, sed in definitione & causa proxima subiectorum: vt causa, quare ceruus sit longæuus? id est, D sit A? est per C, quia est bene temperatus: causa, quare est bene tēperatus est B, quia non habet choleram, hæc iam non habet vlteriùs causam.

Nota. Demōstrationem in resolutione vsq; ad definitionē & causam proximam subiectorum progredi.

Si iste textus cōtrà legatur: incipiendo à particulari causa vsque ad vniuersalem: vt, quare ceruus longæuus? quia non habet choleram; vlterius, quare nō habens choleram est longæuum? quia est bene temperatum, tunc fauet opinioni Egidij Rom. de medio passionis. sed nihil contra nos, qui aliquādo definitionem, passionis medium constituimus.

Literæ retrograda lectio.

Tandem epilogum facit Aristoteles, ex lib. Priorū & Posteriorum simul, nempè, dictum

Epilog' librorū Po-

sterlorum. dictum esse iam de syllogismo in communi & de demonstratione, & de scientia ipsa demonstratiua, quod idem est. Hæc de capite

Quomodo principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus.

CAPVT XVIII.

1. *DE principijs verò, quomodo fiunt nota, & quis cognoscens habitus, hinc est planũ adubitantibus primũ: quòd quidem igitur nõ contingit scire per demonstrationẽ non cognoscenti prima principia immediata, dictũ est priùs. Immediatorũ verò cognitio verũ eadem sit aut nõ eadẽ dubitare posset aliquis: & vtrum scientia vtriusq; aut nõ: aut huius quidem scientia, illius verò alterũ quid* genus, & vtrùm non inexistẽtes habitus innascãtur, aut inexistẽtes lateãt.*

*a.l addit, notitiæ.

2. *Si itaque habemus ipsos, absurdum est: contingit enim certiores habentes cognitiones, demonstrationes latere: si verò accipimus, non habentes priùs, quomodo vtiq; cognosceremus, & disceremus ex non præexistente cognitione? impossibile nanque, quemadmodum & in demonstratione dicebamus. Manifestum igitur, quoniã neque habere possibile est, neque ignorantibus, & nullum habentibus, habitum innasci.*

3. *Necesse igitur habere quidem aliquam potentiam* non talem autem habere, quæ est his honorabilior, secundum certitudinem. Apparet autem hoc vtique omnibus inexistens animalibus: habent enim congenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant sensum.*

*a.l.addit, cognitiuã.

4. *Inexistẽte autẽ sensu, in alijs quidẽ animalium fit* permansio sensati, in alijs verò nõ fit: in quocunq; igitur non fit, aut omninò, aut circa quæ nõ fit, non est his cognitio extra ipsum sentire.*

*a.l.formę sensibilis mansio.

5. *In quibus verò inest sentientibus habere vnũ quiddam in anima, cùm multa talia fiant, iã differentia quædã fit, vt his quidem fiat ratio ex talium permansione, his verò nõ. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quemadmodũ dicimus, ex memoria verò, quæ plerunq; de eodem fit, experientia: multæ namq; memoriæ numero experientia vna est, ex experientia autem, aut ex omni* quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis, idem est*

Idẽ in proœmio Met.

*a.l. residente.

artis principium & scientiæ: si circa generationem quidem, artis, si verò circa ens, scientiæ.

6. *Neq; itaq; insunt determinati habitus neq; ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed à sensu, vt in pugna* versione facta vno stante, alter stetit, postea alter,* quousq; ad principiũ venit, anima verò est talis, vt possit pati hoc. Quod autem dictum quidem fuit pridẽ, non manifestè verò dictũ fuit, rursus dicamus. Cùm enim stet aliquod indifferentium vnũ, primum quidẽ in anima vniuersale est, sentitur enim singulare, sensus verò ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed non Calliæ hominis. Rursus in his statur quousq; ad impartibilia steterint & vniuersalia, vt tale hoc animal, quousq; animal: & in hoc consimiliter planũ itaq;, quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est, sensus enim sic vniuersale facit.*

*a. l. facto fuga

*a.l, donec sufficiant principiũ belli instaurare.

7. *Quoniam verò habituum, qui circa discursum sunt, quibus verificamus: aliqui semper veri sunt, alij verò suscipiunt falsum, vt opinio, &* ratiocinatio, vera autem semper sunt, scientia & intellectus, & nullum scientiæ genus aliud certiùs est, quàm intellectus: principia verò demonstrationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est, principiorum quidem scientia vtiq; non erit: quoniam verò nihil contingit esse veriùs scientia, quàm intellectũ, intellectus vtiq; erit principiorum, & ex his considerantibus: & quoniam demonstrationis principium non est demõstratio: quare neq; scientiæ est scientia. Si igitur nullũ aliud* præter scientiam genus habemus verum, intellectus vtiq; erit scientiæ principium, & principiũ quidẽ principij vtiq; erit,* si autem omnis, consimiliter se habet ad omnẽ rem.*

*a.l.ratio.

*a.l.addit, habitum.

*Argyr. l. scientia autem ad omnem rem sese habet similiter.

Posteriorum Analyticorum

FINIS.

De principijs autem qualiter fiunt cognita, &c.

Postquam Aristot. de his quæ ad ipsam demonstrationem, & eius structuram pertinent, hactenus disseruerit, ac de eius medio, quod sit? & quomodo cognoscatur? tractauit, nunc tandem de modo, quo ipsa principia complexa acquirantur disputat.

Alia litera quę autem omnis.

1. Intẽtio Aristotelis.

Dictum iam est, non esse demonstratiuam scientiam absq. horum immediatorum principiorum cognitione. poterit tamen

Tria proponuntur dubia. me aliquis tria dubitare: primò, an cognitio mediatorum, & immediatorum sit eadem, id est, eiusdem rationis? secundò, an
1. cognitio principiorum immediatorũ sit
2. sciẽtia, sicut mediatorũ, vel aliquod aliud altius scientiæ & cognitionis genus? tertio; an iste habitus & cognitionis princi-
3. piorum acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes à principio, & post notificari.

2. *Si quidem igitur habemus ipsos.*

Argumẽtatur pro vtraque parte tertiæ quæstionis. Incipit disputare circa tertiam quæstionem ad vtranq; ipsius partem: nam si habemus tales habitus à natura, latentes tamen multo tempore, vt dicebat Plato; absurdum est profectò dicere, quòd habeamus à natura cognitiones & habitus, qui sint certiores demonstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cum nullus possit demonstrationem habere quin cognoscat statim

Obiectio. Quod si dicatur: tales habitus esse acquisitos? videtur aliud inconueniens maius,

Exclusio nam cùm cognitio acquisita fiat ex præexistẽti cognitione; vt dictum est; oporteret ante illos habit' alias priores cognitiones & habitus ponere; quæ tamen non sunt.

Habit' nõ esse nobis à natura insitos, & nos latere. Concluditur ergo, non esse dicendum, tales habitus inesse à natura, nec quòd ex cognitione præcedenti non fiant, cùm omnis cognitio acquisita ex præcedẽti fiat: quænam sit ista cognitio, ex qua principiorum cognitio fiat, explicat modò.

1. *Necesse est igitur habere quandam potentiam, &c.*

Sensum à natura hominibus tributum. Intendit docere, sensum inesse hominib' à natura, & ex hoc sensu prouenire memoriam, & ex memoria experientiam, & ex hac colligi, per intellectum, vniuersalis cognitionem, atq; hoc esse principium scientiæ. vnde constat, nõ inesse cognitiones principiorũ à natura, nec fieri ex alijs præexistẽtibus in intellectu, sed à sensu originem ducere, qui quidem inest nobis à natura; quod etiam docet 1. Metaph. cap. 1.

Dicit ergo primum, necessarium esse ante principiorum cognitionem, præcedere in nobis quandam cognoscitiuam potentiam, hac autem non est alius habitus, vel cognitio certior, & honorabilior principiorum cognitione: sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis: non sic inquam, est ista potentia sensitiua, sed est quoddam principium, quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

At, ne quis putaret, hanc potentiam hominibus esse propriam, dicit, omnib' animalibus inesse, quæ dicitur sensus, animal enim eò animal est, quò sensum habet, hanc potentiam vocat cõnaturalem, quia animalia sensum per generationem simul cum esse suo accipiunt. Erroris exclusio.

Cùm i. sit autem sensus, &c.

4 Non vniformiter sensum hunc animalibus reliquis, & hominibus inesse, ostendit, ne quis decipiatur, dicens, sicut ex sensu non fit in animalibus principiorum cognitio, ita nec in homine. Sensũ non ita homini vt alijs animalibus, inesse.

Duas autem diuisiones facit: prior est, quædam animalia præter sensum memoriam habent: quædam autem præter sensum memoriam non habent. Memoriam habent illa, in quibus species & imagines rerum sensatarum manent, etiã post præsentiam illarum rerum. Nam hoc pacto fit memoria. illa verò non habent, in quibus non manent tales imagines, ac propterea extra rei præsentiam non sentiunt. Quæ animalia habeant memoriam. Item quæ non?

Nota, quod dicit, ista animalia non sentire, nisi in præsentia obiecti illa, quæ sentiunt loquitur autem disiunctiue, omninò non sentiunt in absentia, aut non sentiunt illa, quorum imagines non manent nam animalia, quę memoriam non habent, aliquando recordantur, quando aliquod sensibile vehemens perceperunt, & quæ memoriam etiam habent, non recordantur, quando debiliter speciem receperunt, nec manet. hoc autem est, vt intelligas, memoriam fieri ex permanentia imaginum sensatarum rerum, in parte interiori capitis. Nota. Quomodo fiat memoria?

In quibus autem inest sentientibus, &c. 5.

Posterior diuisio est: ex his memoriam habentibus, quædam habẽt virtutem, quã ex multis memorijs vnum colligant & inserant: quædam non habent illã, vt vnum colligere possint. atq; ex his, quæ tale vnũ colligunt, fit quædam animalium differẽtia, distincta ab omnibus alijs, qua vnum ratione & intellectu vtatur, atq; hic est homo, qui ex memorijs multis vnum vniuersale colligit, & ratione vtitur, reliquis verò id non est concessum.

Nota ordinem cognitionum in homine.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib⁹ experimentũ; est enim experimentũ collatio multorũ singularium sensibilium; ex hoc aũt experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto Vno, propter multa, fit principium artis & sciẽtiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectũ ex experientia, & ex memoria, & vltimò, ex sensu.

Expertientia quid?

Principiũ scientiæ & artis.

Circa literam, Aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philopo, hęc omnia clarius explicantur in proœmio Metaphysices.

6. *Neque igitur insunt determinati, &c.*

Responsio tertiæ quęstionis.

Infert ex prædictis responsionem tertię quæstionis; nempè cognitionẽ principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci, & exẽplum ponit: sicut aliquando pugna existente, accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus, fit iterum exercitus sic fit vniuersale ex hoc, & illo & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

N O T A.

Dubium.

Quòd si dicas: quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respõdet, animã esse talem, vt possit pati ista: nam intellectus, secundũ Aristot. 3. animæ, tex. 32 est vt tabula rasa, quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Solutio.

Vniuersale quomodo fiat in Anima?

Vnde repetit clariùs modum quo vniuersale fiat: dicens, quando est aliqua natura secundũ se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, albũ, & hoc per intellectum; nam extra intellectum non est separata natura cõmunis; cùm igitur talis natura sic est facta vna & cõmunis, est vniuersale. Vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat; fit autem hoc per intellectum.

Dubium.

Dices: nónne sensus circa vniuersalia feruntur; nõ visus habet pro obiecto ipsum colorem non hunc vel illum? respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamẽ actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia: intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Solutio. Sensus est circa vniuersalia, sed non act⁹ sensus.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideò per inductionem,* quo sensu fit, cognoscere: seu intelligere incipimus. *quæ.

Quoniam autem circa, &c. 7.

Secundam & tertiam soluit quæstionẽ, ostendens cognitionem principiorũ non esse scientiam, sed alium habitum scientiã certiorem, nempè intellectum. ex quo fit, vt nõ sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quæ ex principijs deriuantur.

Solutio 2. & 3. quęstionis.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres: primus; qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est syllogismus topic⁹, qui est causa opinionis: altera est scientia, quæ est cognitio necessariorũ per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum. atque hi duo semper sunt veri.

Habitus intellectiuos speculatiuos veros, esse tres.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur: & præterea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, præterea, quia scientiæ nõ est scientia, aliâs enim esset processus in infinitum. deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Quę cognitio sit certior scientia.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quę intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Sic

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscitur id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideò est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primũ nota quo ad sensum quæstionis: Principia alia esse rei alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primò, duo esse genera principiorum: quædam sunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma & reliquæ causæ dicuntur rei principia. Cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit; sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Non autem existimes, quòd semper differant re ista principia; cũ enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re, principia cognitionis & rei, at cùm à prioribus est processus, tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Correctio.

Secundò nota intellectus esse duplicẽ operationẽ.

Aduertè secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas cõcipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiẽdo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraque operatione intellectus est dependens nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus acipit: in iudicio etiam dependet ab appræhensione; non enim iudicium fit nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante; nam iudicium cõclusionis pendet ex iudicio præmissarum & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo pręmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An verò semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus? hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempè, quodlibet est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Intellectus iudicium non fit nisi de rebus appræhensis.

Formatur quæstionis status.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

Ad eam 1. opinio.

Prima: causa vniuersalis non producit effectùs, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & Sole, & gloriosso Deo, quando naturaliter operatur; semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorũ, ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum prę missarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum vtitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè: hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte; tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu, compræhenditur.

Pro hac opinione 1. Ratio.

Secundò: si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata; vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

2. Ratio.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vnius scientiæ; sunt

1. Fundam.

Nota ordinem cognitionum in homine.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib' experimentũ; est enim experimentũ collatio multorũ singularium sensibilium; ex hoc aũt experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto Vno, propter multa, fit principium artis & sciẽtiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectũ ex experientia, & ex memoria, & vltimò, ex sensu.

Expertientia quid?

Principiũ scientiæ & artis.

Circa literam, Aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philopo, hęc omnia clarius explicantur in proœmio Metaphysices.

6. *Neque igitur insunt determinati, &c.*

Responsio tertiæ quęstionis.

Infert ex prædictis responsionem tertię quæstionis; nempè cognitionẽ principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci, & exẽplum ponit: sicut aliquando pugna existente, accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus, fit iterum exercitus sic fit vniuersale ex hoc, & illo & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

N O T A.

Dubium.

Quòd si dicas: quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respõdet, animã esse talem, vt possit pati ista: nam intellectus, secundũ Aristot. 3. animæ, tex. 32 est vt tabula rasa, quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Solutio.

Vniuersale quomodo fiat in Anima?

Vnde repetit clariùs modum quo vniuersale fiat: dicens, quando est aliqua natura secundũ se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, albũ, & hoc per intellectum; nam extra intellectum non est separata natura cõmunis; cùm igitur talis natura sic est facta vna & cõmunis, est vniuersale. Vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat; fit autem hoc per intellectum.

Dubium.

Dices: nónne sensus circa vniuersalia feruntur; nõ visus habet pro obiecto ipsum colorem non hunc vel illum? respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamẽ actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia: intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Solutio.

Sensus est circa vniuersalia, sed non actus sensus.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideò per inductionem,* quo sensu fit, cognoscere: seu intelligere incipimus.

*quæ.

7. *Quoniam autem circa, &c.*

Solutio 2. & 3. quęstionis.

Secundam & tertiam soluit quæstionẽ, ostendens cognitionem principiorũ non esse scientiam, sed alium habitum scientiã certiorem, nempè intellectum. ex quo fit, vt nõ sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quę ex principijs deriuantur.

Habitus intellectiuos speculatiuos veros, esse tres.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres: primus; qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est syllogismus topic', qui est causa opinionis: altera est scientia, quæ est cognitio necessariorũ per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum. atque hi duo semper sunt veri.

Quę cognitio sit certior scientia.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur: & præterea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, præterea, quia scientiæ nõ est scientia, aliàs enim esset processus in infinitum. deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quę intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Sic

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscitur id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideò est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primũ nota quo ad sensum quæstionis: Principia alia esse rei alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primò, duo esse genera principiorum: quædam sunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma & reliquæ causæ dicuntur rei principia. Cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit; sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis.

Correctio.

Non autem existimes, quòd semper differant re ista principia; cũ enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re, principia cognitionis & rei, at cùm à prioribus est processus, tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum ꝙ per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Secundò nota intellectus esse duplicẽ operationẽ.

Aduertè secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas cõcipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiẽdo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraque operatione intellectus est dependens nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus acipit: in iudicio etiam dependet ab appræhensione; non enim iudicium fit nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante; nam iudicium cõclusionis pendet ex iudicio præmissarum & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo pręmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem.

Intellectus iudicium non fit nisi de rebus appræhensis.

Formatur quæstionis status.

An verò semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus: hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempè, quodlibet est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Ad eam a. opinio.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiescere nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

Pro hac opinione 1. Ratio.

Prima: causa vniuersalis non producit effectùs, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur; semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorũ, ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum pręmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum vtitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè: hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte; tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu, compræhenditur.

2. Ratio.

Secundò: si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata; vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

1. Fundam.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vnius scientiæ; sunt

Nota ordinem cognitionum in homine.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib[9] experimentũ; est enim experimentũ collatio multorũ singularium sensibilium; ex hoc aũt experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto Vno, propter multa, fit principium artis & sciẽtiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectũ ex experientia, & ex memoria, & vltimò, ex sensu.

Experientia quid?

Principiũ scientiæ & artis.

Circa literam, Aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philopo, hęc omnia clarius explicantur in proœmio Metaphysices.

6. *Neque igitur insunt determinati, &c.*

Responsio tertiæ quęstionis.

Infert ex prædictis responsionem tertię quæstionis; nempè cognitionẽ principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci, & exẽplum ponit: sicut aliquando pugna existente, accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus, fit iterum exercitus sic fit vniuersale ex hoc, & illo & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

N O T A.

Dubium. Quòd si dicas: quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? Solutio. respõdet, animã esse talem, vt possit pati ista: nam intellectus, secundũ Aristot. 3. animæ, tex. 32 est vt tabula rasa, quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Vniuersale quomodo fiat in Anima?

Vnde repetit clariùs modum quo vniuersale fiat: dicens, quando est aliqua natura secundũ se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, albũ, & hoc per intellectum; nam extra intellectum non est separata natura cõmunis; cùm igitur talis natura sic est facta vna & cõmunis, est vniuersale. Vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat; fit autem hoc per intellectum.

Dubium. Dices: nónne sensus circa vniuersalia feruntur; nõ visus habet pro obiecto ipsum colorem non hunc vel illum? Solutio. respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamẽ actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia: intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Sensus est circa vniuersalia, sed non actus sensus.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideò per inductionem,* quo sensu fit, cognoscere: seu intelligere incipimus.

*quæ.

Quoniam autem circa, &c. 7.

Solutio 2. & 3. quęstionis.

Secundam & tertiam soluit quæstionẽ, ostendens cognitionem principiorũ non esse scientiam, sed alium habitum scientiã certiorem, nempè intellectum. ex quo fit, vt nõ sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quę ex principijs deriuantur.

Habitus intellectiuos speculatiuos veros, esse tres.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres: primus; qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est syllogismus topic[9], qui est causa opinionis: altera est scientia, quæ est cognitio necessariorũ per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum. atque hi duo semper sunt veri.

Quę cognitio sit certior scientia.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur: & prætcrea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, prætcrea, quia scientiæ nõ est scientia, aliâs enim esset processus in infinitum. deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quę intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Sic

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscimus id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideò est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primũ nota quo ad sensum quæstionis: Principia alia esse rei alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primò, duo esse genera principiorum: quædam sunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma & reliquæ causæ dicuntur rei principia. Cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit; sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Non autem existimes, quòd semper differant re ista principia; cũ enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re, principia cognitionis & rei, at cùm à prioribus est processus, tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Correctio.

Secundò nota intellectus esse duplicẽ operationẽ.

Aduertè secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas cõcipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiẽdo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraque operatione intellectus est dependens nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus acipit: in iudicio etiam dependet ab appræhensione; non enim iudicium fit nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante; nam iudicium cõclusionis pendet ex iudicio præmissarum & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo pręmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An verò semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus? hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempè, quodlibet est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Intellectus iudicium non fit nisi de rebus appræhensis.

Formatur quæstionis status.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

Ad eam 1. opinio.

Prima: causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur; semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorũ, ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum pręmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum vtitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè: hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte; tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu, compræhenditur.

Pro hac opinione 1. Ratio.

Secundò: si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata; vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

2. Ratio.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vnius scientiæ; sunt

1. Fundam.

Nota ordinem cognitionum in homine.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib⁹ experimentũ; est enim experimentũ collatio multorũ singularium sensibilium; ex hoc aũt experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto Vno, propter multa, fit principium artis & sciẽtiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectũ ex experientia, & ex memoria, & vltimò, ex sensu.

Expertientia quid?

Principiũ scientiæ & artis.

Circa literam, Aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philopo, hęc omnia clarius explicantur in proœmio Metaphysices.

6. *Neque igitur insunt determinati, &c.*

Responsio tertiæ quęstionis.

Infert ex prædictis responsionem tertię quæstionis; nempè cognitionẽ principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci, & exẽplum ponit: sicut aliquando pugna existente, accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus, fit iterum exercitus sic fit vniuersale ex hoc, & illo & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

N O T A.

Dubium.

Quòd si dicas: quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respõdet, animã esse talem, vt possit pati ista: nam intellectus, secundũ Aristot. 3. animæ, tex. 32 est vt tabula rasa, quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Solutio.

Vniuersale quomodo fiat in Anima?

Vnde repetit clariùs modum quo vniuersale fiat: dicens, quando est aliqua natura secundũ se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, albũ, & hoc per intellectum; nam extra intellectum non est separata natura cõmunis; cùm igitur talis natura sic est facta vna & cõmunis, est vniuersale. Vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat; fit autem hoc per intellectum.

Dubium.

Dices: nónne sensus circa vniuersalia feruntur; nõ visus habet pro obiecto ipsum colorem non hunc vel illum? respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamẽ actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia: intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Solutio. Sensus est circa vniuersalia, sed non actus sensus.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideò per inductionem,* quo sensu fit, cognoscere: seu intelligere incipimus.

*quæ.

Quoniam autem circa, &c. 7.

Secundam & tertiam soluit quæstionẽ, ostendens cognitionem principiorũ non esse scientiam, sed alium habitum scientiã certiorem, nempè intellectum. ex quo fit, vt nõ sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quæ ex principijs deriuantur.

Solutio 2. & 3. quęstionis.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres: primus; qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est syllogismus topic⁹, qui est causa opinionis: altera est scientia, quæ est cognitio necessariorũ per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum. atque hi duo semper sunt veri.

Habitus intellectiuos speculatiuos veros, esse tres.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur: & præterea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, præterea, quia scientiæ nõ est scientia, aliâs enim esset processus in infinitum. deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Quę cognitio sit certior scientia.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quę intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Sic

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscitur id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideò est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primũ nota quo ad sensum quæstionis: Principia alia esse rei alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primò, duo esse genera principiorum: quædam sunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma & reliquæ causæ dicuntur rei principia. Cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit; sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Non autem existimes, quòd semper differant re ista principia; cũ enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re, principia cognitionis & rei, at cùm à prioribus est processus, tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum ꝙ per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Correctio.

Secundò nota intellectus esse duplicẽ operationẽ.

Aduertè secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per appræhensionem enim res ipsas cõcipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem compræhendit, assentiẽdo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim appræhendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraque operatione intellectus est dependens nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus acipit: in iudicio etiam dependet ab appræhensione; non enim iudicium fit nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter appræhensionem alio iudicio adiuuante; nam iudicium cõclusionis pendet ex iudicio præmissarum & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo pręmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An verò semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus? hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempè, quodlibet est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Intellectus iudicium non fit nisi de rebus appræhensis.

Formatur quæstionis status.

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiescere nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

Ad eam 1. opinio.

Prima: causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur; semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorũ, ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum pręmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum vtitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè: hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte; tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu, compræhenditur.

Pro hac opinione 1. Ratio.

Secundò: si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata; vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

2. Ratio.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vnius scientiæ; sunt

1. Fundam.

Nota ordinem cognitionum in homine.

Ex quo infert ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib⁹ experimentū; est enim experimentū collatio multorū singularium sensibilium; ex hoc aūt experimento, & ex toto vniuersali collecto iā & abstracto, & facto Vno, propter multa, fit principium artis & sciētiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilibus. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectū ex experientia, & ex memoria, & vltimò, ex sensu.

Expertientia quid?

Principiū scientiæ & artis.

Circa literam, Aut, copulatiuè est legendum, vt notat Philopo, hęc omnia clarius explicantur in proœmio Metaphysices.

6. *Neque igitur insunt determinati, &c.*

Responsio tertiæ quęstionis.

Infert ex prædictis responsionem tertię quæstionis; nempè cognitionē principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci, & exēplum ponit: sicut aliquando pugna existente, accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus, fit iterum exercitus sic fit vniuersale ex hoc, & illo & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidē dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

N O T A.

Dubium.

Quòd si dicas: quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo? respōdet, animā esse talem, vt possit pati ista: nam intellectus, secundū Aristot. 3. animæ, tex. 32 est vt tabula rasa, quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Solutio.

Vniuersale quomodo fiat in Anima?

Vnde repetit clariùs modum quo vniuersale fiat: dicens, quando est aliqua natura secundū se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, albū, & hoc per intellectum; nam extra intellectum non est separata natura cōmunis; cùm igitur talis natura sic est facta vna & cōmunis, est vniuersale. Vt Petrus est homo, & cæteri etiā sunt homines: at quando sumitur homo per se qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat; fit autem hoc per intellectum.

Dubium.

Dices: nónne sensus circa vniuersalia feruntur; nō visus habet pro obiecto ipsum colorem non hunc vel illum? respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamē actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia: intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Solutio.

Sensus est circa vniuersalia, sed non act⁹ sensus.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideò per inductionem,* quo sensu fit, cognoscere: seu intelligere incipimus.

*quæ.

7. *Quoniam autem circa, &c.*

Secundam & tertiam soluit quæstionē, ostendens cognitionem principiorū non esse scientiam, sed alium habitum scientiā certiorem, nempè intellectum. ex quo fit, vt nō sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quę ex principijs deriuantur.

Solutio 2. & 3. quęstionis.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres: primus; qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est syllogismus topic⁹, qui est causa opinionis: altera est scientia, quæ est cognitio necessariorū per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum. atque hi duo semper sunt veri.

Habitus intellectiuos speculatiuos veros, esse tres.

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur: & præterea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia; præterea, quia scientiæ nō est scientia, aliâs enim esset processus in infinitum. deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Quę cognitio sit certior scientia.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quę intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Sic

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscitur id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideò est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primũ nota quo ad sensum quæstionis: Principia alia esse rei alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primò, duo esse genera principiorum: quædam sunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit, sicut materia, forma & reliquæ causæ dicuntur rei principia. Cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit; sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Non autem existimes, quòd semper differant re ista principia; cũ enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re, principia cognitionis & rei, at cùm à prioribus est processus, tunc eadẽ re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Correctio.

Secundò nota intellectus esse duplicẽ operationẽ.

Aduertè secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & apprehendendi, & iudicandi: per apprehensionem enim res ipsas cõcipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem comprehendit, assentiẽdo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim apprehendimus, de quorum veritate dubitamus; in hac vtraque operatione intellectus est dependens nam in apprehensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus acipit: in iudicio etiam dependet ab apprehensione; non enim iudicium fit nisi de rebus apprehensis, & præterea indiget iudicium præter apprehensionem alio iudicio adiuuante; nam iudicium cõclusionis pendet ex iudicio præmissarum & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo prẽmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An verò semper omne iudicium intellectus depẽdeat ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus? hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempè, quodlibet est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Intellectus iudicium non fit nisi de rebus apprehensis.

Formatur quæstionis status.

Est quorundam opinio, quòd hæc communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

Ad eam 1. opinio.

Prima: causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur, semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorũ, ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum prẽmissarum & principiorũ, ita ad assensum principiorum vtitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè: hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte; tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu, compræhenditur.

Pro hac opinione 1. Ratio.

Secundò: si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata; vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

2. Ratio.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vnius scientiæ; sunt

1. Fundam.

enim multa ex his, quæ inductione cognosci debent; sed de communibus multarũ scientiarum, & communissimis omnium: vt superius diximus.

1. Conclu. Dignitates solo intellectus lumine intelligi.

Et de his est prima Conclusio. Solum lumen intellectus. facta priùs apprehensione sufficit ad certò assentiendum istis dignitatibus. patet conclusio 1. Post. ca. 3. vbi ex terminis cognosci has propositiones dicit Aristot. sufficit, inquit, quid per totũ, quid per partem intelligatur, cognoscere, vt statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur, omne totum maius esse parte: Vbi Albert. vti diximus, comparabat has propositiones visibilib luminosis, quæ suo proprio videntur lumine, absque vllo alio extrinseco: & Egid. hoc loco dicit sicut oculus informatus specie videt colorẽ, ita intellect[us] apprehensione facta assentit istis. Et Lincon. 1. post cap. 9. præterea Aristot. 2. Metaph. c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus nõ contingit error. Præterea, quia æquè notum est singulare: hoc totum est maius parte, sicut: omne totum est maius parte; præsertim cũ per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum; non enim sensu cognoscitur: si ab his æqualib[us] hæc demas æqualia, remanebunt æqualia.

NOTA

Conclu.

Secunda Conclusio. Licet ista principia possint syllogizari & induci: tamen non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cùm in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad 1.

Vnde ad primum argumentum respõdeo, quòd satis est derminatio ex parte speciei obiecti, per quã speciem fit appræhensio. Et prçterea, quia sicut lumen Solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absq; alio particulari iudicio; cùm ille assensus principiorum, sit quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus particulares conclusionum aliarum.

Ad 2. Negatio alia exterior, alia interior est, eaque triplex.

Ad secundũ dico, quòd negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exteriùs, aut corde interiùs, nõ loquimur de exteriori negatione; quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori hæc est triplex: aut virtualis, aut formalis, & hæc directa, vel indirecta, virtualis, cùm negamus aliquid in alio: vt qui dicit, nullũ corpus esse album, virtualiter negat, nullã niuẽ esse albam, formalis, cùm aliquid in se ipso negatur: hoc verò si negatur, quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si verò negatur, quia licet in se verum appareat semper; tamen nescire ea, quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta: quo pacto Zeno negabat motum & sensum quia nesciebat intelligere, quomodo, si mouetur aliquid, possit pertransire infinitas partes: quæ sunt in spacio.

Zeno negabat motũ & sensum.

Dignitates virtualiter posse negari.

1. Dico: negare principia virtualiter, non arguit illa per se cognita nõ esse: imò quoties in bona cõsequentia aliquis concedit præmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat: quodlibet est, vel non est.

2. Dico secundò, nullus negat directè illas dignitates; cùm non sit ratio directa contra eas apparens.

3. Dico tertiò: indirectè negatur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas. nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Obiectio. Dilutio.

2. Dices: Aristoteles dicit, has pendere à sensu? dico primò, quòd loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum. Dico secundò: quod etiam istæ cõmunissimæ à sensu pendent: quia est necessaria apprehensio terminorũ, quæ non fit sine sensu.

HAEC de Quæstione breuiter, quę latiùs examinari debet lib. 2. Metaph. atque de tota enunciatione in libros Posteriorũ. Sit laus Deo Opt. Max. qui ad finem nos perduxit, AMEN.

FINIS.

POSTERIOR INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM, VOCVM, ET LOCORVM INSIGNIVM COMMENTARIORVM D. FRANCISCI TOLETI,

acutissimi Philosophi, in Organi Aristotelis quosdam libros: fide bona concinnatus, atque ordine Alphabetico digestus.

Numerus solùm paginarum est; simplex igitur, & quod in inquisitione est facilè offerens.

Cognitio

Diffe-

Mod

Laus Deo, Virginiq; Matri.

Coloniæ Agrippinæ, Typis Godefridi Kempensis.

Anno CIↃ IↃ XCVI. Mense. Ianuario.

